

বাল্মীকি-ৰামায়ণ

তৃতীয় খণ্ড

অৰণ্য আৰু কিষ্কিন্ধ্যা কাণ্ড

অনুবাদক

শ্ৰীকবিরত্ন মহন্ত

সম্পাদন প্ৰকাশন

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

1969

GAUHATI UNIVERSITY

**RAMAYANA (ARANYA & KISKINDHAKANDA), Assamese translation
of Valmiki-Ramayana by Sri Kavichandra Mahanta, and, edited and published
by the University of Gauhati, 1969**

Price Rs 15 00 (Fifteen only)

**Printed by Sri K C Pal at Nabajiban Press,
66 Grey Street, Calcutta-6**

বামান্নৰ অনুবাদ-প্ৰকাশন উপদেষ্টা সমিতি (১৯৬৩-৬৪)

ডক্টৰ বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱা (সভাপতি)

ডক্টৰ মাহেশ্বৰ নেওগ

অধ্যাপক মুকুন্দমাধৱ শৰ্মা

শ্ৰীবিষ্ণুনাৰায়ণ শাস্ত্ৰী

শ্ৰীকবিচন্দ্ৰ মহন্ত

ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা (আহ্বায়ক)

সম্পাদনা সমিতি :

অধ্যাপক মুকুন্দমাধৱ শৰ্মা

শ্ৰীবিষ্ণুনাৰায়ণ শাস্ত্ৰী

অঁচনি সঞ্চালক :

ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা

প্ৰকাশন সম্পৰ্কে দু-আধাৰ

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ে প্ৰকাশ কৰিবলৈ লোৱা মূল বান্ধীকি-ৰামায়ণৰ অসমীয়া গতানুবাদৰ তৃতীয় খণ্ড প্ৰকাশ কৰা হ'ল। এই খণ্ডত অৰণ্য আৰু কিতিকাণ্ড অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে। এই খণ্ড প্ৰকাশ কৰিবলৈ অসম চৰকাৰৰ শিক্ষা বিভাগৰপৰা ২০০০ (দু হেজাৰ টকা) অহুদান পোৱা গৈছিল। অতি সোনকালে চতুৰ্থ খণ্ড (শূন্যৰ আৰু লঙ্কাকাণ্ড) উলিয়াবলৈ চেষ্টা কৰা হ'ব আৰু ভৱিষ্যতে প্ৰকাশন আঁচনি হাতত লোৱা হৈছে। সন্তোষপূৰ্ণকৈ এই খণ্ডই সমাদৰ লাভ কৰিব বুলি আশা কৰা হ'ল।

আগষ্ট, ১৯৬৯

শ্ৰীমন্তোজ্জনাথ শৰ্মা

আঁচনি সঞ্চালক,

ৰামায়ণ অহুদান আৰু প্ৰকাশন বিভাগ

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

সুতী-পাৰ

অবগ্যক্যন্ত

সৰ্গ	বিষয়	শ্লোক-সংখ্যা	পৃষ্ঠা
১।	ৰাম-লক্ষ্মণ আৰু সীতাৰ দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ	২৩	১
২।	বিবাহ ৰাক্ষসৰ লগত সংঘৰ্ষ	২৬	৪
৩।	(ক্ৰমশ)	২৬	৫
৪।	বিবাহ ৰাক্ষস বধ	৩৩	৬
৫।	শৰভঙ্গৰ লগত ৰামৰ সাক্ষাৎ আৰু ইন্দ্ৰৰ মাহাত্ম্য দৰ্শন ৪২		৯
৬।	শৰভঙ্গৰ আশ্ৰমত ঋষিসংঘৰ লগত সাক্ষাৎ ৰাক্ষস বধৰ প্ৰতিজ্ঞা	২৬	১২
৭।	ঋষি স্ততীক্ৰম লগত কথা-বতৰা	২৪	১৪
৮।	স্ততীক্ৰম পৰা বিদায় লৈ দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ	২০	১৬
৯।	অকাৰণত ৰাক্ষসবধ প্ৰতিজ্ঞাৰ বিৰুদ্ধে সীতাৰ যুক্তি	৩৩	১৭
১০।	সীতাৰ কথাৰ উত্তৰত ৰামৰ উক্তি	২১	২০
১১।	অগন্ত্য মূনিৰ আশ্ৰমলৈ যাত্ৰা	২৪	২২
১২।	ঋষি অগন্ত্যৰ লগত সাক্ষাৎ আৰু বৰাত্ৰ গ্ৰহণ	৩৭	২৮
১৩।	পঞ্চবটী বনলৈ যাত্ৰা	২৫	৩০
১৪।	জটায়ুৰ লগত সাক্ষাৎ , জটায়ুৰ দ্বাৰা প্ৰাণীসমূহৰ উৎপত্তিৰ বৰ্ণনা।	৩৬	৩২
১৫।	পঞ্চবটী বনত আশ্ৰম স্থাপন	৩১	৩৪
১৬।	পঞ্চবটী আশ্ৰমত ৰাম, লক্ষ্মণ আৰু সীতা	৪৩	৩৬
১৭।	শূৰ্গধাৰ লগত সাক্ষাৎ	২৮	৩৯
১৮।	ৰাম-লক্ষ্মণৰ হাতত শূৰ্গধাৰ লাঞ্ছনা	২৬	৪১
১৯।	ধৰম আগত শূৰ্গধাৰ লাঞ্ছনাৰ বিবৰণ	২৬	৪৩
২০।	ৰামৰ দ্বাৰা চৈধ্যটা ৰাক্ষস নিহত	২৫	৪৫
২১।	ধৰম ওচৰত চৈধ্যটা ৰাক্ষস বধৰ বৃত্তান্ত জ্ঞাপন	২২	৪৭
২২।	ধৰম বগযাত্ৰা	২৪	৪৮

সৰ্গ	বিষয়	শ্লোক-সংখ্যা	পৃষ্ঠাঙ্ক
২৩।	যাত্ৰাকালৰ অন্তত লক্ষণবোৰৰ বৰ্ণনা	৩৪	৫০
২৪।	যুদ্ধৰ বাবে, বামৰ বণ-সজ্জা	৩৬	৫২
২৫।	ৰাক্ষসৰ সৈতে বামৰ যুদ্ধ	৪৬	৫৪
২৬।	দুষণৰ চৌধ হাজাৰ ৰাক্ষসসেনাৰ নিপাত	৬৮	৫৬
২৭।	ত্ৰিশিৰা বধ	২০	৫৯
২৮।	বামৰ শৰত খৰৰ ধনুচ্ছেদ, বথ আৰু সাৰথিৰ নিপাত	৩৩	৬০
২৯।	বাম আৰু খৰৰ যুদ্ধ	২৮	৬২
৩০।	খৰৰ বধ	৪১	৬৪
৩১।	ৰাৱণৰ ওচৰলৈ অকম্পনৰ বাৰ্তা বহন	৫০	৬৭
৩২।	ৰাৱণৰ সন্মুখলৈ শূৰ্পণখাৰ আগমন	২৫	৭০
৩৩।	শূৰ্পণখাৰ দ্বাৰা ৰাৱণৰ দুৰ্নীতিৰ নিন্দা	২৪	৭২
৩৪।	সীতা হৰণৰ বাবে শূৰ্পণখাৰ উদ্দগনি	২৫	৭৪
৩৫।	মাৰীচৰ আশ্ৰমলৈ ৰাৱণৰ আগমন	৪১	৭৬
৩৬।	ৰাৱণ আৰু মাৰীচৰ কথা-বতৰা	২৪	৭৮
৩৭।	ৰাৱণৰ প্ৰতি মাৰীচৰ হিত-উপদেশ	২৫	৮০
৩৮।	ৰাৱণ-মাৰীচ সন্বাদ	৩৩	৮২
৩৯।	ৰাৱণ-মাৰীচ সন্বাদ	২৫	৮৪
৪০।	মাৰীচৰ প্ৰতি ৰাৱণৰ আজ্ঞা	২৭	৮৬
৪১।	ৰাৱণৰ প্ৰতি মাৰীচৰ কঠোৰ উপদেশ	২০	৮৮
৪২।	মায়ামৃগৰূপে মাৰীচৰ বামৰ আশ্ৰমত প্ৰবেশ	৩৫	৯০
৪৩।	স্বৰ্ণমৃগক ধৰা লক্ষ্মণে বাম-সীতা আৰু লক্ষ্মণৰ কথা-বতৰা	৫১	৯২
৪৪।	মাৰীচ বধ	২৭	৯৫
৪৫।	সীতাৰ আক্ৰোশত বামৰ ওচৰলৈ লক্ষ্মণৰ প্ৰস্থান	৪০	৯৭
৪৬।	সীতাৰ লগত পৰিত্ৰাজকৰূপী ৰাৱণৰ সাক্ষাৎ	৩৮	৯৯
৪৭।	ৰাৱণৰ পৰিচয় পাই সীতাৰ ক্ৰোধপূৰ্ণ উক্তি	৫০	১০২
৪৮।	ৰাৱণৰ প্ৰতি সীতাৰ ভৎসনা	২৪	১০৫
৪৯।	সীতাহৰণ	৪০	১০৭
৫০।	ৰাৱণৰ প্ৰতি জটাহুৰ ভৎসনা	২৮	১১০
৫১।	ৰাৱণৰ হাতত জটাহুৰ পৰাভব	৪৬	১১২
৫২।	সীতাক লৈ ৰাৱণৰ লঙ্কাভিমুখে যাত্ৰা	৪৪	১১৫

সৰ্গ	বিষয়	শ্লোক-সংখ্যা	পৃষ্ঠা
৫৩।	হৰণ কৰি নিৰ্গতে বাটত বাৰণৰ প্ৰতি সীতাৰ ভৎসনা	২৬	১১৮
৫৪।	সীতাক লৈ বাৰণৰ লহাৰ উপস্থিতি	৩০	১২০
৫৫।	স্বামী হিচাপে গ্ৰহণ কৰিবলৈ সীতাৰ ওচৰত বাৰণৰ অহুৰোধ	৩৭	১২২
৫৬।	অশোক বনত সীতাক স্থাপন প্ৰক্ৰিষ্ট সৰ্গ—ইন্দ্ৰদত্ত পায়সগ্ৰহণ	৩৬	১২৫
৫৭।	আশ্ৰমলৈ বামৰ প্ৰত্যাবৰ্ত্তন	১৩	১২৮
৫৮।	আশ্ৰমলৈ উভতি সীতাক নেদেখি বামৰ শোকাভূৰ অৱস্থা	২০	১২৯
৫৯।	সীতাক অকলে এৰি অহাৰ কাৰণে লক্ষ্মণক ভিৰস্বাৰ	২৭	১৩১
৬০।	আশ্ৰমত সীতাক নেদেখি বামৰ শোকাভূৰ অৱস্থা	৩৮	১৩৩
৬১।	অৰণ্যৰ সকলো ঠাইতে বামৰ দ্বাৰা সীতাৰ অন্বেষণ	৩১	১৩৬
৬২।	সীতাক বিচাৰি নাপাই বাম-লক্ষ্মণৰ ব্যাকুল অৱস্থা	২০	১৩৮
৬৩।	সীতাক বিচাৰি নাপাই বামৰ খেদ	২০	১৩৯
৬৪।	সীতাৰ সন্তোদ নাপাই বামৰ ক্ৰোধ	৭৬	১৪১
৬৫।	সীতাৰ বিবহত কুক বামৰ প্ৰতি লক্ষ্মণৰ আশ্বাসবাণী	১৬	১৪৫
৬৬।	লক্ষ্মণৰ হিত অহুৰোধ	২০	১৪৬
৬৭।	নিহতপ্ৰায় জটায়ুৰ লগত সাক্ষাৎ	২২	১৪৮
৬৮।	জটায়ুৰ মৃত্যু আৰু দাহনকাৰ্য্য সমাপন	৩৮	১৫০
৬৯।	কবন্ধৰ লগত সাক্ষাৎ	৫১	১৫৩
৭০।	কবন্ধৰ হাত ছখন কাটি দিয়াত তাৰ চৈতন্য লাভ	১২	১৫৬
৭১।	হাত কটাৰ পিচত কবন্ধৰ উক্তি	৩৪	১৫৮
৭২।	স্বগ্ৰীৱৰ লগত মিত্ৰতাবৃত্ত আৱদ্ধ হবলৈ কবন্ধৰ উপদেশ	২৭	১৬০
৭৩।	স্বগ্ৰীৱৰ লগত লক্ষ্যভাৰ স্থাপন কৰাৰ উপদেশ	৪৬	১৬২
৭৪।	শববীৰ লগত সাক্ষাৎ	৩৫	১৬৪
৭৫।	পদ্মা প্ৰদেশত প্ৰবেশ	২২	১৬৭

সূচী-পত্ৰ

কিষ্কিন্ধাকাণ্ড

সৰ্গ	বিষয়	শ্লোক-সংখ্যা	পৃষ্ঠাঙ্ক
১।	পশ্চাৎ শৌন্দৰ্য্য বৰ্ণনা	১৩০	১৬৯
২।	সুগ্ৰীৱৰ আভঙ্ক আৰু ৰাম-লক্ষ্মণৰ গুৰিলৈ হনুমানক প্ৰেৰণ	২৯	১৭৮
৩।	ৰাম-লক্ষ্মণৰ লগত হনুমানৰ সাক্ষাৎ	৩৯	১৮০
৪।	হনুমানৰ লগত কথা-বতৰা	৩৫	১৮৩
৫।	সুগ্ৰীৱ-মিলন	৩১	১৮৫
৬।	সীতাৰ বজ্জালঙ্কাৰাদি দৰ্শন	২৭	১৮৭
৭।	পৰম্পৰাৰ সহায় প্ৰতিজ্ঞা কৰি ৰাম আৰু সুগ্ৰীৱৰ ভিডৰত মিত্ৰতা স্থাপন	২৫	১৮৯
৮।	বালীৰ লগত শত্ৰুতাৰ কাৰণ বিষয়ে প্ৰশ্ন	৪৬	১৯১
৯।	বালীৰ লগত শত্ৰুতাৰ কাৰণ বৰ্ণনা	২৬	১৯৪
১০।	বালীৰ দ্বাৰা সুগ্ৰীৱ বিভাৰিত হোৱা বৰ্ণনা	৩৫	১৯৬
১১।	ঋষ্যমুক পৰ্ব্বভূত বালীৰ প্ৰবেশ নিষেধ হোৱাৰ কাৰণ	৯৩	১৯৯
১২।	ৰামৰ শক্তিৰ প্ৰমাণ পাই সুগ্ৰীৱৰ বালীক যুঁজলৈ আহ্বান	৪২	২০৫
১৩।	সুগ্ৰীৱৰ পুনঃ যুদ্ধলৈ যাত্ৰা	৩০	২০৮
১৪।	পুনঃ বালীক যুঁজলৈ আহ্বান	২২	২১০
১৫।	বালীৰ যুঁজলৈ আগমন আৰু তাৰাৰ প্ৰবোধ বাক্য	৩১	২১২
১৬।	বালী বধ	৩৯	২১৪
১৭।	ৰামৰ প্ৰতি বালীৰ ভৎসনা	৫৪	২১৭
১৮।	বালীৰ প্ৰতি ৰামৰ দণ্ডনীতি ব্যাখ্যা	৬৬	২২১
১৯।	ভাৰাৰ শোক	২৮	২২৬
২০।	ভাৰাৰ বিলাপ	২৬	২২৮
২১।	হনুমানৰ আশ্বাসবাণী	১৬	২৩০
২২।	সুগ্ৰীৱৰ ওচৰত বালীৰ ক্ৰমা ভিক্ষা আৰু সজ উপদেশ	৩১	২৩২

সংখ্যা	বিষয়	পৃষ্ঠা-সংখ্যা	পৃষ্ঠা
২৩।	ভাৰাৰ শোক	৩০	২৩৪
২৪।	সুগ্ৰীৱৰ শোক	৪৪	২৩৬
২৫।	ৰামৰ সাস্তনা আৰু ৰাণীৰ প্ৰেতকাৰ্য্য সমাপন	৫৪	২৪০
২৬।	সুগ্ৰীৱৰ অভিষেক	৪২	২৪৪
২৭।	ৰাম-লক্ষ্মণৰ প্ৰস্তবণ গিৰিড বাস	৪৮	২৪৭
২৮।	বৰ্ণাকাল বৰ্ণনা আৰু ৰামৰ সন্তাপ বৃদ্ধি	৬৬	২৫০
২৯।	হনুমান আৰু সুগ্ৰীৱৰ আলাপ	৩৩	২৫৬
৩০।	সীতাৰ কাৰণে ৰামৰ বিলাপ	৮৫	২৫৯
৩১।	ৰাম-লক্ষ্মণ সন্বাদ	৫১	২৬৫
৩২।	সুগ্ৰীৱৰ আতঙ্কত হনুমানৰ উক্তি	২২	২৬৯
৩৩।	ভাৰাৰ প্ৰবোধ বাক্য	৬৬	২৭১
৩৪।	লক্ষ্মণ-সুগ্ৰীৱ সন্বাদ	১৯	২৭৪
৩৫।	লক্ষ্মণৰ প্ৰতি ভাৰাৰ সাস্তনাপূৰ্ণ বাক্য	২৩	২৭৭
৩৬।	সুগ্ৰীৱ-লক্ষ্মণ সন্বাদ	২০	২৭৯
৩৭।	হনুমানৰ প্ৰতি সুগ্ৰীৱৰ নিৰ্দেশ	৩৭	২৮০
৩৮।	লক্ষ্মণ আৰু সুগ্ৰীৱৰ ৰামৰ লগত সজ্জাযণ	৩৪	২৮৩
৩৯।	সুগ্ৰীৱৰ আদেশত সৈন্যে যুদ্ধপতিগণৰ আগমন	৪৩	২৮৫
৪০।	সীতাৰ অৱেষণৰ কাৰণে বান্দৰসকলক প্ৰেৰণ	৭১	২৮৭
৪১।	ভিন্ ভিন্ দেশৰ বৰ্ণনা আৰু বান্দৰবোৰক প্ৰেৰণ	৪৯	২৯২
৪২।	বান্দৰবোৰৰ পশ্চিম দিশলৈ গমন	৫৭	২৯৫
৪৩।	বান্দৰসকলৰ উত্তৰ দিশলৈ গমন	৬০	২৯৮
৪৪।	হনুমানৰ প্ৰতি বিশেষ অনুৰোধ , চিন স্বৰূপে ৰাম নামাঙ্কিত আঙঠি প্ৰদান	১৭	৩০২
৪৫।	চাৰিওফালে বীৰ বান্দৰগণৰ প্ৰস্থান	১৭	৩০৩
৪৬।	সুগ্ৰীৱৰ ভৌগোলিক জ্ঞানলাভৰ কথা	২৪	৩০৪
৪৭।	মাহৰ শেহত সন্বেৰ আদিৰ প্ৰভাগমন	১৪	৩০৬
৪৮।	হনুমানৰ অৱেষণ কাৰ্য্যৰ বিৱৰণ	২৩	৩০৭
৪৯।	সীতাক নাপাই আন ঠাইলৈ গমন	২২	৩০৮
৫০।	বিচাৰি থাকোতে এজনী ভিৰোভাৰ লগত হনুমানৰ সাক্ষাত	৪০	৩১০
৫১।	গাভৰুৰ কথা ভাপসীৰ লগত কথা-বতৰা	১৯	৩১২
৫২।	ভাপসী স্বয়ংপ্ৰভাৰ লগত কথা-বতৰা	৩২	৩১৪
৫৩।	সমুদ্ৰ দৰ্শন আৰু সীতাক নাপালে ঘৰণ সংকল্প	২৭	৩১৬

৫৪। অজ্ঞদৰ প্ৰতি হুহুমানৰ সাস্থনাপূৰ্ণ বাক্য	২২	৩১৮
৫৫। প্ৰায়োগবেশন বিষয়ে নিদ্ধান্ত গ্ৰহণ	২৩	৩২০
৫৬। সম্পাতিৰ লগত সাক্ষাৎ	২৩	৩২২
৫৭। সম্পাতিৰ ওচৰত অজ্ঞদৰ উদ্দেশ্য জ্ঞাপন	২৯	৩২৪
৫৮। অজ্ঞদ-সম্পাতিৰ কথোপকথন	৩৫	৩২৫
৫৯। সম্পাতিৰ সীতাহৰণ বৃত্তান্ত কথন	২৮	৩২৮
৬০। সম্পাতি আৰু নিশাকৰ ঋষিৰ ভিতৰত কথোপকথন	২১	৩৩০
৬১। ঋষি আৰু সম্পাতিৰ ভিতৰত কথা-বতৰা	১৭	৩৩২
৬২। ঋষিৰ আশীৰ্বাদ	১৫	৩৩৩
৬৩। সম্পাতিৰ পাখি আৰু লোমৰ উদ্ভব	১৫	৩৩৪
৬৪। সাগৰলগ্নন কৰাৰ মন্ত্ৰণা	২২	৩৩৬
৬৫। বান্দৰবোৰৰ নিজ নিজ শক্তিৰ বৰ্ণনা	৩৫	৩৩৮
৬৬। হুহুমানৰ জন্মবৃত্তান্ত আৰু তেওঁৰ প্ৰতি জাম্ববানৰ উৎসাহ	৩৮	৩৪০
৬৭। হুহুমানৰ কলেবৰ বৃদ্ধি আৰু গৰ্জ্জন	৪৯	৩৪৩

মুঠ প্লোক-সংখ্যা ২৪৬২

॥ ইতি কিঞ্চিকাকাণ্ড সমাপ্ত ॥

অসমীয়া বাল্মীকি-ৰামায়ণ

অবণ্যাকাণ্ড

প্ৰথম সৰ্গ

ৰাম, লক্ষ্মণ আৰু সীতাৰ দণ্ডকাৰণাত প্ৰৱেশ

১। শকৰ অপৰাজেয় সংস্ৰাভা ৰাম মহাবীৰ্য্য দণ্ডকাৰণাত প্ৰৱেশ কৰাৰ লগে লগে তাপসসকলৰ আশ্ৰমসমূহ তেওঁৰ চকুত পৰিল।

২। ৰামে দেখিল এই আশ্ৰমসমূহ চাৰিওফালে কুশ আৰু চীৰবন্ধেৰে পৰিপূৰ্ণ আৰু সেইবোৰ নিজ ব্ৰহ্মতেজ্জ্বৰে তেজীৱান হৈ চকুত ছাটিমাৰি ধৰি আকাশৰ প্ৰদীপ্ত সূৰ্য্যমণ্ডলৰ দৰে জ্বলিলি আছিল।

৩। এই আশ্ৰমসমূহ সকলো জীৱৰ আশ্ৰমস্থল, ইয়াৰ চোতাল আৰু মুকলি ঠাইবোৰ স্তম্ভৰূপে স্তম্ভীকৃত, নানাবিধ মৃগ-পক্ষী তাত বিৰাজ কৰি আছে।

৪—৫। আশ্ৰমৰ ওচৰতে অঙ্গবাগণে নৃত্য-গীতাদিৰ দ্বাৰা তাৰ সেৱা-পূজা কৰি থাকে; বিশাল অগ্নিহোত্ৰাগাৰ, যজ্ঞোপকৰণ, অজিন, সন্নিধ, পানীৰ কলহ আৰু ফলমূল আদিয়ে ইয়াৰ শোভা বিস্তাৰ কৰিছে, অবণ্যাকাত মহাগুৰুসমূহ তাত বৰ্ত্তমান।

৬। এই আশ্ৰমস্থান বলিৰ* সস্তাৰ আৰু হোমাদি অৰুষ্ঠানৰ দ্বাৰা সদায় পবন পবিত্ৰ আৰু বেদধ্বনিৰে মুখৰিত, ইয়াৰ চাৰিওফাল ফুল আৰু পহুমেৰে ভৰি থকা সৰোবৰেৰে স্তম্ভোতিষ্ঠ।

৭। তাত বাস কৰা মুনিসকল ফলমূলাহাৰী আৰু সংযতশ্ৰিয়, চীৰবন্ধ আৰু ব্ৰহ্মজিনেই তেওঁলোকৰ বসন। তেওঁলোক অতি প্ৰাচীন আৰু সূৰ্য্য আৰু অগ্নিৰূপা তেজৱী।

৮—১২। শ্ৰীমান মহাত্মজয়ী বাৰে পবন পবিত্ৰ, নিয়তাহাৰ, মহাতাপ ব্ৰহ্মবিদ ঋষি আৰু ব্ৰাহ্মণসমূহৰ দ্বাৰা পৰিশোভিত আৰু বেদধ্বনিৰে মুখৰিত ব্ৰহ্মলোকসদৃশ আশ্ৰমসমূহ দেখি তেওঁৰ বৃহৎ ধনুৰ পৰা গুল সোলোকাই লৈ তাত প্ৰৱেশ কৰিলে। দিব্যজ্ঞানসম্পন্ন† মহৰ্ষিসকলে

* বলি—বেদভাৰ নামে উছৰ্গা কৰা ত্ৰয্য সামগ্ৰী।

† মহৰ্ষিসকলে দিব্যজ্ঞানৰ দ্বাৰা জাদিৰ পাৰিছিল যে ব্ৰাহ্মসকলৰ ধন্য কাৰ্য্যে সীতাকে সৈতে ৰাম আহি তাত উপস্থিত হৈছে।

ৰাম আৰু যশস্বিনী বৈদেহীক দেখি পৰম প্ৰীতিৰে তেওঁলোকৰ ওচৰলৈ আহিল আৰু উদীয়মান চক্ৰতুল্য ধৰ্মাচাৰী ৰাম, লক্ষ্মণ আৰু যশস্বিনীক বৈদেহীক চকুৰ আগতে পাই কঠোৰ ব্ৰতচাৰী তেওঁলোকে মঙ্গল বাণীৰে আশীৰ্বাদ জনাই তেওঁলোকক সাদৰি ললে।

১৩। বনবাসী ৰামত সকলো ৰূপৰ সন্নিবেশ আছিল কাৰণে তেওঁৰ* ৰূপ, লাৱণ্য আৰু সৌন্দৰ্য্য দেখি ঋষিসকলৰ মুখ বিস্ময়ৰ ভাবত পৰিপূৰ্ণ হল।

১৪। তেওঁলোকৰ আশ্চৰ্য্যজনক ৰূপ-লাৱণ্যত বনবাসী ঋষিসকল আৰু আনকি আশ্ৰমৰ পণ্ডপক্ষীবিলাকেও স্তব্ধ হৈ চকু নপচবাকৈ তেওঁলোকৰ পিনে চাই বল।

১৫। তাৰ পিচত সৰ্বভূতহিতপৰায়ণ মহাভাগ ঋষিবৰ্গই আশ্ৰমৰ পৰ্ণ কুটাৰ এটাত অতিথিকপে ৰামক আশ্ৰয় দিলে।

১৬। অগ্নিসদৃশ তেজস্বী ধৰ্মপৰায়ণ মহাভাগ মুনিসকলে ৰামক যথাবিধি সৎকাৰ জনাই মুখহাত ধোৱাৰ কাৰণে তেওঁলোকৰ বাবে পানী অনালে।

১৭—১৯। তাৰ পিচত সেই ধৰ্মজ্ঞ মুনিসকলে পৰম আনন্দিত হৈ মঙ্গল বচনেৰে আশীৰ্বাদ জনাই ফলমূল আৰু পুষ্পৰ যোগান ধৰি আশ্ৰমৰ সকলো বিবৰণ নিবেদন কৰি হাতযোৰ কৰি কবলৈ ধৰিলে, “হে ৰাঘব, ৰজা ধৰ্মপালক, যশস্বী আৰু জনসমূহৰ আশ্ৰয়স্থল, ইন্দ্ৰৰা এক-চতুৰ্থাংশৰূপে ৰাজ-দণ্ডধাৰণ কৰি প্ৰজা ৰক্ষণ কৰাই ৰজাৰ কাম, এতেকে ৰজা দেৱতুল্য আৰু ৰাজযোগ্য সম্মানৰ পাত্ৰ। এই কাৰণেই ৰজাই সকলোৰে পূজনীয় হৈ পৃথিৱীত ৰমণীয় শ্ৰেষ্ঠ ভোগসমূহ উপভোগ কৰে।

২০। আমি আপোনাৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰতেই বাস কৰি আছোঁ। এতেকে আমিও সৰ্বতোভাবে আপোনাৰ দ্বাৰা ৰক্ষণীয়। আপুনি নগৰতেই থাকক, নাইবা বনতেই থাকক, আপুনি জনসমূহৰ প্ৰভু আৰু আমাৰ ৰজা।

২১। হে ৰাজন, আশ্ৰমস্থ আমি মুনিসকলে হাতৰপৰা দণ্ড পৰিত্যাগ কৰি (হিংসা পৰিত্যাগ কৰি) ক্ৰোধ জয় কৰি ইন্দ্ৰিয়সমূহো দমন কৰিছোঁ। এতেকে এই তপোধনসকল গৰ্ভস্থ সন্তানসদৃশ, সদায় আপোনাৰ পৰিপালনীয়।

* টীকাত ৰূপ লাৱণ্য আৰু সৌন্দৰ্যৰ পাৰ্থক্য এইদৰে দেখুৱা হৈছে—

ৰূপ—

অজ্ঞানভূমিতাৰেব প্ৰেক্ষণীয়ৈৰ্ভূমণৈ।

যেন ভূমিতৰঙাপি ভজ্জপমীতি কথ্যতে।

শৰীৰত কোনো অলঙ্কাৰ আদি পৰিধান নকৰিলেও অলঙ্কাৰে শোভিত যি আকৃতি প্ৰকাশ পায় তাক ৰূপ বোলে।

লাৱণ্য—

মুক্তাকলেষু ছায়াগাণ্ডৰ্বলম্বিমিবাস্তৱা।

অভিভাতি যদেযু লাৱণ্য তদ্বিস্তৃতম্।

মুক্তাৱশিৰ কান্তিত যি ভবলতা প্ৰকাশ পায় অজ্ঞত সেইটো দৃষ্ট হলেই তাক লাৱণ্য বোলে।

সৌন্দৰ্য—

অঙ্গপ্ৰত্যঙ্গকানাং চ সন্নিবেশে যথোচিতম্।

হৰ্ষিষ্ট সন্নিবেশো বস্তুং সৌন্দৰ্যমিহোচ্যতে।

অঙ্গপ্ৰত্যঙ্গৰ যথোচিত আৰু হৃদয়ৰ স হানত প্ৰকাশ হোৱা সৌৰভকে সৌন্দৰ্য বোলে।

† ইন্দ্ৰ শকে ইয়াত বিহু বা বজ্জসমূহৰ প্ৰধান দেৱতাক বুজাইছে—টীকাৰ।

‡ দণ্ডকাৰণ্য কোমল ৰাজ্যৰ ভিতৰত।

২২। এইবুলি কৈ তেওঁলোকে বস্ত্ৰ ফলমূল, পুষ্প আৰু আন আন বিবিধ আহাৰেৰে ৰাম আৰু লক্ষ্মণক সৎকাৰ কৰিলে।

২৩। তাৰ পিচত বৈশ্বানৰ* সদৃশ আন আন ধৰ্মনিষ্ঠ যিসকল সিদ্ধ তপস্বী তাত আছিল তেওঁলোকেও ঈশ্বৰ বুলি ভাবি যথাবিধি তেওঁক পূজা জনালে।

॥ ইতি অৰণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত প্ৰথম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বিতীয় সৰ্গ

বিবাহ ৰাক্ষসৰ লগত সংঘৰ্ষ

১। মুনিসকলৰ আতিথ্য সৎকাৰ ল'ব কৰি ৰাতিপুৱা সন্ধ্যা উদয় হোৱাৰ লগে লগে ৰামে তেওঁলোকৰপৰা বিদায় লৈ বনত প্ৰবেশ কৰিলে।

২। এই বন নানাবিধ জন্তুৰে পৰিপূৰ্ণ, তাত ভাংক আৰু বাৰ বসতি, তাৰ গছ লতা-বোৰ ভাঙি চূৰমাৰ হৈ পৰি আছে আৰু জনাশয্যবোৰেও দেখোতে বুৰিসত ৰূপ ধাৰণ কৰিছে।

৩। তাত পক্ষীৰ আবাস নাই, চাৰিওফালে কেবল ঝিলি পোকৰ জিঁ জিঁ মাত। লক্ষণে সৈতে গৈ ৰামে বনৰ এনে ৰূপ দেখা পালে।

৪। তাৰ পিচত কাকু-হু ৰামে সীতাবে সৈতে ঘোৱাৰ্দ্ধিত জন্তুপু। সেই বনৰ মাজত ভীষণ শব্দে গৰজি থকা পৰ্বতশৃঙ্গৰ নিচিনা আকাৰৰ নৰখাদক এটা ৰাক্ষস দেখা পালে।

৫। তাৰ চকু দুটা গাঁতৰ ভিতৰত, মুখখন বিকট আৰু গৃহদাকাৰ, পটগো বহল, শৰীৰৰ অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ এনে বিষমভাবে সন্নিবেশিত যে দেখোতে সমগ্ৰ আকৃতিটোৰে শুদীৰ্ঘ বিকটাকাৰ বীভৎস ঘোৰ মুক্তি যেন বোধ হল।

৬। তাৰ পৰিধানত তেজ-মঙহ পৰিপূৰ্ণ কেঁচা বাঘৰ ছাল, মুখখন মেলিলে কালান্তক যম সদৃশ, দেখিলেই মাত্ৰহৰ মনত ভয়ৰ সঞ্চাৰ হয়।

৭। ৰামে দেখিলে যে সি এডাল লোৰ শূলত তিনিটা সিংহ, চাৰিটা বাঘ, দুটা বৃক (কুকুৰ নেচীয়া) দহোটা পৃথক মৃগ (ফুটকী পহ) আৰু দাঁতে সৈতে তেজ-মঙহ লাগি থকা হাতীৰ মূৰ এটা আঁৰি লৈ ভীষণ গৰ্জনে গৰজি আছে।

৮-১৪। এনে অৱস্থাতে সি ৰাম, লক্ষণ আৰু মিথিলাৰ ৰাজকন্যা সীতাক দেখা পাই খঙতে জলি উঠিল আৰু কালান্তক যমে প্ৰজ্ঞাসমূহক আক্ৰমণ কৰাৰ নিচিনা তেওঁলোকৰ পিনে খেদি আহিল। তাৰ পিচত পৃথিৱী কঁপাই হে যেন লৰি খেদি আহি সীতাক ককালত ধামোচ মাৰি ধৰি

ওপৰলৈ তুলি ললে আৰু অলপ আঁতৰি গৈ কবলৈ ধৰিলে, “তোমালোক দুয়োজন অম্লানু প্ৰাণী, উভয়ে জটীয়াৰী, কিন্তু একমাত্ৰ ভাৰ্য্যাৰ সৈতে হাতত শৰ ধনু আৰু খজা লৈ দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ কৰিছা। তোমালোক দুয়ো দেখাত তপস্বী অথচ লগত তিবোতা এজনীক লৈ ফুৰিছা কেনেকৈ? বুজিলো তোমালোক দুয়ো অধাৰ্মিক* আৰু পাণী, তোমালোকে য়ুনিৰ আচৰণ দূষিত কৰিছা। মই বিবাহ নামৰ বান্ধুস, সদায় অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ লগত লৈ ঋষিৰ মাংস ভক্ষণ কৰি এই দুৰ্গম বনত বিচৰণ কৰি ফুৰোঁ। এই সুন্দৰী তিবোতাজনী আজিৰপৰা মোৰ ভাৰ্য্যা হব। যুদ্ধত পাপমতি তহঁত দুয়োৰে বন্ধু মই পান কৰিম।

১৫। দুবাত্মা দুষ্টমতি বিবাহৰ গৰ্ৱালি বচন শুনি বতাহতে কঁপি থকা কল-গছ জুপিব দৰে মনৰ ভয় আৰু উদ্বেগত সীতাদেৱী কঁপিবাঁল ধৰিলে।

১৬। শুল্কলক্ষণসম্পন্ন সীতাক বিবাহৰ কোলাত দেখি ৰাঘবৰ মুখ শুকাই গল, তেতিয়া লক্ষ্মণলৈ চাই তেওঁ কবলৈ ধৰিলে।

১৭-১৮। “হে সৌম্য, চোৱা সীতা শুদ্ধচাৰ-সম্পন্ন, জনক ৰজাৰ কন্যা আৰু মোৰ ভাৰ্য্যা, তেওঁ যশস্বিনী আৰু সদায় স্বৰ্গতে অভ্যস্তা, ৰাজপুত্ৰী হৈয়ো তেওঁ আজি বিবাহ ৰান্ধুৰ কোলাত। মই বুজিলো কৈকেয়ীয়ে যি বৰ বিচাৰিছিল আৰু আমাৰ বিষয়ে মনতে যি আলচি আছিল সেইটো আজিৰেই হাতে হাতে ফলিল।

১৯। কৈকেয়ীয়ে সূদূৰ ভবিষ্যতলৈ লক্ষ্য কৰি পুত্ৰৰ কাৰণে অকল ৰাজ্যলাভ কৰিয়ে সন্তুষ্ট থকা নাই, মোক লোকপ্ৰিয় বুলি জানিছে বনলৈ পঠালে।†

২০। হে লক্ষ্মণ, মোৰ মধ্যমা-জননী কৈকেয়ীৰ আজি সেই সকলো মনোবাঞ্ছা পূৰ্ণ হল।

২১। সৌমিত্ৰি, বৈদেহীক পৰপূৰ্ণৰূপে স্পৰ্শ কৰাত মোৰ পক্ষে বেছি দুখজনক আৰু কি হ’ব পাৰে? ৰাজ্যনাশতো মোৰ ইমান দুখ লগা নাছিল।”

২২। কাকুৎস্থ ৰামৰ কথা শুনি লক্ষ্মণ শোকাভিভূত হৈ চকুলোৰে চকু চলচলীয়া কৰি বান্ধি থোৱা সাপৰ দৰে ক্ৰুদ্ধ হৈ ফোঁপাই-জোপাই কবলৈ ধৰিলে।

২৩। “কাকুৎস্থ, আপুনি ইন্দ্ৰতুল্যা, আপুনি সকলো প্ৰাণীৰ নাথ হৈও আৰু মোৰ নিচিনা ভৃত্য আপোনাৰ ওচৰত থকা সৰ্বোৎকৃষ্ট এইদৰে পৰিতাপ কৰিছে কিয়?

২৪। আপুনি চাই থাকক, ক্ৰুদ্ধ মোৰ শৰাঘাতত এই বিবাহ ৰান্ধুস এতিয়াই নিহত হব আৰু তাৰ ৰক্ত পৃথিবীয়ে পান কৰিব।

২৫। ৰাজ্য কামনা কৰাৰ সময়ত ভৰতৰ ওপৰত মোৰ যি ক্ৰোধ উপজিছিল বজ্জপাণি ইন্দ্ৰই পৰ্ৱতৰ ওপৰত বজ্জ নিক্ষেপ কৰাৰ দৰে সেই ক্ৰোধ আজি বিবাহৰ ওপৰত নিক্ষেপ কৰিম।

২৬। মোৰ ভুজবলৰ বেগত বেগী হৈ এই শৰ সেই ৰান্ধুসৰ বিশাল বুকুত পৰিব আৰু তাতেই তাৰ জীৱন বিনাশ হব আৰু সি ঘূৰি ঘূৰি পৃথিৱীত বাগৰি পৰিব।

* শব, ধনু, খজা আৰু লগত তিবোতা লৈ ফুৰাটো মুৰিষতাবন বিপৰীত এতেকে অধৰ্ম।

† ৰাস্তে মই আৰু বনৰ পৰা উভতি যাব নোৱাৰোঁ।—টীকাৰূপ

তৃতীয় সৰ্গ

বিবাহ বান্ধসৰ লগত সংঘৰ্ষ (ক্ৰমশঃ)

১। তাৰ পিচত পুন শঙ্কৰনিৰে বনপ্ৰদেশ প্ৰতিধ্বনিত কৰি বিবাহে কবলৈ ধৰিলে, “মই তোমালোক দুজনক সুধিছোঁ, কোৱাচোন বাক তোমালোক কোন আৰু যাবাই বা ক’লৈ?”

২। তাৰ কথাৰ উত্তৰত মহাতেজস্বী ৰামে ইক্ষ্বাকু কুলৰ বিষয়ে জনাবলৈ গৈ প্ৰজ্ঞালিত মুণ্ডযুক্ত বান্ধসক কলে।

৩। “বান্ধস, জানি লোৱা আমি দুজন ক্ষত্ৰিয়, সচ্চাৰিত্ৰসম্পন্ন, বৰ্ত্তমানে বনচাৰী। এতিয়া আমি তোমাৰ বিষয়ে জানিব খুজিছোঁ, তুমি কোন আৰু কিয়ই বা দণ্ডকাৰণ্যত বিচৰণ কৰি আছা, কোৱা।”

৪। তেতিয়া বিবাহে সত্য পৰাক্ৰম ৰামক কলে, ‘বড় ৰাঘব, মই কোন কওঁ শুনা।

৫। মই জবৰ পুণ্ড, শতব্ৰহ্মা মোৰ জননী। এই পৃথিৱীত সকলো বান্ধসে মোক বিবাহ বুলি মাতে।

৬। তপস্কাৰ বলত ব্ৰহ্মাৰ কুপাত মই এনে এটা বৰ পাহৰ্ছে, যাৰ ফলত কোনো অস্ত্ৰে মোক বধ কৰিব নোৱাৰে আৰু কোনো অস্ত্ৰই মোক ভেদিব নোৱাৰে।

৭। এতেকে তোমালোকে এই তিৰোতাজনীক এৰি মোক যুদ্ধত জয় কৰাৰ আশা পৰিত্যাগ কৰি লৰা লৰিকৈ যেনি আহিছা তেনি ওচি যোৱাগৈ, মই তোমালোকক বধ নকৰোঁ।”

৮—৯। তেতিয়া খঙতে চকু পকাই ৰামে বিকৃতাকাৰ পাৰ্শ্বীক বিবাহক কলে, “ক্ষুদ্ৰ জীৱ, তোক ধিক্, যিহেতু এনে কুকৰ্মত তই লিপ্ত। তই মৃত্যুকেই বিচাৰিছ, ব তেওঁতে এই যুদ্ধত তই তাকেই পাবি, জীয়াই থাকি সাৰি যাব নোৱাৰিবি।”

১০। কোৱাৰ লগে লগে ৰামে ধনুত গুণ লগাই স্তীত্ব শৰ সংযোগ কৰি অতি শীঘ্ৰে বান্ধসক আক্ৰমণ কৰিলে।

১১। গুণ-সংযুক্ত ধনুৰ সহায়ত ৰামে পাৰ্শ্বী লগোৱা গৰুড় আৰু বায়ুসম বেগী সমুজ্জল সাত পাত শৰ বান্ধসৰ শৰীৰলৈ নিক্ষেপ কৰিলে।

১২। ময়ূৰ পক্ষযুক্ত শৰে বিবাহৰ শৰীৰ ভেদ কৰি তেজোৰে বাঙলী হোৱাত শৰ অগ্নি যেন হৈ মাটিত পৰিল।

১৩। এইদৰে শৰবিদ্ধ হৈ বান্ধসে বৈদেহীক মাটিত নমাই ধলে, আৰু খঙতে জলি উঠি শূলপাত ভুলি লৈ ৰাম লক্ষ্মণৰ পিনে চোঁচা ললে।

১৪। ইন্দ্ৰধনুসদৃশ শূলপাত হাতত লৈ মুখখন মেলি কবকৈ চিংকাৰ কৰি খেদি অহা বান্ধসক কালান্তক বম যেন দেখা হল।

১৫। তেতিয়া ভাতৃঘৃণে প্ৰলয়কালৰ অন্তকসদৃশ ৰাক্ষসৰ ওপৰত শব্দসমূহ নিষ্পেপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

১৬। এনে অবস্থাত অতি ভীষণ সেই ৰাক্ষসে হাঁহি এটা মাৰি মুখেৰে হামি মৰাত নিষ্কিপ্ত সকলোৰ শৰীৰৰ পৰা স্নলকি মাটিত পৰিল।

১৭। বৰৰ প্ৰভাৱত ৰাক্ষসে প্ৰাণধাৰণ কৰি থাকি শূলপাত তুলি ৰাম-লক্ষণৰ ফালে খেদি আহিল।

১৮। তেতিয়া অস্ত্ৰধাৰী সকলৰ বৰেণ্য ৰামচন্দ্ৰই ছপাত শৰেৰে বজ্ৰসম কঠিন আৰু অগ্নিসম সমুজ্জ্বল শূলডাল কাটি টুকুৰা-টুকুৰ কৰিলে।

১৯। এইদৰে ৰামৰ শৰত বিচ্ছিন্ন শূল বজ্ৰবিদীৰ্ণ মেক পৰ্ৱতৰ শিলৰ দৰে মাটিত পৰি গল।

২০। তেতিয়া ৰাম আৰু লক্ষণ উভয়ে কালসৰ্পবৎ ঢখন খজা হাতত লৈ ক্ষিপ্ত গতিৰে ৰাক্ষসৰ ওপৰত পৰি কঠোৰ ভাবে তাক আঘাত কৰিবলৈ ধৰিলে।

২১। আঘাত কৰি থকাতো ৰুদ্ৰমূৰ্তি ৰাক্ষসে অকণো ভীত নহৈ নবশ্ৰেষ্ঠ হুজনক দুই হাতে তুলি লৈ পলাই যাবলৈ ইচ্ছা কৰিলে।

২২—২৩। তাৰ অভিপ্ৰায় বুজি পাই ৰামে লক্ষণক কলে, ‘সৌমিত্ৰি, ৰাক্ষসে যি পথেৰে আমাক নিব খুজিছে, সেই পথেৰেই নিষক, সি যিদৰে ইচ্ছা কৰিছে তাক কৰক, কিয়নো আমাৰো বনলৈ যোৱাৰ বাট এইটোৱেই।’

২৪—২৫। তেতিয়া নিশাচৰে বলদৃপ্ত হৈ ৰাম আৰু লক্ষণ উভয়ে দুটা বালকক তুলি লোৱাৰ দৰে কান্ধত তুলি ললে আৰু ভীষণ ভাবে গৰ্জ্জন কৰি বনৰ অভিমুখে গমন কৰিলে।

২৬। সি যি বনৰ ফালে গৈছিল দেখোতে সেই বনভাগ এখন স্নুহং মেঘখণ্ডৰ নিচিনা, নানাবিধ বিশাল বৃক্ষৰাজিৰে পৰিপূৰ্ণ আৰু বিবিধ পক্ষী, শৃগাল আৰু হিংস্ৰ-জন্তুৰে ভৰপূৰ।

॥ ইতি অৱণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত তৃতীয় সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুৰ্থ সৰ্গ

বিবাহ ৰাক্ষস বধ

১-৩। ৰাক্ষসে বধুকুল শ্ৰেষ্ঠ কাকুৎস্থ ৰাম আৰু লক্ষণক এইদৰে লৈ যোৱা দেখি সীতা-দেৱীয়ে নিজৰ ধুনীয়া হাততখন ওপৰলৈ তুলি উচ্চস্বৰে চিঞৰিবলৈ ধৰিলে, “হাৰ। ঘোৰমূৰ্তি এই ৰাক্ষসে পৰম পবিত্ৰ সত্য-গুৰুত্বভাবৰ দশবতনয় ৰাম-লক্ষণক লৈ যাব ধৰিছে, আৰু ইপিনে বাঘ আৰু ভালুক খাই মোক শেষ কৰিব। এতেকে হে ৰাক্ষস প্ৰবৰ মই তোমাক নমস্কাৰ কৰিছোঁ, তুমি কাকুৎস্থ বৃগলক এৰি মোকে লৈ যোৱা।”

৪-৫। সীতাৰ উক্তি শুনি বাম আৰু লক্ষ্মণে দুৰ্ভক্ত বান্ধসক বধ কৰিবলৈ ধৰাখেদা কৰিবলৈ ধৰিলে, যাৰ লগে লগে সুমিত্ৰানন্দন লক্ষ্মণে বান্ধসৰ বাও আৰু বামে তাৰ সৌ বাহু ভাঙি দিলে।

৬। তাৰ হাত ভাঙি দিয়াত মেঘখণ্ড-সদৃশ বান্ধস শক্তিশূন্য হৈ মূৰ্ছিত হল আৰু বজ্জাহত বিচ্ছিন্ন পৰ্বতবদৰে তাক মাটিত বাগৰি পৰিল।

৭। তেতিয়া ত্ৰাতৃযুগলে বান্ধসৰ ওপৰত মৃষ্টি প্ৰহাৰ কৰি আৰু ভৰিৰে লাঠিয়াই বাবে বাবে ওপৰলৈ তুলি তাক মাটিত থেকেচিবলৈ ধৰিলে।

৮। এইদৰে বহুপ্ৰকাৰে বাণবিক্ৰ, খজাঘাতত ক্ষত বিক্ষত আৰু মাটিত থেকেচা খাইয়ে বান্ধসে প্ৰাণ বিসৰ্জন নকৰিলে।

৯। তেতিয়া ভয়াৰ্ত্তসকলৰ অভয়দাতা শ্যামান বামন্দই, বান্ধসক সৰ্বপ্ৰকাৰে অবধ্য যেন দেখি লক্ষণক কলে,

১০। “হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ, তপস্তালক বলৰ কাৰণে এই বান্ধসৰ লগত যুদ্ধ কৰি অস্বাভাৱত তাক উষ কৰিব পৰা নহব, এতেকে আমি ইয়াক গাঁতত পুতি থওঁ।

১১। লক্ষণ, হাতী যেন ভীষণ এই কদৰ্শী বান্ধসৰ বাবে হাবিৰ মাজতে প্ৰকাণ্ড এটা গাঁত খান্ধা।”

১২। ধাৰ্ম্মিক বামে লক্ষণক গাঁত খান্ধিবলৈ দি অৱিৰ ভিত্তিত গচকি ধৰি বান্ধসক আক্ৰমণ কৰিলে আৰু তাৰ ওপৰত থিগ দি থাকিল।

১৩। পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ ৰাঘবৰ অদেশে শুনি নিবাধে দিনতড়াব তেওঁক কলে,

১৪। “হে পুৰুষপ্ৰবৰ আপোনাৰ ঈশ্বৰত্বা পৰাক্ৰমত মই এতিয়া মৃত, হে নবশ্ৰেষ্ঠ অজ্ঞানতা হেতু মই আগতে আপোনাক চিনি পোৱা নাছিলোঁ।

১৫। হে প্ৰভু, মই জানিলোঁ আপুনি কোসল্যাৰ সন্তান, বাম নামে খ্যাত, তেওঁ মহাভাগ্যবতী বিদেহ ৰাজকন্যা সীতা আৰু এওঁ মহাযশসী লক্ষণ।

১৬। মই তুম্বক নামৰ গন্ধৰ্ব, বিশ্ববাব পুত্ৰ কুববৰ দ্বাৰা অভিশপ্ত হৈ যোৱা এই বান্ধসৰ শৰীৰ প্ৰাপ্ত হৈছোঁ।

১৭। শেহত মই তেওঁক প্ৰসন্ন কৰাত মহাযশসী কুববৰে কৈছিল, ‘দশবধতনয় ৰামচক্ৰই যুদ্ধত তোমাক বধ কৰিলে,

১৮। তুমি নিজ প্ৰকৃতি (গন্ধৰ্ব শৰীৰ) লাভ কৰি স্বৰ্গলৈ আহিব পাৰিবা।’

১৯। এসময়ত মই ৰত্নাৰ প্ৰতি আসক্ত হৈ তেওঁক মাৰ্গাচিত্ত সম্মান নেদেখুৱা বাবে তেওঁ এইদৰে মোক অভিশাপ দিবে, আপোনাৰ অতঃপ্ৰভুত এতিয়া মই সেই দাক্ষণ শাপৰ পৰা মুক্ত।

২০-২১। মই এতিয়া নিজ ঠাইলৈ দাঙি, তে পৰতপ আপোনাৰ মজল হওক। এওঁ ঠাইৰপৰা অৰ্দ্ধবোজন দূৰত সূৰ্যাসম নীপ্ৰিমান প্ৰতাপশালী ধৰ্ম্মাৱ্যাহা মহৰ্ষি প্ৰবৃত্তক বাস কৰে। আপুনি বেগাই তেওঁৰ ওচৰ চাপক, তেওঁ আপোনাৰ অশেষ মজল সাধন কৰিব।

২২। হে বাম, এতিয়া আপুনি মোক গাঁতত পেলাই থৈ কুপলে গমন কৰক, যুত বান্ধসক এইদৰে গাঁতত পুতি খোৱাটোৱেই সমাধিৰ ধৰ্ম্ম।

২৩-২৫। যি সকলক গাঁতত পুতি থোৱা হয় তেওঁলোকে অক্ষয় লোক লাভ কৰে।”
কাকুৎস্থ ৰামক এইদৰে কোৱাৰ পিচত শৰীৰটো গাঁতত পেলাই দিয়াত মহাবলশালী বিবাহ
স্বৰ্গগামী হল। বিবাহৰ কথা শুনি ৰামে লক্ষণক আদেশ দিলে, “লক্ষণ, কুঞ্জৰ সদৃশ ক্লুবকৰ্ম্মা
এই ৰাক্ষসৰ কাৰণে হাবিৰ মাজত এটা ডাঙৰ গাঁত খান্দি।”

২৬। লক্ষণক গাঁত খান্দিবলৈ কৈ বীৰ্য্যশালী ৰামচক্ৰই ৰাক্ষসৰ ডিঙিত ভৰি এখনেৰে
হেঁচা দি ধৰি থাকিল।

২৭। ৰামৰ কথামতে লক্ষণে খণ্টা এখন আনি ভীমকায়* ৰাক্ষসৰ ওচৰতে এটা ভাল
গাঁত খান্দিিলে।

২৮। তাৰ পিচত সি চিঞৰ-বাখৰ কৰি থকাৰ ভিতৰতে ডিঙিব পৰা হেঁচাটো এৰি দি
তেওঁলোক দুজনে তাক গাঁতত পেলাই দিলে।

২৯-৩০। সকলো কথাৰে মূলতথ্যবিদ নবশ্ৰেষ্ঠ ৰাম-লক্ষণ ভ্ৰাতৃযুগলে জানিছিল যে তীক্ষ্ণ
অজ্ঞাঘাতত ৰাক্ষসৰ মৃত্যু নহব, এই কাৰণতে ক্ষিপ্ৰকাৰী আৰু বিক্ৰমশালী দৃঢ়চিত্ত তেওঁলোক
দুয়োজনে নিজশক্তিৰ বলত ভষাবহ সেই ৰাক্ষসক পৰাজিত কৰি হৰ্ষাষিত চিন্তে ওপৰলৈ তুলি
গাঁতত পেলাই তাক বধ কৰিলে।

৩১। ৰামে নিজ প্ৰযোজন সিদ্ধিৰ বাবে যিদৰে বিবাহৰ মৃত্যু ইচ্ছা কৰিছিল বনচাৰী
বিবাহেও সেইদৰে ৰামৰ হাতত মৃত্যু কামনা কৰি নিজেই জনাইছিল যে অস্ত্ৰৰ আঘাতত তাৰ
মৃত্যু নহব।

৩২। ৰাক্ষসৰ কথা শুনামাত্ৰকে ৰামে তাক গাঁতত পেলাই মাৰাৰ স্থিৰ কৰিলে আৰু সেই
অক্লুসৰি গাঁতত পেলাই দিয়াৰ লগে লগে অতি বলশালী সেই ৰাক্ষসৰ চিঞৰতে বন প্ৰতিধ্বনিত হল।

৩৩। এইদৰে ৰাম আৰু লক্ষণ উভয়ে ৰাক্ষসক মাটিতে পুতি থৈ মনত বৰ আনন্দ পালে
আৰু উভয়ে নিৰ্ভয় হৈ মহাৰণ্যৰ ভিতৰত পৰম আনন্দমনে স্বৰ্গস্থিত চক্ৰ আৰু সূৰ্য্যৰ দৰে বিৰাজ
কৰিবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অৰণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত চতুৰ্থ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

* মূলত আছে ‘মহাবল’—টীকাকাবে অৰ্থ কৰিছে ‘বিৰাট শৰীৰ যুক্ত’। আনপিনে তেওঁ কৈছে—বিবাহ
ৰাক্ষস হলেও সি ৰামক তিনি পালে আৰু ৰামৰ হাততই তাৰ মৃত্যু হল—এ’তকৈ সি মহাবল। বাম্বীকিৰ
উক্ত বইও অভিপ্ৰায়।

পঞ্চম সৰ্গ

শব্দজৰ লগত বামৰ সাক্ষাৎ আৰু ইন্দ্ৰৰ মাহাত্ম্যদৰ্শন।

১-২। অৱশ্যত ভীমবল বিবাহবান্ধনক বধ কৰি বীৰ্য্যবান বামচন্দ্ৰই আলিঙ্গনপূৰ্ব্বক প্ৰবেশ-
বাক্যে সীতাক সাধুনা দিবাৰ পিচত দীপ্তিমান তেজস্বী ভাষক লক্ষণক কলে “এই হাবিখন কটকৰ
আৰু দুৰ্গম, বিশেষকৈ আমাৰ পক্ষে, যিহেতু আমি বনবাসী নহওঁ।

৩। এতেকে সোনকালে আমি তপোধন শব্দজৰ ওচৰলৈ যাওঁহক বলা।” এইবুলি কৈ
বাবয়ে শবজ মুনিৰ আশ্ৰমলৈ খোজ ললে।

৪। ইতিমধ্যে তপস্কাৰ বলত দেৱতাসকলৰ বিস্তাৰিত শব্দজৰ ওচৰত মহান্ অদ্ভুত এটা
দৃশ্য বামৰ চকুত পৰিল।

৫-৬। তেওঁ দেখিলে যে দেৱতাসকলৰ অধিপতি ইন্দ্ৰই নিজ শৰীৰৰ জ্যোতিত সূৰ্য্য আৰু
অগ্নিসম প্ৰভাৱিত হৈ দেৱতাসকলৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত শক্তিস্থিত বধৰপৰা নমাতো ভূমি স্পৰ্শ নকৰি
শূন্যতে বৈ আছে। তেওঁৰ আভৰণ অতি উজ্জল, পলিকণাৰ দেশমাৰগ তাত নাই।

৭। ঠিক তেওঁৰে নিচিনা আভৰণাক বস্ত্ৰ মহাদ্ৰুই তেওঁক পূজা কৰি আছে,

৮। তেওঁৰ ওচৰতে নতুনকৈ উঠি অহা আদিত্যহুলা প্ৰভাসুৰু তেওঁৰ বধ স্তায়বৰ্ণ
অৰ্ধসংযুক্ত হৈ শূন্যত ওপঙি আছে।

৯। বামে দেখিলে শুকুলা মেঘৰ কমণীয়াৰে পৰিপূৰ্ণ চন্দ্ৰমণ্ডলদৰ্শন বিমল এটা ছদ্ম
বিচিত্ৰ মালাদিৰে স্তম্ভোভিত হৈ তেওঁৰ ওপৰত বিৰাজ কৰিছে।

১০। সোণৰদণ্ড বিশিষ্ট বহুমূলীয়া হুটা চামৰবাজন সৰ্বোত্তমা দুৰ্গৰাকী বমণীয়ে হাতেৰে
লৈ তেওঁৰ মূৰৰ ওচৰত সঞ্চালন কৰি আছে।

১১। আনপিনে গন্ধৰ্ব, অমৰ, সিদ্ধ আৰু বহুত শ্ৰেষ্ঠ ঋষিয়ে অন্তৰিক্ষতে সেই দেৱতাক
নানাবিধ উৎকৃষ্ট স্তুতিবাক্যৰ বন্দনা কৰি আছে। এনে অবস্থাত বামে ইন্দ্ৰক শবজৰ লগত
কথাবতৰা পাতি থকা দেখা পালে।

১২। এইদৰে শতক্ৰুই ইন্দ্ৰক দেখা পাই বামে অদ্ভুত এই বথৰ পিনে আঙুলিয়াই ভায়েক
লক্ষণক কলে।

১৩। “লক্ষণ দীপ্তিমান ত্ৰিবিধিষ্ট প্ৰথৰকিবৰণমণ্ডিত আদিত্যসম অন্তৰিক্ষিত এই বথৰ
পিনে চোৱা।

১৪। পূৰ্বতে বহুত যজ্ঞ কৰোঁতা ইন্দ্ৰৰ যি ধোৱাৰ বিষয়ে আমি শুনিছিলোঁ, অন্তৰিক্ষত
দিব্য এই অৰ্ধসমূহো নিশ্চয় সেই অৰ্ধই।

১৫-১৬। হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ লক্ষণ তেওঁৰ চাৰিওপিনে ঋগ্‌লপাণি, কুণ্ডলধাৰী, যি শত শত পুৰুষ
দেখিছা তেওঁলোকৰ প্ৰত্যেকৰে বক্ষস্থল স্তম্ভিত আৰু উন্নত, তেওঁলোকৰ বাহ অৰ্গল্য হৰে
(হুৰাবাং) দীঘল, সকলোৰে পৰিধানত বস্ত্ৰবস্ত্ৰ আৰু প্ৰত্যেকজনে ব্যাঘ্ৰবৎ দুৰ্ভৰ।

১৭। প্ৰত্যেকৰে বুকুত অগ্নিকুলা উজল হাব জিলিকি আছে, কপত প্ৰতিজনেই পটিন
বহুদীয়া যুৰক।

১৮। লক্ষণ, দৈবতাসকলৰ বয়স সদাষ প্ৰিয়দৰ্শন পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ এই পুৰুষৰ নিচিনাই।

১৯। লক্ষণ, বৈদেহীৰে সৈতে তুমি ইয়াত অলপ সময় বৈ থাকা, ইতিমধ্যে হু্যতিমান্ বথস্থ এই পুৰুষজননো কোন মই ভালদৰে জানি আছোঁ।*

২০। এই বুলি স্মিত্ৰানন্দন লক্ষণক তাতে ববলৈ কৈ কাকুস্থ ৰামে শৰভঙ্গৰ আশ্ৰমলৈ ধোজ ললে।

২১। শচীপতি ইন্দুই ৰামক ওচৰ চাপি অহা দেখি শৰভঙ্গৰপৰা বিদায় লৈ দেবতা-সকলক কলে।

২২। “সৌৰা ৰাম এই পিনে আহিবলৈ ধৰিছে, তেওঁ আহি মোৰ লগত কথাবতৰা পতাৰ আগতে, তোমালোকে মোক লৈ স্থানান্তৰলৈ প্ৰস্থান কৰা, তেতিয়াহে তেওঁ মোক ইয়াত নেদেখাকৈ থাকিব।*

২৩। ৰাবণক পৰা জয় কৰি তেওঁ কৃতকাৰ্য্য হোৱাৰ পিচত ততালিকে মই তেওঁৰ লগত দেখা কৰিম, কিয়নো তেওঁ যি কাম কৰিব লাগিব সি অতিশয় গুৰুতৰ আৰু আনে কৰিব নোৱাৰা বিধৰ।†

২৪। এই বুলি কৈ বজ্জধৰ শত্ৰুবিনাশক ইন্দুই তাপস শৰভঙ্গৰ প্ৰতি যথোচিত সন্মান দেখুৱাই তেওঁৰ পৰা বিদায় লৈ অশ্বযুক্ত ৰথত আৰোহণ কৰি তাৰপৰা আঁতৰি গল।

২৫। সহস্ৰাক্ষ ইন্দু আঁতৰি গলত ৰামে তেওঁৰ ভাৰ্য্যা আৰু ভাষেক লক্ষণে সৈতে অগ্নিহোত্ৰত বহি থকা শৰভঙ্গৰ ওচৰ পালেহি।

২৬। ৰাম, লক্ষণ আৰু সীতা তিনিও মুনিবৰৰ চৰণ ছুই প্ৰণাম কৰাৰ পিচত মুনিবৰে তেওঁলোকৰ বাসস্থান নিৰূপণ কৰি ভোজনাদিৰ বাবে নিমন্ত্ৰণ জনালে, তেতিয়া তিনিও জনে মুনিবৰৰ অহুমতিলৈ আসন গ্ৰহণ কৰিলে।

২৭। ৰাঘব ৰামে ইদ্র ইয়ালৈ অহাৰ কাৰণ কি বুলি সোধাত শৰভঙ্গে সেই সকলো কথা তেওঁক জনাই কলে।

২৮। “ৰাম সি সকলে ভগবত্পাসনাৰ দ্বাৰা আত্মা জয় কৰিব পাৰা নাই তেনে লোকৰ পক্ষে দুস্ত্ৰাপ্য ব্ৰহ্মলোক, উগ্ৰতপস্ত্ৰাৰ দ্বাৰা মই জয় কৰিছোঁ, এতিয়া বৰদ ইন্দুই মোক তালৈ নিবলৈ ইচ্ছা কৰি ইয়াকৈ আহিছিল।

২৯। হে নৰশ্ৰেষ্ঠ, যেতিয়াই মই জানিব পাৰিলোঁ যে তুমি ওচৰতে আছা, তোমাৰ নিচিনা প্ৰিয় অতিথি জনাৰ লগত দেখাশুনা নকৰাকৈ ব্ৰহ্মলোকলৈ মই নাযাওঁ।

* টীকাকাবে ইয়াৰ কাৰণ এই বুলি দেখুৱাইছে—ৰাম বনচাৰী, অন্তৰ্গত দেবতাৰ বৈভব এই সময়ত তেওঁৰ দৃষ্টিগোচৰ নোহোৱাই ভাল। আনকাৰণ হব পাৰে ৰামৰ যি উদ্দেশ্যে জন্ম সেই সকলো এভিৰাণ্ড অজ্ঞাত ৰামে কেবল সম্ভৱত উপস্থিত হোৱা বিপদৰ হে প্ৰতিকূল ব্যবস্থা কৰি আছে। ৰাঘবধৰণ কথা দেখোতে কোনোৱে তেওঁক স্তম্ভোদ্ভা নাই।

† কতকৰ মতে এই শ্লোক প্ৰকৃষ্ট। তিলক টীকাকাবে তীৰ্থৰ বাধ্যা গ্ৰহণ কৰি কৈছে যে ইয়াক প্ৰকৃষ্ট বুলি ধৰাৰ প্ৰয়োজন নাই। ইশ্ৰব মতে ৰামে ৰাঘবধৰণ কৰাৰ পিচত দেবতাসকলৰ কাৰ্য্য সম্পাদিত হলেহে দেবতা-সকলৰ পতি হিচাপে ৰামৰ লগত সাক্ষাৎ কৰাটো তেওঁৰ উচিত হব। জ্ঞান জ্ঞাপতে নহয়।

৩০। হে পুৰুষোত্তম, তোমাৰ নিচিকা ধাৰ্মিক মহাত্মাৰ লগত দেখাভনা কৰিহে মই স্বৰ্গ বা তাতেকৈ শ্ৰেষ্ঠ ব্ৰহ্মলোকলৈ যাম।

৩১। হে নৰশ্ৰেষ্ঠ, মই স্বৰ্গ, ব্ৰহ্মলোক আদি বহুত পবিত্ৰ লোক লাভ কৰিছোঁ, মই ভয় কৰা সেই লোকসমূহ তুমি গ্ৰহণ কৰা।*

৩২। ঋষি শৰভঙ্গই এইদৰে কোৱাত সৰ্বশাস্ত্ৰ বিশুদ্ধ নৰশ্ৰেষ্ঠ ৰাঘবে কলে,

৩৩। “হে মহামুনি (সময়ত) এই সকলোলোক মই নিজেই আহৰণ কৰিম*, এতিয়া আপোনাৰ অচ্যুতক্ৰমে অবশ্যত থাকিবলৈ ঠাই এডোৰৰ মাত্ৰ বিচাৰিছোঁ।”

৩৪। ইন্দ্ৰতুল্য বলশালী ৰাঘবে এইদৰে কোৱাত পৰম জ্ঞানী শৰভঙ্গই পুনৰ তেওঁক কলে,

৩৫। “ৰাম, এই বনতে মহাতত্ত্বজ্ঞানী স্যত্ৰেঙ্গি সূতীক নামে এজন ধাৰ্মিক ঋষি বাস কৰে, তেৱেই তোমাৰ মঙ্গল বিধান কৰিব।

৩৬। ৰাম, পুষ্পভাৰ বাহিনী এই মনাকিনী নৈৰ সোঁতৰ গতিৰ লগে লগে গৈ থাকিলেই তুমি সেই ঠাইত উপনীত হবা”গ।

৩৭। হে নৰবাহু, এইটোৱেই তালৈ যোৱাৰ পথ কিম্বৎ বস, সাপে তাৰ মোট এৰাদি মোৰ এই জীৱ শৰীৰটো তাগ নকৰালৈকে তুমি মৰ পিনে ধৰণমান সময় চাই থাক।।”

৩৮। এই বুলি কৈ মহাতত্ত্বজ্ঞানী শৰভঙ্গই অগ্নি প্ৰজ্বলন কৰিলে আৰু তাতে মন্ত্ৰপূৰ্বক ঘিঁউৰ আহুতি দি সেই অগ্নিত প্ৰবেশ কৰিলে।†

৩৯। অগ্নিত প্ৰবেশ কৰাৰ লগে লগে অগ্নিয়ায় তেওঁৰ নোম, কেশ, জীৰ্ণ ছাল, হাড়, মণ্ডহ আৰু যিটোপো বস্ত্ৰ তেওঁৰ শৰীৰত আছিল সেই সকলো দাহন কৰিলে।

৪০। মুনি শৰভঙ্গ তেতিয়া প্ৰজ্বলিত অগ্নিৰ মাজৰ পৰা ওলাই অগ্নিতুল্য দীপ্তিমান কুমাৰ এজনৰ দৰে স্তম্ভোদ্ভিত হল।

৪১। আৰু পিচতে মহাত্মা আহুতিদায়কসকল, ঋষিগণ আৰু দেৱতাসকলৰ হান অতিক্ৰম কৰি বক্ষলে কত আৰোহণ কৰিলে।

৪২। এইদৰে গৈ পৃথিৱীস্থিত পুণ্যকৰ্ম্মা দ্বিজশ্ৰেষ্ঠ ঋষি শৰভঙ্গ, অচ্যুতবৰ্গেৰে সৈতে পৰিবেষ্টিত পিতামহক দেখা পালে। পিতামহও দ্বিজবৰক দেখা পাই আনন্দিত হৈ স্বাগত বাক্যে তেওঁক স্বস্তায়ণ জনালে।

ইতি অবশ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত পঞ্চম সৰ্গ সমাপ্ত।

* এই বাক্যটিৰ অৰ্থ বহুত—মই বহু নাবাৰণ অন্তৰ্গত সময়ত সকলো লোক যৈ আহৰণ কৰিব লাগিব। অথবা আপোনাৰ নিচিনা তপস্তাৰ দ্বাৰা মই নিজেই লোক সমূহ ভয় কৰিম।

† ইয়াতে প্ৰৱ হব পাৰ ইয়াৰ দ্বাৰা আত্মহত্যা কৰা হল নে নাই। উত্তৰত কৈছে—

বৃদ্ধ শৌচক্ৰিয়ালুপ্ত প্ৰত্যাহ্বান-ভিনকক্ৰিয়

আহ্বান বাস্তৱে বস্ত্ৰ ভূষণলশনাসুতিঃ।

ব্ৰহ্মপ্ৰাপ্তিৰ কাৰণে উৎকৰ্ষ। হলে বস্ত্ৰভাৰ বাৰ শৌচাগাৰ আদি লোপ পাইহে আৰু চিকিৎসকেও চিকিৎসাৰ দ্বাৰা বুলি বাক প্ৰত্যাহ্বান কৰিহে ভেনেজনে পৰ্জ্বতৰ পৰ্যাপৰ কোনো একাব্যৰ বাত গ্ৰহণ নকৰাকৈ বাকি অথবা অগ্নি বা জলক আহ্বয় কৰি বস্ত্ৰ উচ্চাৰণ পূৰ্বক শৰীৰ ত্যাগ কৰিলে তাক দ্বাৰা বৈধ নকৰকেই প্ৰাপ্ত হয়।

ষষ্ঠ সৰ্গ

শৰভঙ্গৰ আশ্ৰমত ঋষিসজ্জ্বৰ লগত সাক্ষাৎ।

ৰাক্ষসবধৰ প্ৰতিভা।

১। ঋষি শৰভঙ্গ স্বৰ্গগামী হোৱাত দণ্ডকাৰণীয়াসী সমগ্ৰ ঋষিকুল সমুজ্জ্বল তেজ সম্পন্ন কাকুৎস্থ ৰামৰ ওচৰত উপস্থিত হ'লহি।

২-৬। তেওঁলোক যথা—বৈথানস^১, বালখিল্য^২, সংপ্ৰক্ষাল^৩, মৰীচিপ^৪, অশ্বকুট্ট^৫, পত্নাহাৰী তাপস^৬, সেইদৰে দন্তোলুখলী^৭, উম্মজ্জক^৮, গাত্ৰশয্য^৯, অশয্য^{১০}, অনবকাশিক^{১১}, সলিলাহাৰী, বায়ুভক্ষী, আকাশ নিলয়^{১২}, স্থণ্ডিলশায়ী^{১৩}, উৰ্দ্ধবাসী^{১৪}, দান্ত, আদ্যবস্ত্ৰপৰিধানকাৰী, তপোনিষ্ঠ সজ্জন, আৰু পঞ্চতপা^{১৫}, এই সকলো ঋষি ব্ৰহ্মতেজে তেজীৱান আৰু যোগ বিষয়ে সমাহিতচিত্ত। এইদৰে সকলো তাপস শৰভঙ্গৰ আশ্ৰমলৈ আহি ৰামৰ ওচৰত উপস্থিত হ'ল হি।

৭। ধৰ্ম্মজ্ঞ ঋষিসকল ধৰ্ম্মপালকপ্ৰবৰ পৰমধৰ্ম্মজ্ঞ ৰামৰ ওচৰত মিলিত হৈ কবলৈ ধৰিলে,

৮। “হে ৰাম আপুনি ইক্ষাকুলৰ আৰু সেইদৰে পৃথিৱীৰ ভিতৰত মহাৰথী, দেবতাসকলৰ ভিতৰত ইন্দ্ৰৰ নিচিনা নবসমাজৰ ভিতৰত আপুনি প্ৰধান আৰু তেওঁলোকৰ নাথ।

৯। তিনিও লোকতে আপুনি আপোনাৰ পৰাক্ৰম আৰু যশস্তাৰ দ্বাৰা প্ৰসিদ্ধ, পিতৃসত্যপালন

(১) বৈথানস—ব্ৰহ্মাৰ নথৰ পৰা উৎপন্ন।

(২) বালখিল্য—অভিকুত্ৰ দেহধাৰী মুনি বিশেষ, ব্ৰহ্মাৰ নোমৰ পৰা উৎপন্ন।

(৩) সংপ্ৰক্ষাল—ভগবানৰ পাদ প্ৰক্ষালণৰ পৰা উৎপন্ন।

(৪) মৰীচিপ—বৰি চন্দ্ৰ আৰু অস্ত্ৰতৰ কিৰণপায়ী।

(৫) অশ্বকুট—শিলৰ দ্বাৰা কৰা ধান চাউলৰ গুৰি ভক্ষণ কৰি থকা।

(৬) পত্নাহাৰী—গছৰ সৰাপাত খাই জীয়াই থকা।

(৭) দন্তোলুখলী—অকল দাঁতৰে মাত্ৰ গুৰি কৰি খোৱা।

(৮) উম্মজ্জক—ভিঙিলৈ পানীত ভলগৈ থাকি ভগ্নতা কৰোতা।

(৯) গাত্ৰশয্য—হুমাগাৰে গুই থাকি ভগ্নতা কৰোতা।

(১০) অশয্য—নিদ্ৰাবিহীন ভগ্নী—(কোনো দিনে শয্যা আশ্ৰয় নকৰোতা)।

(১১) অনবকাশিক—এখন ভৰিৰ ওপৰতে থিয় দি থকা।

(১২) আকাশ নিলয়—মুকলি বা অনাবৃত ঠাইত থকা।

(১৩) স্থণ্ডিল শায়ী—সৰাপোচা আন্তৰণ বিহীন ঠাইত থকা।

(১৪) উৰ্দ্ধবাসী—পৰ্বত শিখৰাদি ওখ ঠাইত বাস কৰা।

(১৫) পঞ্চতপা—ত্ৰীমকালত পাঁচ হুঁ বা জুইৰ মাজত থাকি ভগ্ন কৰা।

কৃপ ত্ৰত, সত্য আৰু অশেষ ধৰ্ম আপোনাত প্ৰতিষ্ঠিত (অৰ্থাৎ তোমাক স্মৰণ কৰিয়ে মাষ্ট্ৰৰ ধৰ্ম্মানুষ্ঠানৰ সকলো অঙ্গ পূৰণ হয়)।*

১০। হে নাথ, ধৰ্ম্মবৎসল, ধৰ্ম্মজ্ঞ আৰু মহাত্মা আপোনাক পাই প্ৰাৰ্থী হিচাপে আমি যি কথা কব খুজিছোঁ তুমি তাক ক্ষমা কৰিব।

১১। হে নাথ, যি বজাই ষষ্ঠাংশ কৰভাগ গ্ৰহণ কৰি প্ৰজাক পুত্ৰবৎ বন্ধা নকৰে সেই বজাৰ মহা অধৰ্ম্ম হয়।

১২-১৩। আনপক্ষে যি বজাই প্ৰজাবৰ্দ্ধন বিষয়ত যত্নপৰ হৈ নিম্নৰ প্ৰাণ অথবা প্ৰাণতকৈও অধিক পুত্ৰবৎ সৰ্বদেশবাসী প্ৰজাবৰ্গক অতি সন্তুৰ্ণণে বন্ধা কৰি থাকে, হে বাম এই সংসাৰত তেওঁ বহুবৎসবব্যাপী অক্ষয় কীৰ্ত্তি লাভ কৰে আৰু মৃত্যুৰ পিচতো ব্ৰহ্মলোক প্ৰাপ্ত হৈ মহিমাযিত হয়।

১৪। আন কি যি বজাই ধৰ্ম্মভাবত পাৰ্থক প্ৰজাবৰ্দ্ধন কৰে, ফলমূল্যশী মুনিগণে যি ধৰ্ম্মানুষ্ঠান কৰে তাৰো এক চতুৰ্থাংশ ফল তেওঁ লাভ কৰে।

১৫। হে বাম, ব্ৰাহ্মণ সংখ্যাগৰিষ্ঠ এই বানপ্ৰহ্মীসকলে আপোনাক পাই নাথবস্ত হৈও অনাথবৎ বান্ধসসকলৰ পৰা ভীষণ উৎপীড়ন ভোগ কৰিব লগা হৈছে।

১৬। আপুনি আহি চাকে হি গোবৰ্দ্ধি বান্ধসসকলৰ দ্বাৰা নিহত হৈ বিগুহায়া ঋষি সকলৰ শৰীৰ কিদৰে ছিন্নবিচ্ছিন্ন হৈ বনৰ মাজত গৰি আছে।

১৭। যি সকল মুনি পম্পা আৰু মন্দাকিনী নৈক আশ্ৰয় কৰি আছে আৰু যি সকলে চিত্ৰকূটত আশ্ৰমপাতি আছে এই সকলোৰে ওপৰত বান্ধস সকলে ঘোৰ উৎপীড়ন কৰিব লাগিছে।

১৮। ভীমকৰ্ম্মা বান্ধসে অবগত্য কৰা এই ঘোৰ অত্যাচাৰ আমি তপস্বীসকলে সহ কৰিব নোৱাৰা হৈছে।

১৯। হে বাম, আপুনি সকলোৰে শৰণ্য এতেকে আপোনাৰ শৰণ প্ৰাৰ্থনা কৰি আমি ইয়াত উপস্থিত হৈছোঁ। হি। নিশাচৰ সকলে আমাক বধ কৰিব ধৰিছে, এনে অবস্থাত আপুনি আমাক বন্ধ কৰক।

২০। এই পৃথিৱীৰ ভিতৰত আপোনাত বিনে আমৰ আন গতি নাই। হে নৃপাশ্ৰয় এই বান্ধস সমূহৰপৰা আমাক সকলোকে বন্ধা কৰক।"

২১-২২। তপোনিষ্ঠ তাপসসকলৰ এই কথা শুনি ধৰ্ম্মাত্মা কাকুৎস্থই তপস্বী সকলক কলে, "হে তাপস সকল আপোনালোকে মোক এইদৰে কব নালাগে, যি হেতু মই তপস্বীসকলৰ আজ্ঞাবাহী তৃত্য মাধোন, মই মোৰ নিজ কাৰ্য্য সাধনৰ বাবে বনলৈ আহিছোঁ।†

* অযাধ্যাং মুৰ্দ্ধভাং কৰ্ম্ম এচবেভাধ্যবেহু।

ভজিকোঃ স্মৰণাধেব সম্পূৰ্ণ ভাদ্ৰিতি ভ্ৰতিঃ।

† এই শাৰী বহুত গুঢ়াৰ্কপূৰ্ণ () বান্ধস বধৰ বাবেই যোব জন্ম। ২। পিতৃসন্ত্য পালন শব্দবৰ্দ্ধনৰ হিচাবে যোব কৰ্তব্য। ৩। যিহেতু নৃপাশ্ৰয় অন্তৰ্য্য বৰ্দ্ধনিসকলৰ পৰিচক্ষণ যোব বৰ্তব্যৰ ভিতৰত। শব্দবৰ্দ্ধন বান্ধ এনেদৰে হব। পিতৃসন্ত্য পালনৰ বাবে বহুত প্ৰবেশ কৰিছে। আপোনালোক শব্দবৰ্দ্ধন, পজকে দাব পণ আপোনালোকৰ ভয় ভাব নিবন কৰাটো যোব পক্ষে নিত্য কৰ্তব্য—ইত্যাদি।

২৩। মই পিতাৰ আদেশ পালন কৰিবলৈ আৰু লগতে ৰাক্ষসবিলাকৰপৰা হোৱা আপোনা-সকলৰ অপকাৰো নিবাৰণ কৰিবলৈ বনত প্ৰবেশ কৰিছোঁ।

২৪। মই লক্ষ্যহীন ভাবে আহি আহি এই বনত প্ৰবেশ কৰাত আপোলোকৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধ হৈছে।

২৫। যুদ্ধত মই তপস্বীসকলৰ শত্ৰু ৰাক্ষসবোৰক বধ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছোঁ। আপোনালোক তপোধন ঋষি, আপোনাসকলে ভ্ৰাতৃ লক্ষণৰে সৈতে মোৰ বীৰ্য্যবল দেখিবলৈ পাব।

২৬। এই বুলি কৈ ধৰ্ম্মত স্থিৰ বীৰ ৰামে লক্ষণে সৈতে তপোধনসকলক অভয় বৰ দি তেওঁলোকে দেখুওৱা আদৰ অভ্যৰ্থনা গ্ৰহণ কৰি তেওঁলোকৰে সৈতে ঋষি স্তুতীকৰ ওচৰলৈ গল।

ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত ষষ্ঠ সৰ্গ সমাপ্ত।

সপ্তম সৰ্গ

ঋষি স্তুতীকৰ লগত কথাবতৰা।

১। পৰম্পৰা ৰাম লক্ষণ, সীতা আৰু দ্বিজসকলেৰে সৈতে মুনিবৰ স্তুতীকৰ আশ্ৰমস্থানলৈ গল।

২। বহুদূৰ পথ অতিক্ৰম কৰি বাটত পানীৰে ভৰি থকা বহুত নদী পাৰ হৈ গৈ শেহত মেৰুপৰ্ব্বতসদৃশ ওখ পৰম পবিত্ৰ এটা পৰ্ব্বত পালে।

৩। তেতিয়া ইক্ষাকুকুল বীৰ ৰঘুনন্দন ৰাম আৰু লক্ষণে সীতাৰে সৈতে নানাবিধ গছে স্ত্ৰোভিত এখন বনত প্ৰবেশ কৰিলে।

৪। বহু পুষ্প আৰু ফলযুক্ত বৃক্ষেৰে পৰিপূৰ্ণ গহীন সেই বনত প্ৰবেশ কৰি তাৰ এফালে চীৰবস্ত্ৰৰ মালাৰে স্ত্ৰোভিত এখন আশ্ৰম দেখা পালে।

৫। আৰু তাত মলিন* জটাধাৰী তাপস এজনক দেখা পালে। (তেওঁকে স্তুতীক বুলি জানি) ৰামে যথাবিধি তেওঁৰ ওচৰ চাপি সেই তপোধনক কলে।

* কন্তকৰ মতে ৩৪।৫ এই তিনিটা শ্লোক প্ৰক্ৰিণ্ড। মলিন জটাধাৰী—মূলত আছে মল পঙ্কজধাৰিণম্' টীকাৰ সৰু সৰু ভাৱ বেলেগ বেলেগ অৰ্থ কৰিছে—ভিলক টীকা মতে সকলো পাণব (মল) শাস্ত্ৰৰ অৰ্থে পদ্মাসনত বহি জগদ্বন পাণ, ভেওঁ ধাৰণ কৰি আছে। তীৰ্থৰ মতে মলপঙ্কজটাধৰম্ এই পাঠ—ভাৱ অৰ্থ চুলি নাছোৰাৰ ফলত আৰু বনে বনে ভ্ৰমণ কৰি সুবোভে ভেওঁৰ জটাভাৰত মলি বন্ধ হৈছে।

৬। “হে ভগবন, মোৰ নাম বাম, আপোনাক দেখা কৰিবলৈ বুলি আহিছোঁ। হে সত্যবিক্ৰম, ধৰ্ম্মজ্ঞ মহৰ্ষি, আপুনি প্ৰসন্ন হৈ মোৰ লগত সন্তাষণ কৰক।”

৭। বামৰ উক্তি শুনি ধীৰমতি মুনিবৰে ধৰ্ম্মপালকপ্ৰেষ্ঠ বামৰ পিনে নিৰীক্ষণ কৰি হাত দুখনেৰে সাঁতটি ধৰি কলে,

৮। “হে সত্যপালকপ্ৰবৰ বযুপ্ৰেষ্ঠ বাম, মই স্বাগত বাক্যেৰে তোমাক সন্তাষণ জনালোঁ, বৰ্তমানে তোমাৰ উপস্থিতিত এই আশ্ৰম নাথবল্য় হল।

৯। হে মহাশয়ৰী বীৰ বাম, অকল তোমাকৈ অপেক্ষা কৰি, এই পৃথিৱীত মোৰ শৰীৰ এৰি মই ইয়াৰ পৰা দেবলোকলৈ গমন কৰা নাই।

১০-১১। তুমি ৰাজ্যত্ৰয় হৈ চিত্ৰকটলৈ আহিছা এই কথাটো মোৰ কাণত পৰিছে। হে কাকুৎস্থ, দেবৰাজ মহাদেব স্তবেশ্বৰ শতক্ৰতু হুয়ালি তাহি মোক কৈছে যে মই মোৰ পুণ্যকৰ্ম্মৰ দ্বাৰা সকলোলোক জয় কৰিছোঁ।

১২। মোৰ ববতে দেবৰ্ষিগণ সেৱিত মোৰ তপস্তালক সেই সকলোলোকত তুমি তোমাৰ ভাৰ্যা আৰু ভাতা লক্ষণে সৈতে বিহৰণ কৰাওঁ।”

১৩-১৪। মুনিবৰৰ কথাশুনি আশ্বাৰুজ ৰামচন্দ্ৰই বাসব ইন্দ্ৰই ব্ৰহ্মাক কোৱাৰ নিচিনা উগ্ৰতপস্তাৰত সত্যবাদী দীপিমান্ মহৰ্ষিক কলে, “হে মহামুনি সমন্বত এই সকলো ঠাই মই নিজেই আহৰণ কৰিম। এতিয়া আপোনাৰ অশ্রুমতিক্ৰমে এই বনৰ ভিতৰত বাসৰ উপযোগী ঠাই এডোখৰ মাত্ৰ বিচাৰিছোঁ।

১৫। মহাশ্ৰা গোতম শৰভজ্জই কৈছে ইহ আৰু পৰম্ব সকলোতেই আপোনাৰ কুশল, এতেকে আপুনি সকলো বিষয়ে অন্তিষ্ঠ আৰু সবলে প্ৰাণীৰ হিতসাধনত বত।”

১৬। লোকপ্ৰসিদ্ধ মহৰ্ষিয়ে বামৰ কথা শুনি পৰম হৰ্ষিত হৈ মধুৰ কথাৰে বামক কলে,

১৭। “বাম এই আশ্ৰমেই সকলোপিনে গুণাধিত, ঋষিগণে ইয়াত বিচৰণ কৰে, আৰু ই সদায় দলমূলে পৰিপূৰ্ণ, তুমি ইয়াতেই আনন্দে বাস কৰা।

১৮। ডাঙৰ ডাঙৰ পত্ৰগণে এই আশ্ৰমলৈ অহাত কোনোৱে সিহঁতক বধ নকৰাৰ বাবে সিহঁতে নিৰ্ভয়ে সকলোকে প্ৰলৌভন দেখুৱাই শুচি যায়।†

১৯। এই আশ্ৰমত মগসকলে এচদৰে বিচৰণ কৰি কুৰা ভিন্ন আন কোনো দোষ (ভয়ৰ কাৰণ) ইয়াত নাই বুলি জানিবা।”

২০-২১। লক্ষণাগ্ৰজ ধীৰমতি বামে মহৰ্ষিৰ কথা শুনি শবে সৈতে গজ হাতত লৈ মহৰ্ষিক কলে, “হে মহাভাগ, মই গজৰ মূৰ বোৰ ধোৱাটিক শুণ টানি তীক্ষ্ণ শৰ জ্বৰি ইয়ালৈ অহা মৃগকুল বধ কৰিব পাৰিম, কিন্তু তাৰ দ্বাৰা মাত্ৰ আপোনাৰ মনত দুখহে দিয়া হব, গতিকে তাতকৈ দুখৰ কথা মোৰ পকে আৰু কি হব পাৰে ?

২২-২৩। এই কাৰণে এই আশ্ৰমত বহুদিন বাস কৰি থাকিবলৈ মই ইচ্ছা নকৰোঁ।”

* সত্যবিক্ৰম—ঈশান ইয়াৰ অৰ্থ দিছে অকল্য উপঃ বতাব সম্পন্ন।

† ঈশাকানে ইয়াতেই বাবীচুভাৰ্ত্তন ইন্দ্ৰিত কৰিছে।

মনোৰম বাক্যে ৰামে মুনিবৰক এইদৰে কোৱাৰ পিচত সন্ধ্যাকালৰ পূজা অৰ্চনা কৰিবলৈ তেওঁ তাৰ পৰা গল, সাংগ সন্ধ্যা শেষ কৰাৰ পিচত সীতা আৰু লক্ষ্মণে সৈতে তেওঁ সেই আশ্ৰমতে ৰাতিটো কটালে।

২৪। তাৰ পিচত সন্ধ্যাকাল উত্তীৰ্ণ হৈ যোৱাত ৰাজি উপস্থিত হোৱা দেখি ঋষিবৰ স্ততীস্বই নিজে সৎকাৰ পূৰ্বক পুৰুষ শ্ৰেষ্ঠ দুজনাক পৰম পবিত্ৰ তাপসসকলৰ উপযুক্ত খাদ্য দান কৰিলে।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত সপ্তম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টম সৰ্গ

স্তুতীস্বৰপৰা বিদায় লৈ দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ

১। মুনিবৰ স্ততীস্বৰ দ্বাৰা পূজিত হৈ সৌমিত্ৰিৰে সৈতে ৰামে ৰাতিটো তাতে কটাই পুৱা সাৰ পাই উঠিল।

২-৩। শুই উঠি ৰাঘব ৰামে সীতাৰে সৈতে স্ততীতল, উৎপল স্তবভিৰে স্তবভিত পানীত স্নানকাৰ্য্য সমাপন কৰি বৈদেহী আৰু ৰাম লক্ষ্মণে তপস্বী সকলৰ আশ্ৰয়স্থল সেই অৰণ্যত যথাবিধি সমৰোপযোগী অগ্নি আৰু দেৱগণৰ পূজা সমাধা কৰিলে।

৪। তাৰ পিচত উঠি অহা সূৰ্য্যৰ পিনে চাই পাপশূন্য হৈ সকলোটিয়ে ঋষিবৰ স্ততীস্বৰ ওচৰ চাপি মধুৰ বাক্যে কবলৈ ধৰিলে,

৫। “ভগবন, পূজ্যবৰ আপোনাৰ দ্বাৰা অভ্যৰ্চিত হৈ ৰাতিটো আমি ভালে ভালে কটালোঁ। এতিয়া মুনি সকলে থৰথৰা কৰাৰ কাৰণে আমি আপোনাৰ পৰা বিদায় মাগিলোঁ, যাবলৈ আমাক অনুমতি দিয়ক।

৬। দণ্ডকাৰণ্যবাসী পুণ্যাশীল ঋষি সকলৰ সমগ্ৰ আশ্ৰম পৰিদৰ্শন কৰিবলৈ আমি ব্যগ্ৰ হৈছোঁ।

৭। জাজ্জল্যামাম অগ্নিশিখাতুল্য, তপস্তাৰ বলত সংযতেজ্জিষ, সততে ধৰ্ম্মনিষ্ঠ এই শ্ৰেষ্ঠ মুনিসকলে সৈতে তালৈ যাবলৈ আপোনাৰ অনুমতি বিচাৰিছোঁ।

৮-৯। বংশগৌৰব বৰ্জিত মাহুহ লক্ষ্মীৰ অধিকাৰী হলে যিদৰে আনৰ পক্ষে অসহ্য হয়, সূৰ্য্যকিবণো সেইদৰে অসহ্য হৈ উঠাৰ আগতে আমি ইয়াৰ পৰা যাবলৈ ইচ্ছা কৰিছোঁ।” এইবুলি কৈ স্তুমিত্ৰানন্দন লক্ষ্মণ আৰু সীতাৰে সৈতে ৰাঘব ৰামে মুনিবৰৰ চৰণ বন্দনা কৰিলে।

১০। তেওঁলোকে চৰণ স্পৰ্শ কৰাত মুনিবৰে থিয় দি চেনেহতে তেওঁলোকক গাঢ়ভাবে আলিঙ্গন কৰি এইদৰে কলে,

১১। “ৰাম কোনো প্ৰকাৰৰ অপায় অমঙ্গল নোহোৱাকৈ সুমিত্ৰানন্দন লক্ষণ আৰু ছায়াৰ সদৃশ তোমাৰ অলুগামিনী সীতাৰে সৈতে তুমি যোৱাটো।

১২। হে বীৰ, তুমি দণ্ডকাৰণ্যবাসী তপ প্ৰভাবতে ত্ৰিগুণাত্মা তপস্বী সকলৰ বৰণীয়া আশ্ৰম-মণ্ডল চোৱাটো।

১৩-১৫। তুমি তাত বিশিষ্ট মৃগযুগ পৰিপূৰ্ণ, শান্ত বিহগবুল সেৱিত, ফলমূলে ভৰপূৰ পুষ্পিত কাননসমূহ দেখা পাবা আৰু দেখিবা প্ৰাকৃতিত পদুমৰে স্তম্ভোভিত কাৰণৰ (পানী হাঁহ) পক্ষী সমাকীৰ্ণ নিশ্চল সলিলৰ জলাশয় আৰু সৰোবৰ সমূহ, মনোমোহা পৰ্বতৰ নিজৰা আৰু মন্থৰ কেকা বৰেৰে মুখৰিত ৰমণীয় অৰণ্যসমূহ। তুমি তাত দেখা পাবা।

১৬। বৎস, এতিয়া তুমি যোৱা আৰু হে সুমিত্ৰানন্দন তুমিও লোৱা। কিন্তু এই সকলো চাই চিতি পুন এই আশ্ৰমলৈ আকৌ এবাৰ আহা ন।”

১৭। মুনিবৰে এইদৰে কোৱাত লক্ষণে সৈতে ৰামে ‘সেয়ে হব’ বুলি কৈ মুনিবৰক প্ৰদক্ষিণ কৰি যাবলৈ সাজু হ'ল।

১৮। তেতিয়া আয়তলোচনা সীতাদেৱীয়ে মঙ্গলময় দুটা টোন আৰু দুখন ধনু আনি ভাতৃযুগলক দিলে আৰু লগতে চিক্‌চিকীয়া (বিমল) দুখন খজাও দিলে।

১৯। শুভ টুন আৰু ভীষণ শব্দযুক্ত ১ বাক্সি লৈ ৰাম আৰু লক্ষণ উভয়ে আশ্ৰমৰপৰা বনলৈ যাবলৈ ওলাল।

২০। এইদৰে ৰূপসম্পন্ন ৰঘুনন্দন নাভয়গলে সীতাক লগত লৈ মহৰ্ষিৰ অলুগমিত্ৰকমে ধনু আৰু খজোৰে সুসজ্জিত হৈ বেগতে তাৰপৰা প্ৰস্থান কৰিলে।

॥ ইতি অৰণ্যাকাণ্ডে অন্তৰ্ভুক্ত অষ্টম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

নবম সৰ্গ

অকাৰণত ৰাক্ষসবধ প্ৰতিজ্ঞাৰ বিৰুদ্ধে সীতাৰ যুক্তি

১। মুনিবৰ স্তম্ভোভিত অলুগমিত্ৰ লৈ ৰঘুনন্দন ৰাম বনলৈ প্ৰস্থান কৰিলত সীতাদেৱীয়ে স্নেহপূৰ্ণ মধুৰ বাক্যেৰে স্বামীক সোধোন কৰি কবলৈ ধৰিলে।

২। “ৰাম, আপুনি যদিও মহান তথাপি অতি ক্ষম বিচাৰৰ দ্বাৰা গমি চালে বৰ্ত্তমানে আপুনি অধৰ্ম্মাচৰণ কৰিব বিচাৰিছে এনে যেন মোৰ অনুমান হৈছে। আপোনাৰ বনত যি কাৰ্য্য ব্যাসন উৎপন্ন হৈছে, তাৰ পৰা নিবৃত্ত হলেহে এই অধৰ্ম্মৰ পৰা হাত সাৰিব পাৰিব।

৩-৪। হে নাথ, কামজ ব্যাসনৰ পৰা তিনিটা দোষ উৎপন্ন হয়, তাৰে প্ৰথমটো হল মিছা কথা কোৱা, এইটো এটা গুৰু দোষ, কিন্তু তাতোকৈ গুৰুতৰ হল আন দুটা—পৰতীয়াবন

আৰু বৈৰ ভাবৰ কাৰণ নথকাতো আনৰ প্ৰতি হিংসা আদি ক্ৰুৰ কামত লিপ্ত হোৱা। হে ৰাঘব আপুনি আগতে কেতিয়াও মিছা কথা কোৱা নাই আৰু ভবিষ্যতেও নকৰ।

৫। পৰদ্বীত আসক্তি যি দোষ তাৰ তো কোনো কথাই নাই, হে মানবেন্দ্ৰ, এ দোষ আগতে কদাপি আপোনাৰ গাত নাছিল আৰু এতিয়াও নাই।

৬। হে ৰাম, আপুনি সদায় নিজৰ দ্বীতে আসক্ত, পৰ-দ্বীৰ কামনা কোনোদিনে আপোনাৰ মনত ঠাই পোৱা নাই।

৭। আপুনি ধৰ্মনিষ্ঠ, সত্যসন্ধ আৰু পিতৃ-আজ্ঞা পৰিপালক, ধৰ্ম আৰু সত্য সকলো আপোনাতে প্ৰতিষ্ঠিত।

৮। হে মহাবাহু যি সকল পুৰুষ জিতেন্দ্ৰিয় তেওঁলোক এইবোৰ ধৰ্ম পালন কৰিবলৈ সমৰ্থ, হে শুভদৰ্শন, আপোনাৰ জিতেন্দ্ৰিয় সৰ্বজনবিদিত।

৯। কিছু শত্ৰুতাৰ কোনো কাৰণ নথকাতো প্ৰাণী হিংসাকৰূপ ঢুতীয়া যি ভীষণ ব্যসন, যিটো বিষয়ত মাহুহ অজ্ঞানতা হেতু আসক্ত হয়, এতিয়া সেই ব্যসন আপোনাত উপস্থিত হৈছে।

১০। হে বীৰ, আপুনি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছে যে দণ্ডকাৰণ্যবাসী ঋষিসকলৰ ৰক্ষাৰ অৰ্থে সংগ্ৰামত ৰাক্ষসসকলক বধ কৰিব।

১১। এই প্ৰতিজ্ঞা অনুসৰি আপুনি আপোনাৰ ভাতাবে সৈতে ধনুশৰ হাতত লৈ দণ্ডকা নামে প্ৰসিদ্ধ বনলৈ যাত্ৰা কৰিছে।

১২-১৩। এই দণ্ডকাৰণ্যলৈ অহা দেখি আপোনাৰ চৰিত্ৰ (অৰ্থাৎ প্ৰতিজ্ঞা পালন সম্বন্ধে দৃঢ়তা) বিষয়ে চিন্তা কৰি আপোনাৰ ঐহিক আৰু পাৰলৌকিক হিতৰ কথা ভাবি এই চিন্তাই মোক ব্যাকুল কৰিছে। এতেকে হে বীৰ, আপোনাৰ দণ্ডকাৰণ্যলৈ গমন মোৰ মনত ভাল লগা নাই। যি কাৰণত মই এন কথা কৈছো কণ্ট, শুনক।

১৪। ধনু হাতত লৈ আপুনি আপোনাৰ ভায়েকৰে সৈতে যেতিয়া বনলৈ যাব তেতিয়া বনচাৰী (ৰাক্ষসসকলৰ ভিতৰত) কাৰো নহয় কাৰো ওপৰত আপুনি শৰ প্ৰয়োগ কৰিবই।

১৫। ইক্ষন (খৰি) জুইৰ ওচৰত থাকিলে, যিদৰে জুইৰ তেজ বাঢ়ে, সেইদৰে ঋত্ৰিয়ৰ হাতত ধনু থাকিলে তেওঁৰো তেজ আৰু বল অতিশয় বৃদ্ধি প্ৰাপ্ত হয়—সংসাৰৰ এইটো এটা ৰীতি।

১৬। হে মহাবাহু, পুৰণিকালত এজন তপস্বী আছিল, তেওঁ সত্যবাদী আৰু শুদ্ধাচাৰী আছিল, গুপ্তপক্ষী পৰিপূৰ্ণ এখন বনত তেওঁ বাস কৰিছিল।

১৭। তেওঁৰ তপস্ৰাত বিধিনি ঘটাবলৈ এদিনাখন শচীপতি ইন্দ্ৰই হাতত এখন খড়্গ লৈ সৈনিক এজনৰ বেশে তেওঁৰ আশ্ৰমত উপস্থিত হল।

১৮। আশ্ৰমত থকা কালত মুনিবৰে তপস্ৰাত ৰত হৈ থকা অবস্থাত সৈনিকবেণী ইন্দ্ৰই উৎকৃষ্ট খড়্গ এখন স্তাসকাপে* তাত থৈ গল।

১৯। অস্ত্ৰখন পাই মুনিয়ে সন্তুষ্ট সেই বস্তুখিনিৰ ৰক্ষণাবেক্ষণৰ বাবে বিশেষ যত্নবান্ হল আৰু তেওঁৰ ওপৰত দিয়া বিশ্বাসটো ৰক্ষা কৰিবলৈ সদায় তাক লগত লৈহে বনত ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

২০। তেওঁ যলৈকে গৈছিল, আনকি ফলমূল আহৰণ কৰিবলৈ হলেও, সেই স্তম্ভ বন্ধটোৰ ধ্বংসৰ বিষয়ে তৎপৰ হৈ তাক লগত নিনিয়াকৈ নগৈছিল।

২১। এইদৰে সদায় ধৰ্ম্ম বহন কৰি কুৰোতে তপস্কাৰ প্ৰতি তেওঁৰ যি ঐকান্তিক ঘাউতি আছিল সি দূৰ হল আৰু তাৰ সলনি উগ্ৰভাবে মনত ঠাই ললে।

২২। এইদৰে সদায় ক্ৰুৰ কৰ্ম্মতে বত হৈ থাকোঁতে ধৰ্ম্ম বিষয়ত তেওঁ অসাবধান হবলৈ ধৰিলে আৰু শেহত অধ্যম্ভ ভাবত সম্পূৰ্ণৰূপে লিপ্ত হোৱাত অন্তৰ লগত একেলগে থকা দোষত মূনিবৰ নৰকগামী হল।

২৩। অন্তৰ লগত একেলগে থকা হেতুকে তাহানি কালত এনে এটা ঘটনা হব পাৰিছিল এই কাৰণে পণ্ডিতসকলে কয় যে, অগ্নিসংযোগৰ নিচিনা, অন্তৰসংযোগ* বচত অনর্থক হেতু।

২৪। আপোনাৰ প্ৰতি মোৰ অত্যধিক স্নেহ আৰু সন্মান, সেয়েহে আপোনাক জনাবলৈ কথাটো সোঁৱৰণ কৰাই দিছো, হে নাথ আপুনি ধনু ধাৰণ কৰি তেনে কাম কেতিয়াও নকৰিব।

২৫। হে বীৰ শত্ৰুতা আচৰণ নৌ কৰোঁতেই আপুনি দণ্ডকানিৰাসী ৰাক্ষসকুলক বধ কৰিবলৈ মন নকৰিব, বিনা অপৰাধে মাগুহে আনক বধ কৰিবলৈ ইচ্ছা নকৰে।

২৬। বনৰ ভিতৰত সন্ধ্যত চিন্তে বাস কৰিব খোজা ক্ষত্ৰিয় বীৰৰ পক্ষে অকল আৰ্ত্তজননৰ পৰিৱক্ষণৰ বাবেহে ধনুৰ প্ৰয়োজন।

২৭। ভাবি চাওঁক অন্তৰ্হ বা ক'ত আৰু বনবাসকণ ব্ৰতেই বা ক'ত, ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্মই বা ক'ত আৰু তপস্কাচৰণেই বা ক'ত। উভয়ে পৰস্পৰ বিৰুদ্ধ ভাবাপন্ন, অতএৱ এই বনবাসকালত তন্দেৰ-ধৰ্ম্ম (অৰ্থাৎ তপোধৰ্ম্ম) আচৰণ কৰায়ে প্ৰায়।

২৮। মাগুহ সততে অন্তৰ বাহ্যৰত আশ্ৰিত থাকিলে কদৰ্যা ভাবৰ পৰা হোৱা কলুষিত কুবুদ্ধিয়ে তেওঁক আশ্ৰয় কৰে। আপুনি এই বন এৰি পুন অযোধ্যালৈ গৈ ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম অনুসৰণ কৰিব।

২৯। যদিহে আপুনি ৰাজ্যভাৰ পৰিত্যাগ কৰি ঐকান্তিক ভাবে মূনিৰ ব্ৰতকে আশ্ৰয় কৰে তেন্তে তাৰপৰা শত্ৰু আৰু শাহ উভয়ে অশেষ প্ৰীতি লাভ কৰিব।

৩০। হে নাথ, ধৰ্ম্মৰপৰা অৰ্থ লাভ হয় আৰু ধৰ্ম্মৰে পৰা স্তুতি উৎপন্ন হয়, ধৰ্ম্মৰ পৰায়ে মাগুহ সকলোকে লাভ কৰিব পাৰে, জগতৰ সাৰবস্তু হৈছে ধৰ্ম্ম।

৩১। সংসাৰৰ বিষয়ে অভিজ্ঞ নবসমূহে যথানিৰ্দ্ধিষ্ট নিয়ম অনুসৰি যত্নপূৰ্বক শৰীৰ ক্লেশ কৰি ধৰ্ম্ম লাভ কৰে, কিয়নো শাৰীৰিক স্তুৰ লাভৰ প্ৰচেষ্টাৰ পৰা ধৰ্ম্মৰ পৰা লাভ কৰিব পৰা স্তুৰ লাভ নহয়।

৩২। এতেকে হে সৌম্য, আপুনি শুদ্ধচিত্ত হৈ তপোবনৰ ভিতৰত ধৰ্ম্ম আচৰণ কৰক। আপোনাক কবলৈ মোৰ কি আছে সকলো কথা আপোনাৰ স্মৃতিত, আনকি তিনিও লোকৰ কথা তন্ত্ৰত আপুনি জানে।

৩০। জীচপলতা হেতু এই কথাখিনি মই আপোনাক কলোঁ, ধৰ্ম বিষয়ে আপোনাক কোনো কথা কব পাৰে এনে সাধ্য কাৰ? এতেকে আপুনি আপোনাৰ কনিষ্ঠ ভাতা লক্ষ্মণে সৈতে বিচাৰ কৰি যেনে ভাল দেখে সোনকালে তেনে কৰক।”

ইতি অৰণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত নবম সৰ্গ সমাপ্ত।

দশম সৰ্গ

সীতাৰ কথাৰ উত্তৰত ৰামৰ উক্তি

১। পতিভক্তা বৈদেহীয়ে এইদৰে কোৱাত ধৰ্মনিষ্ঠ ৰামে তেওঁৰ কথা শুনি উত্তৰ দিলে,

২। “হে ধৰ্মজ্ঞে জনকাছাজে দেবী সীতে, ক্ষত্ৰিয়কুলৰ ধন্যক উদ্দেশ্য কৰি স্নমধুবাক্যে যি হিত কথা তুমি কলা, যি প্ৰকৃততে তোমাৰ অন্তৰূপ বাক্য।

৩। হে দেবী, তুমি নিজেই কৈছা ক্ষত্ৰিয়ই ধনুধাৰণ কৰে প্ৰপীড়িতজনৰ আৰ্ত্তনাদ নিবাৰণ কৰিবলৈ—এইদৰে কৈ তোমাৰ কথাৰ উত্তৰ তুমি নিজেই দিছা। এতেকে এই বিষয়ে তোমাক মই আৰু কি কম?

৪। হে সীতে, দণ্ডকাৰণ্যনিবাসী উগ্ৰবতধাৰী মুনিসকলে মোকে আশ্ৰয়স্থল বুলি ভাবি নিজে উপস্থিত হৈ মোত শৰণ মাগিছে।

৫। হে ভীক, এই মুনিসকলে সকলো সময়তে যল মূল ভক্ষণ কৰি বনতে বাস কৰি থাকিও ক্লেশকৰ্ম্ম বান্ধসকলৰ দ্বাৰা নিহত হৈ স্মৃত কাল কটাব পৰা নাই।

৬। নৰমাংসজীৱী ভীমাক্ৰুতি এই বান্ধসবোৰে তেওঁবিলাকক ভক্ষণ কৰে, বান্ধসবিলাকৰ দ্বাৰা ভুক্ত হৈ দণ্ডকাৰণ্যবাসী দ্বিজশ্ৰেষ্ঠ মুনিবৰ্গই মোৰ ওচৰ চাপি মোৰ অন্তৰ্গ্ৰহ প্ৰাৰ্থনা কৰিছে।

৭। আৰু মইও তেওঁলোকৰ মুখৰ পৰা ওলোৱা কথা শুনি তেওঁলোকৰ কথাৰ প্ৰতি সন্মান দেখুৱাই এইদৰে উক্তি কৰিলোঁ,

৮-১১। “হে ঋষিসকল, আপোনাসকল প্ৰসন্ন হওক, আপোনাসকলৰ নিচিনা বিপ্ৰবৃন্দ আমাৰ নমস্, তথাপিতো যে বক্ষণৰ বাবে মোৰ ওচৰত উপস্থিত হবলগা হৈছে এষে মোৰ পক্ষে অতিশয় লাজৰ কথা।” তাৰপিচত দ্বিজসকলৰ ওচৰত মই যেতিয়া কলোঁ যে এতিয়া মই কি কৰিব লাগিব কওঁক, তাৰ উত্তৰত তেওঁলোক সকলো মিলিত হৈ মোক এইদৰে কলে “হে ৰাম এই দণ্ডকাৰণ্যত কামৰূপী নানাবিধৰ বান্ধসগণে আমাৰ ওপৰত অতিপাতৰূপে উৎপীড়ন কৰি থাকে। এতিয়া আপুনি আমাক তাৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব লাগে। হে অনব, হোমৰ সময়ত অথবা আন কোনো পৰ্ব্বকাল উপস্থিত হলে মাংসানী দুৰ্দ্ধৰ এই বান্ধসবোৰে আমাৰ ওপৰত উৎপীড়ন আৰম্ভ কৰে।

১২-১৩। গতিকে ৰাক্ষসকলৰ দ্বাৰা অভিভূত হৈ আমি তাপস মুনিগণে শৰণ প্ৰাৰ্থনা কৰি আপোনাৰ ওচৰত উপস্থিত হৈছোঁ, আপুনিযে আমাৰ পৰম গতি। আমাৰ তপস্তাৰ বলত এই নিশাচৰবৰ্গক আমিযে বধ কৰিব পাৰোঁ।

১৪। কিন্তু আমালোকৰ চিৰকালৰ উপাৰ্জিত তপস্তা আমি এইদৰে নষ্ট কৰিব বিচৰা নাই। হে ৰাঘব, তপস্তা উপাৰ্জন কৰাটো যিদৰে দুষ্কৰ সেইদৰে তাক ৰক্ষা কৰিবলৈ হলেও বহু বিঘিনিৰ সম্মুখীন হ'ব লগা হয়।

১৫। এই কাৰণতে ৰাক্ষসবিলাকৰ দ্বাৰা ভীৰ্ত হৈও আমি সিহঁতক অভিলাষ দিয়া নাই।

১৬-১৭। এতেকে আপুনি আপোনাৰ ভ্ৰাতা লক্ষ্মণে সৈতে দণ্ডকাবাসী ৰাক্ষসবোৰৰ উৎপীড়নৰ পৰা আমাক ৰক্ষা কৰক, এই বনপ্ৰদেশত আপুনিযে আমাৰ নাথ।” হে জনকাশ্বজ্ঞে, ঋষিসকলৰ এই কথা শুনি সম্পূৰ্ণৰূপে তেওঁলোকক পৰিপালন কৰিম বুলি মই ঋষিসকলৰ আগত প্ৰতিজ্ঞা কৰিলোঁ। প্ৰতিজ্ঞা বৰাৰ পিচত জীয়াই থাকোঁতে এতিয়া মই মুনিসকলৰ আগত কৰা সেই প্ৰতিজ্ঞাৰ অন্তথা কৰিব নোৱাৰোঁ,

১৮-১৯। কিয়নো সত্য পৰিবৰ্ত্তণেই সদায় মোৰ একমাত্ৰ অতীষ্ট বস্তু, ‘হানকি হে সীতে আবশ্যক হলে মোৰ জীৱন, তোমাক অথবা -’ লক্ষ্মণক পৰিত্যাগ কৰিব পাৰোঁ, তথাপিগো এবাৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰি বিশেষকৈ মুনিসকলৰ সম্মুখত, সেই প্ৰতিজ্ঞা পালন নকৰাকৈ থাকিব নোৱাৰোঁ। এতেকে ঋষিসকলৰ পৰিপালন মই অবশ্যে কৰিবই লাগিব।

২০-২১। হে বৈদেহী, ঋষিসকলে নিৰ্বিচাৰিলেও তেওঁলোকক ৰক্ষা কৰাটো মোৰ কৰ্ত্তব্য, এনে স্থলত প্ৰতিজ্ঞা কৰি উঠি তাক পালন নকৰাকৈ থাকোঁ কোনকৈ? হে সীতে তুমি মোৰ প্ৰতি স্নেহ আৰু সৌহাৰ্দতে সি কেঁচা সত্যত মই পৰম সন্তুষ্ট হৈছোঁ, কিয়নো অপ্ৰিয়জনৰ প্ৰতি কোনেও হিতোপদেশ নিদিয়ে। হে শোভন, তুমি যি কেঁচা সি তোমাৰ বুলব উপযুক্ত আৰু অক্ষুণ্ণ। তুমি মোৰ সহধৰ্ম্মচাৰিণী আৰু প্ৰাণতকৈ প্ৰিয়তমা।”

২২। মহাত্মা ৰামে মিথিলা ৰাজকন্যা প্ৰিয়া সীতাক এইদৰে কৈ ধৰ্ম্ম হাতত লৈ লক্ষ্মণে সৈতে ৰমণীয় তপোবনলৈ প্ৰস্থান কৰিলে।

ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত দশম সৰ্গ সমাপ্ত।

একাদশ সৰ্গ অগস্ত্য মুনিৰ আশ্ৰমলৈ যাত্ৰা।

১। সকলোৰে আগত বাম, মাজত স্নানোভনা সীতা, পিচত ধনু আৰু শৰ হাতত লৈ লক্ষণ তেওঁলোকৰ পিচে পিচে যাবলৈ ধৰিলে।

২-৩। এইদৰে সীতাৰে সৈতে গৈ থাকোতে ভ্ৰাতৃদ্বয়গলে বাটত বিবিধ শৈলশ্ৰৱ, বন আৰু মনোহৰ নদীসমূহ দেখা পালে, আৰু নৈৰ বালিতে বিচৰণ কৰি থকা সাৰস আৰু চক্ৰবাক পক্ষী, পদ্ম আৰু নানাবিধ জলচৰ পক্ষীযুক্ত সৰোবৰ সমূহো তেওঁলোকৰ চকুত পৰিল।

৪। তেওঁলোকে দল বান্ধি থকা পৃথতমৃগ, মদোমন্ত ভীষণ শৃঙ্গবিশিষ্ট মহিষ, বৰাহ আৰু বৃক্ষসমূহৰ বৈৰী গজ সমূহকো তাত দেখিলে।

৫। এইদৰে বহুদূৰ বাট যোৱাৰ পিচত সূৰ্য্যদেৱ পশ্চিম আকাশৰ পিনে ওলমি পৰাত (অৰ্থাৎ সন্ধ্যাকালত) মুনি সকলে সৈতে তেওঁলোকে যোজন বিস্তৃত এক জলাশয় দেখা পালে।

৬। এই জলাশয় বহুপদ্ম আৰু নীলোৎপলে পৰিপূৰ্ণ, হংস, সাৰস, কাদম্ব আদি জলচৰ পক্ষীৰে সমাকীৰ্ণ আৰু ইয়াৰ তীৰভাগ গজযুথে স্নানোভিত।

৭। এই সৰোবৰৰে বৰ্মণীয় নিৰ্মল জলভাগত গীত আৰু বাণ্যযন্ত্ৰৰ স্তম্ভৰ এক শব্দ সকলোৰে শুনিবলৈ পালে কিম্বা মানুহ হলে কাকো দেখা নাপালে।

৮। তেতিয়া বাম আৰু মহা ধনুৰ্দ্ধৰ লক্ষণ উভয়ে কোতুহলাঘিত হৈ ধৰ্ম্মভূত নামে মুনি এজনক সন্ধানিলে।

৯। “হে মহামুনি, অতি অদ্ভুত এই শব্দ শুনি আমাৰ সকলোৰে বৰ কোতুহল হৈছে, এইটো কি—আপুনি অম্লগ্ৰহ কৰি আমাক ভালদৰে বুজাই কওঁক।”

১০। ৰাঘব ৰামে এইদৰে কোৱাত ধৰ্ম্মাত্মা মুনিবৰে বেগতে এই সৰোবৰৰ মাহাত্ম্যৰ কথা বৰ্ণাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

১১। “হে ৰাম এই সৰোবৰ পঞ্চপ্ৰসৰ* নামে প্ৰসিদ্ধ, ই সদায় পানীৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ থাকে। মাণ্ডকৰ্ণ নামে মুনিবৰে তপস্তাৰ বলত এই সৰোবৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

১২। মহামুনি মাণ্ডকৰ্ণিয়ে দহ হাজাৰ বছৰ অকল বায়ুকৈ ভক্ষণ কৰি এই জলাশয়ত উগ্ৰ এক তপস্তা আৰম্ভ কৰে।

১৩। তেতিয়া অগ্নিকে আদি কৰি সকলো দেৱতাবৰ্গই ব্যথিত হৈ একেলগে গোট ৰাই কবলৈ ধৰিলে।

১৪। “মুনিবৰে নিশ্চয় আমালোকৰে কোনোজনৰ স্থান অধিকাৰ কৰিবলৈ বিচাৰিছে।”

* পাঁচজনী অলম্বাই আহি মুনিবৰৰ লগত খেলা কৰিছে এই হেতুকে পঞ্চলব নামে প্ৰসিদ্ধ—টীকাৰ।

১৫। ইয়াকেই ভাবি দেৱতাসকল উদ্বিগ্নমনা হৈ মুনিবৰৰ তপস্ৰাত বিবিধি ঘটাবলৈ বিহাংপ্ৰভাশালিনী পাঁচজনী প্ৰধানা অম্বৰা নিয়োগ কৰিলে।

১৬। অম্বৰাসকল আহি দেৱতাসকলৰ কাৰ্য্যসিদ্ধিৰ অৰ্থে ঐহিক আৰু পাবলৌকিক ধৰ্ম্মাধৰ্ম্মবেত্তা মুনিবৰক মদনৰ বশীভূত কৰালে।

১৭। পাঁচোজনী অম্বৰাই মুনিবৰৰ পত্নীত্ৰয় গ্ৰহণ কৰিলে, আৰু মুনিবৰেও তেওঁলোকৰ কাৰণে এই সৰোবৰতে পানীৰ তলত এটা গৃহ নিৰ্ম্মাণ কৰিলে।

১৮। তাৰ পিচত পাঁচোজনী অম্বৰাই যথাস্থানে তাত বাস কৰি থাকি তপঃ প্ৰভাবতে যৌবনপ্ৰাপ্ত মুনিবৰক আনন্দ দি থাকিল।

১৯। হে বাম, ক্ৰীড়াৰত অম্বৰা সকলৰ নৃপুৰাদি অলঙ্কাৰধৰ্ম্মি মিশ্ৰিত বাস্তৱ্য আৰু মনোহৰ গীতৰ এই শব্দ—যাক আমি শুনিবলৈ পাইছো।

২০। ‘কি আশ্চৰ্য্য’ বুলি কৈ মহাযশস্বী ৰামে ভ্ৰাতা লক্ষ্মণে সৈতে বিত্তকায়া মুনিবৰৰ কথাখিনি গ্ৰহণ কৰিলে।

২১। এইদৰে কথা-বতৰা হৈ গৈ থাকোতে, কুশ আৰু চাৰবন্ধে পৰিবাৰ্য্য ব্ৰাহ্মী শ্ৰীসম্পন্ন এথন আশ্ৰম মণ্ডল ৰামৰ চকুত পৰিল।

২২। তেতিয়া কাকুত ৰামৰে বৈদেহী সীতা আৰু লক্ষ্মণে সৈতে শ্ৰীসম্পন্ন সেই আশ্ৰমত প্ৰবেশ কৰিলে।

২৩। তাত মহৰ্ষি সকলৰ দ্বাৰা পূজিত হৈ মনৰ স্নান বাস কৰাৰ পিচত তেওঁলোকে এথনৰ পিচত আনখন এইদৰে ক্ৰমধৰি তপস্বীসকলৰ আশ্ৰমত থাকিবলৈ লাগিল।

২৪-২৭। মহান্দ্ৰবিং ৰামচন্দ্ৰই পূৰ্ণাত এবাৰ যিসকল মুনিবৰৰ ওচৰত বাস কৰিছিল সেই সেই আশ্ৰমলৈ তেওঁ পুনৰ্ভবাৰো গৈছিল, এইদৰে কোনো আশ্ৰমত দহমাহ, ক’তো এবছৰ, ক’তো চাৰি মাহ, ক’তো পাঁচ বা ছয় মাহ ক’তো এবছৰৰো অধিক, ক’তো আধা বছৰবতকৈ অধিক, ক’তো তিনিমাহ ক’তো বা আকৌ আঠ মাহ ৰামে পৰম স্নেহে কটালে। এইদৰে মুনি-সকলৰ আশ্ৰম মণ্ডলত তেওঁলোকৰ আশ্ৰুকাল্য সীতাৰে সৈতে পৰম আনন্দে ঘূৰি ফুৰি থাকোতে দ্বন্দ্বজ ৰামৰ দহ বছৰ কাল অতীত হল।

২৮-৩৬। তাৰ পিচত তেওঁ উভতি পুনঃ স্তৰীত্বৰ আশ্ৰমলৈ আহিল, সেই আশ্ৰমতো মুনিসকলৰ দ্বাৰা পৰিপূজিত হৈ অবিদ্য ৰামে কিছুকাল তাত কটালে। তাৰ পিচত আশ্ৰমতে থাকি এদিনাখন ৰামে বিনীতভাবে মহামনি স্তৰীত্বৰ ওচৰত বহি তেওঁক কলে, “হে ভগৱন, সদায় কথা-বতৰা হওতে শুনি। যে এই অৱশ্যতে মুনিপ্ৰেষ্ঠ অগস্ত্য বাস কৰে, কিন্তু এই অৱশ্য অতি বৃহৎ কাৰণে তেখেত কোন ঠাইত থাকি থাকি নাভানিলে। বীৰান সেই মহৰ্ষিৰ আশ্ৰমস্থান ক’ত? ভগৱন্তপুৰুষ তেখেতৰ অন্তৰ্গ্ৰহ বিচাৰি অন্তৰ্জ লক্ষণ আৰু ভাৰ্যা সীতাৰে সৈতে সেই মুনিবৰক প্ৰণাম জনাবলৈ তেখেতৰ শুকলৈ যাত্ৰা। মোৰ মনত বৰ্ত্তমানে প্ৰকল ইচ্ছা হৈছে যে মই গৈ নিজে সেই মুনিবৰক পূজনা কৰোঁ।” তেতিয়া বৰ্ম্মাস্ত্ৰা ৰামৰ এই বাক্য শুনি, পৰম শ্ৰীত হৈ স্তৰীত্বই দশবথাস্বজ ৰামক কলে, “বাম, সীতাৰে সৈতে অগস্ত্যৰ ওচৰলৈ যোৱা”

এই কথাটো লক্ষণে সৈতে তোমাক কণ্ঠ কণ্ঠ বুলি ভাবি আছিলোঁ, সোভাগ্যক্ৰমে তুমি নিজেই এই মৰ্ম্মে মোক কথাটো স্মিলা।

৭। মহামুনি অগস্ত্য ক'ত থাকে কণ্ঠ শুনা। হে বৎস, এই আশ্ৰমৰ দক্ষিণফালে চাৰি-ষোজন পথ গলে অগস্ত্যভাতাৰ শ্ৰীসম্পন্ন মহান আশ্ৰমখন দেখা পাবা।

৮-৩৯। বহু ঠাই জুৰি থকা এই বন প্ৰদেশ, অসংখ্য পিপ্ললীগছে শোভা কৰি আছে, বহু ফল আৰু ফুলে সমাকীৰ্ণ ৰমনীয় এই আশ্ৰমত নানাবিধ বিহঙ্গই কুজন কৰি থাকে, হংস, কাৰণ্ডব আৰু চক্ৰবাক আদি পক্ষীৰে স্তূৰ্ণোভিত প্ৰভুত পদ্মবিশিষ্ট নিৰ্মল সলিল পূৰ্ণ জলাশয় সকলো তাত বিদ্যমান।

৪০। ৰাম তাত তুমি এৰাতিকাল কটাই ৰাতিপুৱাই বনভাগৰ কাষেদি দক্ষিণদিশলৈ গৈ থাকিব।

৪১। তাৰপৰা একষোজন বাট গৈয়েই বহু পাদপশোভিত ৰমণীয় বনৰ মাজত অগস্ত্যৰ আশ্ৰম পাবা।

৪২। বহুপাদপসংযুক্ত অতি ৰমণীয় সেই বনপ্ৰদেশত তোমাবে সৈতে থাকি বৈদেহী আৰু লক্ষণে অতি আনন্দ উপভোগ কৰিব।

৪৩। হে মহামতি ৰাম, যদিহে মহামুনি অগস্ত্যক দেখা পাবলৈ তুমি ইচ্ছা কৰিছা, তেন্তে এতিয়াই তালৈ যাবলৈ মন কৰাটো ভাল।”

৪৪। মুনিবৰৰ কথা শুনি ভাতা লক্ষণে সৈতে মুনিবৰক অভিবাদন জনাই, ৰামে অল্পজ লক্ষণ আৰু সীতাবে সৈতে অগস্ত্যমুনিৰ আশ্ৰমক উদ্দেশ্য কৰি যাত্ৰা কৰিলে।

৪৫-৪৭। মুনিবৰ স্মৃতীস্কই দেখুৱাই দিয়া বাটেদি পৰমসুখে গৈ থাকোতে মেঘসদৃশ পৰ্বত আৰু সৰোবৰসমূহ দেখি পৰম আনন্দিত হৈ ৰামে লক্ষণক কলে, “লক্ষণ, সোৱা যিখন আশ্ৰম দেখা পাইছো নিশ্চয় সেইখনেই পুণ্যকৰ্ম্ম অগস্ত্য-ভাতাৰ আশ্ৰম স্থান।

৪৮। মহাত্মা স্মৃতীস্কই যিদৰে বৰ্ণনা কৰিছিল, সাতত হাজাৰ হাজাৰ ফল আৰু পুষ্পভৰে অবনত বৃক্ষৰাজিৰ পৰা এইখনকে আশ্ৰম বুলি অনুমান হৈছে।

৪৯। বতাহে বৈ লৈ অহা পকা পিপলীৰ উগ্ৰজলা গোক বনপ্ৰদেশৰ পৰা এইফালে প্ৰবাহিত হৈছে।

৫০। ঠায়ে ঠায়ে কাঠৰ দম আৰু কাটিৰখা বৈদুৰ্য্যমনিৰ সদৃশ প্ৰভাবিশিষ্ট দৰ্ভৰাহবোৰ দেখা গৈছে।

৫১। বনৰ মাজত কৃষ্ণবৰ্ণ পৰ্বতশিখৰ সদৃশ যি ধোৱা দেখা গৈছে সিও আশ্ৰমস্থ অগ্নিৰে ধোৱাৰ আগভাগ।

৫২। চোৱা, সোৱা নিৰ্মল তীৰ্থস্থান সমূহৰ এফালে দ্বিজাতিসকলে স্নানকাৰ্য্য শেষ কৰি, নিজে সংগ্ৰহ কৰা পুষ্পাজলি দান কৰিব ধৰিছে।

৫৩। এতেকে হে সৌম্য স্মৃতীস্কৰ মুখৰ পৰা মই যিদৰে শুনিছিলোঁ, নিশ্চয় এইখনেই অগস্ত্য-ভাতাৰ আশ্ৰম স্থান হব।

৫৪। মহাত্মা অগন্ত্যে প্ৰজাসমূহৰ হিত সাধিম বুলি নিজ শক্তিবলে মৃত্যুভূয়া ভয়ত্বৰ দৈত্যক পৰাভূত কৰি এই অঞ্চলটো প্ৰাণীসমূহৰ বাসৰ উপযোগী কৰিছে।

৫৫। এই ঠাইতে এসময়ত বাতাপি আৰু ইষল নামে ব্ৰাহ্মণঘাতী ভাই ককাই দুই মহা অসুৰ একেলগে বাস কৰিছিল।

৫৬। তাৰ ভিতৰত নিষ্ঠুৰমতি ইষলে ব্ৰাহ্মণৰূপ ধাৰণ কৰি সংস্কৃততে কথা কৈ ব্ৰাহ্মৰ উদ্দেশ্য কৰি ব্ৰাহ্মণসকলক নিমন্ত্ৰণ কৰি আহিছিল।

৫৭। তাৰ পিচত ব্ৰাহ্মৰ নিয়ম অনুসৰি মমৰূপী তাৰ ভায়েকক স্তম্ভৰ ৰূপে পাক কৰি ব্ৰাহ্মণসকলক ভোজন কৰাইছিল।

৫৮। শেহত ব্ৰাহ্মণসকলৰ খোৱাবোৱা শেষ হ'ল তেঁৱাল উচ্চৰৰে চিঞৰিব ধৰিছিল “বাতাপি, ওলাই আহা”।

৫৯। ভায়েকৰ কথা শুনি বাতাপিয়ে মমৰ নিচিনাকৈ চিঞৰি ব্ৰাহ্মণসকলৰ পৰীৰ ভেল কৰি বাহিৰ হৈ ওলাই আহিছিল।

৬০। এইদৰে মাংসানী কামৰূপী সেই ব্ৰাহ্মসংগৰে নিৰ্ভাৰ গোট খাচ হাজাৰ হাজাৰ ব্ৰাহ্মণক বধ কৰিছিল।

৬১। তেতিয়া দেবতাসকলৰ অন্তৰোধ কাম মহৰ্ষি অগন্ত্যই ব্ৰাহ্মৰ অন্তৰ্ভূতি লৈ (অৰ্থাৎ ব্ৰাহ্মৰ বিষয়ে সকলো ব্ৰতান্ত জানি লৈ সেইমত উপস্থিত হৈ) সেই মহা অসুৰ বাতাপিক খাই খাল।

৬২। পিচত ইষলে ব্ৰাহ্মৰ শেহত ব্ৰাহ্ম নিষ্পন্ন হল বুলি কৈ ব্ৰাহ্মণসকলক আচমনৰ অৰ্থে হাতত পানী ঢালি দি “বাতিৰাল ওলাই আহা বুলি ভায়েকক আহ্বান জনালে।

৬৩। বিপ্ৰঘাতী সি তাৰ ভায়েকক এইদৰে মাতি থাকোঁতে মুনিস্ৰষ্ট বীৰমান অগন্ত্যই ইহি এটি মাৰি কলে,

৬৪। ‘মই তোমাৰ মমৰূপী নাতাক ভীৰ্ণ কৰি গৈছোঁ, সি এতিয়া বমালয়লৈ গতি কৰিছে ; তাৰ আৰু ওলাই অহাৰ শক্তি কত?’

৬৫। ভায়েকৰ মৃত্যু সংক্ৰান্ত কথা শুনি নিশাচৰে মূনিবৰক আক্ৰমণ কৰিবলৈ উত্তত হল।

৬৬। নিশাচৰে দ্বিজেন্দ্ৰৰ ওচৰলৈ খেদি অহাৰ লগে লগে প্ৰদীপ্ত তেজঃশালী মূনিবৰে অগ্নি-সদৃশ চকুৰে তাক দম্ব কৰাত সি নিহত হল।

৬৭। যিজন মহাত্মাই বিপ্ৰসকলৰ প্ৰতি দয়া পৰবশ হৈ এই দুফল কাম সাধন কৰিছিল তেওঁৰে ভায়েকৰ জলাশয় আৰু বনৰাজিৰে সুশোভিত এই আশ্ৰম।”

৬৮। সৌমিত্ৰি লক্ষণে সৈতে বামে এইদৰে কথা বতৰা হৈ থাকোঁতে, সূৰ্য্য অন্ত গল আৰু সন্ধ্যাকাল উপস্থিত হলহি।

৬৯। তেতিয়া ভায়েকে সৈতে বামে বৰাবিধি পশ্চিম দিকৰ সাক্ষ্যবন্দনাদি সমাপন কৰি আশ্ৰমত প্ৰবেশ কৰিলে আৰু ঋষিবৰক অভিবাদন জনালে।

৭০। আশ্ৰমত মূনিবৰে তেওঁক সাদৰি গ্ৰহণ কৰিলত সেই বাতিটো ফলমূল ভৰণ কৰি তাতেই থাকিল।

৭১। পিচদিনা নিশা প্ৰভাত হোৱাৰ পিচত স্বৰ্গ্যদেৱ উদয় হোৱাত বাঘৰে অগন্ত্যদেৱৰ ভাতাৰ ওচৰত বিদায় মাগি কলে।

৭২। “ভগবন, আপোনাক প্ৰণাম জনাইছোঁ, বাতিটো আমি সুখতে কটাইছোঁ, এতিয়া আপোনাৰ ওচৰত বিদায় মাগিছোঁ, আপোনাৰ অগ্ৰজ গুৰুদেৱক দৰ্শন কৰিবলৈ প্ৰস্থান কৰোঁ।”

৭৩। উত্তৰত মূনিবৰে ‘ঘোৱাগৈ’ বুলি কোৱাত, বধুনন্দন ৰামে বনৰ শোভা চাই চাই নিৰ্দিষ্ট পথেৰে খোজ ললে।

৭৪-৭৬। বাটত যাওঁতে বনতে ওপজা শই শই নীবাৰ, পনস, সাল, বজুল, তিনিশ, চিৰিবিৰ, মধুক, বিৰ, তিলুকাৰি বৃক্ষসমূহ তেওঁৰ চকুত পৰিল। ৰামে দেখিলে যে এই সকলো বৃক্ষ ফুলৰ ভৰত জকমকাই পুষ্পিতাৰ লতাৰে স্ত্ৰোভিত হৈ আছে। বৃক্ষসমূহৰ ঠাল-ঠেঙুলি বজ-হুতীয়ে ভাঙি ছিন্ন বিছিন্ন কৰিছে আৰু ঠায়ে ঠায়ে বান্দৰসমূহে সিহঁতৰ শোভা বৰ্দ্ধন কৰি আছে, শই শই মন্ত চৰাইৰ ৰবে বন নিনাদিত কৰিছে।

৭৭। এনে অৱস্থাতে ৰাজীবলোচন ৰামে তেওঁৰ পিচে পিচে আহি থকা লক্ষ্মীবৰ্দ্ধন বীৰ লক্ষণক কলে।

৭৮। “লক্ষণ এই ঠাইৰ গছৰ পাতবোৰ যেনে সুন্দৰ আৰু লাভাণ্যযুক্ত আৰু ইয়াৰ পশু-পক্ষীবোৰো যেনে শান্ত স্বভাবৰ তাৰপৰা বুজিব লাগিব বিপুলত্যা মহৰ্ষিৰ আশ্ৰমলৈ আৰু বেছি দূৰ নাই।

৭৯। যিজন মহাত্মাই তেওঁৰ নিজ কৰ্মৰ গুণত ‘অগন্ত্য’* এই নামে প্ৰসিদ্ধ হৈছে, পৰিশ্ৰান্ত-জনৰ আশ্ৰিত্য বিনাশক তেওঁৰেই এই আশ্ৰম আমি দেখা পাবলৈ ধৰিছোঁ।

৮০। চোৱা, ইয়াৰ বনপ্ৰদেশ অশেষ ধূম-বাশিৰে পৰিপূৰ্ণ আৰু আশ্ৰমস্থান চীৰবস্ত্ৰে স্ত্ৰোভিত, ইয়াৰ মৃগসমূহ কেনে শান্ত, সমগ্ৰ আশ্ৰমখনে নানাবিধ চৰাইৰ ৰবে মুখৰিত।

৮১। পুণ্যকৰ্মী এই মূনিবৰেই লোকসমূহৰ হিত কামনা কৰি, নিজ শক্তিবলে মৃত্যু সদৃশ ভয়াবহ ৰাক্ষসকুলক পৰাভব কৰি এই দক্ষিণ দিক জনসমূহৰ আশ্ৰয় স্থলত পৰিণত কৰিছে।

৮২। যি মূনিবৰৰ প্ৰভাবতে ৰাক্ষসসকলে এই দক্ষিণকাললৈ দৃষ্টিমাত্ৰ নিক্ষেপ কৰি তেখেতৰ প্ৰতি ভয়তে এই ঠাইক নিজ দেশৰ নিচিনা অনুমান কৰি উপভোগ কৰিব পৰা নাই, সেই মূনিবৰৰ এই আশ্ৰম।

৮৩। যি সময়ৰ পৰা পুণ্যকৰ্মী এই ঋষিবৰে এই দিশলৈ আগমন কৰিছে সেই দিন ধৰি এই ঠাই হিংসা ভাবশূন্য আৰু ইয়াৰ নিশাচৰণগণো শান্ত হৈছে।

৮৪। ভগবান অগন্ত্যৰে নাম অনুসৰি এই আশ্ৰম অবধি এই দিশ কুবৰ্ণী ৰাক্ষসসকলৰ পৰাভবৰ বহিৰ্ভূত হৈ অগন্ত্য দিশ নামে তিনিও জগতত প্ৰসিদ্ধ হৈছে।

* অগন্ত্য—অগ (পৰ্যন্ত বিদ্যাগৰ্হত) ত্যা (তন্ত্ৰন কৰিছে অৰ্থাৎ বাঢ়িবলৈ নিদি বন্ধ কৰি থৈছে) তেওঁৰেই অগন্ত্য। বিদ্যাগৰ্হতে স্বৰ্গৰ পতি বন্ধ কৰিবলৈ ক্ৰমাৎ ওপৰলৈ বাঢ়ি থাকে। দেৱভালোকৰ অনুবোধত ভগবান অগন্ত্য মূনিৰে তাত উপস্থিত হোৱাত পৰ্যন্ত মূৰ চপোৱায়। অগন্ত্যৰ কথামতে তেখেত উভতি নোবোৱালৈকে বিদ্যা গৰ্হতে সেইদৰে চাপৰ হৈয়ে থাকিল। অগন্ত্য মূনিও আৰু উভতি নগল—এয়ে পৌৰাণিক কথা।

৮৫। আন কি পৰ্বতশ্ৰেষ্ঠ বিদ্যায়ো হৃদ্যৰ গতিবোধ কৰিব বুলি বৰ্দ্ধমান হৈ থাকি এই মুনিবৰে আদেশ মানি বৰ্দ্ধমানে আক বচা নাই।

৮৬। দীৰ্ঘায়ু সম্পন্ন জগতত নিজ কৰ্ম্ম গুণে প্ৰসিদ্ধ ভগবান অগস্ত্য মুনিৰ এয়ে আশ্ৰম য'ত আনকি পত্নগণেয়ো বিনীত ভাবে বিচৰণ কৰি থাকে।

৮৭। লোকপুঞ্জিত এই সাধুপুৰুষজন সদায় সজ্জনৰ হিত সাধনতেই বত, আমিও গৈ তাত উপস্থিত হলে তেখেতে আমাৰ অশেষ মঙ্গল বিধান কৰিব।

৮৮। এই ঠাইতে মই মহামুনি অগস্ত্যক আৰাধনা কৰি থাকিম, হে সোম্য, বনবাসৰ শেষ কালখিনি মই ইয়াতে কটাম।

৮৯। এই আশ্ৰমতে, গন্ধৰ্ব্বগণ সৈতে দেৱতাসকলে আৰু সিদ্ধ প্ৰেৰ ঋষিসকলে আহাৰ বিষয়ে সংঘত হৈ অগস্ত্যদেৱক পূজা কৰি থাকে।

৯০। এই মুনিবৰ এনে প্ৰভবান্বিত যে কেওঁৰ এই আশ্ৰমত মিথ্যাবাদী, কুৰ, শঠ, মৃগংস (ঘাতুক) অথবা পাপাচাৰী কোনো প্ৰাণীয়ে জীয়াই থাকিব নোৱাৰে।

৯১। দেৱতা, যক্ষ, আনকি পত্ন (গন্ধুৰাদি পক্ষীগণ) সৈতে নাগগণো আহাৰ বিষয়ে সংঘত হৈ ধৰ্ম্মাৰাধনাৰত হৈ এই আশ্ৰমত বাস কৰে।

৯২। এই আশ্ৰমত ঋষি প্ৰেৰ মহাআসকলে সিদ্ধিলাভ কৰি পূৰ্বৰ শৰীৰ ত্যাগ কৰি হৃদ্যসদৃশ সন্মুখল বিমানত আৰোহণ কৰি স্বৰ্গলৈ গমন কৰিছে।

৯৩। ইয়াতেই দেৱতাসকলে পবিত্ৰচিহ্ন প্ৰাণীসমূহৰ দ্বাৰা আৰাধিত হৈ তেওঁলোকক যক্ষ আৰু অমৰত্ব দান কৰি থাকে।

৯৪। হে সৌমিত্ৰি, এতিয়া অ'মি আশ্ৰমত উপস্থিত হৈছ। তি, প্ৰথমতে তুমি ভিতৰলৈ গৈ মুনিবৰৰ ওচৰত নিবেদন কৰাটো যে সীতাৰে সৈতে মই ইয়াত বে'আছো।"

ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত একাদশ সৰ্গ সমাপ্ত।

দ্বাদশ সৰ্গ

ঋষি অগস্ত্যৰ লগত সাক্ষাৎ আৰু বৰাজ্জ গ্ৰহণ

১। বাঘবৰামৰ কনিষ্ঠ ভ্ৰাতা লক্ষ্মণে আশ্ৰমত প্ৰবেশ কৰি মুনিবৰ অগস্ত্যৰ শিষ্য এজনক লগ পাই কলে।

২। “ৰজা দশৰথৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ বলশালী ৰাম তেওঁৰ ভাৰ্যা সীতাৰে সৈতে মুনিবৰৰ লগত দেখা কৰিবলৈ ইয়ালৈ আহিছে।

৩। সদায় তেখেতৰ হিতাকাঙ্ক্ষী, আজ্ঞামুখী আৰু ভক্ত মই তেওঁৰ ভায়েক লক্ষ্মণ,— যাৰ বিষয়ে আপুনি কিজানি শুনিছেই।

৪। আমি আটাই কেইজন পিতৃদেৱৰ নিৰ্দেশক্ৰমে এই অতি উগ্ৰ বনত প্ৰৱেশ কৰিছোঁ। আমি সকলোটিয়ে ভগৱান অগস্ত্যদেৱৰ লগত দেখা-সাক্ষাত কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছোঁ, আপুনি অনুগ্ৰহ কৰি কথাটো নিবেদন কৰক।”

৫। লক্ষ্মণৰ কথা শুনি তপোধন শিষ্যজনে ‘বাৰু’ বুলি কৈ মুনিবৰক কথাটো জনাবলৈ অগ্নিহোত্ৰগৃহত প্ৰবেশ কৰিলে।

৬। তাত প্ৰবেশ কৰি শিষ্যজনে তপস্তাৰ বলত অপৰাভৱশক্তিশালী মুনিবৰৰ ওচৰ চাপি কৃতাজ্ঞলিপুটে লৰালৰিকৈ ৰামৰ আগমন বাতৰি জনালে।

৭—৮। লক্ষ্মণে যিদৰে কৈছিল, মুনিবৰ অগস্ত্যৰ প্ৰিয় শিষ্যজনেও কথাটো ঠিক সেইদৰে নিবেদন কৰি কলে “দশৰথৰ দুই পুত্ৰ ৰাম আৰু লক্ষ্মণ সীতাৰে সৈতে আশ্ৰমত উপস্থিত হৈছেহি, শত্ৰুবিনাশক দুযোজনে ভগৱানক সেৱা জনোৱাৰ উদ্দেশ্যে আপোনাৰ লগত সাক্ষাৎ কৰিবলৈ আহিছে।

৯—১০। উত্তৰ স্বৰূপে মই তেওঁলোকক কি কব লাগিব আজ্ঞা কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰিলোঁ।” শিষ্যৰ মুখবপৰা ৰাম, লক্ষ্মণ আৰু মহীয়সী বৈদেহী আহি উপস্থিত হোৱা শুনি মুনিবৰে কলে, “ভাগ্যগুণে ৰামে বহুকালৰ পিচত আজি মোৰ লগত দেখা কৰিবলৈ আহিছে।

১১-১৩। মনে মনে মই তেওঁৰে আগমন প্ৰতীক্ষা কৰি আছোঁ। ঘোৰী, যথাবিধি সৎকাৰ কৰি ভাৰ্যা আৰু লক্ষ্মণে সৈতে তেওঁক মোৰ ওচৰলৈ লৈ আহ। তুমি আগতে একেবাৰে ভিতৰলৈ লৈ নাহিল কিয়?” মহাত্মা ধৰ্ম্মজ্ঞ মুনিবৰে এইদৰে কোৱাত, শিষ্যজনে হাতখোৰ কৰি অভিবাদন জনাই ‘বাৰু জনাওঁ গৈ’ বুলি কৈ লৰালৰিকৈ তাৰপৰা ওলাই আহিল আৰু লক্ষ্মণক কলে,

১৪—২১। “মুনিবৰক দেখা কৰিবলৈ অহা বাম কোন জন? ভিতৰলৈ সোমাই আহক।”
তেতিয়া শিষ্যজনে সৈতে লক্ষণ আশ্ৰমৰ ভিতৰলৈ গৈ কাকুৎস্থ বাম আৰু জনকাত্মজা সীতাৰ
শিষ্যজনৰ লগত পৰিচয় কৰাই দিলে। শিষ্যজনে মুনিবৰৰ মৰমসনা কথাখিনি জনাই হাননীয়
তেওঁলোকৰ প্ৰতি যথাবিধি আদৰ দেখুৱাই তেওঁলোকক আশ্ৰমৰ ভিতৰত প্ৰবেশ কৰালে। সীতা
আৰু লক্ষণে সৈতে বামে শান্তপ্ৰকৃতিৰ মৃগগণৰ দ্বাৰা পৰিবাৰিত আশ্ৰম হানবোৰ চাই চাই গৈ
ব্ৰহ্মা, অগ্নি (ৰুদ্ৰ), বিষ্ণু, মহেশ্বৰ (ইশ্বৰ), বিবস্বত, (সূৰ্য্য), সোম (চন্দ্ৰ), ভগ, কুব্জ, ধাতা,
(প্ৰজাপতিৰ কাৰ্য্যনিৰ্বাহক) বিধাতা (বিশ্বকৰ্ম্মা), বায়ু, পাশৰুত মহাত্মা বৰুণ, গায়ত্ৰী, বহুগণ,
নাগৰাজ বাহুকি, গৰুড়, কান্তিকেশ, ধৰ্ম্ম (যমৰাজ) আদি দেবতাগণৰ ভিন ভিন হানসমূহ দেখা
পালে। এনেতে মুনিবৰেও তেওঁৰ শিষ্যবৰ্গৰ দ্বাৰা পৰিবৃত্ত হৈ তেওঁলোকৰ পিনে ওলাই আহিল।

২২। বাঁৰ বামচন্দ্ৰই মুনিসকলৰ সন্মুখত প্ৰদীপ তেজ সম্পন্ন ভগৱান অগস্ত্যক দেখা পাই
শ্ৰীমান লক্ষণক কলে।

২৩। “লক্ষণ সৌৱা ভগৱান অগস্ত্য শ্ৰী বাহিৰলৈ ওলাই আহিছে। তেখেতৰ ঔদাৰ্য্যপূৰ্ণ
উন্নত আকৃতিৰপৰা মই বুজিব পাৰিছোঁ তপস্তাৰ আশ্ৰয়স্থল এখেতেই ভগৱান অগস্ত্য।”

২৪। এই বুলি কৈ মহাবাহু ৰঘুনন্দনে তেওঁৰ চৰণত পৰি স্তম্ভাসম কান্দিবিশিষ্ট শ্ৰেয়স্তাৰ
চৰণস্থগল সাৰটি ধৰিলে।

২৫। এইদৰে মুনিবৰক অভিবাদন জনাই ধৰ্ম্মাত্মা বামে বৈদেহী সীতা আৰু লক্ষণে
সৈতে হাতধোৱা কৰি বল।

২৬। তাৰ পিচত মুনিবৰে কাকুৎস্থ বামচন্দ্ৰক মাটিৰপৰা তুলি লৈ আলিঙ্গন কৰিলে
আৰু আসন আৰু পানী আগবঢ়াই কুশল বাতৰি সোধাৰ পিচত বহিবলৈ অনুৰোধ জনালে।

২৭। মুনিবৰে অগ্নিত আৰতি দি, অতিথিসকলক স্বৰ্ঘ্যাদিৰে পুজিত কৰিলে আৰু
বাণপ্ৰস্থৰীতি অশ্বসি তেওঁলোকৰ কাৰণে ষাণ্ডবস্ত আগ বঢ়ালে।

২৮। তাৰ পিচত নিজে আসন গ্ৰহণ কৰি ধৰ্ম্মজ্ঞ মুনিপুত্ৰৰে কৃতাজলিপুটে আসনত
উপবিষ্ট ধৰ্ম্মকুশল বামচন্দ্ৰক কলে,

২৯। “হে কাকুৎস্থ তপস্বীসকলে অতিথিপূজা নকৰি যদি তেওঁৰ প্ৰতি অস্ত্ৰ আচৰণ কৰে
তেখেত শিখাসাক্ষী দিয়া মানুহৰ নিচিনা পৰজন্মত তেওঁলোকে নিজ মাংস ভক্ষণ কৰে।

৩০। তুমি সমগ্ৰ লোকৰ ৰজা, ধৰ্ম্মচাৰী আৰু মহাৰথ, তাৰ উপৰি তুমি পুৰুষীয়া দাত্ত
অতিথিকৰূপে আৰ্জি শোৰ ইয়াত উপস্থিত।”

৩১। এই বুলি কৈ কল, মূল আৰু পুষ্পাদিৰে ইচ্ছা অনুসাৰে বাধবৰ পূজা কৰি মুনিৰ
অগস্ত্যই কৰ্ম্মল ধৰিলে।

৩২। “হে পুৰুষপ্ৰেষ্ঠ স্তব্ধ আৰু বজ্ৰমণি বিচুৰিত এই বৈকুণ্ঠ দিবাক্ষৰ স্বৰ্ণ বিধকৰ্ম্মৰ
দ্বাৰা নিৰ্ম্মিত।

৩৩—৩৪। স্বৰ্ঘ্যসদৃশ ব্ৰহ্মদত্ত এই শ্ৰেষ্ঠৰ আৰু অগ্নিকূলা উজ্জল তীক্ষ্ণ শব্দপূৰ্ণ এই
হুটা টোণ আৰু স্তব্ধবিচুৰিত কোণে সৈতে সোণৰ মুঠিযুক্ত এই থল—এই সকলো স্বৰ্ণ মহেশ্বৰ
বোক প্ৰদান কৰিছে।

৩৫। হে বাম পুৰণি কালত যুদ্ধক্ষেত্ৰত এই ধনুৰ সহায়তে বিষ্ণুয়ে মহামহা অমুৰবিলাকক বধ কৰি দেৱতাসকলৰ উজ্জ্বল শ্ৰী আহৰণ কৰিছিল।

৩৬। এতেকে হে মানদ, তাহানি কালত বজ্জধৰ ইন্দ্ৰই যিদৰে বজ্জ গ্ৰহণ কৰিছিল সেইদৰে তুমিও এই ধনু, দুটা টোণ, শৰ আৰু খজা তোমাৰ জয়ৰ কাৰণে গ্ৰহণ কৰা।”

৩৭। এই বুলি কৈ মহা তেজস্বী ভগৱান্ অগস্ত্যমুনিয়ে সকলোবোৰ শ্ৰেষ্ঠ অস্ত্ৰ বামক দান কৰি পুন কবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অৰণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বাদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰয়োদশ সৰ্গ পঞ্চবটী বনলৈ যাত্ৰা, (অগস্ত্যই ক’বলৈ ধৰিলে)

১। হে বাম, হে লক্ষ্মণ, সীতাৰে সৈতে মোক অভিবাদন জনাবলৈ তোমালোক যে ইয়ালৈ আহিছা তাৰ বাবে মই পৰম ধীত হৈছোঁ,* তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

২। বাটত আহোতে যি পথশ্ৰম হৈছে তাতেই তোমালোক পৰিশ্ৰান্ত হৈছা আৰু জনকাঅম্বা মৈথিলীয়ো বিশ্রামৰ বাবে উৎকণ্ঠিতা হোৱা যেন দেখা গৈছে।

৩। সীতাদেৱী স্নকুমাৰী, আগতে কোনোদিনে ভাগৰ লগা শ্ৰমৰ দুখ কষ্ট পোৱা নাই, অকল স্বামীৰ প্ৰতি অত্যধিক চেনেহতে তেওঁ বহু দুখ দুৰ্গতিৰে পৰিপূৰ্ণ বনলৈ আহিছে।

৪। হে বাম, সীতাদেৱীয়ে যাতে মনৰ স্নখেৰে ইয়াত থাকিব পাৰে তুমি তেনে কৰা, তোমাৰ লগে লগে বনলৈ আহি তেওঁ সঁচাকৈয়ে এটা দুষ্কৰ কাম কৰিছে।

৫। হে বশুনন্দন, সৃষ্টিৰ আৰম্ভণিৰে পৰা স্ত্ৰীপ্ৰকৃতিৰ এইয়ে লক্ষণ যে সঙ্গতিপন্ন হলে পুৰুষত তেওঁলোক আসক্ত হয়, আনপিনে দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হলেই তেওঁক পৰিত্যাগ কৰে।

৬। তিবোতাসকলে তেওঁলোকৰ আচৰণত বিহ্যতৰ চঞ্চলতা, অস্ত্ৰৰ তীক্ষ্ণতা, গৰুড়ৰ আৰু বাঘৰ শীঘ্ৰতা অনুসৰণ কৰে।

৭। কিন্তু তোমাৰ এই ভাৰ্য্যা সীতাদেৱী এই সকলো দোষৰ পৰা মুক্ত, দেৱতা-সকলৰ ভিতৰত অক্ষতীৰ নিচিনা তেওঁ প্ৰশংসনীয় আৰু পতিব্ৰতাসকলৰ ভিতৰত অগ্ৰগণ্য।

৮। হে অৰিষ্মম যি ঠাইতে তুমি তোমাৰ ভাই লক্ষ্মণ আৰু বৈদেহীৰে সৈতে বাস কৰিবা সেই ঠায়ে তোমাৰ দ্বাৰা অলঙ্কৃত হব।

* জনবান্ ভক্তৰ দৰত আহি উপস্থিত হলে, ভক্তৰ পক্ষে ভাৰ্য্যকৈ আনন্দকৰ আন একো নাই—ইয়াকেই ইন্দ্ৰই ক’ব হৈছে।—ঈকাকাব্য।

৯-১০। মুনিবৰে এইদৰে কোৱাত ৰাঘবে বিনীতভাৱে হাতযোৰ কৰি দীপ্তান্বিতুল্য মুনিকক কলে, “মুনিপুৰুষ আপুনি আমাৰ গুৰু, ভাতা আৰু ভাৰ্য্যাৰে সৈতে আপুনি আমাৰ গুৰুত পৰিতুষ্ট হোৱা দেখি মই ধন্ত আৰু অগুণহীত হৈছোঁ।

১১। কিন্তু হে ভগৱান্, জলাশয় আৰু কাননবহুল এনে এখন ঠাই নিৰ্দেশ কৰক য'ত আমি আশ্ৰম পাতি পৰম সূত্ৰে থাকিব পাৰিম।”

১২। ৰামৰ কথা শুনি ধৰ্ম্মাত্মা মুনিবৰে মুহূৰ্তকাল ধ্যানস্থ হৈ ৰামক কলে।

১৩। “বৎস ইয়াৰপৰা দুই যোজন দূৰৈত বহু ফল, মল আৰু পানী থকা এখন ঠাই পাবা, বহু মৃগ তাত বিচৰণ কৰি থাকে, শ্ৰীসম্পন্ন সেই ঠাইখিনি পঞ্চবটী নামে প্ৰসিদ্ধ।

১৪। তালৈ গৈ আশ্ৰমপাতি তোমাৰ ভাতা সৌমিত্ৰৰে সৈতে তোমাৰ পিতৃদেৱৰ আদেশ পালন কৰি মনৰ সূত্ৰে থাকিব পাৰিবা।

১৫। হে অমৰ, মোৰ তপস্তাৰ প্ৰভাৱ আৰু তোমাৰ প্ৰতি মোৰ যি স্নেহ তাৰ কাৰণে তোমাৰ আৰু ৰজা দশৰথৰ সকলো বৃত্তান্ত মোৰ অৱগত।

১৬। আগতে এই তপোবনতে মোৰ লগত থাকিবা বুলি কে এতিয়া তোমাৰ মনত যি অভিলাষ খেলাইছে তপস্তাৰ বলত মই তাকো ডানিৰ পাৰিছোঁ।

১৭। এতেকে হে বৎস, তোমাক কৈছোঁ তুমি পঞ্চবটীলৈ যোৱা গৈ, সেই বনপ্ৰদেশ অতি ৰমণীয়, মৈথিলীয়ে তাত মনৰ সূত্ৰে থাকিব পাৰিব।

১৮। হে ৰাঘব, অতি প্ৰশংসনীয় সেই ঠাইখনি, বেচি দূৰো নহয়, গোদাবৰী নৈৰ ওচৰতে, মৈথিলীয়ে তাত পৰম আনন্দ উপভোগ কৰিব।

১৯। হে মহাবাহু, বহু ফলমূলেৰে পৰিপূৰ্ণ সেই ঠাই নানাবিধ চৰাইৰ বাসস্থান, ই নিৰ্জল, পৰম পৱিত্ৰ আৰু অতীব ৰমণীয়।

২০। ৰাম, তুমি সদাচাৰী আৰু তপস্বীসকলৰ পৰিৰক্ষণত সমৰ্থ, তাত বাস কৰি থাকিয়েই তুমি তাপস সকলক ৰক্ষা কৰি থাকিব পাৰিবা।

২১। এই যে মধুক বৃক্ষৰ মহৎ বন দেখা পাইছা তাৰ উত্তৰ ফালেদি গৈ বড় গছৰে ভৰি থকা এখন আশ্ৰম পাবা।

২২। তাত মুকলি ঠাই এডোখৰত উপস্থিত হৈ পৰ্কটৰ ওচৰতে সদাৰ পুষ্পেৰে সূশোভিত পঞ্চবটী কানন দেখা পাবা।”

২৩। মহৰ্ষি অগস্ত্যই এইদৰে কোৱাত সৌমিত্ৰৰে সৈতে ৰামে সত্যবাদী সেই ঋষিক পূজা-অৰ্চনা কৰি তেওঁৰপৰা বিদায় ললে।

২৪। এইদৰে দুয়োজনে মহৰ্ষিৰ অশ্রুযুগল পাই তেখেতৰ পাদস্পৰ্শ কৰি অভিবাচন জনাই সীতাৰে সৈতে পঞ্চবটী বনলৈ প্ৰস্থান কৰিলে।

২৫। নিৰ্ভীকযোদ্ধা ৰাজপুত্ৰ দুয়োজনে শবৰ চৌণ ৰাজি হাতত ধৰি লৈ মহৰ্ষি অগস্ত্যই দেখুৱাই দিয়া বাটেদি সমাহিতচিত্তে পঞ্চবটী বনলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বয়োদশ সৰ্গ সমাপ্ত।

চতুৰ্দশ সৰ্গ

জটায়ুৰ লগত সাক্ষাত, জটায়ুৰ দ্বাৰা প্ৰাণীসমূহৰ উৎপত্তিৰ বৰ্ণনা।

১। তাৰ পিচত পঞ্চবটীলৈ গৈ থাকোতে বাটত বয়ুনন্দন নামে ভীমপৰাক্ৰমশালী মহাকায় শঙ্কৰ আকৃতিৰ এটা চৰাইক লগ পালে।

২। মহাভাগ বাম আৰু লক্ষণে এই চৰাইটোক দেখি প্ৰথমতে তাক বাক্স বুলি ভাবি স্মিলিলে, “তুমি কোন?”

৩। শান্ত স্তম্ভুৰ বাক্যে তেওঁলোকৰ মনত আনন্দ দি চৰাইটোৱে কলে, “বৎস, মোক তোমালোকৰ পিতৃদেৱৰ বয়স্ক বুলি জানিবা।”

৪। তেতিয়া বাঘৰে তেওঁক তেওঁৰ পিতাকৰ সখা বুলি জানি মান-সংকাৰ জনাই ধীৰচিন্তে তেওঁৰ কুল আৰু নামৰ কথা স্মিলিলে।

৫। বাঘৰ কথা শুনি পক্ষীৰে নিজৰ কুলৰ কথা কবলৈ গৈ সকলো প্ৰাণীসমূহৰে উৎপত্তিৰ বিষয় কবলৈ ধৰিলে,

৬-৯। “মহাবাহু বাঘৰ, পূৰ্বকালত যিসকল প্ৰজাপতিৰ সৃষ্টি হৈছিল আদিৰেপৰা তেওঁ-বিলাকৰ বিষয়ে কণ্ঠ শুনা। তেওঁলোকৰ ভিতৰত প্ৰথমজন হৈছে কৰ্দ্দম, তেওঁৰ পিচত বিকৃত, তাৰ পিচত শেথ, সংশ্ৰয়, বীৰ্যবান বহুপুত্ৰ স্থাপু, মৰীচি, অগ্নি, মহাবলশালী ক্ৰতু, পুলস্ত্য, অজিৰা, প্ৰচেতা, পুলহ, দক্ষ, বিবস্বান্, অৰিষ্টনেমি আৰু তাৰ পিছত হল মহাতেজস্বী সৰ্বকনিষ্ঠ কশ্যপ।

১০। হে মহাযশস্বী বাম, কালত প্ৰজাপতি দক্ষৰ বাঠিজনী সূপ্ৰসিকা মহাযশস্বী কস্তাৰ জন্ম হয়।

১১। তাৰ ভিতৰত স্তম্ভামা আঠজনী কস্তা কশ্যপে গ্ৰহণ কৰে, তেওঁলোক হৈছে

১২। অদিতি, দিতি, দন্, কালকা, তাম্ৰা, ক্ৰোধধৰণা, মনু, আৰু অনলা। তেতিয়া পৰম প্ৰীতিলাভ কৰি কশ্যপে কস্তাসকলক কলে,

১৩। “তোমালোকে ত্ৰিলোক পৰিপালক মোৰ সমান বীৰ্যশালী পুত্ৰ জন্ম দিয়া।” হে মহাবাহু বাম, অদিতি, দিতি, দন্ আৰু কালকাই কশ্যপৰ এই কথাখিনি কাণপাতি শুনিলে।

৪। বাকী কেইজনীয়ে কিছু সেই কথাত বিশেষ মনোযোগ নিদিলে। হে অৰিষ্টম, অদিতিয়ে সেইমতে তেজিগজন দেৱতাক জন্ম দিলে।

১৫। হে পৰম্প, তেওঁলোকেই হৈছে আদিত্যগণ, বসুগণ, কশ্যগণ আৰু দুই অশ্বিনী। হে বৎস, দিতিৰ পুত্ৰ হল যশস্তাশালী দৈত্যগণ।

১৬। আগতে অৰণ্য আৰু সমুদ্ৰ পৰিবেষ্টিতা এই বস্তুমতী তেওঁলোকৰেই আছিল।
হে অৰিন্দম, দনুৰ পুত্ৰ হ'ল অশ্বগ্ৰীৱ।

১৭-১৯। কালকাই জন্ম দিলে নৰক আৰু কালক। তাম্ৰাই জন্ম দিলে ক্ৰোধী,
ভাসী, শ্ৰেনী, ধৃতবাহী আৰু শুকী নামে এই পাঁচজনী জগদ্বিপাত কন্তাৰ। তাৰ ভিত্তত
ক্ৰোধীয়ে জন্ম দিলে ফৈচা, ভাসীয়ে জন্ম দিলে ভাস নাম শকুনি জাতীয় চৰাই।

২০। শ্ৰেনীয়ে জন্ম দিলে মহা তেজস্বী শঙ্গ, ধৃতবাহীয়ে জন্ম দিলে হাঁহ আৰু
ৰাজহাঁহ।

২০-২২। ৰাম, শুন্য তাম্ৰাৰ মঞ্চল হ'ব, চক্ৰবাক পক্ষীৰো উৎপত্তিহল তাম্বিনী এই
ধৃতবাহী। শুকীয়ে জন্ম দিছিল নতাক নতাব কন্তা হ'ল বিনতা। ৰাম, ক্ৰোধবশাৰ দহজনী
কন্তা; তেওঁলোক হল মৃগী, মৃগমন্দা, ভৰী, ভদমন্দ, মাতঙ্গী, শাকৃদী, শ্বেতা, সকলকণসম্পন্ন।
স্বৰভি, স্বৰসা, আৰু কক্ষক।

২৩। হে নৰশ্ৰুত, সকলো মগ, মৃগীৰ সম্বন্ধ আৰু ভাগলকবোৰ হৈছে মৃগমন্দাৰ
সম্বন্ধ। সেইদৰে সমৰ* আৰু চমৰগণে* মৃগমন্দাৰে সম্বন্ধ।

২৪। ভদমন্দাৰ কন্তা হ'বাত† এই ইৰাবতীৰে সম্বন্ধ লাক্ষণ্য মহাগজ ঐশ্বৰ্য্য।

২৫। সি হ, তপস্বী বান্দৰ আৰু এ পাৰ্শ্বল্যৰ তেছে হৰীৰ সম্বন্ধ। বাঘবোৰৰ
উৎপত্তিস্থান শাকৃদী।

২৬। হ মনুজাশ্ৰিত কটী বাবৰ জন্ম হ'ল তক্ষীৰ পৰা। হে কাৰুণ্য, সেইদৰে
দিগগন্তসকলৰ জন্ম হল শ্বেতাৰপৰা।

২৭। ৰাম, শুন্য তাম্ৰাৰ মঞ্চল হ'ব স্বৰভিৰ দহজনী কন্তা, এজনীৰ নাম বোহিণী
আৰু আনজনীৰ নাম গন্ধৰ্বী।

২৮। তাৰ ভিত্তত ৰাহিণীয়ে জন্মদিলে গন্ধ আৰু গন্ধৰ্বীয়ে জন্ম দিলে ধোৱা।
ৰাম, স্বৰসৰ পৰা জন্ম পালে নংগো† আৰু কন্দৰ পৰা জন্ম পালে পন্নগেষ্ঠী।

২৯। হ নৰোত্তম ৰাম, মহাত্মা কলপৰ এমু নামে যি গৰাকী ভাৰ্যা আছিল, তেওঁৰ
পৰা ব্ৰাহ্মণ, ক্ষত্ৰিয়, বৈশ্য, আৰু শূদ্ৰ এই চাৰি জাতি মন্ত্ৰতৰ জন্ম হয়।

৩০। বেদত উক্ত আছে যে মথৰপৰা ব্ৰাহ্মণ, বৃক (অৰ্থাৎ বাহুবলৰ) পৰা ক্ষত্ৰিয়,
উক্ৰয়ৰ পৰা বৈশ্য আৰু পদৰ (ভবিৰ) পৰা শূদ্ৰৰ উৎপত্তি।

৩১। পৃথিৱীত পুণ্যফলপূৰ্ণ যিমানবোৰ গছ আছে সেই সকলোৰে জন্ম হল অনলাৰ
পৰা। বিনতা শুকীৰ পাত্ৰী (শুকীৰ কন্তা নতাক, নতাব কন্তা বিনতা), কন্তা আৰু দ্বন্দ্ব
বাই ভনী।

* দ্বন্দ্ব—কলা বোৰ থকা বেজবিশিষ্ট, চন্দ্ব—বগা বোৰযুক্ত বেজবিশিষ্ট।

† শুকৰী দলৰ অৰ্থ (১) ভপ্তাপৰাণ আৰু (২) ভূমীয়া পুত্ৰী কথিব লগা। ইয়াত তি অৰ্থত
ব্যৱহৃত হৈছে বুজিব নোৱাৰি। দীকাংগা বিবাত। যোগাফুল বল্যৰ এটা বান্ধব জাতীয় গীৰ।

‡ ভীৰ্যৰ মতে কপা, থকা বোৰ নাপ আৰু কপা নোহোৱাবোৰ পন্ন।

৩২। ইয়াৰ ভিতৰত কজ্জৰে হাজাৰ হাজাৰ নাগক জন্ম দিলে। এই নাগবোৰেই পৃথিৱী ধাৰণ কৰি আছে। বিনতাৰ দুই পুত্ৰ গৰুড আৰু অৰুণ।

৩৩। তেওঁলোকৰ ভিতৰত অৰুণৰ পৰা মোৰ জন্ম, মোৰ অগ্ৰজৰ নাম সম্পাতি। হে অৰিন্দম মোক শ্ৰেনীৰ পুত্ৰ জটায়ু বুলি জানিবা।

৩৪। হে বৎস, এষে মোৰ জন্মবৃত্তান্ত। যদি ইচ্ছা তেন্তে তোমালোকৰ বনবাস কালৰ ভিতৰত মই তোমালোকৰ সহায় হব পাৰোঁ, আৰু লক্ষণে সৈতে তুমি যেতিয়া বাহিৰলৈ যাবা তেতিয়া মই সীতাক ৰক্ষা কৰি থাকিম।”

৩৫। এই সকলো কথা শুনি ৰাঘবে আনন্দ মনেৰে জটায়ুক অৰ্চনা কৰি তেওঁক আলিঙ্গন কৰিলে আৰু তেওঁৰ ওচৰত মূৰ দোৱালে। তেওঁৰ পিতৃদেৱৰ লগত যি সখ্যতাব আছিল সংযমী ৰামে সেই কথা বাৰে বাৰে তেওঁৰ পৰা শুনিবলৈ ধৰিলে।

৩৬। তাৰ পিচত তেওঁ মৈথিলী সীতাৰ ৰক্ষণৰ অৰ্থে জটায়ুক গ্ৰহণ কৰি মহাবলী সেই পক্ষীৰে সৈতে তেওঁলোক পঞ্চবটালৈ গল আৰু তাত লক্ষণে সৈতে বিপুল, বিনাশ কৰি অৰণ্যখন পৰিপালন কৰি থাকিল।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত চতুৰ্দশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চদশ সৰ্গ

পঞ্চবটী বনত আশ্ৰম স্থাপন।

১। তাৰ পিচত নানা হিংস্ৰজন্তু আৰু মৃগপৰিপূৰ্ণ পঞ্চবটী বনলৈ গৈ ৰামে দীপ্ত-তেজস্বী ভাষেক লক্ষণক কলে।

২। “হে সৌম্য, মুনিবৰে যি ঠাইৰ কথা নিৰ্দেশ কৰিছিল, আমি সেই ঠাইতে উপস্থিত হৈছোঁহি, পুষ্পিত কাননশোভিত এষে পঞ্চবটী বন।

৩। অৰণ্যৰ বিষয়ত তুমি সম্পূৰ্ণৰূপে অভিজ্ঞ, এতেকে চাৰিওফাল চাই লোৱা, ঠিক কোনখিনি ঠাইত আমাৰ মনোমত আশ্ৰম সংস্থাপন কৰিব লাগে।

৪। যি ঠাইত বৈদেহীয়ে মনত ৰং পাব আৰু য'ত তুমি আৰু মইয়ো মনত স্থখ পাম, ওচৰতে জলাশয় থকা তেনে এডোখৰ ঠাই তুমি বিচাৰ।

৫। যি ঠাইৰ বনৰাজি ৰমণীয় আৰু পানী নিৰ্মল আৰু য'ত সমিধ, পুষ্প, কুশ আৰু পানী ওচৰতে পোৱা যায়, তেনে ঠাইৰ অন্তঃস্থান কৰ।”

৬। ৰামে এইদৰে কোৱাত লক্ষণে হাতযোৰ কৰি সীতাৰ সন্মুখতে কাকুৎস্থক এইদৰে কলে,

৭। “হে কাকুৎস্থ, আপুনি থাকোতে মই শ বছরকাল থাকিলেও আপোনাৰ যি অধীন সেই অধীনেই, এডেকে মনোমত ঠাই আপুনি নিজে বিচাৰি লৈ ইয়াশ্চে আশ্রম পাতা বুলি মোক নিৰ্দেশ কৰক।”

৮। লক্ষণৰ এই কথাত অমিত তেজস্বী ৰাম পৰম শ্রীত হৈ অলপ সময় ভাবি চাই সৰ্বগুণাধিত এডোখৰ ঠাই মনোনীত কৰিলে।

৯। আশ্রমৰ কাৰণে ঠাইখিনি মনোৰম যেন দেখি ৰামে নিজ হাতে সৌমিত্ৰিক হাতত ধৰি কবলৈ ধৰিলে।

১০। “হে লক্ষণ এই ঠাইখিনি সমতল, সৰ্বমূল্যবান সন্ধ্যা আৰু পুষ্ণিততক সমূহৰ দ্বাৰা আকৃত, তুমি যথাযথভাবে ইয়াতেই আশ্রম নিৰ্মাণ কৰা।

১১—১২। ওচৰতে সোৱা স্বৰ্ণাসদৃশ সমুজ্জল সুৰভিগন্ধগুস্ত পদ্মকুলোৰ স্পোতিত পুৰণি আৰু বিগুস্তায়া মূৰিবৰ অগস্তাই যিদৰে কৈছিল, পুষ্ণিততকগণে আবৃত গোদাবৰী নৈও এইখনেই।

১৩। এই নৈ হ’ল আৰু কাৰণৰ পক্ষীৰে পৰিপূৰ্ণ আৰু চাইক-চকোৱা পক্ষীয়েও তাত শোভাবিত্তাৰ কৰি আছে, ওচৰতে সোৱা ক’ক জ’কে পহুৱে ইয়াৰ পানী থাকিলে আহি জুৰি দি ধৰিছে।

১৪। চোৱা ময়ূৰনাদে নিনাদিত বহুকল্পৰ বিশিষ্ট শুভদৰ্শন বৰগীৰ ওখ পৰ্বতসমূহ প্ৰাকৃটিত বৃক্ষবাজিৰে পৰিব্যাপ্ত হৈ কিদৰে বিৰাজ কৰি আছে।

১৫। আৰু চোৱা ঠায়ে ঠায়ে গছবোৰ সোণ, কপ আৰু তামৰ বৰণে বিভূষিত হৈ খেঁট নীল পীতাদি নানাবিধ ৰঙা ৰঞ্জিত গবাস্ সন্ধ্যা চিত্ৰৰ নিচিনা শোভা ধাৰণ কৰিছে।

১৬—১৮। স’ল, তমাল, তাল, খেজুৰ, কঠাল, নীংৰ, ত্রিনিপ, নাহৰ, আম, অণোক, তিলক, কতক, চম্পক, সন্ধান, চন্দন, নীপ, লবুচ, ধব, অশ্বকণ, ধদিৰ, শয়ী, কিংকক, পাটল আদি বৃক্ষসমূহ পুষ্ণিত লগাদিগুণৰ দ্বাৰা আবৃত হৈ এটা পৰ্বত আৰু অৰণ্য স্পোতিত কৰি থৈছে।

১৯। “হে সৌমিত্ৰ, এটা ঠাইডোখৰ পৰম পবিত্ৰ আৰু বৰগীৰ, যুগ পক্ষীৰে পৰিপূৰ্ণ। এই পক্ষীৰে সৈতে আমি ইয়াতেই বাস কৰিম।”

২০। ৰামে এইদৰে কোৱাত মহাবলশালী শক্ৰবীৰসংঘাৰক লক্ষণে অতি সোনকালে ককায়েকৰ কাৰণে আশ্রম নিৰ্মাণ কৰিলে।

২১। আৰু মাটিৰ চাপ এটা সাজি ভালদৰে থুটা বহুৱাই বাঁহ আৰু দীঘল দীঘল বেতৰ কাষে স্পোতিত বৃহৎ এটা পৰ্ণশালা সাজিলে।

২২। ওপৰত শয়ীপছক ভাল ভালদৰে ৰাখিলে, কুশ, কান আৰু শবনৰ পাতেৰে ভালবোৰ ভালদৰে চাই ললে।

২৩। লগতে মহাবলশালী লক্ষণে বৰ তলতালত নাটি সমান কৰি লৈ কবটো ৰাখকৰ বাসৰ উপযোগী কৰি বেথোতে অতি উৎকৃষ্ট আৰু বৰগীৰ কৰি তুলিলে।

২৪। তাৰ পিচত স্ত্ৰীমান লক্ষ্মণে গোদাবৰী নৈ লৈ গৈ গা পা ধুই পচুম ফুল আৰু উভতি আহোতে বাটৰ গছবপৰা ফল গোটাই আনি তালৈ আহিল।

২৫। তাৰপিচত তেওঁ ফুল উছৰ্গা কৰি যথাবিধি গৃহশাস্তিকাম সমাধা কৰি, আশ্রমৰ ঠাই ভোদ্ধৰ ৰামক দেখুৱালে।

২৬। তেতিয়া সীতাৰে সৈতে ৰামে আশ্রমৰ ঠাইখিনি দেখি পৰ্ণশালাত প্ৰবেশ কৰি পৰম আনন্দিত হল।

২৭। এইদৰে সন্তুষ্ট হৈ বাহুগুলেৰে লক্ষ্মণক সাবট মাৰি ধৰি মেহপূৰ্ণ মধুৰ বাক্যে কবল ধৰিলে।

২৮। “লক্ষ্মণ তুমি এটা মহৎকাৰ্য্য সাধন কৰিলা, হে কাৰ্য্যক্ষম মই তোমাৰ ওপৰত অতিশয় সন্তুষ্ট, ইয়াৰ বাবে মই তোমাক যি পুৰস্কাৰ দিয়া উচিত তাৰ সলনি এই আলিঙ্গন দান কৰিলোঁ।

২৯। তুমি ভাবজ্ঞ, কৃতজ্ঞ আৰু ধৰ্ম্মজ্ঞ, তোমাৰ নিচিনা পুত্ৰধন লাভ কৰি মোৰ ধৰ্ম্মাত্মা পিতা (মোৰ মানত) মৃত হোৱা নাই।”

৩০। তাৰ পিচত লক্ষ্মীবৰ্দ্ধন ৰাঘবে লক্ষ্মণক পুন এইদৰে কৈ পৰম স্নেহে বহুফলে পৰিপূৰ্ণ সেই বনপ্ৰদেশত বাস কৰিলে।

৩১। এইদৰে সীতা আৰু লক্ষ্মণৰ দ্বাৰা সন্নিবিষ্ট হৈ ধৰ্ম্মাত্মা ৰামে স্বৰ্গলোকত দেৱতাসকলৰ দৰে সেই আশ্রমত বাস কৰি থাকিল।

ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চদশ সৰ্গ সমাপ্ত।

ষোড়শ সৰ্গ

পঞ্চবটী আশ্রমত ৰাম, লক্ষ্মণ আৰু সীতা

১। মহাত্মা ৰাঘবে এইদৰে তাত বাস কৰি থাকোঁতে শবৎকাল অতীত হোৱাত প্ৰিয় হেমন্তকাল আৰম্ভ হল।

২। এদিনাখন ৰাতিপুৱা ৰঘুনন্দন ৰামে স্নানৰ কাৰণে ৰমণীয় গোদাবৰী নৈ লৈ গল।

৩। কলহ এটা হাতত লৈ বিনীতভাবে সীতাৰে সৈতে ৰামৰ পিচে পিচে গৈ বীৰ্য্যশালী ভায়েক লক্ষ্মণে কবলৈ ধৰিলে।

৪। “হে প্ৰিয়বৰদ, যি কালত বহুবটো স্ত্ৰপকল্পত্ৰাদিৰে অলঙ্কৃত হোৱা যেন দেখা যায়, তোমাৰ প্ৰিয় সেই হেমন্তকাল এতিয়া উপস্থিত।

৫। এই সময়ত কুবলীৰ কোবত মাহুৰৰ শৰীৰবোৰ কৰ্ণক হয়, পৃথিবী শস্তাশালিনী হয়। পানীৰ তৃপ্তিদায়কতা লোপ পায়, অগ্নিহে প্ৰাণীৰ পক্ষে প্ৰিয় হয়।

৬। এই সময়ত পশুৰ আগ চপাই আনি মাটতে কৰিবলগীয়া পূজাপাটলেৰে পিছুদেবতা-সকলক পূজা কৰি নিষ্পাপ হয়।

৭। এই কালত যথেষ্ট অন্নসংস্থান আৰু দুগ্ধাদি লাভৰ দ্বাৰা জনপদবাসী-লোকসকলৰ অভিলাষ পূৰ্ণ হয় আৰু মহীপালসকলও দিগ্ভিক্ষা কৰাৰ ইচ্ছাতে দণ্ডভ্ৰমণৰ বাবে যাত্ৰা কৰে।

৮। সূৰ্য্য দক্ষিণায়নলৈ যাবা বাবে উত্তৰদিশত চলিবলগীয়া স্ত্ৰীৰ নিচিনা শোভাহীন হয়।

৯। গিৰিধ্বংস হিমালয় প্ৰকৃতিতে হিমৰ ভাৰলৈ, তাতে সূৰ্য্যদেৱৰ বৰ্ত্তমানে তেওঁৰ পৰা তঁতৰি পৰাত হিমালয়ে হিমৰ আলম নামৰ প্ৰকৃতিত সাৰ্থকতা লাভ কৰিছে।

১০। এই সময়ত মধ্যাহ্নভোজ সুখকৰ, আৰু বদৰ তাপো সুখপ্ৰদ, কিন্তু সূৰ্য্য সিন্ধুৰে স্নেহসেবা, ছাঁ আৰু পানীৰ সহদৰে ভাগৰ অসংগত হৈ উঠে।

১১। এই কালত সূৰ্য্যদেৱৰ তপ মূৰ্ত্তি, গোটেই দিন ধুবলীৰে ঢাক খাই থাকে, বতাহ বলাত শতৰ প্ৰাকোপ বৰি হয়, গছৰ পাতাবোৰ পৰিৱৰ্ত্তিত অৱস্থা পূৰ্ণ যেন দেখা হয়। দিনভাগ যেন শতৰ প্ৰাকোপত অক্লান্ত হৈ এনে অসংগত হয়।

১২। এতিয়া মাহুৰ মুকলি ঠাইত শুবলৈ এৰিছে সূৰ্য্য পুৰণিৰ সন্তানৰ পক্ষত থকা এই সময়ত সূৰ্য্যৰ কিৰণ হিমোৰ ঢাক খাই পৰিছে, বাতিৰ ভাগ দীৰ্ঘ হয়। তেওঁ আৰু ভাৰৰ প্ৰাকোপ চৰিছে।

১৩। চন্দ্ৰৰ যি সৌভাগ্যক বৰ্ত্তমান সি সূৰ্য্যৰ সন্নিৱিষ্ট হৈছে আৰু চন্দ্ৰ ভূগাবৃত্ত হোৱাৰ বাবেই দাপণত নিৰ্দ্দাম পৰিৱৰ্ত্তিত হৈছে মলিন হয় চন্দ্ৰও সহদৰে প্ৰাক শৰীৰ হৈ পৰিছে।

১৪। অনেকে পূৰ্ণ মাহৰ বৰ্ত্তনিত সূৰ্য্যৰ ধুবলীৰ কাৰত মলিনতা প্ৰাপ্ত হৈ বদৰ তাপত বিৰাট হৈ পৰিছে। সূৰ্য্যদেৱৰ সন্তানৰ নিচিনা সি সূৰ্য্যৰ অগ্নিৰ মাহুৰ সংৰক্ষণ কৰি আছে, কিন্তু প্ৰকাশ লাভ কৰিব পৰা নাই।

১৫। পশ্চিম দিকৰ পৰা প্ৰবাহিত বতাহ স্তম্ভৰ স্তম্ভৰ স্তম্ভলৈ, তাতে আকৌ হিমৰ দ্বাৰা সংলগ্ন হৈ বতীপুৰ দুগুণ শীতল হৈছে।

১৬। সূৰ্য্য উদয় হোৱাৰ লগে লগে ক্ৰাক আৰু সাৰসপক্ষীৰ নাদেৰে নিনাদিত, যন্ত্ৰ-গোশুমাদি শব্দে পৰিপূৰ্ণ অৱস্থাসমত স্তম্ভৰ হিমকাৰে আৱৃত হৈ শোভা বিস্তাৰ কৰে।

১৭। সৌৰবৰনীয়া শিল্পবোৰৰ চাউলৰ স্তম্ভত ভিতৰত লৈ দেখুওৱা কুলৰ ঠাণ্ডা নিচিনা অৱনত শিৱাভাগে সোত কি অপূৰ্ণ শব্দ ধাৰণ কৰে।

১৮। এই সময়ত চতুৰ্দ্ধিশ বিক্ষিপ্ত কিৰণসমূহ হিম আৰু ধুবলীৰে আৱৃত হোৱাৰ কাৰণে সূৰ্য্যদেৱৰ ওপৰলৈ উঠি আহিলেও অকল চক্ৰটোৰ সমান যেন হৈ দেখা গৈছে।

১৯। বাতিপুৰাত সূৰ্য্যৰ বিৰূপ সি স্নেহত লবলগীয়া বিধৰ নহয়, ভূগাবৃত্তৰ বিৰূপ তাৰ স্পৰ্শ সুখকৰ, গোটেই দিনতো সূৰ্য্যৰ এটিমাত্ৰ স্তম্ভ আৰু পৃথিবীৰ লগত সংলগ্ন হৈ থাকি শোভমান হয়।

২০। বাতিপুৰাতে নিয়মৰ টোপা মূৰত লৈ শ্ৰামল তৃণৰাজি অলপ তিতি উঠে, তাতে সূৰ্যৰ কুমলীয়া ব'দ পৰিলে বনভাগৰ ভিতৰত অপূৰ্ণ এক শোভাৰ সৃষ্টি হয়।

২১। বগু হস্তীয়ে পিঙ্গাহত আঁতুৰ হৈও অতি শীতল জল স্পৰ্শ কৰিষে গুৰ কোচাই লৈ সূৰ্য অহুভব কৰে।

২২। ভীক সৈনিকে যুদ্ধক্ষেত্ৰৰ ওচৰতে থাকিও যিদৰে যুদ্ধত অবতীৰ্ণ নহয়, জলচৰ পক্ষীসমূহেও সেইদৰে পানীৰ ওচৰতে বহি থাকি পানীত নমা নাই।

২৩। বাতি হিম আৰু অন্ধকাৰ আৰু দিনত কুঁৱলীৰে আবৃত হোৱাত অহুমান হয় পুন্সহীন বনৰাজিয়ে যেন টোপনিত হৈ পৰি আছে।

২৪। এই সময়ত নদীসমূহৰ পানী হিমাবৃত। তাত সাৰসপক্ষীৰ অস্তিত্ব অকল শব্দৰ পৰাহে অহুমান হয়। বালি বিলাকো কুঁৱলীত তিতি থাকে, এতেকে অকল দুয়োপাৰৰ দ্বাৰা হৈ নদী বিৰাজমান হৈ থাকে।

২৫। অতিপাত হিমপাত, তাতে সূৰ্য্যৰ তাপো কোমল, এতেকে এই শীতৰ কোৱতে পৰ্বতৰ ওপৰত থকা জলভাগো বিষবৎ বোধ হয়।

২৬। এই সময়ত পহুমকুলৰ আকৰ সৰোবৰ সমূহ তেনেই শোভাবিহীন, পাতবোৰ জৰাজীৰ্ণ, কেশৰ আৰু কৰ্ণিকাসমূহো শীৰ্ণবিশীৰ্ণ, হিমৰ কোৱত ঠাৰিডালমাত্ৰ তাত অৱশিষ্ট।

২৭। হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ, এনে দাক্ষণ কালতো অকল আপোনাৰ প্ৰতি ভক্তিতেই, দুখতে অভিভূত হৈ ধৰ্ম্মাত্মা ভৰতে নগৰত থাকিও তপস্তাৰত হৈ আছে।

২৮। ৰাজ্য, মান আৰু বিবিধ প্ৰকাৰৰ সূখভোগ পৰিত্যাগ কৰি তপস্বীবেশে সংযতাহাৰী হৈ চোঁচ মাটিৰ ওপৰতে শুই আছে।

২৯। ঠিক এই সময়তে নিশ্চয় তেৱো শয্যা ত্যাগ কৰি স্নানৰ কাৰণে প্ৰজাবৰ্গৰে সৈতে পৰিবেষ্টিত হৈ সবস্তু নৈ লৈ যায়।

৩০। ভৰত স্ককুমাৰ আৰু অতিশয় সূখত লালিত পালিত, এনেস্থলত শীতাত্ত হৈ শেহবাতি তেওঁ সৰস্তু নৈত স্নান কৰিব কেনেকৈ ?

৩১-৩২। পদ্মপালালোচন, শ্ৰামকলেবৰ, শোভনোদৰ শ্ৰীমান ভৰত, মহান ধৰ্ম্মজ্ঞ, সত্যবাদী, লজ্জাশীল, কুৰ্ম্মবিৰত আৰু জিতেজিৱ, তেওঁ প্ৰিয়ভাবী, মধুৰাকৃতি, দীৰ্ঘবাহু আৰু অৰিদ্ভম, নানান সূখ পৰিত্যাগ কৰিও সৰ্বাস্ত কৰণে পূজনীয়া আপোনাকে আশ্ৰয় কৰি আছে।

৩৩। যিহেতু আপুনি বনবাসী হৈ থকা কালত তেওঁ তপস্তাপৰায়ণ হৈ আপোনাকে অহুৰণ কৰি আছে, এতেকে আপোনাৰ মহাত্মা ভ্ৰাতা ভৰতে স্বৰ্গ জয় কৰিছে এইটো সূনিষ্ঠিত।

৩৪। মাহুহে বাপেকৰ স্বভাব অহুসৰণ নকৰি মাকৰ হে স্বভাব অহুসৰণ কাৰ, নবসমাজত প্ৰসিদ্ধ এই প্ৰবাদ ভৰতে মিছা বুলি প্ৰমাণ কৰিলে।

৩৫। কিম্ব কি আচৰিত দশবথ বাৰ স্বামী আৰু ভৰতৰ নিচিনা সাধুপুৰুষ বাৰ পুত্ৰ, তেনে জননী কৈকেৱীৰ এনে ক্ৰমমতি হল কিয় ?”

৩৬। দাৰ্শনিক লক্ষণে এইদৰে কোৱাত, বামৰে মাকৰ নিন্দা সহ কৰিব নোৱাৰি লক্ষণে ধৰিলে।

৩৭। “ভাই লক্ষণ, মধ্যমাঙ্গননী কৈকেয়ীক তুমি কেতিয়াও নিন্দা কৰা উচিত নহয়, ইক্ষাকুসুলনাথ ভবতৰ প্ৰতি যেনে ধৰণৰ প্ৰশংসাবাদ কৰিছিল। তেনেবিধৰ কথাৰে কৈ থাক।

৩৮। বনবাস সম্বন্ধে দৃঢ়ব্ৰত হৈ মই যিদৰে স্থিৰসঙ্কল্প হৈছিলোঁ, ভবতৰ চেনেহতে মনত দুখৰ ভাব অহাত এতিয়া সেই সংকল্পতো চকলতাৰ্হ, ভাবে দেখা দিছে।

৩৯। ভবতৰ সেই প্ৰিয় আৰু মধুৰ কথাবিলাক মনত স্থাপি উঠিব ধৰিছে, কথাখিনি সঁচাকৈয়ে কেনে হৃদয়গ্ৰাহী, অমৃতোপম আৰু আহ্লাদকাৰী।

৪০। হে বনুনন্দন, হায়। কেতিয়ানো। সহ মহাত্মা ভবত, বীৰ শত্ৰু আৰু তোমাৰে সৈতে একেলগ হয়।”

৪১। এইদৰে কথা-বতৰ। পাতি থাকোতেই তিনিওজনে গান্ধাবৰী নৈ পাৰেগৈ আৰু তাত ভায়েক লক্ষণ আৰু সীতাৰে সৈতে স্নান কাৰ্য্য সমাপন কৰিলে।

৪২। স্নান কৰি উঠি গুৰুস্তুতি সকলোটিয়ে পিতৃদেৱতাসকলৰ উদ্দেশ্যে, জলতৰ্পণ কৰি উন্নিত সূৰ্য্য আৰু দেৱতাসকলৰ স্তুতি কৰিলে।

৪৩। স্নান সমাপন কৰি ভগৱান ৰুদ্ৰদেৱে ৰাক্ষসুদী উমা আৰু নন্দীৰে সৈতে যি শোভা ধাৰণ কৰিছিল, ত্ৰিৰামচক্ৰয়ো সীতা আৰু লক্ষণে সৈতে তেনে শোভা ধাৰণ কৰিলে।

ইতি অৰণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষোড়শ সৰ্গ সমাপ্ত।

সপ্তদশ সৰ্গ

শূৰ্পনখাৰ লগত সাক্ষাৎ

১। বাম, সীতা আৰু হুৰিৱানন্দন লক্ষণ তিনিওটিয়ে স্নানকাৰ্য্য শেষ কৰি গোন্ধাবৰী নৈৰ তীৰৰ পৰা নিজ আশ্ৰমলৈ ফোৰ ললে।

২। আশ্ৰমত উপস্থিত হৈ লক্ষণে সৈতে বামে ৰাতিপুৱাৰ আৱিক কাৰ্য্য সমাপন কৰি পৰ্ণশালাত উপস্থিত হল।

৩। এইদৰে মহাবিসকলৰ দ্বাৰা পৃতিত হৈ বামে সীতাৰে সৈতে পৰ্ণশালাতে থাকি দুখেৰে কাল কটাবলৈ ধৰিলে।

৪। মহাবাহু ৰাক্ষসুদেৱী সীতাৰে সৈতে, চিত্ৰানক-ঋকু চক্ৰবাসিন্ধু শোভাযিত হৈ ভায়েক লক্ষণৰ লগত নানাবিধ কথাকতৰাত আৱদ্ধ হৈ থাকিল।

৫। ৰামচন্দ্ৰই একান্তভাবে কথাত মন দি বহি থকা অবস্থাতে, এজনী ৰাক্ষসী আপোন মনে ঘূৰি ফুৰি আহি সেই ঠাইত উপস্থিত হ'লহি।

৬। তাইৰ নাম শূৰ্পনখা, ৰাক্ষস দশাননৰ ভনীয়েক ওচৰলৈ অহাত দেবতাসদৃশ ৰামৰ ৰূপ তাইৰ চকুত পৰিল।

৭। তাই দেখিলে ৰামৰ মুখ সমুজ্জল, বাহ আজাহলম্বিত আৰু চকুঘৰি পদ্মপলাশসম স্নিগ্ধত, তেওঁৰ গমন গজেন্দ্ৰ গমনতুল্য আৰু মূৰত জটামণ্ডল।

৮—১। তেওঁ স্নকুমাৰ, মহাসম্পন্ন আৰু সকলো ৰাজগুণে বিভূষিত, এনেহেন ইন্দীবৰশ্যাম কন্দৰ্পসদৃশ প্ৰভাষিত ইন্দ্রোপম ৰামক দেখি ৰাক্ষসীৰ মনত কামভাবৰ উদয় হল। ৰাম স্নমুখ, ৰাক্ষসী দুস্মুখী, ৰামৰ মাজভাগ স্নবৃত্তাকাৰ, ৰাক্ষসী লম্বোদৰী, ৰামৰ চকু আয়তাকৰ, ৰাক্ষসীৰ চকু বিকৃতাকাৰ, ৰামৰ কেশপাশ স্নন্দৰ, ৰাক্ষসীৰ তামবৰণীয়া, ৰাম স্নকপ, ৰাক্ষসী বুকুপা, ৰামৰ স্বৰ মধুৰ, ৰাক্ষসীৰ কৰ্কশ, ৰাম তৰুণ, ৰাক্ষসী অতিবৃদ্ধা, ৰাম স্নমিষ্টভাবী, ৰাক্ষসী কটুভাষিনী, ৰাম সচ্চৰিত্ৰবান, ৰাক্ষসী অতিশয় দুষ্চৰিত্ৰা, ৰাম শ্ৰিয়দৰ্শন, ৰাক্ষসী কুংসিতদৰ্শনা।

১২—১৩। এনে অবস্থাত কামভাবতে অভিভূতা হৈ ৰাক্ষসীয়ে ৰামক কলে, “হে পুৰুষ-প্ৰবৰ তুমি জটামণ্ডী তপসবেশে ভাৰ্য্যাসমম্বিতে ধনু কঁাড হাতত লৈ ৰাক্ষসসকলৰ বাসস্থান এই ঠাইলৈ কিয় আহিছা? তোমাৰ আগমনৰ কাৰণ যথায়থভাবে মোক কোৱা।”

১৪। ৰাক্ষসী শূৰ্পনখাই এইদৰে সোধাত পৰম্পৰ ৰামে সবলভাবেৰে সকলো কথা কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

১৫। “দেবতাসদৃশ বিক্ৰমশালী দশবধ নামে এজন ৰজা আছিল। মই তেওঁৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ, জনসমাক্ত ৰাম নামে পৰিচিত।

১৬। এইজন মোৰ ভাই, তেওঁৰ নাম লক্ষ্মণ, তেওঁ মোৰ কনিষ্ঠ আৰু সদায় মোৰ অনুগত, এয়া মোৰ ভাৰ্য্যা, বিদেহৰাজকন্তা সীতা।

১৭। নৰেন্দ্ৰ পিতৃদেব আৰু মাতাৰ আদেশ অঙ্গুৰি ধৰ্ম্মাকাঙ্ক্ষী হৈ ধন্যৰ অৰ্থে বনত বাস কৰিবলৈ ইয়ালৈ আহিছোঁ।

১৮। এতিয়া তোমাৰ বিষয়ে জানিবলৈ মোৰ ইচ্ছা হৈছে, তুমি কাৰ জীয়াৰী, কোন আৰু কাৰ (ভাৰ্য্যা অথবা কোন বংশৰ), তুমি দেখোতে যেনে স্নন্দৰী* তাৰপৰা অনুমান হয় তুমি ৰাক্ষসী।

১৯। তোমাৰ ইয়ালৈ অহাৰ কাৰণ কি প্ৰকৃত কথাটো মোক কোৱা।” ৰামৰ কথা শুনি কামপীড়িতা ৰাক্ষসীয়ে কলে।

২০। “ৰাম মই প্ৰকৃত কথা তোমাক কওঁ শুনা, মই কামৰূপিণী ৰাক্ষসী, মোৰ নাম শূৰ্পনখা।

২১। মই অতি ভীষণ ৰূপ ধাৰণ কৰি এই বনত অকলে ঘূৰি ফুৰোঁ। বাৰণৰ কথা হয়তো তুমি শুনিব পোৱা, তেৱেই মোৰ জ্যেষ্ঠ ভাতা।

* ৰাক্ষসীবিলাকে ইচ্ছামতে ৰূপ লব পাৰে। ২—১১ শ্লোকত শূৰ্পনখাৰ বি ৰূপৰ কথা কৈছে সেইটো ৰাক্ষসীৰ প্ৰকৃত ৰূপ।

২২। সদায় নিজ্জাভিভূত মহাবলশালী কুন্তকৰ্ণ আৰু ধৰ্মাৰ্হা বিতীৰণ বাৰ বতাব কোনোধিনেই বাক্সৰ নিচিনা নহয় তেওঁলোক দুজন আৰু সংগ্ৰামহলত প্ৰখ্যাত বীৰ্যশালী থব আৰু দুৰ্গ, এওঁলোক সকলোটি মোৰ ভাই-ককাই।

২৩। তেওঁলোক সকলোকে পৰিত্যাগ কৰি প্ৰথম তোমাক দেখাৰ সময়ৰ পৰা পুৰুষোত্তম তোমাক স্বামী হিচাপে বৰণ কৰিবলৈ মই তোমাৰ শুৰি'ল আহিছোঁ।

২৪। মোৰ অতুল প্ৰভাব, মই ইচ্ছামতে শক্তি আহৰণ কৰি য'লৈকে ইচ্ছা যাব পাৰোঁ। তুমি চিৰকাললৈ মোৰ স্বামী হৈ থাক, এই সীতাক লৈ তুমি কি কৰিব?।

২৫। তাই বিকৃতাকাৰ আৰু কুকুপা, গতিকে তোমাৰ উপযুক্ত নহয়। কপত মইয়ে তোমাৰ অহুকুপা ভাৰ্যা, মোৰ পিনে চোৱা।

২৬। তোমাৰ ভ্ৰাতাবে সৈতে বিকপাকৃতি অসতী, কৰালবদনা কুশোদৰা এই মানুহাকৃতি তাইক মই খাই থম।

২৭। তেতিয়াহলে তুমি কামোদ্ভূত হৈ মোৰে সৈতে পৰ্শুৰামসমূহ আৰু নানাবিধ বনৰ শোভা চাই চাই কুৰি থাকিব পাৰিব।

২৮। বাক্সীয়ে এইদৰে কোৱাত বাক্সবিশাৰদ কাকুংহ বামে উচ্চহাস্তে মদিৰাকী শূৰ্পনখাক কবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অৰণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টাদশ সৰ্গ

ৰাম-লক্ষ্মণৰ হাতত শূৰ্পণখাৰ লাঞ্ছনা

১। বামে মিচিকিয়াই হাঁহি এটি মাৰি মধুৰ বাক্যে কামপানত আবদ্ধা শূৰ্পণখাক কলে।

২। "হে কলাগী মই বিবাহিত আৰু মোৰ এই ভাৰ্যা অতি চেনেহৰ, তোমাৰ মিচিনা তিৰোতাৰ পক্ষে সপত্নীৰ সন্মুখত কৰা দৰ দুৰ্জয়ক হয়।

৩। মোৰ কনিষ্ঠ ভ্ৰাতা অতি সচৰিত্ববান আৰু প্ৰিয়বৰ্ণন। বীৰ্যবান শ্ৰীমান এই লক্ষ্মণ এতিয়াও অকৃতদাৰ।

৪। ভাৰ্যাৰ পৰা পোৱা সুখ সবন্ধে তেওঁ সম্পূৰ্ণ অনন্তিক, এতেকে তেওঁৰ ভাৰ্যাৰ প্ৰয়োজন আছে। তদুপৰি তেওঁ তৰুণ আৰু বেধিবলৈও বৰ ধুৱীয়া, গতিকে তোমাৰ এই কপত ভৱেই অহুকুপ ভৰ্তা হব।

* অকৃতদাৰ শব্দৰ অৰ্থ বিয়া নকৰোৱা। লক্ষ্মণ বিবাহিত একেহুলত বাবে মিচা কৰা কৰ পায়ে কেনেকৈ? উত্তৰত দীক্ষাকাবে কৈছে যে অকৃতদাৰ শব্দৰ অৰ্থ জিৰোভা সৰত দে, মৰতা এই দুটিও প্ৰশ্ন কৰিব পাৰি। অৰথা ঠাট্টাব হস্তে যদি অবিবাহিত এনে অৰ্থতো কৈ থাকে তেন্তিহলেও ভাত মোহ হব নোৱাৰে।

৫। এতেকে হে আয়তলোচনে, তুমি মোৰ ভাই লক্ষ্মণকে স্বামীৰূপে বৰণ কৰা। হে বৰাবোহে, স্বৰ্ঘ্যৰ প্ৰভাই বিদৰে মেকপৰ্কতকহে আশ্ৰয় কৰে তুমিও সেই লক্ষ্মণক বৰণ কৰি সপত্নীহীনা হোৱা।

৬—৭। ৰামৰ কথা শুনি কামমুগ্ধা ৰাক্ষসীয়ে ততালিকে ৰামক এৰি লক্ষ্মণক কলে, “মোৰ এই অপকৰণ ৰূপ, এতেকে তোমাৰ ৰূপৰ মইয়ে উপবৃত্তা ভাৰ্যা, মোৰে সৈতে তুমি সমগ্ৰ দণ্ডকাৰণ্যত বিচৰণ কৰি ফুৰিব পাৰিবা।”

৮। ৰাক্ষসীয়ে এইদৰে কোৱাত বাক্য-কুশল স্মিত্ৰা নন্দন লক্ষ্মণে হাঁহি মাৰি যথোপযুক্ত কথাবে শূৰ্পণখাক কলে।

৯। “হে কমলবৰ্ণিনী, মই পূজনীয় জ্যেষ্ঠ ৰামৰ অধীন, এতেকে দাসৰ ভাৰ্যা হৈ দাসী হবলৈ ইচ্ছা কৰিছা কিয় ?

১০। হে বিশালাক্ষী, তুমি অমলবৰ্ণিনী, এতেকে সিদ্ধকাম আৰ্য ৰামৰ কনিষ্ঠা পত্নীৰূপে মনোৰথ পূৰ্ণ কৰি আনন্দ উপভোগ কৰা।

১১। সীতাৰ নিচিনা বিকপা^১, অসতী^২, কৰালা^৩, কুশোদৰী^৪, বৃদ্ধা^৫, মাহুৰী ভাৰ্য্যাক পৰিত্যাগ কৰি তেওঁ তোমাকে সাদৰে গ্ৰহণ কৰিব।

১২। হে নিতম্বিনী বৰবৰ্ণিনী, কোন বিচক্ষণ পুৰুষে তোমাৰ এই শ্ৰেষ্ঠৰূপৰ প্ৰতি অবহেলা কৰি এজনী মাহুৰী ভাৰ্য্যাত আসক্ত হৈ থাকিব পাৰে ?”

১৩। লক্ষ্মণে এইদৰে কোৱাত কৰালবদনা, লম্বোদৰী সেই ৰাক্ষসীয়ে ঠাট্টাৰ ছলে কোৱা কথাত ভাব বুজিব নোৱাৰি লক্ষ্মণে যি কলে তাকে সঁচা বুলি মানি ললে,

১৪। আৰু কামমুগ্ধ হৈ সীতাৰে সৈতে পৰ্ণশালাত বহি থকা দুৰ্দ্ধৰ্ষ পৰম্পৰ ৰামক কবলৈ ধৰিলে,

১৫। “তুমি বিকপা, অসতী, কৰালবদনা, কুশোদৰী, বৃদ্ধা ভাৰ্য্যাক এৰি মোক আদৰ কৰিব খোজা নাই,

১৬। বাক তুমি চাই থাকোতে থাকোতেই তোমাৰ এই মাহুৰী পত্নীক ভক্ষণ কৰিম আৰু তেতিয়া সপত্নীশূন্য হৈ যথা স্ত্ৰে তোমাৰে সৈতে বিচৰণ কৰি ফুৰিম।”

১৭। এই বুলি কৈ জলি থকা আঙঠাৰ নিচিনা ৰঙাচকুৱা ৰাক্ষসীয়ে অতিশয় ক্ৰুদ্ধ হৈ মহান এক উৰ্দ্ধ্বৈ বোহিণী-নক্ষত্ৰক খেদি যোৱাৰ দৰে হৰিণাকী সীতাক উদ্দেশ্য কৰি খেদি গ’ল।

১৮। সাক্ষাৎ মৃত্যুৱৰূপা ৰাক্ষসীয়ে এইদৰে খেদি অহা দেখি মহাবলশালী ৰাম ক্ৰোধান্বিত হৈ তাইক প্ৰতিৰোধ কৰি লক্ষ্মণক কলে,

১ বিকপা—যি (বিশিষ্ট) ৰূপবতী এডেকে ঐলোক্যহম্ববী।

২ অসতী—যাত কৈ সতী স্ত্ৰী পৃথিৱীত আৰু নাই।

৩ কৰালা—উগ্ৰশক্তি বিশিষ্টা অথবা পৰীষদ অজগ্ৰভাষন সমাবেশৰ বাৰা নিয়ন্ত্ৰিত পৰীষ বিশিষ্টা।

৪ কুশোদৰী (বুলত আছে নিৰ্ণতোদৰী)—ভয়মধ্যমা।

৫ বৃদ্ধা—জ্ঞানবৃদ্ধা অথবা অমাদি বিকৃত অশব্দার্থ্য্য দক্তি বচনা।

১৯। “সৌমিত্ৰি, কুব্ৰ মতি অনাৰ্হাৰ লগত পৰিহাস কৰা উচিত নহয়। জানকীৰ পিনে চোৱা, খাঙি বুলি তাই কিদৰে খেদি আহিছে।

২০। এতেকে হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ, কুৰুপা, অসতী, কামোদ্ভতা, লাহুনাৰী এই বান্ধনীক বিকপাক্ৰান্তি কৰি জীৱন্ত অৱস্থাতে এৰি দিয়া।”

২১। ৰামে এইদৰে কোৱাত মহাবলশালী লক্ষ্মণ খঙতে অলি উঠি ৰামৰ চকুৰ আগতে খঙা উত্তোলন কৰি তাইৰ নাক আৰু কাণ কাটি পেলালে।

২২। এইদৰে নাক কটাত ঘোৰমূৰ্ত্তি শূৰ্পণখাই বিকট খবে চীংকাৰ কৰি যি বাটেদি আহিছিল সেই বাটেদি বনলৈ লৰ দিলে।

২৩। অতিশয় ঘোৰকপা বান্ধনীয়ে তেজ্জৰে বাঙলী হৈ বিকৃত ৰূপ ধাৰণ কৰি বৰ্ষা কালৰ মেঘৰ নিচিনাকৈ নানাকৰূপে চীংকাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

২৪। ঘোৰমূৰ্ত্তি বান্ধনীয়ে তেজ্জৰ স্ৰোত বোৱাই হাত দুখন ওপৰলৈ তুলি গৰ্জন কৰি কৰি বনত সোমাল।

২৫। তাৰ পিচত বিকপা সেই বান্ধনীয়ে জনহানহিত বান্ধনদলৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত উগ্ৰ-তেজস্বী ভায়েক খবৰ ওচৰলৈ গৈ আকাশভাঙিপৰা বজ্জৰ নিচিনাকৈ তেওঁৰ সন্মুখত পৰি গল।

২৬। তেজ্জৰে লিপ্ত শৰীৰে সৈতে ভয়তে জ্ঞানশূন্য হৈ খবৰ ভগিনী সেই বান্ধনীয়ে ভাৰ্যা আৰু লক্ষ্মণে সৈতে ৰামৰ বনলৈ আগমনঃ আৰু নিজৰ বিকৃতাকাৰৰ সকলো বিবৰণ খবৰ জনালে।

॥ ইতি অবল্যকাপ্তব অন্তৰ্গত অষ্টাদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একাদশবিংশ সৰ্গ

খবৰ আগন্ত শূৰ্পণখাৰ লাহুনাৰ বিবৰণ

১। বান্ধন খবে তেওঁৰ ভগিনীক এইদৰে বিকৃত অৱস্থাত তেজ্জৰে লুতুৰি-পুতুৰি হৈ পৰি বোৱা দেখি খঙতে অলি উঠি কবলৈ ধৰিলে,

২। “উঠা উঠা, কি হৈছে কোৱা, তোমাৰ চিন্ত চাকলা আৰু অচেতন অৱস্থা এৰি স্পষ্টকৈ কোৱা, এনে ৰূপলাবণ্যময়ী তোমাক এনেকৈ কষ্টকাৰ কৰিলে কোনে ?

• সত্বেপতে বৰ্ণনা কৰি কথোটা এইদৰে কোৱা হৈছে। মূল কথা হৈছে বহুবল কাল উকলি দেৱাৰ পিতৃৰ দ্বাৰা হতীকৰণ আৱৰলৈ আহে। একদিন বহুবল অলপ কাল বাকী থাকোতে তেওঁৰ অৱজ্ঞান আৱৰলৈ আগমন। তাৰ পিচত বৰ্ষাকাল আৰম্ভ হোৱাত পৰ্বতী বনত গৈবলৈ। পৰৱৰ্তী কালত শেহত দেৱত কলুত ৰাখি ৰক্ষা পূৰণ। এই সময়তে শূৰ্পণখাৰ আগমন। কাব্যো কাব্যো মতে জ্ঞানোপ বহুবল। মূলকাল বাকী থাকোতে শূৰ্পণখাৰ আগমন। দ্বাৰা দ্বাৰত সীতাৰ হৰণ।

৩। কাৰ সাধ্য তীৱ্ৰ বিষধৰ কৃষ্ণসৰ্পৰ সন্মুখলৈ আহি খেলাৰ ছলেৰে আঙুলিৰ আগেৰে তাক খুচিব পাৰে ?

৪। কোন সি যি ডিঙিত কালপাশ মেৰাই লৈও অজ্ঞানতাহেতু তাৰ অৰ্থ বুজি পোৱা নাই আৰু তোমাৰ প্ৰতি এনে আচৰণ কৰি হলাহল বিষপান কৰিবলৈ আগ বাঢ়িছে ?

৫। তোমাৰ বল-বিক্ৰম সকলো আছে, তুমি কামগা, (য'লৈকে মন কৰা ত'লৈকে যাব পাৰা) তুমি কামৰূপিনী যি ৰূপকে ইচ্ছা কৰা লব পাৰা, এনে স্থলতো কোন সিজন যি মৃত্যুৰ দুৱাৰ দলিত ভৰি দি তোমাৰ এনে অৱস্থা কৰিবলৈ সাহ কৰিলে ?

৬। দেৱতা, গন্ধৰ্ব, অথবা প্ৰাণী মহাত্মা ঋষিসকলৰ ভিতৰত কোন এনে বীৰ্য্যশালী পুৰুষ আছে যি তোমাক এইদৰে বিৰূপা কৰিব পাৰিলে ,

৭। দেৱতাসকলৰ ভিতৰত পাকশাসন সহস্ৰাঙ্ক ইন্দ্ৰৰ বাহিৰে লোকসমূহৰ ভিতৰত এনে এজনক মই দেখা নাপাওঁ যি মোৰ অপ্ৰিয় কোনো কাম কৰিব পাৰে ।

৮। হাঁহে পানীত মিহলি হৈ থকা ক্ষীৰভাগ উলিয়াই লোৱাৰ নিচিনাকৈ আজিয়েই মই জীৱনান্তকাৰী শব্দসমূহেৰে তাৰ প্ৰাণবায়ু উলিয়াই লম ।

৯। যুদ্ধক্ষেত্ৰত মোৰ শব্দসমূহৰ দ্বাৰা মৰ্মস্থানত বিদ্ধ হৈ গতপ্ৰাণ কোনজনৰ ফেনেৰে মিহলি হৈ থকা তেজ পৃথিৱীয়ে পান কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে ?

১০। যুঁজত মোৰ হাতত নিহত কাৰ শৰীৰৰ মাংস চৰাইবোৰে গোটখাই ছিগিছিগি ছুট্টিছে ভোজন কৰিব ?

১১। মহাযুদ্ধত হতভাগা তাক মই যেতিয়া আক্ৰমণ কৰিম, দেৱতা, গন্ধৰ্ব, পিশাচ, ৰাক্ষস কোনোৱে তাক ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিব ।

১২। তুমি লাহে লাহে সংজ্ঞা লাভ কৰি উঠি কোৱা কোন দুৰাচাৰে আক্ৰমণ কৰি বনৰ মাজত তোমাক পৰাভূত কৰিবলৈ পালে ?”

১৩-১৫। ভীষণ ক্ৰুদ্ধ ভায়েকে অতিশয় খঙৰ কোবতে এইদৰে কোৱা শুনি কান্দি কান্দি শূৰ্পণখাই কবলৈ ধৰিলে, “দশবৰ্গৰ দুই পুত্ৰ—ককাই ভাই ৰাম আৰু লক্ষ্মণ, উভয়ে ব্ৰহ্মচাৰী, ফলমূলশী, তপস্বী, সংযতেন্দ্ৰিয়, তৰুণ, ৰূপৱান, স্নকুমাৰ, মহাবলশালী, পদ্মপত্ৰসম বিশাল নয়ন বিশিষ্ট আৰু চীৰ কৃষ্ণাজিনবসনধাৰী,

১৬। গন্ধৰ্বৰাজসদৃশ আৰু সৰ্বৰাজগুণে বিভূষিত—তেওঁলোক দুয়োজন দেৱতা অথবা দানব মই বুজিব নোৱাৰিলোঁ ।

১৭। তেওঁলোক দুয়োজনৰ মাজত তৰুণী, ৰূপলাবণ্যসম্পন্ন, সৰ্ব আভৰণে ভূষিতা স্ত্ৰীমধ্যা এগৰাকী নাৰী মই দেখা পালোঁ ।

১৮। এই ৰমণীৰ কাৰণে তেওঁলোক দুয়োজনে মিলি অনাথা আৰু অসতী তিবোতাক কৰাৰ দৰে মোৰ এনে অৱস্থা কৰিলে ।

১৯। এতিয়া এই বন স্থলত নিহতা কুটিল স্বভাৱৰ তাইৰ আৰু ইহঁত দুজনৰ বন্ধ কেনে সৈতে পান কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে ।

২০। এয়ে মোৰ একান্ত ইচ্ছা, তুমি এই কামটো কৰিবই লাগিব—যুদ্ধক্ষেত্ৰত যি তাইৰ আৰু সিহঁত দুটাৰ বস্তু পান কৰিব।”

২১। তাই এইদৰে কৈ থাকোতেই বাক্সৰ খৰ কুকু হৈ কৃতান্তসহ চৈধ্যজন বহাবলী বাক্সক আদেশ দিলে,

২২। “চীৰ আৰু কুকাৰ্জিন-পৰিধানকাৰী দুজন মানুহ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ লগত লৈ তিব্বোতা এজনীৰে সৈতে এই ঘোৰ দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ কৰিছে।

২৩। এতিয়া তোমালোকে সিহঁত দুটাক আৰু দুটচৰিত্ৰা সেই তিব্বোতাজনীক বধ কৰি উভতি আহিব লাগে, মোৰ এই ভনীয়ে সিহঁতৰ বস্তু পান কৰিব।

২৪। হে বাক্সসগণ, মোৰ ভগিনীৰ একান্ত ইচ্ছা যে, তোমালোক বেগেতে গৈ নিজ শক্তিব বলৰে সিহঁতক পৰাভূত কৰি কামটো সম্পাদন কৰা।

২৫। তোমালোকে সেই ভাতৃযুগলক বধ কৰা দেখিলে এওঁ সন্মুখে হব আৰু তেতিয়া যুদ্ধ-ক্ষেত্ৰতে তেওঁ সিহঁতৰ বস্তু পান কৰিব।”

২৬। চৈধ্যজন বাক্স এইদৰে আদিষ্ট হৈ পূৰ্ণপথে সৈতে বাহু প্ৰেৰিত মনৰে দৰে তালৈ গতি কৰিলে।

॥ ইতি অবল্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোনবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

বিংশ সৰ্গ

বামৰ দ্বাৰা চৈধ্যটা বাক্স নিহত

১। তাৰ পিচত ঘোৰৰূপা পূৰ্ণপথা বাঘৰ আশ্ৰমলৈ আহি বাক্সবোৰক সীতাবে সৈতে ভাতৃযুগলক দেখুৱাই দিলে।

২। বাক্সবোৰে লক্ষণে শুদ্ধ কৰি থকা মহাবলী বাঘক সীতাবে সৈতে পৰ্ণশালাত বহি থকা দেখিলে।

৩। শ্ৰীমন্ত বাঘৰে পূৰ্ণপথা আৰু উপস্থিত বাক্সবোৰক দেখি দীপ্তভেজস্বী ভাৱে লক্ষণক কলে।

৪। “সৌমিত্ৰি, যন্ত্ৰেক সময় সীতাক বন্ধা কৰি থকা, যি এই বাক্সসীৰ পক্ষপাতী বাক্সবোৰক বধ কৰোঁ।”

৫—৬। তৎক্ষণ বাঘৰ এই বাক্য শুনি লক্ষণে ‘তথাত’ বুলি কৈ তাকে মানি ললে আৰু তেতিয়া মহাত্মা বাঘৰে সুবৰ্ণবিভূষিত মহৎ ধনুৰন প্ৰস্তুত কৰি লৈ সেই বাক্সসমূহক কলে,

৭। “আনি হুই ককাই তাই বাঘ লক্ষণ মনৰে পুত্ৰ, সীতাক লগত লৈ দুৰ্গম এই দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ কৰিছোঁ।

৮। আমি দুয়ো ফলমূল ভক্ষণ কৰি সংযতচিত্তে তপস্বীৰূপে ব্ৰহ্মচাৰী অৱস্থাত এই দণ্ডকাৰণ্যত বাস কৰি আছো, তোমালোকে আমাক হিংসা কৰাৰ কাৰণ কি ?

৯। তোমালোকৰ নিচিনা পাপাত্মা শত্ৰুক যুদ্ধক্ষেত্ৰত বধ কৰিবলৈ ঋষিসকলৰ নিৰ্দেশ মতে হাতত ধনু লৈ এই ঠাইত উপস্থিত হৈছো।

১০। এই মুহূৰ্ত্ততে তোমালোকৰ যুদ্ধৰ হেপাহ পলাব, এই ঠাইৰ পৰা আৰু উভতি যাব নালাগিব। নিশাচৰগণ, এই সংসাৰত প্ৰাণ লৈ জীয়াই থাকিব খুজিলে ইমানতেই ক্ষান্ত হোৱা।”

১১—১২। বামৰ কথা শুনি অতিশয় ক্ৰুদ্ধ ব্ৰহ্মঘাতী সেই চৈধ্যটা বান্ধসে বামৰ পৰাক্ৰম বিষয়ে সম্পূৰ্ণ অনভিজ্ঞ হৈ হঠচিন্তে হাতত শূল লৈ কৰ্কশস্বৰে মধুৰভাষী বক্তিমলোচন বামক কবলৈ ধৰিলে,

১৩। “আমাৰ প্ৰভু মহাত্মা খৰৰ খংভাব তুলি হাশ্ৰাস্পদ হৈছা, বৰা এতিয়াই আমাৰ হাতত যুদ্ধত নিহত হৈ প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰিবা।

১৪। বহুসংখ্যক আমাৰ আগত অকলে বণক্ষেত্ৰত টিকি থাকিবলৈ তোমাৰ কি শক্তি আছে, যুদ্ধৰ তো কথাই নাই।

১৫। আমি হাতেৰে প্ৰয়োগ কৰা পৰিষ* শূল আৰু †পট্টশৰ প্ৰহাৰতে তুমি প্ৰাণ, বীৰ্য আৰু হাতত থকা ধনু সকলো পৰিত্যাগ কৰিব লাগিব।”

১৬—১৭। এই বুলি কৈ ক্ৰোধাঘ্বিত হৈ সেই চৈধ্যটা বান্ধসে অস্ত্ৰ তুলি নিষ্ঠুৰভাবে দুৰ্জয় বামলৈ খেদি আহি তেওঁৰ গালৈ সেইবোৰ নিক্ষেপ কৰিলে।

১৮—২০। কাকুৎস্থ বামে চৈধ্যডাল শূলকে স্তবৰ্ণবিভূষিত চৈধ্যপাত শৰেৰে ছেদন কৰিলে। তাৰ পিচত মহাতেজস্বী বামচন্দ্ৰই সিহঁতৰ পিনে দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি শিলত ধাৰ দিয়া নৃৰ্যাসদৃশ চৈধ্যপাত নাৰাচ অস্ত্ৰ বাছি লৈ ধনুত টান দিলে আৰু বান্ধসবোৰৰ পিনে লক্ষ্য কৰি ইন্দ্ৰই বজ্জ নিক্ষেপ কৰাৰ দৰে সিহঁতৰ ওপৰত নিক্ষেপ কৰিলে।

২১। শৰবোৰে প্ৰবল বেগে বান্ধসৰ বুকু ভেদ কৰি তেজৰে আগুত হৈ উইৰ হাফলুত সাপ সোমোৱাৰ দৰে মাটিৰ ভিতৰলৈ সোমাই গল আৰু লগে লগে বিদীৰ্ণবন্ধ বান্ধসবোৰ গুৰি কাটি দিয়া গছৰ দৰে মাটিত বাগৰি পৰিল।

২২। তেজৰে ৰাঙলি হৈ নিহত বান্ধসবোৰে বিকৃতাকাৰ ৰূপ লৈ মাটিত পৰি যোৱা দেখি বান্ধসী শূৰ্ণগথা ক্ৰোধতে অজ্ঞান হল।

২৩—২৪। ইতিমধ্যে তাইৰ তেজৰ ধাৰ কিছু পৰিমাণে শুকাই যোৱাত বান্ধসীৰ ৰূপ ৰস লাগি থকা কাটি দিয়া লতা এডালিৰ নিচিনা হৈছিল, এনে অৱস্থাতে তাই পুনঃ দুখতে অভিভূত হৈ খৰৰ ওচৰলৈ আহি মাটিত পৰি গল। তেতিয়া তাই ভায়েকৰ ওচৰত ভীষণ চীৎকাৰ কৰি শোকতে বিবৰ্ণ হৈ চকুৰ পানী মচিবলৈ ধৰিলে।

২৫। এইদৰে বণক্ষেত্ৰত বান্ধসসমূহক পৰি যোৱা দেখি শূৰ্ণগথাই পুনঃ তাৰ পৰা লৰি গৈ সকলোটি বান্ধসৰ বধৰ বাতৰি খৰৰ ওচৰত নিবেদন কৰিলে।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত বিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একবিংশ সর্গ

খবৰ ওচৰত চৈধ্যটা বাক্সৰ বধন বৃত্তান্ত জ্ঞাপন

১। বাক্সৰ খবে খঙতে অধীৰ হৈ শূৰ্পণখা পুৰি তেওঁৰ আগত পৰিয়োৱা দেখি স্পষ্টবাক্যে সকলো অনৰ্থৰ মূল তাইক উদ্দেশ্য কৰি কবলৈ ধৰিলে,

২। “এইমাত্ৰ বীৰ, মাংসাশী বাক্সবন্দক তোমাৰ প্ৰিয়কাৰ্য্য সাধন কৰিবলৈ পঠিয়াই দিলে।, এনেস্থলতো তুমি আকৌ কান্দিব ধৰিছা কিয় ?

৩। এই বাক্সবোৰ মোৰ ভক্ত, মোত অশ্রুবস্ত আৰু সদাৰ্থ্য মোৰ হিতকাৰী, আনে বধ কৰিব খুজিলেও সিহঁত নিহত নহয় আৰু সিহঁত এনে নহয় যে মোৰ আদেশ পালন নকৰাকৈ থাকিব পাৰে।

৪। তথাপি “হা নাথ” বুলি চিঞৰি চিঞৰি কান্দি সাপৰ দৰে মাটিত ধৰুৱাই আছা তাৰ কাৰণ কি মই জানিব খোজো।

৫। মোৰ নিচিনা এজন তোমাৰ বন্ধক (নাথ) থকাতো তুমি বন্ধক (নাথ) বিহীন হোৱাৰ নিচিনা হৈ বিলাপ কৰিব ধৰিছা কিয় ? উঠা উঠা, এনে নকৰিবা, তোমাৰ এই আত্মৰ অবস্থা পৰিত্যাগ কৰা।”

৬। দুৰ্দ্ধমনীয়া সেই বাক্সগীয়ে খবৰ এই সাধনাপূৰ্ণবাক্য শুনি চকুৰ পানী মোহাৰি ককায়ক খৰক কলে,

৭। “হে ভাত, মোৰ নাক আৰু কাণ কটা গৈছে, তেজৰ সোঁততে শৰীৰ ঝাঙলি হৈছে এনে অবস্থাত মই তোমাৰ ইমালৈ আহিছো আৰু তুমিও মোক সাধনাপূৰ্ণ বাক্য দিলা।

৮। মোৰ সন্তষ্টিৰ কাৰণে লক্ষণে সৈতে ভয়ঙ্কৰ সেই বাঘবক বধ কৰিবলৈ চৈধ্যজন বীৰ ব্ৰাহ্মসকলো পঠালা।

৯। কিন্তু সিহঁত সকলোটি সংক্ৰুদ্ধ হৈ মূল পট্টল আদি অস্ত্ৰ ধাৰণ কৰিও, বাঘৰ মৰ্মভেদী বাণ সমূহৰ দ্বাৰা নিহত হল।

১০। মহাবেগশালী সেই বাক্সবন্দক ততালিকে মাটিত পৰি যোৱা দেখি আৰু আশ্ৰয়প্ৰসূ বাঘৰ এই মহৎ কৰ্ম দেখি মোৰ মনত ভীষণ এটা ভয়ৰ কাৰণ উপস্থিত হৈছে।

১১। হে নিশাচৰ, এই সকলো দেখিছনি ভীতা, উদ্ভীষা আৰু ছুথতে পৰিপূৰ্ণ হৈ চাৰিওফালে অকল ভয়ৰে কাৰণ দেখি পুন তোমাত শৰণ লৈছো।

১২। বৰ্ত্তমানে মই ভয়ৰূপ উদ্ভীমালাবেষ্টিত আৰু বিবাহৰূপ কুন্তীৰপূৰ্ণ মহান শোকসাগৰত নিমগ্ন। এই বিপুল শোকসাগৰবৰণা মোক উদ্ধাৰ কৰা নাট কিয় ?

১৩। যিসকল মাংসাশী বাক্সৰ মোৰ পদাভ্যসৰণ কৰি মোৰ লগে লগে গৈছিল সেই সকলোটি বাঘৰ তীক্ষ্ণ বাণসমূহৰ দ্বাৰা নিহত হৈ মাটিত পৰি আছে।

১৪—১৬। যদি মোৰ প্ৰতি আৰু সেই বান্ধুস্বৰূপৰ প্ৰতি তোমাৰ দয়া আছে আৰু যদি বামৰ লগত যুঁজিবলৈ বল বা বীৰ্য্য আছে তেন্তে বান্ধুস্বৰূপৰ কষ্টকৰ্ম্মৰূপ দণ্ডকাৰণ্যনিবাসী এই বামক বধ কৰা। যদিহে শত্ৰুকুলনাশক বামক তুমি বধ নকৰা তেন্তে নাক কাণ কটাৰ পিছত নিৰ্ভীৰ্জা মই তোমাৰ আগতে প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰিম। মই ভাবিচিন্তি চাই দেখিছোঁ যে যুদ্ধত তুমি সবল হলেও বামৰ সন্মুখত টিকি থকা শক্তি তোমাৰ নাই।

১৭। তুমি বীৰ বুলি অভিমানহে কৰা কিন্তু প্ৰকৃততে তুমি বীৰ নোহোৱা আৰু যি পৰাক্ৰম তোমাৰ আছে বুলি জানিছিলোঁ সকলো মিছা।

১৮। হে কুলাঙ্গাৰ, মূৰ্খ, হয় বন্ধুবান্ধবগণে সৈতে এই জনস্থান ত্যাগ কৰা নাইবা সমৰক্ষেত্ৰত বামক বধ কৰা।

১৯। যদি বাম আৰু লক্ষণ এই দুজন মহাশয়কে তুমি বধ কৰিব নোৱাৰা তেন্তে নি সৰ্ব্ব অন্নবীৰ্য্য তোমাৰ এই স্থানত বাস সম্ভবপৰ হব কেনেকৈ ?

২০। দশবথাত্মজ বাম মহাতেজস্বী আৰু তুমিও বামৰ শক্তিতে অভিভূত হৈ বিনাশ প্ৰাপ্ত হবা।

২১। যিজনৈ মোক বিৰূপাকৃতি কৰিছে তেওঁ মহাবীৰ্য্যশালী বামৰ ভাতা।”

২২। লম্বোদৰী বান্ধুস্বৰূপে ককালৈকৰ ওচৰত এইদৰে বহুত বিলাপ কৰি অচেতন হল আৰু অতিশয় দুখতে হাত দুখনেৰে পেটত চপৰিয়াই চপৰিয়াই ৰোদন কৰিবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বাবিংশ সৰ্গ

ধৰৰ বধ-যাত্ৰা

১। শূৰ্পণখাৰ দ্বাৰা তিবন্ধিত হৈ বীৰ ধৰে বান্ধুস্বৰূপৰ মাজত তীক্ষ্ণতৰ বাক্যে কবলৈ ধৰিলে,

৩। “ভগিনী, তোমাৰ অপমানত মোৰ মনত যি ক্ৰোধ উৎপন্ন হৈছে সি অতুলনীয়, কটা ধাত লোণৰ ছিটাৰ নিচিনা মই নিজেই তাক ধাৰণ কৰিবলৈ সমৰ্থ হোৱা নাই।

৩। বাম ক্ষণজীৱী মহাশয়, মোৰ শক্তিৰ অল্পপাতে মই তাক লেখতে নলঙ। সি তাৰ নিজ কুৰ্ম্মৰ ফলত মৰিয়ে আছে, তপাপি আজি তাৰ প্ৰাণবায়ুৰো বহিৰ্গত হব।

৪। তোমাৰ চকুৰ পানী মচা, আৰু ভয়ো এৰা। ভায়েকে সৈতে বামক আজিয়েই মই যমালয়লৈ পঠাম।

৫। বাম অন্নপ্ৰাণ, কুঠাৰৰ দাত নিহত হৈ সি ভূতলশায়ী হব আৰু তেতিয়া বান্ধুস্বৰূপে তুমি তাৰ তপত ভেজ পান কৰিব পাৰিবা।”

৬। খবৰ মুখৰ পৰা ওলোৱা কথা শুনি ৰাক্ষসী শূৰ্পণখা অতি আনন্দিতা হৈ নিজৰ সুৰ্বতা হেতু ৰাক্ষসপ্ৰবৰ তেওঁৰ ভাতা খবক পুনৰ প্ৰশংসা কৰিবলৈ ধৰিলে।

৭। আগতে তিব্ৰকৃত এতিয়া পুনৰ প্ৰশংসিত হৈ খবে সেনাপতি দূষণক কলে,

৮-১১। “হে সৌম্য, মোৰ চিন্তাত্মবৰ্তী, মহাবেগশালী, যুদ্ধত অপৰাধুধ, নীলমেঘসদৃশবৰ্ণ-
বিশিষ্ট, সদাশ আনৰ হিংসাতৰণত বত, বলদৃপ্ত চৈধ্য হাতাৰ ৰাক্ষসসেনাক যুদ্ধৰ সাজ সজ্জাৰে
সাজু কৰা। হে যুদ্ধবিশাৰদ, লগতে অতি শীঘ্ৰে মোৰ বধ, ধন, শৰ, তীক্ষ্ণধাৰসম্পন্ন নানাবিধ
বিচিত্ৰ খজা, শক্তি আদি অস্ত্ৰও যুগুত কৰা। পুলল্য বংশসম্বৃত মহাত্মা ৰাক্ষসসমূহৰ নেতা
হিচাপে তেওঁলোকৰ আগে আগে দৃষ্টবিত্ত সেই ৰামৰ বধৰ অৰ্থে মট যাব খুজিছোঁ।”

১২। খবে এইদৰে কৈ থাকোতে দূষণে নানা বস্ত্ৰ উৎকৃষ্ট অশ্বসংযুক্ত সখ্যাত মহান
এখন বথ উপস্থিত কৰি নিবদন কৰিলে।

১৩-১৪। বিশাল এই বথ আকাৰত মেকশংকসম, তপস্ব্যবৰ্ণ বিভূষিত ইয়াৰ চক্যাবোৰ
সুবৰ্ণনির্মিত আৰু যুৱলি বৈজুৰ্য্যমণিমণ্ডিত, চাৰিওফাল চক্ৰকাক্ষমণি আৰু সুবৰ্ণনির্মিত মংস্ত্ৰ,
পুন্প, গছ, পৰ্কত, মাতুলিক পক্ষী আৰু তৰা আদিৰ চিত্ৰে চিহ্নিত।

১৫। ক্ৰোধাত অধীৰ হৈ খবে ভয়ঙ্কৰ ধ্বজসম্পন্ন গায়বিশিষ্ট উৎকৃষ্ট অশ্বসংযুক্ত এই বথত
আবোহণ কৰিলে।

১৬। তাৰ পিচত বথ, চৰ্ম্ম, অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু ধ্বজাদিৰে স্তম্ভজিত মহৎ সেই সৈন্তবাহিনীক
যাত্ৰা কৰিবলৈ আদেশ দিলে।

১৭। তাকে দেখি দূষণেও সকলো ৰাক্ষসক সেইমতে আদেশ দিলে। এইদৰে
উভয়ে আদেশ পাই ৰাক্ষস সৈন্ত ভয়ঙ্কৰ চৰ্ম্ম, অস্ত্ৰ আৰু ধ্বজৰে সৈতে সাজু হৈ ভীষণ
শব্দ কৰি মহাবেগে জনস্থানৰ পৰা প্ৰস্থান কৰিলে।

১৮-২০। যুদগৰ, পট্টশ, শূল, তীক্ষ্ণধাৰযুক্ত কুঠাৰ, খজা, চক্ৰ, বথসমূহসকল তোমৰ,
শক্তি, যোৰমূৰ্ত্তি পৰিষ, বৃহৎ ধন, গদা, অসি, যুগল, ভীমদৰ্শন বজ্ৰ ইত্যাদি বহুবিধ অস্ত্ৰে
সুসজ্জিত হৈ যোৰমূৰ্ত্তি চৈধ্য হাজাৰ ৰাক্ষস সকলোৰে খবৰ প্ৰিয়কাম সাধনৰ চক্কা কৰি জনস্থানৰ-
পৰা ওলাই পৰিল।

২১। তাৰ পিচত ভীমদৰ্শন সেই ৰাক্ষসসূন্দক ধাবমান হোৱা দেখি খবৰ বথ অলপ
সময় বৈ পিচতে যাত্ৰা কৰিলে।

২২-২৩। তেতিয়া খবৰ মত লৈ সাৰথিয়ে তপ্তকাক্ষনভূষিত মহাবলশালী অশ্বসমূহক গমনৰ
বাবে প্ৰেৰণা দিয়াত শত্ৰুঘাতী খবৰ ৰাধে নিজ শব্দবলে দিববিদিক পূৰ্ণ কৰিলে।

২৪। শূৰ্পণখাৰ কথাত উগ্ৰদ্বন্দ্বসম্পন্ন খবৰ ক্ৰোধ অধিক পৰিমাণে অগ্নি উঠাত শত্ৰুক বধ
কৰাৰ উদ্দেশ্যে তেওঁ কালান্তক যম সদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে আৰু শিলাবৃষ্টিকালৰ যোৰ মেঘ-
গৰ্জ্জনবৎ শব্দযুক্ত বথ পৰিচালনাৰ বাবে সাৰথিক প্ৰেৰণা দিলে।

॥ ইতি অবল্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰয়োবিংশ সৰ্গ

যাত্ৰা কালৰ অশুভ লক্ষণবোৰৰ বৰ্ণনা

১। ভয়ঙ্কৰ ৰাক্ষস সৈন্তদল যুদ্ধৰ কাৰণে যাত্ৰা কৰাৰ সময়ত গাধৰ বৰণৰ ধূসৰবৰ্ণবিশিষ্ট ঘোৰমূৰ্ত্তি মেঘৰপৰা ৰক্তমিশ্ৰিত বৃষ্টিপাত হবলৈ ধৰিলে।

২। ফুলৰাশিৰে আবৃত সমতল ৰাজপথত ৰথসংযুক্ত বৰবেগী ঘোঁৰা বোৰে উজুটি খাবলৈ ধৰিলে।

৩। বৰ্তুলাকাৰ, প্ৰদীপ্ত অগ্নিমালা সৰূপ সূৰ্যক বেচি ধৰি ৰক্তিমাত্ৰাৰে সৈতে শ্ৰামবৰ্ণৰ মণ্ডল প্ৰকাশ পালে।

৪। এনেতে এক মহাকাশ গৃহই ঘোৰৰূপ ধাৰণ কৰি ৰাক্ষসৰ স্তব্ধদণ্ডযুক্ত ওখ ধ্বজাৰ ওপৰত বহিল।

৫। জনহানৰ ওচৰত হতা মাতৰ মাংসভোজী পশুপক্ষীগণে সৈন্তদলটোক বেচি ধৰি বিকট-ৰবে চীৎকাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

৬। পূবৰ পিনে ভীষণ মাতৰ ঘোৰাকৃতিৰ শিয়াল বোৰে অমঙ্গলজনক ভীষণ শব্দেৰে হোৱা দিবলৈ ধৰিলে।

৭। মন্তমাতঙ্গসদৃশ ভয়ঙ্কৰ মেঘমালাসমূহে তেজৰ সোঁত বোৱাই গেটেই আকাশ ছাটি পেলালে।

৮। নোম শিঞৰি উঠা অন্ধকাৰে দিন ঢাকি পেলোৱাত সকলো অম্পষ্ট হল।

৯। অসময়তে ৰক্ত-বৰ্ণাভা সন্ধ্যাই দেখা দিলে আৰু ঘোৰমূৰ্ত্তি পশু-পক্ষীগণে ধৰা পিনে মুখ কৰি চীৎকাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

১০। কক্ক (১), গোমায়ু (২), গৃধ্ৰ আদি পশু-পক্ষীবোৰে ভয়তে অধীৰ হৈছে যেন চীৎকাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

১১। যুদ্ধকালৰ অমঙ্গলসূচক শিয়ালীবোৰে মুখৰ ভিতৰৰ পৰা অগ্নি উল্লীৰণ কৰি সৈন্ত-দলৰ সন্মুখত চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। সূৰ্য্যৰ ওচৰত পৰিঘাকৃতিৰ কবন্ধসমূহ দেখা গল।

১২। অকালতে মহাগ্ৰহ বাহুৱে সূৰ্য্যক গ্ৰাস কৰিলে, বায়ু প্ৰবল বেগে ববলৈ ধৰিলে আৰু সূৰ্য্যদেৱ নিশ্চত হল।

১৩। ৰাতি নহলেও আকাশত জোনাকী পৰৱা এটিৰ মান পোহৰ লৈ তাৰকাৰাজিয়ে দেখা দিলে, পুখুৰীবোৰ শুকাই গল, তাৰ মাহু, পক্ষী আৰু পছমবোৰ অদৃশ্য হল।

(১) কক্ক—কাউৰী জাতীয়, (২) গোমায়ু—দৃশাল জাতীয়, (৩) গৃধ্ৰ—পশুপ জাতীয়।

* কক্ককব মন্তে কবন্ধ-বানে ইয়াত ধূমকেতুক বুজাইছে।

১৪। সেই সময়ত বৃক্ষসমূহ ফল আৰু ফুল বিহীন হল, বিনা বতাহে ধূলি আৰু ধূসবৰ্ষ মেঘ ওপৰলৈ উঠিল।

১৫। সদায় আন শব্দৰ শিক্ষা লৈ থকা শালিকাবোৰে সিহঁতৰ নিজ মাত আৰি চী-চী-কৈ চি'-চিৰাবলৈ ধৰিলে, ভীষণ শব্দেৰে ঘোৰ উৰুপাত হল।

১৬-১৯। পৰ্বত-পাহাৰ আৰু বন কাননে সৈতে পৃথিৱী কঁপি উঠিল, এনেধৰণৰ অবস্থাৰ ভিতৰত ধীমান খৰে বথত বহি গৰ্জি থাকোতেই তেওঁৰ বাওঁ বাহু নাচি উঠিল আৰু তেওঁৰ শব্দ ক্ষোণ হল। চাৰিওফালে চাই থাকোতে থাকোতে তেওঁৰ চকুত পানীয়ে দেখা দিলে আৰু কপালৰ আগভাগ বিয়াব ধৰিলে। কিন্তু অজ্ঞানতা পাশত বান্ধ খাই থৰ তথাপি যুদ্ধাৱাৰ পৰা নিবৃত্ত নহল। অধিকন্তু এই ভীষণ উৎপাত সমূহ দেখিও তেওঁ হাঁহি হাঁহি উচ্চস্বৰে বান্ধসবোৰক কবলৈহে ধৰিলে,

২০। “বলীয়ে দুৰ্বলক লেখত নোলোৱাৰ দৰে, মোৰ অসীম বল বিক্ৰমৰ বাবে ঘোৰ দৰ্শন এই উৎপাত সমূহক মই লেখত নলওঁ। মই তীক্ষ্ণ শৰেৰে আকাশৰ তৰা খহাই পেলাব পাৰোঁ।

২১। মই ক্রুদ্ধ হলে মৃত্যুৰো মৃত্যু ঘটাব পাৰোঁ।

২২-২৫। মোৰ তীক্ষ্ণ শৰৰ দ্বাৰা বলদৃপ্ত ৰাঘব আৰু তেওঁৰ ডায়েক লক্ষণক বধ নকৰাকৈ মই উভতি নাযাওঁ। যি কাৰণত ভগিনী শূৰ্পণখাৰ বিষয়ে ৰাম আৰু লক্ষণৰ এনে বুদ্ধিবিপৰ্যায় ঘটিল, সেই কাৰণে ৰাম আৰু লক্ষণৰ ৰক্তপান কৰি মোৰ ভগিনীয়ে মনোবাঞ্ছা এতিয়াই পূৰণ কৰিব। ইতিপূৰ্বে কোনো দিনে যুদ্ধত মোৰ পৰাজয় হোৱা নাই, এইটো ভোমালোকে চকুৰ আগতে দেখিছা, অকণো মিছা কথা কোৱা হোৱা নাই। বজ্জ হাতত লৈ ঐৰাবতত আৰোহণ কৰি স্বয়ং দেবৰাজো যদি যুদ্ধত অবতীৰ্ণ হয় তেওঁকো বিনাশ কৰাৰ শক্তি মোৰ আছে, দুটা মাহুৰৰ কথা আৰু কি?”

২৬। ৰাক্ষস সৈন্তবাহিনীয়ে থৰৰ এই গৰ্জন শুনি স্বয়ং মৃত্যুপাশত আবদ্ধ থাকিও (অজ্ঞানতা হেতু) পৰম হৰ্ষাধিত হল। ঠিক এনে সময়তে মহাত্মা ঋষি, দেব, গন্ধৰ্ব আৰু চাৰণগণেৰে সৈতে সকলো সিদ্ধগণে—যুদ্ধ চাওঁ বুলি ইচ্ছা কৰি তাত উপস্থিত হলহি।

২৭-৩০। তেতিয়া পুণ্যকৰ্মী এই সকলোৱে এক গোট হৈ পৰস্পৰে কোৱাকুই কৰিবলৈ ধৰিলে, “গো-ব্ৰাহ্মণৰ মঙ্গল হওক, তাৰ উপৰিও আন যি সকল শ্ৰেণী জগতৰ হিতৰ অৰ্থে বৈ আছে তেওঁলোকৰো মঙ্গল হওক। ইতিপূৰ্বে ভগৱান্ বিষ্ণুৱে হাতত চক্ৰ লৈ শ্ৰেণিহীন অসুখ কুলক বিদৰে ধ্বংস কৰিছিল বচুনন্দন ৰামেও সেইদৰে পুলস্ত্যবংশৰ নিপাচৰ ৰাক্ষসকুলৰ ওপৰত জয়লাভ কৰক।” এইদৰে বহুপ্ৰকাৰ অপিতৰ্জন কৰি শ্ৰেষ্ঠ ঋষিগণ আৰু দেবতাবৰ্গই আকাশতে থাকি কোতুলনবশৰ্তী হৈ আসন মৃত্যুৰ সন্মুখীন ৰাক্ষস বাহিনীক চাবলৈ ধৰিলে।

৩১-৩৩। এনেতে খৰে ক্ষিপ্ৰগতিত বথৰ সৈতে সৈন্তসমূহৰ সন্মুখভাগৰ পৰা আগবাঢ়ি গল আৰু লগতে ত্ৰেনাক্ষী, পৃথুগ্ৰীৱ, যজ্ঞশক্ৰ, বিহঙ্গম, হৰ্জয়, কৰবীৰাক, পৰম, কালকান্দুক, হেমদানী, মহামানী সৰ্পাস্ত আৰু কৰিবাশন এই বাৰজন মহাবীৰ্যশালী থৰৰ অবাভ্যাহ, তেওঁক

চাৰিওফালে আবৰি ধৰিলে। তাৰ পিচত মহাকপাল, স্থলাক্ষ, প্ৰমাথ, ত্ৰিশিৰা এই চাৰিজন সেনাসকলৰ আগত দূষণৰ পিচে পিচে যাবলৈ ধৰিলে।

৩৪। এইদৰে ভয়ঙ্কৰ, বেগী, যুদ্ধাকাজী, অতিশয় দাৰুণ বাক্সবীৰসৈন্যবোৰে গ্ৰহসমূহে চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্যৰ ওচৰ চপাৰ দৰে অকস্মাতে বাজপুত্ৰ দুজনৰ ওচৰ চাপিবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰয়োবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুৰিংশ সৰ্গ

যুদ্ধৰ বাবে বায়ৰ বণসজ্জা

১। তীক্ষ্ণ পৰাক্ৰমী খৰে আশ্ৰমৰ পিনে আগবাঢ়ি অহা সময়ত বামে তেওঁৰ ভায়েকে সৈতে সেই উৎপাতসমূহ দেখা পালে।

২। ভয়ঙ্কৰ উৎপাতসমূহ দেখি বামে মনত অস্থিতি বোধ কৰিলে, প্ৰজাবৰ্গৰ* অহিত আশঙ্কা কৰি তেওঁ লক্ষণক কবলৈ ধৰিলে,

৩। “হে মহাবাহু, সৰ্বভূতবিনাশক এই উৎপাতসমূহলৈ লক্ষ্য কৰা। সকলো বাক্স-কুলক ধ্বংস কৰিবলৈহে এইবোৰ উদ্ভিত হৈছে।

৪। আকাশত মেঘমালা গাধ-বৰগীয়া হৈ ঘূৰি ফুৰিছে আৰু ভীষণ শব্দে তেজৰ ধাৰা বৰষিব ধৰিছে।

৫। হে বণ পণ্ডিত মোৰ শব্দসমূহে ধুম উদগীৰণ কৰি যুদ্ধৰ বাবে জ্ঞানদপ্ৰকাশ কৰিছে আৰু স্বৰ্ণপৃষ্ঠ ধনু সমূহেও (কামৰ বাবে ব্যগ্ৰ হৈছে যেন) ছট্ফটাব ধৰিছে।

৬। পক্ষীসমূহে যিদৰে চিঞৰিব ধৰিছে তাৰ পৰা বুজিব লাগিব কোনো ভয়ৰ কাৰণ সন্মুখত উপস্থিত অথবা জীৱনবো* সংশয় হব পাৰে।

৭। ভীষণ যে এখন বণ সন্মুখত উপস্থিত তাত সংশয় নাই মোৰ* দক্ষিণ বাহুৰ সন্মুখে ছোৱা স্পন্দনৰ পৰা এইটো বুজিব পাৰিছোঁ।

৮। হে বীৰ, সন্মুখত আমাৰ জয় আৰু শত্ৰু পক্ষৰ পৰাজয় উপস্থিত (এইটো নিশ্চয়)। এই সময়তো তোমাৰ মুখৰ ছবি সমুজ্জল আৰু প্ৰসন্ন দেখা গৈছে (তাৰ পৰাও বুজিব পাৰি আমাৰ জয় নিশ্চিত)।

১। দণ্ডকাৰণ্যবানী সকলো বায়ৰ প্ৰজা, অন্তৰ্ভুক্ত বাক্স সমূহো—টীকাৰ্য।

২। ভীৰ্ষ বস্তু বাক্সবোৰৰ জীৱনৰ সংশয় হৈ ইঙ্গিত কৰা হৈছে।

৩। মূলত দক্ষিণ বাহু বুলি উল্লেখ নকৰিলেও, স্বেদে বুলি বুজিব লাগিব।

৯। যুদ্ধৰ কাৰণে উদ্ভত যি সকল পুৰুষৰ মুখ নিশ্চত হয়, বুদ্ধিৰ লাগিব তেওঁলোকৰ আৰু শেষ হৈছে।

১০। লক্ষণ, ভীষণ বাবে চিঞৰ-বাখৰ কৰা ৰাক্ষসবোৰৰ কোলাহল শ্ৰুতিগোচৰ হৈছে আৰু ক্লৰকৰ্মী সিহঁতৰ ভেৰীৰ শব্দও কাণত পৰিছে।

১১। যি সকল পুৰুষে তেওঁলোকৰ নিজৰ কল্যাণ কামনা কৰে বিপদৰ আশঙ্কা কৰি তেওঁলোকে আগতে তাৰ প্ৰতিবিধান কৰা উচিত।

১২। গতিকে তুমি ধন আৰু শৰ হাতত লৈ বৈদেহীক লৈ গৈছে পৰিপূৰ্ণ পৰ্শুৰ কোনো দুৰ্গম গুহাৰ আশ্ৰয় লোৱা।

১৩। মোৰ এই কথাৰ প্ৰতিকূল আচৰণ নকৰিব। বুলি মই আশা কৰিছোঁ, হে বংশ, মোৰ এই চৰণৰ শপথ, পলম নকৰি যোৱাগৈ।

১৪। লক্ষণ, তুমি বীৰ আৰু বলবান আৰু এই ৰাক্ষসবোৰক তুমি অকলে বধ কৰিব পাৰা তাত কোনো সংশয় নাই, কিন্তু মই নিজে এই নিশ্চয় বুলক বধ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছোঁ।”

১৫। ৰামে এইদৰে কোৱাত সীতাক লগত লৈ লক্ষণে শৰ আৰু ধন লৈ দুৰ্গম গিৰিজগুহা এটাৰ আশ্ৰয় ললে।

১৬। লক্ষণে সীতাৰে সৈতে গুহাত আশ্ৰয় লোৱাত, ৰামে ক'লে, ‘আহা কি আনন্দ, যিদৰে কলৌঠিক সেইদৰেই হল।’

১৭। এই বুলি কৈ ৰামে গাত কবচ পিন্ধি ললে। অগ্নিসম কান্তিৰিষিষ্ট কবচ পৰিধান কৰি ৰাম অন্ধকাৰৰ ভিতৰত মহান অগ্নিসম উদ্ভাসিত হল।

১৮। তাৰ পিচত বীৰ্য্যবান ৰামচন্দ্ৰই শব্দসমূহ লগত লৈ বৃহৎ ধনুৰখন তুলি ললে, ধনুৰ গুণত টান দিয়াত যি এটা মহান শব্দ উথলি হল তাৰে দশোদিক প্ৰতিধ্বনিত কৰি সাক্ষ হৈ ৰাম থিয় দি বল।

১৯-২১। তেতিয়া মহাত্মা দেবতাগণ, গন্ধৰ্বগণ, সিদ্ধগণ আৰু চাৰণগণ সকলোৱে বৃদ্ধ চোৱাৰ ইচ্ছা কৰি তাত উপস্থিত হল আৰু লগে লগে পুণ্যকাৰ্য্য মহাত্মা অগ্নিগণ আৰু প্ৰসিদ্ধ ব্ৰহ্মাধিগণো তাত গোট খাই পৰম্পৰে কোৱাকুই কৰিবলৈ ধৰিলে, ‘গো-ব্ৰাহ্মণৰ মঙ্গল হওক, লোক-সমূহৰ হিতাৰ্থে যিসকল বিজ্ঞমান তেওঁলোকৰো মঙ্গল হওক, দ্ৰুত বয়নন্দন ৰামে পুলক্যবংশীয় নিশাচৰগণৰ ওপৰত জয়লাভ কৰক।

২২-২৪। তাহানিকালত চক্ৰ হাতত লৈ ভগৱান বিষ্ণুৱে শ্ৰেষ্ঠ অস্ত্ৰবোৰৰ ওপৰত যিদৰে জয়লাভ কৰিছিল ৰাঘব ৰামেও সেইদৰে জয়লাভ কৰক।’ এইদৰে কৈ পৰম্পৰ কালে চোৱাচুই কৰি তেওঁলোকে পুনঃ কবলৈ ধৰিলে, ‘একালে অকল মাত্ৰ ৰাম আৰু আমকালে ভয়ঙ্কৰ কৰ্ম্মদক্ষ চৈধ্য হাজাৰ ৰাক্ষস—এনে স্থলত বৃদ্ধ সম্বন্ধে কিৰূপে?’ এই বুলি কৈ ৰাভৰিসকল, সিদ্ধগণ, শ্ৰেষ্ঠ বিজ্ঞসমূহ আৰু দেৱতাসমূহই বিমানত আৱোহণ কৰি কোঁহুল পৰায়ণ হৈ বল।

২৫। সেই সময়ত সমৰক্ষেত্ৰৰ সমুখত নিজ তেজোবলে তেজীৱান ৰামৰ ৰূপ দেখি সকলো প্ৰাণীৰ মনত ভয়ৰ সকাৰ হল।

২৬। অক্লান্তকৰ্মী ৰামৰ সেই সময়ৰ অতুলনীয় যি ৰূপ সি ক্লুৰ মহাত্মা ৰুদ্ৰদেৱৰ ৰূপৰ সদৃশ হ'ল।

২৭-২৮। দেৱতা গন্ধৰ্ব আৰু চাৰণগণে এইদৰে কৈ থাকোতে থাকোতেই চাৰিওফালৰ পৰা ভয়ঙ্কৰ চৰ্ম্ম, অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু ধ্বজ সমন্বিত ৰাক্ষস সৈন্তবাহিনীৰ গভীৰ শব্দ সমুখিত হল।

২৯। সৈন্তসমূহে পৰস্পৰে মুখামুখি হৈ যুদ্ধ বিষয়ে কৰা গৰ্বপূৰ্ণ আলাপ, ধনুৰ আন্দোলন, অতিশয় মদপাম হেতু সিহঁতৰ বাৰবাব হামিৰ শব্দ, নানা তৰহৰ চিঞৰ বাখৰ আৰু ছন্দুভি শব্দৰ পৰা যি বিপুল শব্দ সমুখিত হৈছিল তাতেই সেই বন পৰিপূৰ্ণ হল।

৩০-৩৪। সেই শব্দতে বনচাৰী পশুবোৰ এনে সন্তুষ্ট হল যে, যি ঠাইত তেনে শব্দ নাই পিচৰ পিনে উভতি নোচোৱাকৈ সিহঁতে তেনে ঠাইলৈ লৰ দিলে। ইতিমধ্যে সাগৰ-সদৃশ গভীৰ সেই সৈন্তবাহিনীয়ে নানা অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ধাৰণ কৰি ৰামৰ পিনে মুখ কৰি আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে। তেতিয়া ৰণ পণ্ডিত ৰামচন্দ্ৰইযো চাৰিওফালে চকু ফুৰাই লৈ দেখিলে যে খৰৰ সৈন্তসমূহ তেওঁৰ সমুখৰ পিনে আহিবলৈ ধৰিছে। তেতিয়া ৰামে টোণৰ পৰা শব্দ উলিয়াই লৈ ভীমকায় ধনুত টান দি ভীষণ ক্লুৰ হৈ উঠিল আৰু সমগ্ৰ ৰাক্ষসকে বধ কৰাৰ উদ্দেশ্যে খঙতে অধীৰ হৈ প্ৰলয় কালৰ অগ্নি সদৃশ ৰূপ লৈ আনে চাব নোৱাৰা ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

৩৫। তেওঁক এইদৰে তেজতে দীপ্তিমান হোৱা দেখি বনদেৱতা সকল কম্পিত হল আৰু সকলোৱে দেখিলে যে দক্ষয়ক্ষ ধ্বংস কৰিবলৈ পিনাকীয়ে (মহাদেৱে) যি ৰূপ ধাৰণ কৰিছিল, ক্ৰোধাঘ্নিত ৰামৰো এই কালৰ ৰূপ তদনুকূপ হৈছিল।

৩৬। এনে অবস্থাত সূৰ্য্যোদয় কালত নীল মেঘসমূহৰ যেনে শোভা হয়, ৰামৰ সম্মুখত ধনু, যুদ্ধৰ আভৰণ, বথ আৰু অগ্নিসদৃশ কবচ আদিৰে স্ত-সজ্জিত ৰাক্ষস সেনায়ে তেনে শোভা ধাৰণ কৰিলে।

॥ ইতি অবণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুৰ্বিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চবিংশ সৰ্গ

ৰাক্ষসৰ সৈতে ৰামৰ যুদ্ধ

১। অগ্ৰগামী সৈন্তবোৰে সৈতে খৰে আশ্ৰমস্থানলৈ আহি দেখিলে যে শত্ৰুবিনাশক ৰামে ক্লুৰ হৈ ধনু হাতত লৈ বৈ আছে।

২। তেওঁক তেনে অবস্থাত দেখি খৰে তেওঁৰ গুল লগোৱা ভীষণ শব্দকাৰী ধনুখন তুলি লৈ ৰামৰ সম্মুখলৈ বথ চলাবলৈ সাৰথিক আদেশ দিলে।

৩। খৰৰ আদেশ পাই সাৰথিয়ে যি ঠাইত ৰামে ধনুত কম্পন তলি অকলে থিয় দি আছিল তালৈ ধোৱা চলাই দিলে।

৪। খৰে এইদৰে আগবাঢ়ি যোৱা দেখি তেওঁৰ অমাত্যবান্ধসগণে ভীষণ গৰ্জন কৰি তেওঁক বেঢ়ি ধৰি চাৰিওফালে থিয় দিলে।

৫। বথহু ছুৰ্ৰুত খৰ বান্ধসবোৰৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হৈ নক্ষত্ৰবেষ্টিত উদয়কাশীন বজ্জবৰ্ষ মঙ্গলগ্ৰহৰ দৰে স্তম্ভোভিত হল।

৬—৭। তেতিয়া সমৰক্ষেত্ৰত বান্ধসবোৰে হাজাৰ হাজাৰ শব্দেৰে অতুলশক্তিসম্পন্ন বামক প্ৰলীড়িত কৰি ভীষণ শব্দ কৰি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে আৰু লগে লগে নিশাচৰবোৰে দুৰ্জয় বামৰ ওপৰত নানাবিধ অস্ত্ৰ বৰ্ষণ কৰিলে।

৮—১০। বীৰ বাঘৰ ওপৰত লৌহনিৰ্মিত মুদগৰ, শূল, প্ৰাস, খজা, কুঠাৰ আদি অস্ত্ৰ নিক্ষেপ কৰি, মেঘসদৃশ মহাকাশ মহাবলী বান্ধসবোৰে ক্ৰোধাক্ত হৈ তওঁক বধ কৰাৰ ইচ্ছাৰে ঘোঁৰা, বথ আৰু গিৰিশৃঙ্গ সদৃশ গজত আৰোহণ কৰি কাৰুণ্য বামৰ গুৰিল খন্দা ললে, আৰু তেওঁৰ ওপৰত শব্দটি কৰিবলৈ ধৰিলে।

১১—১৭। বান্ধসৰ শব্দটি মেঘমালাই পৰ্ৱতৰ ওপৰত পৰা ভল্লদুটিৰ ৰূপ ধারণ কৰিলে। ষোৰমুৰ্ত্তি বান্ধসবোৰে চাৰিওফালে আগুৰি ধৰাত সেই সময়ত বামৰ ৰূপ তিথিকালত* পাৰিষদগণৰ দ্বাৰা আবৃত মহাদেৱৰ ৰূপৰ নিচিনা হল। সাগৰ নদী প্ৰবাহ গ্ৰহণ কৰাৰ দৰে বাঘ বামেও স্নিগ্ধ শব্দৰ দ্বাৰা সেই সকলো শব্দ গ্ৰহণ কৰিলে। বিঘাট পৰ্বতে প্ৰদীপ্ত বজ্জবৰ্ষ হৈও যিদৰে কোনো দুখ অনুভৱ নকৰে, বান্ধসৰ অস্ত্ৰৰ আঘাতত বামেও কোনো প্ৰকাৰৰ যন্ত্ৰণাৰ বোধ নকৰিলে। শব্দিক শবীৰ তেজৰে বাঙলি হোৱাত, সন্ধ্যাক লত মৰাবুত দিবাকৰ যেনে ৰূপ হয় শ্ৰীমান বামচক্ৰৰ ৰূপ তদনুৰূপ হল। বজ্জহাজাৰ বামসৰদ্বাৰা পৰিত বামৰ তেনে ৰূপ দেখি দেহতা, গন্ধৰ্ব, সিদ্ধগণ আৰু পৰম শ্ৰেষ্ঠ ঋষিসকলে মনত বৰ দুখ পালে। ততিয়া বামে ভীষণ ক্ৰুদ্ধ হৈ এটা ধনুৰমণ্ডল সাজি ললে আৰু এই শত হাজাৰে হাজাৰে আনৰ অশ্ৰুতিহত কালপাপশয় অসহনীয় তীক্ষ্ণ বাণ নিক্ষেপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

১৮—২২। অনায়াসে নিক্ষিপ্ত বামৰ কঙ্কপদ্মবিশিষ্ট স্তব্ধবিভূষিত শব্দসমূহ বান্ধসসৈন্তৰ ওপৰত পৰি সৈন্তৰ প্ৰাণ বিনাশ কৰিলে আৰু সিহঁতৰ শৰীৰ ভেদ কৰি তেজৰে বাঙলি হৈ অগ্নিশিখাসম ৰূপ ধারণ কৰি অন্তৰীক্ষত দীপ্তিমান হল। এইদৰে অসংখ্য অতি উগ্ৰ বজ্জকুলৰ প্ৰাণসংহাৰক বাণ মণ্ডলাকাৰে সজা বামৰ ধনুৰপৰা নিৰ্গত হৈ শই শই সিহঁতৰ ঘট, ধ্বজা, চৰ্ম, কবচ, আভৰণযুক্তবাহু, কৰিকৰসম উৰু ছিন্নবিচ্ছিন্ন কৰিলে।

২৩—২৪। বথত লগোৱা স্বৰ্ণভূষিত হেজাৰ হেজাৰ ঘোঁৰা সাৰথিৰে সৈতে, আবোহীৰে সৈতে হাতী, অশ্বেৰে সৈতে অশ্বাবোহী আৰু সেইদৰে পদাতি সৈন্তসকলো বামৰ বজ্জকুল শৰাঘাতত ছিন্নভিন্ন হল।

২৫। বামৰ নালীক, নাৰাচ, বিৰ্পি আদি তীক্ষ্ণ শৰাঘাতত বিলীৰ্ণ হৈ যন্ত্ৰণাতে নিশাচৰ-গণৰ মাজৰপৰা ভীষণ চীৎকাৰ উঠিবলৈ ধৰিলে।

২৬। নানাপ্ৰকাৰ শব্দৰদ্বাৰা নিপীড়িত হৈ অগ্নিসংযুক্ত শুকান বনবাতিৰ নিচিনা বান্ধস সৈন্ত বামৰ সন্মুখত তিষ্ঠিব নোৱাৰা হল।

* তিথিকাল—চীকাকাবে ইয়াৰ অৰ্থ কৰিছে এমোৰতিৰি অৰ্বাৎ এলয়কালত তিথিব নিচিনা।

২৭। এনে অবস্থাত মহাবলী কিছুমান বীৰ বান্ধসে অতিশয় ক্লান্ত হৈ বামৰ ওপৰত প্ৰাস, শূল আৰু কুঠাৰ নিক্ষেপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

২৮। বীৰ্য্যবান্ বামে বাণেৰে সকলো অস্ত্ৰ প্ৰতিহত কৰি ডিঙি কাটি সিহঁতৰ প্ৰাণ ললে।

২৯। এইদৰে চৰ্ম্ম, শৰাসন আৰু শেহত শিৰোভাগ বিচ্ছিন্ন হোৱাত গৰুড়পক্ষীৰ কোবত উভলি পৰা গছৰ দৰে বান্ধসবোৰ মাটিত বাগৰি পৰিল।

৩০। শেহত যি কেইটা অবশিষ্ট থাকিল সিহঁতেও বিষন্ন ভাবে শৰৰ কোবতে প্ৰপীড়িত হৈ আশ্ৰয় বিচাৰি ধৰৰ ওচৰ চাপিল।

৩১। তেতিয়া ধনু হাতত লৈ দূষণে বান্ধস সৈন্তক আশ্বস্ত কৰি ক্ৰোধাঘিত অন্তকসদৃশ ৰূপ লৈ ক্লান্ত বামৰ পিনে খেদি গল।

৩২-৩৭। দূষণৰ আশ্ৰয় পাই উভতি অহা মহাবলী সৈন্তসমূহে ভয় এৰি সাল, তাল, শিল, শূল, মুসল, পাশ আদি অস্ত্ৰ হাতত লৈ বামৰ ফালে লৰি গল আৰু বামৰ ওপৰত শৰ আৰু অস্ত্ৰ বৰষিব ধৰিলে। এইদৰে অস্ত্ৰবৃষ্টি কৰাৰ ফলত যোৰমূৰ্ত্তি বাম আৰু বান্ধসৰ ভিতৰত অদ্ভুত তুমুল যুদ্ধ আৰম্ভ হল। বান্ধসবোৰে ক্লান্ত হৈ চাৰিওফালে বামক বেচি ধৰা দেখি মহাবলী বামে ভৈৰবস্বৰে গৰ্জ্জন কৰি ধনুত পৰম জ্যোতিৰ্ম্ময় গন্ধৰ্বৰশৰ নিয়োগ কৰিলে।

৩৮। তেতিয়া তেওঁৰ ধনুৰপৰা হাজাৰে হাজাৰে শৰ নিৰ্গত হৈ চতুৰ্দ্দিশ পৰিপূৰ্ণ কৰিলে।

৩৯। বামে এনে ক্ষিপ্ৰগতিত উৎকৃষ্ট শৰসমূহ বাচি লৈ সিহঁতৰ ওপৰত নিক্ষেপ কৰিলে যে শৰৰ জ্বালত বান্ধসবোৰে সেইবোৰ সমূলি দেখা নাপালে, অকল ধনুৰ গুণ আকৰ্ষণ কৰি থকা তেওঁৰ মূৰ্দ্ধিটোহে মাত্ৰ সিহঁতৰ চকুত পৰিল।

৪০-৪১। শৰৰ জ্বালত সূৰ্য্যৰে সৈতে সমগ্ৰ আকাশ অন্ধকাৰে পৰিপূৰ্ণ হল, একে সময়তে বান্ধসবোৰৰ কিছুমান নিহত, কিছুমান পতিত আৰু কিছুমান পৰিব ধৰা অবস্থানত থাকি ভূমিতল পৰিব্যাপ্ত কৰিলে।

৪২। হাজাৰ হাজাৰ বান্ধস ছিন্নভিন্ন আৰু বিদাৰিত হৈ হত, পতিত আৰু কণ্ঠগতপ্ৰাণ অবস্থাত বৰ্ণক্ষেত্ৰৰ যতে ততে দেখা পোৱা হল।

৪৩-৪৫। ফলত বামৰ বাণত উক্ষীষযুক্ত মন্তক, অঙ্গদ শোভিত বাহু, উৰু, হয়, হস্তী, বধ, চামৰ, ব্যঞ্জন, ছত্ৰ, ধ্বজ, শূল, পট্টণ আদি ছিৰেলি ভিৰেলি হৈ পৰি থকাত বৰ্ণভূমিয়ে ভয়ঙ্কৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

৪৬। ইয়াৰ পিচতো যি বিলাক বান্ধস অবশিষ্ট থাকিল মৃত এই বান্ধস বোৰৰ অবস্থা দেখি সিহঁত একেবাৰে আতুৰ হৈ পৰিল আৰু শত্ৰুৰ জয়ী বামৰ সম্মুখলৈ আহিবলৈ কাৰো সাহস নোহোৱা হল।

॥ ইতি অবধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষড়্বিংশ সগ দুষণৰ চৌধৰাজাৰ ৰাক্ষসসেনাৰ নিপাত

১—৪। আত্মপক্ষীয় সৈন্তদল নিহত হোৱা দেখি মহাবাহু দমণে আনে সহজে আক্রমণ কৰিব নোৱাৰা আৰু যুদ্ধত কোনোদিনে পৰাস্থ নাহোৱা ভীম পৰাক্ৰমী পাঁচহাজাৰ ৰাক্ষস-সেনাক যুদ্ধৰ বাবে আগবাঢ়ি যাবলৈ আদেশ দিলে। এই ৰাক্ষসবোৰে বাঘৰ ওপৰত চাৰিওফালৰ-পৰা শূল, পট্টা, খজা, শিল, গছ আৰু শব্দসমূহ বৰ্ষণ কৰিবলৈ ধৰিলে। যুদ্ধত যেনেকৈ চকুচুটা আধামুদা কৰিবে বুঠিধাৰা গ্ৰহণ কৰে মহাত্মা বাঘবেও তেনেদৰে তেওঁৰ শৌৰ্য্যবানসমূহৰদ্বাৰা ৰাক্ষসবোৰৰ প্ৰাণসংহাৰক সেই শব্দবৃষ্টি গ্ৰহণ কৰি প্ৰতিবেদন কৰিলে।

৫—৯। তেতিয়া ৰাম অতিশয় ক্লান্ত হৈ উঠিল আৰু বগত পিত্ত শক্তিবলে প্ৰদীপ্ত অগ্নিসমৰূপ ধাৰণ কৰি দুষণ আৰু সমগ্ৰ সৈন্যৰ ওপৰত শব্দবৃষ্টি কৰিবলৈ ধৰিলে। তেতিয়া সেনাপতি শত্ৰুবিনাশক দুষণ ক্লান্ত ১৩ শব্দসমূহৰ দ্বাৰা বাঘৰ প্ৰতিবেদন কৰাত ৰাম বিস্ময় ক্লান্ত হ'ল আৰু ক্লেশদূৰণ এপাত শৰেৰে দুষণৰ মূৰত ধনখন কাটিলে, তাৰ পিচত বীৰ ৰামচন্দ্ৰই চাৰিপাত শৰেৰে দুষণৰ ঘোৰা চাৰিটা বধ কৰি অৰ্দ্ধচন্দ শৰেৰে সাৰথিবো মৰোটে। কাটি পেলালে আৰু আন তিনিপাত শৰেৰে সেই ৰাক্ষসৰ বুকু ভেদ কৰিলে। এইদৰে দুষণৰ বহু ছিন্ন হ'ল আৰু অস্থ আৰু সাৰথিৰ মৃত্যু হোৱাত দুষণ বৰ্ণবিহীন হ'ল।

১০। বৰ্ণবিহীন হৈ দুষণে গিৰিশঙ্কৰদৃশ ৰামহৰ্যক পৰিঘ অস্থ ৩লি ললে। এই পৰিঘ ক্লেশ আৰু পট্টবস্ত্ৰে আবৃত আৰু দেবসৈন্ত বিনাশক।

১১। ইয়াৰ চাৰিওফাল লোহনিষ্ঠিত শলাকাৰে পৰিপূৰ্ণ আৰু ই শত্ৰুৰ মেদেৰে অতিবিক্ত, বজ্জতুল্য এই অন্তৰ স্পৰ্শ মাতেই শত্ৰুৰ প্ৰাণ বিনাশ হয় আৰু ই সততে শত্ৰু পক্ষৰ পুৰণাৰ বিদাৰক।

১২। ক্লেশকৰ্ম্মা নিশাচৰ দুষণে মহাপৰ্দাৰূপ এই পৰিঘ গ্ৰহণ কৰি বৰ্ণহীনত বাঘৰ পিনে ধাবমান হ'ল।

১৩। দুষণে এইদৰে খেদি অহাত বাঘৰে দুপাত শৰেৰে অলম্বাৰে বিকৃত্তিত তাৰ বাহু দুখন ছেদন কৰিলে।

১৪—১৫। হাত দুখন কটা হোৱাত দুষণৰ উল্লেখ্য সমগ্ৰ সূচদাকাৰ সেই পৰিঘ বৃদ্ধক্ৰোধত বাঘৰ আগতে পৰি গ'ল আৰু লগে লগে ছিন্নহন্ত দুষণ দহবিচ্ছিন্ন মন্ত গজৰ দৰে মাটিত বাগৰি পৰিল।

১৬। নিহত দুষণ বৰ্ণক্ৰোধত বাগৰি পৰাত অন্তৰীক্ষৰিত প্ৰাণীসমূহে "সাদু সাদু" বুলি বাঘৰ ভক্তি কৰিলে।

১৭। ঠিক এনে সময়তে সৈন্তসমূহৰ সন্মুখ ভাগত থকা তিনিটা বাক্সে মৃত্যু পাশত আৱদ্ধ হৈছে যেন বণক্ষেত্ৰৰ ভিতৰত ক্ৰোধত অধীৰ হৈ বামৰ ফালে খেদি গ'ল।

১৮—২১। এই তিনিটা হৈছে মহাকপাল, তুলাক্ষ আৰু মহাবলী প্ৰমাথী। ইয়াৰ ভিতৰত বাক্স মহাকপালে বৃহদাকাৰ শূল, তুলাক্ষই পট্টা আৰু প্ৰমাথীয়ে কুঠাৰ হাতত লৈ এক গোট হৈ অহা দেখি বাঘৰে তীক্ষ্ণ শৰসমূহৰ দ্বাৰা অভ্যাগত অতিথি হিচাপে সিহঁতক গ্ৰহণ কৰি প্ৰথমতে মহাকপালৰ মূৰটো কাটি পেলালে, পিচত অসংখ্য বাণ নিক্ষেপ কৰি প্ৰমাথীক বধ কৰিলে আৰু তুলাক্ষৰ বৃহৎ চকু দুটা বাণবিদ্ধ কৰিলে।

২২—২৫। এইদৰে বাণবিদ্ধ হৈ ডাল-পাত থকা এজোপা ডাঙৰ গছৰ দৰে তুলাক্ষ মাটিত বাগৰি পৰিল। তাৰ পিচত বামে ক্ৰুদ্ধ হৈ অলপ সময়ৰ ভিতৰতে পাঁচ হাজাৰ শৰেৰে দূষণৰ পাঁচ হাজাৰ বাক্সসেনাক যমপুৰীলৈ পঠালে। দূষণ আৰু তেওঁৰ অহুগামী সৈন্তসমূহ এইদৰে নিহত হোৱা দেখি খৰে ক্ৰুদ্ধ হৈ মহাবলী তেওঁৰ সেনাধ্যক্ষসকলক আদেশ দিলে, “বুদ্ধত দূষণ তেওঁৰ অহুগামী সৈন্তসমূহে সৈতে নিহত হ'ল। এতিয়া তোমালোকে মোৰ এই বৃহৎ সৈন্তবাহিনীৰে সৈতে নবাধম বামৰ লগত যুদ্ধ কৰি নানা প্ৰকাৰ অস্ত্ৰৰ সহায়ত সকলোৰে মিলি তাক বধ কৰা।”

২৬—২৮। খৰে ক্ৰুদ্ধ হৈ এই বুলি কৈয়ে বামৰ পিনে খেদি গ'ল আৰু তেতিয়া লগে লগে জ্ঞানগামী, পৃথুগ্ৰীৱ, যজ্ঞগজ, বিহঙ্গব, দুৰ্জয়, কৰবীৰাক্ষ, পুৰুষ, কালকামুক, হেমমালী, মহামালী, সৰ্পাস্ত্ৰ আৰু কথিৰাশন, এই বাৰ জন মহাবীৰ্য্যশালী সেনাধ্যক্ষই সৈন্তগণে সৈতে বচা বচা শৰ নিক্ষেপ কৰি বামৰ ফালে ধাবিত হ'ল।

২৯। সিহঁতক এইদৰে অহা দেখি তেজস্বী বামে সোণ আৰু বজ্জমণি খটোৱা পাবকসদৃশ শৰসমূহেৰে খৰৰ হতাবশিষ্ট সৈন্তসমূহক বধ কৰিলে।

৩০। তেতিয়া ধোৱাই থকা জুইৰ নিচিনা সোণৰ পাখী লগেগৈ শৰসমূহে বজ্জপাতে বৃহৎ বৃক্ষধাজিক ধিনাশ কৰাৰ দৰে সকলো বাক্সকে বধ কৰিলে।

৩১। এপাত কৰ্ণিশৰেৰে বামে এশ বাক্সক বধ কৰিলে আৰু হাজাৰ পাতেৰে হাজাৰ বাক্সক বণক্ষেত্ৰত নিপাত কৰিলে।

৩২। শৰসমূহৰ কোবত বাক্স সৈন্তৰ বৰ্ম, আভৰণ আৰু ধনু ছিন্নভিন্ন হোৱাত সকলো নিশাচৰ তেজৰে লুটুৰি পুতুৰি হৈ মাটিত পৰি গ'ল।

৩৩। এইদৰে আলিমূল লগা চুলিৰে সৈতে তেজৰে ৰাঙলি হৈ ধবণীতল বাক্সৰ শৰীৰে পৰিৰ্য্যাপ্ত হোৱাত সেই ৰাঙনে কুশ সিঁচৰিত হৈ থকা অৰ্থমেধাদি যজ্ঞৰ মহা বেদীৰ নিচিনা শোভা ধাৰণ কৰিলে।

৩৪। বাক্সবোৰ নিহত হোৱাত মহাবোৰ সেই অৰণ্য সিহঁতৰ মাংস আৰু তেজমিহলি বোকাৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ ভীষণ এখন নৰকত পৰিণত হ'ল।

৩৫। কি আশ্চৰ্য্য। অকল এজন মাত্ৰহ বামচক্ৰই বধ আদিৰ সহায় নোলোৱাকৈ মাটিৰ পৰাইয়ে চৈধ্য হাজাৰ ভীমকৰ্ম্মা বাক্সক বধ কৰিলে।

৩৬। যুদ্ধৰ শেষত বাক্স সৈন্তৰ ভিতৰত বল একমাত্ৰ মহাবধ খৰ আৰু ত্ৰিশিৰা আৰু আন ফালে বল শত্ৰুনিহন বাম।

৩৭। পত্ৰে পৰাক্ৰম সহিব নোৱাৰা বাকী বিবোৰ মহাবীৰশালী খোবহুঁজিৰ বাক্স দৰ্শিল সেই সকলো মৃত্যু মুখত পতিত হ'ল।

৩৮। অবশেষত সেই মহাবুকুত বাক্স খৰে তেওঁৰ ভীমবল বাক্সসেনা ধৰ্মনিষ্ঠ, অধিকতৰ বলশালী মহাত্মা বামচন্দ্ৰৰ দ্বাৰা নিহত হোৱা দেখি বক্তৃতা ইন্দ্ৰসদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰি বখত কৰি বামৰ ওচৰলৈ খেদি গ'ল।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষড বিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

সপ্তবিংশ সৰ্গ

ত্ৰিশিৰা বধ

১। খৰক বামৰ সন্মুখলৈ আগবাঢ়ি যোৱা দেখি সেনানায়ক ত্ৰিশিৰা নামে বাক্সে লবালৰিকৈ তেওঁৰ ওচৰলৈ আহি কবলৈ ধৰিলে।

২। “পৰাক্ৰম মোৰ আছে আপুনি মাকে নিয়োগ কৰি এই সাহস পৰিত্যাগ কৰক, বৰ্ণক্ষেত্ৰত মহাবাহু বামক কিদৰে বধ কৰোঁ আপুনি চাওক।

৩। অস্ত্ৰ স্পৰ্শ কৰি সত্যৰ নামত শপথ লৈ কৈছে, সকলো বাক্সৰ চকু বধৰ উপযুক্ত বামক কিদৰে বধ কৰিব পাৰোঁ আপুনি সেই বিষয়ে যত্নপৰ হওক।

৪। এই বখত হয় বামৰ মৃত্যু অথবা মাৰ, যুদ্ধলৈ অ'পোনাৰ যি উৎসাহ হৈছে আপুনি তাৰ পৰা নিবৃত্ত হওক, নিৰপক্ৰতা আশ্ৰয় কৰি চ'হি থাকক ম'হ।

৫। যদিহে বামৰ মৃত্যু হয় তেন্তে আনন্দচিন্তে জনহানলৈ দৈৱতী যাব আৰু যদিহে নহৈ মৰোঁ তেন্তে যুদ্ধলৈ আপুনি আগবাঢ়ি যাব।”

৬। মৃত্যুক বৰণ কৰিও ত্ৰিশিৰা যুদ্ধলৈ আগবঢ়া দেখি পৰে সন্দেহ হৈ কলে, “বাক অহুমতি দিলোঁ।” তেতিয়া ত্ৰিশিৰা বামৰ সন্মুখলৈ আগবঢ়িল।

৭-৮। অশ্বযুক্ত সমুজ্জল বখত আৰোহণ কৰি ত্ৰিশিৰাই তিনি-পদ-বিশিষ্ট-পৰ্জ্বত সন্মুখ ৰূপলৈ বামৰ ওচৰলৈ খেদি আহি মহাত্মাৰে বৰষা দি শব্দৰ ব' বৰণ কৰি পানীত তিতা ছন্দুতি বৰষসন্মুখ খৰে গৰ্জন কৰিবলৈ ধৰিলে।

৯। বাক্স ত্ৰিশিৰা এইদৰে আগবাঢ়ি অহাত বামে তীক্ষ্ণ শব্দসমূহ বাচি লৈ বক্তৃত টকাৰ দি যুদ্ধলৈ সাজু হল।

১০। তেতিয়া মহাবলশালী সিংহ আৰু হাতীৰ ভিতৰত হোৱা যুদ্ধৰ নিচিনা বাম আৰু ত্ৰিশিৰাৰ ভিতৰত এখন তুমুল যুদ্ধ আৰম্ভ হল।

১১—১২। ৰাক্ষস ত্ৰিশিৰাই তিনিপাত শৰৰদ্বাৰা ৰামৰ ললাটত আঘাত কৰাত ৰাম ক্ষুব্ধ হৈ বিক্ৰমৰ ছলে সগৰ্বে কবলৈ ধৰিলে, “আহা বিক্ৰমশূৰ ৰাক্ষসৰ কি বল! তোৰ এই শৰৰ আঘাত মোৰ মনত ফুলৰ আঘাত যেন হৈ লাগিল। বাক, এতিয়া ধনুৰ্ভুক্ত মোৰ শৰ তই গ্ৰহণ কৰ।”

১৩—১৫। এই বুলি ৰামে ক্ৰোধাঘ্বিত হৈ সৰ্প সদৃশ চৌপাত শৰ ত্ৰিশিৰাৰ বুকুলৈ নিক্ষেপ কৰিলে, চাৰিপাত সন্নতপৰ্ব্ব বাণে তাৰ চাৰিটা ঘোঁৰা নিপাত কৰিলে আৰু তাৰ পিচত আঠপাত শৰে সাৰথিক বিদ্ধ কৰি বথৰ ওপৰতে (সন্মুখ ভাগত) তাক পেলাই থলে।

১৬—১৭। এপাত বাণেৰে ৰাক্ষসৰ বথৰ উন্নত ধ্বজা বিচ্ছিন্ন কৰিলে। এইদৰে বিবধ হৈ ৰাক্ষসে মাটিত জাপ দিয়াৰ লগে লগে হৃদয় স্থাসত বাণ বিদ্ধ ৰাক্ষস জড় (অৰ্থাৎ আন অস্ত্ৰ গ্ৰহণৰ বাবে অসমৰ্থ) হোৱাত অপৰিমিত প্ৰভাৱশালী ৰামে ক্ৰুদ্ধ হৈ শৰেৰে দ্ৰুতগামী তাক বিদ্ধ কৰিলে।

১৮। তিনিপাত শৰত তাৰ তিনিটা মূৰ বিচ্ছিন্ন হোৱাত, ৰামৰ বাণত পীড়িত ৰাক্ষসে ধূমপূৰ্ণ তেজ উদগীৰণ কৰিবলৈ ধৰিলে।

১৯—২০। পূৰ্বতে মন্তক বিচ্ছিন্ন হৈ মাটিত পৰি যোৱাৰ পিচত নিশাচৰ বণস্থলত নিপাতিত হল। এইদৰে মৰিহজি যি কেইটা ৰাক্ষস থৰক আশ্ৰয় কৰি বৈ আছিল সিহঁতেও ব্যাধৰ ভয়ত দৌৰি পলোৱা মৃগৰ দৰে লৰিবলৈ ধৰিলে, বৈ আৰু নাথাকিল। সিহঁত এইদৰে লৰি পলোৱা দেখি সিহঁতক ওভতাই আনি ৰাক্ষস থৰে ক্ৰুদ্ধ হৈ চন্দ্ৰৰ ফালে বাহুৰে যোৱাৰ দৰে দ্ৰুতগদে ৰামৰ ফালে লৰি গ’ল।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টাবিংশ সৰ্গ

ৰামৰ শৰত থৰৰ ধনুৰ্ছেদ, বধ আৰু সাৰথিৰ নিপাত

১। যুদ্ধত ত্ৰিশিৰাৰে সৈতে দূষণৰ মৃত্যু তাক আনপিনে ৰামৰ বিক্ৰম, উত্তৰকে লক্ষ্য কৰি থৰৰ মনত ভয়ৰ সঞ্চাৰ হল।

২। তেওঁ দেখিলে যে ৰামে অকলে আনৰ পক্ষে অসহনীয় মহাবলশালী ৰাক্ষস সৈন্তক বধ কৰিলে আৰু লগতে দূষণ আৰু ত্ৰিশিৰাও নিহত হল।

৩। সৈন্তৰ সবহভাগেই নিহত হোৱা দেখি নমুচিয়ে ইন্দ্ৰৰ ওচৰলৈ খেদি যোৱাৰ দৰে থৰেও ৰামৰ ফালে খেদি গ’ল।

৪—৫। তেওঁ সূদৃঢ় ধৰ্ম্মৰ গুণটানি ক্ৰুদ্ধ সৰ্পস্বৰ বজ্জপায়ী নাৰাচ অস্ত্ৰ বামৰ ওপৰত নিক্ষেপ কৰিলে আৰু বধৰ ওপৰতে থাকি জ্যা আত্মালন কৰি শিকালক অস্ত্ৰ কোশল দেখুৱাই সমৰ ক্ষেত্ৰত ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

৬—৭। এইদৰে বিচৰণ কৰি মহাৰথী খৰে শৰজ লেবে দিগবিদিক পৰিপূৰ্ণ কৰা দেখি বামচন্দ্ৰয়ো তেওঁৰ সূৰ্য্যহং ধৰ্ম্মখন হাতত লৈ অগ্নিস্ফুলিঙ্গ সদৃশ পৰিসমূহৰ দ্বাৰা, মেঘমালাই বৃষ্টিপাতেৰে আকাশ ঢাকি পেলোৱাৰ দৰে আকাশ ঢাকি পেলালে।

৮। খৰ আৰু বাম উভয়ে নিক্ষেপ কৰা তীক্ষ্ণ শৰজালত সুবিশাল শুল্ক আকাশৰ চিনচাৰ নোহোৱা হল।

৯। সংক্ৰুদ্ধ হৈ উভয়ে উভয়ৰ বধৰ কাৰণে গৃহ কৰি থাকোতে শৰজালৰ কোবত সূৰ্য্যদেৱো অদৃশ্য হৈ পৰিল।

১০। তাৰ পিচত মাউতে অক্লেশেৰে মহাগজক বিদ্ধ কৰাৰ নিচিনাকৈ বণক্ষেত্ৰত ধৰেও তেওঁৰ নালীক, নাৰাচ, বিকৰ্ণি আদি তীক্ষ্ণ শৰৰ দ্বাৰা বামক বিদ্ধিবলৈ ধৰিলে।

১১। সেই সময়ত ধৰ্ম্ম হাতত লৈ বধত বহি থকা ব প্ৰাণী সমূহৰ মানত পাশ হাতত লৈ থকা কৃতান্ত যেন বোধ হল।

১২। এই সুযোগতে খৰে ভাবিলে সৰ্ববাসুসহকা পুৰুষাকাৰ ঈৰ্ষি মহাশয়শালী বাম পৰিশ্ৰান্ত।

১৩। কিন্তু বামে হলে ক্ষুদ্ৰ যুগল সদৃশত দেখিলে সহ যিবৰে উদ্বিগ্ন নহয়, সিংহসদৃশ পৰাক্ৰমশালী, আৰু গমনতো সিংহসদৃশ খৰক দেখি মনত কোনো উদ্বেগতা অস্ত্ৰৰ নকৰিলে।

১৪—১৫। ইতিমধ্যে খৰে তাৰ সূৰ্য্যসদৃশ প্ৰভাৱক ১৪৭ বথে সৈতে পতঙ্গ অগ্নিৰ লিনে উৰি যোৱাৰ দৰে বামৰ ওচৰলৈ খেদি আহিল আৰু ক্ষিপ্ৰতা দেখুৱাই মহাত্মা বামে খাৰোচ মাৰি ধৰি থকা ঠাইতে ধৰ্ম্মখন তাৰ শৰৰ দ্বাৰা কাটি পেলালে।

১৬—১৮। তাৰ পিচতে ইন্দ্ৰৰ বজ্জসম সাত পাত শৰৰদ্বাৰা বামৰ মস্তকানত আঘাত কৰিলে আৰু হাজাৰ পাত শৰেৰে অমিত বলশালী বামক পীড়িত কৰি ধুৱহলত ভীষণৰূপে গৰ্জন কৰিবলৈ ধৰিলে। ইপিনে খৰৰ স্তপক শৰৰ আশ্ৰিত বমৰ শ্যামসম দীপ্তিময় কৰচ মাটিত সুলকি পৰিল।

১৯—২০। শৰৰ জালত সকলো শৰীৰতে পীড়া অৱস্থত কৰি বাম ক্ৰুদ্ধ হল আৰু বণক্ষেত্ৰত ধোৱাহীন অগ্নিসদৃশ হৈ জ্বলি উঠিল, আৰু শৰজালৰ বিনাশৰ অৰ্থে গভীৰ শৰযুদ্ধ আন এখন ধৰ্ম্মত গুণ লগালে।

২১—২২। এইধেনেই হৈছে মহৰ্ষি অগস্ত্যপ্ৰদত্ত সেই বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম। বামে এই ধৰ্ম্মখন তুলি লৈ খৰলৈ খেদি গল আৰু ক্ৰোধতে অৰীৰ ৭৪ সৰতপৰ্ক শৰৰদ্বাৰা খৰৰ বধৰ ধৰ্ম্ম কাটি পেলালে।

২৩—২৪। কাঞ্চনময় মনোহৰ ধৰ্ম্মা বহু খণ্ডত বিভক্ত হৈ দেৱতাসকলৰ নিৰ্দেশমতে ভূলুপ্তিত সূৰ্য্যসদৃশ মাটিত বাগৰি পৰাত খৰ অতিশয় ক্ৰুদ্ধ হল আৰু চাৰিপাত শৰেৰে অক্লেশকৈ হাতত শৰীৰ সদৃশ বামৰ শৰীৰ বিদ্ধ কৰিলে।

২৫। খবৰ কান্দুক নিক্ষিপ্ত শব্দজালত ৰামৰ শৰীৰ বিদ্ধ হোৱাত ৰাম তেজতে ৰাঙলি হৈ ভীষণ ক্ৰুদ্ধ হল।

২৬। তেতিয়া ধনুৰ্দ্ধাৰী সকলৰ অগ্ৰগণা ৰামচন্দ্ৰই সেই মহাযুদ্ধত ধনুখন হাতত লৈ লক্ষ্য স্থিৰ কৰি ছপাত শ্ৰেষ্ঠ শব্দ নিক্ষেপ কৰিলে।

২৭। তাৰে এপাতে ৰাক্ষসৰ মস্তক, দুপ তে তাৰ বাহু আৰু তিনিপাত অৰ্দ্ধচন্দ্ৰাকৃতি বক্ৰ শৰে তাৰ বক্ষস্থল বিদ্ধ কৰিলে।

২৮। তাৰ উপৰিও মহাতেজস্বী ৰামচন্দ্ৰই ক্ৰুদ্ধ হৈ সূৰ্য্যসম দীপ্তিমান শিলাশাগিত আৰু ভেৰপাত নাৰাচ অস্ত্ৰ নিক্ষেপ কৰি ৰাক্ষসক আঘাত কৰিলে।

২৯—৩১। তাৰে এপাতেদি বথৰ যুঁৱলি, চাৰিপাতেদি তাৰ পথৰা ধোৰা চাৰিটা আৰু ষষ্ঠ পাতেদি সাৰথিৰ শিৰশ্ছেদন কৰিলে। লগে লগে মহাবলশালী ৰামচন্দ্ৰই তিনিপাত শৰৰ দ্বাৰা বথৰ ত্ৰিবেণু* আৰু দুপাতেৰে বথৰ অক্ষ ভেদ কৰিলে। দ্বাদশপাত বাণেৰে ৰামে শৰে সৈতে খবৰ ধনুখন ছেদ কৰি যুদ্ধক্ষেত্ৰত অটুহাস্ত কৰিলে আৰু ইন্দ্ৰসম ৰূপ লৈ ত্ৰয়োদশপাত বাণেৰে ৰাক্ষসৰ বুকু ভেদ কৰিলে।

৩২। এইদৰে ধনু, বথ, অশ্ব, সাৰথি সকলে বিধ্বস্ত হোৱাত গদা হাতত লৈ খৰ মাটিত জপিয়াই পৰিল।

৩৩। মহাৰথী ৰামৰ এই কন্ম দেখি দেবতা আৰু মহৰ্ষি সকলে মিলিত হৈ শূন্ততে অবস্থান কৰি কৃতাজলিপুটে ৰামক পূজা কৰিলে।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোৱন্তিংশ সৰ্গ

ৰাম আৰু খবৰ যুদ্ধ

১। খৰ বথহীন অবস্থাত গদা হাতত লৈ থকা দেখি মহাতেজস্বী ৰামে লাহেকৈ অলপ টান স্তবত কবলৈ ধৰিলে।

২—৩। “গজ, অশ্ব, আৰু বথাদিৰে পৰিপূৰ্ণ মহান এটা সৈন্তবলৰ মাজত থাকি, সৰ্ললোক নিৰ্মিত অতিশয় কুৰ্ম্মত তই বত হৈছিলি। তই নিষ্ঠুৰ আৰু পাপ কৰ্ম্মত আসক্ত হৈ প্ৰাগীৰ্গৰ উৰেগৰ কাৰণ হৈছিলি, স্বয়ং জিলোকেষৰো যদি এনেবিধৰ কামত লিপ্ত হয়, তথাপি তেওঁৰো বন্ধা নাই।

৪। হেৰ নিশাচৰ, যি প্ৰাগীয়ে লোকবিকল্প কামত লিপ্ত হৈ উগ্ৰ অভাব সম্পন্ন হয়, সমুদ্ৰত উপস্থিত ছুট সাপৰ দৰে সি সকলোৰে বধ্য হয়।

* ত্ৰিবেণু—ত্ৰিবেণুনাৰ বথযুদ্ধ হুনাধাবদত অৰ্থাৎ যুঁৱলি বথি থকা বাণি।—টীকাকাৰ

৫। যি মাহুহে কাম* বা লোভৰ বশবৰ্তী হৈ পাপাচৰণ কৰে সি তাৰ পৰিণাম বুদ্ধি নাপায়, ব্ৰাহ্মণীয়ে কৰকা ভক্ষণ কৰি মৃত্যুমুখত পতিত হোৱাৰ দৰে তেনেলোকে মৃত্যুৰ মুখত পৰে আৰু তাকে দেখি ম'হুহে আনন্দহে প্ৰকাশ কৰে।

৬। হেৰ বান্ধস, দণ্ডকাৰণ্য নিবাসী মহাত্মা ধৰ্মপৰায়ণ তাপস সকলক বধ কৰি তই কি ফল লাভ কৰিছ ?

৬। শুৰি কাটি দিয়া গছে যিদৰে খিন্ন হৈ থাকিব নোৱাৰে এই অগতত পাপকন্ধ্যা, ক্ৰমতি, লোকসমাজত নিন্দিত প্ৰাণীয়ে পূৰ্ব স্মৃতিৰ ফলত ক্ৰমণ লাভ কৰি থাকিলেও শেহলৈ বৰ্ত্তি থাকিব নোৱাৰে।

৮। ঋতুকালত গছে যিদৰে তাৰ সময়োপযোগী ফুল ধাৰণ কৰে পাপাচাৰীজনেনেও অৱশ্যে তাৰ বিষম ফল সেইদৰে ভোগ কৰিব।

৯। বিষ মিশ্ৰিত অন্ন ভক্ষণকাৰী জনৰ দৰে পাপাচৰণকাৰী জনে বেগতে তাৰ ফলপ্ৰাপ্ত হয়।

১০। হেৰ নিশাচৰ, প্ৰাণীসমূহৰ ঘোৰ অত্যাশ বিচাৰি যি সকলে পাপকন্ধ্যত বত হয়, তেনেবিধৰ প্ৰাণীৰ বিনাশ সাধনৰ বাবে নিযুক্ত হৈছে মহ কদা'ল আহিছে।

১১। মোৰ নিকপ্ত সুবৰ্ণ বিভূষিত এই শব্দসমূহে তোৰ শব্দৰ বিদীৰ্ণ কৰি সাপ উইব হাফুলত সোমোৱাৰ দৰে মাটি ভেদ কৰি পাতালপুৰীত প্ৰবেশ কৰিব।

১২। দণ্ডকাৰণ্য নিবাসী যি সকল ধৰ্ম্মাচাৰী ভীৰু তই ভক্ষণ কৰিছ, আজি বুদ্ধত নিহত হৈ তোৰ সৈন্তগণে সৈতে তই তেওঁলোকৰে পদ হস্তবৰণ কৰিবি।

১৩। পূৰ্বতে তই যি সকল শ্ৰেষ্ঠ শ্বমিক বধ কৰিছিল, আজি স্মৃতিতে থাকি মোৰ শব্দত নিহত হৈ তোক নৰকগামী হোৱা তেওঁলোকে চাই থাকক।

১৪। কুলাধম, তোৰ ইচ্ছা অনুসৰি গ্ৰহণ কৰি থাক আৰু যথাসক্তি শক্তিৰ প্ৰয়োগ কৰ, এই মুহূৰ্ততে তাল ফলৰ নিচিনা তোৰ মূৰ মই নিপাত্তিত কৰিম।

১৫—১৬। বামৰ কথা শুনি বান্ধসৰ চকু বগা হৈ উঠিল, সি জানশূন্য হৈ বিকটৰূপে হাঁহি কৰিলে ধৰিলে, “দশবৎ পুত্ৰ তই বুদ্ধত সাধাৰণ কেইটামান বান্ধসক বধ কৰি গন্ধিত হৈ নিজেই নিজক প্ৰশংসা কৰিছ কিয় ?

১৭। যি সকল প্ৰকৃততে পৰাক্ৰমশালী বলবান শ্ৰেষ্ঠপুৰুষ তেওঁলোকে নিজ তেজোবলে গন্ধিত হলেও নিজৰ প্ৰশংসাবিষয়ক কোনো কথা উল্লেখ নকৰে।

১৮। বাম, যি সকল কক্ৰিয়াধম সাধাৰণ প্ৰকৃতিৰ আৰু পাপমতি, অকল সিহঁতেহে তোৰ দৰে গৰ্ব্ব কৰে।

১৯। হে বীৰ তোৰ মৃত্যুসম বুদ্ধকাল উপস্থিত, এনেস্থলতো নিজ কুলৰ গোৰু বৰ্ণনা কৰি প্ৰশংসা কৰিব নলগীয়া ক্ষেত্ৰতো আত্মপ্ৰশংসা কৰিছ কিয় ?

* কাম ইত্যাদি—অপ্ৰাপ্তবস্তুৰ প্ৰাপ্তিৰ ইচ্ছাৰ নাম কাম, প্ৰাপ্তবস্তুৰ অভিবাগ্না লাভৰ ইচ্ছাৰ নাম লোভ।

† কৰকা বৰ্ণোপল নামে এবিধ বস্তু (সৰু পাখৰ জাতীয়)। ব্ৰাহ্মণী—বঙা বেৰ থকা তেওঁজাতীয় জন্তু। প্ৰবাদ আছে যে এই তেওঁজাতীয় জীৱে পৰিণাম বুদ্ধি নাপাই কৰকা ভক্ষণ কৰে। আৰু খোৱাৰ লগে লগে বুদ্ধিমুখত পৰে—কতক

২০। কুশাশ্বিনে যিদৰে স্তব্ধৰূপধাৰী পিতলৰ নিজৰূপ প্ৰকাশ কৰে তয়ো তোৰ এই বৃথা গৰ্জৰ দ্বাৰা তোৰ লাঘবতা হে প্ৰকাশ কৰিছ।

২১। গদা হাততলৈ ধাতুসমূহৰ উৎপত্তিস্থান কুলাচল পৰ্বত সদৃশ হৈ অটল অচল হৈ মই যে ইয়াত থিয় হৈ আছোঁ, তই নিশ্চয় লক্ষ্য কৰা নাই।

২২। এই গদা হাতত লৈ তোৰ নিচিনা প্ৰাণীক বধ কৰাৰ বাবে মোৰ যথেষ্ট সামৰ্থ্য আছে, অধিক কি এই গদা ধাৰণ কৰি কালপালধাৰী কৃতান্ত সদৃশ হৈ মই তিনিও জগতকে বিনাশ কৰিব পাৰোঁ।

২৩। তোক কবলগীয়া বহু কথা থাকিলেও এতিয়া আক মই তোক সেইবোৰ নকওঁ। সূৰ্য্য অস্ত যোৱাৰ উপক্ৰম হৈছে, তেতিয়া হলে বহুত বিধিনি উপস্থিত হব।

২৪। তই চৈধ্য হাজাৰ ৰাক্ষস বধ কৰিলি, এতিয়া তোক বিনাশ কৰি মই সিহঁতৰ চকুৰ পানী আতৰাম।”

২৫। এই বুলি কৈ খৰে প্ৰদীপ্ত বজ্ৰসম স্তব্ধবলয়বিশিষ্ট শ্ৰেষ্ঠ গদাপাত ৰামলৈ নিক্ষেপ কৰিলে।

২৬। প্ৰদীপ্ত মহান্ সেই গদা খৰৰ হাতৰ পৰা বিমুক্ত হৈ বৃক্ষ গুল্ম আদি চূৰ্ণাকৃত কৰি ৰামৰ সন্মুখত উপস্থিত হলহি।

২৭। মৃত্যুপাশসম সেই ভীষণ গদা ৰামৰ ওচৰলৈ খেদি অহা দেখি অস্তবিস্মিত থকা অবস্থাতে ৰামে বহু শব্দ নিক্ষেপ কৰি কাটি তাক ছিন্ন বিচ্ছিন্ন কৰিলে।

২৮। তেতিয়া মন্ত্ৰ আৰু ওষধিৰ বলত অতিশয় বিষধৰ সৰ্প যিদৰে নিপতিত হয় শব্দসমূহৰ দ্বাৰা বিচ্ছিন্ন সেই গদাও তেনেদৰে মাটিলৈ থহি পৰিল।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোনত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰিংশ সৰ্গ

খৰৰ বধ

১। ধৰ্মবৎসল ৰামে শব্দসন্ধানৰ দ্বাৰা খৰৰ সেই গদা বিচ্ছিন্ন কৰি জৈবং হাঁহি মাৰি উল্লেষিত ভাবে কবলৈ ধৰিলে,

২। “ৰাক্ষসাধম, এয়ে তোৰ বল। তেন্তে বৃজিলি শক্তিত তই মোভক বহুত ভলত আৰু তোৰ এই গৰ্জনা মিছাতে।

৩। এইয়া তোৰ গদা, মোৰ বাণতে বিদ্ধ হৈ মাটিত পৰি আছে, তোৰ গৰ্জ নামত হে মাজ, এই গদাৰ অবস্থা চাইয়ে নিশ্চয় তোৰ বিশ্বাস ভঙ্গ হৈছে।

৪। এইমাত্ৰ ওই কলি, যে হত বান্ধুস্বন্দৰ চকুৰ পানী আঁতৰাবি, তোৰ সেই ৭/৭৩ মিছা হ'ল।

৫। এতেকে গৰুড় পক্ষীয়ে যিদৰে অমৃত হৰণ কৰি নিছিল হেৰ শীচাশয়, কৃত্ত-
স্বভাবসম্পন্ন মিথ্যাবাদী বান্ধুস তোৰ প্ৰাণে মই সেইদৰে হৰণ কৰিম।

৬। আজি মোৰ বাণবদাৰ' তোৰ ডিঙি কাটি খন্দয় বিদীৰ্ণ কৰিম আৰু ফণৰ বুৰবুৰণিৰে
সৈতে যি বক্তৃতা বহিৰ্গত হব, পৃথিবীয়ে তাক পান কৰিব।

৭। তোৰ বিচ্ছিন্ন বাহু ভুলুঙিত আৰু ধূলিত মিহলি হৈ বসন্তীক সাবটি ধৰাৰ দৰে
পৃথিবীক আলিঙ্গন কৰি তই শুই থাকিব।

৮। বান্ধুসাধম, তই সুদীৰ্ঘকাললৈ ভুলুঙিত হলে এই দণ্ডকাৰণ্য সন্দেহন শব্দা তাপস
সকলৰ আশ্ৰয়স্থলত পৰিণত হব।

৯। হেৰ বান্ধুস, মোৰ শব্দত এই জনস্থান হতস্থানত পৰিণত হলে মুনিসকলে অবণ্যত
নিৰ্ভয়ে বিচৰণ কৰি ফুৰিব।

১০। আনৰ পক্ষে ভয়াবহ বান্ধুসীৱন বন্ধনীন হৈ বাষ্পপুৰিতবদনে গুৰবস্থা প্ৰাপ্ত
হব আৰু মোৰ ভয়তে এই বন এৰি পলাই যাব।

১১। তোৰ নিচিনা বান্ধুস যাৰ পতি তোৰ অচকল সেই বাগদা পত্নীসকলেও সকলো
জুখৰ পৰা বঞ্চিত হৈ শাকবসৰ আশ্বাদ ভালদৰে বুজি পাব।

১২। নিষ্ঠুৰমতি ক্ষুদ্ৰাশয় ব্ৰাহ্মণকটক বান্ধুস, অকল তেঁবে কাৰণে মুনিসকলে ইমান
দিনে শক্তিতিক্তে বিঁউৰ আহতি দি আছিল।

১৩। সেই অবণ্যত বামে বিন্দুক হৈ এইদৰে কোৱাত থবে খঙতে তীক্ষ্ণৰে বান্ধু
ভংসনা কৰি এইদৰে কবলৈ ধৰিলে,

১৪। “তই অতিমাত্ৰাই গৰ্ভিত হৈছ আৰু সেয়েহে ভয়ৰ কাৰণ সঙ্গত থকাতে
নিৰ্ভয়ে আছ আৰু মৃত্যুৰ অধীনলৈ আহিও বক্তব্য বিষয়ে বুদ্ধিগীন হৈছ।

১৫। মই দেখিছো যিসকল পুৰুষ মৃত্যুপাণত আবদ্ধ হয় অস্ত কৰণে সৈতে সিঁটৰ
ছয়োটা ইন্দ্ৰিয় বিলুপ্ত হোৱাত সিঁটৰ কাৰ্য্যাকাৰ্য্যৰ জ্ঞান লোপ পায়।”

১৬-১৭। বামক এই বুলি কৈ বান্ধুসে খঙতে জলি উঠি ক্ৰুটি কৰি বণস্থলত অস্ত
কাৰণে চাৰিওফালে ঘূৰি চাই ওচৰতে এডাল বৃহৎ শালগছ দেখিলে। তেতিয়া সি ওঁঠ কাষুৰি
সেই গছডাল উভাবি ললে।

১৮। মহাবলশালী বান্ধুসে হাতদুখনেৰে গছডাল ওপৰলৈ তুলি দ্বাৰাই লৈ তীক্ষ্ণ চীংকাৰ
কৰি “এই তই মৰিলি” বুলি কৈ বামক উদ্বেগ কৰি গছজোপা নিক্ষেপ কৰিলে।

১৯। প্ৰতাপশালী বামে পৰিব থকা গছজোপা কাটি টুকুৰা টুকুৰ কৰি বণস্থলত থক
বধ কৰিবলৈ ক্ৰোধাশ্বিত হৈ উঠিল।

২০। এই খঙতে বামৰ শৰীৰ বৰ্ণাক্ত হল আৰু চকু আবদ্ধ হৈ উঠিল। তেওঁ হাজাৰ
শব্দেৰে থবৰ শৰীৰ ভেদ কৰিবলৈ ধৰিলে।

২১। তেতিয়া পৰ্বতৰ পৰা ওলাই অহা নিজৰাৰ সদৃশ ৰাক্ষসৰ বাণবিক্ৰ ঠাইসমূহৰ পৰা বস্তুৰ স্ৰোত ববলৈ ধৰিলে।

২২। ৰামৰ বাণতে খৰ অবশ হল আৰু তেজৰ গোকৃত মন্ত হৈ সি ৰামৰ পিনে খেদা ললে।

২৩। ৰাক্ষস ক্ৰুদ্ধহৈ তেজৰে বাঙলি অবস্থাত তেওঁৰ ওচৰলৈ খেদি অহা দেখি ৰামে অস্ত্ৰ হাততলৈ দ্ৰুতপদে ছুই তিনি ভৰি পিচুৰাই গল।

২৪। তাৰ পিচত বদ্ধত খৰক বধ কৰাৰ উদ্দেশ্যে পাবকসদৃশ ব্ৰহ্মাজ্ঞৰ নিচিনা অমোঘ বাণ গ্ৰহণ কৰিলে।

২৫। ধীমান স্তবৰাজ ইন্দ্ৰ প্ৰদত্ত এই বাণ গ্ৰহণ কৰি মাহাত্ম্য ৰামে খৰৰ প্ৰতি নিক্ষেপ কৰিলে।

২৬। ৰামে ধনুৰ গুণ টানি এৰি দিবাতে সেই মহাবাণ গৈ খৰৰ ওপৰত নিপতিত হল।

২৭। তেতিয়া খেতাৰণ্যত অন্ধকাস্থৰ ৰুদ্ৰ কৰ্তৃক বিদগ্ধ হোৱাৰ নিচিনা খৰো এই শবায়িত দগ্ধ হৈ মাটিত বাগৰি পৰিল।

২৮। বজ্জৰ সহায়ত ইন্দ্ৰ কৰ্তৃক বৃদ্ৰ, অথবা কেনমিশ্ৰিত বজ্জৰ বলত নমুচি* অথবা বজ্জপাতৰ দ্বাৰা বলাস্থৰ যিদৰে নিহত হৈছিল খৰো সেইদৰে নিহত হল।

২৯-৩২। ঠিক এনে সময়ত চাৰণগণে সৈতে মিলিত হৈ দেৱতাসকলে ছন্দুভি বজ্জাই দৃষ্টচিন্তে চাৰিওফালৰ পৰা ৰামৰ ওপৰত পুষ্পবৃষ্টি কৰিবলৈ ধৰিলে। প্ৰায় দেড় দুহুৰ্ত (তিনি ঘণ্টাতকৈ অলপ কম) কালৰ ভিতৰতে সেই মহাবৃদ্ধত তীক্ষ্ণ শৰদসমূহৰ দ্বাৰা ৰামে খৰদুৰণ প্ৰমুখ্যে চৈধ্য হাজাৰ কামৰূপী ৰাক্ষস বধ কৰা দেখি সকলোৰে বিস্মিত হৈ কবলৈ ধৰিলে “আহা! আত্মজ ৰামৰ কি মহৎ কৰ্ম! তেওঁৰ বীৰ্য আৰু (কৰ্ম বিষয়ে) দৃঢ়তা স্বয়ং বিষ্ণুৰ নিচিনা।”

৩৩-৩৬। এই বুলি কৈ দেৱতাবৰ্গ যিদৰে আহিছিল সেইদৰে প্ৰস্থান কৰাত অগন্ত্যৰে সৈতে ৰাজৰ্ষি আৰু শ্ৰেষ্ঠ ঋষিবৃন্দ মিলিত হৈ আনন্দিত চিন্তে ৰামক অভিনন্দন জনাই কবলৈ ধৰিলে, “হে ৰাম, এই কাৰণেই মহাতেজস্বী মহেন্দ্ৰ পাকশাসন পুৰন্দৰ (ইন্দ্ৰ) ঋষি শৰভজৰ পুণ্য আশ্ৰমলৈ আহিছিল আৰু তাৰ পিচত মহৰ্ষিসকলে বুদ্ধি সাজি পাপকৰ্ম্ম ভগতৰ শত্ৰু ৰাক্ষসবৰ্গক বধ কৰিবলৈ তোমাক এই ঠাইলৈ আনিছিল। হে দশৰথাত্মজ, তুমি আমালোকৰ এই কাম সমাধা কৰিলা। এতিয়া এই দণ্ডকাৰণ্যত ঋষিসকলে ধৰ্ম্মত থাকি বিচৰণ কৰি থাকিব পাৰিব।”

*অন্ধকাস্থৰ ৰুদ্ৰৰ দ্বাৰা নিহত হোৱা কথা পুৰাণত উল্লেখ আছে। বহুতে আকৌ যেতাৰণ্যে বধা অন্তক এই বকৰ পাঠ পঢ়ি ভাব ব্যাখ্যা এইদৰে দিছে—কাৰেবী নৈৰ পাৰত যেতাৰণ্যত মাৰ্কণ্ডেয়ই চিবজীৱী হবলৈ বিচাৰি ভগভা কৰে, পিচত অন্তকে আহি তেওঁক সংহাৰ কৰিব বিচবাত কহুই তেওঁক বধ কৰে। কুৰ্ম পুৰাণৰ উক্তৰ ৭৬ৰ ৩৬ অধ্যায়ত আছে—ৰাজৰ্ষি যেত পৰম শিবভক্ত আছিল। তেওঁ কালক্ৰম পৰ্বতত ভগভা কৰি থাকোতে অন্তকে তেওঁক বধ কৰিবলৈ আহে। তাকে দেখি কহুদেৱে পদাঘাত কৰি অন্তকক বধ কৰে।

৩৭-৪১। ঠিক এনেসময়তে বীৰ লক্ষ্মণে সীতাবে সৈতে পৰ্বতভগ্নৰূপৰা ওলাই আহি হঠাৎকৈ আশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰিলে। তাৰ পিচত বীৰ বামচন্দ্ৰয়ো ভয়লাভ কৰি মহৰ্ষিস্থলৰ দ্বাৰা অভিযুক্ত হ'ল। তেতিয়া বৈদেহীয়ে মহৰ্ষিসকলৰ আনন্দবৰ্দ্ধক শত্ৰুহন্তা স্বামীক লগ পাই পৰম আনন্দে তেওঁক আলিঙ্গন কৰিলে। তাৰ পিচত জনকজননা সীতাদেবীয়ে বাক্সগণক নিহত আৰু বামক নিৰাপদে থকা দেখি মনত অতিশয় সন্তোষ পালে আৰু লগে লগে হঠাৎকৈ ঋষিগণৰ দ্বাৰা পূজিত বাক্স-দলনকাৰী বামক আকৌ এবাৰ আলিঙ্গন কৰাৰ পিচত তেওঁৰ বদনমণ্ডল আনন্দতে উৎফুল্ল হৈ উঠিল।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰিশসৰ্গ সমাপ্ত ॥

একত্ৰিংশ সৰ্গ

বায়ণৰ ওচৰলৈ অকম্পনৰ বাৰ্তা বহন

১। বাক্সবোৰৰ এনে বিপৰ্যায় দেখি তাৰ প্ৰতিকাৰৰ বাবে স্বাধীন হৈ অকম্পন নামে বাক্স এটাই জনস্থানৰূপৰা গৈ দ্ৰুতগদে লক্ষ্যত প্ৰৱেশ কৰি বায়ণৰ আগত কলে,

২। “হে বায়ন, জনস্থানত বাস কৰা বাক্সসকলৰ বহুতেই নিহত হ'ল, আনকি থৰো নিহত, মই কোনোৰকমে বাক্স পাইছে তামালৈ আহিব পাৰিছোঁ।”

৩। এই কথা কোৱাৰ লগে লগে খঙতে দণ্ডাঘাত চকু বঙা হৈ উঠিল আৰু নিজ তেজতে দগ্ধ হৈ যেন অকম্পনক কবলৈ ধৰিলে,—

৪। “ভীষণ এই জনস্থানক ধ্বংস কৰি যি জনে মৃত্যুক আলিঙ্গন কৰিছে, সি জনা নাই নে যে সি এই কামৰ দ্বাৰা তিনিও জগততে তাৰ স্থিতি তেৰাবালে।

৫—৭। মোৰ অপ্ৰিয় কাম কৰি স্বয়ং ইন্দ্ৰ, কুব্জ, যম আনকি বিষ্ণুৱেও সুখেৰে থাকিব নোৱাৰে। মই কালৰো কাল। অগ্নিকো মই দগ্ধ কৰোঁ আৰু মৃত্যুবো মৰণ ঘটাব পাৰোঁ। মোৰ শক্তিৰ দ্বাৰা বায়ুবো বেগ প্ৰতিৰুদ্ধ হয় আৰু মই ক্ৰুদ্ধ হলে মোৰ তেজোৰে আক্ৰান্ত আৰু অগ্নিয়ে দগ্ধ হয়।”

৮। দণ্ডাঘাত এইদৰে ক্ৰুদ্ধ হোৱা দেখি অকম্পনে ভয়তে কৃতান্তলি হৈ সন্ধিৰূপে বায়ণৰ অভয়বাণী প্ৰাৰ্থনা কৰিলে।

৯—১১। বাক্সজ্যেষ্ঠ দণ্ডাঘাত অভয়বাণী দিয়াত অকম্পনে আৰম্ভ হৈ লক্ষ্মণই বাক্যেৰে কবলৈ ধৰিলে, “দণ্ডাঘাত বাম নামে এজন পুত্ৰ আছে, তেওঁ বুৰা আৰু সৰ্বদা লক্ষ্য, তেওঁৰ বুদ্ধিমত্তা বিশাল, আৰু বুদ্ধিৰ সুদীৰ্ঘ আৰু সুগোঁল, তেওঁ ভাষা বৰগীয়া, অকুল বশতাব্য অধিকাৰী, জীৱান, বল আৰু বিক্ৰম উভয়তে সমান, তেওঁৰেই জনস্থানত থকা অকম্পনক বধ কৰিলে।”

১২—১৩। বাক্সাধিপতি বাবণে অকম্পনৰ কথা শুনি নাগ বজাৰ নিচিনা নিশ্বাস পেলাই কবলৈ ধৰিলে, “অকম্পন, কোৱাচোন বাক, বাম, সূৰ্যপতি ইন্দ্ৰ আৰু দেৱতাগণৰ লগত লগ লাগি জনহানলৈ আহিছে নেকি?”

১৪। বাবণে পুনৰাই এইদৰে কোৱা শুনি অকম্পনে মহাত্মা বামৰ বল আৰু বিক্ৰমৰ কথা এইদৰে বৰ্ণাবলৈ ধৰিলে।

১৫। “হে মহাৰাজ, যিজন বাম তেওঁ মহাতেজস্বী, ধৰ্ম্মকাৰীসকলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ, দিব্যাজ্ঞ-গুণসম্পন্ন, যুদ্ধত তেওঁ যি বীৰত্ব প্ৰকাশ কৰিছে সি অতিশয় শ্ৰেষ্ঠ।

১৬। তেওঁৰেই অমূল্য কনিষ্ঠ ভাতা লক্ষ্মণ, তেওঁৰ বলবান, আয়তলোচন আৰু দুন্দুভি-স্বৰসদৃশ স্বৰবিশিষ্ট, তেওঁৰ মুখমণ্ডল পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ নিচিনা।

১৭। অগ্নিয়ে বায়ুৰ লগত সংযোগ হোৱাৰ দৰে শ্ৰীমান বাজবাজেশ্বৰ বামচন্দ্ৰই এই লক্ষ্মণৰ লগলাগি জনহান ধ্বংস কৰিছে।

১০—২০। এই ক্ষেত্ৰত মহাত্মা দেৱগণ তাত সন্মিলিত হোৱা নাই, এই বিষয়ে সন্দেহ কৰিবলৈ একো নাই। বামৰ নিক্সিপ্ত সূৰ্য পক্ষযুক্ত শৰসমূহে পখিলগা পাঁচমুখীয়া সাপৰ দৰে বাক্সসকলক ভক্ষণ কৰিলে। ভয়াভিত্ত বাক্সগণ যি পথেলৈ পলায় ঠিক সেই পথেতে সিহঁতে বামক সন্মুখত থিয় দি থকা দেখা পায়। হে অনঘ, এইদৰেই আপোনাৰ জনহাননিবাসী বাক্সসকল ধ্বংস হল।”

২১। অকম্পনৰ কথা শুনি বাবণে কলে, “বাক লক্ষ্মণে সৈতে বামক বধ কৰিবলৈ মই জনহানলৈ যাওঁ।”

২২। বাবণে এইদৰে কোৱাত অকম্পনে পুন কবলৈ ধৰিলে, “হে ৰাজন যথাযথভাবে বামৰ বল বীৰ্য আৰু চৰিত্ৰৰ বিষয়ে মই বৰ্ণনা কৰোঁ আপুনি শুনক।

২৩। *মহাযশস্বী বাম যেতিয়া ক্ৰুদ্ধ হয়, তেতিয়া কাৰো সাধ্য নাই যি তেওঁক সংহাৰ কাৰ্য্যৰ পৰা নিবৃত্ত কৰিব পাৰে। তেওঁ শৰসমূহৰ দ্বাৰা ভৰপূৰ নদীৰো বেগ প্ৰতিৰোধ কৰিব পাৰে।

২৪। (১) তেওঁ তাৰা গ্ৰহনক্ষত্ৰাদিকো নষ্টহলৰ পৰা বিচ্যুত কৰিব পাৰে।

২৫। (২) পৃথিৱী অবসন্ন হলে শ্ৰীমান বামচন্দ্ৰই তাক উদ্ধাৰ কৰিব পাৰে, (৩) তেওঁ ইচ্ছা কৰিলে সমুদ্ৰৰ পাৰ ভাঙি পৃথিৱীকো বুৰ নিয়াব পাৰে, সমুদ্ৰৰ বেগ প্ৰতিৰোধ কৰিব পাৰে আৰু শৰ নিক্ষেপৰ দ্বাৰা বায়ুৰ গতিও বন্ধ কৰিব পাৰে।

২৬। মহাযশ শালী পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ তেওঁ ইচ্ছা কৰিলে তিনিও লোককে ধ্বংস কৰি পুন প্ৰজাবৰ্গক সৃষ্টি কৰিব পাৰে।

২৭। এতেকে হে দশগ্ৰীব, পাণীজনে যিদৰে স্বৰ্গলাভ কৰিব নোৱাৰে সেইদৰে আপুনি অথবা বাক্সগণৰ কোনেও বামক জয় কৰিব নোৱাৰিব।

২৮। মোৰ মানত দেৱতা বা অস্ত্ৰবৰ ভিতৰত কোনোৱে তেওঁক বধ কৰিব নোৱাৰে। তথাপি এটা মাত্ৰ বধৰ উপায় থকা বুলি মোৰ মনে ধৰে আপুনি একান্ত মনে শুনক।

* ২৩—২৬ লৈ কথাখিনিসৰ দ্বাৰা বামৰ ব্ৰহ্ম ইন্দ্ৰিত কৰা হৈছে—বামৰ অমৃতভাৰত পদবিক্ৰমৰ দ্বাৰা আকাশ পৰিপূৰণ, বৰাহ অবতাবত পৃথিৱীৰ উদ্ধাৰ আৰু বাপন হুত হলাকৰ্ণৰ দ্বাৰা পৃথিৱীৰ উদ্ধাৰ। ইত্যাদি।

২২। লোক-সমাজত সীতা নামে খ্যাতা সৰ্বোত্তমা, সূৰ্য্যমামা তেওঁৰ ভাৰ্যা। এগৰাকী আছে, তেওঁ পূৰ্ণ যুৱতী, তেওঁৰ সকলো অঙ্গই সমতাবে সুবিকৃত, বস্ত্ৰ-বিভূষিতা সেই সীতা জীসমূহৰ ভিতৰত সৰ্বোৎকৃষ্টা,

৩০। কোনো দেৱী, গন্ধৰ্বী, অপসৰা বা পন্নগীয়ে সীমন্তিনী সেই সীতাৰ সমকক্ষ নহয়, মাহুহৰ ভিতৰত আন বমণীৰ তো কথাই নাই।

৩১। মহাৰণ্যত কোনো উপায়ে ৰামক প্ৰবঞ্চনা কৰি আপুনি তেওঁৰ ভাৰ্য্যাক হৰণ কৰক, কিয়নো সীতা বিহীন ৰাম আৰু জীয়াই নাথাকে।*

৩২—৩৩। এই কথাখিনি ৰাক্ষসাদিগৰি ৰাৱণৰ মনত লাগিল, তেতিয়া মহাৰাছ ৰাৱণে চিন্তা কৰি অকম্পনক কলে, “বাক তেন্তে কাইলৈয়ে সাংখ্যিক লগত লৈ মই ৰাম আৰু ছটটিতে বৈদেহীক আনন্দময়ী এই মহা পুৰীলৈ লৈ আহিম।

৩৪। এই বুলি কৈ ৰাৱণে আদিত্যসম উজ্জল গদভূজ ৰথত উঠি চতুৰ্দিক উদ্ভাসিত কৰি প্ৰস্থান কৰিলে।

৩৫। ৰাক্ষস ৰজা ৰাৱণৰ সেই মহান ৰথ নক্ষত্ৰপুঞ্জৰ পথেদি ৷ মেঘমালাৰ মাজত চন্দ্ৰৰ দৰে শোভা ধাৰণ কৰিলে।

৩৬—৩৮। এইদৰে বহুদূৰ বাট গৈ ৰাৱণে তাতকাৰ পুত্ৰ মাৰীচৰ আশ্ৰম* গালে। তাত অমাহুযিক ভক্ষ্য-ভোজ্যৰ দ্বাৰা অভিযুক্ত হোৱাৰ পিচত, মাৰীচ অৰ্থাৎ আৰু আসন যোগাই তেওঁৰ সেৱা জনালে আৰু তালৈ অহাৰ কাৰণ কি ইত্যাদি সেই সময়ৰ প্ৰয়োজনীয় প্ৰশ্ন শুধি কবলৈ ধৰিলে, “হে ৰাজন, হে ৰাক্ষসাদিগ, আপোনাৰ সৰ্বস্বত্বীন কুশল নে? আপুনি অকলে ইমান লৰালৰিকৈ অহা দেখি মোৰ মনত অজ্ঞানিত এটা আশঙ্কা উপস্থিত হৈছে।

৩৯—৪০। মাৰীচে এইদৰে সাধাৰণ পিচত মহাতেন্ত্ৰী বাৰাকুণল ৰাৱণে কবলৈ ধৰিলে, হে তাত, অক্লান্তকৰ্মী ৰামে মোৰ সীমন্তৰ জনস্থানৰ বঙ্গক পৰক বধ কৰিলে, আৰু সৰ্বজন অবস্থা জনস্থানবাসী ৰাক্ষসবৰ্গক যুদ্ধত নিপাত কৰিলে।

৪১—৪৪। এতেকে এনে অৱস্থাত তুমি মাক তেওঁৰ ভাৰ্য্যাক হৰণ কৰা বিষয়ত সহায় কৰিব লাগে।” ৰাক্ষসবজাৰ কথা শুনি মাৰীচে কলে, “হে ৰাজন আপোনাৰ মিত্ৰৰূপী কোন সেইজন শত্ৰুৱে সীতাৰ কথা (অৰ্থাৎ সীতাক আপুনি হৰণ কৰিব লাগে নহি) আপোনাক জনালে? হে ৰাক্ষসপ্ৰেষ্ঠ আপুনি সন্তুষ্ট কৰিব খুজিলে সন্তুষ্ট নহৈ কোনে থাকিব পাৰে? হে ৰাজন, কণ্ঠকটোন বাক কোনে আপোনাক সীতাক হৰণ কৰি আনিবলৈ উপদেশ দিছে? কোন সেইজন যি ৰাক্ষস-কুলৰ শূদ্ৰ উভালিৰ খুজিছে। হে ৰাক্ষসাদিগ, যিজন আপোনাক এই কাৰ্যৰ বাবে উৎসাহ দিছে তেওঁ নিশ্চয় আপোনাৰ শত্ৰু। জানিব তেওঁ আপোনাৰ দ্বাৰা বিষয়ৰ সৰ্বৰ যুগ্মৰ পৰা দ্বিত উভালিৰ খুজিছে।

* মাৰীচে পুৰুষে ৰামৰ হাতত পৰাত হৈ মনৰ দুখেতে আশ্ৰম গাত তপস্তাপৰায় হৈ বাস কৰি আছিল—

ঈতাকাব

‡ ইয়াৰ অৰ্থ এই—যিজন আপোনাক এই সহায় দিছে তেওঁ নিশ্চয় আপোনাৰ মনত ভাল লগাইছে কিন্তু প্ৰচুৰ ধনসোণ লাভৰ আপাততঃ, আপোনাৰ মনলৈ বিচাৰি নহয়।

৪৫। হে ৰাজন, এই কামৰ দ্বাৰা কোনে আপোনাক কুপথলৈ টানিব বিচাৰিছে, অথবা আপুনি স্ত্ৰে নিদ্রাভিভূত হৈ থকা অবস্থাত কোনে আপোনাক মৃত টঙনিয়ালে ?

৪৬—৪৮। “হে ৰাৱণ, ৰঘুনন্দন ৰাম গন্ধহস্তীসদৃশ* তেওঁৰ বিগুৰ্জ বংশত জন্মগ্ৰহণেই সেই হস্তীৰ শূৰ্যৰ অগ্ৰভাগ, তেওঁৰ প্ৰতাপেই তাৰ মদ, তেওঁৰ অসংস্থিত বাহুযুগলেই দন্তসদৃশ—যুদ্ধক্ষেত্ৰত এনে হেন মত্ত মাতঙ্গ ৰূপ ৰামৰ প্ৰতি দৃষ্টিপাত কৰাটোৱে অসাধ্য, তেওঁৰ লগত যুদ্ধ কৰাৰতো কথাই নাই। ৰাম নৰকপী সিংহ সদৃশ, ৰাক্ষসকুলৰূপ যুগ সমূহৰ হস্তা, ৰণক্ষেত্ৰৰ মাজত তেওঁৰ অবস্থিতিয়ে সন্ধিস্থলজাত কেশৰগুচ্ছ সদৃশ, তেওঁৰ সমগ্ৰ শৰীৰ শৰকপ অজৰ দ্বাৰা পৰিপূৰ্ণ আৰু তীক্ষ্ণ খজাগমূহেই তাৰ দাঁত সমূহ, তাদৃশ নৰসিংহ ৰাম বৰ্ত্তমানে স্ত্ৰে অবস্থাত, তেওঁক জগাই লৈ তেওঁৰ সন্মুখীন হবলৈ আপোনাৰ সাধ্য নাই। ৰাম অতি ঘোৰমূৰ্ত্তি পাতাল প্ৰবেশৰ দ্বাৰ সদৃশ, তেওঁৰ ধনুৰোৰ সেই দ্বাৰৰ প্ৰাণান্তকাৰী গ্ৰাহকৰূপ, তেওঁৰ ভুজবেগ নি স্তৰ শৰৰ উদ্ভিমালা তাৰ পক্ষ, মহাযুদ্ধৰূপত ৰঙ্গমালা তাৰ জলৰাশি। হে ৰাক্ষসৰাজ, এনেহেন ৰামৰূপ অতি ঘোৰ পাতাল দ্বাৰত প্ৰবেশ কৰাটো আপোনাৰ পক্ষে উচিত নহব।

৪৯। হে লঙ্কেধৰ, আপুনি প্ৰসন্ন হওক, আৰু সন্তুষ্ট চিত্তে স্নেহভাবে লঙ্কালৈ গৈ, আপোনাৰ নিজ পত্নীবৰ্গৰে সৈতে আনন্দ উপভোগ কৰি থাকক গৈ আৰু ৰামেও তেওঁৰ ভাৰ্য্যাৰে সৈতে মনৰ স্নেহত বনত বাস কৰি থাকক।”

৫০। মাৰীচে দশগ্ৰীৱ ৰাৱণক এইদৰে কোৱাত তেওঁ লঙ্কালৈ গৈ নিজৰ শ্ৰেষ্ঠ ভৱনত প্ৰবেশ কৰিলে গৈ।

॥ ইতি অবণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বাৱিংশ সৰ্গ

ৰাৱণৰ সন্মুখলৈ শূৰ্পণখাৰ আগমন

১—২। অকল ৰামৰ হাতত চৈধ্য হাজাৰ ভীমকৰ্ম্মা ৰাক্ষস আৰু লগতে খৰ, দুষণ আৰু ত্ৰিলিখা নিপাতিত হোৱা দেখি জলদসদৃশ শূৰ্পণখাই পুনৰ ভৈৰৱ স্বৰে চীংকাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

৩। যি কাম আনৰ দুঃসাধ্য তেনে কামো ৰামে সম্পন্ন কৰা দেখি তাই অতি উদ্ভিন্ন-চিত্তে ৰাৱণৰ লঙ্কা নগৰালৈ গল।

৪। তাত তাই মৰুৎগণৰদ্বাৰা পৰিবেষ্টিত বাসবসদৃশ, মন্ত্ৰীবৰ্গৰ দ্বাৰা পৰিবৃত্ত ৰাৱণক সাত-তলাৰ ঘৰ এটাৰ ওপৰত নিজ ভোজোৱালে দীপ্তিমান হৈ বহি থকা দেখিলে।

৫। সেই সময়ত ৰাৱণ সূৰ্যবৰ্ণনিৰ্ম্মিত সূৰ্য্যসদৃশ প্ৰভাষিত আসনত উপবিষ্ট হৈ প্ৰচুৰ ঘিউৰ দ্বাৰা প্ৰজ্বলিত বেদিমধ্যস্থিত অগ্নিসদৃশ ৰূপ লৈ স্ন-শোভিত হৈ আছিল।

* গন্ধহস্তী অৰ্থাৎ বাঘ দ্ৰাৱ পালেই আন আন হাতীৰোৰে ভুলত পলাই যায়।

৬। বাৰণ, দেৱতা, গন্ধৰ্ব, প্ৰাণী আৰু মহাত্মা ঋষিসকলৰ অজ্ঞেয়, সমৰক্ষেত্ৰত তেওঁৰ ৰূপ ঘোৰাকৃতি, উন্মুক্ত মুখমণ্ডলযুক্ত কৃতান্ত সম।

৭। দেৱাসুৰ সংগ্ৰামসমূহৰ অসংখ্য বজ্জাঘাতৰ চিহ্ন তেওঁৰ শৰীৰত বিস্তৰমান, তেওঁৰ বক্ষ স্থল ঐৰাবতৰ দস্তাঘাতত চক্ৰাকাৰ চিহ্নে চিহ্নিত।

৮। বিশাল বক্ষঃ বিশিষ্ট বাৰণ কুৰিধন হাত আৰু দহোটা ডিঙিৰে সৈতে ছত্ৰচাৰ্য্যাদি শোভনীয় ৰাজচিহ্নে সূশোভিত হৈ আছিল।

৯। তেওঁৰ শৰীৰ পৰিহিত বৈচুৰ্য্যমণিৰ শোভাত প্ৰভাষিত, তেওঁৰ পিছনৰ আভৰণসমূহ তপ্ত কাঞ্চন নিৰ্ম্মিত, বাহুসমষ্টি সূশোভন, দশনপংক্তি শুভ্ৰ, বদন মণ্ডল সুবহুৎ, আকৃতি পৰ্ব্বতসদৃশ।

১০-১২। দেৱতাসকলৰ লগত যুদ্ধত শত শত বিক্ষুব্ধৰ আঘাত আৰু আন আন মহাযুদ্ধসমূহত নানাবিধ অস্ত্ৰশস্ত্ৰৰ প্ৰচাৰত তেওঁৰ শৰীৰ বিগড়িত আৰু দেৱতাসকলৰ অস্ত্ৰৰ প্ৰয়োগতো তেওঁৰ অঙ্গসমূহ আহত। অক্ষুৰ্ণ সমুদকো তেওঁ বেগতে ফুৰু কৰিব পাৰে, পৰ্ব্বতশৃঙ্গ উভালি পেলাব পাৰে আৰু দেৱতাসকলকো নিপাতিত কৰে। তেওঁ বশ্বৰ উজ্জ্বল-সাধক আৰু পৰশ্বৰ সতীত্বাপহাৰক।

১৩-২১। তেওঁ সকলোপ্ৰকাৰ দিব্যাস্ত্ৰ প্ৰয়োগতকুশল, আৰু সততে বজ্জবিস্বকাৰক। বাৰণে ভোগবতীপুৰীলৈ গৈ বাস্তুকি আৰু ঔক্ষক পৰাম্ৰ কৰি শুককৰ প্ৰিয় ভাৰ্য্যাক অপহৰণ কৰিছে। বীৰ্য্যশালী তেওঁ কৈলাসপৰ্ব্বতলৈ গৈ নৰব'ধন কুণ্বেৰক অগ্ৰ কৰি কুণ্বেৰৰ ইচ্ছাপাশী পুষ্পক বথ কাটি আনিছে আৰু দেৱতাসকলৰ নলিনী, নন্দনাৰ বনসমহো ক্ৰোধতে বিনাশ কৰিছে। শৈলশিখৰসদৃশ এই বাৰণে বাহুগুলেৰে উদীয়মান চন্দ্ৰ সৰ্য্যকো বাধা দিব পাৰে। তাহানিকালত এই বাৰণেই মহাৰণা ধীৰাশ্বৰূপে বহু হাফাৰ বচৰ তপস্তা কৰি ব্ৰহ্মাৰ ওচৰত তেওঁৰ মন্ত্ৰকসমূহ বলিদান কৰিছিল আৰু তাৰ ফলতে মন্ত্ৰশাস্ত্ৰৰ দেৱদানবগন্ধৰ্ব, শিশাচ, পতঙ্গ, উৰগ কোনো প্ৰাণীৰ হাততেই তেওঁৰ মৰণ নাই বুলি অভয়বাণী লাভ কৰিছিল। মহাবলশালী এই বাৰণে যজ্ঞসমূহত দ্বিজাতিগণে মন্ত্ৰপুত কৰি হৰি শালাত বধা পৰিয় সোম নষ্ট কৰি আহিছে আৰু কুবকস্বকাৰী শুক্ল দুবৃত্তাচাৰীয়ে যজ্ঞৰ শেহত দক্ষিণা দানকালত বজ্জত প্ৰবেশ কৰি যজ্ঞ ধ্বংস কৰি আহিছে। কক্ৰণ, দয়াহীন প্ৰজাবৰ্গৰ অহিতকাৰী আৰু সকলো প্ৰাণী আৰু লোকসমূহৰে পক্ষে ভয়াবহ তে বাৰণ নামে পৰিচিত হৈছে।

২২-২৪। শূৰ্পণখাই এনেহে ক্ৰোধমতি মহাবলশালী ককায়েক ৰাক্ষস বাৰণক দিব্য বস্ত্ৰ, অলঙ্কাৰ আৰু মালাদিৰে সূশোভিত হৈ প্ৰলয়কালৰ অস্ত্ৰকসদৃশ ৰাজাসনত উপবিষ্ট হৈ থকা দেখিলে। পৌলস্ত্যকুলনন্দন পত্ৰহস্তা মহাবলী ৰাক্ষসৰাজ বাৰণ মন্ত্ৰীবাৰ্গেৰে সৈতে এইদৰে পৰিবেষ্টিত হৈ থকা দেখি ভয়বিহ্বলা শূৰ্পণখাই কবল ধৰিলে।

২৫। শূৰ্পণখা সদায় নিৰ্ভয়ে বিচৰণ কৰি থাকি মহাত্মা ৰামৰ দ্বাৰা এইদৰে বিক্ৰপা হৈ ৰামৰ পৰাক্ৰমত ভীতা অৰু তেওঁৰ ৰূপত মূৰ্ছা হৈ, নিজৰ বিকৃতাকৃতি দীপ্তিমান বিনাশাক বাৰণক তীব্ৰ বাক্যে কবল ধৰিলে।

ত্ৰয়স্ৰিংশ সৰ্গ শূৰ্পণখাৰ দ্বাৰা ৰাৱণৰ চুৰ্নীতিৰ নিন্দা

১। তাৰ পিচত শূৰ্পণখাই খঙতে জলি উঠি মন্ত্ৰীবৰ্গৰ আগতে লোক ভয়ঙ্কৰ বাৰণক উদ্দেশ্য কৰি নিষ্ঠুৰ বাক্যেৰে কবলৈ ধৰিলে,

২। “হে মহাৰাজ, তুমি স্বেচ্ছাচাৰী, কোনোদিনে কাৰোপৰা একো বাধা পোৱা নাই, জীসন্তোঁগাদি কাম আৰু উপভোগতে মত্ত হৈ তোমাৰ সম্মুখত যি ভীষণ ভয়ৰ কাৰণ উপস্থিত হৈছে তাকো বুজিব পৰা নাই।

৩। যি ৰজা সামান্য ভোগ বিলাসতেই মত্ত, স্বেচ্ছাচাৰী আৰু লুৰ্হ, প্ৰজাবৰ্গই তেওঁক আশান্বিত অপৰিত্ৰ অগ্নিসদৃশ জ্ঞান কৰি তেওঁৰ প্ৰতি সম্মান নেদেখুৱায়।

৪। ৰজাই যথাসময়ত তেওঁৰ কৰিব লগীয়া কাম সম্পন্ন নকৰিলে তেওঁৰ কাৰ্য্যসমূহ বিনষ্ট হয় আৰু লগতে সমগ্ৰ ৰাজ্য ভ্ৰষ্ট হয়।

৫। যি ৰজা স্বেপ্ৰণ, যিজনো কাৰ্য্য বিষয়ত গুপ্তচৰ নিয়োগ নকৰে আৰু প্ৰজাসমূহে যাৰ দৰ্শন নাপায়, হস্তীয়ে বোকাৰে পৰিপূৰ্ণ নদী এৰি ফুৰাৰ দৰে তেনে ৰজাক প্ৰজাবৰ্গই পৰিত্যাগ কৰে।

৬। যি ৰজাই নিজৰ অধীনত নথকা দেশক অধীনলৈ আনিব আৰু ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰে, সাগৰত ডুব গৈ থকা পৰ্ব্বতৰ ত্ৰিপ্ৰকাশ নোহোৱাৰ দৰে তেনে ৰাজ্যত ত্ৰিভুজিয়ে প্ৰকাশ নাপায়।

৭। হে ৰাজন, তুমি সদায় বিগুচ্ছাত্মা দেৱ-দানৱ-গন্ধৰ্বসকলৰ লগত যুদ্ধতেই লিপ্ত হৈ থাকিলে, তোমাৰ গুপ্তচৰ নাই আৰু তুমি চঞ্চল প্ৰকৃতিৰ, এতেকে তুমি ৰজা হৈ থাকিব পাৰিবা কেনেকৈ ?

৮। হে ৰাক্ষস, তুমি ল’ৰামতীয়া আৰু বুদ্ধিহীন, যিটো জনা উচিত তাক তুমি নাজানো, এতেকে তুমি ৰাজা হৈ থাকিব পাৰিবা কেনেকৈ ?

৯। হে বিজয়ীশ্ৰেষ্ঠ, যি সকল ৰজাৰ চৰ, ধনাগাৰ আৰু ৰাজনীতি নিজৰ আয়ত্তৰ ভিতৰত নাই তেনে বিধৰ ৰজা সাধাৰণ প্ৰজাবল্লবৰ সমান।

১০। যিহেতু ৰজাই দূৰত থকা বিষয়বোৰ চৰ চকুৰ সহায়তহে দেখে এই কাৰণতে ৰজাক দীৰ্ঘচকু বুলি কয়।

১১। হে ৰাজন তুমি সাধাৰণ এই মন্ত্ৰীগণৰদ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হৈ থাকি গুপ্তচৰ নিয়োগ নকৰাকৈ বৈ আছা সেয়েহে তুমি তোমাৰ জনহানবাসী আত্মীয় স্বজনৰ নিধনৰ এই ভীষণ বাতৰি নোপোৱাকৈ আছা।

১২। খবৰ দ্বৰ্গে দৈতে চৈধ্য হাজাৰ ভীমকৰ্মী ৰাক্ষস অকল ৰামৰ হাততেই নিহত হয়।

১৩। অকল অক্লান্তকৰ্মী ৰাধে জনহান উচ্ছন্ন কৰি দণ্ডকাৰণ্যত ধ্বিসকলক ভয়মুক্ত কৰিলে আৰু সেইস্থান তেওঁলোকৰ পক্ষে মঙ্গলময় কৰিলে।

১৪। হে ৰাক্ষস, তুমি লুৰ্হ, প্ৰমত্ত (কামত অসাবধান) আৰু পৰবৰ জ্বলন হৈ থাকি তোমাৰ নিজদেশতে যি ভয়ৰ কাৰণ উপস্থিত হৈছে সেই বিষয়ে গম পোৱা নাই।

১৫। যি নৰাধিপতি উগ্ৰ স্বভাব সম্পন্ন, দান বিষয়ত কৃপণ, প্ৰমত্ত, গমিত আৰু শৰ্ণ, বিপদৰ সময়ত কোনো প্ৰাণীয়ে তেওঁৰ বন্ধাৰ কাৰণে অস্থান নহয়।

১৬। যি ৰজা অলিম্বানী, কাপন স্বভাব আৰু নিজেই নিজক ডাঙৰ বুলি ভাবে আত্মীয় স্বজনক তাক গ্ৰাহ্য নকৰে, বিপদকালত তেনে ৰজা নিজ স্বজনৰ হাততে নিপাতিত হয়।

১৭। যি ৰজাই সময়ত কৰিবলগীয়া কাম সময়ত নকৰে আৰু ভয়ৰ কাৰণ উপস্থিত হলেও ভীত নহয় তেওঁ গায়ে ৰাণ্যচ্যুত হৈ সামান্ত তৃণকৃণৰ দৰে নানা দীনত প্ৰাপ্ত হয়।

১৮। শুকান কাঠৰে প্ৰয়োজন আছে, শিলৰ গুটি আৰু ধূলিকণাৰ দ্বাৰাও কোনো কাম হব পাৰে, কিন্তু ৰজা স্থান নষ্ট হলে তেওঁ কোনো কামত নাশাগে।

১৯। পৰিহিত বস্ত্ৰ, অথবা মোহৰি পলোৱা মালা যিদৰে কোনো কামৰ নহয় ৰাজ্যচ্যুত ৰজা সমৰ্থবান হলেও তেওঁৰ কানে মূল্য নাথাকে।

২০। আন পদে যি ৰজা অশ্ৰমন্ত, সপক্ষ, বিজ্ঞাতশিয়, কৃতজ্ঞ আৰু ধৰ্মশীল অকল তেৱেহে বহু দিনলৈকে ৰাজ্যত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ থাকিব পাৰে।

২১। শুই থাকিও যি ৰজাই তেওঁৰ নীতিচক্ৰদ্বাৰা ৰাজ্যৰ সকলো বিষয়ে ওপৰত চকু দি থাকে আৰু নিজ কাৰ্য্যৰ দ্বাৰা ক্ৰোধ আৰু অশুভ সমানে দৰ্শন পাবে জনসমাজত তেনে জন ৰজাহে মাত্ৰ পুজিত হয়।

২২। হে ৰাৱণ, যিহেতু গুপ্তচৰৰ সহায়ত এনে এটা ব্যাপক সংসাৰৰ বিষয়ে তুমি একোকে জনা নাই এতেকে তুমি দুৰ্দৃষ্টি আৰু উক্ত গুণসমূহৰপৰা সম্পূৰ্ণৰূপে বঞ্চিত।

২৩। হে ৰাজ্ঞ, তুমি কেৱল অ'নৰ অবমাননা কৰি বিষয় স্থখত মগ্ন আছা, এতেকে তুমি দেশ কাল বিভাগৰ মূল তত্ত্ব বুজি নোপোৱা, গুণ আৰু দোষৰ বিচাৰ সৰ্ব্বদা কোনোদিনে তোমাৰ স্ববুদ্ধি নহল, এতেকে তোমাৰ ৰাজ্য বিপন্ন আৰু তুমি নিজেও অতি দীৰ্ঘে ধ্বংস হবা।

২৪। শূৰ্পণখাই এইদৰে তেওঁৰ দোষসমূহৰ বৰ্ণনা কৰা দেখি, ধন, গৰ্ভ আৰু ৰজদৰ্শিত নিশাচৰবাজ ৰাৱণে বহুত সময় চিন্তাশ্ৰিত হৈ থাকি ভাবিবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অৱণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰয়ছিন্ধেৰ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুস্ত্রিংশ সৰ্গ

সীতা হৰণৰ বাবে শূৰ্পণখাৰ উদগনি

১। মন্ত্ৰীবৰ্গৰ মাজতে শূৰ্পণখাই এইদৰে কঠোৰ বাক্যেৰে তিৰস্কাৰ কৰা দেখি বাৰণে অতিশয় ক্ৰুদ্ধ হৈ শূৰ্পণখাক স্মৰিলে,

২। “এই ৰাম কোন, তেওঁৰ বীৰ্য্য কেনে প্ৰকাৰৰ, তেওঁৰ ৰূপ কেনে আৰু পৰাক্ৰমেই বা কেনে বিধৰ আৰু তেওঁ এই দুৰ্গম দণ্ডবাণ্যত প্ৰৱেশ কৰাৰে বা অৰ্থ কি ?

৩। যি অস্ত্ৰৰ সহায়ত থৰ, দুষণ আৰু ত্ৰিশিৰা প্ৰমুখ্যে ৰাক্ষসবোৰক বধ কৰিলে সেই অস্ত্ৰই বা কেনে ধৰণৰ ?

৪। হে সুলভা, এই সকলো বিষয়ে মোক যথাযথভাবে কোৱা আৰু কোনে তোমাক এইদৰে বিৰূপা কৰিলে তাৰো বিবৰণ দিয়া।”

৪—৫। ৰাক্ষসৰাজ বাৰণে এইদৰে সোধাত ক্ৰোধতে অজ্ঞান হৈ ৰাক্ষসীয়ে ৰামৰ বিষয়ে যথাযথভাবে কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে, ‘হে ৰাজন, ৰাম দীৰ্ঘবাহু আৰু আয়তলোচন, চীৰ আৰু কৃষ্ণাজিনেই তেওঁৰ বসন।

৬। দণবধননয় ৰাম ৰূপত কন্দৰ্পসদৃশ, তেওঁ কনক বলয়ভূষিত ইন্দ্ৰধনুসম ধনুত গুণ দি সৰ্পসদৃশ অতিশয় বিষাল দীপ্ত নাৰাচ অস্ত্ৰসমূহ নিক্ষেপ কৰে,

৭—৮। মহাবলশালী ৰামে কোন সময়ত ভয়ঙ্কৰ সেই শব্দসমূহ গ্ৰহণ কৰে আৰু কোন সময়ত গুণত লগাই গুণ টানে মই মনিবই নোৱাৰোঁ, শৰ বৃষ্টিবৰ্ষাৰ সৈন্তসমূহক কেৱল বধ কৰি থকাহে দেখিলোঁ।

৯—১০। ইন্দ্ৰই শিলা বৃষ্টিবৰ্ষাৰা নদনবদন শস্ত্ৰ বিদৰে নষ্ট কৰে ৰামচক্ৰই অকলে তেওঁৰ তীক্ষ্ণ শব্দসমূহৰ দ্বাৰা দেড় মুহূৰ্ত্ত (প্ৰায় তিনি ঘণ্টা) কালৰ ভিতৰত মাটিৰ ওপৰত থিয় দি থাকি থৰ, দুষণ আৰু চৈধ্য হাজাৰ ভীষণ পৰাক্ৰমশালী ৰাক্ষসক বধ কৰিলে আৰু ঋষিসকলক অভয় দান দি দণ্ডকাৰণ্য তেওঁলোকৰ কাৰণে বাসৰ উপযোগী কৰিলে।

১১। স্ত্ৰী বধৰ আশঙ্কা কৰি অকল মোকে যি বিভূত্যা মহাত্মা ৰামে নাক-কাণ কাটি এৰি দিলে।*

১২। লক্ষ্মণ নামে তেওঁৰ যিজন ভায়েক তেওঁৰ লগতে আছে, তেৱেঁ মহাতেজস্বী, গুণ আৰু পৰাক্ৰমত ৰামৰেই তুল্য, তেওঁ ৰামৰ পৰম অমুখ্য ভক্ত।

১৩। তেওঁ শত্ৰুৰ প্ৰতি দয়াহীন, দুৰ্জয় বিজয়ী, পৰাক্ৰমশীল বুদ্ধিমান আৰু ভীষণ বলবান। ভায়েক লক্ষ্মণ ৰামৰ দক্ষিণ বাহু স্বৰূপ আৰু বাহিৰত থকা ৰামৰ প্ৰাণৰ নিচিনা।

* টীকাৰূপে ইয়াত উল্লেখ কৰিছে শূৰ্পণখাই আচল কথোটা গোপন কৰি এইদৰে প্ৰকাশ কৰিছে।

১৪—১৫। বামৰ যি গৰাকী ধৰ্মপত্নী আছে, তেওঁৰ চকুখুৰি বহল আৰু সুবিস্তৃত আৰু মুখ পূৰ্ণচন্দ্ৰ সদৃশ, তেওঁ সদায় স্বামীৰ হিত পৰামৰ্শ, তেওঁ সুকণা আৰু যশস্বিনী, তেওঁৰ কেশধাম, নাক আৰু উৰু সকলো সুন্দৰ, তেওঁ দ্বিতীয়া লক্ষীস্বকণা, সেই বমণীয়ে বনমেধী পদ্বী হৈ অৱণ্যত বিবাজ কৰি আছে।

১৬। তেওঁৰ বৰণ তপ্তকাঞ্চনসদৃশ আৰু নখবোৰ উন্নত আৰু বক্তাৰ, সৰ্বসুন্দৰ-সম্পন্ন তন্তুমধ্যমা তেওঁ বিদেহবাজকন্তা সীতা নামে খ্যাত।

১৭। ইয়াৰ আগতে পৃথিৱীত কোনো দেৱী, গন্ধৰ্বা, যক্ষী অথবা কিম্বৰীকো তেওঁৰ নিচিনা ৰূপবতী মই দেখা নাই।

১৮। এই সীতা যি পুৰুষৰ ভাৰ্য্যা অথবা যি পুৰুষক জটীচিন্তে আলিঙ্গন কৰে তেওঁ তিনিও জগততে পুৰুষৰত কৈও অধিক সুখে জীৱন অতিবাহিত কৰিব পাৰে।

১৯। সুশোভনাসী অতুলনীয় ৰূপসম্পন্ন স্থনীলা এও নাবী তোমাৰেই অতকণা ভাৰ্য্যা হব আৰু তুমিয়েহে মাত্ৰ তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ পতি হোৱাৰ উপযুক্ত।

২০। হে মহাবাহু, চাকনিতস্থিনী পীনোন্নতপয়োথৰা শুভাননা এই নাবীস্বক তোমাৰ ভাৰ্য্যাস্বৰূপে আনিবলৈ মই যত্নপৰ হৈছিলো। *

২১—২২। কিন্তু কুবমতি লক্ষণে মোক এইদৰে বিকণা কৰিলে। এতিয়া তুমি পূৰ্ণচন্দ্ৰাননা বৈদেহীক দেখা মাত্ৰকে মন্থধন্যৰ বণীভূত হবা। এতেকে যদিহে তেনে নাবীস্বক তুমি ভাৰ্য্যাস্বৰূপে পাব খোজা তেন্তে এই মুহূৰ্ত্তই যাবলৈ বুলি সোতৰি দাঙি জয়লাভৰ অৰ্থে ওলোৱা।

২৩। হে ৰাক্ষসেশ্বৰ ৰাৱণ, যদিহে মোৰ কথা তোমাৰ ভাল যেন লাগিছে, তেন্তে মই যি কৈছো, নিশ্চয়ি তাকে কৰা।

২৪। হে মহাবলশালী ৰাৱণ, ৰামহঁত (সিহঁতৰ ৰাত্ৰা আদি নথকাৰ কাৰণে) নিশ্চয় শক্তিহীন, এই কথা জানি তুমি অনিন্দাসুন্দৰী সীতাক তোমাৰ ভাৰ্য্যা হিচাপে পাবলৈ যত্নপৰ হোৱা।

২৫। বামে তেওঁৰ ঋজুগামী শব্দসমূহৰ দ্বাৰা জনহানত থকা সকলো ৰাক্ষসকে বধ কৰিলে আৰু লগে লগে থৰ দৃষণকো নিহত কৰিলে, এই সকলো কথা যদি শুনি এতিয়া তুমি যি কৰা উচিত তাকে কৰা।

॥ ইতি অৱণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুস্ত্রিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চত্রিংশ সৰ্গ

মাৰীচৰ আশ্ৰমলৈ বাহুগৰ আগমন

১। তাৰপিচত শূৰ্ণখাৰ * বামহৰ্ষক সেই কথা শুনি বাৰণে মন্ত্ৰীবৰ্গৰ লগত আলোচনা কৰিলে আৰু নিজ কৰ্তব্য বুজি লৈ যাবলৈ এলাল।

২—৩। মনে মনে সীতাহৰণৰূপ কাৰ্য্যকে উদ্দেশ্য কৰি তাৰ ভাল বেয়া পৰিণাম আৰু নিজ আৰু পৰপক্ষৰ বলাবল বুজিলে এইয়ে (অৰ্থাৎ সীতাহৰণ কাৰ্য্যই) কৰ্তব্য বুলি মনতে স্থিৰ কৰি ৰমণীয় যানশালালৈ প্ৰস্থান কৰিলে।

৪। ৰাক্ষসাধিপতিয়ে গুপ্তভাৰে যানশালালৈ গৈ ৰথ প্ৰস্তুত কৰিবলৈ সাৰথিক আদেশ দিলে।

৫। সাৰথিক আদেশ দিয়াৰ লগে লগে খৰটকীয়া সাৰথিয়ে তেওঁৰ অতি উত্তম ৰথখন প্ৰস্তুত কৰিলে।

৬—৭। এই ৰথ সুবৰ্ণবিত্ত্বিত আৰু ইচ্ছাগামী, সোণৰ অলঙ্কাৰে সজোৱা পিশাচাকৃতি গৰ্দ্ভসংযুক্ত আৰু ইয়াৰ শব্দও মেঘৰ গৰ্জনসদৃশ। এই ৰথত আৰোহণ কৰি কুৰেবাহুজ, ৰাক্ষসাধিপতি ক্ৰীমান বাবণ নন্দ-নদীসকলৰ অধিপতি সমুদ্ৰৰ পিনে গতি কৰিলে।

৮—৯। বাহুগৰ ছত্ৰ আৰু চামৰ উভয়ে শ্বেতবৰ্ণ তেওঁৰ শৰীৰৰ কান্তি স্নিগ্ধ বৈৰ্হ্যমণি সদৃশ, তেওঁৰ অলঙ্কাৰ সমূহ তপ্তকাঞ্চন নিৰ্ম্মিত, তেওঁৰ দহোটা ডিঙি, বুৰিখন হাত আৰু পোছক-পৰিচ্ছদ অতি মনোৰম, তেওঁ দেবতাসকলৰ শত্ৰু আৰু মুনিসকলৰ বাতক, পৰ্বতৰাজসদৃশ তেওঁৰ দহোটা মূৰ।

১০। কামগ সেই ৰথত আৰোহণ কৰি ৰাক্ষসাধিপে আকাশত বলাকায়ুক্ত বিদ্যুৎমালা শোভিত মেঘগুণসদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

১১—১৭। যাওতে বাটত বাৰ্ষাশালী বাৰণে পৰ্বত আৰু সাগৰৰ তীবৰভাৱী জলীয় স্থলভাগ দেখা পালে। তেওঁ দেখিলে যে নানাবিধ পুষ্প আৰু ফলেৰে পৰিপূৰ্ণ হাজাৰ হাজাৰ গছ তাত বিস্তৰমান, চাৰিওফালে স্তলীভল পবিত্ৰ জলপূৰ্ণ জলাশয়, যজ্ঞবেদি সমন্বিত সুবিস্তৃত আশ্ৰমস্থান

* টীকাকাবে শূৰ্ণখা শব্দৰ দুটা অৰ্থ দিছে, (১) শূৰ্ণ (শোণিত পাত্ৰ) নথ (দোহযুক্ত কবা), শূৰ্ণখাই তেজৰ সৌভ ৰোৱাই যজ্ঞাদিকৰ্ম্ম দূৰিত কৰিছিল এই কাৰণে সেই নাম। (২) শূৰ্ণ (কুলা) নথ অৰ্থাৎ কুলাৰ নিচিনা নথ যুগ্ম। ব্যাকৰণমতে এই অৰ্থই প্ৰশস্ত-সজ্জা বুজোৱাৰ কাৰণে শূৰ্ণখা নহলে শূৰ্ণখা।

† মনে মনে ভাল পোৱা অথচ আনে বেয়া বোলাৰ সম্ভাবনা থকা কাম কবোঁতা জনে গুপ্তভাবে কৰে— এই অৰ্থ। ইয়াত বাবণে শব্দ কৰিছিল জানোহা কোনো বুদ্ধজনে এইটো বেয়া কাম বুলি বাবণক বাধা জন্মাই এই ভয়তে—টীকাকাব।

সমূহ ভাত বিৰাজমান, কস, নাৰিকল আদি গছৰ উপৰন আৰু পুষ্টিত সাল, তাল, কাম্বুখি বৃক্ষবাজিৰে এই সকলো ঠাই পৰিপূৰ্ণ। তেওঁ আৰু দেখিলে যে অত্যন্ত পুষ্টিৰ পৰা পৰম ঋষিগণ, হাজাৰ হাজাৰ নাগ, সুপৰ্ণ, *১ গন্ধৰ্ব, কিশ্বৰগণ, জিতকাম সিদ্ধচাক্ষুৰগণ, ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ বৈধানস, বাগধিলা, বশিষ্ঠাৰী মাঘনামৰ শ্ৰেষ্ঠ ঋষিগণ,*২ হাজাৰে হাজাৰে দিবা আভৰণ আৰু মালাদিৰে সুশোভিত দিবা ৰূপধাৰী, বতিনিপুণা অশ্বৰাগণ, এ সম্পূৰ্ণা ধেমপত্নী আৰু অমৃত-ভোজী দেৱ আৰু দানবগণে সেই সেই ঠাইৰ শোভা বৃদ্ধি কৰি আছে।

১৮। তেওঁ দেখিলে যে সেই ঠাইবোৰ চাওঁ, কাৰণ, ক্ৰৌঞ্চ, প্ৰব, সাৰস আদি পক্ষীৰে পৰিপূৰ্ণ আৰু বৈভৱী সৰ্শ শ্ৰামব। বিশিষ্ট পাণ্ডৱৰে পৰিবাৰ্য্য হৈ সাগৰৰ চৌত উৎপন্ন বতাহৰ প্ৰচলনত, সদায় ক্ষিপ্ত আৰু সুশান্ত হৈ আছে।

১৯—২০। বাৰণে দেখিলে দিবা মাল্যাদিৰে সুশোভিত আৰু উৎকৃষ্ট গীতাদিৰে পৰিপূৰ্ণ বিশাল শুভ্ৰ বিমান^৩ সমূহ তাত বিৰাজমান, যিসকল শ্ৰেষ্ঠ ঋষিয়ে তেওঁলোকৰ তপোবলৰ দ্বাৰা লোকসমূহ জয় কৰিছে। তেওঁলোকে কাম আৰু শূন্ততে বিচৰণশীল এই বিমান সমূহত বাস কৰি থাকে। ধনবন্ত বাৰণে লগতে গন্ধৰ্ব আৰু অপসৰা সকলোকো তাত দেখা পালে।

২১—২৭। বাটত যাওঁতে হাজাৰে হাজাৰে স্তম্ভিক অৰুৰ ডংপাৰ্জ্জ্বল্য বিতোপন চন্দন, অশ্বৰ গছৰ উপৰন, উৎকৃষ্ট সুধাৰু তাল বৃক্ষৰ কনন, তমাল পুষ্প, তলকীয়া গছৰ জোপাবন, আৰু সাগৰৰ তীব্ৰত শুকাই থকা ক্ৰা, বৃহৎ বৃহৎ শিল, শ্ৰেষ্ঠ প্ৰবালপুঞ্জ, কাঞ্চন আৰু ৰজতাত শূণ্ণ আৰু বিমল মণি। আশ্চৰ্য্যজনক মনেৰে নিজৰা সমূহ তেওঁৰ চকুত পৰিল। তাৰ পিচতে ধনধাৰী গাৰ্হা, পুষ্কৰী ৰমণী আদি পৰি, চন্দী, অম্ব আৰু বনাদিৰে পৰিশোভিত নগৰী সমূহ চাই চাই গৈ থাকি শত শত বৰ্ষৰ উপলব্ধি সমূহ ভূগত মুহ-মাৰু প্ৰবাহিত সিদ্ধবাডৰ পৰম ৰম্যত্ব স্বৰূপৰ দৰে উপলব্ধি হৈ গৈ। এই ঠাইত ঋষিগণ পৰিবেষ্টিত মহান মেঘত এজ পৰা বৰ্ষাৰ তেওঁৰ চকুত পৰিল।

২৮—৩৪। এই বৰ্ষাক পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি বৰ্ষাৰ প্ৰাণীক দেখি সেই বৰ্ষাক মহাবলপালী গৰুডে তেওঁৰ ভোজনৰ বাবে মহাকাশ এক হাতীৰ চকুৰ দৰে কঢ়ি লৈ আহি সেই গছৰ ডালত পৰে। মহাবল পক্ষীৰ গৰুডৰ ভৰত বৰ্ষাৰ পৰা পৰি থকাৰ ঠালটো চাটি পৰে। গছৰ ঠালটোৰ তলত ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ বৈধানস, মাঘ, বাগধিলা, বশিষ্ঠাৰী আৰু মদ নামৰ বহুত শ্ৰেষ্ঠ ঋষি একেলগে বাস কৰিছিল। তপেত সকলৰ প্ৰতি মনোহৰ হৈ গৰুডে নতদোজন বিকৃত সেই ভগা ঠাল, হাতী আৰু কাছ বেগেতে তাৰপৰা লৈ গৈ। তাৰ পিচত বশিষ্ঠাৰী সেই গৰুডে হাতী আৰু কাছক এখন ভৰিৰে ধৰি সিহঁতৰ নাস ভক্ষণ কৰিলে। আৰু গছৰ সেই ঠালটো নিষাদ দেশৰ ওপৰত পেলাই গ্ৰাৰে সঠিক ৰূপৰূপে দৰ্শন কৰিলে, এইদৰে মহাবলি-

১। পক্ষুৰ পৌৰাণিক বৃত্তৰ প্ৰাণীবিধেয়।

২। স্বৰ্গত পুত্ৰগণ।

৩। শূন্তস্থিত গৃহ।

সকলক বন্ধা কৰি গৰুড়ে মনত অতি আনন্দ লাভ কৰিলে। এই আনন্দতে তেওঁৰ মনৰ বল বিগুণ পৰিমাণে বঢ়াত বুদ্ধিমান গৰুড়ে অমৃত হৰণৰ বাবে মন কৰিলে।

৩৫। তেতিয়া তেওঁ লোহাৰ জাল ছিগি বহুনিম্নিত ইন্দ্ৰ দেবতাৰ ঘিটো ঘৰত অমৃত লুকাই থোৱা আছিল তাক ভাঙি অমৃত উলিয়াই আনিলে।

৩৬। এইদৰে মুনিগণ পৰিবেষ্টিত আৰু গৰুড়ে ভগা শাখাৰ চিন থকা স্তম্ভ নামে সেই বটবৃক্ষ কুবেৰাৰুজ বাবণে দেখা পালে।

৩৭। নদী সকলৰ অধিপতি সমুদ্ৰৰ সিপাৰলৈ গৈ তেওঁ বনৰ ভিতৰত এফাল মূৰে থকা ৰমণীয়া পবিত্ৰ এমন আশ্ৰম দেখা পালে।

৩৮। এই আশ্ৰমতে কৃষ্ণাজিন পৰিধানকাৰী জটামণ্ডলধাৰী সংযতাহাৰী মাৰীচ নামে ৰাক্ষস তেওঁৰ চকুত পৰিল।

৩৯। ৰাক্ষস মাৰীচে দেখা মাত্ৰকে ৰাৱণৰ ওচৰ চাপি তেওঁৰ ইচ্ছানুৰূপ সকলো অমাহুযিক ভোগ্যবস্তু, ভোজন সামগ্ৰী আৰু পানীয় দ্ৰব্য আগবঢ়াই তেওঁক অভ্যর্থনা কৰিলে। তাৰ পিচত অৰ্থপূৰ্ণ বাক্যে তেওঁ কবলৈ ধৰিলে।

৪০। “হে ৰাক্ষসেশ্বৰ বাবণ, লক্ষ্য নগৰীত আপোনাৰ সৰ্বত্ৰ কুশল নে? আপোনাৰ অতি শীঘ্ৰে আকৌ ইয়ালৈ অহাৰ কাৰণেই বা কি?”

৪১। মাৰীচে এইদৰে সোধাত বাক্য কুশল মহাতেজস্বী বাবণে কবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অবণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষট্‌ত্ৰিংশ সৰ্গ

ৰাৱণ আৰু মাৰীচৰ কথাবতৰা

১। “মাননীয় মাৰীচ। মই কিয় আহিলোঁ কণ্ড শুন। বৰ্তমান মই বৰ বিপন্ন, মোৰ এই বিপন্নত তুমিয়েই মোৰ একমাত্ৰ গতি।

২-৩। তুমি জনস্থানৰ কথা জানা। এই জনস্থানতে মোৰ ভাই মহাবাহু ধৰ, দুষণ, ভগিনী শূৰ্পণখা, মাংসাশী মহাবাহু ৰাক্ষস ত্ৰিশিৰা আৰু আন আন বহুতো যুদ্ধোৎসাহী বীৰ ৰাক্ষস বাস কৰি আছিল।

৪। মোৰ নিৰ্দেশ অনুসৰিয়েই এই ৰাক্ষসসকলে মহা অবণ্যৰ ভিতৰত ধৰ্ম্মাচাৰী মুনিসকলৰ কাৰ্য্যত বাধা প্ৰদান কৰি বাস কৰিছিল।

৫। চৈধ্যহাজাৰ ভীমকৰ্ম্মা ৰাক্ষস ইয়াত আছিল। সিহঁত সকলোটি শূৰ, যুদ্ধোৎসাহী আৰু ধৰ্ম্ম একান্ত অহুৰ্ত্তী।

৬-১০। তাৰ পিচত ধৰ প্ৰমুখ এই চৈধ্যহাজাৰ ৰাক্ষসে অতি উৎকৃষ্ট কবচ বান্ধি লৈ

নানা অস্ত্ৰশস্ত্ৰে সুসজ্জিত হৈ মিলিতভাবে বামৰ লগত যুদ্ধত সন্নিৱিষ্ট হয়। বৰ্ষাকেন্দ্ৰত বাম অকলে এজন মাত্ৰহে মাটিতে থাকি ক্ৰুদ্ধ হৈ যুধেৰে কোনো কৰ্ত্তব্যবাক্য উচ্চাৰণ নকৰাকৈয়ে থহুত শৰ নিযুক্ত কৰি উগ্ৰতেজস্বী চৈধ্যহাজাৰ বাহিনীক, প্ৰদীপ্ত শৰেৰে ধৰ কৰিলে, আৰু লগতে থৰ দুগুণ আৰু ত্ৰিশিৰাক বধ কৰি দণ্ডকাৰণ্য মুনিমকলৰ কাৰণে ভয় প্ৰকাশ কৰিলে। অথচ এই বামক তাৰ ভাৰ্য্যাৰে সৈতে পিতাকে বাহ্যৰ পৰা বহিষ্কৃত কৰিছে আৰু বল্লভ হিন্দুণে তাৰ আয়ুসৰ পৰিমাণো অতি অল্প।

১১-১৫। বাহিনী সৈন্তসমূহৰ বধ কৰোঁতা বাম কৃষ্ণকুলধৰ্ম, কৰ্ণ, উগ্ৰবতাবসম্পন্ন, মূৰ্খ, চৰিত্ৰহীন, লুৰ্হ, আৰু অজ্ঞিতেন্দ্ৰিয়। সি স্বদেশত্যাগী, অধ্যাত্মিক আৰু প্ৰাণীসমূহৰ অহিত কাৰ্য্যত বত। সি পত্ৰতাৰ কোনো কাৰণ নথকা সত্ত্বেও অৰণ্যত অকল শাৰীৰিক বলকে আশ্ৰয় কৰি ধৰ্ম্মৰ পিনে লক্ষ্য নকৰাকৈ নাক কান কাটি মোৰ ভগিনীক বিক্ৰপা কৰিছে। এতিয়া দেৱবালকপিতা তাৰ ভাৰ্য্যা সীতাক মোৰ পৰাক্ৰম দেখুৱাই জনহানবপৰা হৰণ কৰি নিব, তুমি এই বিষয়ত মোৰ সহায় হোৱা। হে মহাবলশালী মাৰীচ, তুমি মোৰ সহায়ৰূপ হৈ ওচৰত থাকিলে কুন্তকৰ্ণাদি মোৰ নাভুগণে সৈতে মই সমগ্ৰদেৱতাবৰ্গক। গণ্য নকৰোঁ। হে বাহিনী, গতিকে তুমি মোৰ সহায় হোৱা, কিয়নো ই বিষয়ে মোৰ সামৰ্থ্য আছে।

২৬। বীৰ্য্য, যুদ্ধ আৰু দৰ্প বিষয়ত তোমাৰ সমান কোনো স'ই, তুমি মহান শূৰ আৰু তুমি মহা মাত্ৰাবী আৰু কোশলী।

১৭। হে নিশাচৰ, এই কাৰণেই মই তোমাৰ ওচৰ চ পিচো। ম'ৰ কথাবত্বে মোৰ সহায়ৰ অৰ্থে এতিয়া তুমি কি কৰিব লাগিব শুনা।

১৮। তুমি কপালী ফুটকাফুটকা থকা সোণৰ হৰিণ হে বামৰ আশ্ৰয়ত সীতাৰ সন্নিৱিষ্ট বিচৰণ কৰি থাকিব।

১৯। যুগকপধাৰী তোমাক দেখি সীতাই নিশ্চয় তেওঁৰ স্বামী আৰু লক্ষণক তোমাক ধৰি আনিবলৈ ক'ব।

২০। তেওঁলোক দুয়োজন আঁতৰি গলে সেই শূন্তস্থানবপৰা যথাস্থানে কোনো বাধা-বিধিনি নোহোৱাকৈ বাহৰে চক্ৰৰ কান্তি হৰণ কৰাৰ দৰে মই সীতাক লৈ আহিম।

২১। তাৰ পিচত ভাৰ্য্যাক হৰণ কৰাৰ দুখতে বাম শুকাই ক্ষীণাই গলে মোৰ মনৰ অভিলাষ সিদ্ধ হোৱাত কোনো দুখ কষ্ট নোহোৱাকৈ নিশ্চয়তে মই বামক প্ৰচাৰ কৰিম।

২২। বামৰ নাম লোৱা শুনিয়ে মহাস্থা মাৰীচ ভয়তে সংক্ৰান্ত হ'ল আৰু তেওঁৰ মুখ শুকাই গ'ল।

২৩। শুকান ওঠ ফুটা চেলেকি অনিমেবনেৰে মৃতপ্ৰায় হৈ কাতৰ ভাবে বাবৰৰ পিনে চাই ব'ল।

২৪। মাৰীচ বামৰ পৰাক্ৰমবিশয়ে অভিজ্ঞ, এতেকে ভয়তে বিবৰ্ণভিত হৈ কৃতজ্ঞমিপুটে বাবৰ আৰু তেওঁৰ উত্তৰে হিতৰ অৰ্থে ক'বলৈ ধৰিলে।

। ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষট্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ।

সপ্তত্রিংশ সৰ্গ

বাৰণৰ প্ৰতি মাৰীচৰ হিত উপদেশ

১। বাক্যবিশাৰদ মহাতেজস্বী মাৰীচে বান্ধসেন্দ্ৰ বাৰণৰ কথা শুনি উত্তৰস্বৰূপে কবলৈ ধৰিলে,

২। “হে বাজ্ঞ, জগতত প্ৰিয়ভাগী মানুহ সততে সুলভ (অৰ্থাৎ য তে ত’তে পোৱা যায়), কিন্তু অপ্ৰিয় অথচ হিতকাৰী কথা কাৰা আৰু শুনা মানুহ দুৰ্লভ ।

৩। আপোনাৰ নিবন্ধ গুপ্তচৰ নাই আৰু আপুনি চঞ্চল প্ৰকৃতিৰ, অতএব মহাবীৰ্য্যশালী আৰু সৰ্বগুণে উন্নত মহেন্দ্ৰ আৰু বৰুণসম ৰামৰ বিষয়ে আপুনি জনা নাই ।

৪। হে তাত, সকলোটি বান্ধস মজ্জলে থকাটো আপুনি নিবিচাৰেনে, অথবা আপুনি ইচ্ছা কৰে নেকি যে ৰাম ক্লুৰ্দ্ধ হৈ লোকসমূহৰপৰা বান্ধসকুলক উচ্ছেদ কৰক ।

৫। আপুনি জনা নাই যে আপোনাৰ জীৱন নাশৰ কাৰণেই জনকাত্মজা সীতাৰ জন্ম আৰু এই সীতাৰ কাৰণেই ঘোৰ বিপদ উপস্থিত হব ।

৬। আপোনাৰ নিচিনা কামপ্ৰৱণ অসংযতচিত্ত ৰজাৰ কাৰণেই এই লক্ষ্মাপুৰী আপুনি আৰু সমগ্ৰ বান্ধসকুলে সৈতে ধ্বংস প্ৰাপ্ত হব ।

৭। যি দেশৰ ৰজা আপোনাৰ নিচিনা স্বেচ্ছাচাৰী, অসচ্চৰিত্ৰ আৰু পাপবুদ্ধিসম্পন্ন আৰু দুৰ্নীতি সেই ৰজাই নিজক, আত্মীয়বৰ্গক, আৰু আনকি ৰাষ্ট্ৰকো বিনাশ কৰে ।

৮-৯ কৌসল্যানন্দবৰ্দ্ধন ৰাম তেওঁৰ পিতৃদেৱৰ দ্বাৰা পৰিত্যক্ত হোৱা নাই, তেওঁ মৰ্য্যাদা বিহীনো নহয় । তেওঁ লুৰ্দ্ধ হুশীল আৰু ক্ষত্ৰিয়কুলাঙ্গৰো নহয়, তেওঁ ধন্যগুণহীন, উগ্রস্বভাবসম্পন্ন আৰু সকলো প্ৰাণীৰ অহিতে ৰত এনেযো নহয় ।

১০। তেওঁৰ সত্যবাদী পিতৃদেৱ কৈকেয়ীৰ দ্বাৰা বঞ্চিত হোৱা দেখি পিতৃসত্য পালন কৰিম বুলি কৈ ধৰ্ম্মাত্মা ৰামে বনলৈ প্ৰস্থান কৰিছে ।

১১। কৈকেয়ীৰ মনোবাঞ্ছা পূৰণ কৰিবলৈ আৰু লগতে পিতৃদেৱৰো হিত সাধন কৰিবলৈ তেওঁ ৰাজ্য আৰু ভোগ পৰিত্যাগ কৰি দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ কৰিছেহি ।

১২। হে বাৰণ, ৰাম কৰ্দ্ধ, অবিদ্বান বা অজিভেজিন্ন নহয়, তেওঁ মিছা কথা কোৱাটো দুৰ্বৈৰ কথা তাৰ আশ্ৰয়ো নলয়, আপুনি তেনে কথা কোৱা নিতান্ত অযুক্ত ।

১৩। ৰাম ধৰ্ম্মৰ প্ৰতিসুৰ্ভিষৰূপ, তেওঁ সাধু আৰু সত্য পৰাক্ৰমী, দেৱতা সকলৰ ভিতৰত ইন্দ্ৰৰ নিচিনা তেওঁ সকলো জগতৰে ৰজা ।

১৪। এনে এজন পুৰুষে নিজ শক্তিবলে বৈদেহীক বন্ধু কৰি থাকোতে আপুনি বলপূৰ্ব্বক দুৰ্য্যৰ বান্ধি হৰণ কৰাৰ নিচিনাকৈ তেওঁক হৰণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে কিয় ?

১৫। বাম প্ৰেৰিত আশীৰ্ভা, ধন আৰু ধন্য এই অগ্নিৰ ইন্ধন আৰু শব্দৰ অগ্নিৰ শিখাসদৃশ, এই প্ৰদীপ্ত অগ্নিত আপুনি প্ৰবেশ কৰাটো কোনোপধ্যে উচিত নহব।

১৬—১৭। হে তাত, বাম সাক্ষাৎ অন্তৰ্ভুক্ত (বম) স্বৰূপ, ধন তেওঁৰ প্ৰদীপ্ত উদ্ভূত মুখ আৰু শব্দসমূহ তাৰ শিখাবিশেষ, আপুনি ৰাজ্য, সুখ আৰু প্ৰিয় জীৱন পৰিত্যাগ কৰি এনে হেন অমৰ্ষপৰায়ণ, উগ্ৰ স্বভাব সম্পন্ন, শত্ৰুসেনা ধ্বংসকাৰী বামৰ লগত সংঘৰ্ষ কৰাটো উচিত নহব।

১৮। জনকহুহিতা সীতা বাৰ ভাৰ্যা সেই বামৰ তেজ আৰু শক্তি অতুলনীয়, এতেকে ধনক আশ্ৰয় কৰি বাস কৰি থকা তেওঁৰ সীতাক হৰণ কৰিবলৈ আপুনি সমৰ্থ নহয়।

১৯। বিশেষকৈ সিংহসদৃশ বিপুল বহুবিশিষ্ট নৰসিংহ বামৰ ভাৰ্যা, ক্ৰীৱ সেই সীতা তেওঁৰ প্ৰাণতকৈও প্ৰিয় আৰু সদায় তেওঁৰ অহুত।

২০। এতেকে হতাশনৰ শিখা সদৃশ তেজস্বী বামৰ স্তম্ভ্যমা ভাৰ্যা মৈথিলীক হৰণ কৰাৰ শক্তি আপোনাৰ নাই।

২১। হে ৰাক্ষসাবধিপ, আপোনাৰ এই তথা চোলাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। এই বনৰ ভিতৰত আপুনি যদি তেওঁক এবাৰ দেখে তেতিয়াই বৃদ্ধিৰ আপোনাৰ জীৱন শেষ।

২২—২৪। জীৱন, সুখ আৰু ৰাজ্য বৰ দুৰ্লভ বস্তু। এতেকে বিভীষণ প্ৰমুখ্যে সকলো ধৰ্ম্মশীল মজ্জীৰ্গৰ লগত পৰামৰ্শ কৰি আপুনি আপোনাৰ মন হিৰ কৰক। তাৰ পিচত দোষ, গুণ, আত্মপক্ষ আৰু ৰাঘবৰ বলবিল প্ৰকৃততে বুজি লৈ আপোনাৰ পক্ষে বিটো হিতকৰ হব বুলি ভাবে তাক হিৰ কৰি মঙ্গলময় কাম কৰক।

২৫। মই হলে আপুনি কোদল ৰাজপুত্ৰৰ লগত যুদ্ধত সন্মুখীন হোৱাটো আপোনাৰ পক্ষে মঙ্গলময় হব বুলি নাভাবোঁ। হে নিশাচৰাবধিপ, মই শক্তিমন্ত্ৰ, ভ্ৰমৰৰ আৰু উত্তৰ বুলি জানি বিধিনি কৰা কৰলৈ বিচাৰিছোঁ তাক কাণ পাতি শুনক।

॥ ইতি অবশ্যকান্তৰ অন্তৰ্গত সপ্তত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টোত্রিংশ সর্গ ৰাৱণ-মাৰীচ সংবাদ

১-৪। মাৰীচে কলে :—এসময়ত মোৰ পৰাক্ৰম বৃদ্ধি হোৱাত মই পৃথিৱীপৰিভ্ৰমণলৈ বাহিৰ হওঁ। মোৰ গাত হাজাৰ হাতীৰ বল, শৰীৰ পৰ্ব্বতসদৃশ, বৰণ নীলমেঘোপম, কাণত তপ্তকাক্ষন নিশ্চিত কুণ্ডল আৰু মূৰত কিৰীটি। সকলোৰে ভয় জন্মাই হাতত পৰিষ অস্ত্ৰলৈ মই মুনিৰ মাংস ভক্ষণ কৰি দণ্ডকাৰণ্যত বিচৰণ কৰি ফুৰিছিলোঁ। তেতিয়া ধৰ্ম্মাত্মা মহামুনি বিশ্বামিত্ৰই মোৰ ভয়ত ত্ৰস্ত হৈ নিজে গৈ ৰজা দশৰথক কলে, “ৰাজন্ আপোনাৰ এই পুত্ৰ ৰামে পৰ্ব্বকালত” (অৰ্থাৎ যজ্ঞৰ সময়ত) সমাহিতচিত্তে মোক ৰক্ষা কৰিব লাগে।

৫-১১। হে নৰেশ্বৰ, মাৰীচ ৰাক্ষসৰ পৰা মোৰ মহাভয় উপস্থিত হৈছে।’ ধৰ্ম্মাত্মা ৰজা দশৰথক এইদৰে কোৱাত তেওঁ মহাভাগ মহামুনি বিশ্বামিত্ৰক কলে, “হে মহৰ্ষি, ৰাম অস্ত্ৰবিজ্ঞা লাভ নকৰা বাৰ বছৰীয়া *বালক। গতিকে চতুৰঙ্গ সৈন্তদল মোৰে সৈতে তালৈ যাব। হে মুনিশ্ৰেষ্ঠ, মই নিজে গৈ আপুনি যিদৰে ইচ্ছা কৰে সেইদৰে আপোনাৰ শত্ৰু ৰাক্ষসবোৰক বধ কৰিম।” ৰজাই এইদৰে কোৱাত মুনিবৰে ৰজাক কলে, “হে ৰাজন্, ৰাম ভিন্ন অস্ত্ৰ কোনো সৈন্তদল সেই ৰাক্ষসৰ সমকক্ষ নহয়। এইটো সঁচা যে আপুনি যুদ্ধক্ষেত্ৰত দেবতাসকলৰো সহায়ক আছিল আৰু তিনিও জগততে আপোনাৰ কামৰ সুখ্যাতি আছে। কিন্তু হে পৰম্প, আপোনাৰ সৈন্তদল নিৰ্ব্বিয়ে ইয়াতে থাকক। বালক হলেও কেৱল মহা-ভেজস্বী ৰামচন্দ্ৰইহে সেই ৰাক্ষসক পৰাভূত কৰিবলৈ সমৰ্থ। এতেকে হে ৰাজন্, মই তেওঁক লৈ যাওঁ, আপোনাৰ মঙ্গল হওক।”

১২। এই বুলি কৈ মুনিবৰ বিশ্বামিত্ৰই ৰাজপুত্ৰ ৰামক লৈ পৰমশ্ৰীত হৈ নিজ আশ্ৰমলৈ গল।

১৩। দণ্ডকাৰণ্যৰ আশ্ৰমত উপনীত হৈ মুনিবৰ যজ্ঞৰ কাৰণে দীক্ষিত হলত ৰামচন্দ্ৰই বিচিত্ৰ ধনুত গুণ টানি মুনিৰ ওচৰত থিয় হল।

১৪-১৫। শ্ৰীমান ৰামচন্দ্ৰৰ যৌৱনোন্ময় তেতিয়াও হোৱা নাছিল (দাড়ি গোক তেতিয়াও গজা নাছিল), তেওঁৰ কলেবৰ শ্ৰাম বৰ্ণবিশিষ্ট আৰু চকুৰুৰি অতীব সুশোভন, ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰতধাৰী একেখন মাত্ৰ বসন পৰিধান কৰি ধনু হাতত লৈ স্তবৰ্ণমালাৰে বিভূষিত মূৰত শিখা থকা (কাকপক্ষধাৰী) ৰামচন্দ্ৰ নিজৰ ভেজৰে দীপ্তিমান হোৱাত দণ্ডকাৰণ্যৰ ৰাজত উন্নয় কালৰ চন্দ্ৰৰ নিচিনা সুশোভিত হৈছিল।

* একুস্তপক্ষে ৰামৰ বয়স সেই সময়ত বোলভকৈ কম “উন বোড়ল বৰ্ষ।” মাৰীচে ৰামৰ বাহাৰ্য্য প্ৰকাশ কৰিবলৈকেহে এইদৰে কৈছে। অথবা এনেও হব পাৰে যে সেই সময়ত মাৰীচে ভেনে বয়সৰ বুলিহে ভাবিছিল। আন আন সংস্কৰণত “উনবাৰণ” লিখি “উন বোড়ল” হৈ লিখা আছে।

১৬। এনে অবস্থাত উপকাকনকুণ্ডল পশ্চিমান কবি মেঘসদৃশরূপ লৈ, মই ব্ৰহ্ম বৈ বৰঙণ বলায়ান হৈ সদৰ্পে মুনিববৰ আশ্রমৰ ভিতৰলৈ গমন কৰিলে।।

১৭। বামৰ অসাক্ষাতে প্ৰৱেশ কৰা সৰ্বেও তেওঁ মোক দেখিয়েই বপ কৰে অজ্ঞানাত তুলি ললে আৰু মোৰ পিনে লক্ষ্যকৰি নিৰ্ভীকচিত্তে ধনুত জা আৰোপ কৰিলে।

১৮। মোৰ অজ্ঞানতা হেতু বালক বুলি বাঘবক অবহেলা কৰি লবাদিকৈ মই বিশ্বাসিদ্ধৰ বেদিৰ গুৰিলৈ খেদি গিলে।।

১৯। তেতিয়া বাঘৰ নামে মোৰ প্ৰতি শত্ৰুবিনাশক যি ভীত্ববাণ প্ৰয়োগ কৰিলে তাৰ কোবতে বিতাড়িত হৈ মই শত যোজন দূৰত থকা সাগৰত নিক্ষিপ্ত হলোঁ।।

২০। হে তাত বাবণ, বীৰ বাঘচন্দ্ৰই মোক মৰাৰ হচ্ছা নকৰিষে এইদৰে বন্ধা কৰিলে।

২১। তথাপি বামৰ শবৰ বেগত বিতাড়িত হৈ মই সাগৰৰ মাজত বুৰ গলোঁ।। অলপ সময়ৰ পিচত চৈতন্তলাভ কৰি মই লক্ষাপুৰীলৈ যাত্ৰা কৰিলোঁ।।

২২। তাত বাবণ, সেই সময়ত এইদৰে কথমপি মই বন্ধা পৰিলোঁ, কিন্তু যিবোৰ বান্ধস মোৰ সহায়ক হৈ মোৰ লগত তালৈ গৈছিল, অক্লান্তকন্মী বালক নামে অন্নশিক্ষাত পৈণত হৈ মুঠা সৰেও সিহঁত সকলোটিকে বধ কৰিলে।

২৩-২৪। এনে অবস্থাত মই আপোনাক নিবাৰণ কৰা সৰেও যদি আপুনি বামৰ লগত বিগ্ৰহ পাতে তেন্তে অচিৰে বোৰ বিপদৰ সম্মুখীন হৈ আপুনি বিনাশপ্ৰাপ্ত হব আৰু যি বান্ধসকুল সদায় আমোদ প্ৰমোদৰ বিষয়ে অভিজ্ঞ আৰু সমাজ উৎসব আদি দেখি সুখভোগ কৰি আছিল অনাহকতে সিহঁতক আপুনি সন্তপ্ত কৰিব।

২৫। লগতে এই মৈথিলীৰ কাৰণেই চন্দ্ৰ্য্য প্ৰাসাদাদিৰে পৰিপূৰ্ণ নানাবস্তুবিভূষিত আপোনাৰ লক্ষাপুৰী বিনষ্ট হোৱা দেখিব।

২৬-২৮। সাপে সৈতে একে হুদতে বাস কৰি থকা নিৰ্দোষ মন্ত্ৰকুলে নিজে কোনো পাপ নকৰিলেও পাপাত্মাজনৰ লগত একলগে বাস কৰি থকাৰ কাৰণে যিদৰে আনৰ পাপত বিনষ্ট হয়, সেইদৰে অকল আপোনাৰ দোষতেই দিব্যভৰণভূষিত দিব্যচন্দনাৰি অস্থলিগু বান্ধসকুলো নিহত হৈ ভূতলশায়ী হোৱা আপুনি দেখিব আৰু দেখিব যে বান্ধসবোৰৰ যিসকল তেতিয়াও নমৰি জীয়াই আছে সিহঁতৰ বহুতে স্ত্ৰীবিহীন হৈ আৰু বহুতে বা সন্ত্ৰীক হৈও নিৰাজয় অবস্থাত ইকালে সিকাণ্ডে ঘূৰি ফুৰিছে।

২৯-৩২। আপুনি দেখিব যে বামৰ অগ্নিশিখাসদৃশ শবসমূহে আপোনাৰ লক্ষনগৰী বেঢ়ি ধৰিছে আৰু তাৰ ঘৰবোৰ দগ্ধ হব ধৰিছে, কিন্তুনো পৰস্তীহৰণতকৈ গুৰুতৰ পাপ আৰু নাই। হে বাজন, আপোনাৰ অন্ত পুৰত হাজাৰ হাজাৰ শুল্কৰী বসী আছে। আপুনি নিজ ভাৰ্য্যাত সন্তুষ্ট থাকি আপোনাৰ সকলজাত বান্ধসকলৰ মান আৰু ঐৰ্ব্য্যভূতি সাধন কৰি অতীষ্ট জীৱন বন্ধা কৰক। বহিহে বহুকাললৈ শুল্কৰী বসীৰ উপভোগ কামনা কৰে আৰু আপোনাৰ মিত্ৰবৰ্গকো জীয়াই ৰাখিব খোজে তেন্তে বামৰ অগ্নিৰ কাম নকৰিব।

৩৩। হে ৰাজন, মই আপোনাৰ সুহৃদ আৰু বাৰে বাৰে আপোনাক নিবেদন কৰিছোঁ, তথাপি যদি বলপূৰ্বক আপুনি সীতাক হৰণ কৰে তেন্তে আপুনি হীনবল হৈ বন্ধুবান্ধবৰে সৈতে নিহত হব আৰু যমালয়লৈ গমন কৰিব।

॥ ইতি অবণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোনচত্ব্বিংশ সৰ্গ

বামায়ণ-মাৰীচ সন্দ্বাদ

মাৰীচে তেওঁৰ জীৱনৰ আন এটা ঘটনা উল্লেখ কৰি পুনৰ কবলৈ ধৰিলে —

১। হে লঙ্কেশ্বৰ, সেই সময়ৰ যুদ্ধত কোনোমতে ৰামৰ হাতৰপৰা সাৰিলোঁ, কিন্তু তাৰ পিচত এতিয়া আৰু মোৰ কি হল কণ্ঠ, শুনক।

২। পূৰ্বতে ৰামৰ হাতত এইদৰে প্ৰাণৰ সঙ্কট ঘটাতো মোৰ মন একেবাৰে হতাশ হোৱা নাছিল, তেতিয়া মই মৃগকপী আন ছটা ৰাক্ষসৰ লগত দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ কৰোঁ।

৩। প্ৰদীপ্ত জিহ্বা, ভীষণ দাঁত আৰু তীক্ষ্ণ শৃঙ্গবিশিষ্ট মহাবলশালী মৃগৰ ৰূপলৈ মাংস ভক্ষণ কৰি মই দণ্ডকাৰণ্যত ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলোঁ।

৪। হে বাৰণ, অগ্নিহোত্ৰ, তীৰ্থস্থান (গাধোৱা ঘাট), চৈত্যবৃক্ষস্থান সমূহত অত্যন্ত ঘোৰ মূৰ্ত্তি ধাৰণ কৰি তাপসসকলৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলোঁ।

৫-১০। দণ্ডকাৰণ্যত ধৰ্ম্মচাৰী তাপসসকলক বধ কৰি তেওঁলোকৰ বস্ত্ৰপান আৰু মাংস ভোজনত মত্ত হলোঁ। এইদৰে ক্ৰুৰমতি মই বনবাসীসকলৰ ভয় উৎপাদন কৰি দণ্ডকাৰণ্যত ধৰ্ম্মকাৰ্য্যসমূহ নষ্ট কৰি ঘূৰি ফুৰোতে এদিনাখন ধৰ্ম্মনিষ্ঠ ৰাম মহাভাগা বৈদেহী আৰু মহাৰথ লক্ষ্মণৰ লগত মোৰ সাক্ষাৎ হয়। অবণ্যত সংযতাহাৰী, সৰ্বভূতহিতে ৰত মহাবলশালী ৰামক লগ পাই পূৰ্বৰ শত্ৰুতাৰ কথা মনত পৰিল। তেতিয়া ৰামক সাধাৰণ তপস্বীজ্ঞানে তেওঁক পৰাভব কৰিব পৰা হ'ব বুলি ভাবি ক্ৰোধতে জলি উঠিলোঁ আৰু কথাটো ভালদৰে বিবেচনা নকৰাকৈয়ে তীক্ষ্ণ শৃঙ্গবিশিষ্ট মৃগৰ ৰূপলৈ তেওঁক বধ কৰোঁ বুলি খেদি গলোঁ।

১১। তেতিয়া ৰামে তেওঁৰ বৃহৎ ধনু আকৰ্ষণ কৰি গৰুড অথবা পবন সদৃশ শত্ৰুবিনাশক তিনি পাত অতি তীক্ষ্ণ শব্দ প্ৰয়োগ কৰিলে।

১২। মিহি গাঠিৰে বস্ত্ৰপায়ী সেই তিনিপাত বাণে বজ্ৰসদৃশ ঘোৰৰূপ লৈ একেলগ হৈ আমাটলৈ খেদি আহিল।

১৩। ৰামৰ পৰাক্ৰমৰ বিবয়ে মই আগতে জানি থৈছোঁ আৰু ভয় খাই আছোঁ, গতিকে ৰামৰ শব্দৰপৰা কোনো ভাঙে প্ৰাণ বৰ্জা কৰি মই এইবাবো পলাই সাৰিলোঁ, আন ছটা ৰাক্ষস ৰামৰ শব্দত নিহত হল।

১৪। তাৰ পিচত সমাধিটোতে আন সকলো পৰিত্যাগ কৰি তাপসৰ ব্ৰতলৈ ইয়াসে আহোঁ।

১৫। এতিয়া মই গছে গছে পাশহন্ত বসনদৃশ ধৰুহাতত লৈ থকা চাঁকু আৰু কুকাৰিনধাৰী বামকেই দেখোঁ।

১৬। হে বাৰণ, ভয়তে হাজাৰ হাজাৰ বামকেই মই চাবিওকালে দেখা নাওঁ আৰু গোটেই অৰণ্যখনেই যেন বামময় হৈছে এনেহে অনুমান হয়।

১৭। হে বান্ধসেখৰ, যি বাম নাই তাতো মই কেবল বামকেই দেখোঁ আৰু সপোনতো বামক দেখি জাগৰিত অৱস্থাত থকাৰ নিচিনা ভয়তে চাবিওকালে লৰি ফুৰোঁ।

১৮। হে বাৰণ, বামৰ নামত মোৰ মনত এনে এটা ভয় সোমাইছে যে আদিত্যে 'ব' আখৰ থকা বহু, বৰাদিৰ নাম মনলৈ আহিলেও বামৰ ভয়ত সন্তুষ্ট হওঁ।

১৯। হে লঙ্কেশ্বৰ বামৰ প্ৰভাৱ মই জানোঁ। তেওঁৰ লগত আপোনাৰ যুদ্ধ মঙ্গলৰ বাবে নহ'ব। বধুনন্দন বামে বলি বা নমুচিকো বধ কৰিব পাৰে।

২০। বাৰণ, আপুনি বামৰ লগত যুদ্ধ কৰক বা নকৰক কিন্তু মোক আকৌ দেখিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে বামৰ কথা মোৰ আগত হুনিয়া'।

২১। জগতত, বহুত সাধু, ধৰ্ম্মনিষ্ঠ আৰু যোগীপুৰুষক আনৰ অপৰাধত সৰ্বাঙ্গৰে নষ্ট হোৱা মই দেখিছোঁ।

২২। সেই দৰেই আনৰ অপৰাধত মোৰো বিনাশ হোৱাৰ উপক্ৰম হৈছে। আপুনি যি ভাল বুলি ভাবে তাকে কৰক, মই হলে কিন্তু আপোনাৰ অহুগামী হ'ব নোৱাৰোঁ।

২৩। বাম মহাতেজস্বী, মহাসম্ভ্ৰম্পন্ন আৰু বলশালী, নিশ্চয় বান্ধসকুল তেওঁৰে হাতত ধ্বংস প্ৰাপ্ত হ'ব।

২৪। যদি শূৰ্পণখাৰ কাৰণে অক্লান্ত কৰ্ম্মী বামৰ হাতত জনহানি নিবাসী, দুৰ্লভ থব নিহত হৈছে তেন্তে যথাযথভাবে ভাবি চাওক হয়াত বামৰ কি দোষ।

২৫। হে বাৰণ, মই আপোনৰ বন্ধু, আপোনাৰ হিতচিন্তা কৰিয়ে এই কথা কৈছোঁ। যদিহে আপুনি সেই মতে কাম নকৰে তেন্তে বৰদৈৱত বামৰ পোনপটীয়া কাৰ্য্য সমুখত বন্ধ-বান্ধবগণে সৈতে আপোনাৰ প্ৰাণ বিনাশ হ'ব।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোনচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুৰ্বিংশ সৰ্গ

মাৰীচৰ প্ৰতি ৰাস্তাৰ আভা

১। মৰিৰ খোজা প্ৰাণীয়ে যিদৰে ঔষধ খাব নোখোজে, মাৰীচে কোৱা যুক্তিপূৰ্ণ মঙ্গলময় কথাখিনিও ৰাবণে সেইদৰে গ্ৰহণ নকৰিলে।

২। তাৰ উত্তৰত ৰাবণে কালপ্ৰেৰিত হৈ পথ্য আৰু হিতকৰ বাক্যৰ বক্তা মাৰীচক অযথাই কৰ্কশ বাক্যেৰে এইবুলি কবলৈ ধৰিলে।

৩। “হে মাৰীচ, তুমি যি কথা কলা সি অকুলোচিত* আৰু অল্পপযুক্ত, অহুৰ্ধৰ ভূমিত শস্ত্ৰৰ বীজ বপনৰ দৰে তোমাৰ সেই কথাৰ কোনো ফল নধৰিব।

৪। বিশেষকৈ ৰাম সামান্য মানুহ, সি মূৰ্খ আৰু পাপী, এতেকে তোমাৰ কথাই ৰামৰ লগত হব লগা যুদ্ধৰ পৰা মোক নিবৃত্ত কৰাব নোৱাৰে।

৫—৬। যিজনে তিৰোতা এজনীৰ (অৰ্থাৎ কৈকেয়ীৰ) সাৰহীন কথা এটাকে খামোচ মাৰি ধৰি বন্ধু, বান্ধব, পিতা, মাতা আৰু ৰাজ্য পৰিত্যাগ কৰি ঘপ কৰে বনত প্ৰবেশ কৰিব পাৰে তোমাৰ সন্মুখতে যুদ্ধত খবহস্তা সেই ৰামৰ প্ৰাণতকৈয়ো প্ৰিয়৷ ভাৰ্য্যাক মই হৰণ কৰিমই।

৭। মাৰীচ, এয়ে মোৰ স্থিৰ সিদ্ধান্ত, ইন্দ্ৰৰে সৈতে দেবতাগণেও মোক ইয়াৰ পৰা বিচলিত কৰিব নোৱাৰে।

৮। নিশ্চয়তাত উপনীত হব নোৱাৰি কোনোৱে সেই বিষয়ৰ দোষ, গুণ, অপায় অমঙ্গলৰ কথা বিচাৰিলেহে তুমি তেনেভাবে কোৱা উচিত।

৯। তদুপৰি সোধোতাজন যদি ৰজা হয় তেন্তে যি মন্ত্ৰী সুখ আৰু নিজৰ মঙ্গল কামনা কৰে তেওঁ নিবেদন কৰিব লগা কথাখিনি কৃতাজলিপুটেহে ৰজাৰ আগত নিবেদন কৰা উচিত।

১০। অধিকন্তু কথাখিনি যদি ৰজাৰ ভাবৰ প্ৰতিকূল হয় তেতিয়াহলেও ৰাজনীতি অহুসৰি সেই কথাখিনিকে মূঢ়ভাবে হিতকৰ আৰু মঙ্গলময় কৰিহে ৰজাৰ আগত প্ৰকাশ কৰাটো বিধেয়।

১১। কিয়নো কথাটো হিতকৰ হলেও অপমানস্থক বাক্যে প্ৰয়োগ কৰিলে মাননীয় ৰজাই সন্মান হানিকৰ তেনে বাক্য সাদৰে গ্ৰহণ নকৰে।

১২—১৩। হে নিশাচৰ, মনত ৰাখিবা অসীম প্ৰভাবান্বিত মহাত্মা ৰজাসকলৰ গাত পাঁচজন দেৱতাৰ পাঁচোটা গুণ বিত্তমান, অগ্নিৰ উষ্ণতা, ইন্দ্ৰৰ বিক্ৰম, চন্দ্ৰৰ সৌম্য, যমৰ দণ্ড আৰু বৰ্ণৰ প্ৰসন্নতা।

১৪—১৫। এতেকে সকলো অবস্থাতে ৰজা মাননীয় আৰু পূজ্য, কিন্তু তুমি ৰাজ-

ধৰ্ম্মৰ কথা নাজানি অকল মোহতে আবদ্ধ হৈ তোমাৰ দৌৰাখ্যৰ কাৰণে অভ্যাগত দোষ প্ৰতি এনে কৰ্কশ বাক্য প্ৰয়োগ কৰিছা। হে ৰাক্ষস কামৰ গুণ, দোষ অথবা মোৰ বা খেই হুন্দৰ ধ্বংসৰ বিষয়ে মই তোমাক সোধা নাই।

১৬। হে অমিত বিক্ৰমশালী মাৰীচ, মই এইখিনি মাত্ৰ তোমাক কৈছো যে সীতাক হৰণ কৰি নিয়া বিষয়ত তুমি মোৰ সহায়ক হব লাগে।

১৭—১৮। আৰু সেই উদ্দেশ্যে মোৰ আদেশমতে তুমি যি কৰিব লাগিব কৰ্ত্তা। তুমি ৰূপালী ফুট থকা বিচিত্ৰ সুবৰ্ণ হৰিণৰ ৰূপ লৈ ৰামৰ আশ্ৰমত সীতাৰ সন্মুখত ঘূৰি ফুৰিবা, আৰু সীতাক প্ৰলুব্ধ কৰি ইচ্ছামতে বিচৰণ কৰি ফুৰিবা।

১৯। মায়াময় সোণৰ হৰিণৰূপী তোমাক দেখি মৈথিলীয়ে আশ্চৰ্য্যান্বিত হৈ তোমাক ধৰি নিবলৈ ৰামক কব।

২০। এইদৰে কাকুৎস্থ ৰাম দূৰলৈ জাতৰি গলে তুমি ৰামৰ স্বৰ অস্বৰূপে 'হা সীতা' 'হা লক্ষণ' বুলি চিঞৰি দিবা।

২১। সেই চিঞৰ শুনি সীতাৰ চাবা প্ৰতি ১৫ লক্ষণে তেওঁৰ ককায়েকৰ প্ৰতি চেনেহতে অধৈৰ্য্য হৈ ৰামৰ পদাভ্যুসৰণ কৰি লৰি যাব।

২২। এইদৰে কাকুৎস্থ ৰাম আৰু লক্ষণ দুয়ো দূৰলৈ গলে, সহস্ৰাক ইন্দ্ৰই শটীক হৰণ কৰি নিয়াৰ নিচিনাকৈ ময়ো যথাস্থখে বৈদেহীক হৰণ কৰি নিম।

২৩। হে ৰাক্ষস, তুমি এইখিনি কাম কৰি য'লৈ ইচ্ছাত' লৈকে যাবাগৈ। হে স্তম্ভত, তেতিয়াহলে ৰাজ্যৰ আৰাভাগ মই তোমাক দান কৰিম।

২৪। হে সৌম্য, তুমি যাজ্ঞা কৰা এই কাৰ্য্য সিদ্ধিৰ অৰ্থে তোমাৰ পথ মন্থনময় হওক। ময়ো বথাবোহণ কৰি দণ্ডকাৰণ্যলৈ তোমাৰ পিচে পিচে যাম।

২৫। তাতে বিনাযুদ্ধে ৰামক প্ৰবঞ্চনা কৰি সীতাক লৈ তোমাৰ সহায়ত কৃতকাৰ্য্য হৈ লক্ষ্যলৈ উলটিম।

২৬। হে মাৰীচ, যদিহে তুমি মোৰ কথামতে কাম নকৰা, তেন্তে এতিয়াই মই তোমাক বধ কৰিম। ইচ্ছা নহলেও মোৰ শক্তিৰ ভয়ত তুমি এই কাৰ্য্য কৰিবই লাগিব। জাৰিবা ৰজাৰ বিৰুদ্ধে গৈ কোনোৱে কেতিয়াও সুখে থাকিব পৰা নাই।

২৭। ৰামৰ ওচৰলৈ গলে তোমাৰ জীৱনৰ সংশয় আছে গীতা কিন্তু মোৰ কথাব বিচ্ছাদৰণ কৰিলে এতিয়াই মোৰ হাতত তোমাৰ মৃত্যু অনিচ্ছিত। এতিয়া তোমাৰ বিচাৰ-বুদ্ধিৰে এই সকলো কথা ভাবিচিন্তি তোমাৰ পক্ষে বিটো হিতকৰ হব বুলি ভাবা ভাকে কৰা।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একচত্ব্বিংশ সৰ্গ

বান্ধণৰ প্ৰতি মাৰীচৰ কঠোৰ উপদেশ

১। প্ৰতিকূল আচৰণ কৰি মাৰীচক বাবণে বাজোচিতভাৱে এইদৰে আদেশ দিয়াত মাৰীচে (মৰণৰ ভয় এৰি) কঠোৰভাৱে বাবণক কবলৈ ধৰিলে।

২। “হে নিশাচৰ, কোন পাপমতিয়ে আপোনাৰ পুত্ৰ, ৰাজ্য আৰু অমাত্যবৰ্গে সৈতে বিনাশৰ এই উপায় দিলে ?

৩। কোন পাপিষ্ঠজনে আপোনাৰ স্মৃতি দেখি মনত শাস্তি নাপাই কৌশলেৰে মুত্থাৰ দুৱাৰদলিত উপনীত হবলৈ আপোনাক এইদৰে উপদেশ দিছে ?

৪। হে নিশাচৰ, সিহঁত নিশ্চয় আপোনাৰ শত্ৰু , আপোনাতকৈ নিজক হীনবল বুলি জানি অধিক বলশালী এজনৰ লগত বিৰোধ লগাই আপোনাৰ বিনাশ সাধন কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে।

৫। হে ৰাজন, আপোনাৰ অহিতকাৰী ক্ষুদ্ৰমতি সেইজন কোন যি আপোনাৰ নিজৰ কামৰ দ্বাৰা আপোনাক বিনষ্টহোৱা দেখিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে ?

৬। হে বাবণ, যিসকল মন্ত্ৰীয়ে আপোনাক কুপথগামী দেখিও নিবাৰণ কৰিবৰ চেষ্টা কৰা নাই সিহঁত নিশ্চয় বধ্য , তথাপি আপুনি সিহঁতক বধ কৰা নাই এয়ে আশ্চৰ্য্য।

৭। যি সকল মন্ত্ৰী সংস্ৰভাবসম্পন্ন তেওঁলোকে স্বেচ্ছাচাৰী আৰু কুপথগামী বজাক সৰ্ব্বপ্ৰকাৰে নিবাৰণ কৰা উচিত। আপুনিও সেই নিচিনা স্বেচ্ছাচাৰী আৰু কুপথগামী বজা এতেকে আপোনাকো নিবাৰণ কৰা উচিত আছিল, কিন্তু তেওঁলোকে আপোনাক নিবাৰণ কৰা নাই।

৮। হে বিজয়ী-শ্ৰেষ্ঠ বান্ধণ, স্বামীৰ অনুগ্ৰহতে মন্ত্ৰীবৰ্গই ধৰ্ম্ম, অৰ্থ, কাম আৰু যশস্তা লাভ কৰে।

৯। তাৰ বিপৰীত হলে সকলো ব্যৰ্থ হয়। স্বামীৰ বৈগুণ্যত সাধাৰণ প্ৰজাবৃন্দ বিপন্ন হয়।

১০। হে বিজয়ীপ্ৰবৰ, বজা, ধৰ্ম্ম আৰু যশস্তাৰ মূল, এতেকে সকলো অবহাতে বজাক বন্ধা কৰি থকাটো কৰ্ত্তব্য।

১১। হে নিশাচৰ ৰাক্ষস, কোনোৱে কঠোৰ দণ্ড দি প্ৰজাৰ প্ৰতিকূল আচৰণ অথবা উদ্ধত প্ৰকৃতিৰ দ্বাৰা প্ৰজাৰ পৰিপালন কৰিব নোৱাৰে।

১২। যিসকল মন্ত্ৰী উগ্ৰস্বভাবসম্পন্ন, তেওঁলোক গুণ চাঁপৰ অসমান ঠাইত অটপত নাৰবিৰে চলোৱা বৰষ দৰে বজাৰে সৈতে বিনষ্ট হয়।

১৩। এই পৃথিৱীত বহুত ধৰ্মনিষ্ঠ সাধুলোকে আনৰ দোষতে বন্ধাবদ্ধ হৈছে মই হোৱা দেখা গৈছে।

১৪। হে বাৰণ, বজা উগ্ৰস্বভাবসম্পন্ন আৰু প্ৰজাৰ প্ৰতিকূলগামী হলে, ডেউকা ঘাৰা বক্ষিত প্ৰজাবৰ্গ শৃংগালৰ দ্বাৰা বক্ষিত মৃগসদৃশ বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত হব নোৱাৰে।

১৫। হে বাৰণ, যি বান্ধুসকলৰ বজা আপোনাৰ নিচিনা ক্ৰোধস্বভাবসম্পন্ন, দুৰুজি আৰু অজ্ঞিতেন্দ্ৰিয় সিহঁতৰে বিনাশ প্ৰাপ্ত হব এইটো সুনিশ্চিত।

১৬। এই ক্ষেত্ৰত মই কাকতালীয়বৎ আকস্মিক যোৰ বিপদৰ সন্মুখীন হৈছোঁ মিতা, কিন্তু সেইবুলি মোৰ মনলৈ দুখ অহা নাই, কিন্তু সন্মুখে আপোনাৰ নিধন হব সিহে মোৰ কাৰণে শোচনীয় হৈছে।

১৭। মোক বধ কৰাৰ পিচত অভিসোনকালে ৰামে আপোনাকো বধ কৰিব, এতেকে শত্ৰুৰ হাতত নিপতিত হৈ মৃত্যুমুখত পৰিম এইদৰে মই কৃতার্থ হম।*

১৮। হে বাৰণ ৰামৰ লগত দেখা হোৱাৰ লগে লগেই মোৰ মৃত্যু বুলি নিশ্চয়কৈ জানিব। আৰু সীতাক হৰণ কৰি নিয়াৰ পিচত সবাকৰে আপোনাৰো মৃত্যু বুলি ধৰি লব।

১৯। মোৰ সহায়ত যদিহে আপুনি অশ্রমবশৰা সীতাক হৰণ কৰি আনে তেন্তে জানিব আপুনি, মই, এই লক্ষ্য নগৰী আৰু বান্ধুসকল কোনো বন্ধা নপৰে।

২০। হে নিশাচৰ, আপোনাৰ হিত কামনা কৰিয়ে মই আপোনাক নিবান কৰিছোঁ, তথাপি যদি আপুনি মোৰ এই কথা শুননে তেন্তে মৰণ ওচৰচপা জনে তাৰ আত্মা শেষ হোৱাৰ কাৰণে বিদৰে অন্ধদৰ্গৰ হিত উপদেশ শুননে আপোনাৰো অৱস্থা উত্তমকণ বুলি জানিব।

॥ ইতি অৱণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

* মাৰীচৰ কথাত অৰ্থ এই হয় বাৰণ হাতত নহলে বাৰণৰ হাতত মৃত্যু হব, এইটো সুনিশ্চিত। বাজল বজা—বাজলও মৃত্যু হলে সেইটো অপমৃত্যুসদৃশ। ভেদনদৰে বৰাজনৰ দ্বাৰাও উলক ক্ৰিয়া নাই। আকস্মিক বাৰ শত্ৰু। শত্ৰুৰ হাতত মৃত্যুত বনিলে কৰ্মলাভ। ইয়াৰ পূৰ্ণ অৰ্থ হৈছে মাৰীচত ভলকৰা কৰি বাৰণ ভলকৰাৰ উপদেশ কৰিছিল। সেয়েহে বাৰণ হাতত মৃত্যু ইচ্ছা কৰিছিল, বুলিহে পুৰাণত আছে—

বাৰাদৰি হি মৰ্জব্য মৰ্জব্য বাজবাৰিণ।

উজৰাবৰি মৰ্জব্য বক্য বাৰাং ম বাজবাং।

দ্বিত্যাবিংশ সৰ্গ

মায়ামুগ্ধকপে মাৰীচৰ বামৰ আশ্ৰমত প্ৰবেশ

১। এইদৰে কঠোৰ বাক্য প্ৰয়োগ কৰি বান্ধুসামিগণিত বাৰণৰ হাতত নিন্দনীয় মৃত্যুৰ ভয়ত মাৰীচে দীনভাবে তেওঁক কলে, “বাক তেস্তে আমি ছয়ো যাওঁ বলক।

২। এইটো সঠিক কৈ জানিব যে মোক বধ কৰাৰ উদ্দেশ্যে খজা আৰু ধনুৰ্ধাৰী উত্ততাজ্জ বাঁচল্লক দেখা মাজকে মোৰ মৃত্যু আৰু লগতে আপোনাবো।

৩। বামৰ লগত সংঘৰ্ষ কৰি জীৱিত অবস্থাত কেৱে উভতি আহিব পৰা নাই, বৰ্তমান আপুনি যমদণ্ডনিহত বুলি ধৰিব আৰু এই বামেই আপোনাৰ পক্ষে যমদণ্ডস্বৰূপ।

৪। যি হওক আপোনাৰ নিচিনা দুৰ'আৰ লগত'মালোচনা কৰিবলৈ মোৰ একো নাই। তাত্ত বাণ, মই এতিয়া ওলালোঁ, আপোনাৰ মঙ্গল হওক।”

৫। মাৰীচৰ কথা শুনি বান্ধুস বাৰণ পৰম আনন্দিত হল, গাঢ়ভাবে মাৰীচক আলিঙ্গন কৰি তেওঁ কবলৈ ধৰিলে,

৬। “হে মাৰীচ, মোৰ ইচ্ছাৰ অনুবৰ্ত্তী হৈ তুমি প্ৰকৃত বাৰণ প্ৰকাশ কৰিলা। এতিয়া তুমি মোৰ মানত আগৰ সেই মাৰীচে ক'লা, আগতে হলে আন বান্ধুসহে আছিল।

৭। বেগতে মোৰে সৈতে পিচাচমুখাকৃতি গৰ্দ্ভভৃক্ত বহুবিকৃত এই আকাশীধানত আৰোহণ কৰা।

৮। বৈদেহীক প্ৰলোভিত কৰি তুমি যথ' ইচ্ছা বিচৰণ কৰি ফুৰিবা। তাৰ পিচতে বামলগ্ন নোহোৱা' অৱস্থাত বলপূৰ্বক মৈবিলীক মই লৈ আহিম।”

৯-১১। এই কথা শুনি তাড়কাহুত মাৰীচে ‘বাক সেয়ে হব’ বুলি কোৱাত বাৰণ আৰু মাৰীচ উভয়ে বিমান সদৃশ বহত আৰোহণ কৰি সেই আশ্ৰম স্থানৰ পৰা গল। বাটত যাওতে উভয়ে সমুদ্ৰতীৰবৰ্ত্তী বাণিজ্যকেন্দ্ৰ, বন, পৰ্বত, নদী, বাহু আৰু নগৰাদি দেখি গৈ শ্বেহত দণ্ডকাৰণ্যত থকা বামৰ আশ্ৰমত উপস্থিত হল গৈ।

১২-১৩। বান্ধুসামিগণিত বাৰণে মাৰীচে সৈতে সেই আশ্ৰম দেখা পাই কাঞ্চনভূষিত বধৰ পৰা নামিল। তেতিয়া বাৰণে মাৰীচৰ হাতত ধৰি কবলৈ ধৰিলে, “কলগছে আঙুৰি থকা সৌৱা আশ্ৰম স্থান দেখা গৈছে।

১৪-১৮। এতিয়া হে সখা, যি কাৰণত আমি ইয়ালৈ আহিছোঁ তুমি তাকে কৰা।” বাৰণৰ কথাশুনি বান্ধুস মাৰীচে মুগ্ধৰ ৰূপলৈ বামৰ আশ্ৰমৰ সমুখত স্থিতি কৰিবলৈ ধৰিলে। সেই সময়ত মাৰীচৰ ৰূপ অকৃত আৰু দৰ্শনীয় বিধৰ হৈছিল। তাৰ শিঙৰ আগুতাগ ইন্দ্রনীল মণিসদৃশ, মুখমণ্ডলত ঠায়ে ঠায়ে বগা আৰু ক'লা আঁচ, আৰু গোটেইখন মুখ বক্তপদ্ম আৰু নীল উৎপলৰ বণ্ডে মিশ্ৰিত,

কাণ ছখন ইন্দ্ৰনীলোৎপল সদৃশ, প্ৰীতাদেশ স্নেহ উন্নত, উদৰ ভাগ ইন্দ্ৰনীল বৰণৰ ছল্লোকাৰ্ণৰ ঘোহল
ফুলৰ নিচিনা আঁক সমগ্ৰ শৰীৰ পদ্মবেণুসম, খুৰাকেইটা বৈদূৰ্য্যমণি সদৃশ, ভজা বীৰলীলা, শৰীৰ
সন্ধিস্থল স্তূঠাম আৰু আটিল, নেজডাল ইন্দ্ৰধনুৰ বঙে বঞ্জিত আৰু ওপৰলৈ ল' খাই থকা।

১৯-২১। এক মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে বান্ধসে মনোমোহা স্নিগ্ধাৰ্ণবিশিষ্ট নানাবহুৰঙে বঞ্জিত পদ্ম
শোভনীয় মৃগৰ ৰূপলৈ অৰণ্য আৰু বামৰ আশ্রমস্থান উজ্জলিত কৰি ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।
বান্ধসে এইদৰে মনোমুগ্ধকৰ দৰ্শনীয় ৰূপ ধাৰণ কৰি দৈৱদৰ্শক প্ৰলোভিত কৰাৰ উদ্দেশ্যে নানাবাহুৰ
বঙে বঞ্জিতহৈ কোমল থাঁহ খাই খাই চাৰিওফালে ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

২২-২৩। ৰূপালী বিন্দুৰে কুটুকাফুটুকী প্ৰিয়দৰ্শন সেই স্বৰ্ণ মৃগই গছৰ কোমল পাতখাই
কেতিয়াবা কৰ্ণিকাৰ উপবন, সময়ত আকৌ কলগছৰ বাৰীলৈ গৈ বীৰ গতিত ঘূৰি ফুৰি সীতাৰ
দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

২৪। পছমৰ নিচিনা বঙেৰে চিত্ৰ-বিচিত্ৰ সেই মহামৃগটোৰ মনৰ স্মৃতি আশ্রমৰ ওচৰত
ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

২৫-৩০। এইদৰে বিচৰণ কৰি থাকোঁতে মৃগোক্তম সেই পত্ৰটিয়ে নানান ভাবভাৱীয়ে তাৰ
খেলা দেখুৱাবলৈ ধৰিলে, সময়ত কিছুদূৰ আগবাঢ়ি যায় আকৌ উভতি আহে, কেতিয়াবা
মাটিতে শুই পৰে। পিচ মুহূৰ্ত্ততে উঠি আকৌ দেওদি জ্বলিয়াই ফুৰে। কেতিয়াবা বা আন
মৃগৰ দলতে সোমায় আৰু সিহঁতৰ পিচে পিচে গৈ পিচ মূৰ্ত্ততে উভতি আহি আশ্রমৰ ছৰাৰ মুখত
উপস্থিত হয় হি। এইদৰে সীতাৰ দৃষ্টি আহক বুলি মৃগৰূপী বান্ধসে নানান অগ্নি ভাৱীয়ে জ্বলিয়াই
সময়ত বা মণ্ডলাকাৰে ঘূৰি তাত বিচৰণ কৰিবলৈ ধৰিলে। মৃগৰ তেনে ৰূপ দেখি তাত থকা বনচৰ
আন মৃগবোৰে ওচৰলৈ আহি এবাৰ শুভি চাই (মৃগ নহয় বুলি জানি ভয়তে) তাৰপৰা পলাই
দৌৰ মাৰে। বান্ধস সদায় মৃগবধতে বতৰ হ থাকিলেও, নিজৰ ভাব গোপন কৰিবলৈ সেই সময়ত
সিহঁতক ছুইয়ে ক্ষান্ত থাকিল, কোনোটোকে বধ নকৰিলে।

৩১-৩৫। ঠিক এনে সময়তে মদিৰেকণা শুভলোচনা বৈদেহীয়ে ফুল হিঙিকল বুলি
ইজোপাৰ পৰা সি জোপালৈ গৈ কৰ্ণিকাৰ, অশোক, অম্ৰাদি গছৰ ফুল সংগ্ৰহ কৰি আছিল।
বনবাসত অনভ্যস্ত নাৰীশ্ৰেষ্ঠা সীতাদেৱীয়ে এইদৰে ফুল গোটাই থাকোঁতে মুক্তামণি সদৃশ
বিচিত্ৰ বঙে বঞ্জিত বয়সৰ মৃগ তেওঁৰ চকুত পৰাত শোভনীয় দন্ত আৰু গুৰবিশিষ্ট, বোণ্য
গৈৰিকাদিলোম যুক্ত মৃগটিৰ পিনে স্নেহপূৰ্ণভাবে উৎকলন নয়নে চাই থাকিল। তেতিয়া মায়াবয়
মৃগটোৱেও বামৰ প্ৰিয়া ভাৰ্য্যাৰ পিনে চাই থাকি নিজৰ ৰূপেৰে অৰণ্যখন উদ্ভাসিত কৰি ইফালে
সিফালে ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

এইদৰে আগেয়ে নেদেখাছগুনা নানাবয়সৰ এই মৃগটো দেখি অনকাঙ্ক্ষা সীতাদেৱী পক্ষ
বিশ্বমুগ্ধতা হল।

। ইতি অৰণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত বিচৰাঞ্জন সৰ্গ সমাপ্ত ।

ত্ৰিচছাৰিংশ সৰ্গ

স্বৰ্ণ মৃগক ধৰা সম্বন্ধে বামসীতা আৰু লক্ষ্মণৰ কথা-বতৰা

১—২। চাক নিতম্বিনী অনিন্দ্যস্তন্দৰী বিগুহ স্ববৰ্ণবৰ্ণাভা সীতা দেবীয়ে ফুল তুলি থাকোতে ছয়োকাষে সোণ আৰু ৰূপৰ বৰণে স্প্ৰশোভিত এটা আচৰিত মৃগ দেখি হৰ্ষাষিতা হল আৰু তেওঁৰ স্বামী বাম আৰু আশুধাৰী লক্ষ্মণক মাতিবলৈ ধৰিলে।

৩। “আৰ্য্যপুত্ৰ, আহক, আহক, অন্তৰ্জ লক্ষ্মণে সৈতে বেগেতে আহক” এইবুলি চিঞৰি চিঞৰি মাতি থাকিও অকল মৃগৰ পিনেহে চাই থাকিল।

৪। নবশ্ৰেষ্ঠ বাম আৰু লক্ষ্মণ সীতাৰ দ্বাৰা এইদৰে আহূত হৈ সেইফালে লক্ষ্য কৰি পহুটো দেখিলে।

৫। তাক দেখি লক্ষ্মণৰ মনত শঙ্কা উপস্থিত হোৱাত তেওঁ বামক কলে, “এই মৃগটোক মই ৰান্ধস মাৰীচ বুলিহে অহুমান কৰোঁ।

৬। হে বাম, পাণী এই ৰান্ধসে পাপপূৰ্ণ মৃগৰ ৰূপ লৈ মৃগয়া কৰিবলৈ অহা বজা-সকলক প্ৰতাৰণা কৰি তেওঁলোকক বধ কৰে।

৭। হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ, সূৰ্য্যৰ বশ্মিত প্ৰকাশিত গন্ধৰ্ব্বনগৰী সদৃশ মায়াবিদ সেই ৰান্ধসৰে এই মায়ামৃগৰূপ।

৮। হে বাঘৰ, নানা বস্ত্ৰৰ বৰ্ণেৰে চিত্ৰিত এনে হেন মৃগ পৃথিবীত কতো নাই। হে জগৎপতি এইটো মায়াৰে ছলনা তাত অকণো সংশয় নাই।”

৯। কাকুৎস্থ লক্ষ্মণে এইদৰে কৈ থাকোতে সীতাদেবীয়ে বিগুহ হাঁহি এটা মাৰি তেওঁক বাধা দি মায়াৰ প্ৰতাৰণাতে হিতাহিত জ্ঞান হেৰুৱাই প্ৰহুৱল চিত্তে বামক কবলৈ ধৰিলে।

১০—১২। “আৰ্য্যপুত্ৰ, ধুনীয়া এই পহুটোৱে মোৰ মন হৰণ কৰিছে। হে মহাবাহু, আপুনি ইয়াক ধৰি আনক ই আমাৰ এটা খেলাৰ বস্তু হব। আমাৰ এই আশ্ৰমৰ ওচৰত পৰিষ্কৰণ দৰ্শন বহুত মৃগ বিচৰণ কৰে, আৰু লগতে চমৰ, স্মৰ, ঋক্ষ, পৃষত মৃগ, বান্দৰ, কিয়ব আদিয়েও বিচৰণ কৰে, হে মহাবাহু, সিহঁতো সকলোটি শ্ৰেষ্ঠ ৰূপসম্পন্ন আৰু মহাবলশালী।

১৩। কিন্তু হে ৰাজন, তেজ, সৌম্যতা আৰু শৰীৰৰ কান্তিত ইয়াৰ সদৃশ আন কোনো মৃগ মই আগতে দেখা নাই।

১৪। হে মহাব্ৰত, ইয়াৰ সৰ্ব্বাঙ্গ নানা বৰ্ণে চিত্ৰিত সাক্ষাৎ বহুব্ৰূৰূপ, চন্দ্ৰৰ নিচিনা সমগ্ৰ বনভাগকে বীৰভাবে উদ্ভাসিত কৰি ই শোভা কৰি আছে।

১৫। আহা কি মধুৰ ইয়াৰ ৰূপ। কি স্নেহৰ ইয়াৰ শ্ৰোভা। ইয়াৰ মুখৰ মাতেই বা ক'নে গুহলা। অজুত বিচিত্ৰাঙ্গ এই মৃগই মোৰ মন তেনেই হৰণ কৰি নিছে।

১৬। যদিহে জীৱিত অবস্থাতে আপুনি ইয়াক ধৰি আনিব পাৰে, তেন্তেহে এই ঠাণ্ডা আশ্চৰ্য্যজনক বস্তু হ'ব আৰু আটাইবোৰ মনত বিস্ময়ৰ ভাব ওপজাব।

১৭। আমাৰ বনবাসকাল শেষ হোৱাৰ পিচত আমি যেতিয়া 'ৰাজ্যত পুনঃ' অধিষ্ঠিত হম, এই যুগ আমাৰ অন্ত পূৰণ এটা অলঙ্কাৰ স্বৰূপ হ'ব।

১৮। প্ৰভু আৰ্য্যপুত্ৰ, আপোনাৰ, ভৰতৰ, শাহুদাই সকলৰ আৰু মোৰো যুগৰূপ এই দিব্যবস্তুটিয়ে বিস্ময় জন্মাই থাকিব।

১৯। হে নবশ্ৰেষ্ঠ, যদিহে শ্ৰেষ্ঠ এই যুগটিক আপুনি জীৱিত অবস্থাত ধৰি আনিব নোৱাৰে তেন্তেহে ইয়াৰ ছালখনো এটা মনোমোহা বস্তু হ'ব।

২০। নিহত এই প্ৰাণীটোৰ স্বৰ্ণাভ 'লখন কোমল ঘঁহৰ ওপৰত পাৰি লৈ আপোনাৰ ওচৰত বহি থাকিবলৈ* মোৰ বৰ হেঁপাহ হৈছে।

২১। যদিও তিৰোসকলে স্বচ্ছাচাৰী হৈ নিজ প্ৰয়োজন সিদ্ধিৰ বাবে স্বামীক কামত নিয়োগ কৰাটো এটা ভয়ঙ্কৰ আৰু অশোভনীয় কাম, তথাপি এই জন্তুৰ শৰীৰৰ সৌন্দৰ্য্যলৈ চাই মোৰ মনত এটা বিস্ময়ৰ ভাব উপজিছে।

২২-২৪। ইফালে সোণ বৰণীয়া গাৰ নোম, চকু নীলমণিৰ নিচিনা শিং। নবাক্ষৰ বৰ্ণাভ আৰু নক্ষত্ৰমালা সদৃশ নানা সমুজ্জল বিদূৰবিশিষ্ট যুগৰ ৰূপ দেখি ৰামবো মনত এটা বিস্ময়ৰ ভাব উৎপন্ন হৈছিল। সীতাৰ অস্ত্ৰাৰাধ আৰু লগতে নিজেও অদ্বুত এই যুগৰ ৰূপত প্ৰগুৰু হৈ ৰাখবে হৰিষ মনে ভায়েক লক্ষ্মণক কবলৈ ধাবলৈ।

২৫। "চোৱাঁ লক্ষ্মণ, যুগৰ অত্যুৎকৃষ্ট এই ৰূপ দেখি বৈদেহীৰ বৰ আগ্ৰহ হৈছে, এতেকে এই যুগ আজি আৰু জীয়াই নাথাকে।

২৬। হে সৌমিত্ৰ, ইন্দ্ৰৰ নন্দন কানন, কুবেৰৰ চৈত্ৰবল্লভ অথবা পৃথিৱীৰ কন্তো এনেবিধৰ যুগ নাই।

২৭। ইয়াৰ সুন্দৰ ৰোমৰাজি কামল আৰু বঁকা, বিচিত্ৰ সোণবৰণীয়া বিন্দুলমূহেৰো বৰাহ্মনত তাৰ শৰীৰক আশ্ৰয় কৰি জিলিকি আছে।

২৮। হামি মাৰোতে জিলিকি থকা অগ্নিশিখা সদৃশ ইয়াৰ জিভাখনলৈ চোৱাঁ, কেৱল মেঘৰ মাজৰ পৰা ওলাই অহা বিছাতেহে শোভা পাইছে।

২৯। ইয়াৰ মুখখন ইন্দ্ৰনীলমণি নিৰ্ম্মিত পানপাত্ৰ সদৃশ, পেটৰ তলভাগ বহু আৰু মুক্তা বলিৰ নিচিনা। এই যুগৰ ৰূপ বৰ্ণনাৰ অতীত, গতিকে এই ৰূপ দেখি কাৰ মন প্ৰসূত নহৈ পাৰে?

৩০। তাৰ কাকুনময় নানা বস্তুপূৰ্ণ এই দিব্য ৰূপত আচৰিত নহৈ পাৰে কোমে?

৩১। হে লক্ষ্মণ, অকল মাংস অথবা স্নানবিহাৰৰ কাৰণেই কৰ্ত্তব্যবী ৰজানকলে যুগৰূপ উদ্দেশ্যে মহা অৰণ্যৰ মাজলৈ আহি পণ্ড বধ কৰে।

* মূলত আছে 'উপাসিন্দু' ইয়াৰ অৰ্থ হয় আপোনাৰ ওচৰত বহি থাকিবলৈ অথবা ভাপন লক্ষ্যৰ নিচিনা স্বকৰণ ওপৰত বহি দেৱতাব উপাসনা কৰিবলৈ।—ঈশাকব।

৩২। লগতে তেওঁলোকে বিবিধ ধাতু, মণিবস্তু আৰু স্তূৰ্ণ আদিৰ সংগ্ৰহৰ দ্বাৰা তেওঁলোকৰ ধনকোশো বৃদ্ধি কৰে।

৩৩। হে লক্ষণ, মনেৰে চিন্তা কৰা মাতেই ব্ৰহ্মলোকত যিদৰে বিহকে বিচৰা যায় তাকেই পোৱা হয় আৰু এইদৰে প্ৰাপ্ত বস্তু যিদৰে আটাইতকৈ শ্ৰেষ্ঠ, বজাসকলেও সেইদৰে বনৰ পৰা যি ধনবস্তুদি সংগ্ৰহ কৰে বাজ্যৰ কাৰণে প্ৰকৃততে সেয়েহে সাৰবস্তু।

৩৪। অৰ্থাকাজীজনে ধনলাভৰ উপায় সম্বন্ধে কোনো চিন্তা নকৰাকৈয়ে যি ধন লাভ কৰিব পাৰে অৰ্থশাস্ত্ৰজ্ঞ পণ্ডিত সকলে তাকেই প্ৰকৃত অৰ্থ বুলি কয়।

৩৫। স্তূৰ্ণমায়া বৈদেহীয়ে মোৰে সৈতে এই মৃগবস্ত্ৰৰ কাঞ্চনময় ছালখনৰ ওপৰত বহিবলৈ ইচ্ছা কৰিছে।

৩৬। মোৰ অহুমান কাদলী, *প্ৰিয়কী, প্ৰবেণী অথবা আবিকী কোনোবিধ পছৰ ছালেই স্পৰ্শ বিষয়ত এই মৃগৰ ছালৰ নিচিনা হ'ব নোৱাৰে।

৩৭। পৃথিৱীত এই মৃগ আৰু নভোমণ্ডলত বিচৰণ কৰি ফুৰা দিবা যীমান তাৰামৃগ (মৃগশিৰা নক্ষত্ৰ) এই উভয় মৃগই স্বৰ্গীয় বস্তু।

৩৮। আনপক্ষে হে লক্ষণ, তুমি যিদৰে কৈছা যদি ই ৰাক্ষসৰে মায়া, তেতিয়াহলেও মই ইয়াক বধ কৰাটোহে উচিত হ'ব।

৩৯। পাপাত্মা নিষ্ঠুৰ এই মাৰীচে বনত বিচৰণ কৰি বহুত মূনিপুত্ৰবধ বধ কৰিছে।

৪০। সেইদৰে বহুত ৰজাকো ধন হাতে মৃগযাৰ কাৰণে বনলৈ অহাৰ সময়ত এই ৰাক্ষসে মৃগৰূপে হঠাতে সমুখত উপস্থিত হৈ বধ কৰিছে।

৪১। ইয়াৰ আগতে এই ঠাইতে বাতাপি নামে ৰাক্ষসে+ অশ্বতৰী নিজ গৰ্ভৰ দ্বাৰা নিহত হোৱাৰ দৰে, বহুত তপস্বী ব্ৰাহ্মণৰ উদবস্তু হৈ তেওঁলোকক বধ কৰিছিল।

৪২-৪৪। এইদৰে ব্ৰাহ্মণ সকলক বধ কৰি থাকোতে এসময়ত সি তেজ সম্পন্ন অগস্ত্য মুনিক লগ পায় আৰু তেওঁৰ দ্বাৰা ভুক্ত হয়। শ্ৰীক্ৰুৰ শেহত ভগবান অগস্ত্য মুনিয়ে ৰাক্ষসৰূপ ধাৰণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰা বাতাপিক হাঁহি এটা মাৰি কলে, “বাতাপি, পাপক নগণি নিজ শক্তিবলে এই সংসাবত তই বহুত বিজ্ঞশ্ৰেষ্ঠ জনক বধ কৰিলি, তাৰ ফলত এতিয়া তইয়ে মোৰ পেত জীণ গলি।”

৪৫। হে লক্ষণ, যিজনো মোৰ নিচিনা ধৰ্মনিষ্ঠ আৰু জিতেজয়ী জনক অতিক্ৰম কৰি চলে ৰাক্ষস হলেও সি বাতাপিৰ নিচিনাকৈ জীৱিত থকাটো উচিত নহ'ব।

* কাদলী—কদলী মৃগৰ ছাল—এই মৃগৰ বোমৰ আগভাগ দীল বৰণৰ।

প্ৰিয়কী—প্ৰিয়ক মৃগৰ ছাল—মিহি বন বোমবুজ মৃগ।

প্ৰবেণী—হাগজাতীয় মৃগৰ ছাল।

আবিকী—হাগজাতীয় মৃগৰ ছাল।

† অশ্বতৰী—পৰ্ণভব ঔষধত বোঁদাৰ পৰা জন্ম পোৱা প্ৰাণী। প্ৰবাদ আছে যে এই অশ্বতৰী সমৰ্থ হলে ভাইব পেটটো কালিহে পৰ্ণৰ সন্ধান ৰাহিব কৰা হয় আৰু ভাতেই ভৰি বৃত্তি ঘটে। কাৰো কাৰো মতে অশ্বতৰী নামে কেঁকোবা অথবা বৃত্তিক জাতীয় বকৰা।

৪৬। মোৰ সন্মুখলৈ আহি অগস্ত্যৰ হাতত বাতাপি নিহত হোৱাৰ দৰে ইও মোৰ হাতত নিহত হওক। কবচ পৰিধান কৰি অস্ত্ৰশস্ত্ৰে সজ্জিত হৈ তুমি মৈথিলীক ইয়াতে বন্ধ কৰি থাক।

৪৭। হে ৰঘুনন্দন, এই ঠাইত আমাৰ যদি কৰণীয় বিষয় কিবা আছে সেই সকলো অৰুণ সীতাক লৈয়ে। মই, হয় এই যুগক বধ কৰিম অথবা জীৱিত অবস্থাতে তাক ধৰি লৈ আহিম।

৪৮। লক্ষ্মণ, চোৱা এই পহুটোৰ ছালখনটোল জানকীৰ বৰ হেঁপাহ হৈছে, এতেকে তাক আনিবলৈ মই বেগেতে যাওঁ।

৪৯ ৫০। এই যুগৰ ছাল অতি উৎকৃষ্ট, গতিকে ই আৰু জীৱিত থাকিব নোৱাৰে, এপাত শৰেৰে এই পহুটোক বধ কৰি ইয়াৰ ছালখন লৈ নাহৌঁ মানে সীতাবে সৈতে আশ্ৰয়ত অতি সাবধানে থাকিবা।

৫১। লক্ষ্মণ, বিপদ যি কোনো মুহূৰ্ত্ততে আহিব পাৰে এই শৰা কৰি, বুদ্ধিমান, মহাবলশালী আৰু কাৰ্য্যক্ষম জটায়ু পক্ষীক লগত লৈ অতি সতৰ্ক চিত্তে মৈথিলীক বন্ধ কৰি থাকিবা।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰিচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুষ্চত্বাৰিংশ সৰ্গ

মাৰীচ বধ

১। মহাতেজস্বী ৰঘুনন্দন বামে ভাস্কৰক এইদৰে আদেশ দি সোণৰ নাল লগোৱা ধনুৰ ধাৰণ কৰিলে।

২। তাৰ পিচত অলকাৰ স্বৰূপ তিনিঠাইত কেঁকাধৰ্ম্মক ভাজ লগোৱা ধনু আৰু নব্বছটা টুণ বান্ধি লৈ বীৰবিক্ৰমে ওলাই গল।

৩। ভেতিয়া বস্ত্ৰবাজ সেই যুগটোৱে বাজেস্ত বামে তাক খেদি অহা দেখি ভয়তে বিভাতে অন্তৰ্হিত হৈ পুন দৃষ্টিগোচৰ হল।

৪-৭। পহুটো বিশিনে বাই খজলধাৰী ধনুস্পাণি বামো সেইপিনে বাবলৈ ধৰিলে। বামে দেখিলে যে যুগই তাৰ শৰীৰৰ ৰূপতে উদ্ভাসিত কৰিছে যেন আগলৈ গৈ আছে, বাবে বাৰে খুঁচি চাই আৰু আগলৈ লৰ মাৰে, সময়ত দীঘলীয়া জাপ মাৰি বহুবল আগবাঢ়ে আৰু সময়তে হাতেৰে চুকি পোৱা অবস্থাত থাকি বামৰ লাক্ত বঢ়ায়, কতিয়াবা শৰপাতৰ ভয়তে পড়িত হৈছে যেন আকাশলৈ লাক দিয়ে। এইদৰে অৰণ্যৰ যাজ্ঞত সময়ত দেখা আৰু পিচবৃহত্তে বৃহত দেখা দি স্বৰ্ণযুগ সন্মুখৰ পিনে দৌৰি বাবলৈ ধৰিলে।

৮। এইদৰে দেখা নেদেখা অবস্থাব মাজেদি যুগৰূপী মাৰীচে বাঘৰক আশ্ৰয়ৰ পৰা বহুদূৰলৈ লৈ গল।

৯। ছালৰ লোভত (মাৰীচৰ দ্বাৰা এইদৰে প্ৰভাৱিত হৈ) বামৰ ভাগৰ লগাত তেওঁ ক্ৰুদ্ধ হৈ গছৰ তলত কোমল খাঁহৰ ওপৰতে বহি পৰিল।

১০। ঠিক এনেসময়তে মৃগকণী নিশাচৰে বামক উদ্গাদিত কৰি আন আন মৃগমূখৰ দ্বাৰা পৰিৱৃত হৈ আকৌ ওচৰতে দেখা দিলে।

১১-১২। বামে ধৰাৰ ইচ্ছা কৰা দেখি সি পুন লৰ দিলে আৰু তৎক্ষণাত ভয়তে আকৌ অস্তিত্ব হৰিল। পিচ মুহূৰ্ততে গছনিৰ মাজৰ পৰা ওলাই পুন দূৰত দেখা দিলে। এইবাৰ তাক দেখি মহাতেজস্বী বামচন্দ্ৰই তাক বধ কৰিবলৈ স্থিৰ কৰিলে।

১৩-১৬। তেতিয়া বাঘে আকৌ ক্ৰুদ্ধ হৈ সূৰ্য্যৰশ্মিসম শত্ৰুবিধ্বংসকাৰী জলন্ত শৰ এপাত উলিয়াই লৈ তাক ধৃত নংযোগ কৰিলে, তাৰপিচত বলশালী বামচন্দ্ৰই মৃগলৈ লক্ষ্য কৰি ব্ৰহ্মাৰ দ্বাৰা নিৰ্ম্মিত সৰ্পবৎ সমুজ্জল শৰপাত গাৰ জোৰেৰে এৰি দিলে। বজ্ৰসম শ্ৰেষ্ঠ শৰে মৃগকণী মাৰিচৰ বুকু ভেদ কৰিলে আৰু সি তালগছৰ আগৰ সমান ওপৰলৈ জাপ দি ভয়ত আঁতুৰ হৈ মাটিত পৰিল।

১৭। কলাধাতুমাত্ৰ জীৱন বাকী থাকোতে সি ভৈৰবস্বৰে চীৎকাৰ কৰি উঠিল আৰু মৰণকালত তাৰ কৃত্ৰিম ৰূপ এৰি পৃথিবীত পৰিল।

১৮। লগতে বাঘৰ কথা মনত পৰাত সি চিন্তা কৰি চালে কিটো কৰিলে সীতাই লক্ষণক তাৰপৰা পঠাব পাৰে আৰু বাঘেইবা কি উপায়ে সেই শূন্য ঠাইৰ পৰা সীতাক হৰণ কৰি নিব পাৰে।

১৯। ভাবিচিন্তি চাই বাঘে কোৱা কথাকে যুক্তিযুক্ত বুলি অনুমান কৰি বামৰ স্বৰ অনুকৰণ কৰি সি “হা সীতা। হা লক্ষণ” বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে।

২০-২২। ইতিমধ্যে ৰাক্ষসে অভুলনীয় সেই শৰৰ দ্বাৰা বিদ্ধ হৈ মৃগৰূপ পৰিত্যাগ কৰি ৰাক্ষসৰ ৰূপ ললে আৰু জীৱন ত্যাগ কৰাৰ লগে লগে তাৰ শৰীৰটোৱে বিৰাটৰূপ ধাৰণ কৰিলে। বামে যোৰমূৰ্ত্তি ৰাক্ষসক ভূপতিত হৈ বক্তাকুলকলেবৰে মাটিত ধৰএবাই থকা দেখি লক্ষণৰ কথা সোধৰণ কৰি মনে মনে সীতাৰ বিষয়ে চিন্তাশ্বিত হল।

২৩। তেওঁ ভাবিলে “লক্ষণে আগতে কোৱাৰ দৰে এইটো সঁচাকৈয়ে মাৰীচৰে মায়া। তেওঁ যিদৰে কৈছিল ফলত সেয়ে হল। মাৰীচহে মোৰ হাতত নিহত হল।

২৪-২৬। এতিয়া হা সীতা। হা লক্ষণ। বুলি যি চীৎকাৰ কৰি ৰাক্ষস মৰিল এই কথা শুনাৰ পিচত সীতাৰ বা কি অবস্থা হয় আৰু অৰ্ধৈৰ্ষ্য হোৱাত মহাবাহু লক্ষণৰে বা মনৰ গতি কেনে হয়। এইদৰে চিন্তা কৰি থাকোতে ধৰ্ম্মাত্মা বামৰ শৰীৰ বোমাক্ষিত হল আৰু ৰাক্ষসক বধ কৰাৰ পিচত তাৰ চীৎকাৰ শুনি (সীতাৰ কাৰণে) বিবাদজনিত তীব্ৰ এটা ভয়ৰ ভাবে বামক অভিভূত কৰিলে।

২৭। তেতিয়া বামে আন এটা মৃগ বধ কৰি তাৰ মঙহ লৈ জনহানত থকা তেওঁৰ আশ্ৰমৰ অভিমুখে লৰালৰিকৈ খোজ ললে।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুশ্চত্বাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চচাৰিংগ সৰ্গ

সীতাৰ আক্ৰোশত বামৰ ওচৰলৈ লক্ষণৰ প্ৰস্থান

১। বনৰ মাজত স্বামীৰ স্বৰসদৃশ সেই আৰ্ত্তনাদ শুনি সীতাই লক্ষণক কলে, “লক্ষণ, যোৱা বামৰ খবৰ লোৱাটো।

২। অতি আতুৰত পৰি চিঞৰা তেওঁৰ এটো মাত শুনি মোৰ জীৱন আৰু মনৰ স্থিতি নোহোৱা হৈছে।

৩। তোমাৰ ককায়েবাই বনত চিঞৰ বাখৰ কৰিবলৈ ধৰিছে এনেদৰে তুমি তেওঁক বন্ধা কৰিবলৈ যোৱাটো কৰ্তব্য। তোমাৰ জ্যেষ্ঠই এতিয়া সহায় বিচাৰিছে, তুমি তৎক্ষণাত তেওঁৰ গুৰিল লবমাৰ।

৪। বাঁড গৰু সিংহৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হোৱাৰ দৰে বাঘবো বাৰুসৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হৈছে।” সীতাই এইদৰে কোৱাতো লক্ষণে বামৰ আদেশ শ্ৰবণ কৰি আশ্ৰম এৰি ওলাই নগল।

৫-৬। তেতিয়া জনকাস্বজা সীতা নুৰা হৈ লক্ষণক কহলৈ ধৰিলে, “ভাই সৌমিত্ৰ, যিহেতু এনে অবস্থাতো তুমি তোমাৰ ককায়েৰাৰ ওচৰলৈ যোৱা নাই, অতএৱ বুজিলোঁ। তুমি মিত্ৰৰূপে বামৰ শত্ৰু হৈছে ইয়াত আছ। লক্ষণ, বুজিলোঁ। মোক পাবলৈ তুমি বামক বিনষ্ট হোৱা দেখিবলৈ ইচ্ছা কৰিছ।

৭। নিশ্চয় মোক পাবলৈ ইচ্ছা কৰিয়ে তুমি বামক অতুসৰণ কৰিব খোজা নাই। বামৰ বিপদতহে তোমাৰ আনন্দ, ককায়েবালৈ তোমাৰ স্নেহ অকণো নাই।

৮-১৫। সেয়েহে মহাদ্ৰুতিসম্পন্ন বামক নেদেখিও তুমি নিশ্চক্ৰিতে ইয়াত থাকিব পাৰিছ। যি বামক প্ৰধান বুলি (মুখ্য হিচাবে) মানিলে তুমি ইয়ালৈ আহিছ। তেনেজনৰ জীৱন বিপন্ন হলে মোক ইয়াত বন্ধা কৰি থকাৰপৰা কি লাভ?” যুগবধু সদৃশ সীতা সীতাদেৱীয়ে অশ্রুপূৰ্ণনেৰে এইদৰে কৈ থাকোতে লক্ষণে তেওঁক কলে, “বৈদেহী, পদ্ম, অম্বু, গন্ধৰ্ব, দেৱ, দানব, বাৰুস এই সকলৰ কোনোৱে আপোনাৰ স্বামীৰ ওপৰত জয়লাভ কৰিব নোৱাৰে, ইয়াত কোনো সংশয় নাই, হে দেৱী, দেৱতা, মন্ত্ৰ, গন্ধৰ্ব, পক্ষী, বাৰুস, শিলাচ, কিম্ব, যুগ অথবা ভয়কৰ বানধৰ ভিতৰতো এনে কোনো নাই যি যুদ্ধত ইন্দ্ৰোপম বামৰ সমুখত ৰিয় দিব পাৰে। যুদ্ধক্ষেত্ৰত বাম অবধা এতেকে আপুনি তেনে কথা কোৱা উচিত নহয়। হে শোভনে, বাম নোহোৱাকৈ এই বনত আধোনাক অকলে এৰি থাকিল মোৰ মনে বকয়। ইন্দ্ৰাদি বলবান সকলৰ বলেও বামৰ বলক পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰে আৰু অৰু ইন্দ্ৰৰ আৰু মেৰুতাপে সৈতে তিনিও লোকৰ প্ৰাণী মিলিতাই তেওঁৰ বিপকে ৰিয় দিলেও তেওঁক পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰে; আপুনি জুহিব হৈ শোক পৰিতাপ কৰক।

১৬-২০। শীঘ্ৰে যুগশ্ৰেষ্ঠ সেই প্ৰাণীটোক বধ কৰি আপোনাৰ স্বামী উভতি আহিব। আপুনি যি শব্দ শুনিছে সি বামৰ শব্দ নহয় অথবা অশৰীৰী কোনো দেৱতাবো নহয়। ই বান্ধুসৰ গৰ্জৰ নগৰীৰে নিচিনা মায়াহে*। হে বৈদেহী, মহাত্মা বামে ভ্ৰাসৰূপে আপোনাক মোৰ হাতত সপি দি গৈছে। হে বৰাবোহে, আপোনাক এৰি যাবলৈ মোৰ মনত সাহস নহয়। হে কল্যাণী, ধৰক বধ কৰাৰ পিচত জনস্থান ধ্বংস হোৱাত এই নিশাচৰবোৰৰ লগত আমাৰ ঘোৰ শত্ৰুতা উপস্থিত হৈছে, বনত সিহঁতে আমাৰ বিপক্ষে বহুত ৰট'-থচা কৰি থাকে। হে বৈদেহী, বান্ধুসবোৰৰ কামেই হৈছে আনক হিংসা কৰি আনন্দ উপভোগ কৰা। এই বিষয়ে আপুনি কোনো চিন্তা নকৰিব।”

২১-২২। লক্ষ্মণে এইদৰে কোৱাত সীতাদেৱীয়ে খঙতে চকু ৰঙা কৰি কৰ্কৰ্ষ বাক্যে সত্যবাদী লক্ষ্মণক কবলৈ ধৰিলে, “নিষ্ঠুৰমতি কুলাঙ্গাৰ লক্ষ্মণ, মোৰ প্ৰতি তোমাৰ দয়াভাৱৰ অবতৰণা সম্পূৰ্ণ অনাৰ্য্যজনোচিত, মই দেখিছো বামৰ মহাবিপদতেই তোমাৰ আনন্দ, আৰু এই কাৰণতে বামৰ বিপদ দেখি তুমি এইদৰে কব পাৰিছা।

২৩। লক্ষ্মণ, তোমাৰ নিচিনা নিষ্ঠুৰ ৰূপটোচাৰী শত্ৰুৰ পক্ষে এনে পাপাচৰণ একো বিচিত্ৰ নহয়।

২৪। তুমি অতিশয় চুই, সেয়েহে মোৰ কাৰণে অন্তৰত গোপন ভাব ৰাখি, তুমি অকলে অথবা ভৰতৰ দ্বাৰা নিযুক্তহৈ বামক অকলশৰীয়া পাই বনলৈ পিচে পিচে আহিছা।

২৫। হে সৌমিত্ৰি, তোমাৰ অথবা ভৰতৰ সেই অভিসন্ধি ফলবতী নহব। ইন্দীৰবশ্বাম পদ্মপাশলোচন বামৰ নিচিনা স্বামীক আশ্ৰয় কৰি থাকি আন এজনত মোৰ ৰতি হ'ব পাৰে কেনেকৈ ?

২৬। হে সৌমিত্ৰি, নিশ্চয় তোমাৰ সন্মুখতে মোৰ এই প্ৰাণ মই ত্যাগ কৰিম।

২৭-২৮। বামৰ অবিহনে মই ক্ষন্তেক কালো। এই পৃথিৱীত জীৱন লৈ নাথাকোঁ।” সীতাৰ গাৰ লোম শিষৰি উঠা এই কৰ্কৰ্ষ বাণী শুনি জ্বিতেন্দ্ৰিয় লক্ষ্মণে হাতযোৰ কৰি সীতাক কলে, “ভবতী, আপুনি মোৰ সাক্ষাৎ দেৱতা স্বৰূপ, অতএব আপোনাৰ কথাত উত্তৰ দিবলৈ মোৰ সাহস নাই।

২৯। হে মৈথিলী, নাৰীৰ পক্ষে এনে অশোভনীয় কথা কোৱাটো একো বিচিত্ৰ নহয়। লোকসমূহত তিৰোতাসকলৰ স্বভাৱ এনে ভাৱে হোৱা দেখা যায়।

৩০। তেওঁলোক ধৰ্ম্মত্যাগী, চকল আৰু উগ্ৰস্বভাৱসম্পন্ন আৰু পিতা পুত্ৰ অথবা ভ্ৰাতৃবৰ্গৰ ভিতৰত ভেদবুদ্ধিকাৰী। কিঙ্ক হে জনকাত্মজা বৈদেহী, আপোনাৰ এনে কথা মোৰ সহ্য নহয়।

৩১-৩৩। আপোনাৰ এই কথাই নাৰাচ শব্দ দৰে মোৰ কাণত বিদ্ধিবলৈ ধৰিছে। মই ভ্ৰাসৰূপত কথা কোৱাতো আপুনি মোৰ প্ৰতি যি কৰ্কৰ্ষ বাক্য প্ৰয়োগ কৰিলে, বনদেৱতাসকলে সাক্ষীস্বৰূপ হৈ তাক শুনি থাকক। মই গুৰুজনৰ বাক্য পালন কৰি এনে অৱস্থাত থকা সত্ত্বেও আপুনি জীৱনভাবমূলক দুষ্টপ্ৰকৃতিৰ বশবৰ্ত্তী হৈ মোৰ প্ৰতি সন্দেহমূলক হৈ বিনাশৰ সন্মুখী হবলৈ

* গৰ্জৰ নগৰী মায়া আকাশত হঠাতে দেখা গোৱা প্ৰাসাদ আদি গৃহসূৰ্য নগৰ যি পৰ মুহূৰ্ত্ততে অন্তৰ্হিত হয়।

ওলাইছে, আপোনাক ধিক। বাক, কাকুংহ বাম য'ত আছে ময়ো তালৈ যাওঁ। হে বৰাননে, আপুনি মঙ্গলে থাকক।

৩৪। হে বিশালাক্ষী, বনদেবতাসকলে আপোনাক বন্ধা কৰি থাকক। সন্মুখত অম্বজল হ্ৰচক ঘোৰ লক্ষণসমূহ মোৰ আগত দেখা দিছে। বামে সৈতে উভতি আহি মই যেন আপোনাক আকৌ দেখা পাওঁ, তাকে কামনা কৰিছোঁ।”

৩৫-৩৭। লক্ষণে এইদৰে কোৱাত জনকাজ্ঞা সীতাদেৱীয়ে কান্দি কান্দি চকুৰ লোৰে তিয়াই কবলৈ ধৰিলে, “হে লক্ষণ, নিশ্চয়কৈ জানিবা বামৰ অবিহনে হয় গোদাবৰীত প্ৰবেশ কৰিম, অথবা ডিঙিত ফাঁচ লগাই, অথবা ওখ ঠাইৰ পৰা জাপ দি পৰি প্ৰাণ ত্যাগ কৰিম; নহলে তীব্ৰ বিষ পান কৰি অথবা অগ্নিত প্ৰবেশ কৰিয়ে প্ৰাণ এৰিম, তথাপি বাম ভিন্ন অন্তপুৰুষৰ অঙ্গস্পৰ্শ নকৰোঁ।”

৩৮। লক্ষণৰ আগত এই বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰি সীতাদেৱীয়ে শোকাভিত্ততা হৈ হাত দুখনৰে পেটত চপৰিয়াবলৈ ধৰিলে।

৩৯। অয়তলোচনা সীতাদেৱীয়ে দ্ৰুপতে অভিত্ততা হৈ এইদৰে বিলাপ কৰি থকা দেখি স্মিতানন্দন লক্ষণে ব্যাণুলচিন্তে তেওঁক আশ্বাসবাণী দিলে, কিন্তু তাৰ উত্তৰত সীতাদেৱীয়ে তেওঁৰ দণ্ডবেকক কোনো কথা নকলে।

৪০। তাৰ পিচত বিগুহায়া লক্ষণে হাতবোৰ কৰি অলপ অবনত হৈ সীতাক অভিবাদন জনালে আৰু সীতাৰ পিনে বহুবাৰ উভতি চাই বামৰ ওচৰলৈ খোজ ললে।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষট্চত্বাৰিংশ সৰ্গ

সীতাৰ লগত পৰিত্ৰাজককণী বাৰণৰ সাক্ষাৎ

১। সীতাদেৱীৰ কৰ্শন বাক্য শুনি বামৰ কনিষ্ঠভাতা লক্ষণে ক্ষুব্ধ হৈ বামক লগ পাবলৈ শঙ্কাধিতচিন্তে বামৰ ওচৰলৈ প্ৰস্থান কৰিলে।

২। এই একান্ত স্নযোগ পাই দশগ্ৰীব বাৰণে পৰিত্ৰাজকৰ ৰূপ লৈ বৈদেহীৰ ওচৰ চাপিল।

৩। তেওঁ স্বচ্ছ গেকৰা বসন, শিখা, ছত্ৰ, ধ্বজ, হাতত কমণ্ডলু আৰু বাঁওকাঁপ্ত দণ্ড ধাৰণ কৰি সন্ন্যাসীৰ বেশে* ব্ৰাহ্মবৃগল নথকা অৱস্থাত অবণ্যত থকা সীতাৰ ওচৰত উপস্থিত হ'ল।

* চীকাবান দত্তে স্বাৰণ্য এইটো জিনতীৰ ৰূপ—মহাত্ম্যতত আহ—বাৰণত ব্যতিৰ্ভূতা মুক্ত কুণ্ডলী জিনতীৰ—অৰ্ঘ্যৰ মূৰত শিখা, হাতত কমণ্ডলু আৰু ছত্ৰ, বাঁও বাঁও জিনত।

৪—১২। চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্য নথকা অৱস্থাত ঘোৰ অন্ধকাৰে যিদৰে সন্ধ্যাৰ ওচৰ চাপে মহাবলশালী বাৰণেও সেইদৰে ভ্ৰাতৃযুগলৰ অনুপস্থিত সীতাৰ ওচৰ চাপিল। বাহুগ্ৰহে চন্দ্ৰবিহীন বোহিগী নক্ষত্ৰক যিদৰে দেখা পায় বাৰণেও যশস্বিনী ৰাজপুত্ৰী সীতাক বাম নথকা অৱস্থাত সেইদৰে দেখা পালে। ঘোৰ পাপকৰ্ম্মী বাৰণক দেখি জনহানৰ বৃক্ষসমূহ নিশ্চল হল, বতাহৰ চলাচল বন্ধ হল আৰু বক্তনেত্ৰ বাৰণৰ ৰূপ দেখি খৰশ্ৰোতা গোদাবৰীয়ো ভয়তে বীৰ গতিত প্ৰবাহিত হবলৈ ধৰিলে। বামৰ হিদ্ৰ বিচাৰি ফুৰা বাৰণে, বাম আৰু লক্ষ্মণ উভয়ৰে অনুপস্থিতিত ভিক্ষুকৰূপে বৈদেহীৰ ওচৰত উপস্থিত হল। বাৰণ স্বভাবতে অসং প্ৰকৃতিৰ কিন্তু সেই সময়ত সি শাস্ত যতিৰ ৰূপ লৈ শনিগ্ৰহে চিত্ৰানক্ষত্ৰৰ ওচৰ চপাৰ দৰে স্বামীশোকাভিত্তা সীতাৰ সন্মুখত থিয় দিলে। তৃণাচ্ছাদিত কুপসদৃশ শাস্তসৌম্যৰূপধাৰী সন্ন্যাসীবেশী বাৰণে শোকাভিত্তা অশ্ৰুপূৰ্ণনেত্ৰে পৰ্ণশালাত বহি থকা মনোমোহা দাঁত আৰু ঠোঁঠেৰে স্মৃশোভিতা বামৰ ভাৰ্য্যা পূৰ্ণচন্দ্ৰাননা যশস্বিনী সীতাৰ ফালে চাবলৈ ধৰিলে।

১৩—১৫। পট্টপীতাশ্বৰ পৰিধানকাৰিণী পদ্মপলাশলোচনা সীতাৰ ওচৰলৈ আহি নিশাচৰ বাৰণ হৰ্ষাশ্বিত হল। সীতাৰ ৰূপ দেখি কামভাবত আতুৰ হৈ ৰাক্ষস ৰজাই বেদমন্ত্ৰ উচ্চাৰণ কৰি তিনিওজগততে শ্ৰেষ্ঠা পদ্মবিহীনা লক্ষ্মীসদৃশ শৰীৰৰ কাস্তিতে জিলিকি থকা সীতাক দেখি মধুৰ প্ৰশংসা বাক্যেৰে কবলৈ ধৰিলে।

১৬। “হে শুভাননে, পীতপট্টবস্ত্ৰপৰিহিতা তোমাৰ বৰণ বিগুহ্ৰস্বৰ্ণসদৃশ, পহুমফুলৰ মালা পৰিধান কৰি তুমি পদ্মিনীসদৃশ স্মৃশোভিতা হৈছা।

১৭। হে বৰাবোহে, তুমি হী (গোৰী), ত্ৰী (ঐশ্বৰ্য্যাধিষ্ঠাত্ৰী দেৱী), কীৰ্ত্তি, অথবা লক্ষ্মী (সৌভাগ্যবিধাত্ৰী) অথবা কোনো অপসৰা অথবা ভূতি (অগ্নিমাৰ্গ সিদ্ধি) অথবা কামদেবপত্নী ৰতি—নিজ ইচ্ছাতে এই অৰণ্যত বিচৰণ কৰিছা ?

১৮। তোমাৰ দাঁতৰ পাড়ি সমান আৰু কুন্দকোৰকসম স্নিগ্ধ আৰু শুভ্ৰ, নয়নযুগল বিশাল আৰু বিমল, প্ৰাস্তভাগ ৰক্তিম আৰু কৃষ্ণবৰ্ণতাৰকা শোভিত।

১৯। তোমাৰ জঘনপ্ৰদেশ বিশাল আৰু ফুল, উৰু কবিকবসম পৰিপূৰ্ণ, স্মৃগোল, স্মৃঠাম আৰু মনোমোহা।

২০। তোমাৰ স্তনযুগল তালফলসদৃশ পীন, উন্নত, স্নিগ্ধ আৰু কমনীয় আৰু শ্ৰেষ্ঠমণিৰত্নৰ দ্বাৰা বিভূষিত হৈ অতি মনোমোহা হৈছে।

২১। হে বিলাসিনী, পানীয়ে নদীৰ পাৰ থকাই নিয়াৰ দৰে তোমাৰ মনোমোহা হাঁহি শোভনীয় দন্তপংক্তি আৰু স্মৃশোভন নয়নযুগলে মোৰ মন হৰণ কৰি নিছে।

২২। হে দেৱী, তোমাৰ কঁকাল ধামুচীয়া। তোমাৰ কেশদাম স্তনৰ আৰু স্তনযুগল স্ত্ৰসংহত, ইয়াৰ আগতে এনে ৰূপৱতী দেৱী, গন্ধৰ্ব্বী, বক্ষী অথবা কিন্নৰী ক’তো দেখা নাই।

২৩—২৪। তোমাৰ এইৰূপ পৃথিৱীত কোনো নাৰীতে মই দেখা নাই, তিনিও জগততে তোমাৰ এইৰূপ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ আৰু তোমাৰ বয়সো তেনেই স্নেহামূল। এনে অৱস্থাত এই বিজন বনত তোমাক দেখা পাই মোৰ চিত্ত ব্যাকুল হৈ উঠিছে, এতেকে হে দেৱী তুমি এই বনৰ পথা ওলাই আহা, তোমাৰ মদল হওক। তুমি এনেহানত থকাৰ উপযোগী নোহোৱা।

২৫—৩১। এই ঠাই ঘোৰকণী বান্ধসবিলাকৰ বাসস্থান, শ্ৰেষ্ঠ প্ৰাসাদ আৰু সুগন্ধযুক্ত
বৰগীৰ নগৰ আৰু উৎকল হৈ তোমাৰ উপযুক্ত বাসস্থান। হে শুভেচ্ছা, উৎকল ৰাজ্য, শ্ৰেষ্ঠ
গন্ধসামগ্ৰী, উত্তম বস্ত্ৰহে তোমাৰ উপযুক্ত আৰু তোমাৰ স্বামী এজন সন্মুখত পুৰুষহে
হোৱা উচিত। হে শুচিস্থিতে, কদ, মৰুৎ, বসুগণ এইসকলৰ জিহবত তুমি কাৰ বৰগী ?
হে বৰাবোহে, মোৰ মনত তুমি দেৱী বুলিহে ধাৰণ হৈছে। এই বনলৈ গন্ধৰ্ব, দেৱতা বা
কিন্ধবগণৰ ভিতৰত কোনো নাহে, এইখন বান্ধসবোৰৰ বাসস্থান, এনেস্থলত তুমি ইয়ালৈ
আহিলা কিয় ? এইঠাইত বান্ধব, সিংহ, বুৰুবেচীয়া বাঘ, মৃগ, বৃক, ঋক, খাগ, কাউৰী
আদিহে বাস কৰি থাকে, তুমি সেইবোৰলৈ ভয় নকৰাকৈ আছা কেনেকৈ ? হে বৰাননে,
এই মহাবন্যত অকলে থাকিও তুমি মদোদ্বস্ত, যাৰ উগ্ৰতেজস্বীহাতীবোৰলৈ ভয় নকৰাকৈ
কেনেকৈ আছা ? তুমি কোন, কাৰ ভাৰ্যা, কিয় আৰু কৰণৰা এই দণ্ডকাৰণালৈ আহিছা ?

৩২। হে কল্যাণী, অতি আচৰিত যে দুৰ্য্যোৰ বান্ধসবোৰৰ বাসস্থান এনে এখন বনত
তুমি অকলে বিচৰণ কৰি আছা।” এইদৰে প্ৰশংসা কৰি মহাবলী ৰাৱণে বৈদেহীক নানা কথা
শুধিলে।

৩৩। কিন্তু মৈথিলীয়ে ব্ৰাহ্মণবেশে অহা দেখি ৰাৱণৰ প্ৰতি সকলো প্ৰকাৰৰ আতিথ্য
সৎকাৰ জনালে।

৩৪। বহিবলৈ আসন আগবঢ়াই পাণ্ড নিবেদন কৰাৰ পিচত তেওঁ সৌম্যদৰ্শন ৰাৱণক
উদ্দেশ্য কৰি কলে, ‘এয়া সিদ্ধ অম।’

৩৫। ৰাৱণে কমণ্ডলু আৰু ৰক্তবসন ধাৰণ কৰি ব্ৰাহ্মণৰ বেশে উপস্থিত হোৱা দেখি
মৈথিলীয়ে কোনো প্ৰকাৰে তেওঁক অবজ্ঞা কৰিব নোৱাৰিলে, বৰ ব্ৰাহ্মণৰ সকলো লক্ষণ দেখি
প্ৰকৃততে ব্ৰাহ্মণ বুলি অবগত হৈ কলে,

৩৬। “হে ব্ৰাহ্মণ, এয়া বুশাসন অ পুনি যথাস্থখে তাত উপবেশন কৰক, এয়া পাণ্ড
আপুনি গ্ৰহণ কৰক আৰু এয়া বনজাত দ্ৰব্য আপোনাৰ কাৰণে যুগুত কৰা হৈছে, আপুনি
দীৰ চিন্তে সকলো গ্ৰহণ কৰক।”

৩৭। এইদৰে অভ্যর্থিত হৈ ৰাৱণে নিজৰ বধৰ অৰ্থে মধুবত্যাৰী নৰেন্দ্ৰপত্নী মৈথিলীৰ
প্ৰতি লক্ষ্য কৰি, বলপূৰ্বক তেওঁক হৰণ কৰিবলৈ মন মেলিলে।

৩৮। ইপিনে সীতাদেৱীয়ে মধুবমূৰ্তি স্বামীৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰি চাৰিওফালে চাই চাই
সেউজীয়া অৰণ্যখনহে দেখিলে বাম আৰু লক্ষণক কতো নেদেখিলে।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ৰট্টচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

সপ্তচত্বিংশ সৰ্গ

বাৰণৰ পৰিচয় পাই সীতাৰ ক্ৰোধপূৰ্ণ উক্তি

১—২। পৰিত্ৰাজক ৰূপধাৰী বাৰণে সীতাক হৰণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰি এইদৰে স্মৃথিলেও সীতাই, ‘অভ্যাগতজন ব্ৰাহ্মণ, তাতে অতিথি এতেকে উত্তৰ নিদিলে অভিশাপ দিব’ অলপ সময় এইদৰে ভাবি শেহত নিজৰ বিষয়ে কবলৈ ধৰিলে।

৩। “মই মিথিলাৰ ৰজা জনকৰ ছহিতা, মোৰ নাম সীতা আপোনাৰ মন্ত্ৰল হওক, মই বামৰ প্ৰিয়া মহিষী।

৪। ইক্ষ্বাকুবংশীয় ৰজাসকলৰ কাৰেঙত বাৰবছৰ কাল বাস কৰি মানুহে ভোগ কৰিব পৰা সকলো স্মৃথ উপভোগ কৰাৰ পিচত মোৰ মনোৰথ সকলোফালৰ পৰা পৰিপূৰ্ণ হৈছে।

৫। তাৰ পিছত ত্ৰয়োদশ বছৰত অযোধ্যাৰ অধীশ্বৰ ৰজাই মন্ত্ৰীবৰ্গবোৰে সৈতে বামৰ অভিষেকৰ বিষয়ে মন্ত্ৰণা কৰে।

৬। তেতিয়া অভিষেকৰ সকলো সম্ভাৰ যুগুত হোৱাত কৈকেয়ীয়ে মোৰ শহবক ধৰ্ম্মৰ পাশতে বান্ধি ললে।

৭—১০। মোৰ স্বামীৰ বনবাস আৰু ভৰতৰ অভিষেক এই দুটা বৰ সত্যপ্ৰতিজ্ঞা নৃপশ্ৰেষ্ঠ তেওঁৰ স্বামীৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা কৰে। লগতে এইবুলি তেওঁ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে যে “যদিহে বাম অভিযুক্ত হয় তেন্তে মই নাখাওঁ, নোশোওঁ আৰু আনকি পানী এটোপাও নাখাওঁ আৰু এয়ে মোৰ জীৱনৰ শেষ।” কৈকেয়ীয়ে এইদৰে কোৱাত মোৰ শহৰ ৰজাই এই বৰৰ সন্মলি ধনসোণ আৰু আন যিকোনো বস্তু তেওঁ বিচাৰে তাকে দিব খুজিলে কিন্তু কৈকেয়ীয়ে তাৰ কোনোটোকে লব নুখুজিলে। সেই সময়ত মোৰ স্বামীৰ বয়স আছিল মাত্ৰ পঁচিশ বছৰ।

১১। জন্মদিনৰ পৰা গণনা কৰিলে তেতিয়া মোৰ বয়স ওঠৰ বছৰ। মোৰ স্বামী জগতত বাম নামে প্ৰসিদ্ধ তেখেত সত্যবাদী, সৎচৰিত্ৰসম্পন্ন আৰু শুচি।

১২—১৫। তেওঁ বিশালাক্ষ, মহাবাহু আৰু সকলো প্ৰাণীৰ প্ৰতি হিতসাধনত ৰত। তেওঁৰ পিতৃদেৱ মহাৰাজ দশৰথে কামৰ বশীভূত হৈ তেওঁৰ ভাৰ্যা কৈকেয়ীৰ মনোবাঞ্ছা পূৰণ কৰিবলৈ বামক অভিযুক্ত নকৰিলে। অভিষেকৰ বাবে বামক পিতাকৰ ওচৰলৈ মতাই আনি, কৈকেয়ীয়ে লবালবিতৈ মোৰ স্বামীক এইদৰে কলে, “হে বাঘব স্তনা, তোমাৰ পিতৃদেৱে এইদৰে আদেশ দিছে যে এই ৰাজ্য নিৰুপেক্ষভাবে তুমি ভৰতক দান কৰিব লাগে আৰু তুমি ন আৰু পাঁচ বছৰ অৰ্থাৎ মুঠতে চৌধ বছৰ কাল বনবাস খাটিব লাগে।

১৬। এতেকে হে কাকুৎস্থ তুমি বনলৈ গৈ তোমাৰ পিতৃদেৱক অসত্যৰূপ পাপৰ পৰা মুক্ত কৰা।” এই কথা শুনি বামে কোনো ভয় বা শঙ্কা নকৰাকৈ ‘সেয়ে হব’ বুলি উত্তৰ দিলে।

১৭। কৈকেয়ীৰ কথা শুনিযে দৃঢ়ব্ৰত মোৰ স্বামীয়ে সেইমতে কাম কৰিলে। মোৰ স্বামীয়ে সদায় দান হে কৰে, আনৰ পৰা দান গ্ৰহণ নকৰে, তেওঁ সত্যবাদী, অমৃত্যু কৰ্ম কোনো দিনে নকৰ।

১৮—২২। হে ব্ৰাহ্মণ, বামে এই উত্তম ব্ৰতকে আশ্ৰয় কৰি আছে। পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ, সম্বন্ধেত্ৰত শত্ৰুহন্তা লক্ষণ নামে তেওঁৰ বৈমাত্ৰ ভাতা তেওঁৰ সহায়ক। লক্ষণ ব্ৰহ্মচাৰী আৰু কঠোৰ ব্ৰত পালনকাৰী। মনবাসলৈ আহোতে তেওঁ ধনু হাতত লৈ মোৰে সৈতে একেলগে আহিছে। এইদৰে সততে ধৰ্মপৰায়ণ দৃঢ়ব্ৰতী বামচন্দ্ৰই জটাবীৰণ কৰি ভ্ৰাপসৰ বেণে অহুজ লক্ষণ আৰু মোৰে সৈতে দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ কৰিছে। হে দ্বিজশ্ৰেষ্ঠ, অকল কৈকেয়ীৰ কাৰণে স্বহানচ্যুত আমি তিনিজনে মহাশক্তিবলে শক্তিমান হৈ অৰণ্যত বিচৰণ কৰি আছোঁ। আপুনি আশ্ৰয় হৈ অলপ সময়ৰ কাৰণে ইয়াতেই থাকিব পাৰে।

২৩। মোৰ স্বামীয়ে প্ৰচুৰ বন ফল-মূল আৰু বৰপহু, গুই আৰু বৰা বধ কৰি বহুত মণ্ডু লৈ উভতি আহিব।

২৪। এতিয়া আপুনি আপোনাৰ নাম, গোত্ৰ, আৰু কুলৰ বিষয়ে যথাযথভাবে ঘোষণা কওক আৰু কিয় বা অকলে এই দণ্ডকাৰণ্যত বৃৰি ফুৰিছে তাকো জনাওক।”

২৫। বামবপুী সীতাদেবীয়ে এইদৰে কোৱাত বান্ধুসাধিপতি বাৰণে তীব্ৰবাক্যে উত্তৰ দি কবলৈ ধৰিলে।

২৬। “সীতা, যাৰ নামত দেৱতা, অশুৰ, মাহুৰ আদি সকলো প্ৰাণীয়ে সম্ভ্ৰান্ত হয়, মইয়ে সেই বান্ধুসাধিপতি বাৰণ।

২৭। হে অনিন্দ্যশুন্দৰী, পট্টবস্ত্ৰপৰিহিতা কাকনবৰ্ণতা তোমাক দেখি মোৰ ভাৰ্য্যা-বিলাকৰ প্ৰতি মোৰ আসক্তি নাহোৱা হৈছে।

২৮। মই অ’ৰ ত’ৰপৰা বহুত স্ত্ৰী সংগ্ৰহ কৰিছোঁ, তোমাৰ মঙ্গল হওক, তুমি সেই সকলোৰে ভিতৰত মোৰ শ্ৰেষ্ঠা মহিষী হোৱা।

২৯। সাগৰৰ মাজত লক্ষা নামে মোৰ মহানগৰী। এই নগৰীৰ চাৰিওফাল সাগৰে বেষ্টি আছে আৰু ই পৰ্বতৰ শিখৰত।

৩০। হে সীতা, সেই ঠাইৰ প্ৰমোদবনত তুমি মোৰে সৈতে বিচৰণ কৰি ফুৰিবা। হে শুন্দৰী, তেতিয়াহলে এই বনবাসলৈ তোমাৰ আৰু স্পৃহা নাহোৱা হব।

৩১। তুমি মোৰ ভাৰ্য্যা হলে সৰ্ব্বালঙ্কাৰে ভূষিতা পাঁচ হাজাৰ দাসীয়ে তোমাৰ পৰিচৰ্যা কৰি থাকিব।”

৩২—৩৬। বাৰণে এইদৰে কোৱাত অনিন্দ্যশুন্দৰী জনকহুহিতা সীতাদেবীয়ে খঙতে জলি উঠি বান্ধুসৰ প্ৰতি অবজ্ঞা দেখুৱাই কবলৈ ধৰিলে, “বান্ধুস, বি বাম মহাপৰ্বতসদৃশ অটল, আৰু মহাসমুদ্ৰসদৃশ অক্লক, মহেন্দ্ৰসদৃশ সেই বামৰ মই অজুগতা ভাৰ্য্যা। বাম সৰ্ব-জলক্ষণসম্পন্ন, বটবৃক্ষসদৃশ স্থায় আৰু সকলো প্ৰাণীৰ আশ্ৰয়কণ, তেওঁ সত্যপ্ৰতিজ্ঞ, মহাভাগ, মহাবাহু আৰু বিশালবক্ষ, তেওঁ সিংহসদৃশ নৃসিংহ, গমনতো তেওঁ সিংহসদৃশ; এনেহেন পূৰ্ণচন্দ্ৰানন, বাহুপুত্ৰ, জিতেন্দ্ৰিয়, প্ৰভূতকীৰ্ত্তিসম্পন্ন বামৰ মই অজুগতা ভাৰ্য্যা।

৩৭। তই এটা শিয়ালমাজ হৈ দুৰ্লভ সিংহপত্নীৰূপ মোক পাবলৈ ইচ্ছা কৰিছ।
স্বৰ্ঘ্যৰ বশ্মি যিদৰে কোনেও স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰে, বাক্স, তয়ো মোক স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰ।

৩৮। হেৰ বাক্স, বামৰ প্ৰিয়াভাৰ্য্যাক হৰণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰি তই অসংখ্য সোণৰ
গছ* হে দেখিবলৈ ধৰিছ।

৩৯। মোক পাবলৈ ইচ্ছা কৰি তই অতিশয় তেজস্বী যুগপত্ৰ সিংহ অথবা তীব্ৰবিষধৰ
স্পৰ্শৰ মুখৰ পৰা দাঁত হে উভালিব বিচাৰিছ।

৪০। তোৰ এই কাৰ্য্য হাতেৰে পৰ্বতশ্ৰেষ্ঠ মন্দাৰ পৰ্বতক উভালি পেলোৱা অথবা
কালকূটৰিৰ পান কৰি জীয়াই থকাৰ ইচ্ছাৰ নিচিনাহে হৈছে।

৪১—৪২। হেৰ বাক্স, বামৰ প্ৰিয়াভাৰ্য্যাক পাবলৈ ইচ্ছা কৰি তই বেজীৰে চকু
মোহাৰিবলৈ অথবা জিতাবে ফুৰ চেলেকিবলৈ ইচ্ছা কৰিছ। ডিঙিত শিল বান্ধি সাগৰ পাৰ
হোৱা নাইবা দুই হাতে চক্ৰ আৰু স্বৰ্ঘ্য উভয়কে আহৰণ কৰা যিদৰে অসম্ভৱ তোৰ এই কাৰ্য্যও
তদনুৰূপ।

৪৩। বাৱণ, তই বামৰ প্ৰিয়াভাৰ্য্যাক হৰণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছ সঁচা, কিন্তু তোৰ এই
কাম, প্ৰজ্জ্বলিত অগ্নিক কাপোৰেৰে বান্ধিব খোজাৰ নিচিনা হে হব।

৪৪। বাক্স, তই নিশ্চয়কৈ জানিবি কল্যাণচৰিত্ৰা বামৰ অনুৰূপ ভাৰ্য্যাক হৰণ কৰিবলৈ
ইচ্ছা কৰি চাৰিওফালে পাতি থোৱা লোৰ শলাকাৰ ওপৰত তই স্মৃতে বিচৰণ কৰি ফুৰিবলৈ
বিচাৰিছ।

৪৫। বাৱণ, অবণ্যত সিংহ আৰু শৃগালৰ ভিতৰত যি পাৰ্থক্য, সাগৰ আৰু ক্ষুদ্ৰ নদীৰ
মাজত যি প্ৰভেদ আৰু অত্যাংকুষ্ট সুৰা আৰু লাও পানীৰ ভিতৰত যি তাৰতম্য দশবথপুত্ৰ বাম আৰু
তোৰ ভিতৰতো সেয়ে পাৰ্থক্য।

৪৬। সোণ আৰু লো অথবা সীহ, চন্দন আৰু বোকা, আৰু হাবিৰ মাজত হাতী আৰু
বিড়ালৰ যি পাৰ্থক্য দাশৰথি বাম আৰু তোৰ ভিতৰতো তেনে পাৰ্থক্য।

৪৭। গৰুড় আৰু কাউৰী, ময়ূৰ আৰু পানীকাউৰী, বনৰীয়া সৰালি আৰু শগুণৰ ভিতৰত
যি পাৰ্থক্য দাশৰথি আৰু তোৰ ভিতৰতো তেনে পাৰ্থক্য।

৪৮। হেৰ বাক্স, সহস্ৰাৰ্কে ইন্দুসম প্ৰভাবশালী হাতত ধনুৰ লৈ বাম জীয়াই থাকোতে
তই মোক হৰণ কৰি নিলেও মাথিৰে ভক্ষণ কৰা ঘিঁউৰ নিচিনা তই মোক জীণ নিয়াৰ নোৱাৰিবি।

৪৯। সবলস্বভাৱ সীতাদেবীয়ে অতিশয় দুই স্বভাবসম্পন্ন সেই নিশাচৰক এইদৰে কৈ
প্ৰবল বতাহতে কম্পিত কলগছজুপিৰ নিচিনা ব্যথিতা হল।

৫০। মৃত্যুসম প্ৰভাবশালী বাৰণে সীতাক এইদৰে কৈ থকা দেখি তেওঁৰ মনত আৰু
অধিক ভয় সঞ্চাৰ কৰিবলৈ নিজ কুল, বল, নাম আৰু তাৰ ভয়ঙ্কৰ কৰ্ম্মসমূহ বৰ্ণাবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অবণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তচত্বাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টচত্বিংশ সর্গ বায়ণৰ প্ৰতি সীতাৰ ভৎসনা

১। সীতাই এইদৰে কৈ থাকোতে বায়ণে অতিশয় ক্রুদ্ধ হৈ ক্ৰকুটি কৰি কৰ্কশ বাক্যে কবলৈ ধৰিলে।

২। “হে বৰবৰ্ণিনী, মই বিজ্ঞৰ পুত্ৰ কুব্জৰ বৈমাত্ৰেয় ভাতা, তোমাৰ মৰ্মল হতক ; ময়ে প্ৰতাপী সেই দশগ্ৰীব, বায়ণ নামে খ্যাত।

৩। মোৰ নামত প্ৰজাবৰ্গই মৃত্যুক ভয় কৰাৰ নিচিনা দেহতা, গন্ধৰ্ব, শিশাচ, পতঙ্গ, উৰণ সকলোৱে ভয়ত লৰি পলায়।

৪। বিশেষ কোনো কাৰণত মোৰ বৈমাত্ৰেয় ভাতা বৈজ্ঞৰণ (কুব্জৰ) লগত বিবাদ উপস্থিত হোৱাত যুদ্ধত মই তেওঁক পৰাস্ত কৰোঁ।

৫। তেতিয়াৰে পৰা মোৰ ভয়তে অৰীৰ হৈ নিজৰ সমৃদ্ধিশালী লভা বাজ্য এৰি গৈ সৰবাহন কুব্জৰে পৰ্ব্বতশ্ৰেষ্ঠ কৈলাসত বসতি কৰি আছে।

৬। তাৰ পিচত হে ভদ্ৰে, পুন্সক নামে তেওঁৰ শুভ ইচ্ছাচৰ্যাচী চলা বিমানখন মই বলেৰে তেওঁৰপৰা কাঢ়ি লওঁ, এই পুন্সক বথেৰেই মই এতিয়া আকাশীপথত বিচৰণ কৰোঁ।

৭। হে মৈথিলী, ক্ৰোধাধিত অবস্থাত মোৰ যুগৰ দিনে চাই ইন্দকে আদি কৰি দেৱভাগ্য সম্ভ্ৰান্ত হৈ পলায়ন কৰে।

৮। মই যি ঠাইত থাকোঁ তাত বতাহ সশক্তিত হৈ বীৰগতিত প্ৰবাহিত হয় আৰু আকাশত প্ৰথৰ বশ্মিৰ সূৰ্য্যো ভয়তে শীতল বশ্মিস্ত কল্পৰ নিচিনা হয়।

৯। মই য'ত থাকো বা বিচৰণ কৰোঁ তাত গছৰ পাত নলৰে, নদীসমূহ বীৰগতিত প্ৰবাহিত হয়।

১০। সমুদ্ৰৰ আন পাৰত ইন্দৰ অমৰাবতীসমূহ লভা নামে মোৰ কল্যাণময়ী নগৰী, যোৰাকৃতি বাক্সগণে পৰিপূৰ্ণ।

১১। এই নগৰী চাৰিওফালে প্ৰাচীৰৰ দ্বাৰা আবৃত, তাৰ ভবনসমূহ সূৰ্য্যৰ আৰু বৰ্ণৰ ; ভোৱণসমূহত কৈতুৰ্য্যমণি খটোৱা।

১২। এই নগৰী হাতী, ঘোৰা আৰু বথেৰে পৰিপূৰ্ণ, সদায় গীতবাদ্যাদিৰ অনিষ্ট সূৰ্য্যবিতা, যনৰ অভিলষিত সকলো প্ৰকাৰৰ কলমতী বুদ্ধাদিৰে পৰিপূৰ্ণ উদ্ভাসসমূহৰ দ্বাৰা স্পৰ্শোদ্ভিত।

১৩। হে মনস্বিনী ৰাজপুত্ৰী সীতে, তুমি মোৰ লগত তাত থাকিবা আৰু তেতিয়াহেলে যুদ্ধভ্ৰাতায় কোনো ৰমণীৰ কথাই তোমাৰ মনলৈ নাহিব।

১৪। হে বৰবৰ্ণিনী, দিব্য আৰু মনুষ্য সম্বন্ধীয় সকলো উপভোগ্য বস্তু ভোগ কৰি অম্লানু মনুষ্য ৰামৰ কথা তুমি পাহৰি যাবা।

১৫। ৰজা দশৰথে তেওঁৰ প্ৰিয় পুত্ৰ (ভৰতক) ৰাজ্যত প্ৰতিষ্ঠিত কৰি অন্নবীৰ্য্য জ্যেষ্ঠ পুত্ৰক বনলৈ পঠিয়াই দিছে।

১৬। হে বিশালাক্ষী, এতিয়া ভ্ৰষ্টৰাজ্য মন্দবুদ্ধি কুপাই তপস্বী ৰামক লৈ তুমি কি কৰিবা ?

১৭। তোমাৰ ৰাক্ষস স্বামী মই আহি নিজে উপস্থিত হৈছোঁহি। তুমি মোক ৰাখা আৰু মোৰ লগত সুখ উপভোগ কৰা। মই কামশৰত বিদ্ধ, অতএব তুমি মোক প্ৰত্যাখান কৰা উচিত নহব।

১৮। হে ভীক, তথাপি যদি তুমি মোক প্ৰত্যাখান কৰা তেনেহলে উৰ্ব্বশীয়ে পুৰুষবাক ভৰিবে লঠিয়াই পিচত অমৃতপ্ত হোৱাৰ দৰে তুমিও পিচত অমৃতপ্তা হবা।

১৯। যুদ্ধত সেই মনুষ্য ৰাম মোৰ আঙ্গুলি এটাৰো সমান নহয়। হে বৰবৰ্ণিনী, তোমাৰ সৌভাগ্যক্ৰমে মই আহি ইয়াত উপস্থিত হৈছোঁ, তুমি মোক ভজনা কৰা।”

২০। ৰাৱণে এইদৰে কোৱাত বৈদেহীয়ে খঙতে চকু ৰঙা কৰি নিৰ্জ্বন স্থলতো ৰাক্ষসৰ অধিপতি ৰাৱণক নিষ্ঠুৰ বাক্যে কবলৈ ধৰিলে।

২১। “ৰাক্ষস, সৰ্বদেবনমস্কৃত তোৰ ভাতা বৈশ্ৰবণৰ নাম লৈ তই এনে এটা অশুভ কাম কৰিবলৈ প্ৰবৃত্ত হৈছ কেনেকৈ ?

২২। ৰাৱণ, তোৰ নিচিনা নিষ্ঠুৰ, দুৰ্বুদ্ধি অজ্ঞিতেন্দ্ৰিয় যিজন ৰাক্ষসকুলৰ ৰজা, সেই ৰাক্ষসকুল নিশ্চয় বিনাশপ্ৰাপ্ত নহৈ নোৱাৰে।

২৩। তই ইন্দ্ৰৰ ভাৰ্য্যা শচীক হৰণ কৰিও হয়তো জীয়াই থাকিব পাৰ, কিন্তু ৰামৰ ভাৰ্য্যা মোক হৰণ কৰি তই কেতিয়াও কুণলে থাকিব নোৱাৰিবি।

২৪। হেৰ ৰাক্ষস, বজ্জৰ ইন্দ্ৰৰ অতুলনীয় ৰূপসম্পন্ন ভাৰ্য্যা শচীক হৰণ কৰিও হয়তো তই জীৱন ধাৰণ কৰি থাকিব পাৰিবি, কিন্তু মোক অপহৰণ কৰি, অমৃত পান কৰিলেও তোৰ ৰক্ষা নাই।

॥ ইতি অবণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টচত্বিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোনপঞ্চাশ সৰ্গ

সীতা-হরণ।

১। সীতাৰ কথা শুনি প্ৰতাপী দশগ্ৰীৱে হাতত চাপৰ মাৰি তেওঁৰ শৰীৰটো বৃহৎ আকাৰ কৰি বঢ়াই তুলিলে।

২। তাৰ পিচত (বৃহৎকাৰ সেই শৰীৰ ধাৰণ কৰি) বাকপটু বাৰণে বৈধিৰীক সন্বেদন কৰি পুনঃ কবলৈ ধৰিলে, “মই বুজিলোঁ। তোমাৰ উন্নততা হেতু মোৰ বীৰ্য আৰু পৰাক্ৰমৰ কথা তোমাৰ কাণত সোমোৱা নাই।

৩। সীতা, মই আকাণত থিয় দি দুই হাতেৰে পৃথিৱীখন দাঙি নিব পাৰোঁ। সমুদ্ৰ জলবাশি পি শেষ কৰিব পাৰোঁ। আৰু যুদ্ধক্ষেত্ৰত উপস্থিত হৈ সাক্ষাৎ যুদ্ধাৰো বিনাশ কৰিব পাৰোঁ।

৪। হে উন্নতে মই ইচ্ছাক্ৰূপ ৰূপ ধাৰণ কৰি তীক্ষ্ণ শৰণালৰ দ্বাৰা দুৰ্ব্যাকো অৰ্জবিত কৰিব পাৰোঁ, পৃথিৱীক ষণ্ড বিধণ্ড কৰিব পাৰোঁ, তথাপি যদি তোমাৰ বিশ্বাস নহয় কামৰূপী মোৰ এই আকৃতি চাই লোৱা।”

৫-৭। এই বুলি কোৱাৰ লগে লগে বাৰণ খঙতে জলি উঠিল, বাৰণৰ ভ্ৰামল প্ৰান্ত চকু ছটা, জুইৰ দৰে জলি বঙাই পৰিল আৰু ততালিকে সন্ন্যাসীৰ সৌম্যৰূপ পৰিত্যাগ কৰি কুবেৰাহুজ বাৰণে কালান্তক যমসম তেওঁৰ নিজ উগ্রমূৰ্তি ধাৰণ কৰিলে। উজ্জল সোণৰ কুণ্ডল পৰিধানকাৰী শ্ৰীসপন্ন নিশাচৰ দশাননে অতিশয় ক্ৰোধত অৱীৰ্ণ চকু বঙা কৰি নীলমেঘ সন্মুখ কপেৰে তাত থিয় দিলে।

৮-১০। বজ্জবজ্জ পৰিহিত বাক্সাধিপতি বাৰণে পৰিত্ৰাজকৰ হস্তবেশ পৰিত্যাগ কৰি নিজ ৰূপ লৈ বস্ত্ৰাভৰণ শোভিতা ক্লকেশ সমধিতা দুৰ্ব্যপ্ৰভাসমূখী মিথিলাৰ বাক্যকতা শ্ৰীকৰ্ম স্বৰূপা সীতাৰ পিনে লক্ষ্য কৰি কবলৈ ধৰিলে।

১১। “হে ববাবোহে, তিনিও ভগৱত ভিত্তবত বিজ্ঞ প্ৰখ্যাত সেই জনকেই যদি তুমি তোমাৰ পত্নীৰূপে পাবলৈ বিচাৰা, তেন্তে তুমি বোক আজয় কৰা, নৱে তোমাৰ উপযুক্ত স্বামী।

১২। মইহে তোমাৰ একমাত্ৰ প্ৰপংসনীয় স্বামী, এতেকে তুমি বোক চিৰকাললৈ ভৰা, মই কোনো দিনে তোমাৰ কোনো অগ্ৰিৱ কৰিব নকৰোঁ।

১৩। তুমি তোমাৰ বহুভুগতি বাসৰ ভাব এৰি সেই অজ্ঞানৰ ভাব মোত সন্নিৱৰ্তন কৰা। বাম বাহ্যচ্যুত, অজ্ঞান আৰু সকলো প্ৰকাৰে অকৃতকাৰ্য্য।

১৪-১৭। হে পণ্ডিতাভিমানিনী বৃহে, কি কাৰণত তুমি বাসন্ত আসকাইছা, আত্মা? একদী তিবোতাৰ কথাতে তেওঁ হৃদয় আৰু বাহ্যভাৱ পৰিত্যাগ কৰি বহিঃস্থ হৈ থিয় দিছে।

পৰিপূৰ্ণ এই বনত বাস লৈছেহি। কামাক হুৰাখা বাক্সে এইদৰে কৈ আকাশত বৃথগ্ৰহে*
বোহিণী নক্ষত্ৰক আক্ৰমণ কৰাৰ নিচিনাকৈ মধুৰ সন্তাননাৰে মধুৰভাষিণী মৈথিলীৰ ওচৰ চাপি
বাওঁহাতেৰে কমলালোচনা সীতাৰ কেশপাশত আৰু সোঁহাতেৰে উৰুগলত ধৰি সীতাক
তুলি ললে।

১৮। সেই সময়ত পৰ্বতশৃঙ্গতুল্য কালান্তক যমসম তীক্ষ্ণদংষ্ট্ৰ মহাভূজ বানৰৰ ৰূপ দেখি
বনদেৱতাসকলে ভয়তে চাৰিওফালে লৰি পলাবলৈ ধৰিলে।

১৯। এনেতে গৰ্দ্ধভবৃক্ষ ভীষণ শব্দকাৰী বানৰৰ সোণৰ চকালগোৱা দিবা মায়াময়
মহাবৰ্ণধন আহি তাত উপস্থিত হল হি।

২০। তেতিয়া বানৰে ভীষণধৰে তীব্ৰবাক্যে সীতাক তৰ্জ্জন গৰ্জ্জন কৰি কোলাত তুলি
বধত আৰোহণ কৰিলে।

২১। বানৰৰ দ্বাৰা ধৰ্ষিতা যশস্বিনী সীতাদেৱীয়ে হৃথতে অভিভূতা হৈ দূৰৈত থকা বানক
উদ্দেশ্য কৰি “হা বাম হা বাম” বুলি আৰ্ত্তনাদ কৰিবলৈ ধৰিলে।

২২। কামাৰ্ত্ত বাবণে তেওঁৰ হাতৰপৰা উদ্ধাৰ পাবলৈ চেষ্টা কৰি চটফটাই থকা পন্নগ
ৰাজৰ ভাৰ্য্যাসদৃশ কামনাহীন সীতাক লৈ ওপৰলৈ উঠিল।

২৩। বানৰে এইদৰে লৈ আকাশ পথেদি গৈ থাকোতে সীতাদেৱীয়ে ঘোৰ শোকাভূৰ
জনৰ দৰে চিঞৰি চিঞৰি কবলৈ ধৰিলে।

২৪। “হে মহাবাহু লক্ষ্মণ, তুমি সততে গুৰুজনৰ চিত্তগ্ৰাসাদক কিন্তু কামৰূপী এই বাক্সে
মোক হৰণ কৰি নিয়াতো তুমি কিয় পৰা নাই।

২৫। হে ৰাঘব, অকল ধৰ্ম্মৰ কাৰণেই আপুনি জীৱন, ধন, স্ত্ৰী সকলোকে পৰিত্যাগ
কৰিলে, অথচ অধৰ্ম্মচাৰী এই বাক্সে মোক এইদৰে হৰণ কৰি নিবলৈ ধৰিছে, আপুনি তাক
দেখা নাই।

২৬। হে পৰম্পপ, আপুনি দুৰ্ৰত্ৰুজনৰ দমনকাৰী হৈও এতাদৃশ পাণিষ্ঠ বানৰক শাসন
কৰা নাই কিয়?

২৭। তেনেহলে কি এইটোৱে ঠিক যে কালগ্ৰাপ্ত হলেহে শত্ৰুই যিদৰে পৰিপক্কতা লাভ
কৰে দুৰ্ৰত্ৰুজনৰো কামৰ ফল সেইদৰে উপযুক্ত সময়তহে পৰিলক্ষিত হয়।

২৮। বাক্স, ঘোৰ কালে তোৰ চৈতন্ত বিলুপ্ত কৰিছে আৰু সেয়েহে তই তোৰ জীৱনাস্তকৰ
ঘোৰ এই কাম কৰিছ, নিশ্চয়কৈ জানিবি বামৰ হাতত তই ভীষণ বিপদৰ সন্মুখীন হবি।

২৯। আ: কি হুথ। বন্ধুবৰ্গৰে সৈতে কৈকেয়ীৰ মনোবাঞ্ছা আজিহে পূৰ্ণ হল, যিহেতু
সততে ধৰ্ম্মাকাঙ্ক্ষী যশস্বী বামৰ ধৰ্ম্মপত্নী হৈয়ো মই আজি এইদৰে অপহৃত হালোঁ।

৩০। হে জনহান, হে কুসুমিত কৰ্ণিকাৰ তক, মই তোমালোকৰপৰা বিদায় লৈছোঁ ;
তোমালোকে বেগেতে বামক কৰা যে বানৰে সীতাক হৰি নিছে।

* এইটো এটা নবটা ঘটনাব উপহা, বৃথ বোহিণীৰ পুত্ৰ। এতেকে বৃথ কামাৰ্ত্ত হৈ তেওঁৰ মাতা বোহিণীক
আক্ৰমণ কৰিলে বেনে ধনৰ অস্তত ঘটনাব সৃষ্টি হয় পাৰে, জগদমাতা সীতা দেৱীৰ ওপৰত বানৰৰ আক্ৰমণো
জন্মকৰণ।—জীকাব্য।

৩১। হাঁহ-সবালিৰ বৰে মুখৰিত গোদাবৰী নৈক অভিবাদন জনাইছো, তুমতে বামক জনাব ৭
বাৰণে সীতাক হৰণ কৰি নিছে।

৩২। এই বনৰ বিবিধ গছক আশ্ৰয় কৰি যিসকল বনদেৱতা ইয়াত আছে, তেওঁলোকৰ
সকলোকে মই নমস্কাৰ জনাইছো, মোৰ হৰণ কাহিনী স্বামীৰ ওচৰত নিবেদন কৰিব।

৩৩-৩৪। পণ্ডপক্ষীকে আদি কৰি নানান্ডবহৰ যিবোৰ প্ৰাণী ইয়াত আছে, সকলোৰে
ওচৰত শৰণ পৰিছো, তোমালোক সকলোৰে বামক কৰা, অসহায় অবস্থাত তেওঁৰ প্ৰাণতকৈয়ো
খিৰা ভাৰ্য্যাক বাৰণে হৰণ কৰি নিছে।

৩৫। মহাবলশালী মহাবাহু বামে এইসকলো কথা ৰেতিয়া জানিব স্বয়ং যমৰাজেও যদি
মোক হৰণ কৰি নিয়ে, সিপুৰীৰ পৰা হলেও তেওঁ মোক উদ্ধাৰ কৰি আনিব।”

৩৬। শোকাভিত্ততা হৈ এইদৰে কৰুণস্বৰে বিলাপ কৰি থাকোতে বিশালাকী
সীতাদেবীয়ে গছৰ ওপৰত থক শগুণ এটা দেখা পালে।

৩৭। বাৰণৰ কবলত পৰা নিতম্বিনী ভয় বিহ্বলা সীতাদেবীয়ে সেই পক্ষীৰ পিনে চাই
ভয়ত কাতৰ হৈ দুখপূৰ্ণবাক্যে কান্দি কান্দি কবল ধৰিলে,

৩৮। “আৰ্য্য জটায়ু, আপুনি চাওক পাপকন্যা এই ৰাক্ষসৰাজে নিৰ্দয়ভাবে অনাথাৰ
দৰে মোক কেনেকৈ হৰণ কৰি নিবলৈ ধৰিছে।

৩৯। মই জানো আপুনি নিষ্ঠুৰ এই নিশাচৰ প্ৰতিৰোধ কৰিব নোৱাৰে, ই অদ্ভুত
বলশালী, বিজয়গোৰে গৰ্বিত, মোক অস্ত্ৰশস্ত্ৰেৰে স্তম্ভিত।

৪০। বিস্তৃত মোৰ হৰণৰ বিষয়ে সকলো বিবৰণ আপুনি যথাযথভাৱে ৰাম আৰু
লক্ষ্মণক জনাব।”

॥ ইতি অবণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত উনপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চাশ সৰ্গ বাৰণৰ প্ৰতি জটায়ুৰ ভৎসনা

১। টোপনিত* কলমতিয়াই থকা জটায়ুৰে সীতাৰ সেই শব্দ শুনি চকুমেৰি চাই বাৰণ আৰু ভেঙৰ লগত বৈদেহীক দেখা পালে।

২। তীক্ষ্ণ চোকা ঠোঁটৰ পৰ্ব্বতশৃঙ্গসদৃশ ঋগশ্ৰেষ্ঠ সূৰ্যহং শ্ৰীমান জটায়ুৰে বাৰণক সম্বোধন কৰি শুভবাক্যে কবলৈ ধৰিলে,

৩—৭। “দশগ্ৰীৱ, মই সত্যপ্ৰতিজ্ঞ, চিৰাচৰিত ধৰ্ম্মপৰায়ণ মহাবলশালী গৃধ্ৰৰাজ জটায়ু, ভাই বাৰণ, তুমি এই সময়ত এনে গৰ্হিত কামত লিপ্ত হোৱাটো উচিত হোৱা নাই, মহেন্দ্ৰ আৰু বৰুণ সম দশবথতনয় ৰাম সকলো লোকৰ ৰজা স্বৰূপ আৰু তেওঁ সকলো প্ৰাণীৰ হিত সাধনত বত, তুমি যাক হৰণ কৰি নিব খুজিছা তেওঁ লোকনাথ সেই ৰামৰ ধৰ্ম্মপত্নী, নাৰী শ্ৰেষ্ঠা যশস্বিনী সীতা নামে খ্যাত। তুমি ৰজা, এতেকে ধৰ্ম্মত অধিষ্ঠিত হৈ পৰজীৱ গাত হাত দিছা কেনেকৈ? হে মহাবলী বাৰণ, ৰাজপত্নী বিশেষত সৰ্ব্বতোভাবে ৰক্ষণীয়, এতেকে পৰদাৰাপহৰণৰূপ এই নীচ কামৰ পৰা তুমি নিবৃত্ত হোৱা।

৮। যি কাম কৰিলে আনে বেয়া বোলে ধীৰপুৰুষে তেনে কাম নকৰে, মাহুহে আন পুৰুষৰ সংস্পৰ্শৰ পৰা নিজৰ স্ত্ৰীক যিদৰে ৰক্ষা কৰে, আনৰ স্ত্ৰীকো তেনেদৰে ৰক্ষা কৰা উচিত।

৯। হে পোলন্তানন্দন, শাস্ত্ৰত উল্লেখ কৰা নাথাকিলেও শিষ্টজনে ধৰ্ম্ম, অৰ্থ আৰু কাম বিষয়ক বহুত কথাত ৰজাকে আদৰ্শ বুলি মানি চলে।

১০। ৰজা ধৰ্ম্ম কাম আৰু সকলো উৎকৃষ্ট বস্তুৰে আধাৰস্বৰূপ, এতেকে ৰজা ধৰ্ম্ম অথবা শুভ বা অশুভ সকলো কামৰে মূল।

১১। হে ৰাক্ষসপ্ৰবৰ, তুমি পাপস্বভাৱ আৰু চঞ্চলমতি, এতেকে কুৰ্ম্মৰত মাহুহে দেৱধান লাভ কৰাৰ নিচিনাকৈ তুমি যে এই অতুল ঐশ্বৰ্য্যৰ অধিকাৰী হৈছা এয়ে আশ্চৰ্য্যৰ বিষয়।

১২। দেখা যায় যে স্বেচ্ছাচাৰীজনে নিজৰ স্বভাব এৰিব নোৱাৰে, কিন্তু সেই বুলি এইটোও ঠিক যে দুৰাশ্বাৰ ঘৰত পৰম পূজনীয় পুণ্যধনো বহুদিনলৈ বসতি কৰি নাথাকে।

১৩। হে বাৰণ, মহাবলশালী ধৰ্ম্মাস্থা ৰামে তোমাৰ দেশত বা নগৰত কোনো দিনে তোমাৰ কোনো অপৰাধ কৰা নাই, তেনেস্থলত তুমি দ্ৰোহ আচৰণ কৰিছা কিয়?

১৪—১৫। যদিহে অক্লান্তকৰ্ম্মী ৰামে শূৰ্পণখাৰ কাৰণে জনস্থান নিবাসী দুৰ্ব্বৃত্ত ধৰক বধ কৰিছে, তেন্তে সকলো কথা যথাবথভাবে বিচাৰ কৰি চাই কোৱা তাত ৰামৰ কি দোষ? এতিয়া পুনঃ তুমি সেই ৰামৰে ভাৰ্য্যাক হৰণ কৰি লৈ যাবলৈ ধৰিছা।

১৬। তুমি বেগতে বৈদেহীক এৰি দিয়া, যাতে বুঢ়াস্থৰ প্ৰতি ইন্দ্ৰক্লান্ত বজ্জনাৰ দহনশক্তিসম্পন্ন বায়ৰ সেই দৃষ্টিপথত পৰি তুমি ভস্মীভূত নোহোৱা।

১৭। তুমি ভয়ঙ্কৰ বিঘাল কাল সাপক কাপোৰৰ আঁচোলেৰে বান্ধি দে তাব পৰিণাম বুজিব পাৰা নাই, আনকি তোমাৰ ডিঙিত কালপাশৰ যি ধৰে লগাইছা তাকো দেখা নাই।

১৮। হে সৌম্য, প্ৰাণীসমূহে তেনে ভাৰহে বহন কৰা উচিত ধাৰণা নথীৰত কোনো অবসাদ নাহে, আৰু তেনেবধিৰ ৰাখ্তহে ধোৱা উচিত, যি সহজে জীৱ দায় আৰু ধাৰ পৰা নথীৰত কোনো ৰোগৰ উৎপত্তি নহয়।

১৯। যি কামৰপৰা ধৰ্ম, কীৰ্ত্তি অথবা যশস্তা লাভ নহয়, অধিকন্তু ধাৰ পৰা নথীৰত কেবল দুখৰ হে উৎপত্তি হয়, কোন বিজ্ঞানে তেনে কাম কৰিবলৈ আগবাঢ়ে ?

২০। হে বাৰণ, ওপজা কালৰ পৰা এতিয়ালৈ মোৰ ৰাষ্ট্ৰহেজাৰ বছৰ চলি আছে আৰু ভেটিয়াবে পৰা মই মোৰ পিতৃপিতামহৰ ৰাজ্য যথাযথভাৱে শাসন কৰি আহিছো।

২১। এতিয়া মই বৃদ্ধ আৰু তুমি যুৱা তোমাৰ ৰথ, কৰা আৰু শৰ লগতে আছে ; তথাপি মই ইয়াত থাকোতে তুমি বৈদেহীক লৈ কুশলে যাব নোৱাৰিবা।

২২। বেদবাণী যিদৰে শ্ৰায়শাস্ত্ৰৰ হেতুবাদৰ দ্বাৰা খণ্ডনীয় নহয়, সেইদৰে মোৰ চকুৰ আগতে তুমি বৈদেহীক হৰণ কৰি নিব নোৱাৰিবা।

২৩। হে বাৰণ, যদিহে প্ৰকৃততে তুমি বীৰ তেন্তে মোৰ লগত যুদ্ধ দিয়া, তুমি অল্প সময় অপেক্ষা কৰা, পূৰ্বতে খৰ যিদৰে নিহত হৈছিল তুমিও সেইদৰে প্ৰাণবাহু পৰিত্যাগ কৰি মাটিত শুই পৰিবা।

২৪। যি ৰামে বহুবাৰ যুদ্ধক্ষেত্ৰত দৈত্যদানৱক বধ কৰিছিল সেই ৰামেই চীৰবস্ত্ৰ ধাৰণ কৰি যুদ্ধত তোমাক বিনাশ কৰিব।

২৫। অবশ্যে নৃপাত্মজ ৰাম আৰু লক্ষ্মণ এতিয়া দূৰত, গতিকে মইয়ে বা কি কৰিব পাৰো ? তোমাৰ আচৰণ অতি নীচ, অচিৰে ৰামৰ পৰা সন্তুষ্ট হৈ তুমি বিনষ্ট হবা তাত কোনো সংশয় নাই।

২৬। তথাপি মই জীৱাই থাকোতে পৰম পবিত্ৰা ৰামৰ প্ৰিয়৷ মহিষী কন্দলপদ্মাক্ষী সীতাক এইদৰে লৈ যাব নোৱাৰা।

২৭। মই জীৱন বিসৰ্জন দিও মহাত্মা ৰাম আৰু তথা বজা দশবধৰ প্ৰিয় কাৰ্য সাধন কৰিমই কৰিম।

২৮। হে দশগ্ৰীব বাৰণ ব, ব, ঠাৱিৰপৰা সৰিপৰা কলৰ নিচিনাকৈ, এতিয়াই তই তোৰ উৎকৃষ্ট ৰথৰ পৰা বাগৰি পৰিবি। হেৰ নিশাচৰ মোৰ প্ৰাণ থাকে মানে বুজাইছে তোৰ আভিযাসংকাৰ।”

একপঞ্চাশ সৰ্গ

বাৰণৰ হাতত জটায়ুৰ পৰাভব

১। খগৰাজ জটায়ুৱে এইদৰে কোৱাত বিত্তক স্তবৰ্ণ কুণ্ডলধাৰী ৰাক্ষসৰাজ ৰাৱণে খঙতে চকু ছুটা তামৰ নিচিনা ৰঙা কৰি তেওঁৰ ফালে খেদি গ'ল।

২-৩। তেতিয়া আকাশত প্ৰবল বায়ুৰ দ্বাৰা সঞ্চালিত দুচটা মেঘৰ দৰে ৰাৱণ আৰু পক্ষীৰাজৰ ভিতৰত এখন তুমুল সংগ্ৰাম আৰম্ভ হল। গৃধ আৰু ৰাক্ষসৰ ভিতৰত যি যুদ্ধ আৰম্ভ হল সেই যুদ্ধ পক্ষযুক্ত দুই মালাবান পৰ্বতৰ ভিতৰত হোৱা যুদ্ধৰ নিচিনা হৈ পৰিল।*

৪। তাৰ পিচত ৰাৱণে মহাঘোৰ নালীক, নাৰাচ, বিকৰ্ণি আদি তীক্ষ্ণাশ্ৰ শৰসমূহ মহাবলশালী গৃধ ৰাজৰ ওপৰত নিক্ষেপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

৫-৬। মহাবলশালী পক্ষীৰাজ গৃধ জটায়ুৱে যুদ্ধত ৰাৱণে নিক্ষেপ কৰা সকলো শৰ গ্ৰহণ কৰি তেওঁৰ তীক্ষ্ণ নখ আৰু ভৰিৰে ৰাৱণৰ শৰীৰ নানাধৰণে ক্ষত বিক্ষত কৰিলে।

৭। তেতিয়া দশগ্ৰীব ক্ৰুদ্ধ হৈ শত্ৰুক বিনাশ কৰিবলৈ বুলি মৃত্যুদণ্ড-সদৃশ ঘোৰমূৰ্ত্তি দৰ্শপাত শৰ তুলি ললে।

৮। অতিশয় তীক্ষ্ণ ধাৰাল পোন শলাকাবিশিষ্ট সেই ৰাণসমূহ মহাবীৰ্য্যশালী ৰাৱণে পূৰ্ণবেগে নিক্ষেপ কৰি জটায়ুৰ শৰীৰ ভেদ কৰিলে।

৯-১০। এনে স্থলতো জটায়ুৱে জানকীক অশ্রুপূৰ্ণনেত্ৰে ৰাক্ষসৰ ৰথত থকা দেখি শবজালৰ প্ৰতি লক্ষ্য নকৰি ৰাক্ষসৰ ওচৰলৈ খেদি গল আৰু ঠেং দুখনেৰে শৰে সৈতে মুক্তামণি বিভূষিত ৰাৱণৰ ধনুখন ভাঙি দিলে।

১১। এনে অবস্থাত ৰাৱণে খঙতে বিদ্বেষ শূন্ত হৈ আন এখন ধনু লৈ শই শই হাজাৰে হাজাৰে শৰবৃষ্টি কৰিবলৈ ধৰিলে।

১২। এইদৰে শৰসমূহৰ দ্বাৰা আৰুত হৈ খগৰাজ জটায়ু বাহৰ ভিতৰত থকা পক্ষীৰ নিচিনা ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

১৩-১৪। মহাতেজস্বী জটায়ুৱে তেওঁৰ পাখী দুখনৰ বলেৰে এই শবজালো আঁতৰাই পুনঃ ভবিষ্যৎখনেৰে ৰাৱণৰ আন এখন মহদ্ধনু ভাঙি দিলে আৰু লগতে তেওঁৰ পাখি দুখনেৰে অগ্নিসম দীপ্তিমান কৰচো ছিন্ন ভিন্ন কৰিলে। স্তবৰ্ণ নিৰ্ম্মিত বুকুচাকনিৰে পিশাচ বন্দন যি কেইটা গাধ ৰথত সংযুক্ত আছিল যুদ্ধত বন্দী জটায়ুৱে সিহঁতকো নিপাতিত কৰিলে আৰু লগে লগে পূৰ্ণচন্দ্ৰ-সম ছদ্ম চামৰ আৰু সেইবোৰ ধাৰণ কৰি থকা ৰাক্ষসগণ, মণিময় সোপান আৰু সুঁহুৰি

* দুই মালাবান পৰ্বতৰ ভিতৰত এখন দণ্ডকাৰণত থকা আৰু আৰ্হীন বেক পৰ্বতৰ ওচৰত থকা অথবা দুয়োখন কাছৰিক। কেবল উপৰা বুজাবলৈ পক্ষযুক্ত মালাবান পৰ্বত বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে।

লগোৱা বিচিত্ৰ মহাবথখনে। চুবৰাৰ কৰিলে আৰু ঠোঁটৰ কোবত মহাবলশালী পক্ষীবাহু
সাৰথিৰ প্ৰকাণ্ড মূৰটো বিচ্ছিন্ন কৰিলে।

১২। এইদৰে ধনু, বথ, অশ্ব, আৰু সাৰথি ভয় আৰু নিহত হোৱাত ধাবণে বৈবেহীক
কোলাত লৈ মাটিলৈ নামিল, বথ ভগাত বাবণ মাটিত পৰা দেখি চাৰিও ফালৰ পৰা প্ৰাণী সমূহে
'সাধু' 'সাধু' বুলি গৃধ্ৰবাজক প্ৰশংসা কৰিবলৈ ধৰিলে।

২০-২৩। এনে অবস্থাত বাৰণে বাক্যক বন্ধত থগাৰিপতি জটাহুক পৰিজ্ঞাত হোৱা দেখি
মৈথিলীকলৈ হুটচিন্তে পুন আকাশলৈ লাফ দিলে। যুদ্ধৰ সকলো সামগ্ৰী নষ্ট হোৱাতো শেৰ
অস্ত্ৰ খজাকে অবলম্বন কৰি হুটচিন্তে জানকীক লৈ যাব ধৰা দেখি মহাতেজৱী গৃধ্ৰবাজ জটাহুৱে
বাৰণলৈ খেদি গ'ল আৰু তেওঁৰ পথ অবশোধ কৰি কবলৈ ধৰিলে।

২৪। "হেৰ অন্নবুদ্ধি বাবণ, যি বামৰ শৰ বস্ত্ৰসম কঠিন তই সেই বামৰ তাৰাক
হৰণ কৰি নিব ধৰিছ, ই কেবল তোৰ বান্ধস কুলৰ ধ্বংসৰ কাৰণেহে।

২৫। তৃণাৰ্ত্তজনে বিষ মিশ্ৰিত পানী পান কৰাৰ নিচিনাকৈ এই কামৰ দ্বাৰা, তই
তোৰ মিত্ৰ, বন্ধু, অমাত্য, সৈন্তদল আৰু পৰিষদবৰ্গে সৈতে বিষ হে পান কৰিলি।

২৬। মূৰ্খ ই কৰ্ম্মৰ ফল নাজানি যিদৰে শীত্ৰে বিনাশ প্ৰাপ্ত হয়, তয়ো সেইদৰে
বিনষ্ট হবি।

২৭। মঙহবিদ্ধি দিয়া বৰশীৰ টোপ গিলি নাছ যিদৰে পলাই সাৰিব নোৱাৰে, তয়ো
সেইদৰে কালপাশত বান্ধ খালি, এতিয়া তই পলাই সাৰিবি ক'ত ?

২৮। কাকুৎস্থ বাবৰ দুজনাক পৰাভব কৰোঁতা কোনো নাই, আশ্ৰমৰ প্ৰতি তোৰ
এই অবমাননা তেওঁলোকে কেতিয়াও সহ নকৰে।

২৯। ভীকৰ নিচিনাকৈ লোক বিগৰ্হিত যি কাম তই কৰিলি, এইটো চোৰবহে কাৰ্য্য,
বীৰপুৰুষৰ নহয়।

৩০। হেৰ বাৰণ, যদি প্ৰকৃততে তই বীৰ, তেনেহলে মোৰ লগত যুদ্ধ দে। অলপ সময়ৰ
ভিতৰতে তোৰ ভায়েৰ থৰৰ দৰে তয়ো এতিয়াই মাটিত শুই পৰিবি।

৩১। মৃত্যুকাল উপস্থিত হলে মানুহে যি কাম কৰে, তয়ো তোৰ মৃত্যুৰ কাৰণে তেনে
অধৰ্ম্ম কাম হাতত লৈছ।

৩২। যি কাৰ্য্যৰ ফল অকল পাপ কোন, পুৰুষে তেনে কাম কৰিবলৈ আগবাঢ়ে ;
লোকাৰিপতি ইন্দ্ৰাদি দেবতাগণ অথবা স্বয়ম্ভু ভগবানেও তেনে কামত হাত নিদিয়ে। ১০"

৩৩-৩৫। বীৰ্য্যবান জটাহুৱে বাবণক উদ্বেষ্ট কৰি এইদৰে হিত বাক্য কৈ তাৰ পিঠিতে
জাপ দি পৰিল। আৰু মাউতে ছুট হাতীৰ ওপৰত উঠি অশ্বপেৰে তাক বিৰীৰ্ষ কৰাৰ নিচিনাকৈ
তাৰ পিঠিত নথ বহুৱাই ঠোটেৰে তাৰ পিঠি চিৰাচিৰ কৰিলে আৰু নথ পাৰি আৰু নুথকে অস্ত্ৰৰূপে
ব্যৱহাৰ কৰি বাৰণৰ চুলিৰোৰ উতালি পেলালে।

* ভগবানে নিজ কৰ্ম্মকল কৰ্ত্তন কৰিব পাৰিলেও এনে পাপপূৰ্ণ কামত হাত নিদিয়ে। হাত দিলে তেওঁলোকৰ
কাৰণে জীবন হৰণ অবশ্যতাবী।

৩৬। গুৰুৰাজ জটায়ুৱে এইদৰে বাবে বাবে আক্ৰমণ কৰি দুখ দিয়াৰ কাৰণে খঙতে বাৰণৰ ওঠ আৰু শৰীৰ কঁপিবলৈ ধৰিলে।

৩৭। বাৰণে বাঙ কাষে বৈদেহীক সাবট মাৰি ধৰি ক্ৰোধতে অজ্ঞান হৈ হাতৰ তলুৱাবেই জটায়ুক গ্ৰহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

৩৮। খগাদিপ অৰিন্দম জটায়ুৱে সেই আক্ৰমণ এড়াই ঠোটেৰে বাৰণৰ বাঙফালৰ হাত দহখন বিচ্ছিন্ন কৰিলে।

৩৯। হাত এইদৰে বিচ্ছিন্ন হোৱাতো উইৰ হাফলুৰণৰ বিষয়ৰ স্পৰ্শমূহ ওলাই অহাৰ দৰে বাৰণৰ শৰীৰবপৰাও দহখন হাত পুন ওলাই আহিল।

৪০। এনে অবস্থাত বীৰ্য্যবান বাৰণে খঙতে সীতাক এৰি হাতৰ মুঠি আৰু ভৰিৰে খগৰাজৰ ওপৰত গ্ৰহাৰ কৰিলে।

৪১। তেতিয়া অতুল বীৰ্য্যশালী ৰাক্ষসাদিপতি ৰামণ আৰু খগাদিপতি জটায়ুৰ ভিতৰত ভীষণ সংগ্ৰাম হল।

৪২। সেই সংগ্ৰামত ৰামৰ কাৰণে পৰাক্ৰম দেখুৱাই থাকোতে বাৰণে খজা উত্তোলন কৰি পক্ষীৰাজৰ পক্ষ, পাদ আৰু দুই ফাল বিচ্ছিন্ন কৰিলে।

৪৩। ৰুদ্ৰকৰ্ম্মা বাৰণে হঠাতে তেওঁৰ পক্ষচ্ছেদ কৰি দিয়াত কলাধাতুমাত্ৰলৈ মহাগুৰু মাটিত বাগৰি পৰিল।

৪৪। বৈদেহীয়ে ৰক্তাক্তকলেবৰ জটায়ুক এইদৰে পৰিষোৱা দেখি মনৰ ডুথতে নিজ আত্মীয়জনৰ ওচৰ চপাৰ দৰে তেওঁৰ ওচৰলৈ লৰি গ'ল।

৪৫। লক্ষাদিপতি ৰামণে দেখিলে যে নীলমেঘসদৃশ শুভ্ৰ বক্ষবিশিষ্ট মহাবীৰ্য্যশালী জটায়ু নিৰ্ৰূপিত দাবান্ধিসদৃশ মাটিত পৰি আছে।

৪৬। বাৰণৰ বলপ্ৰভাবত নিপীড়িত পক্ষীৰাজ জটায়ুক মাটিত পৰি থকা দেখি চন্দ্ৰবদনা জ্ঞানকীয়ে আকো এবাৰ তেওঁক সাবট মাৰি ধৰি বিলাপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বিপঞ্চাশ সৰ্গ সীতাক লৈ ৰাৱণৰ লঙ্কাভিমুখে যাত্ৰা

১। গৃধ্ৰৰাজ জটায়ু ৰাৱণৰ হাতত নিহত হোৱা দেখি চন্দ্ৰবদনা বৈদেহীয়ে অতিশয় দুখত অভিভূতা হৈ বিলাপ কৰি কবলৈ ধৰিলে,

২। “ৰাম, সুখদুখৰ সময়ত মাহুহে কিছুমান শাৰীৰিক লক্ষণ দেখা পায় আৰু সপোনত চৰাইৰ মাতো শুনে।

৩। মোৰ এই বিপদৰ সময়ত পশুপক্ষীবোৰেও নিশ্চয় আপোনাৰ ওচৰত দৌৰাদৌৰি কৰিছে, কিন্তু তথাপি আপুনি আপোনাৰ এই ঘোৰ বিপদৰ কথা গম নোপোৱাকৈ আছে।

৪। হে ৰাম, এই পক্ষীগোটে মোক ৰক্ষা কৰিবলৈ আৰু হুৰ্ভাগ্যবশত* নিহত হৈ এতিয়া মাটিত শুই আছে।

৫। হে কাকুৎস্থ ৰাম, হে লক্ষণ মোক ৰক্ষা কৰা।’ নাৰীশ্ৰেষ্ঠা বৈদেহীয়ে ভয়তে বিহ্বল হৈ এইদৰে চিঞৰিবলৈ ধৰিলে আৰু ওচৰত থকা সকলোৱে তেওঁৰ ক্ৰন্দনধ্বনি শুনিবলৈ পালে।

৬। পৰিশুদ্ধ মাল্য আৰু আভৰণাদিৰে ভূষিতা সীতাদেবীয়ে অনাথাৰ দৰে এইদৰে বিলাপ কৰি থাকোতে ৰাক্ষসাদিগৰি ৰাৱণে তেওঁৰ ওচৰলৈ খেদি গল।

৭-৮। তেতিয়া জানকীয়ে লতাৰ দৰে ইডাল গছৰপৰা সিডাল গছত আশ্ৰয় লোৱাৰ চেষ্টা কৰি থাকোতে ৰাৱণে খেদি গৈ তেওঁক ধৰাত সীতাই “এৰ এৰ” বুলি চিঞৰ ধৰিলে, এইদৰে বহুবাৰ চিঞৰি “ৰাম ৰাম” বুলি বিলাপ কৰি থাকোতেই ৰামলক্ষণশুভ্ৰ সেই বিজন বনত নিজৰ মৰণ চমুচপাবলৈকে ৰাৱণে, যমে ধৰাৰ নিচিনাকৈ সীতাৰ কেশপাশত থামোচ নাৰি ধৰিলে।

৯। সীতাক এইদৰে স্পৰ্শকৰি অপমানিত কৰা দেখি চৰাচৰ সমগ্ৰজগত অপমানিত হোৱা যেন হৈ নিজ নিজ প্ৰকৃতি পৰিত্যাগ কৰিলে* আৰু গোটেই জগত ঘোৰ অন্ধকাৰে আবৃত হোৱাৰ নিচিনা হল।

১০-১২। সেই সময়ত বতাহৰ চলাচল বন্ধ হল আৰু দিবাৰক নৰ্বাও নিশ্ৰুত হল। তেতিয়া দেৱাদিদেৱ ত্ৰিসমুদ্ৰ পিতৃসহ ব্ৰহ্মাই দিবাচক্ৰে সীতাক এইদৰে ৰক্ষিতা হোৱা দেখি কাৰ্য্যসিদ্ধি হল বুলি ক’লে। আনপিনে মণ্ডকাৰণ্যবাসী মহাবিলকলেও প্ৰথমতে দুখিত হৈ ৰাৱণৰ বিনাশ হোৱাৰতে সাধিত হব জানি পিঠত আনন্দিত হল।

১৩। ‘হা ৰাম’ ‘হা লক্ষণ’ বুলি চিঞৰি থাকোতেই ৰাক্ষসবান ৰাৱণে তেওঁক লৈ আকানলৈ উঠিল।

* পাবীয়ে নিজস্তন পিডলতা পৰিত্যাগ কৰি উক হল আৰু জুইয়ে উকতা এৰি পিডল হল ইত্যাদি।

১৪—১৫। তেতিয়া বিগ্ৰহ সুবৰ্ণালঙ্কাৰকপৰিশিষ্টা পীতবস্ত্ৰপৰিশোভিতা সীতাই আকাশৰ বিদ্যুদ্ভালাসদৃশ শোভমানা হ'ল আৰু তেওঁৰ উৰিফুৰা পীতবস্ত্ৰৰ প্ৰভাত বাবৰণৰ ৰূপ অগ্নিপ্ৰদীপ পৰ্বতসদৃশ প্ৰকাশ পালে।

১৬। পৰম কল্যাণময়ী বৈদেহীৰ গাত লাগি থকা স্নগন্ধি তামবৰণীয়া পদ্মপদ্মসমূহ বাবৰণৰ শৰীৰত সিঁচৰতি হৈ পৰিল।

১৭। তেওঁৰ সোণবৰণীয়া পটুবস্ত্ৰই গ্ৰীষ্মকালৰ সাক্ষ্যআকাশত উৰিফুৰা সূৰ্য্যপ্ৰভাৰ দ্বাৰা বঞ্জিত তামবৰণীয়া মেঘমালাৰ দৰে শোভা পালে।

১৮। কিন্তু বাবৰণৰ কোলাত থকাৰ কাৰণে, ৰাম অবিহনে তেওঁৰ মুখমণ্ডল মৃণালহীন পদ্মৰ নিচিনা শোভাহীন হ'ল।

১৯—২০। সীতাৰ ললাটভাগ স্নানৰ, কেশপাশ মনোহৰ, দন্তপাতি শুভ্ৰ, স্তব্ধমল আৰু উজ্জল আৰু নয়নবৃগল অতি শোভনীয়, তথাপি বাবৰণৰ কোলাত থকাৰ কাৰণে এই মুখমণ্ডল নীলমেঘ ভেদ কৰি অহা চন্দ্ৰৰ নিচিনা নিশ্চিন্ত হৈছিল।

২১—২৫। উদিত চন্দ্ৰ দিনৰ ভাগত যিদৰে শোভাহীন হয়, ৰাম অবিহনে স্নানৰ নাসিকায়ুক্ত মনোহৰ ৰঙচুৱা ওঁঠৰ সীতাৰ চন্দ্ৰবৎ প্ৰিয়দৰ্শন স্বৰ্ণাত মুখশ্ৰীযো বাবৰণৰ সংস্পৰ্শত অবিবল অশ্ৰুধাৰাবে মলিন হোৱাৰ কাৰণে শোভাবিহীন হ'ল। সেই সময়ত নীলবৰণীয়া ৰাক্ষসৰ সংস্পৰ্শত থকাত সোণবৰণীয়া সীতাৰ ৰূপে হাতীৰ ডিঙিত থকা সুবৰ্ণনিৰ্ম্মিত গলাবান্ধনি যেন হৈছিল। বিগ্ৰহ সোণৰ অলঙ্কাৰে ভূষিতা পদ্মকেশবসদৃশ পীতাভা হেমাক্ষী সীতাৰে সৈতে বাবৰণৰ ৰূপ বিদ্যুদ্ভালা বিৰাজিত মেঘখণ্ডৰ নিচিনা হ'ল আৰু সীতাৰ অলঙ্কাৰধ্বনিত ৰাক্ষসৰাজে আকাশত গৰ্জ্জনমুখৰ নীলমেঘসদৃশ বিৰাজ কৰিলে।

২৬। এনে অবস্থাত হৰণ কৰি লৈ গৈ থাকোতে সীতাৰ মূৰবৰণা পৃথিবীৰ ওপৰত চাৰিওফালে পুষ্পবাশি* পৰিবলৈ ধৰিলে।

২৭। বাবৰণৰ গতিৰ বেগত এই পুষ্পবাশিৰ কিছু অংশ বায়ুৰদ্বাৰা সঞ্চালিত হৈ বাবৰণৰ চাৰিওফালে ঘূৰি আছিল।

২৮। যিবোৰ ফুল এইদৰে ঘূৰি আছিল তাৰে স্তম্ভোভিত হৈ বৈশ্ৰবণামুজ ৰাৱণে নক্ষত্ৰমালাবেষ্টিত পৰ্বতশ্ৰেষ্ঠ মেৰুপৰ্বতসদৃশৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

২৯। এইদৰে গৈ থাকোতে ৰত্নমালাবিভূষিত এপাত ৰাজু (বালা) থহিপৰি বিজুলীৰদৰে আকাশৰ পৰা মাটিত পৰিল।

৩০। কিসলয়ৰ ৰক্তিম আভাৰদৰে উজ্জল সীতাদেবী বাবৰণৰ লগত থকাত নীলবৰ্ণবিশিষ্ট ৰাক্ষসৰাজে সোণৰ শিকলি লগোৱা হাতী যেন দেখা হৈছিল।

৩১—৩২। এইদৰে বৈশ্ৰবণামুজ ৰাৱণে আকাশমার্গেৰে গৈ থাকি নিজ তেজোবলে

* কতকব মতে দেবভাসকলে ক'ব পুষ্পবৃষ্টিয়ে সীতাৰ মূৰ স্পৰ্শ কৰি ভূতলত পতিত হৈছিল। এনেদৰে অৰ্থ ক'বাব প্ৰয়োজন নাই। প্ৰকৃততে সীতাদেবীয়ে মূৰত পিন্ধি লোৱা পুষ্পবাশিহে এইদৰে নিপতিত হৈছিল, কিয়নো পিচত নামে এই ফুল সীতাৰ পৰিহিত ফুল হ'লি বাটত তিনি পাইছিল।

জ্যোতিৰ্ময়ী সূৰ্যহং উদাসদৃশা সীতাদেবীক হৰণ কৰি নিওতে সীতাৰ শৰীৰৰ পৰা কীৰ্ত্তিতা তাৰকাসদৃশ অগ্নিসমসমুজ্জ্বল অলঙ্কাৰবাশি সশৰে মাটিত পৰিবলৈ ধৰিলে।

৩৩। চক্ৰসদৃশচাতিসম্পন্ন যি ডালি হাৰে সীতাৰ স্তনযুগলৰ স্পৰ্শত খোঁড়া কৰি আহিল সময়ত সিও স্থলকি পৰাত আকাশৰ পৰা গন্ধাহে নামি অহা যেন হৈছিল।

৩৪। বাবৰ উৰ্দ্ধগতিত বতাহৰ যি তেলোলনি উঠিল তাত । কীকুলসমাকৃত বৃক্ষসমূহৰ অগ্ৰভাগ বিচলিত হল, অহুমান হল যেন মাটৌ বাক্যে সিহঁতে সীতাক অভয়বাণীয়ে জ্ঞাপন কৰিলে।

৩৫। সেই সময়ত জলাশয়সমূহত পদ্মফুলবোৰ জয় পৰি গ'ল, মাছবোৰ ভয়তে বিতৰ্কিত হল, দেখোতে অহুমান হল যেন সীতাৰ প্ৰি সখ্যভাৱতহে জলাশয়সমূহে নিঃসংসাহহৈ শোক প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰিছে।

৩৬। বনৰ সিংহ, বাঘ আন আন পশুপক্ষীবোৰেও স্তম্ভে সীতা যি পথেদি গৈছিল সেই পথৰ ছায়াৰ অন্মসৰণ কৰি চাৰিওফালৰ পৰা তেওঁৰ লগে লগে দৌৰিবলৈ ধৰিলে।

৩৭। পৰ্বতবোৰেও সিহঁতৰ জলপ্ৰপাতৰূপ অশপূৰ্ণমুখে শূন্যৰূপবাহ উদ্ভোলন কৰি সীতাক হৰণ কৰি নিয়া দেখি কান্দি কান্দি শোক প্ৰকাশ কৰিলে।

৩৮। ত্ৰীসম্পন্ন দিবাৰ মলিন হল, তেওঁৰ প্ৰভা বিলুপ্ত হল, আৰু তেওঁৰ মণ্ডলো নিস্তেজ হল।

৩৯—৪১। বনৰ প্ৰাণীসমূহে দলে দলে বিভক্ত হৈ শোকতে কবলৈ ধৰিলে, “যি ঠাইত বামৰ ভাৰ্যা বিদেহৰাজকন্যা সীতাদেবীকো বাৰণে হৰণ কৰি নিব পাৰে তেনে ঠাইত ধৰ্ম, সত্য, সৰলতা আৰু দয়াৰ স্থান ক’ত?” সীতাৰ শোকও অকণি অকণি যুগপোহালিবোৰে ওপৰলৈ মূৰ তুলি চাই ভয়াত নিস্তেজ হল আৰু দীনদনে শোক কৰিবলৈ ধৰিলে, বনৰেখতা-সকলৰ শৰীৰ কঁপি উঠিল।

৪২—৪৩। এনে অবস্থাত অতিশয় দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হৈ মধুস্বৰবিনিষ্ঠা সীতাদেবীয়ে “হা বাম, হা লক্ষণ” বুলি তলৰ পিনে চাই বোদন কৰিবলৈ ধৰিলে, তেওঁৰ কেশপাশ আগলান্বিত হল, কপালৰ তিলক বিলুপ্ত হোৱাৰ নিচিনা হল। ঠিক এনে অবস্থাতে দশগ্ৰীব বাৰণে নিজৰ বিনাশৰ বাবেই মনস্থিনী সেই সীতাক হৰণ কৰি নিলে।

৪৪। সীতাদেবীৰ দম্পত্যজ্ঞি মনোহৰ আৰু মথত ঠাঁহি লাগিয়েই থাকে, তথাপি বহুজনৰ পৰা বিচ্যুত হৈ বাম লক্ষণ কোনোজনকে নেদেখি ভয়তে অৰীৰ হল আৰু তেওঁৰ মুখত মলিন হল।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত বিপক্ষাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰিপঞ্চাশ সৰ্গ

হৰণ কৰি নিওতে বাটত ৰাৱণৰ প্ৰতি সীতাৰ ভৎসনা

১। ৰাৱণক ক্ৰমাৎ আকাশলৈ উঠি যোৱা দেখি জনক দুহিতা মৈথিলীয়ে ভীষণ ভয়, দুখ আৰু মনৰ আবেগত অভিভূতা হ'ল।

২। কাঁদোন আৰু খঙৰ জ্বলত তেওঁৰ চকুযুৰি তামৰদৰে ৰঙা হ'ল। তথাপি হৰণ কৰি নিয়া অবস্থাতে কৰুণস্বৰে কান্দি কান্দি ৰাক্ষসৰাজক উদ্দেশ্য কৰি তেওঁ কবলৈ ধৰিলে,

৩। “হেৰ নীচমতি ৰাৱণ, মোক অকলে পাই চুৰি কৰি লৈ আহিও তোৰ লাজ লগা নাই নে ?

৪। দুৰাশ্ৰা, তই ভীক, সেয়েহে মোক হৰণ কৰাৰ ইচ্ছাতে মায়া মৃগ হৈ তই মোৰ স্বামীক ইয়াৰ পৰা আঁতৰাই নিলি।

৫। ইপিনে মোক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ সাজু হৈ মোৰ শহৰৰ সখা যি গৃধ্ৰৰাজ আহি উপস্থিত হ'ল, বাৰ্দ্ধক্যত অবসন্ন তেওঁকো তই বধ কৰিলি।

৬। হেৰ ৰাক্ষসাদম, তই বৰ বীৰত্ব প্ৰকাশ কৰিলি। অকল মোৰ নামমাত্ৰ শুনিষে তই মোক হৰণ কৰি আনিলি সঁচা, কিন্তু তাৰদ্বাৰা তই মোক জয় কৰিব পৰা নাই।

৭। হেৰ নীচাশয়, তই নিৰ্জৰ্জন ঠাইত অকলে পাই পৰত্নীহৰণৰূপ এনে গৰ্হিত কাম কৰিও তোৰ লাজ লগা নাই নে ?

৮। তই বীৰ বুলি অভিমান কৰ, কিন্তু তিনিও জগতত মাহুহে তোক নিষ্ঠুৰ অধৰমী আৰু কুৎসিৎ বুলিহে গৰিহণা দিব।

৯। তোৰ যি বীৰ্য আৰু পৰাক্ৰমৰ বৰ্ণনা কৰিলি তাক ধিক্, কুলকলঙ্ককাৰী তোৰ এই চৰিত্ৰকো ধিক্।

১০। যিহেতু এনে ক্ষিপ্ৰগতিত তই পলাব ধৰিছে অতএব তোক কৰিবলৈ আৰু কি আছে ? যদি সাহস থাকে অলপ সময় ৰ, তেতিয়া হ'লে তই তোৰ প্ৰাণ লৈ উভতি যাব নোৱাৰিবি।

১১। সেই ৰাজপুত্ৰ দুজনৰ দৃষ্টি পথত পৰিলে, সসৈন্তে বৰ্তমান থাকিলেও তই জীয়াই থাকিব নোৱাৰিবি।

১২। ৰাক্ষস, পক্ষীয়ে যি দৰে বনান্ধৰ স্পৰ্শ সহ কৰিব নোৱাৰে, তয়ো সেইদৰে তেওঁলোক দুজনাৰ শব্দৰ সংস্পৰ্শ সহ কৰিব নোৱাৰিবি।

১৩-১৭। হেৰ ৰাৱণ, গতিকে যদি তই তোৰ নিজৰ হিত্ত আৰু মঙ্গল কামনা কৰ তেন্তে মোক এৰি দে, মোক এইদৰে অপমানিত কৰাৰ কাৰণে মোৰ স্বামীয়ে তেওঁৰ ভায়েকৰে সৈতে

ক্ৰুদ্ধ হৈ তোৰ যাতে বিনাশ হয় তাকে কৰিব। হেৰ, নীচমতি তই জানিবি, যি উদ্দেশ্যে তুমি মোক হৰণ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিছ, তোৰ সেই উদ্দেশ্য সফল নহব। মোৰ স্বামী দেৱতা সন্মুখ, তেওঁক দেখা নাপালে তোৰ নিচিনা শত্ৰুৰ বশবৰ্ত্তী হৈ মই বহুদিন জীয়াই নাথাকো। বাৰণ, কি কৰিলে তোৰ হিত আৰু মঙ্গল হব তই তাক দেখা পোৱা নাই মৃত্যুবল উপহিত হলে মানুহ অহিতকৰ বিপৰীত কামত আসক্ত হয়। যাৰ মৃত্যু সন্মুখত, কোনো হিতকৰ পথ্যতে তাৰ কচি নবহে।

১৮। হেৰ নিশাচৰ, ভৱৰ কাৰণ সন্মুখত দেখিও ঘিহেতু তই ভীত হোৱা নাই, এতেকে মই দেখিছো তোৰ ডিঙিত কালপাশে মেৰ দি ধৰিছে।

১৯-২২। ভালদৰে বুজিব পৰা গৈছে যে তই বৰ্ত্তমান সোণৰ গছ, বক্তশ্ৰোতে পৰিপূৰ্ণ যোৰ বৈতৰণী নদী, ভৱন্তৰ খজাপণবন, আৰু ঐশ্বৰ্য্য সূৰ্য্যৰ পুষ্পযুক্ত বৈভৱ্য পত্ৰবিশিষ্ট লোহ-কটকপূৰ্ণ শাল্মলী গছ চকুৰ আগত দেখিব ধৰিছ। হেৰ নিলজ্জ, পামৰ, সেই মহাস্বাভাৱ অদ্ভিৱ কাম কৰি বিষপান কৰা মানুহৰ নিচিনাটো তই কেতিয়াও জীয়াই থাকিব নোৱাৰিবি। যি কালপাশ তোৰ ডিঙিত লাগিছে, কোৱা নাথায় তই তাৰপৰা বন্ধা নাপাৰ।

২৩-২৫। মোৰ যিজন মহাত্মা স্বামীয়ে সেই মহাসুজ্ঞাত তেওঁৰ ভাৱকল্পনাকো লগত নোলোৱাকৈ অকলে এক নিমেষৰ ভিতৰতে চৈধ্য হাজাৰ ৰাক্ষস বধ কৰিব পাৰিলে, তেনেজন্ম পুৰুষৰ অপৰাধ আচৰি তোৰ শাস্তিৰ স্থান ক'ত, বাৰ বাঘৰ সকলো জন্তুতে পাৰ্গত, এনে স্থলত তেওঁৰ তীক্ষ্ণ শৰজালৰ দ্বাৰা তেওঁ তেওঁৰ প্ৰিয় ভাৰ্য্যাপহাৰকক বধ নকৰাকৈ থাকিব কিয়?"

বাৰণৰ কোলাত থাকিও ভয় আৰু শোকাভিত্তিতা বৈদেহীয়ে এইদৰে আৰু আন আন বহুত তিবন্ধাৰপূৰ্ণবাক্যে গালি এপনি দি কৰুণভাবে বিলাপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

২৬। এনে অবস্থাত তৰুণ বয়স্ক শোকসন্তপ্ত ৰাজহুহিতা সীতাদেৱীয়ে কৰুণৰূপে বিলাপ কৰি কৰি নিজক মুক্ত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি থকা সৰেও পাপমতি বাৰণে কম্পিত কন্ঠেৰে তেওঁক হৰণ কৰি নিলে।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰিপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুঃপঞ্চাশ সৰ্গ

সীতাক লৈ ৰাৱণৰ লক্ষ্যত উপস্থিতি

১। ৰাবণে হৰণ কৰি লৈ গৈ থকা অবস্থাত বৈদেহীয়ে তেওঁৰ ৰক্ষাকৰ্তা ৰাম আৰু লক্ষ্মণ দুয়োজনৰে কোনোজনক ক'তো দেখা নাপালে। কিন্তু পৰ্বতৰ এটা শৃঙ্গত বহি থকা পাঁচজন শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰ তেওঁৰ চকুত পৰিল।

২-৩। তেতিয়া বিশালাক্ষী নাৰীশ্ৰেষ্ঠা সীতাদেবীয়ে তেওঁৰ শৰীৰৰ পৰা চাদৰখন উলিয়াই লৈ তাৰে তেওঁৰ কিবাকিবি পবিত্ৰ অলঙ্কাৰ মেৰাই, জানোচা ৰামক লগ পালে তেওঁলোকে এই বাতৰিটো দিব পাৰে তাকে আশা কৰি টোপোলাটো তেওঁলোকৰ মাজত পেলাই দিলে।

৪-৫। অপহৰণ কাৰ্য্যত ৰাৱণৰ মনত ৰামলৈ এটা ভয় লাগি থকাত তেওঁৰ চিন্তা বিলম্ব হৈছিল, গতিকে সীতাদেবীয়ে কাপোৰ আৰু অলঙ্কাৰ পেলাই দিয়া কাৰ্য্যটো তেওঁৰ চকুত নপৰিল। আনপিনে পিতল চকুৰা শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰ কেইজনে অনিমেৰ নয়নে চাই চাই বিশালাক্ষী সীতাক চিঞৰ-বাখৰ কৰি যোৱা দেখিলে। ইয়াৰ ভিতৰতে ৰাক্ষসাদিগতি ৰাৱণে কান্দি থকা অৱস্থাতে সীতাক লৈ পম্পানদী পাৰ হৈ লক্ষ্যৰ অভিমুখে প্ৰস্থান কৰিলে।

৬-৮। সীতা ৰাৱণৰ পক্ষে মৃত্যু-স্বৰূপ, তথাপি ৰোদনপৰায়ণা তেওঁক লৈ গৈ ৰাৱণ পৰম হৰ্ষাঘিত হল। তীক্ষ্ণ দস্তবিশিষ্টা উগ্ৰবিষধাৰিণী সৰ্গীৰবৎ এই সীতাক কোলাত লৈয়ে ৰাৱণে নদী, বন, পৰ্বত আৰু সৰোববাদি অতিক্ৰম কৰিলে আৰু শৰাসনচ্যুত শবসদৃশ ক্ষতপদে তিনি গ্ৰাহাদি জলচৰ জন্তুৰ বাসস্থান অপাৰ সাগৰ পাৰ হল।

৯-১১। সীতাক হৰণ কৰি নিয়া দেখি নদীসমূহৰ আশ্ৰয়স্থল বৰুণালয় সমুদ্ৰই সংক্ষুব্ধ হৈছে যেন তেওঁৰ উৰ্দ্ধমালা সামৰি ললে আৰু তাত থকা মৎস্ত আৰু সৰ্পকুলো নিস্তব্ধ হল। অন্তৰীক্ষত বাস কৰি থকা চাৰণ আৰু সিদ্ধগণে কৈ উঠিল, “দশগ্ৰীব এয়ে তোৰ শেষ।”

১২-১৪। এনে অৱস্থাৰ মাজত ৰাবণে তেওঁৰ মৃত্যুস্বৰূপা সীতাক মুক্তিৰ বাবে ধৰকুৰাই থকাতো কোলাত লৈ লক্ষ্মণগৰীত প্ৰৱেশ কৰিলে। লক্ষ্মণগৰী প্ৰশস্ত ৰাজপথেৰে সুবিভক্ত আৰু তাৰ বিপুল প্ৰবেশদ্বাৰসমূহ অসংখ্যজনে সমাকীৰ্ণ। লক্ষ্যত প্ৰৱেশ কৰি ময়দানৰে সংৰক্ষণ কৰা আহুৰী মায়াসদৃশ শোকমোহাভিভূতা অসিতাপাক্ষী সীতাক ৰাবণে নিজ অন্তঃপুৰত সংৰক্ষণ কৰিলে। তাৰপিচত ৰোৰাকৃতি পিশাচী ৰাক্ষসীবোৰক আদেশ দি তেওঁ কলে,

১৫-১৮। “তোমালোকে চাবা যেন কোনো পুৰুষ বা স্ত্ৰীয়ে মোৰ বিনা অনুমতিত সীতাৰ লগত দেখা নকৰে। মোৰ আদেশ, মণি, মুক্তা, সোণ, ৰত্ন, অলঙ্কাৰ—সীতাই যেতিয়াই যিহকে বিচাৰে সেই সেই বস্তু তেতিয়াই তেওঁক দিবা। জানিয়েই হওক বা নাজানিয়েই হওক যি কোনো তিৰোতাই কোনো অপ্ৰিয় কথা যদি তেওঁক কয়, মনত ৰাখিবা ভেনেকুৱা জনক

জীয়াই নথওঁ। “বান্ধসেই বাৰণে বান্ধসীযোবক এইদৰে কৈ অন্ত পুৰণ পৰা ওলাই আহিল আৰু এতিয়া কি কৰা উচিত হ'ব তাকে চিন্তা কৰি থাকোঁতেই আঠজন মহাবীৰ্য্যশালী ব্যংগাঙ্গী বান্ধস তেওঁৰ চকুত পৰিল।

১৯। মহাবীৰ্য্যসম্পন্ন বাৰণে পিতামহৰ পৰা পোৱা বৰণ বজত মাহাক হৈ সেই বান্ধস সকলক দেখি সিহঁতৰ বল বীৰ্য্য প্ৰশংসা কৰি সিহঁতক কবলৈ ধৰিলে,

২০। “তোমালোকে নানা অস্ত্ৰে সজ্জিত হৈ বেগতে যি জনস্থান আদিত্তে খবৰ নিৰ্ধাৰণ আছিল আৰু যাক এতিয়া নামে বান্ধসশূন্য কৰিছে, সেই জনস্থানলৈ গমন কৰা।

২১। বান্ধসৰ নিধনহল জনশূন্য সেই জনস্থানত নিৰ্ভয়ে বল আৰু পুণ্যবদ্ধ আশ্ৰয় কৰি বাস কৰি থাকাগৈ।

২২। খৰ আৰু দুৰণে সৈতে বহুত সৈন্য এই জনস্থানত বাস কৰি আছিল, নামৰ শব্দত সিহঁত সকলো নিহত হৈছে।

২৩। এই কাৰণে মোৰ ক্ৰোধে বৈধাৰ সীমা অতিক্ৰম কৰি চৰি উঠিছে আৰু নামৰ প্ৰতি ভীষণ এক শত্ৰুতা মোৰ মনত জাগি উঠিছে।

২৪। এতিয়া মই শাস্তি বিধানৰ দ্বাৰা সেই মহাপত্ৰৰ প্ৰতি মোৰ মনত থকা বৈৰ তাৰৰ উপশম ঘটাব খুজিছোঁ, সজ্জত সেই শত্ৰুক বধ নকৰোঁ ম'নে মোৰ টোপনি নাই।

২৫। নিৰ্ধনে ধন লাভ কৰি যি শাস্তি পাই, ময়ো খৰ আৰু দুৰণঘাটী সেই নামক বধ কৰিছে মনত তেনে শাস্তি লাভ কৰিম।

২৬। এতিয়া তোমালোকে সেই জনস্থানত বসতি কৰি নামে কি কৰিছে, নকৰিছে এনেবিষয়ক নামৰ সম্বন্ধে সকলো বাতৰি মোক দি থাকিব।

২৭। তোমালোক সকলোটি নিশাচৰে অতি সন্তৰ্পণে তালৈ গৈ নামৰ বধৰ কাৰণে যত্নপৰ হোৱা গৈ।

২৮। বগন্ধেত্ৰত তোমালোকৰ শক্তি বহুবাৰ মই দেখিছোঁ আৰু সেই কাৰণেই এই জনস্থানত তোমালোকক মই স্থাপন কৰিলোঁ।”

২৯। তেতিয়া সেই আঠোটা বান্ধসে বাৰণৰ মহা অৰ্ধপূৰ্ণ প্ৰিয় বাক্য শুনি বাৰণক অভিবাদন জনালে আৰু সকলোটিয়ে একলগ হৈ আনে নেদেখাকৈ জনস্থানলৈ প্ৰস্থান কৰিলে।

৩০। ইপিনে বাৰণে সীতাক লাভ কৰি নিজ ঘৰত গৈ পৰম আনন্দিত হল আৰু এইদৰে নামৰ লগত ঘোৰ শত্ৰুতা আচৰণ কৰি মোহাক হৈ পৰম সন্তুষ্ট হল।

। ইতি অবশ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুঃপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ।

পঞ্চপঞ্চাশ সৰ্গ

স্বামী হিচাপে গ্ৰহণ কৰিবলৈ সীতাৰ ওচৰত বাৰণৰ অনুৰোধ।

১। ঘোৰাকৃতি সেই আঠজন বান্ধসক এইদৰে আদেশ দি বাৰণে তাৰ সজবুদ্ধি বিলোপ হোৱাৰ কাৰণে সীতাক হৰণ কৰি আনি নিজে নিজে কৃত্যৰ্থ বোধ কৰিলে।

২। তেতিয়া কামভাবত প্ৰাণীভূত হৈ বৈদেহীৰ কথা স্মৰণ কৰি তেওঁক চাবলৈ বুলি লৰালৰিকৈ বমণীয় সেই ঘৰত প্ৰবেশ কৰিলে।

৩। বান্ধসাধিপ বাৰণে ঘৰত প্ৰবেশ কৰি বান্ধসীবোৰৰ মাজত দুখতে অভিভূত হৈ থকা সীতাক দেখা পালে।

৪। বাৰণে দেখিলে সীতাৰ মুখ চকুৰ লোটকে পূৰ্ণ, ৰূপ মলিন, আৰু সাগৰৰ মাজত বতাহৰ কোবত ডুবি যাব ধৰা নৌকাৰ নিচিনা শোকৰ ভৰতে নিমগ্ন।

৫। যুথলষ্ট মূগী কুকুৰসমূহৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হলে যেনে ৰূপ হয় অবনতমুখী সীতাৰো ৰূপ তদনুৰূপ হৈছিল।

৬। এনে অবস্থাত নিশাচৰ বান্ধসৰাজে শোকসন্তপ্তা মলিনবদনা অনাথা সীতাৰ ওচৰ চাপি সীতাৰ অনিচ্ছা সত্ত্বেও বলপূৰ্বক দেবগৃহসদৃশ তেওঁৰ উৎকৃষ্ট ঘৰৰ হাউলীটো সীতাক দেখুৱাবলৈ ধৰিলে।

৭। এই ঘৰৰ হাউলী সোণৰ প্ৰাসাদে পৰিপূৰ্ণ, হাজাৰ হাজাৰ স্ত্ৰীলোকে তাত কাম কৰি আছে, নানাবিধৰ পক্ষীসমূহ তাত বিৰাজ কৰিছে আৰু ই নানাবিধে বিভূষিত।

৮। তাৰ শুভসমূহ হাতীৰ দাঁত, সোণ, ৰূপ আৰু স্ফটিক খতোৱা আৰু বজ্জ-বৈদূৰ্য্যমণিৰে চিত্ৰিত—দেখিলেই মন মুগ্ধ হয়।

৯। দিব্যদুন্দুভিধ্বনি তাত প্ৰতিধ্বনিত হৈ আছে আৰু নানাবিধৰ বিগ্ৰহসুৰ্ভূষণে তাক ভূষিত কৰিছে। বাৰণে সীতাক লৈ সুবৰ্ণনিৰ্ম্মিত বিচিত্ৰ সোপান (সিৰি) সমূহত উঠিবলৈ ধৰিলে।

১০। এই প্ৰাসাদসমূহৰ খিড়িকীবোৰ হাতীৰদাঁত আৰু ৰূপৰে নিৰ্ম্মিত হোৱাত সিহঁতে পৰম শোভনীয় ৰূপ ধাৰণ কৰিছিল আৰু প্ৰাসাদসমূহ সুবৰ্ণময় জালে আবৃত আছিল।

১১-১২। চাৰিওফালে তাৰ ভূমিভাগ শুভবৰ্ণমণিৰে চিত্ৰিত আছিল। দশগ্ৰীৱ বাৰণে তাৰ নিজ বাসভূমিৰ এই সকলো সৌন্দৰ্য্য আৰু লগতে নানাপুন্পে পৰিপূৰ্ণ পৃথুৱী, জলাশয় আদিও শোকাভিভূতা সীতাক দেখুৱালে।

১৩। এইদৰে শ্ৰেষ্ঠ গৃহসমূহ সীতাক দেখুৱাই পাপাত্মা বান্ধসে তেওঁক প্ৰলোভিত কৰিবলৈ কবলৈ ধৰিলে,

১৪। “সীতা, বুদ্ধ আৰু বালকসকলৰ উপৰিও বহু বহু দহকোটি বান্দৱ আৰু অৱি
আন বাইন কোটি বান্দৱ ইয়াত আছে।

১৫। ভীমকৰ্ম্মা এই বান্দৱসকলৰ ময়েই অধিপতি, সিহঁতৰ ভিতৰত এভৌক কোটিৰে
আকৌ একো হাজাৰকৈ বান্দৱ মোৰ সকলো কামতে আগবঢ়ায়।

১৬। হে বিণালাক্ষী, মোৰ সুবিস্তৃত ৰাজ্য, আন কি মোৰ এহু জীৱনো মই তোমাত
সমৰ্পণ কৰিলোঁ, কিয়নো তুমি মোৰ প্ৰাণতকৈও গৰীৱসী।

১৭। হে সীতা, শ্ৰেষ্ঠ নাৰীসমূহৰ ভিতৰত যিসকল মোৰ ভাৰ্যা আছে, তেওঁলোকৰ ওপৰত
তুমিয়ে অধিকাৰিণী হবা, এতেকে হে প্ৰিয়ে, তুমি মোৰ ভাৰ্যা হোৱা।

১৮। মই যি কথা কৈছো তাকে তুমি সজ বুলি মানি লোৱা কিয়নো তাৰ অস্তিত্ব
আচৰণ কৰাৰ পৰা কোনো লাভ নহব। মই কামপাণ্ডিত, তুমি মোক ভজনা কৰা, আৰু মোৰ
প্ৰতি সদয় হোৱা।

১৯। শতযোজনবিস্তৃত এই লক্ষ্য চাৰিওফালে সাগৰেৰে পৰিবেষ্টিত ইন্দ্ৰবৈসেভে
দেবগণেও ইয়াত প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰে।

২০। দেৱতা, যক্ষ, গন্ধৰ্ব, ঋষি অথবা মনুষ্যৰ ভিতৰত মই এনে কাকো দেখা নাই
যি পৰাক্ৰমত মোৰ সমকক্ষ হব পাৰে।

২১। ৰাম ৰাজ্যভ্ৰষ্ট, দীন, সদাচাৰী, উপস্বী, সি অল্পশক্তিমান মাত্ৰমাত্ৰ, তেনেকুৱা
এজনক লৈ তুমি কি কৰিবা?

২২। হে সীতা, এতেকে তুমি মোক ভজা, ময়ে তোমাৰ একমাত্ৰ উপযুক্ত স্বামী।
হে ভীক, যোবন চিৰস্থায়ী নহয়, এতেকে তোমাৰ এই যোবনকালতে মোৰে সৈতে তুমি স্থায়
উপভোগ কৰা।

২৩। হে বৰাননে, ৰামক দেখা পাবলৈ আৰু ইচ্ছা নকৰিবা। অধিক কি (পৰীক্ষা
কথা দূৰৈত যাওক) মনেৰেও ৰামে ইয়ালৈ আহিব নোৱাৰে।

২৪। আকাশত জাল পাতি মহাবেগশালী বতাহক কোনে ৰাখি ৰাখিব পাৰে?
আৰু সেইদৰে প্ৰদীপ্ত অগ্নিৰ বিমল নিখাকে বা কোনে ধৰি ৰাখিব পাৰে?

২৫। হে শোভনে, তিনিও জগতৰ ভিতৰত এনে এজনক মই দেখা নাই যি তেওঁৰ
পৰাক্ৰমৰ দ্বাৰা মোৰ ভুলবলে পৰিৱৰ্ত্তিতা তোমাক লৈ যাব পাৰে।

২৬। লক্ষ্যৰ এই সুমহৎৰাজ্য তুমি পৰিপালন কৰা আৰু তেতিয়াহলে দেৱগণ, চৰাচৰ
সংগ্ৰহ জগৎ আৰু মোৰ নিচিনা যিসকল প্ৰাণী আছে সকলো তোমাৰ দাস হব।

২৭। এতিয়া তুমি দানকাৰ্য্য সমাপন কৰি সৰুটো হৈ মোৰে সৈতে বিহাৰ কৰা,
আগতে তোমাৰ যি সঞ্চিত পাপ আছিল বনবাসৰ লগে লগে সি কটা গৈছে।

২৮-৩০। আনপক্ষে তোমাৰ যি সূক্ষ্ম সঞ্চিত আছে ইয়াত থাকি তাৰ ফল ভোগ
কৰা। হে বৈদিলী, ইয়াতেই থাকি মোৰ লগত সকলো বস্তুৰ মালা, দিব্যগন্ধ আৰু জ্যেষ্ঠ
অলঙ্কাৰসমূহ তুমি উপভোগ কৰা। হে চাক-নিতিখিনী, পুষ্পক নামৰ এই বিদ্যানগৰ মোৰ
জ্যেষ্ঠ বৈশ্বক (কুবেৰক) বণত পৰাভিত্ত কৰি মই লাভ কৰিছোঁ, এইখন দেখোভে দুৰ্ব্বাসদেৱ,

বিশাল আৰু বমণীয় আৰু তাৰ গতি মনৰ গতি সদৃশ, হে সীতা, মোৰে সৈতে সেই বিমানত আৰোহণ কৰি তুমি যথাস্থে বিহৰণ কৰি ফুৰা। হে বৰাননে, পদ্মসদৃশ অতি মনোহৰ তোমাৰ বিমল বদন, তুমি শোকাভিভূত হৈ থকাৰ কাৰণে উজ্জল শোভা ধাৰণ কৰিব পৰা নাই।” বাৰণে এইদৰে কোৱাত, ইন্দুবদনা নাৰীশ্ৰেষ্ঠা সীতাদেবীয়ে কাপোৰৰ আঁচলেৰে মুখ ঢাকি ধীৰে ধীৰে চকু লো টুকিবলৈ ধৰিলে। বাৰণৰ কথা শুনি সীতাদেবীয়ে অস্থম্বৰ তাৰ অহুভব কৰিব ধৰিলে, চিন্তাতে তেওঁৰ মুখৰ কান্তি আৰু গ্লান হল।

৩৪-৩৭। তেতিয়া বীৰ নিশাচৰ বাৰণে তথাপি সীতাক চিন্তাঘটিত হৈ থকা দেখি আকৌ কবলৈ ধৰিলে, “বৈদেহী, তুমি মোক ভজনা কৰিলে ধৰ্মলোপ হব বুলি আশঙ্কা কৰি যি লাজ অহুভব কৰিছা সেইটো নিৰ্বৰ্ণক, কিয়নো ব্ৰহ্মপাশত আবদ্ধ হৈছে মই তোমাৰ পাণিগ্রহণ কৰিবলৈ তোমাৰ ওচৰ চাপিছোঁ, এতেকে এইটো ঋষিসকলৰ প্ৰদৰ্শিত পন্থা।* তোমাৰ স্নিগ্ধ এই চৰণদুখানি মই মূৰেৰে স্পৰ্শ কৰিলোঁ, তুমি অতিশীঘ্ৰে মোৰ প্ৰতি কৃপা কৰা, মই তোমাৰ একান্ত অহুগত ভূত্য। কামপীড়িত হৈ মই এতিয়া শুক্লপ্ৰায়, অতএব মোৰ এই অহুবোধ যেন অথলৈ নাযায়। মনত বাখিবা এতিয়ালৈকে বাৰণে কোনো জীৱ ওচৰত মূৰ দোৱাই নমস্কাৰ কৰা নাই।” দশানন বাৰণে জনকাত্মজা মৈথিলীক এইদৰে কৈ সম্পূৰ্ণৰূপে নিজক মৃত্যুৰ কৰালগ্ৰাসৰ অধীনলৈ আনি মনে মনে ভাবিলে যে “সীতা এতিয়া মোৰ হল।”

॥ ইতি অবধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চ পঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

* বলাৎকাৰ পূৰ্বক জীৱ পাণিগ্রহণ থাকস পন্থা। তোমাৰ এই কেৱল মই বলাৎকাৰ কৰি তোমাক ভাৰ্যা হিচাবে গ্ৰহণ কৰিব বিচৰা নাই। তোমাক অহুবোধ জনাই তোমাৰ সঁজুতি লৈছে গ্ৰহণ কৰিব বিচাৰিছোঁ। আৰ্য্য সকলৰো বিশেষকৈ অজিৱ সকলৰ এইটো ৰবিশণ নিৰ্দ্ধিষ্ট পন্থা।

যাট পঞ্চাশ সৰ্গ অশোক বনত সীতাক স্থাপন

১। বাৰণে এইদৰে কোৱাত বৈদেহীয়ে শোকাভিভূতা হৈ বাৰণ আৰু তেওঁৰ মাজত তুল
এগাছি ৰাখি বাৰণৰ কথাৰ উত্তৰত নিৰ্ভয়চিত্তে কবলৈ ধৰিলে।

২৪। “ৰজা দশৰথ ধৰ্ম্মৰ অচলসেতুসদৃশ, তেওঁ সত্যপ্ৰতিজ্ঞ বুলি তেওঁৰেই পুত্ৰ ৰাম ধৰ্ম্মাত্মা
হিচাপে তিনিওজগততে প্ৰসিদ্ধ, সেই দীৰ্ঘবাহু বিশালাক্ষ সাক্ষাৎ দেৱস্বৰূপ ৰাম মোৰ স্বামী।
ইক্ষাকুকুলসম্ভৱ সিংহস্কন্ধ মহাকৃতি ৰামে তেওঁৰ ভ্ৰাতা লক্ষ্মণে সৈতে ভোমাক বধ কৰিব।

৫। তেওঁৰ চকুৰ আগতে যদি তুমি মোক স্পৰ্শ কৰিলাহেতেন তেনেহলে জনস্থানৰ
যুদ্ধক্ষেত্ৰত থৰ নিহত হোৱাৰ নিচিনাকৈ তুমিও নিহত হৈ তাতেই ভূতলশায়ী হলা হেতেন।

৬। যি সকল মহাবলশালী ঘোৰৰূপ ৰাক্ষসৰ কথা তুমি বৰ্ণনা কৰিলা, গৰুড়ৰ আগত সাপ
যিদৰে বিষশূন্য হয় ৰামৰ আগতো সিহঁতৰ অবস্থা তদনুৰূপ হব বুলি জানিবা।

৭। উৰ্ম্মমালাই গন্ধাৰ পাৰ থাই নিয়াৰ দৰে সুবৰ্ণবিভূষিত ৰামৰ ভ্যাৰিনস্ক শৰসমূহেও
এই ৰাক্ষসবোৰৰ শৰীৰ সেইদৰে ছিন্ন বিচ্ছিন্ন কৰিব।

৮। বাৰণ, তুমি স্তব বা অস্তবৰ অবধ্য হলেও, ৰামৰ লগত শত্ৰুতা আচৰণ কৰি জীয়াই
থাকি মুক্তি লাভ কৰিব নোৱাৰিবা।

৯। তোমাৰ জীৱনৰ যিখিনি কাল অৱশিষ্ট আছে মহাবলশালী এই ৰাঘৱৰ হাততেই তাৰ
অৱসান ঘটিব। তুমি জানি ৰাখিবা যজ্ঞৰ কাৰণে ণপকাঠত বান্ধি থোৱা পত্ৰৰ দৰে তোমাৰ পক্ষে
এই জীৱন দুৰ্ভাগ হৈ পৰিছে।

১০। ৰাক্ষস, ৰামে তেওঁৰ ক্ৰোধপূৰ্ণ চকুৰে এবাৰ মাত্ৰ তোমাৰ পিনে চালেই, মহাদেৱৰ
দৃষ্টিত মদন ভস্ম হোৱাৰ নিচিনাকৈ তুমিও তেতিয়াই দগ্ধ হবা।

১১। মনত ৰাখিবা যি ৰামে গগনমণ্ডলবৰষা চক্ৰক নমাই আনিব অথবা বিনাশ কৰিব
পাৰে, যি ৰামে সাগৰ শুহিব পাৰে সেই ৰামেই ইন্দ্ৰাবৰষা মোকে। উদ্ধাৰ কৰি নিব।

১২। বাৰণ, তুমি এতিয়া মৃতপ্ৰায়, শ্ৰীহীন, বলহীন, তোমাৰ শক্তি বিলুপ্ত আৰু ইন্দ্ৰিয়
বিকল, তোমাৰ এই কামতেই লজা বিধবা হব।

১৩। যিহেতু বলপ্ৰয়োগ কৰি তেওঁলোক নথকা অবস্থাত স্বামীৰ ওচৰৰ পৰা মোক অপহৰণ
কৰি আনিছা, এতেকে এই পাপপূৰ্ণ কৰ্ম্ম তোমুৰ পক্ষে সুখদায়ক হব নোৱাৰে।

১৪। পৰমহুত্ৰিসম্পন্ন মোৰ স্বামীয়ে দেৱৰ লক্ষণক লগত লৈ, অকল নিজৰ শক্তিৰ বলতে
বিজয় দণ্ডকাৰণ্যত বাস কৰি আছে।

১৫। এতিয়া যুদ্ধক্ষেত্ৰত শববৃষ্টিৰ দৰা তেওঁৰেই তোমাৰ শৰীৰৰ পৰা বল, বীৰ্য্য, দৰ্প আৰু
ঔদ্ধত্য অপহৰণ কৰিব।

১৬। এইটো দেখা গৈছে যে কালপ্ৰেৰিত হৈ মাহুহ মৃত্যুমুখত পৰিলে, কালৰ বশ হোৱাৰ কাৰণে কাৰ্য্যবিষয়ত তাৰ ভাল বেয়া বুজাৰ শক্তি নাথাকে।

১৭। হে বান্ধুসাধম, মোক স্পৰ্শ কৰি তুমি তোমাৰ নিজৰ, বান্ধুস সমূহৰ আৰু লগতে অন্তঃপুৰবাসী সকলোৰে বধ সাধাৰ কাল প্ৰাপ্ত হৈছা।

১৮-১৯। দ্বিজাতিগণৰ মন্ত্ৰপুত ক্ষত, ভাণ্ডাদিৰে পৰিশোভিত যজ্ঞবেদি যিদৰে চণ্ডালে স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰে সেইদৰে হে বান্ধুসাধম, তোমাৰ নিচিনা পাণীয়ে সততে ধৰ্মপৰায়ণা দূত্ৰতা বামৰ ধৰ্মপত্নী মোক স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰা।

২০। যি হংসপত্নীয়ে পদ্মবনৰ মাজত সততে বাজহংসৰ লগত বিচৰণ কৰি থাকে তেনেজনে তৃণ আদিৰ মাজত থকা পানীকাউৰীৰ প্ৰতি দৃষ্টিপাত কৰিব পাৰে কেনেকৈ?

২১-২২। মোৰ এই শৰীৰ বৰ্ত্তমানে সংজ্ঞাহীন, তুমি ইয়াক বন্ধ কৰিয়ে ৰাখা বা মাৰা তাত মোৰ কোনো আপত্তি নাই, কিন্তু এইটো ঠিক যে এই শৰীৰ বা জীৱন মই বন্ধা নকৰো, কিয়নো এই শৰীৰ বন্ধা কৰি পৃথিবীত মোৰ এটা কুখ্যাতি ৰাখিব নোখোজো।” বৈদেহী জ্ঞানকীয়ে খঙতে বাবণক তিৰহাৰ কৰি তাৰ পিচত বাবণক উদ্দেশ্য কৰি আৰু কোনো কথাই নকলে।

২৩। সীতাৰ কৰ্কশ আৰু ৰোমহৰ্ষক এই কথা শুনি বাবণে সীতাৰ মনত ভয়লগাব পৰা বাক্যে কবলৈ ধৰিলে,

২৪। “হে চাৰুহাসিনী মৈথিলী, মোৰ কথা শুনা। আজিৰ পৰা মই বাৰমাহ কাল অপেক্ষা কৰিম।

২৫। ইয়াৰ ভিতৰত যদি তুমি মোৰ মতলৈ নাহা তেন্তে মোৰ পাচকবৰ্গই মোৰ ৰাতিপুৱাৰ ভোজনৰ বাবে তোমাক টুকুৰাটুকুৰ কৈ কাটিব।”

২৬। শত্ৰুৰ প্ৰতি আতঙ্ক উৎপাদক ৰাৱণে সীতাৰ প্ৰতি এনে নিষ্ঠুৰ বাক্য প্ৰয়োগ কৰাৰ পিচত খঙতে জ্বলি উঠি বান্ধুসীবোৰক কলে,

২৭। “হে বিৰূপাকৃতি ঘোৰমূৰ্ত্তি ৰক্তমাংসালী বান্ধুসীগণ, অতিশীঘ্ৰে এই সীতাৰ দৰ্প তোমালোকে চূৰ্ণ কৰা।”

২৮। বাবণে এই কথা কোৱা মাত্ৰকে ঘোৰ ভীমদৰ্শনা সেই বান্ধুসীবোৰে ৰাৱণৰ প্ৰতি হাতঘোৰ কৰি সীতাক আগুৰি ধৰিলে।

২৯। তাৰ পিচত বাবণে ছুই এথোজ কাটি গৈ ভৰিৰ গোৰোহৰিৰে যেন পৃথিবী বিদীৰ্ণ কৰি পুনঃ ঘোৰূপা বান্ধুসীবোৰক কলে,

৩০-৩১। “সকলোটিয়ে এতিয়া সীতাক অশোক বনলৈ লৈ যোৱা আৰু তাতেই বেচি ধৰি অতি গোপনভাবে সীতাক ৰাখি থাকিবা। তাত নতুনকৈ ধৰি অনা বনৰীয়া হস্তিনীৰ নিচিনা তোমালোকৰ ওৰ্জন গৰ্জন অথবা সময়ত সাত্বনাপূৰ্ণ বাক্যেৰে মৈথিলীক তোমালোকৰ বশলৈ আনিবা।”

৩২। ৰাৱণৰ এনে আদেশ পাই বান্ধুসীবোৰে সীতাক বেচি লৈ অশোকবনলৈ গল।

৩৩। এই অশোকবন কল্পবৃক্ষসদৃশ অতীষ্ট ফল যোগাব পৰা বৃক্ষেৰে পৰিপূৰ্ণ আৰু সকলোসময়তে মন্তপক্ষীকুলে সমাকীৰ্ণ।

৩৪-৩৫। তাত বাঘীসমূহে আশুবি থকা হৰিণীৰ সদৃশ জনকাত্মজা বৈথিলী শোকসন্তপ্তা হৈ বান্ধসীবোৰৰ অধীনত থাকিবলৈ লাগিল আৰু পাশত বান্ধ খোৱা মৃগীৰ নিচিনা শোকতে ভীতা হোৱাৰ নিচিনা হৈ একোতে স্নেহ শান্তি লাভ কৰিব নোৱাৰিলে।

৩৬। এই অশোকবনত বিৰূপনেত্ৰা বান্ধসীবোৰৰ তৰ্জ্জন গৰ্জ্জনৰ মীকৃত থাকি ত্ৰিগ্ন স্বামী আৰু দেৱৰ কথাত ভাবি ভাবি শোকপীড়িতা বৈদেহীয়ে মনত কোনো শান্তি নাপাই অচেতন হোৱাৰ নিচিনা হল।

॥ ইতি অবগ্যকান্তৰ অন্তৰ্গত ষট্ পঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

প্ৰক্ষিপ্ত সৰ্গ

[ইয়াৰ পিচত ৰামায়ণৰ কোনো সংস্কৰণত আন এটা সৰ্গ দেখা যায়। টীকাকাৰ সকলে তাক প্ৰক্ষিপ্ত বুলি পৰিগণিত কৰিছে। তথাপি কাব্যৰ পূৰ্ণতা বক্ষা কৰিবলৈ উল্লেখ কৰা কথাখিনি ইয়াত দিয়া হল।]

পিতামহ ব্ৰহ্মাই সীতাক লক্ষ্মণলৈ নি বান্ধসীবোৰৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিতা হৈ থকা দেখি দেৱৰাজ ইন্দ্ৰক কলে, “ইন্দ্ৰ, দেৱতাসকলৰ কাৰ্য আৰু জগতৰ চিত্ৰৰ অৰ্থে বাবণে তাৰ নিজ আৰু বান্ধসকলৰ বধৰ কাৰণে সীতাক লক্ষ্মণলৈ নিছে। তাত বান্ধসীবোৰৰ দ্বাৰা আবৃত্তা হৈ স্বামীৰ শোকতে দুখতে কাল কটাব ধৰিছে। ইপিনে ভোক আৰু পিয়াহতো অস্থিৰ হৈছে। এতেকে তুমি তালৈ গৈ সীতাক দিব্য হবি মিশ্ৰিত পায়স দি অহা গৈ। তাকে থাই সীতাদেৱীয়ে তাত থকা কালখিনি ভোকপিয়হৰ হাত সাৰি থাকিব পাৰিব।” পিতামহৰ কথা শুনি ইন্দ্ৰই নিজাদেৱীক লগত লৈ দিব্যপায়সে সৈতে লক্ষ্যত উপস্থিত হল। বান্ধসীবোৰ খোৱা নিজাভিত্তত হোৱাত ইন্দ্ৰই সীতাৰ আগত আবিৰ্ভূত হৈ দিব্য পায়স দান কৰিলে। প্ৰথমতে সীতাদেৱীয়ে তেওঁ প্ৰকৃত ইন্দ্ৰ হয় নে নহয় তাৰ প্ৰমাণ দেখুৱাবলৈ কোৱাত ইন্দ্ৰই নিমেষহীন চকুৰে সৈতে মাটি স্পৰ্শ নকৰাকৈ থিয় দি থাকিল। তেওঁৰ পৰিধানৰ বস্ত্ৰ ধূলিমাৰুতি শূন্য আৰু শৰীৰত পিন্ধা ফুলো লেড়েলি নোযোৱা। এৰবোৰ দেৱচিহ্ন দেখি প্ৰকৃত ইন্দ্ৰ বুলি জানি সীতাদেৱীয়ে সেই পায়স গ্ৰহণ কৰিলে আৰু ৰাম আৰু লক্ষ্মণলৈ আগবঢ়াই অবশেষ হিচাপে বাকী অংশ নিজে গ্ৰহণ কৰি ভোক পিয়াহৰ হাতৰ পৰা ৰক্ষা পৰিল।

তেতিয়া ইন্দ্ৰদেৱে নিজাবে সৈতে তাৰপৰা আঁতৰি গল। লগতে কৈ গল যে ৰাম আৰু লক্ষ্মণে তেওঁৰ সহায়ত অবাধে সমুদ্ৰ পাৰ হৈ বাবণক বধ কৰিব। ইন্দ্ৰ ৰামৰ সহায় হোৱা জানি সীতাদেৱী আশ্বস্তা হল।

সন্তপঞ্চাশ সৰ্গ

১। মৃগৰ ৰূপ ধৰি বিচৰণ কৰি ফুৰা কামৰূপী ৰাক্ষস মাৰীচক বধ কৰি ৰাম লহালৰিকৈ তাৰ পৰা উভতিল।

২। মৈথিলী সীতাক চাবলৈ উদ্গ্ৰীব হৈ এইদৰে লহালৰিকৈ উভতি আহোতে, তেওঁৰ পিচফালে শিয়ালবোৰে বিকট স্বৰে চীংকাৰ কৰা শুনিবলৈ পালে।

৩। শিয়ালৰ হোৱা শব্দ শুনি আৰু মাতৰ ভাৱ বুজি ৰামৰ মনত ভয় উপজিল আৰু তেওঁ সশঙ্কিত হল।

৪। তেওঁ মনে মনে চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে, শিয়ালবোৰে যিদৰে চীংকাৰ কৰিব ধৰিছে, অনুমান হয় কিবা এটা অশুভ ঘটনা ঘটিছে। আহা! যদি কোনো প্ৰকাৰে ৰাক্ষসৰ দ্বাৰা ভক্ষিতা নাই সীতা মঙ্গলে আছে তেনেহলেও বক্ষা।

৫-৬। মাৰীচে মোৰ স্বৰধ্বনি বুজি লৈ এইদৰে মোৰ অপকাৰ সাধিত বুলিষে, মৃগৰূপ ধাৰণ কৰি আহি এনে শব্দ কৰিল, এতিয়া যদিহে সেই শব্দ লক্ষণে শুনিছে, তেন্তে তেওঁ নিজে আৰু লগতে সীতাৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰেৰিত হৈ সীতাক এৰিয়ে তেওঁ মোৰ গুৰি লৈ লৰি আহিব।

৭-৮। মাৰীচে ৰাক্ষসবোৰৰ লগত মিলিত হৈয়ে সীতাৰ বধ কামনা কৰি সোণৰ মৃগৰ ৰূপ লৈ আশ্ৰমৰ পৰা মোক আঁতৰাই আনিলে। শেহত মোৰ শব্দৰদ্বাৰা আহত হৈ ‘হা লক্ষণ, মই মৰিলো’ বুলি সি যি চীংকাৰ কৰিলে, তাৰপৰা ভালদৰে বুজিব পাৰি য এইটো তাৰ এটা অভিসন্ধিহে।

৯। মই এৰি অহাৰ পিচত দুয়োটি প্ৰাণীয়ে যদি মঙ্গলে আছে তেনেহলেই বক্ষা, জনস্থানৰ কাৰণে ৰাক্ষসবোৰৰ লগত মাৰ ভীষণ শকুতা চলি আছে।

১০। তদুপৰি এইক্ষণতে ঘোৰ অমঙ্গলসূচক বহুত লক্ষণ মই দেখা পাব ধৰিছো।”

১১-১৩। শিয়ালৰ হোৱা শুনি সংযমী ৰামচন্দ্ৰই নানান চিন্তা কৰি সেই ঠাইৰপৰা উভতি লহালৰিকৈ আশ্ৰমলৈ খোজ ললে। ৰাক্ষসে মৃগৰ ৰূপ ধৰি আশ্ৰমৰ পৰা তেওঁক কিদৰে উলিয়াই আনিলে, এইবোৰকে ভাবি-চিন্তি সশঙ্কিত মনে তেওঁ জনস্থানলৈ আহিবলৈ ধৰিলে। এনেয়ে তেওঁৰ মনত দুখ তাতে আকৌ পশুপক্ষীবোৰে তেওঁৰ বাওঁফালে থাকি বিকটস্বৰে শব্দ কৰা দেখি তেওঁৰ মনত আৰু অধিক বেজাৰৰ ভাব উপস্থিত হল।

১৪-১২। তাৰ অলপ পিচতে ৰামে দেখিলে যে লক্ষণে বিষণ্ণবদনে তেওঁৰ পিনে আহিহলৈ ধৰিছে। ৰামৰ মন বিষণ্ণ আৰু শোকতে অভিভূত তাতে লক্ষণেও বিষণ্ণবদনে ৰাক্ষস-পৰিপূৰ্ণ বিজন বনত সীতাক এৰি অহা দেখি তেওঁৰ বাওঁহাতত ধৰি মধুৰ অথচ কৰুণ বাক্যে আথেবেথে কবলৈ ধৰিলে, ‘লক্ষণ সীতাক অকলে এৰি থৈ ইয়ালৈ আহি তুমি সঁচাকৈয়ে বৰ বেয়া কাম কৰিছা। হে সৌম্য ৰাক এতিয়া কোৱাছোন সীতা তাত মঙ্গলে আছে নে? হে

বীৰ, মোৰ চাৰিওফালে যিবোৰ অন্তৰ চিহ্ন দেখিব ধৰিছোঁ, তাৰ পৰা অজ্ঞান হয় বনচাৰী
বাঁকসবোৰে জনকাজ্ঞা সীতাক নিশ্চয় মাৰি পেলাইছে অথবা তেওঁক খাই পেলাইছে।

২০-২১। হে লক্ষ্মণ, দলে দলে যুগ আৰু শিয়ালবোৰে যিদৰে ভৈৰবদ্বাৰে শব্দ কৰিবলৈ
ধৰিছে আৰু পক্ষীবোৰেও সূৰ্য্যৰ পিনে চাই বেনেদৰে চীৎকাৰ কৰিছে, কোৱাচোন বাক তাৰ
ভিতৰতো সীতাক ভালে থকা অবস্থাত লগ পাম নে? তে মহাবল, সেই বাজপুত্ৰী মজ্জা
আছে নে?

২২। যুগৰ ৰূপ লৈ এই বাঁকসে লোভ দেখুৱাই মোক দূৰলৈ লৈ আহিল, তাৰ পিচত
বহুত কষ্ট কৰি কোনোমতে সেই বাঁকসক বধ কৰাত, মৰাৰ সময়ত সি বাঁকসৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

২৩। এতিয়া মোৰ মন বিষন্ন, আনন্দ অকণিও নাই, মোৰ বাম চকুৰো নাচিব ধৰিছে,
লক্ষ্মণ, নিশ্চয় সীতা আৰু নাই, হয় কোনোৱে তেওঁক হৰণ কৰি নিছে অথবা মৰিছে আৰু নহলে
বাটতে কৰবাত পৰি আছে।

॥ ইতি অৱণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টপঞ্চাশ সৰ্গ

আশ্রমলৈ উভতি আহি সীতাক নেদেখি বামৰ শোকাভূৰ অবস্থা।

১। বৈদেহীক এৰি থৈ লক্ষ্মণ দীনভাবে শুকানমুখে অহা দেখি দণ্ডবৎতনয় ধৰ্ম্মাত্মা
বামচক্ৰই তেওঁক স্তম্ভিতলৈ ধৰিলে,

২। লক্ষ্মণ, দণ্ডকাৰণ্যলৈ অহাৰ সময়ত যি সীতাই মোক অহুগমন কৰিলে তুমি তেওঁক
এৰি থৈ আহিলা, হয়, তেওঁ এতিয়া ক'ত?

৩। বাজ্যচ্যুত হৈ মই যেতিয়া দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰবেশ কৰোঁ, তদুপায়ী সীতাদেৱীয়ে মোৰ
সহায়ত্বৰূপা আছিল, তেওঁ এতিয়া ক'ত?

৪। হে বীৰ, যি সীতা নহলে মই ক্ষণকালো জীয়াই থাকিব নোৱাৰোঁ, মোৰ প্ৰাণৰ
সহায়ত্বৰূপা ৰেখকতা সদৃশা সেই সীতা এতিয়া ক'ত আছে?

৫। লক্ষ্মণ, তপ্তকাঞ্চনবৰ্ণাভা জনকহুহিতা নোহোৱা হলে, দেৱতাসকলৰ ইন্দ্ৰিয় অথবা
পৃথিবীৰ অধিপতিস্বতো মোৰ ইচ্ছা নাই।

৬। হে বীৰ, কোৱাচোন মোৰ প্ৰাণতকৈয়ো প্ৰিয়তমা বৈদেহীয়ে প্ৰাণ ধাৰণ কৰি জীৱিতা
আছে নে আৰু মোৰ এই বনবাসত্ৰত মিছা বুলি প্ৰমাণ নোহোৱাকৈ ৰব নে?

৭। হে সৌমিত্ৰি, সীতাৰ কাৰণে মোৰ যুত্থা হোৱাৰ পিচত তুমি যেতিয়া উভতি যাবা,
তেতিয়া কৈকেয়ীৰ মনোৰথ সিদ্ধি হোৱাৰ বাবে তেওঁ সম্ভবতঃ স্তম্ভিত হব।

৮। তেওঁৰ নিজ পুত্ৰৰ ৰাজ্যলাভ হোৱাত কৈকেয়ীৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধ হ'ব, আৰু মোৰ দুখিনী আই কোশলাই পুতেকৰ মৃত্যুত অতি হীনভাবে কৈকেয়ীৰে সেৱা পূৰ্ণ কৰি থাকিব লাগিব।

৯। সীতা জীৱিত থাকিলে মই আশ্ৰমলৈ যাম, কিন্তু শুদ্ধচাৰিণী সেই সীতা যদিহে মৰিছে তেতিয়াহলে হে লক্ষণ ময়ো প্ৰাণত্যাগ কৰিম।

১০। লক্ষণ, মই আশ্ৰম গৈ পোৱাৰ লগে লগে সীতাই হাঁহিমুখে মোৰ আগলৈ ওলাই আহি যদি মোৰ লগত কথা কোৱা নেদেখোঁ তেতিয়াহলেও মোৰ বিনাশ ঘটিব।

১১। লক্ষণ, কোৱাচোন সীতা জীৱিত আছে নে নাই অথবা তোমাৰ অসাবধানতা হেতু হতভাগিনীক ৰাক্ষসেই খাই পেলালে নেকি?

১২। সীতা স্কুম্বাৰী আৰু বালিকা (অতি কম বয়সৰ), কোনো দিনেই দুখ ভোগ কৰা নাই, এতিয়া মঠ নথকাত বৈদেহীয়ে নিশ্চয় বিষমমনে শোক কৰি আছে।

১৩। কুটিল স্বভাবসম্পন্ন ছৰাছা সেই ৰাক্ষসে 'হা লক্ষণ' বুলি চিঞৰি দিওতে তোমাৰো মনত ভয় উপজিল।

১৪। অক্ৰমান হয় বৈদেহীয়েও মোৰৰ স্বৰৰ নিচিনা সেই স্বৰ নিশ্চয় শুনিছিল আৰু তাতে সজ্জতা হৈ তেওঁ ভোমক পঠিয়াই দিয়াত মোক বিচাৰি তুমিও লৰালৰিকৈ আহিলা।

১৫। সীতাক বনৰ মাজত এৰি থৈ তুমি যি কাম কৰিলা সি সকলো ফালৰপৰা দুখকৰ হৈছে, তাৰ দ্বাৰা নিষ্ঠুৰমতি ৰাক্ষসবোৰক অপকাৰ সাধিবলৈ এটা সুযোগ দিলা মাথোন।

১৬। খবৰ মৃত্যুত মাংসালী সেই ৰাক্ষসবোৰ অতিশয় দুখিত হৈছে, এতিয়া ঘোৰমুৰ্ত্তি সেই ৰাক্ষসবোৰে সীতাক যে বধ কৰিছে, এইটো নিশ্চয়।

১৭। হে শত্ৰুবিনাশক লক্ষণ, আহা! কি কষ্ট। সকলো ফালৰপৰা মই ঘোৰ বিপদত নিমগ্ন হলো। এতিয়া এনে শক্তিত অৱস্থাত মই কি কৰোঁ।”

১৮। ৰঘুনন্দন ৰামে বৰাৰোহা সীতাৰ বিষয়ে এইদৰে চিন্তা কৰি কৰি লক্ষণে সৈতে লৰালৰিকৈ জনহানলৈ ধোজ ললে।

১৯। ৰামে এইদৰে দুখাভিত্ত কনিষ্ঠ ভাতা লক্ষণক তিৰস্বাৰ কৰি কৰি আহিবলৈ ধৰিলে। ভোক আৰু পিয়াহতে তেওঁৰ মুখ শুকাল, অতিশয় বিষমমনে দীঘল দীঘল লৈ নিশ্বাস পেলাই আহি তেওঁ দেখে যে আশ্ৰমৰ ওচৰৰ ঠাই শূন্য।

২০। তাৰ পিচত বীৰ ৰামে আশ্ৰমত সোমাই দেখে যে আশ্ৰম শূন্য আৰু ওচৰত থকা ৰং ধেমালি কৰি থকা ঠাইবোৰো পাত পাত কৰি বিচাৰি, গোটেই বাসস্থান শূন্য দেখি সীতাই খেলা কৰি থকা ঠাইবোৰৰ কথা মনত হোৱাত সেইবোৰো বিচাৰি চাই শূন্য দেখি তেওঁৰ শৰীৰ শিঁহৰি উঠিল আৰু তেওঁ অতিশয় ব্যথিত হ'ল।

॥ ইতি অবণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোনষষ্ঠিতম সর্গ

সীতাক অকলে এৰি অহাৰ কাৰণে লক্ষ্মণক তিবন্ধাৰ

১। আশ্ৰমৰণৰা ওলাই লক্ষ্মণ বামৰ ওচৰ পালেগৈ আৰু দুয়ো উভতি আহোতে বাটত
ৰঘুনন্দন ৰামে মনৰ দুখেতে লক্ষ্মণক কলে,

২। “তোমাৰ ওপৰতে বিশ্বাস কৰি মই সীতাক এৰি থৈ আহিছিলোঁ, এনেস্থলত তুমি
তেওঁক এৰি আহিলা কিয় ?

৩। লক্ষ্মণ, মৈথিলীক এৰি তোমাক অহা দেখি যি ঘোৰ অনিষ্ট আশঙ্কা কৰি মোৰ মন
ব্যাকুল হৈছিল এতিয়া দেখিছোঁ সেয়ে সত্যত পৰিণত হলেগৈ।

৪। লক্ষ্মণ, দূৰতে তোমাক সীতাক এৰি অহা দেখা পাই মোৰ বাও চকু, বাহ আৰু
বকু নাচিব ধৰিছে।”

৫। ৰামে স্নমিত্ৰানন্দন শুভলক্ষণ লক্ষ্মণক এইদৰে কোৱাত তেওঁ মনত আৰু অধিক দুখ
পাই দুখেতে অভিভূত হৈ থকা ৰামক কবলৈ ধৰিলে।

৬। “মই নিজ ইচ্ছামতে তেওঁক এৰি অহা নাই, তেওঁ তীব্রবাক্যে প্ৰেৰণা দিয়াতহে মই
ইয়ালৈ আপোনাৰ গুৰিলৈ আহিছোঁ।

৭-২। অবিকল আপোনাৰ স্বৰেৰে আপোনাৰ নিচিনাকৈ ‘লক্ষ্মণ বন্ধা কৰা’ বুলি যি
চীৎকাৰ ধ্বনি হৈছিল, সি মৈথিলীৰ কাণত পৰিল। সেই আৰ্ত্তস্বৰ শুনি আপোনাৰ প্ৰতি
স্নেহত মৈথিলীয়ে ভয়তে অধীৰ হৈ কান্দি কান্দি “যোৱা” “যোৱা” বুলি মোক বাৰে বাৰে
কোৱাৰ পিচত তেওঁক বিশ্বাস ওপজাতলৈ মই এইদৰে তেওঁক কওঁ।

১০। “হে মৈথিলী, মই এনে কোনো ৰাক্ষস দেখা নাই যি ৰামক ভয় খুৱাব পাৰে,
আপুনি নিশ্চিন্ত হওক, এই কাতৰ স্বৰ তেওঁৰ নহয়, আন কোনোবা ৰাক্ষসেহে এইদৰে
চিঞৰিছে।

১১। হে দেৱী! যিজনাই দেৱতাসকলকো পৰিত্ৰাণ কৰিব পাৰে, তেনেজনা আৰ্য্যপুৰুষে
ক্ষত্ৰিয়জনৰ নিমিত্ত, এতেকে ঘৃণনীয় স্বৰে বন্ধা কৰা বুলি চিঞৰিব পাৰে কেনেকৈ ?

১২। নিশ্চয় আন কোনোৱে কেনো বিশেষ কাৰণত মোৰ জ্যেষ্ঠ ৰামৰ স্বৰকে অবলম্বন
কৰি ‘লক্ষ্মণ মোক বন্ধা কৰা’ বুলি এইদৰে ব্যাকুল স্বৰে চীৎকাৰ কৰিছে।

১৭। হে শোভনে, ভয়তে কোনো ৰাক্ষসেহে ‘বন্ধা কৰা’ বুলি এইদৰে চিঞৰিছে।
তাৰবাবে ইতৰজাতীয় জীলোকৰ নিচিনাকৈ আপুনি মনত কোনো শঙ্কা নকৰিব।

১৪-১৫। আপুনি অধীৰ নহব, মনৰ উষেগ এৰি স্থব্ধ হওক, তিনিও জগতত এনে

কোনো পুৰুষ ওপজা নাই, আৰু হুপজিবও যি বাঘৰ বামক বুদ্ধত পৰাস্ত কৰিব পাৰে। বুদ্ধত বাঘৰ বামক ইন্দ্ৰপ্ৰমুখ্যে দেৱতাসকলেও জয় কৰিব নোৱাৰে।”

১৬। তথাপি ব্যাকুলতাৰ কাৰণে বৈদেহীৰ হিতাহিত জ্ঞান লোপ পোৱাত, মোৰ এই কথা শুনি, চকুৰ পানী মচি অতি নিদাৰণ ভাবে কুকথাৰে তেওঁ মোক এইদৰে কবলৈ ধৰিলে,

১৭। “লক্ষণ, মই বুজিলোঁ। তোমাৰ জ্যেষ্ঠ বামৰ বিনাশ হলে তুমি মোক লাভ কৰিব পাৰিবা এনে এটা ভাবে তোমাৰ মনত ঠাই পাইছে, কিন্তু তুমি কোনো প্ৰকাৰে মোক লাভ কৰিব নোৱাৰা। আৰু

১৮। যিহেতু বামৰ চিঞৰ শুনিও তুমি আগবাঢ়ি যোৱা নাই, গতিকে বুজিব লাগিব ভৱতৰ ইজিত মতেহে তুমি বামক অনুসৰণ কৰি ইয়ালৈ আহিছা।

১৯। তুমি গুপ্তশত্ৰু, কেৱল মোক লাভ কৰিবলৈহে বনলৈ অনুগমন কৰিছা। এতিয়া তেওঁৰ বিনাশ ইচ্ছা কৰি বামৰ ওচৰলৈ যোৱা নাই।”

২০। “হে বাঘৰ বৈদেহীয়ে এইদৰে কোৱাত খঙতে মোৰ চকু বঙা পৰি উঠিল আৰু ওঠ কঁপিবলৈ ধৰিলে, তাৰ পিচতেই মই আশ্ৰমৰপৰা ওলাই আহিলোঁ।”

২১। সৌমিত্ৰিয়ে এইদৰে কৈ থাকোতে বামে শোকসন্তপ্ত হৈ কলে, “সৌম্য যিয়েই নহওক, সীতাক এৰি অহাটো তোমাৰ পক্ষে এটা দুৰ্দ্ধৰ হৈছে।

২২। তুমি জানা যে ৰাক্ষসক হৰুৱাবলৈ মোৰ সামৰ্থ্য আছে, তথাপি মৈথিলীৰ ক্ৰোধপূৰ্ণ কথা শুনি তুমি আশ্ৰমৰপৰা ওলাই আহিলা কিয়?

২৩। ক্ৰুদ্ধ হলে নাৰীয়ে কৰ্কশ বাক্য প্ৰয়োগ কৰে, এইটো তেওঁলোকৰ স্বভাৱ। তথাপি যে তুমি মৈথিলীক এইদৰে এৰি থৈ ইয়ালৈ আহিছা তাত মই সন্তুষ্ট হব পৰা নাই।

২৪। সীতাৰ কথামতে ক্ৰোধৰ বশীভূত হৈ মোৰ শাসন নমনাটো তোমাৰ পক্ষে সকলো ফালৰপৰা এটা অন্তায় কাম হৈছে।

২৫। চোৱা যি ৰাক্ষসে মৃগৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি মোক আশ্ৰমৰপৰা উলিয়াই আনিলে মোৰ শৰতে নিহত হৈ সি এতিয়া মাটিত পৰি আছে।

২৬। মই শৰ হাতত লৈ ধনুত টান দি হেলাবঙে সেই ৰাক্ষসক আঘাত কৰোঁ আৰু সি তাৰ মৃগৰূপ পৰিত্যাগ কৰি বিকটস্বৰে চীৎকাৰ কৰি কেয়ূৰধাৰী ৰাক্ষসৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

২৭। আৰু তাৰ পিচত এইদৰে শৰাহত হৈ আৰ্ত্তস্বৰে দুৰৈৰপৰা শুনা মোৰ স্বৰ অনুকৰণ কৰি সি চীৎকাৰ কৰিলে। তুমি দাৰুণ সেই স্বৰকে শুনি মৈথিলীক এৰি থৈ ইয়ালৈ আহিলা।

॥ ইতি অবধ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোনষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত।

ষষ্ঠ্যচম সৰ্গ

আশ্রমত সীতাক নেদেখি ৰামৰ শোকাতুৰ অৱস্থা।

১। আশ্রমলৈ আহোতে ৰামৰ বাওঁচকুৰ তলভাগ বৰকৈ নাচিবলৈ ধৰিলে, ভৰিত উজুটি খালে আৰু গোটেই শৰীৰতে এটা কঁপনি উঠিল।

২। বাবে বাবে এই দুৰ্লক্ষণসমূহ দেখি তেওঁ কৈছিল “সীতা জানো ভাল-কুশলে আছে।”

৩। তাৰ পিচতে সীতাক চাবলৈ বুলি উৎকণ্ঠিত হৈ লৰালৰিকৈ আহি ঘৰ শূন্য দেখি তেওঁৰ মন উদ্বিগ্ন হল।

৪। বধূনন্দন ৰামে লৰালৰিকৈ খোজ দি কুটীৰ চাৰিওফালে সকলো ঠাইতে হাতেৰে কপিয়াই কপিয়াই সীতাক বিচাৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

৫। তেওঁ দেখিলে পদুম নোহোৱা পুখুৰীৰ দৰে সীতা অবিহনে পৰ্ণশালাৰ শোভা নোহোৱা হৈছে।

৬। আশ্রমৰ বৃক্ষসমূহে যেন চকুৰ পানীহে টকি আছে, তাৰ পুষ্প, মৃগ আৰু পক্ষীসমূহৰ কান্দি শব্দ নাই, অজুমান হল যেন বনদেৱতাসকলে শ্ৰীহীন বিধবন্ত আশ্রম এৰি আঁতৰি গৈছে।

৭-৮। আশ্রমৰ কুশ, মৃগচৰ্ম্ম আদি ছেদেলি ভেদেলি হৈছে আৰু কুশাসনবোৰ ছিন্ন-বিচ্ছিন্ন হৈ পৰি আছে। কুটীৰ এনেদৰে শূন্য হৈ পৰি থকা দেখি ৰামে বিলাপ কৰি কবলৈ ধৰিলে—“হয় সীতাক কোনোৱে হৰণ কৰি নিলে, অথবা তেওঁৰ মৃত্যুৱেই হল অথবা কোনো প্ৰকাৰে বিনষ্ট হৈছে নাইবা কোনোৱে সীতাক ভক্ষণ কৰিছে অথবা ভীকৃষ্ণভাবা তেওঁ হাবিৰ মাজত কৰবাত লুকাইয়ে আছে।

৯। হয়তো এনেও হয় পাৰে যে তেওঁ ফুল অথবা ফল সংগ্ৰহ কৰিবলৈকে গৈছে? কিজানিবা পদুম ছিগি আনিবলৈ বা গা ধুবলৈ বুলি নৈলৈকেই গৈছে?”

১০। এইদৰে যত্নপূৰ্বক চাৰিওফালে অতলসন্ধান কৰিও বনৰ মাজত তেওঁৰ প্ৰিয়-পত্নী সীতাক দেখা নাপাই, শোকতে তেওঁৰ চকু বড়া হৈ উঠিল আৰু শ্ৰীমান ৰামক শোকতে উন্মাদ হোৱা যেন দেখা গল।

১১। তেওঁ শোকপঙ্কৰূপ সাগৰত মগ্ন হৈ ইডাল গছৰপৰা সিডাললৈ লৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে আৰু বিলাপ কৰি কৰি পৰ্বত, নদ, নদীসমূহত ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

১২। ক্ৰমাৎ শোকতে ব্যাকুল হৈ তেওঁ গছগছনি বোবকো সীতাৰ বিষয়ে এইদৰে ফুৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে, “হে কদম্ব, মোৰ প্ৰিয়-পত্নী সীতা অতিশয় কদম্বপ্ৰিয়, তুমি তেওঁক দেখা পাইছানে? যদিহে তুমিহে সীতাৰ বিষয়ে কিবা জানা, তেন্তে মোক কোৱা।

১৩। হে বিৰ, মোৰ প্ৰিয়াৰ পয়োধৰণুলো তোমাৰেই সদৃশ, স্নিগ্ধ কিশলয় তুল্য কাস্তিযুক্ত পীত পট্টবস্ত্ৰপৰিহিতা সীতাক কৰবাত দেখা পাইছা যদি তেওঁৰ বিষয়ে মোক কোৱা।

১৪। হে অৰ্জুন, তুমি মোৰ প্ৰিয়াৰ অতি চেনেহৰ বৃক্ষ, কোৱাচোন বাক সেই জনক-হুহিতা ক্লশকায় সীতাদেবী জীয়াই আছেনে?

১৫-১৬। এই যে কবুত বৃক্ষ*, যাৰ মঙ্গলতাৰ লগত মোৰ প্ৰিয়াৰ উৰণুলৰ সাদৃশ্য বৰ্তমান তেওঁ নিশ্চয় ভালদৰে জানিব পাৰে মৈথিলী ক'ত। এই বনস্পতি, লতা পল্লব আৰু পুষ্পেৰে আঢ্যবস্ত হৈ জিলিকি আছে আৰু ইয়াৰ ওচৰত ভোমোৰাই সদায় গুণ্ণুগুণাই আছে, হে বনস্পতি তুমিয়েতো তৰুৰ হৈ ইয়াত বিৰাজ কৰি আছা, তুমি মোৰ প্ৰিয়াৰ কথা নিশ্চয় জানা। এই যে তিলকবৃক্ষ, মোৰ প্ৰিয়াও তিলকপ্ৰিয়া, এতেকে প্ৰিয়াৰ কথা তেওঁ ভালদৰে জানে।

১৭। হে অশোক, তুমি শোকাপহাৰী, মই এতিয়া শোকসন্তপ্ত, মোৰ প্ৰিয়াক দেখুৱাই দি তুমি তোমাৰ নাম সাৰ্থক কৰা।

১৮। হে তাল, মোৰ প্ৰিয়াৰ স্তনবগলো সুপক তাল সদৃশ, যদি তোমাৰ অকণিমানে দয়া মোলৈ আছে, তেন্তে নাৰী শ্ৰেষ্ঠা সীতাৰ বিষয়ে মোক কোৱা।

১৯। হে জম্বুবৃক্ষ, †জাম্বুনদসমপ্ৰভাবিশিষ্টা (সোণ বৰণীয়া) মোৰ প্ৰিয়াক যদি কৰবাত দেখিছা নাইবা তেওঁ ক'ত আছে, যদি জানা মনত অকণিও শঙ্কা নৰখাটক কথাটো মোক কোৱা।

২০। হে কৰ্ণিকাৰ, ফুলভৰে জকমক হোৱাত তোমাৰ শোভা অতিশয় উজ্জ্বল হৈছে, কৰ্ণিকাৰ প্ৰিয়া সাধ্বী সীতাক যদি দেখা পাইছা, তেওঁ ক'ত আছে কোৱা।”

২১-২২। তাৰ পিচতে মহাযশস্বী ৰামে আম, নীপ, সাল, কঠাল, কুৰল, দালিম আৰু সেইদৰে বকুল, নাহৰ, চদন, কেতেকী আদি গছৰ গুৰিলে বেলেগে বেলেগে গৈ সীতাৰ বাতৰি সুধি উন্নতৰ দৰে ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

২৩। জানোচা য়গনয়না সীতা য়গীসকলৰ লগতে সোমাই বৈ আছে, ৰামচন্দ্ৰই এই অনুমান কৰি সুধিবলৈ ধৰিলে, “হে য়গ, সীতাৰ নয়ন-য়গল য়গণাবকৰ নয়নৰ দৰে, তেওঁৰ কথা কব পাৰানে।”

২৪। অথবা হে গল্ল, মোৰ সীতাৰো নাক আৰু উৰুদেশ তোমাৰ নাসিকাসদৃশ, সম্ভবত তুমি সেই সীতাদেবীক দেখা পাইছা। হে গজশ্ৰেষ্ঠ, মোৰ অনুমান তেওঁ ক'ত আছে তুমি জানা মই তোমাক অন্তৰোধ কৰিছোঁ, তুমি কোৱা।

২৫। হে ব্ৰাহ্ম, চন্দ্ৰবদনা মেৰ প্ৰিয়া মৈথিলীক যদি তুমি খাইছা, তেন্তে নি সন্কোচচিত্তে তুমি কথাটো মোক কোৱা, তোমাৰ ভয়ৰ কোনো কাৰণ নাই।

২৬। এইদৰে চাৰিওফালে সকলোকে সুধিমেলিও কোনো উত্তৰ নাপাই ৰাম উন্মাদ

* কবুত—মকৰক। মকৰকৰ বাকলি নিমজ আৰু মিহি সীতাৰ উৰুদেশো তেনে মিহি আৰু নিমজ অন্তৰেব সাদৃশ্য।

† জাম্বুনদ—সোণ।

* অৰ্থাৎ যদি তুমি খাইছাও তথাপি কোৱা। মই তোমাক একোকে নকৰোঁ। সীতাৰ কি হল তাকে ৰাম জানিবলৈ বিচাৰিছোঁ।

হোৱাদি হল আৰু সীতাক যেন দেখা পাইছে অথচ সীতাদেবীয়ে আহি তেওঁৰ কথাত উত্তৰ দিয়া নাই এনে ভাবতে তেওঁৰ লগত কথা পাতিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। “হে কমললোচনা প্ৰিয়া সীতা, এই মই তোমাক দেখা পালোঁ।” তুমি লৰি ফুৰিছা কিয়? গছৰ আঁৰতে লুকাই থাকি মোৰ কথাত উত্তৰ নিদিয়াটো আছা কিয়?

২৭। হে বৰাৰোহে ৰবা, ৰবা, তোমাৰ কি মৌলৈ অকণো দয়া নাই? তুমিতো মোৰ লগত অধিক পৰিমাণে ঠাট্টা বিজ্ঞপ নকৰা, অতএব এই ক্ষেত্ৰত মোক এইদৰে উপেক্ষা কৰি চলিছা কিয়?

২৮। হে বৰবৰ্ণিনী, তোমাৰ হালধীয়া পাটৰ কাপোৰ দেখিয়ে তুমি বুলি মই তোমাক চিনিব পাৰিছো, এতেকে তুমি লৰি যাওঁতেও মই তোমাক দেখা পাই আছো। যদিহে মৌলৈ তোমাৰ চেনেহ আছে তেন্তে ৰোৱা আৰু নাযাবা।

[তাৰ পিচতে সন্দেহ হোৱাত ৰামে আকৌ কবলৈ ধৰিলে]

২৯। অথবা মই যাক দেখিলোঁ তেওঁ সীতা নহয় নেকি? চাঞ্চাসিনী প্ৰিয়াক কোনোৱে খাইয়ে পেলালে নেকি? নহলে মোক এনে তৰ্কশাস্ত্ৰত দেখিও তেওঁ আওকণীয়া দি থাকিব পাৰে কেনেকৈ?

৩০। নিশ্চয় মই নথকা অবস্থাত মাংসভোজী কোনো ৰাক্ষস মোৰ প্ৰিয়াৰ অঙ্গবোৰ খণ্ড বিখণ্ড কৰি খাই পেলালে।

৩১। আহা! ৰাক্ষসে ধোৱাৰ সময়ত মনোহৰ দাঁত, স্তন্যৰ ওঠ আৰু নাসিকাবিষিষ্ট, শুভকুণ্ডলশোভিত প্ৰিয়াৰ পূৰ্ণচন্দ্ৰনন নিশ্চয় তেনেই নিশ্ৰুত হৈছিল।

৩২। আহা! প্ৰিয়াৰ মোৰ ডিঙি কেনে কোমল, নিশ্চয় তেওঁ কান্দি থাকোতে থাকোতেই চন্দনৰ নিচিনা অলঙ্কাৰে বিভূষিত মনোহৰ সেই ডিঙিও ৰাক্ষসে ভক্ষণ কৰিছে।

৩৩। প্ৰিয়াৰ বাহুবল পন্নবসদৃশ কোমল, আৰু অঙ্গদাদি অলঙ্কাৰে সুশোভিত, এই হাত আছোৰা-আছুৰি কৰি থাকোতেই চাগে ৰাক্ষসে তেওঁক পাই পেলালে আৰু ধেম্বাৰ সময়ত প্ৰিয়াৰ হাতৰ অগ্ৰভাগ নিশ্চয় কঁপি কঁপি আছিল।

৩৪। আহা! ৰাক্ষসে খাবলৈকে মই প্ৰিয়াক এইদৰে অকলে এৰি গলোঁ। ইমানবোৰ বন্ধুবান্ধব থকা সৰেও বন্ধুহীনা হৈ তেওঁ ৰাক্ষসৰ ভক্ষ্য হবলৈ পালে।

৩৫। হে মহাবাহু লক্ষ্মণ, তুমি সীতাক কৰবাত দেখা পালো নে? হা প্ৰিয়ে। হা সীতা। হা ভদ্রে। তুমি ক'লৈ গলা।”

৩৬-৩৭। এইদৰে বাৰে বাৰে বিলাপ কৰি ৰামচন্দ্ৰই ইথন বনৰণৰা সিধনলৈ ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে। সময়ত ওপৰলৈ লাফ দি উঠি অ'ৰু সময়ত বা ইকালে সিফালে লৰি উদ্ভাদ মূৰ্তি ধাৰণ কৰিলে। ক'তো স্থিতিলাভ কৰিব নোৱাৰি প্ৰিয়া পত্নী সীতাৰ অধেষণতে তংপৰ হৈ নদী, বন, পৰ্বত, নিজৰা, কানন আদিত ক্ৰতপদে ঘূৰি ফুৰিবলৈ ধৰিলে।

৩৮। ইয়াৰ পিচতো ডাঙৰ অৰণ্য এখনৰ মাজলৈ গৈ মৈথিলীক অতঃস্থান কৰি তাতো সীতাক দেখা নাপাই তেওঁৰ মনৰ আশা পূৰ্ণ নোহোৱাত তেওঁৰ প্ৰিয়াৰ কাৰণে পুনঃ নতুনকৈ বিচাৰিবলৈ যত্নপৰ হল।

॥ ইতি অবধ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একক্ষিতম সৰ্গ

অৰণ্যৰ সকলো ঠাইতে বামৰ দ্বাৰা সীতাৰ অন্বেষণ।

১। দশৰথ তনয় বামচন্দ্ৰই দেখিলে আশ্ৰম শূন্ত, পৰ্ণশালাৰ ভিতৰত সীতা নাই আৰু আসনসমূহ চাৰিওফালে বিক্ষিপ্ত।

২। চাৰিওফালে বিচাৰিও সীতাক ক’তো নেদেখি তেওঁৰ মনোহৰ হাত দুখন ওপৰলৈ তুলি চিঞৰি চিঞৰি কৰাল ধৰিলে।”

৩। “লক্ষণ, বৈদেহী তেওঁকে ক’ত, ইয়াৰপৰা তেওঁ কোন ঠাইলৈ গল? সন্মিত্ৰানন্দন। কোনে তেওঁক হৰণ কৰি নিলে? অথবা মোৰ প্ৰিয়াক ভ্ৰুণে বা কৰিলে কোনে?

৪। সীতা, যদিহে তুমি গছৰ আঁৰত থাকি মোৰ লগত উপহাস কৰিব খুজিছা, সেই উপহাস এতিয়া এৰি পেলোৱা, মই ভীষণ শোকত সন্তপ্ত, মোৰ ওচৰলৈ আহ।

৫। সীতা, তোমাৰ পোহনীয়া যিবোৰ পছ পোৱালিৰ লগত তুমি সদায় খেলা কৰি থাকি, তুমি নোহোৱা কাৰণে হে ভদ্ৰে, চকুৰ পানী টুকি সিহঁতেও তোমাৰে বিষয় চিন্তা কৰি আছে।

৬। হে লক্ষণ, সীতা অবিহনে মই জীয়াই থাকিব নোৱাৰোঁ। এই সীতাৰ হৰণকে লৈ ভীষণ এক শোকে মোক আগুৰি ধৰিছে।

৭। মোৰ মৃত্যু হলে সি পুৰীত মোৰ পিতৃদেৱ মহাৰাজ দশৰথৰ লগত দেখা হলে নিশ্চয় তেখেতে কব, “বাম, সত্য পালনৰ অৰ্থে তোমাক চৈধ্য বছৰ বনবাসলৈ পঠিয়াইছিলোঁ, সেই সত্য পালন কৰিবা বুলি তুমিও প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল।

৮-১১। এতিয়া সেই কাল শেষ নো হওতেই তুমি মৰণক আশ্ৰয় কৰি মোৰ ইয়ালৈ আহিলা কিয়? এতেকে তুমি স্বেচ্ছাচাৰী, অনাৰ্য আৰু মিথ্যাবাদী তোমাক বিক’—পিতৃদেৱে নিশ্চয় মোক এইদৰে কব। হে সীতা, তুমি স্তম্ভাশ্ৰম আৰু বৰাবোহা বৰ্ত্তমান মই শোকসন্তপ্ত আৰু বিবশ, দীন আৰু ভগ্নমনোৰথ, এনে অৱস্থাত স্বকীৰ্ত্তিয়ে কুটিল স্বভাবৰ মাহুৰক পৰিত্যাগ কৰি বোৱাৰ দৰে, তুমি মোক ইয়াত এৰি থৈ ক’লৈ গলা। তোমাৰ বিহনে ময়ো মোৰ জীৱন পৰিত্যাগ কৰিম।”

১২-১৩। এইদৰে বিলাপ কৰি কৰি জনকাত্মজা সীতাক দেখা পাবলৈ ব্যগ্ৰ হৈও বাবৰ বামে তেওঁক ক’তো দেখা নাপাই অতিশয় দুখত অভিভূত হল। সীতাৰ অদৰ্শনত বোকাতে পোত খাই কষ্ট ভুগি থকা মন্ত কুন্তৰ সন্মুখ বামক শোক সন্তপ্ত হোৱা দেখি তেওঁৰ হিত কামনা কৰি লক্ষণে কবলৈ ধৰিলে।

১৪-১৭। “হে বাম, আপুনি অতিশয় বীৰস্পন্দ, আপুনি শোক কৰি নাথাকিব, সীতাক বিচাৰি উলিয়াবলৈ মোৰে সৈতে যত্নপৰ হওক, হে বীৰ এই গিৰিৰেবত অসংখ্য গুহা বৰ্ত্তমান,

বনভ্ৰমণ মৈথিলীৰ অতি প্ৰিয়, বনৰ নামতে তেওঁ উদ্ভাবল হয়, হয়তো কোনো বনৰ ভিতৰতে তেওঁ প্ৰবেশ কৰিছে, নাইবা পদ্মপূৰ্ণ কোনো জলাশয়, অথবা মাছ আৰু বেতেৰে ভৰি থকা কোনো নদীতেই প্ৰবেশ কৰিছে, অথবা হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ আমাক ভয় খুৱাবলৈ, অথবা আমি তেওঁক বিচাৰি উলিয়াব পাৰো নে নাই তাকে চাবলৈ বুলিয়ে কোনোবা বনত লুকাই আছে। এতেকে হে ধীমন্, তেওঁক বিচাৰি উলিয়াবলৈ আমি হুয়ো যত্নগৰ হওঁ।

১৮। হে কাকুৎস্থ, জনকাত্মজা সীতা য'তে থকা বুলি ভাবে, সেই গোটেইখন বনতে আমি বিচাৰি চাওঁ, আপুনি শোক নকৰিব।”

১৯। সহৃদয়তাবে লক্ষণে এইদৰে কোৱাত বামে মনস্থিৰ কৰি লক্ষণে সৈতে সীতাক বিচাৰিবলৈ ধৰিলে।

২০। দশৰথাত্মজ উভয়ে, বন, পৰ্বত, নদী, সবোবৰ সকলোতে তন্ন তন্নকৈ সীতাক বিচাৰিবলৈ ধৰিলে।

২১। এইদৰে পৰ্বতৰ সকলো শৃঙ্গ আৰু শিলবোৰৰ মাজত বিচাৰি চাই ভাই ককায়ক হুয়ো সীতাক ক'তো দেখা নাপালে।

২২। গোটেই পৰ্বত বিচাৰিও সীতাক দেখা নাপাই বামে লক্ষণক কলে, “হে সৌমিত্ৰ ক'তা এই পৰ্বতত শুদ্ধ স্বভাৱৰ সীতা দেখোন নাই।”

২৩-২৪। লক্ষণেও দণ্ডকাৰণ্যৰ ভিতৰত সীতাক বিচাৰি চাই ক'তো দেখা নাপাই শোকতে সন্তপ্তহৈ তেজস্বী ককায়কক কলে, “হে মহাপ্ৰাজ্ঞ ভগৱান বিষ্ণুৱে বলিক বন্ধন কৰি যিদৰে এই পৃথিৱী লাভ কৰিছিল আপুনিও সেইদৰে জনকাত্মজা মৈথিলীক পাবই।’

২৫-২৬। বীৰ লক্ষণে সহানুভূতিৰে এইদৰে কোৱাত শোকতে অচেতন বামে কাঁতৰ নৰে কবলৈ ধৰিলে, “হে মহাপ্ৰাজ্ঞ, এই সমগ্ৰ বন, প্ৰফুল্লপদ্মশোভিত জলাশয়, বহুত গুহা আৰু নিজৰাৰে পৰিপূৰ্ণ এই পৰ্বত, সকলো তন্ন তন্ন কৈ বিচাৰি চালোঁ, কিন্তু মোৰ প্ৰাণতকৈও শ্ৰেষ্ঠা সেই মৈথিলীক হলে দেখা নাপালোঁ।”

২৭। সীতাহৰণৰ শোকত শুকাই ক্ষণাই বামে ব্যাকুল হৈ দীন ভাবে বিলাপ কৰি কিছুকাল বিহ্বল হৈ পৰিল।

২৮। তেওঁৰ শৰীৰৰ সকলো অঙ্গ অবশ হল, বুদ্ধি নাশ পালে আৰু অচেতন প্ৰায় হৈ বহুত সময় দীঘল দীঘল কৈ তপত নিশ্বাস পেলাই আঁতৰহৈ মলিন ভাবে বহি পৰিল।

২৯। এইদৰে ৰাজীবলোচন বামে বহুবাৰ হুমুনিয়াহ কাঢ়ি বাস্পপূৰ্ণ মুখে গদগদস্বৰে “হা প্ৰিয়ে” বুলি বাবে বাবে কান্দিবলৈ ধৰিলে।

৩০। এনে অবস্থাত শোকাক্ত লক্ষণে হাতযোৰ কৰি বিনীত ভাবে প্ৰিয় স্তম্ভৰ বাদক বহুপ্ৰকাৰে সান্থনা দিবলৈ ধৰিলে।

৩১। কিন্তু বামে লক্ষণৰ মুখবপৰা ওলোৱা কথাটো কাণনিদি তেওঁৰ প্ৰিয়া ভৰ্যা সীতাক নেদেখি বাবে বাবে বোদন কৰিয়ে থাকিল।

ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একবহিষ্ঠিতৰ সৰ্গ সমাপ্ত।

দ্বিষষ্টিতম সৰ্গ

সীতাক বিচাৰি নাপাই ৰামলক্ষ্মণৰ ব্যাকুল অৱস্থা

১। কমললোচন মহাবাহু ধৰ্ম্মাত্মা ৰামে সীতাক নেদেখি মনৰ আবেগত চেতনাহীনহৈ
ঝিলাপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

২। কামপীড়িত ৰাঘবে সীতাক নেদেখাকৈয়ে দেখাপোৱা যেন ভাবি দুখত বিনাবলৈ
ধৰিলে।

৩। “হে প্ৰিয়ে, ফুল তোমাৰ অতি প্ৰিয় বস্তু আৰু সেয়েহে অশোক ফুলৰ শাখাৰে তোমাৰ
শৰীৰ ঢাকি থৈ মোৰ শোক বঢ়াবলৈ ধৰিছা।

৪। হে দেবী, তোমাৰ উৰু যুগল কদলীকাণ্ড তুল্য, কলগছৰ মাজত লুকাই থলেও মই
তাক দেখা পাইছো, হাজাৰ চেষ্টা কৰিও তুমি তাক লুকাই থব নোৱাৰা।

৫। হে ভদ্রে, তুমি হাঁহি হাঁহি কণিকাৰ বনত আশ্ৰয় লৈছা, কিন্তু তোমাৰ সেই পৰিহাসৰ
কলত মোৰ দুখহে বাঢ়িবলৈ ধৰিছে গতিকে তেনে পৰিহাসৰ প্ৰয়োজন এতিয়া নাই।

৬। হে প্ৰিয়ে, তুমি পৰিহাস কৰিবলৈ ভালপোৱা মই জানো, কিন্তু এই আশ্ৰমস্থলত
তোমাৰ ভেনে পৰিহাসে শোভা নাপায়।

৭-২। হে বিশালাক্ষী, এই পৰ্ণকুটীৰ তোমাৰ অবিহনে শূন্য, হে লক্ষ্মণ, মোক এইদৰে
ঝিলাপ কৰি থকা দেখিও যিহেতু সীতা ওচৰলৈ অহা নাই, গতিকে স্পষ্ট অনুমান হৈছে সীতাক হয়
কোনো ৰাক্ষসে খাই পেলাইছে অথবা অপহৰণ কৰি নিছে। হে লক্ষ্মণ, জাক পাতি থকা এই
যুগবোৰেও চকুলোৰে চকু চলচলীয়া কৰি তাকেই কৈছে যে কোনোবা নিশাচৰে সীতাক ভক্ষণ
কৰিছে। হে বৰবৰ্ণিনী সীতা, তুমি সাধৱী আৰু সত্যী, হে আৰ্য্যো তুমি ক’লৈ গলা?

১০। হে দেবী, কৈকেয়ীৰ মনোৰথ আজি পূৰ্ণ হল, সীতাৰে সৈতে বনলৈ গলোঁ, এতিয়া
সীতাক এৰি উভতি আহিলোঁ।

১১। মই মোৰ সেই শূন্য অন্ত পুৰত প্ৰবেশকে বা কৰিম কেনেকৈ? লোকসমাজে
নিশ্চয় কব মই শক্তিহীন আৰু নিৰ্দ্ধয়।

১২-১৪। সীতাৰ অপহৰণত মোৰ অসমৰ্থতা সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰকাশ পাইছে। বনবাসকাল
উজ্জীৰ্ণ হোৱাৰ পিচত উভতি গলে মিথিলাধিপতি জনকে কুশল বাতৰি সুধিলে মই মূৰ তুলি
তেখেতৰ পিনে চাম কেনেকৈ? সীতা নোহোৱা অৱস্থাত বিদেহৰাজে মোক দেখি তেওঁৰ কন্ডা
বিনাশ হোৱা বুলি জানি নিশ্চয় মূৰ্ছিত হব। অথবা হে ভ্ৰাতৃ: লক্ষ্মণ, মই ভৰত শাসিত
সেই ৰাজ্যলৈ আৰু নাযাওঁ।

১৫। মোৰ মনত সীতাৰিহীন স্বৰ্গও শূন্য। গতিকে এই অৱণ্যত মোক এৰি তুমি সেই
পবিত্ৰ অৰোধ্যাপুৰীলৈ যোৱাপে।

১৬। সীতা অবিহনে মই কোনোপধ্যে জীয়াই থাকিব নোৱাৰোঁ। মোৰ নিৰ্দেশমতে তুমি গাঢ়ভাবে ভৰতক আলিঙ্গন কৰি কৰাগৈ 'ৰামে' অমুখতি দিছে, তুমি পৃথিৱী পালন কৰি থাকা।

১৭-১৮। হে প্ৰভাৱশালী লক্ষ্মণ, তাৰ পিছত তুমি মোৰ জননী, কৈকেয়ী আৰু সুমিত্ৰাৰ বক্ষণাবেক্ষণ কৰি থাকিবা আৰু মোৰ নিৰ্দেশমতে আই কৌশল্যাক যথাৰীতি অভিবাদন জনাই যত্নপূৰ্বক সদায় সৎবাৰ্য্যে তেওঁক বক্ষা কৰি থাকিবা। হে তৰিহৃদন, সীতাৰ লগতে মোৰো বিনাশৰ কথা সুবিস্মৃতভাবে তেওঁক জনাবা।*

২০। ৰাবৰে বনলৈ আহি স্নেহী সীতাক হেৰুৱাই এইদৰে বিলাপ কৰিবলৈ ধৰিলে। ভয় আৰু বিফলতাত লক্ষ্মণ ব্যথিত হৈ অতিশয় আঁতুৰ হৈ পৰিল।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বিবিষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰিষষ্টিতম সৰ্গ

সীতাক বিচাৰি নাপাই ৰামৰ খেদ।

১। ৰাজপুত্ৰ ৰাম প্ৰিয়াবিহীন হৈ শোক আৰু মোহত অভিভূত হোৱাত ভায়েক লক্ষ্মণো বিষগ্ন হল আৰু লগতে শোকাভূত ৰামৰ মনত বিবাদৰ ভাৱ আৰু অধিক পৰিমাণে বাঢ়ি উঠিল।

২। তেতিয়া অতিশয় শোকমগ্ন ৰামে তেওঁৰ অন্তৰৰ দাহ কুটি ওলোৱা দীৰ্ঘনিশ্বাস পেলাই কান্দি কান্দি শোকাহৰূপ বাৰ্য্যে দুখাভিভূত লক্ষ্মণক কবলৈ ধৰিলে,—

৩। "তাই লক্ষ্মণ, সম্ভৱত মোৰ নিচিনা দুৰ্ভাগ্যকাৰী লোক পৃথিৱীত দ্বিতীয়জন আৰু নাই, চোৱা একে লেঠাৰিয়ে শোকৰ উপৰি শোকে মোৰ হৃদয় আৰু মন বিদীৰ্ণ কৰিছে।

৪। পূৰ্বজন্মত নিশ্চয় এবাৰ নহয় বহুবাৰ ইচ্ছা কৰিয়ে মই বহুত পাণ কৰিছিলোঁ; তাৰে পৰিণাম স্বৰূপে আজি মই দুখৰ ওপৰত দুখ ভোগ কৰিব লগা হৈছে।

৫। ৰাজ্য হেৰুৱালোঁ, আত্মীয়স্বজনৰপৰা বঞ্চিত হলোঁ, পিতৃবিয়োগ ঘটিল আৰু জননীৰ পৰাও বিচ্ছিন্ন হলোঁ—এইবোৰ ভাবিচিন্তি মোৰ হৃদয় শোকেৰে এতিয়া পৰিপূৰ্ণ হৈছে।

৬। লক্ষ্মণ, বনলৈ অহাৰ পিচত সকলো দুখেই শৰীৰত জীণ গৈছিল, কিন্তু এতিয়া সীতাৰ বিয়োগত, কাঠৰ সংযোগত হঠাতে জুই জলি উঠাৰ দৰে সকলো দুখেই মূৰ জুলি উঠিছে।

৭। নিশ্চয় কোনো ৰাক্ষসে উত্তম স্বভাবসম্পন্ন মোৰ প্ৰিয়াক অপহৰণ কৰি নিলে। হয়। ভীকৰভাৱা মধুকৰভাৱিণী সীতা এতিয়াবানে নিশ্চয় আকাশমার্গতে থাকি ভয়তে বিকৃতভাবে বোজন কৰি আছে।

৮। প্ৰিয়াৰ স্মৃতিৰূপৰ স্তনয়ুগল সদায় হৰিচন্দনেৰে অমূল্যলিপ্ত, এতিয়া বান্ধসে খাব ধৰাত সিও বোকাত লিপ্ত হ'ব পায়। হায়। তথাপি মোৰ মৃত্যু হোৱা নাই।

৯। প্ৰিয়াৰ মুখমণ্ডল কুঞ্চিত কেশপাশেৰে সূশোভিত, স্নেহমল আৰু জাহী, তেওঁৰ কথাও স্পষ্ট আৰু মৃদু, এতিয়া বান্ধসৰ অধীনলৈ অহাত বাহুৰ সন্মুখত পৰা চক্ৰৰ নিচিনা সিও নিশ্চিন্ত হৈছে।

১০। স্তব্ধতা মোৰ প্ৰিয়াৰ ডিঙিত সদায় হাৰেহে শোভা পাইছিল, হায়। তাকে বিদীৰ্ণ কৰি বক্তৃতাৰী বান্ধসগণে নিৰ্জ্জন স্থানত তাৰপৰা নিশ্চয় বক্তৃতা কৰিছে।

১১। মোৰ অল্পপৰিস্থিতিত বিজ্ঞান বনত বান্ধসবোৰে যেতিয়া তেওঁক আগুৰি ধৰি টনা-আজোৰা কৰিছিল, সেই সময়ত কমলীয়া কান্তিৰিহিতা আয়তলোচনা মোৰ প্ৰিয়াইয়ো আৰ্ত্ত কুৰবীৰ দৰে (এবিধ চৰাই) নিশ্চয় চিঞৰিছিল।

১২। লক্ষণ এই পৰ্বতৰে শিলাখণ্ডত উদাৰচৰিত্ৰা সীতাদেবীয়ে মোৰে সৈতে বহি স্তম্ভৰ হাঁহিনা মুখে হাঁহি হাঁহি তোমাক কিমান কথাই ন কৈছিল।

১৩। নদীত্ৰেষ্ঠা এই গোদাবৰী মোৰ প্ৰিয়াৰ সদায় অতিশয় প্ৰিয়। জানোচা তেওঁ তালৈকে গৈছে, কিন্তু তেওঁতো অকলে কেতিয়াও তালৈ নাযায়।

১৪। পদ্মাননা আৰু পদ্মপলাশনয়না মোৰ প্ৰিয়াই কি জানিবা পছম আনিবলৈকে গৈছে, কিন্তু ক'তা, মই নোযোৱাকৈ তেওঁ কেতিয়াও আগেয়ে দেখোন যোৱা নাছিল।

১৫। নানাবিধ পক্ষীৰে পৰিপূৰ্ণ এই যে পুষ্পিত কানন, জানোচা সীতা তালৈয়ে গৈছে, কিন্তু সিও তো সম্ভব নহয়, কিয়নো সীতা ভীকৃষ্ণতাবা, অকলে তেওঁ তালৈ যাবলৈ ভয় কৰে।

১৬। হে আদিত্য, মাহুহে কৰা নকৰা সকলো কামৰ বিষয়ে তুমি জানা, মাহুহৰ সত্য-অসত্য কামৰো তুমিয়েই সাক্ষী। মোৰ প্ৰিয়া ক'লৈ গৈছে নাইবা কোনে তেওঁক হৰণ কৰি নিছে মোক সঁচাকৈ কোৱা, মই অতিশয় শোকাভূৰ।

১৭। হে বাহুদেৱতা, লোকসমূহত এনে বস্তু নাই যাৰ বিষয়ে তুমি নাজানা। এনেকৈ কুলগৌৰৱ বন্ধাকাৰিণী সীতা মৰিছে নে কোনোৱে হৰণ কৰিয়ে নিছে, অথবা বাটতে কৰবাত পৰি আছে মোক কোৱা।”

১৮। শোকসন্তপ্ত কলেবৰে সংজ্ঞাহীন অবস্থাত ৰামে এইদৰে বিলাপ কৰি থাকোতে স্মৃতিজ্ঞানলব্ধ মহাত্মা লক্ষণে সমৰোচিত শ্ৰাস্ত্ৰসজ্জত বাক্যেৰে কবলৈ ধৰিলে।

১৯। “ৰাম, আপুনি শোক পৰিহাৰ কৰি বৈৰ্য্য অবলম্বন কৰক। মনৰ উৎসাহেৰে সীতাৰ অন্বেষণ কাৰ্য্যত আগবাঢ়ক। পৃথিৱীত উৎসাহী পুৰুষে অতি দুৰূৰ কামতো হতাশ নহয়।”

২০। উগ্ৰপৌৰুষসম্পন্ন লক্ষণে কাতৰভাবে এইদৰে কলেও বহুবংশপ্ৰবৰ ৰামচক্ৰই সেই কথালৈ কাণ নিদি বৈৰ্য্যচ্যুত হৈ পুনৰ শোকাভিভূত হ'ল।

॥ ইতি অবণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰিবাৰ্হিতম্ব সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুঃষষ্ঠিতম সর্গ

সীতাৰ সন্তোদ নাপাই বামৰ ক্ৰোধ।

১। শোকতে দীনভাবাপন্ন বামে কাতৰবাক্যেৰে লক্ষণক কলে, “লক্ষণ, বেগেতে গোদাবৰী নৈ লৈ গৈ চাই আহাচোন পহুমফুল আনিবলৈ বুলি মীতা গোদাবৰীলৈ গৈছেনেকি ?” বামে এইদৰে কোৱাত ক্ৰতগামী লক্ষণে পুনৰাই বদণীয় গোদাবৰী নৈলৈ গল আৰু তাত পাৰ-বাটসম্বন্ধিতে নৈত তন্ন তন্ন কৈ বিচাৰি চাই আহি বামক কলে,

৪। “বাম ঘাটবোৰত মই সীতাক নেদেখিলোঁ, মই চিঞৰাতো তেওঁ মোৰ মাত শুনা নাই, হয়। সৰ্বহুখ বিনাশিনী বৈদেহীনো ক’লৈ গল ?”

৫। হে বাম, তত্তমধ্যমা সীতা ক’ত থাকিব পাৰে মই ভাবি নাপাওঁ।” লক্ষণৰ কথা শুনি বাম শোকতে বিহ্বল হৈ কাতৰ হৈ পৰিল।

৪। তাৰ পিচত নিজে গোদাবৰী নৈলৈ গল আৰু তাত উপস্থিত হৈ “সীতা ক’ত” বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে।

৭। সেই সময়ত সকলো প্ৰাণীয়ে আৰু সেইদৰে গোদাবৰী নদীও নকলে যে বধৰ যোগ্য বান্ধসেন্দ্ৰ বাবণে সীতাক হৰণ কৰি নিছে।

৮-২। তাৰ পিচতো আন আন ভূতসমূহে গোদাবৰী নৈক বামৰ প্ৰিয় ভাৰ্য্যা সীতাৰ কথা কবলৈ উদগনি দিয়াতো নদীয়ে দুৰাত্মা বাবণৰ ভয়ঙ্কৰ ৰূপ আৰু কৰ্মৰ কথা চিন্তা কৰি কৰি ভয়তে শোকাভিভূত বামক সীতাৰ কথা নকলে।

১০। সীতাৰ দৰ্শন বিষয়ে নদীয়ে এইদৰে নিৰাশ কৰাত, সীতাৰ বিবহত কাতৰ বামচন্দ্ৰই সৌমিত্ৰিক কবলৈ ধৰিলে,

১১। “হে সৌম্য লক্ষণ, গোদাবৰী-নদীয়েও একো নকলে, এনেদৰে বজা জনকৰ লগত দেখা হলে মই তেওঁৰ আগত কি কম ?”

১২-১৩। আৰু এতিয়া সীতা নোহোৱা অবস্থাত এই অপ্ৰিয় ঘটনাটোৰ বিষয়ে তেওঁৰ জননীকে বা মই কি কম ? যি বৈদেহীয়ে মই ৰাজ্যভ্ৰষ্ট হৈ বস্ত্ৰ ফলমূল খাই জীয়াই থকা কালতো মোৰ সকলো শোক আঁতৰাই মনত আনন্দ দি আছিল, হে লক্ষণ, সেই সীতা এতিয়া গল ক’লৈ ?

১৪-১৫। বৰ্ত্তমান আত্মীয়-স্বজন মোৰ লগত নাই, তাৰ উপৰি বৈদেহীকো দেখা নোপোৱাত উজাগৰে থকাৰ কাৰণে ৰাতিটোও মোৰ পক্ষে ৰব দীঘল যেন হৈ পৰিছে। বাক আমি এতিয়া এই মন্দাকিনী নৈ, জনহান আৰু প্ৰলম্ব পৰ্ব্বত সকলোতে সীতাক বিচাৰি চাওঁ, কিজানি সীতাক কৰবাত পাওঁয়ে। মহাবলশালী এই ডাঙৰ পহৰোৰে বাবে বাবে মোৰ পিনে চাই আহে।

১৬-২০। ইহঁতে যেন কিবা এটা কব খুজিছে এনে ইন্দ্ৰিত কৰা যেন অসম্ভৱ হয়।”

এই বুলি কৈ নবশ্ৰেষ্ঠ ৰাঘৱে সিহঁতৰ প্ৰতি হৃদয়লৈ চাই ৰাস্পককৰ্ণে শুধিলে ‘সীতা ক’ত’ ?” নবশ্ৰেষ্ঠ ৰামে এইদৰে সোধাত পহুবোৰে ঘণকৰে থিয় দি আকাশৰ পিনে লক্ষ্য কৰি দক্ষিণ ফালে মুখ কৰিলে আৰু হৰণ কৰি নিওঁতে মৈথিলী যি বাটেদি গৈছিল সেই বাটকে ধৰি নৰাধিপ ৰামৰ পিনে চাই চাই সিহঁত যাবলৈ ধৰিলে। লক্ষণে দেখিলে যে এইদৰে যাওঁতে মৃগগণে এবাৰ আকাশ মার্গ আৰু এবাৰ ভূমিতল লক্ষ্য কৰিছে তাৰ পিচতে আকৌ চিঞৰিছে আৰু গৈ আছে। এই সকলো দেখি শুনি লক্ষণে সিহঁতৰ কথাৰ ইন্দ্ৰিত ভালদৰে বুজি পালে।

২১-২৩। তেতিয়া ৰীমান্ লক্ষণে আঁতুৰ হোৱাদি চৈ জ্যেষ্ঠ ভাতা ৰামক কলে, “আপুনি সীতা ক’ত বুলি কোৱা মাত্ৰকে এই মৃগসমূহে ঘণ কৰে থিয় দি দক্ষিণফালৰ আকাশপথ আৰু ভূমিভাগ দেখুৱাই দিছে, এতেকে আমিও নৈমিত্ত কোণক আশ্ৰয় কৰি এই পথেদি গমন কৰোঁ হয়তো আৰ্য্য সীতাৰ আগমন অথবা তেওঁকে দেখা পাব পাৰোঁ।” লক্ষণৰ কথা শুনি কাকুৎস্থ ৰামে ‘বাক সেয়ে হওক’ বুলি দক্ষিণ দিশলৈ গতি কৰিলে।

২৪-২৫। আগত শ্ৰীমান ৰাম আৰু পিচত লক্ষণ এইদৰে দুয়োজন ভাই ককাই পৰস্পৰে কোৱামেলা কৰি ভূমিভাগ নিৰীক্ষণ কৰি গৈ থাকোতে বাটৰ ওপৰত মাটিত পৰি থকা কিছুমান ফুল দেখা পালে।

২৬। মাটিৰ ওপৰত ফুলবোৰ পৰি থকা দেখি শোকাভিত্ত ৰামচন্দ্ৰই দুখপূৰ্ণবাক্যে লক্ষণক কলে, “লক্ষণ, এই ফুলবোৰ আমি চিনি পাইছোঁ।”

২৭-৩০। অৰণ্যত এই ফুলবোৰকে মই বৈদেহীক দিছিলোঁ আৰু তেওঁ তাকে পৰিধান কৰিছিল। মোৰ অনুমান সূৰ্যদেৱ, বায়ুদেৱতা আৰু যলধিনী বসুমতীয়ে মোৰ হিতৰ অৰ্থে এই ফুলবোৰ ৰক্ষা কৰি আছে। মহাৰাছ ধৰ্ম্মাত্মা ৰামে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ লক্ষণক এইদৰে কৈ নিজৰাৰে পৰিপূৰ্ণ এখন পৰ্বতক উদ্দেশ্য কৰি কবলৈ ধৰিলে, “হে পৰ্বতশ্ৰবৰ সৰ্বাঙ্গসুন্দৰী মনোৰমা সীতাক মই নথকা কালত তুমি কৰবাত দেখা পাইছিলো নে ?” এইদৰে স্মৃতি উঠিয়েই ৰাম ক্ৰুদ্ধ হৈ সিংহই কৃত্তমৃগক সন্ধান কৰি কোৱাৰ দৰে পৰ্বতক (অৰ্থাৎ পৰ্বতৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতাক) কলে,

৩১। “হেৰ পৰ্বত, মই তোৰ শৃঙ্গসমূহ চূৰ্ণবিচূৰ্ণ কৰাৰ আগতেই তই দেখুৱাই দে স্বৰ্ণপ্ৰভা লাবণ্যময়ী সীতা ক’ত আছে ?”

৩২। মৈথিলীৰ উদ্দেশ্যে ৰামে পৰ্বতক এইদৰে সোধাত পৰ্বতে দেখুৱাবৰ ইচ্ছা কৰিও (বাকহীনতা হেতু) সীতাৰ বিষয়ে ৰাঘৱক একো ইন্দ্ৰিত দিব নোৱাৰিলে।

৩৩। তেতিয়া দাশৰথি ৰামে পৰ্বতক উদ্দেশ্য কৰি কলে, “হেৰ পৰ্বত, মোৰ বাণাশ্ৰিত এতিয়াই তই ভয়ীভূত হবি।

৩৪-৩৮। কোনো প্ৰাণীয়ে তোত আশ্ৰয় নলব, তোৰ তৃণ গছ লতা সকলো নিৰ্মূল হব। হে লক্ষণ, যদিহে এই নদীয়েও চন্দ্ৰাননা সীতাৰ কোনো সন্তান নিদিয়ে তেনেহলে, ইয়াৰো জলবাশি মই এতিয়াই শোষণ কৰিম।” এনেদৰে ক্ৰুদ্ধ হৈ ৰামে চকুৰে সকলোকে দৃষ্ট কৰাৰ ইচ্ছাতেহে যেন ইফালে সিফালে চাওঁতে কোনো এক ৰাক্ষসৰ বৃহৎ পদচিহ্ন তেওঁৰ চকুত পৰিল আৰু লগতে বৈদেহীৰ পদচিহ্নও তেওঁ দেখা পালে, ৰাক্ষসৰ খেদাত ৰামৰ কাৰণে ব্যাকুল হৈ ভয়ন্ত্ৰমনে ইফালে সিফালে যাওঁতে সীতাৰ এই পদচিহ্ন। এইদৰে ৰাক্ষস আৰু সীতাৰ

পদচিহ্ন আৰু তাৰ পিচতে ভঙা ধনু আৰু শৰৰ টুপ ছিন্নবিচ্ছিন্ন হৈ থকা এখন ৰথ দেখি ৰামৰ চিত্তবিভিন্ন হ'ল, তেতিয়া তেওঁ তেওঁৰ প্ৰিয় ভায়েকক কলে,

৩৯-৪০। “লক্ষণ চোৱা, বৈদেহীৰ বস্ত্ৰাভৰণৰপৰা বিচ্যুত এইবোৰ স্বৰ্ণবিন্দু, আৰু এইবোৰ তেওঁৰ নানা বকমৰ মালা আৰু চোৱা চাৰিওফালে স্বৰ্ণবিন্দুসদৃশ বক্তবিন্দুৰে সিন্ত ভূমিতল।

৪১। লক্ষণ, মোৰ অনুমান হৈছে নিশ্চয়/কামৰূপী ৰাক্ষসবোৰে বৈদেহীক ধণ্ড বিধণ্ড কৰিছে অথবা সিহঁতে তেওঁক ভক্ষণ কৰিছে।

৪২। অথবা এনেও হ'ব পাৰে যে সীতাৰ কাৰণে দুই ৰাক্ষসৰ ভিতৰত ভীষণ যুদ্ধ হোৱাত এই বক্তবিন্দুসমূহ সিহঁতৰ গাৰপৰাই পৰিছে।

৪৩। হে সৌমিত্ৰি, মুক্তাৰণিষ্ঠিত ৰমণীয়, বিভূষিত এইখন কাৰ ধনু ভাগি মাটিত পৰি আছে ?

৪৪। হে ৰত্নস এই ধনু হয় ৰাক্ষসগণৰ অথবা দেৱতাসকলৰ। নবোদিত সূৰ্যাসদৃশ বৈদূৰ্য্যমণিৰে অলঙ্কৃত মাটিত শীৰ্ণবিলীৰ্ণ হৈ পৰিথকা এই সোণৰ কবচেই বা কাৰ ?

৪৭-৫০। মাটিত পৰি থকা শতশলাকাযুক্ত দিব্যমালাৰে সূশোভিত ভগ্নদণ্ড এই ছত্ৰই বা কাৰ ? ভয়ঙ্কৰাকৃতি পিশাচবদন স্তবৰ্ণাচ্ছাদনে আবৃত উৰুদেশে সৈতে ৰণক্ষেত্ৰত নিহত হৈ পৰি থকা এই মহাকায গাধাসমূহেই বা কাৰ ? প্ৰদীপ্ত অগ্নিসম জ্যোতিস্ময় সমৰধ্বজযুক্ত এইখন কাৰ যুদ্ধৰ ৰথ মাটিত ভাগি পৰি আছে ? চাৰিওফালে পৰি থকা চাৰিশ আঙ্গুলিমান দীঘল, পাখি নথকা স্তবৰ্ণবিভূষিত ভগ্ন বাণসমূহেই বা কাৰ। হে লক্ষণ চোৱা, শৰপূৰ্ণ এই টুণঘৰ ভাগি ইয়াতে পৰি আছে। হাতত বেত আৰু লেগাম লৈ নিহত হৈ পৰি থকা এই সাৰথিয়েইবা কাৰ ? এই যে পদচিহ্ন নিশ্চয় ই কোনো পুৰুষ ৰাক্ষসৰ।

৫১। হে সৌম্য চোৱা, কামৰূপী নিষ্ঠুৰহৃদয় সেই ৰাক্ষসগণৰ লগত জীবনবিনাশক বৈবৰতা মোৰ শতশুণে বৃদ্ধি পালে।

৫২। আহা ! হতভাগিনী বৈদেহী নিশ্চয় ৰাক্ষসৰ দ্বাৰা অপহৃত, মৃত বা ভক্ষিত হৈছে। হায় ! এই বোৰ অবগ্যৰপৰা হৰণ কৰি নিওতে ধৰ্ম্ময়ো তেওঁক ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিলে। হে সৌম্য লক্ষণ, যদিহে বৈদেহী এইদৰে ভক্ষিত বা অপহৃত হৈছে, তেন্তে এই পৃথিৱীত ঐশ্বৰিকগুণসম্পন্ন কাৰ এনে শক্তি আছে যি মোৰ হিতসাধন কৰিব পাৰে ?

৫৪। হে লক্ষণ, (সীতা এইদৰে দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হোৱা সন্ধ্যেও ধৰ্ম্মই তেওঁক ৰক্ষা নকৰাৰ কাৰণে) লোকসমূহৰ যিজন কৰ্ত্তা আৰু বেদাদি শাস্ত্ৰত মহাবীৰ্য্যশালী আৰু দৱালু বুলি প্ৰসিদ্ধ, অজ্ঞানতাহেতু প্ৰাণীসমূহে তেওঁকো নমনা হ'ব।

৫৫। আনপক্ষে কোমলতা, লোকহিতৈষত, জিতেন্দ্ৰিয়তা, আৰু কাৰণ্য আদি যি সকলোগুণ মোত আছে, দেৱতাসকলে তাৰ বাবে মোক বীৰ্য্যাহীন বুলিহে জানিব।

৫৬-৫৭। চোৱা লক্ষণ, মোৰ গাত থকা এই গুণসমূহ এতিয়া দোষভৰে পৰিপূৰ্ণ হৈছে। এতেকে চত্ৰৰ পোহৰ হৰণ কৰি মহান সূৰ্য্য যিঘৰে উদিত হয় সেইদৰে সকলো গুণ সংহাৰ কৰি প্ৰাণীবৰ্গ আৰু ৰাক্ষসসমূহৰ বধৰ অৰ্থে মোৰ তেজ প্ৰকাশ পাব।

৫৮। লক্ষণ, যক্ষ গন্ধৰ্ব, পিশাচ, বান্ধস, কিম্বৰ, অথবা মাহুহ,—কোনোৰে স্মৃথ বোলা বস্তুৰ নাম নাজানিব।

৫৯। চাবা, মোৰ অস্ত্ৰ আৰু বাণসমূহৰদ্বাৰা আকাশ এতিয়াই পৰিপূৰ্ণ হব আৰু এই মুহূৰ্ত্ততে ত্ৰৈলোক্যবিহাৰী প্ৰাণী সমূহৰ অবস্থা এনে হব যে তেওঁলোকে মোৰ বাণ নিৰোধ কৰিব নোৱাৰিব।

৬০-৬৩। হে লক্ষণ, যদিহে দেৱতাসকলে ভালে ভালে সীতাক প্ৰদান নকৰে তেন্তে এই মুহূৰ্ত্ততে গ্ৰহ সঞ্চাৰ বন্ধ হব, চন্দ্ৰ অন্তৰ্হিত হব, অগ্নি, মৰুৎ, তানুৰ সূৰ্য্য আদি জ্যোতিৰ্ম্ময় পদাৰ্থ-সমূহ বিনষ্ট হব, পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গবোৰ চূৰ্ণ বিচূৰ্ণ হব, জলাশয় শুকাই যাব, গছ, লতা গুল্ম আদি বিধ্বস্ত হব আৰু সমুদ্ৰও বিনষ্ট হব, তিনিও জগতকে কালধৰ্ম্মৰ (মৃত্যুৰ) বশতৈ আনি মই ধ্বংস কৰিম। হে সৌমিত্ৰি লক্ষণ, এই মুহূৰ্ত্ততে প্ৰাণীসমূহে মোৰ পৰাক্ৰম দেখিবলৈ পাব আৰু কোনো প্ৰাণীয়ে আকাশমার্গলৈ উঠিব নোৱাৰিব।

৬৪। লক্ষণ চাই থাকিবা, মোৰ আকৰ্ষণপূৰ্বিত বাণৰ কোবত সমগ্ৰ জগৎ ব্যাকুল হৈ পৰিব, কোনো প্ৰাণীয়ে প্ৰকৃতিস্থ হৈ থাকিব নোৱাৰিব আৰু জীৱলোকৰ পক্ষে এই শব্দসমূহ দুৰ্ভাৱ হব।

৬৫-৬৯। অকল মৈথিলীৰ কাৰণে লোকসমূহত পিশাচ আৰু বান্ধসকুলক মই নিশ্চল কৰিম, ৰোষপ্ৰযুক্ত মোৰ শব্দসমূহৰ বল দেৱতাসকলে আজি দেখিবলৈ পাব, তেওঁলোকে দোখব, ক্ৰোধেৰে নিক্ৰিষ্ট এই বাণসমূহে কিদৰে দূৰ বিদূৰলৈ গতি কৰে। এই ত্ৰৈলোক্য বিনাশ হোৱাৰ লগে লগে, দেৱতা, দৈত্য, পিশাচ বান্ধস কোনোৰে জীৱিত নাথাকিব। দেৱ, দানব, যক্ষ আৰু লোকসমূহত যিবোৰ বান্ধস আছে, মোৰ বাণসমূহৰ কোবত সকলো খণ্ডবিখণ্ড হব। যদিহে মোৰ প্ৰিয়া ভাৰ্য্যা বৈদেহীক হত বা মৃত অবস্থাতো দেৱতাসকলে মোক প্ৰত্যাৰ্পণ নকৰে তেন্তে হে সৌমিত্ৰি মোৰ এই বাণসমূহৰ দ্বাৰা তিনিও ভুবনকে মৰ্যাদাবিহীন (অপ্ৰকৃতিস্থ) কৰি তুলিম।

৭০। চৰাচৰ সমগ্ৰ জগত বিনাশ কৰিম আৰু সীতাৰ দৰ্শন নাপাওঁমানে শৰজালৰ দ্বাৰা জগৎ সন্তপ্ত কৰিম।”

৭১। এইদৰে কৈ উঠাৰ লগে লগে ৰামৰ নয়নযুগলে ক্ৰোধত তামৰ বৰণ ধাৰণ কৰিলে, তেওঁৰ ওঠ ঢুটি কঁপিবলৈ ধৰিলে, তেওঁ অজিন বাকলি গাঁত পিকি লৈ জটা বান্ধি ললে।

৭২। আদিত্যে ত্ৰিপুর বান্ধসক বধ কৰাৰ সময়ত ৰুদ্ৰদেৱে যেনে মূৰ্ত্তি ধাৰণ কৰিছিল ৰীমান ৰামচন্দ্ৰই ক্ৰুদ্ধ হৈ থিয় দিলত তেওঁৰ শৰীৰৰ ৰূপো তেনে বিধৰ হল।

৭৩-৭৫। তাৰ পিচত লক্ষণৰ হাতৰপৰা ধনুখন আনি হাতৰ মুঠিৰে টানকৈ খামোচ মাৰি ধৰিলে আৰু ঘোৰ সৰ্পতুল্য প্ৰদীপ্ত শৰ তাত সংযোগ কৰিলে। এইদৰে ধনুখন হাতত লৈ শত্ৰুপুৰী বিনাশক শ্ৰীমান ৰাম খঙতে যুগান্তকাৰী অগ্নিসম হৈ জলি উঠি লক্ষণক কলে, “লক্ষণ, মোৰ খঙৰ পৰিমাণ এনেদৰে বাঢ়িছে যে প্ৰাণীসমূহৰ পক্ষে বান্ধিকা, মৃত্যু, কাল আৰু অদৃষ্ট বিদৰে দুৰ্ভাৱ সেইদৰে মোকো কোনেও বাৰণ কৰি ৰাখিব নোৱাৰিব।

৭৬। ধুনীয়া দাঁতেৰে পৰিত্ৰ স্বভাৱৰ মিথিলাৰ ৰাজকন্যা সীতাক যদি পূৰ্বৰ অৱস্থাত নাপাওঁ, তেন্তে দেৱতা, গন্ধৰ্ব, মহুহ, নাগ আৰু পৰ্ব্বতসমূহে সৈতে সমগ্ৰ পৃথিবীকে মই ওলটপালত কৰি দিম।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুঃষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চমষ্টিতম সৰ্গ

সাত্তাৰ বিবহত ক্ষুৰু ৰামৰ প্ৰতি লক্ষণৰ আশ্বাস বাণী ।

১-৩। সীতাহৰণত কাতৰ ৰামচক্ৰ শোকতে সন্তপ্তহৈ প্ৰলয়কালৰ অগ্নিসম ৰূপ লৈ লোক-সমূহৰ বিনাশৰ অৰ্থে উজ্জত হোৱা দেখি আৰু লগতে যুগান্তকালত সমগ্ৰজগৎ দগ্ধ কৰিবলৈ হৰে যি ৰূপ ধাৰণ কৰে তেনে ৰূপ ধাৰণ কৰি বাবে বাবে দীৰ্ঘনিশ্বাস পেলাই তেওঁৰ জ্যা-সংযুক্ত ধনুৰপিনে লক্ষ্য কৰা দেখি লক্ষণৰ মুখ শুকাই গল, আগেয়ে নেদেখা মুণ্ডনা ৰামৰ ক্ৰোধপূৰ্ণৰূপ দেখি লক্ষণে কুতাজলিপুটে কবলৈ ধৰিলে,

৪। “ৰাম, পূৰ্বতে আপুনি মৃদুস্বভাবসম্পন্ন, সংযতেন্দ্ৰিয় আৰু সৰ্মভূতহিতৈষ্য হৈ কোনোদিনে ক্ৰোধৰ বশীভূত হোৱা নাছিল, এতিয়াও আপুনি আপোনাৰ সেই প্ৰকৃতি পৰিত্যাগ নকৰিব।

৫। চক্ৰৰ প্ৰেতা, সূৰ্য্যৰ জ্যোতি, বায়ুৰ গতি আৰু পৃথিৱীৰ ক্ৰমা এই চাৰিওটি অমূল্যম গুণ সদায় আপোনাৰ বৰ্ত্তমান।

৬-৮। এজনৰ অপৰাধৰ কাৰণে আপুনি তিনিও জগতকে বিনাশ কৰা উচিত নহয়, এইটো ভালকৈ জানিব পাৰিছো যে ভাগি পৰি থকা এই বৃদ্ধ বথখন কেৱল এজনৰ হে বহুতৰ নহয়, কিন্তু দুখন যুঁৱলি থকা আৰু সুসজ্জিত এইখন কাৰ বথ আৰু কোনে ইয়াক ভাঙিলে সেই কথাহে ক’ব নোৱাৰোঁ। হে ৰাজপুত্ৰ, এই ঠাইডোখৰ বথৰ চকা আৰু ধোৱাৰ খুৱাৰ গচকত দ্ৰুত বিদ্রুত আৰু তেজৰ টোপাৰে তিতি আছে—নিশ্চয় এইখিনিৰ এজন অতি ঘোৰতৰ সংগ্ৰাম হৈছিল। হে বাগ্মীশ্বৰ এই সংগ্ৰাম এজন বখীক লগত হে ঘটিছিল, দুজনৰ লগত নহয়।

৯। বৃহৎ সৈন্তসমাবেশৰ পদচিহ্ন ইয়াত দেখা নাযায়। এতেকে এজনৰ অপৰাধৰ কাৰণে লোকসমূহৰ বিনাশসাধন কৰাটো আপোনাৰ পক্ষে উচিত নহয়।

১০। বজাসকল সদায় মৃদু আৰু প্ৰশান্তস্বভাবৰ আৰু তেওঁলোকৰ দণ্ডবিধানো অপৰাধ অহুসৰিহে হয়। আপুনি সৰ্মভূতৰে আশ্ৰয়ৰ স্থল আৰু পৰম গতি।

১১। হে ৰাঘব, আপোনাৰ এই পত্নীবিচ্ছেদ কাৰ্য্য কোনে ভাল বুজিব পাৰে? সাধু-সকলে দীক্ষিতজনৰ (অৰ্থাৎ যজ্ঞমানৰ) বিদৰে কোনো অহিতকৰ কাৰ্য্য কৰিবলৈ ইচ্ছুক নহয়, নদী, সমুদ্ৰ, পৰ্ব্বত, দেৱতা, গন্ধৰ্ব্ব, দানব কোনোৱে আপোনাৰ কোনো প্ৰকাৰ অহিতকাৰ কৰিবলৈ ইচ্ছুক নহয়। হে ৰাজন, এতেকে বিজনে সীতাক হৰণ কৰি নিছে তাৰ অহুসন্ধান কৰাটোহে আপোনাৰ কৰ্ত্তব্য।

১৩-১৪। আপুনি ৰত্ন হাতত লৈ শ্ৰেষ্ঠ ঋষিসকলৰ সহায় অবলম্বন কৰি মোক লগত লৈ আগবাঢ়ক। আমি সমাহিতচিত্তে সমুদ্ৰ, পৰ্ব্বত, বন, নানাপ্ৰকাৰ ঘোৰ শুভা পছদবনেৰে সুশোভিত জলাশয়সমূহ আৰু সেইদৰে দেৱতা আৰু গন্ধৰ্ব্বসকলৰ স্থানসমূহে বিচাৰি চাওঁ।

১৫। হে কোশলেন্দ্ৰ, যেতিয়ালৈকে আমি আপোনাৰ ভাৰ্যাপহাৰীজনক লগ নাপাওঁ তেতিয়ালৈ বিচাৰি চাওঁ। এনে শাস্তভাৱ ধাৰণ কৰি বিচাৰ কৰি চোৱাতো যদি দেৱতাসকলে সীতাক ওভতাই নিদিয়, তেতিয়া আপুনি সময়োচিত কাৰ্য্য হাতত লব।

১৬। হে নৰেন্দ্ৰ, এইদৰে সূচবিত্ত, সাধু আচৰণ, বিনয় আৰু নৈতিক পথ অবলম্বন কৰিও যদি সীতাক লাভ কৰিব নোৱাৰে তাৰ পিচত মহেন্দ্ৰৰ বজ্ৰসদৃশ, সোণৰ পাখি লগোৱা আপোনাৰ শব্দসমূহৰদ্বাৰা আপুনি সমগ্ৰ পৃথিৱীকে উচ্ছন্ন কৰিব।

॥ ইতি অৱণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চবষ্টিভূম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষট্ৰ্ষষ্ঠিতম সৰ্গ

লক্ষ্মণৰ হিত অনুৰোধ।

১-২। শোক সন্তপ্ত মহামোহাভিভূত ৰাম এইদৰে কাতৰ আৰু চৈতন্যবিহীনহৈ বিলাপ কৰি থাকোতে সৌমিত্ৰি লক্ষ্মণে অলপ সময়ৰ পিচতে মূৰ দোবাই তেওঁৰ চৰণ স্পৰ্শ কৰি সান্ত্বনাপূৰ্ণ বাক্যেৰে কবলৈ ধৰিলে।

৩। “দেৱতাসকলে অমৃত লাভ কৰাৰ দৰে ৰজা দশৰথে বহুত তপস্বী আৰু কৰ্ম্মাভিষ্ঠানৰ দ্বাৰা আপোনাক লাভ কৰিছে।

৪। ভৱতে কোৱা মতে তেখেত আপোনাৰ গুণতেই আৱদ্ধ থাকি, আপোনাৰ বিয়োগত দেৱত্ব প্ৰাপ্ত হল।

৫। হে কাকুৎস্থ, যদি উপস্থিত এই দুখ আপুনিৰে সহ নকৰে তেন্তে সাধাৰণ অল্পশক্তি-সম্পন্ন কোন প্ৰাণীয়ে ইয়াক সহ কৰিব পাৰিব।

৬। হে নৰশ্ৰেষ্ঠ, আপুনি আশ্চৰ্য্য হওক, অগতৰ ভিতৰত এনে কোন প্ৰাণী আছে যাক বিপদে আগুৰি নধৰে ?

৭। আকৌ অগ্নিৰ নিচিনা জ্বলন্ত ভিতৰতে সেই আপদ আঁতৰি যায়। মাহুৰৰ স্বভাৱেই এনে। নহবপুত্ৰ যযাতিয়ে (নিজ কৰ্ম্মশূণ্যে) ইন্দ্ৰক লাভ কৰাৰ পিচত অনীতিয়ে তেওঁক স্পৰ্শ কৰে।*

৮। আপোনাৰ পিতৃৰ পুৰোহিত, মহৰ্ষি বশিষ্ঠৰ এদিনতে এশ পুত্ৰৰ জন্ম হয় আৰু সেইদৰে এদিনতে তেওঁৰ শত পুত্ৰৰ বিনাশ হয়।

* যযাতিয়ে ইন্দ্ৰক প্ৰাপ্ত হোৱাৰ পিচত, ইন্দ্ৰই যেতিয়া হৃদিলে তুৰি ইন্দ্ৰক পালি কেনেকৈ ? তেতিয়া যযাতিয়ে কলে যে তেওঁ নিজ কৰ্ম্মৰ বলত ইন্দ্ৰক প্ৰাপ্ত হৈছে। এই অজ্ঞানৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰাৰ লগে লগে তেওঁ বৰ্ণবপবা নাথি আছে।

৯। সৰ্বলোকনমস্কৃতা জগতৰ মাতা এই যে পৃথিৱী, হে কোসলেস্বৰ, তেওঁৰো কল্পন দেখা যায়।

১০। জগতৰ নেত্ৰ আৰু ধৰ্ম্মস্বৰূপ চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্য যাক আশ্ৰয় কৰি সমগ্ৰ জগতেই বৰ্ত্তি আছে, মহাবলশালী তেওঁলোকৰো গ্ৰহণ আছে।

১১। হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ মহামহা ভূতগণ আৰু দেৱগণ, সেইদৰে শৰীৰবিশিষ্ট সকলো প্ৰাণী এওঁলোকৰ কোনেও দৈৱৰ বজ্জতা এবাৰ নোৱাৰে।

১২। হে নৰশাস্ত্ৰ, স্তম্ভবলৈ পোৱা যায় ইন্দ্ৰাদি দেৱতাগণৰ ভিতৰতো নীতি অনীতিৰ ব্যৱস্থা প্ৰচলিত আছে, এতেকে আপুনি এনেক্ষেত্ৰত এইদৰে ব্যথিত হোৱা উচিত নহয়।

১৩। হে বীৰ, জ্ঞানকীৰ যদি মৃত্যুৰো হৈছে অথবা বিনাশে গটিছে তথাপি ইতৰ জনৰ দৰে আপুনি শোক কৰা উচিত নহয়।

১৪। হে বাম, আপোনাৰ নিচিনা সৰ্বদৰ্শী আৰু বিষাদশূন্য ভাবে কৃত্যাকৃত্যদৰ্শী জনে মহাবিপদ উপস্থিত হলেও শোকাভিত্ত নহয়।

১৫। এতেকে হে নৰশ্ৰেষ্ঠ, কথাৰ মূল তত্বলৈ লক্ষ্য কৰি বুদ্ধিৰ সহায়ত আপুনি বিষয়টো চিন্তা কৰি চাওক। মহাপ্ৰোক্ত পুৰুষসকলে বুদ্ধি প্ৰয়োগ কৰি কামৰ শতশত নিৰ্ণয় কৰে।

১৬। যি কৰ্ম্মৰ গুণ বা দোষ পৰিলক্ষিত নহয় আৰু যিবোৰ কৰ্ম্মৰ ফল অনিশ্চিত, কাৰ্য্য ব্যতিৰেকে তেনে কৰ্ম্মত ইষ্টফল লাভ কৰিব নোৱাৰি।

১৭। হে বীৰ, আদিতো আপুনিৰে মোক বজ্জাৰ এনে উপদেশ দিছিল, এতিয়া আপোনাক এনেবিধৰ উপদেশ কোনে দিব, আনকি সাক্ষাৎ বৃহস্পতিও আপোনাক উপদেশ দিবলৈ অক্ষম।

১৮। হে মহাপ্ৰোক্ত, দেৱতা সকলেও আপোনাৰ বুদ্ধিৰ পাৰ কুল নাপায়। বৰ্ত্তমান আপোনাৰ সেই জ্ঞান শোকৰূপ মোহত আচ্ছন্ন, মই তাক জগাই তুলিবলৈকেহে বিচাৰিছোঁ মাত্ৰ।

১৯। হে ইক্ষাকুপ্ৰবৰ, আপুনি দৈৱ, আৰু মানুষ এই উভয় শক্তি আৰু আপোনাৰ নিজৰ পৰাক্ৰমৰ মূল তত্ব বুজি লৈ শত্ৰুক বধ কৰিবলৈ যত্নপৰ হওক।

২০। হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ, আপুনি আটাইকে বধ কৰাৰ পৰা কি লাভ হব? যি পাপজ্ঞা প্ৰকৃততে আপোনাৰ শত্ৰু তাৰ বিষয়ে জানি লৈ সীতাক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ যত্নপৰ হওক।

ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষট্‌বষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত।

সপ্তমষ্টিতম সৰ্গ

নিহতপ্ৰায় জটায়ুৰ লগত সাক্ষাৎ ।

১। কথাৰ সাৰগ্ৰাহী বাৰবে অগ্ৰজ হৈও লক্ষণৰ স্তম্ভৰ বাক্য শুনি তাৰ সাৰভাগ গ্ৰহণ কৰিলে ।

২। তেতিয়া মহাবাহু বামে তেওঁৰ উঠি অহা ক্ৰোধ সংঘত কৰি, বিচিত্ৰ ধনু ধাৰণ কৰি লক্ষণক কবলৈ ধৰিলে ।

৩। “বোপা লক্ষণ, তেনেহলে আমি এতিয়া কি কৰোঁ আৰু যাওৱে বা কলৈ ? কি উপায়ে সীতাক ইয়াত দেখা পাব পাৰোঁ তুমি তাকে চিন্তা কৰা ।”

৪। তেতিয়া লক্ষণে পৰিতাপাক্ৰিষ্ট ৰামক কলে, “এই জনস্থানতে আপুনি সীতাক বিচাৰি চাবাটো উচিত হব ।

৫-৮। এই জনস্থান নানাবিধ ৰাক্ষস আৰু বিবিধ গছলতাদিৰে পৰিপূৰ্ণ, দুৰ্গম গিৰিগ্ৰদেশ বিদীৰ্ণ প্ৰস্তৰ আৰু গুহাসমূহে ভৰপূৰ, গুহাসমূহ ঘোৰাক্ৰুতি আৰু নানাবিধ মৃগকূলে সমাকীৰ্ণ, এই ঠাই কিয়ৰ আৰু গন্ধৰ্ব সকলোৰো আবাসস্থান । মোৰে সৈতে লগলাগি আপুনি এই স্থানসমূহত সীতাক বিচাৰি চাওক । বতাহৰ কোবত পৰ্বত যিদৰে বিচলিত নহয় আপোনাৰ নিচিনা বুদ্ধিসম্পন্ন শ্ৰেষ্ঠ মহাত্মা সকলো বিপদৰ সময়ত বিচলিত নহয় ।” লক্ষণে এইদৰে কোৱাত বামে তেওঁক লগত লৈ জনস্থানৰ সকলোতে সীতাক বিচাৰিবলৈ লাগিল ।

৯-১২। বামে ক্ৰোধতে জলিপৰি ধনুত তীক্ষ্ণৰ সংযোগ কৰি বিচাৰি থাকোতে পৰ্বতশৃঙ্গ-সদৃশ বিহগশ্ৰেষ্ঠ মহাভাগ জটায়ু তেজোৰে ৰাঙালি হৈ মাটিত পৰি থকা দেখা পালে । পৰ্বতশৃঙ্গ-সদৃশ জটায়ুক দেখি বামে লক্ষণক কলে, “লক্ষণ, নিশ্চয় ইয়েই সীতাক ভক্ষণ কৰিছে । দেখোতে শগুণৰ নিচিনা ৰূপ লৈ এই ৰাক্ষসেই বনত বিচৰণ কৰি ফুৰে আৰু বিশালাক্ষী সীতাক ভক্ষণ কৰি এতিয়া মনৰ স্তখে ইয়াত বৈ আছে । প্ৰদীপ্তমুখবৃত্ত মোৰ ঘোৰৰূপ অকুটিল শব্দ দ্বাৰা ইয়াক বধ কৰিম ।”

১৩। এইবুলি কৈয়ে ধনুত তীক্ষ্ণৰ সংযোগ কৰি ৰাম ক্ৰুদ্ধ হৈ সসাগৰা মেদিনী কঁপাইহে যেন তাক চাবলৈ বুলি তাৰ ওচৰলৈ খেদা ললে ।

১৪। তেতিয়া চবাইটোৱে কেন ওলোৱা তেজ বতিয়াই সকাভৰে অতি ক্ৰীণবাক্যে দশবধাশ্লজ ৰামক কবলৈ ধৰিলে ।

১৫। “আনুগ্ৰহ, ওষধিৰ নিচিনা যাক তুমি এই মহাবনত্ৰু বিচাৰি ফুৰিছা সেই দেবী সীতাক বাৰণে হৰণ কৰি নিছে আৰু লগতে মোৰ প্ৰাণো হৰণ কৰিলে ।

১৬-১৮। হে প্ৰভু ৰাঘব, তুমি আৰু লক্ষণ নথকা কালত মহাবলশালী বাৰণে সীতাক

হৰণ কৰি নিয়া দেখি মই সীতাৰ ওচৰ চাপি বাবৰ সন্মুখীন হলেঁ। তাৰ ছত্ৰভঙ্গ কৰাত সেই ছত্ৰ এতিয়া মাটিত পৰি আছে। এয়ে তাৰ ভগ্ন ধন আৰু এয়ে তাৰ শব্দসমূহ, আৰু হে বাম, এইখন তাৰ যুদ্ধৰ বথ ভাগি পৰি আছে।

১৯। মোৰ পাখিৰ কোবত নিহত এইটো তাৰ সাবধি মাটিত বাগৰ খাই পৰি আছে। তাৰ পিচত মই ভাগৰি পৰাত বাবৰে খঙেৰে মোৰ পাখি দুখন কাটি পেলালে আৰু সীতাক লৈ আকাশমার্গেৰে উৰি গ'ল।

২০। বাক্সে মোক মাৰি থৈ যোৱাৰ পিচত এতিয়া আৰু ভূমি মোক বধ কৰিব নালাগে।”

২১-২২। সীতা সংক্ৰান্ত কথা শুনিবলৈ আগ্ৰহ কৰি থকা কথাখিনি সেই পক্ষীটোৰ পৰা শুনি তেওঁ তেওঁৰ বৃহৎ ধনুখন এৰি গৃধৰাজক সাবট মাৰি ধৰিলে আৰু অবশ্য কৈ মাটিত বাগৰি পৰি লক্ষণে সৈতে বোদন কৰিবলৈ ধৰিলে। বাম অতিশয় ঘৈৰ্য্যালীল হলেও এইক্ষেত্ৰত তেওঁৰ শোক দুগুণে বাঢ়ি উঠিল।

২৩। এইদৰে অসহায় অৱস্থাত একমাত্ৰ অতি যত্নগাদায়ক স্বাসমার্গকে অবলম্বন কৰি বাৰে বাৰে উশাহ লৈ থকা দেখি বামে অতিশয় দুখিত কৈ সৌমিত্ৰিক কলে, “ভাই লক্ষণ ৰাজ্যৰপৰা ভ্ৰষ্ট হলেঁ, বনবাস খাটিলেঁ, সীতাক হেৰুৱালেঁ। শেষত এই পক্ষীৰাজৰো মৃত্যু হয়, এনেবোৰ দুৰ্ভাগ্যই মোক লগ ধৰিছে যে ই অগ্নিকো দাহন কৰিবলৈ সমৰ্থ।

২৪। মোৰ বিশ্বাস হৈছে যে মোৰ সকলো দুখ সম্পূৰ্ণ হোৱাৰ পিচতো যদি মই জ্ঞানৰ অৰ্থে মহোদধিত প্ৰবেশ কৰোঁ, তেন্তে মোৰ দুৰ্ভাগ্যৰ বাবে নদীসকলৰ অধিপতি সেই সমুদ্ৰও শুকাই যাব।

২৫। বৃহৎ বিপজ্জালে মোক যিদৰে আগুৰি ধৰিছে তাৰপৰা বুজিব পাৰিছোঁ চৰাচৰ এই পৃথিৱীৰ ভিতৰত মোতকৈ দুৰ্ভাগ্য আৰু নাই।

২৬। মহাবলশালী এই গৃধৰাজ মোৰ পিতাৰ বশন্ত (সখা), এতিয়া মোৰ ভাগ্যদোষত নিহত হৈ তেওঁ মাটিত শুই আছে।”

২৮। বাবৰ বামে এইদৰে বহু কথা কৈ পক্ষীৰাজৰ প্ৰতি পিতৃস্নেহ দেখুৱাই লক্ষণে সৈতে তেওঁক স্পৰ্শ কৰিলে।

২৯। তাৰ পিচত বাবৰে ছিন্নপক্ষ, কষিৰ লিপ্ত সেই পক্ষীৰাজক সাবট মাৰি ধৰি প্ৰাণসম্মা মৈথিলী কলৈ গল” বুলি স্মৃতি নিজেও মাটিত বাগৰি পৰিল।

॥ ইতি অৰণ্যকান্তৰ অন্তৰ্গত সপ্তমষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্ট ষষ্টিতম সৰ্গ

জটায়ুৰ মৃত্যু আৰু দাহনকাৰ্য্য সমাপন।

১। কন্দমূৰ্ত্তি বান্ধসৰ ঘাৰা পক্ষীৰাজ জটায়ু এইদৰে নিপাতিত হোৱা দেখি ৰামে তেওঁৰ প্ৰিয়মুহুৰ্ত্ত লক্ষণক কবলৈ ধৰিলে।

২। “এই পক্ষীৰাজে অকল মোৰে কাৰণে যত্নপৰ হৈ যুক্ত মোৰ নিমিত্তে প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰিলে।

৩। লক্ষণ, এওঁৰ অবস্থা এতিয়া অতি ক্ষীণ, মাত নাইকিয়া হৈছে, দৃষ্টিশক্তিও বিকল তথাপি শৰীৰত প্ৰাণবায়ু অলপমাত্ৰ আছে।”

৪। লক্ষণক এইদৰে কৈ তেওঁ জটায়ুক সন্মোহন কৰি কলে “হে জটায়ু, আপোনাৰ মঙ্গল হওক, যদি আপোনাৰ কথা কোৱাৰ শক্তি এতিয়াও আছে, তেন্তে সীতাহৰণ আৰু আপোনাৰ বধৰ বিষয়ে অলপ কওক।

৫। ৰাবণে অৰ্থা সীতাক কিয় হৰণ কৰি নিলে, মই ৰাবণৰ কি অপৰাধ কৰিছিলোঁ। যাৰ কাৰণে সি মোৰ প্ৰিয়াক হৰণ কৰিলে?

৬। হে পক্ষীশ্ৰেষ্ঠ হৰণ কৰি নিয়াৰ সময়ত চন্দ্ৰসদৃশ মনোহৰকণ বিশিষ্ট তেওঁৰ মুখৰ কাপেই বা কেনে হৈছিল আৰু সেই সময়ত তেওঁ কি কি কথা কৈছিল?

৭। সেই বান্ধসৰ শক্তি কেনে বিধৰ, তাৰ কাপেই বা কেনে আৰু তাৰ কাৰ্য্যপদ্ধতি কেনেকুৱা, তাৰ বাসস্থান ক’ত? হে তাত, পাৰিলে মই সোধা এই কথাখিনিৰ উত্তৰ দিয়ক।

৮। ধৰ্ম্মাত্মা জটায়ুয়ে মূৰটো অলপ তুলি লৈ অনাথৰ দৰে কান্দি থকা ৰামৰ পিনে চাই ক্ষীণবাক্যে কবলৈ ধৰিলে।

৯। “দুৰাত্মা বান্ধসৰাজ ৰাবণে তাৰ বিপুল মান্দ্ৰৰ বলেৰে বাতপূৰ্ণ মেঘাচ্ছন্ন সময়ত সীতাক হৰণ কৰি নিছে।

১০। হে বৎস, মই যেতিয়া পৰিত্ৰাস্ত হলোঁ। তেতিয়া সি মোৰ পক্ষ ছেদন কৰি থৈ বৈদেহীক লৈ দক্ষিণদিশৰ পিনে গতি কৰিলে।

১১। ৰাঘব, মোৰ প্ৰাণবায়ু এতিয়া বন্ধ হৈ আহিছে আৰু দৃষ্টিভ্ৰম হৈছে, শীঘ্ৰে সোণৰ গছ দেখিব ধৰিছোঁ।*

১২। যি মুহূৰ্ত্ত ৰাবণে সীতাক হৰণ কৰি নিছে, তেনে মুহূৰ্ত্ত ধন হেৰোৱা মাত্ৰহে ভৱিষ্যতে তাৰ ধন ফিৰাই পায়।†

* এইটো মৰণকালৰ এটা লক্ষণ।

† অৰ্থাৎ ৰাবণে হৰণ কৰি নিলেও তুমি সীতাক ফিৰাই পাব।

১৩। হে কাকুংহ সেই মুহূৰ্ত্তৰ নাম 'বিন্দ'।* বান্ধসে তাক বুজি নাপালে। ডাঙৰ মাছে বৰলী গিলি লৈ বিদৰে নীত্ৰে মৃত্যুৰ মুখত পৰে সেই বান্ধসো সেইদৰে বিনষ্ট হব।

১৪। জনকছুহিতা সীতাৰ কাৰণে তুমি দুখ নকৰিবা, বণক্ষেত্ৰত অতি সোনকালে তাক বধ কৰি তুমি সীতাবে সৈতে বিহাৰ কৰিব পাৰিবা।"

১৫। মৃত্যুকালতো মতিভ্ৰম নোহোৱাকৈ এইদৰে বামৰ কথাত উত্তৰ দি থাকোতে জটায়ুৰ মুখেদি মাংসে সৈতে মিহলি হৈ বক্তৃত্বোত বৰলৈ ধৰিলে।

১৬-১৭। তাৰ পিচত বিহগৰাজে "বিশ্ৰবসুৰ পুত্ৰ আৰু সাক্ষাৎ বৈশ্ৰবণৰ (কুবেৰৰ) ভ্ৰাতা" এইমাত্ৰ কৈয়ে তেওঁৰ দুৰ্লভ প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰিলে। তেতিয়া বামে কৃতজ্ঞলিগুটে 'কণ্ডক, কণ্ডক, কণ্ডক' বুলি কৈ থাকোতেই গৃধৰ প্ৰাণবায়ু তেওঁৰ শৰীৰ পৰিত্যাগ কৰি আকাশ-মাৰ্গলৈ উৰি গল।

১৮। মূৰটো পেলাই ভৰি দুখন মেলি দি গাটো বেঁকা কৰি তেওঁ মাটিত ঢলি পৰিল।

১৯। পৰ্বতসদৃশ তামবৰণৰ চকুবিশিষ্ট গৃধৰাজ এইদৰে মৃত্যুমুখত পৰা দেখি দীনবদন বামচক্ৰই বহুপ্ৰকাৰে শোক কৰি সুমিত্ৰানন্দন লক্ষণক কবলৈ ধৰিলে।

২০। "লক্ষণ, বান্ধসসকলৰ নিবাসভূমি এই দণ্ডকাৰণ্যত বহুবছৰকাল কটাই এই পক্ষীৰাজে ইয়াতে শৰীৰ পাত কৰিলে।

২১। যিজনে বহুকাল এইদৰে কটাব পাৰিলে, শেহত তেওঁ এইদৰে নিহত হৈ শয্যাশায়ী হব লগা হল, এতেকে সময়ৰ হাত (কাল) কোনোৱে অতিক্ৰম কৰিব নোৱাৰে।

২২। লক্ষণ, চোৱাঁ এই গৃধ মোৰ পৰম উপকাৰী, সীতাৰ উদ্ধাৰৰ কাৰণে ওচৰ চাপি আহি মহাবলশালী বাবণৰ হাতত নিহত হল।

২৩। এই বিহগৰাজে তেওঁৰ পিতৃ পিতামহৰ পৰা লাভকৰা মহৎ গৃধৰাজ্য পৰিত্যাগ কৰি মোৰ কাৰণেই প্ৰাণ পৰিত্যাগ কৰিলে।

২৪। দেখিলোঁ সকলোজাতিৰ জীৱৰ ভিতৰতে সাধু, ধৰ্ম্মচাৰী, শূৰ আৰু আনৰ আশ্ৰয়-স্থলস্বৰূপ প্ৰাণী আছে। হে সৌমিত্ৰি, তিৰ্য্যাকজাতীয় জীৱৰ ভিতৰতো তেনে বিধৰ প্ৰাণী আছে।

২৫। হে সৌম্য, পৰম্পৰা লক্ষণ, বৰ্ত্তমান সীতা হৰণৰ বাবে যি শোক সিও মোক তেনে দুখ দিব পৰা নাই, মোৰ কাৰণে এই গৃধৰ মৰণে যেনে দুখ দিব ধৰিছে।

২৬। মহাবলশালী শ্ৰীমান্ বজা দশবধ মোৰ মানত যেনে পূজনীয় আৰু মান্ত এই ধগৰাজো তেনে।

২৭। সৌমিত্ৰি, তুমি ধৰি-ধেৰ গোটাই আনা মই জুই জলাণ্ড, যি গৃধৰাজে মোৰ কাৰণে প্ৰাণ এৰিলে তেওঁৰ দাহনকাৰ্য্য সম্পন্ন কৰিবলৈ মই ইচ্ছা কৰিছোঁ।

২৮। হে সৌমিত্ৰি, কঙ্গুগুৰ্ত্তি বান্ধসৰ দ্বাৰা নিহত পক্ষীকুলৰ নাথ এই জটায়ুক মই নিজে চিত্তাত তুলি দাহন কৰিম।

২৯-৩০। হে মহাসত্বসম্পন্ন গৃধৰাজ, বজ্জাহ্নুতাসকলৰ যি গতি, আহিতাপ্লিপণৰ যি গতি, বুদ্ধক্ষেত্ৰত অপবাস্থ্য সকলৰ অথবা ভূমিদানকাৰীসকলৰ যি গতি, মোৰ ইচ্ছা অনুসৰি

যোৰ কৃত এই সংস্কাৰৰ দ্বাৰা, আপুনি তেনে গতি লাভ কৰি অত্যাংকুষ্ট সেই সেই স্থান লাভ কৰক।”

৩১। এইবুলি কৈ ধৰ্ম্মাত্মা বামে পক্ষীৰাজক প্ৰদীপ্ত চিতাৰ ওপৰত তুলি দি মনৰ হৃৎকোষে আত্মীয়স্বজনক দাহন কৰাৰ নিচিনা তেৰোৰো দাহনকাৰ্য্য সমাপন কৰিলে।

৩২। তাৰ পিচত বীৰ্য্যশীল বামে লক্ষণে সৈতে বনলৈ গৈ হুলকাৰ মহামৃগ বধ কৰি আনিলে আৰু পক্ষীবৰৰ পিণ্ডদানৰ অৰ্থে কুশ বিস্তাৰ কৰিলে।

৩৩। মহাযশস্বী বামে মহামৃগৰ মাংস কাটি আনি তাৰে পিণ্ড সাজি বমণীয় সেউজীয়া তৃণৰ ওপৰত পক্ষীৰাজৰ উদ্দেশ্যে অৰ্পণ কৰিলে।

৩৪। এইদৰে ব্ৰাহ্মণসকলে মৃতকৰ অৰ্থে যি যি মন্ত্ৰ নিৰ্দেশ কৰি থৈছে বামে পক্ষীৰ স্বৰ্গগমনৰ উদ্দেশ্য সেই সকলো মন্ত্ৰ জপ কৰিলে।

৩৫। তাৰ পিচত ৰাজপুত্ৰ হুয়োজনে গোদাবৰী নৈ লৈ গৈ তৰ্পণকাৰ্য্য সমাধা কৰিলে।

৩৬। বসুকুলনন্দন হুয়োজনে শাস্ত্ৰোক্ত বিধিমেতে স্নানাদি কাৰ্য্য সমাপন কৰি গৃধ্ৰৰাজৰ প্ৰতি জলতৰ্পণ আদি ক্ৰিয়া শেষ কৰিলে।*

৩৭। এই গৃধ্ৰৰাজে অতি সুকঠিন যশস্কৰ কাম কৰি ৰণক্ষেত্ৰত নিপাতিত হল। শেহত মহৰ্ষিসদৃশ ৰামৰ পৰা সংস্কাৰ কাৰ্য্য লাভ কৰি পুণ্যফলৰ দ্বাৰা লাভ কৰিবপৰা অতি শুভ গতি লাভ কৰিলে।

৩৮। তাৰ পিচত হুয়োজন বীৰে বিহগশ্ৰেষ্ঠ জটায়ুৰ উদ্দেশ্যে উদকক্ৰিয়া (তৰ্পণাদি) শেষ কৰি সীতাৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ বিষয়ে মনস্থিৰ কৰি সুবশ্ৰেষ্ঠ বিষ্ণু আৰু বাসবসদৃশ উভয়ে অবগত্য প্ৰবেশ কৰিলে।

॥ ইতি অবগ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

* ইয়াত বহিঃস্থান শেহত বৰ্ণোদ্বা আছে ৩৬নং স্কোক্ত দ্বাৰা পুনৰুদ্ধাৰ পৰা শাস্ত্ৰমতে বেভিন্নাৰ যি কাম ভেজিয়াই কৰা বুলি বুজিব লাগিব যথা দাহন, মন্ত্ৰজপ, স্নান, তৰ্পণ, পিণ্ডদান ইত্যাদি।

একোনসত্ত্বিতম সৰ্গ

কবন্ধৰ লগত সাক্ষাৎ

১। বধুকুলনন্দন বাম আৰু লম্বণে জটায়ুৰ উদকক্ৰিয়া সমাপন কৰি সীতাক লক্ষ্য কৰি কৰি পশ্চিমদিশলৈ গতি কৰিলে।

২। তাৰ পিচত শবধনু আৰু খড্গ হাতত লৈ দক্ষিণদিশলৈ গৈ ইক্ষ্বাকুনন্দন দুজনে জনসমাগমশূন্য এটা বাটত উপস্থিত হল।

৩। এই পথ গুল্ম, বৃক্ষ আৰু বহুবিধ লতাৰে পৰিবেষ্টিত, সকলো ফালৰপৰা দুৰ্গম, অতি গহন আৰু ঘোৰদৰ্শন।

৪। দ্ৰুতপদে এই স্থান অতিক্ৰম কৰি দক্ষিণদিশলৈ গৈ মহাবলশালী ভ্ৰাতৃদ্বয়লৈ অতি ভয়ঙ্কৰ এক মহাবল্যত প্ৰবেশ কৰিলে।

৫। তাৰ পিচত মহাশক্তিশালী বাঘবৰ্ষয়ে জনহানৰ পৰা তিনিকোশ দূৰ গৈ ক্ৰোধ নামৰ এখন গহন বনত প্ৰবেশ কৰিলে।

৬। এই বন নানাবিধ ধনীভূত মেঘসদৃশ গহীন, শুভ মৃগ পক্ষী আৰু পুষ্পাদিৰে পৰিপূৰ্ণ হোৱাত চাৰিওফালে এটা হৰ্ষৰ ছবি তাত বিৰাজ কৰি আছে।

৭। সীতাৰূপৰ হৃদেৰে হৃদিত উভয়ে সীতাক দেখা পাবলৈ ইচ্ছা কৰি বনৰ মাজত অ'ত ত'ত বৈ বৈ সীতাক বিচাৰিবলৈ ধৰিলে।

৮। তাৰ পিচত ভাই ককাই দুয়োজনে ক্ৰোধাৰণ্য অতিক্ৰম কৰি পূবৰপিনে তিনকোশ বাট গৈ মাজতে মতল আশ্ৰম পালে।

৯। এই আশ্ৰম দুৰ্ঘোৰ বন, ভীমকায় বহুত মৃগ আৰু পক্ষীৰে পৰিপূৰ্ণ, নানাজাতীয় বৃক্ষ-সমাকীৰ্ণ আৰু সকলো ঠাইতে গহন পাদপবাৰিৰে পৰিব্যাপ্ত।

১০। বনৰ ভিতৰত পৰ্বত এখনত মনৰথতনয় বাম আৰু লম্বণে পাতালসম দ সদায় অন্ধকাৰে আশুৰি থকা এটা গুহা পালে।

১১। গুহাৰ ওচৰ পাই নবপ্ৰেষ্ঠ দুয়োজনে তাৰ ওচৰতে বিকৃতবদনা ঘোৰকণা এজনী বাক্সীক দেখা পালে।

১২। বাক্সীজনী দেখোতে অতি কুৎসিত, তাইৰ কণ ভয়ঙ্কৰ, পেটটো দীঘল আৰু ওলমিপৰা, দাঁতবোৰ তীক্ষ্ণ, কৰালবদনা, গাৰ ছাল কৰ্কশ—অলপধৰুৱা প্ৰাণীয়ে তাইক দেখা মাত্ৰকে ভীত হয়।

১৩। বিকাটাকাৰ তাইৰ চুলিবোৰ বেনিতেৰি মেল খাই আছে,—এনে অবস্থাতে প্ৰকাণ্ড এটা ঝুপ ভক্ষণ কৰি থাকোতে বাম লম্বণ দুয়ো ভাইক দেখা পালে।

১৪। ৰাক্ষসীয়ে বীৰ দুজনৰ ওচৰ চাপি, আহা আমি দুজনে বিহাৰ কৰো এইবুলি কৈ ককায়ক ৰামৰ আগে আগে গৈ থকা লক্ষণৰ হাতত ধৰিলে।

১৫। তাৰ পিচতে তেওঁক আলিঙ্গন কৰি কবলৈ ধৰিলে, মোৰ নাম অযোমুখী, মোক লৈ তুমি লাভবান হবা, তুমি সততে মোৰ প্ৰিয় হৈ থাকিবা।

১৬। হে বীৰ, হে নাথ তুমি দীৰ্ঘায়ু হোৱা, তুমি মোক লৈ পৰ্বত গুহা আৰু নদীৰ বালুকাময় ভূমিভাগ পৰমসুখে কাল কটাব পাৰিবা।

১৭। লক্ষণক এইদৰে কোৱাত অৰিস্থদন লক্ষণ ক্ৰুদ্ধ হৈ খজা তুলি লৈ সেই ৰাক্ষসীৰ নাক কাণ আৰু স্তনযুগল কাটি পেলালে।

৮। এইদৰে তাইৰ নাক আৰু কাণ কটাত ঘোৰমূৰ্ত্তি সেই ৰাক্ষসীয়ে বিকটস্বৰে চীৎকাৰ কৰি যেনি আহিছিল সেইপিনেই লৰি পলাল।

১৯। তাই ঘোৱাৰ পিচত শত্ৰুবিনাশক ৰামলক্ষণ দুয়ো ভাই-ককাই বেগাই গৈ এখন গহীন বনত প্ৰবেশ কৰিলে।

২০। তাত সোমাই মহাতেজস্বী সত্যবাদী, শুদ্ধ আৰু সচৰিত্ৰবান লক্ষণে হাতযোৰ কৰি প্ৰদীপ্ততেজস্বী ৰামক কলে

২১। “মোৰ বাম বাহ নাচিব ধৰিছে, মনটোও উদ্বিগ্ন হৈ উঠিছে, চাৰিওফালে প্ৰায়ে অনিষ্টৰ লক্ষণসমূহে দেখিব ধৰিছো।

২২। হে আৰ্য্য, এতেকে আপুনি সাজু হওক আৰু মোৰ কথা শুনক—এই কাৰণসমূহ দেখি মোৰ মনত ধাৰণা হৈছে এতিয়াই কোনো ভয় উপস্থিত হ’ব।

২৩। সন্মুখতে ভয়ানক এই বঞ্জল চৰাইটোৱে আগন্তুক এখন যুদ্ধত আমালোকৰে জয় ঘোষণা কৰি চিঞৰি আছে।”

২৪। দুয়োজন ভাই ককায়ে এইদৰে কথা পাতি নিজশক্তি অহুসৰি বনৰ মাজত সীতাক অন্বেষণ কৰি গৈ থাকোতে সেই বনখন চুৰমাৰ কৰিহে যেন ভীষণ এক বায়ু সন্মুখিত হল।

২৫। গোটেইখন গহন বন জুৰি প্ৰবল এক বতাহ বব ধৰিল আৰু লগতে সমগ্ৰ বন ভৰি ভীষণ এটা শব্দ হল।

২৬। শব্দৰ কাৰণ জানিব খোজোঁতেই খজাধাৰী ৰামে অহুজ লক্ষণেসৈতে বিপুল বন্ধ বিশিষ্ট বৃহদাকাৰ এক ৰাক্ষসক দেখা পালে।

২৭। ক্ৰমে উভয়ে এইদৰে মূৰ ডিঙি নোহোৱা বৃহদাকাৰ কবন্ধ ৰাক্ষস এটাৰ সন্মুখত উপস্থিত হল হি।

২৮। এই ৰাক্ষসৰ নোমবোৰ^১ৰ জোঙা আৰু চোকা, শৰীৰটো ডাঙৰ পৰ্বত এটাৰ সমান ওখ, দেখোতে নীলমেঘসদৃশ কপ্ৰাকাৰ তাৰ শব্দও মেঘৰ গৰ্জনৰ দৰেই।

২৯। তাৰ এটা চকু কপালত, অগ্নিশিখাসম উজ্জল, স্তব্ধং পতা বিশিষ্ট, পিঙ্গলবৰ্ণ, অতিবৃহৎ আৰু বহল।

৩০। আনটো চকু বুকুৰ মাজত, দেখোতে ঘোৰমূৰ্ত্তি আৰু হুমুদৰ্শী, প্ৰকাণ্ড দন্তবিশিষ্ট তাৰ ডাঙৰ মুখখন সি চেলেকিয়ে আছে।

৩১। তাৰ হাততুখন এক এক যোজন বিস্তৃত, এই হাত পৰিচালনা কৰি সি ঘোৰাকুতি ভালুক, সিংহ, মৃগ আৰু চৰাইবোৰ খায়।

৩২। দুয়োখন হাতকে মেলি দি ই ভালুক, চৰাই আৰু পহু দলে দলে মুখলৈ টানি আনে আৰু যিবোৰ ভাল নালাগে তেনেবোৰ এৰি দিয়ে।

৩৩। ভাতৃবৃণ্ডে যি পথ অবলম্বন কৰি গৈ আছিল, ৰাক্ষসে সেই পথকে অববোধ কৰি থিয় দিলে। তেওঁলোকে তাৰ বাহুৰ বেটনিৰ বাহিৰত থাকি একক্ৰোশ দূৰতে তাক দেখা পাইছিল।

৩৪। তেওঁলোকে দেখিলে কবন্ধৰ নিচিনা আকৃতিবিশিষ্ট বোৰৰূপ, বহুদাকাৰ, দাক্ষ আৰু ভয়ঙ্কৰ এই প্ৰাণীটোৱে তাৰ হাত দুখনৰে প্ৰাণীবোৰ ওচৰলৈ টানি আনিছে।

৩৫। তাৰ পিচত মহাবাহুবিশিষ্ট সেই কবন্ধই তাৰ বৃহৎ হাত দুখন আগবঢ়াই দি ৰাঘবদুজনকো একেলগে টানি আনিলে।

৩৬। এইদৰে টানি অনাত মহাবলশালী উগ্ৰতেজস্বী মহাবাহু নাভাগলে হাতত ধুঙা আৰু ধনু দৃঢ়ভাবে বান্ধি লৈও অবশ হোৱা দি হল।

৩৭। এনে অবস্থাত ৰাঘব ৰামে ধৈৰ্য্য ধৰি থাকিব পৰাৰ গুণতে শৰীৰত বৰ ব্যথা অনুভব নকৰিলে কিন্তু লক্ষণ বয়সত কনিষ্ঠ হোৱাৰ কাৰণে, ধৈৰ্য্যচ্যুত হোৱাত তেনেই অবশ হৈ পৰিল।

৩৮। তেতিয়া ৰাঘবাহুজলক্ষণে বিষয় হৈ ৰামক কলে, “হে বীৰ, চাওক ৰাক্ষসৰ কবলত পৰি মই অবশ হৈ পৰিছোঁ।

৩৯। হে ৰাঘব, ৰাক্ষসৰ বলি হিচাপে মোক সমৰ্পণ কৰি আপুনি মুক্তিলাভ কৰক। মোক ভূতবলি হিচাপে আগবঢ়াই আপুনি মনৰ সুখে থলৈ ইচ্ছা, তালৈকে পলায়ন কৰক।

৪০-৪৪ মই বুজিব পাৰিছোঁ আপুনি অতিশীঘ্ৰে বৈদেহীক ওভুতাই পাব। হে কাৰুণ্য স্বামী, তাৰ পিচত আপুনি পিতৃপিতামহৰ ৰাজ্য লাভ কৰি ৰাজ্যত অধিষ্ঠিত হৈ সদায় মোক যেন সুৰি থাকে।” লক্ষণে এইদৰে কোৱাত ৰামে তেওঁক কলে, “হে বীৰ, তুমি মিছাতে ভীত নহবা, তোমাৰ নিচিনা জন এনেদৰে বিষয় হোৱা অশুচিত।” ঠিক এনে সময়ত ক্ৰমতি দানবশ্ৰেষ্ঠ সুদীৰ্ঘবাহুবিশিষ্ট সেই কবন্ধই ৰামলক্ষণ ভাইককহি হুন্দন কলে, “হে পুৰুষযুগল, তোমালোক দুয়োজন যুবা, বৃষস্কন্ধ, ধুঙা আৰু ধনুধাৰী, তোমালোক কোন? কিয়ই বা এই ঠাইলৈ আহি দৈবক্ৰমে মোৰ দৃষ্টিপথত পৰিলাহি? হে বৃষকষয়, কোৱাচোন বাক তোমালোকৰ ইয়ালৈ অহাৰ কাৰণ কি আৰু ইয়াত কি কৰিব খুজিছা?”

৪৫-৪৭। মই ক্ষুধাৰ্ত হৈ থকা অৱস্থাত তীক্ষ্ণদৃষ্টিবিশিষ্ট বৃষভসদৃশ তোমালোক দুয়োজনে শব ধনু আৰু ধুঙা হাতত লৈ ইয়াত উপস্থিত হোৱাৰ পিচত তোমালোকৰ জীৱন ৰক্ষাপোৱাটো এতিয়া দুৰ্ভাগ্য হব।” দুৰ্বাভা কবন্ধৰ উক্তি শুনি ৰামৰ মুখ শুকাই গল। তেওঁ লক্ষণক কলে, “হে সত্যবিক্ৰম দুখৰ উপৰি দুখ আমি পাব ধৰিছোঁ।”

৪৮। প্ৰিয়া সীতাক লাভ কৰিব নোৱাৰি এতিয়া জীৱনাস্থকৰ বিপদবোৰ সন্মুখীন হব লগ হ'লোঁ। হে লক্ষণ, সকলো প্ৰাণীৰ ওপৰতে কালৰ পৰাক্ৰম অতি মহৎ।

৪৯। চোৱাঁ হে নবশ্ৰেষ্ঠ, কালে তোমাৰ আৰু মোৰ নিচিনা পুৰুষকো বিমুগ্ধ কৰি থৈছে। লক্ষণ, দৈবৰ পক্ষে মাগুহক বিমুগ্ধ কৰাটো কোনো গুৰুতৰ কাৰ্য্য নহয়।

৫০। বালিৰ সেতু যিদৰে চুৰমাৰ হয় কালৰ বণ হলে বলবান বীৰ পুৰুষ অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে অসজ্জিত হৈ থাকিলেও বণক্ষেত্ৰত বিপন্ন নোহোৱাকৈ নাথাকে।”

৫১। দৃঢ়সত্যবিক্ৰম মহাযশস্বী প্ৰতাপবান উগ্ৰবিক্ৰমশালী দশবৰ্ণতনয় ৰামে এইদৰে কৈ স্মিতানন্দন লক্ষণৰ পিনে চাই নিজ প্ৰভাৱৰ বলত উপস্থিত কাৰ্য্যবিষয়ে কাৰ্য্যপন্থা স্থিৰ কৰি ললে।

॥ ইতি অৱণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোনসপ্ততিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

সপ্ততিতম সৰ্গ

কবন্ধৰ হাত দুখন কাটি দিয়াত তাৰ চৈতন্য লাভ।

১। ৰামলক্ষণ ভ্ৰাতৃযুগলক তাৰ বাহুপাশৰ ভিতৰত এইদৰে আবদ্ধ হৈ থকা দেখি কবন্ধই কলে,

২। “হে ক্ষত্ৰিয়শ্ৰেষ্ঠ, মই ক্ষুধাৰ্ত্ত, এতেকে মোৰ পিনে এনেদৰে চাই থকাৰ পৰা কি লাভ? হতবুদ্ধি তোমালোক দুয়োজনক দৈবই মোৰ আঁহাৰৰ কাৰণে পঠাইছে।”

৩। তাৰ কথা শুনি লক্ষণ বিপন্ন হৈও সময়োচিত হিত আলচি তাৰ ওচৰত বিক্ৰম প্ৰকাশ কৰিবলৈ স্থিৰ কৰি ৰামক কলে,

৪। “এই ৰাক্ষসাধমে সোনকালে সৰ্বপ্ৰথমে আপোনাক আৰু মোকে ধৰিব, এতেকে অতিশীঘ্ৰে থঙোৱে আমি ইয়াৰ বৃহৎ বাহুযুগল কাটি দিওঁ।

৫। মহাকাব্যবিশিষ্ট ভূজবিক্ৰমশালী এই ৰাক্ষস অতি ভয়ঙ্কৰ, প্ৰাণীসমূহক জয় কৰি এতিয়া ই আমাকে বধ কৰিব খুজিছে।

৬। হে ৰাজন ৰাঘব, ক্ষত্ৰিয়ৰ পক্ষে যজ্ঞস্থলত উপনীত সামৰ্থ্যবিহীন নিশ্চেষ্ট পত্নৰ দৰে বধ্য হোৱাটো শোভনীয় নহয়।”

৭-৮। তেওঁলোকৰ কথাবতৰা শুনি ৰাক্ষস ক্ৰুদ্ধ হৈ তাৰ ভীষণ মুখখন মেৰি তেওঁলোকক ধাবলৈ উপক্ৰম কৰিলে। তেতিয়া কালজ্ঞ ৰাঘবজ্বনে তেওঁলোকৰ থঙোৱে হঠচিন্তে কাণৰ ওচৰতে তাৰ বাহুযুগল কাটি পেলালে।

৯। সিদ্ধহস্ত ৰামচন্দ্ৰই তাৰ দক্ষিণবাহু আৰু লগতে লবাকৰিকৈ বীৰ লক্ষণে তাৰ বামবাহু ছেদন কৰিলে।

১০। মহাবাহু সম্পন্ন বান্ধুসৰ হাত দুখন এইদৰে কটাত মহাগৰ্জনকাৰী সেই বান্ধুসে
মেষসদৃশ গৰ্জনেৰে আক্ৰাশ, পৃথিবী আৰু দিক সমূহ নিনাদিত কৰি মাটিত পৰি গল।

১১। ছিন্নহস্ত বান্ধুস তেজোৰে পৰিপ্লুতহৈ নিচেই সৰুটি হৈ কাতৰ ভাবে বীৰ দুজনক
সুধিলে “আপোনালোক কোন?”

১২। কবন্ধই এইদৰে সোধাত মহাবলশালী শুভ লক্ষণ কাকুৎস্থ লক্ষণে কলে,

১৩। “এখেত ইক্ষাকু বংশধৰ জনসমাজত বাম নামে খ্যাত, তেওঁৰেই কনিষ্ঠ ভাতা মোক
লক্ষণ বুলি জানিবা।

১৪। জননী কৈকেয়ীয়ে ৰাজ্যলাভ বিয়ন্নত বাধা ওপকোৱাত এখেত বনবাসলৈ ওলাই
আহিছে, আৰু মোক আৰু তেওঁৰ ভাৰ্য্যাক লগতলৈ এই মহাবনত বিচৰণ কৰি ফুৰিছে।

১৫। দেৱপ্ৰভাবসম্পন্ন এখেত এইদৰে বিজন বনত বাস কৰি থাকোতে কোনো এক
বান্ধুসে তেওঁৰ ভাৰ্য্যাক অপহৰণ কৰি নিয়ে। এতিয়া তেওঁকে বিচাৰি আহি আমি ইয়াত
উপস্থিত হৈছোঁ।

১৬। কিন্তু তুমি কোন আৰু কিয়ই বা বুকুৰ ভিতৰতে প্ৰদীপ্ত মুখখন সূমাই লৈ
কবন্ধ সদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰি ভগ্নজাল অবস্থাত ইয়াত বৈ আছা?

১৭। লক্ষণে এইদৰে সোধাত কবন্ধই ইন্দ্ৰৰ বচন শ্ৰবণ কৰি ৰং মনেৰে উত্তৰ দিলে।

১৮। “হে নৰশ্ৰেষ্ঠদয় আপোনাসকলক স্বাগত বাক্যে সম্ভাষণ জনালোঁ, মোৰ সৌভাগ্য
যে আপোনালোক দুজনক দেখা পালোঁ। আৰু মোৰ সৌভাগ্যক্ৰমেই আপোনালোকে মোৰ
বাহু-বন্ধন কাটিলে।

১৯। মোৰ যি কুৰ্মৰ ফলত মই এই কুৰূপ প্ৰাপ্ত হৈছোঁ, সেই সকলো কথা বৰ্ণনা
ভাবে কৰ্ত্ত আপোনালোকে শুনক।

ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্ততিতম সৰ্গ সমাপ্ত।

এক সন্ততিতম সৰ্গ হাত কটাৰ পিচত কবন্ধৰ উক্তি।

১। “হে মহাবাহু ৰাম, আদিতো মহাবল আৰু পৰাক্ৰমশালী মোৰ যি ৰূপ আছিল সি জীৱসমূহে কল্পনা কৰিব নোৱাৰা বিধৰ, মোৰ সেই ৰূপ তিনিও জগততে প্ৰসিদ্ধ আছিল।

২-৭। চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য বা ইন্দৰ যেনে শৰীৰ মোৰো শৰীৰ তদনুৰূপ আছিল, তাৰ পিচত লোকসমূহৰ আতঙ্কজনক ভয়ঙ্কৰ এইৰূপ লৈ মন বনলৈ অহা ঋষিসকলক য’তে ত’তে ভয় দেখুৱাই সন্তুষ্ট কৰি তুলিছিলোঁ, পিচত স্থলশিৰা নামৰ এজন মহৰ্ষিয়ে বিবিধ বনজাত দ্ৰব্য সংগ্ৰহ কৰি থাকোঁতে, মই এইৰূপ লৈয়ে তেওঁক উৎপীড়ন কৰাত ঋষিবৰ মোৰ ওপৰত কুপিত হয়। তেতিয়া মোৰ এইৰূপ দেখি ঘোৰ অভিসম্পাত দি তেওঁ মোক এইদৰে কলে, “লোকসমাজত যুগলীয় তোৰ এই নিষ্ঠুৰ ৰূপেই তোত বৰ্ত্তমান থাকক।” ক্ৰুদ্ধ ঋষিবৰক এই অভিশাপৰপৰা কিদৰে মুক্তি পাম বুলি প্ৰাৰ্থনা জনোৱাত ঋষিয়ে কলে যে “যেতিয়া ৰামচন্দ্ৰই তোৰ হাত ছুখন ছেদন কৰিব আৰু তোক এই বিজন বনত দাহন কৰিব তেতিয়া তই তোৰ নিজৰ বিপুল শোভনীয় ৰূপ আকৌ লাভ কৰিব পাৰিবি।” হে লক্ষ্মণ মোক দম্বৰ শ্ৰীমান পুত্ৰ বুলি জানিব।

৮। ৰণক্ষেত্ৰত ইন্দ্ৰৰ শাপত মই এই ৰূপ প্ৰাপ্ত হওঁ। এসময়ত মই উগ্ৰতপস্ত্ৰাৰদ্বাৰা পিতামহ ব্ৰহ্মাক সঙ্কষ্ট কৰোঁ।

৯। তেতিয়া পিতামহে মোক দীৰ্ঘ আয়ু দান কৰে। এই বৰ লাভ কৰিয়ে যিহেতু মই দীৰ্ঘায়ু বৰ পালোঁ, এতেকে ইন্দ্ৰই মোক কি কৰিব, এনে ধৰণৰ মতিভ্ৰম হয়।

১০-১১। মনত এই ভাবলৈ মই ৰণক্ষেত্ৰত ইন্দ্ৰক বাধা দিলোঁ। তেতিয়া ইন্দ্ৰই তেওঁৰ হস্তযুক্ত শতপৰ্ব্বা বজ্ৰৰ দ্বাৰা মোৰ উৰু যুগল আৰু মস্তক মোৰ শৰীৰৰ ভিতৰত স্তমাই দিলে। সেই সময়ত মই মোৰ মৃত্যু প্ৰাৰ্থনা কৰাতো তেওঁ মোক যমালয়লৈ নপঠালে।

১২-১৭। তেওঁ কলে যে পিতামহে সি বৰ দিছে যি সত্য হবই লাগিব।” তেতিয়া মই কলোঁ। “হে ব্ৰহ্মপাণি, আপুনি মোৰ উৰুদেশ মূৰ আৰু মুখ ভাঙিদিয়াত মই স্তব্দকাল অনাহাৰে জীয়াই থাকিব পাৰিম কেনেকৈ।” মই এইদৰে কোৱাত ইন্দ্ৰই মোৰ হাত ছুখন এক যোন্ধন পৰিমাণ দীঘল কৰি দিলে আৰু লগে লগে পেটৰ ভিতৰতে মোৰ মুখ খনত তীক্ষ্ণদন্ত সংযোগ কৰি দিলে। এইদৰেই মোৰ দীঘল হাত ছুখনেৰে চাৰিওফালৰপৰা বনৰ সিংহ, হীপী, মৃগ, ব্যাঘ্ৰ আদি জন্তুবোৰ আক্ৰমি আনি ভক্ষণ কৰে। লগতে ইন্দ্ৰই মোক এই কথাও কৈছিল যে যেতিয়া যুদ্ধত লক্ষ্মণে সৈতে ৰামে তোমাৰ হাত ছুখন ছেদন কৰি দিব তেতিয়া তুমি স্বৰ্গলৈ যাব পাৰিবি।” হে ৰাজসন্তম তাৰ পিচত এই শৰীৰেৰে মই যিহকে দেখা পাওঁ সেই সকলোকে ভক্ষণ কৰি স্নানৰূপে তৃপ্তি লাভ কৰি আছোঁ। লগে লগে মই এইটোও ভাবি আছোঁ যে কোনদিন ৰামকো মই হাতেৰে মেৰিয়াই ধৰিব পাৰিম।

১৮-১৯। এই বুদ্ধিকে সাৰোগত কৰি মই মোৰ শৰীৰ পতনৰ বাবে যত্নপৰ হৈ আছোঁ। এতিয়া বুজিলোঁ। অপুনিয়ৈ সেই বাম, আপোনাৰ মঙ্গল হওক। হে বাঘব, মহৰ্ষিয়ে কোৱামতে আপুনি ভিন্ন আন কোনোৱে মোক বধ কৰিব নোৱাৰে।

২০। হেনবৰেষ্ঠ আপোনালোক দুজনে মোৰ অগ্নিসংস্কাৰ কৰিলে মই আপোনালোকক সজবুদ্ধি দিম আৰু কোন আপোনালোকক মিথ্ৰ হ'ব পাৰিব তাৰো উপদেশ দিম।”

২১-২৩। দম্পুত্ৰ কবন্ধই এইদৰে কোৱাত ধৰ্ম্মাত্মা বাঘবে লক্ষণক আগত ৰাখি কলে, “মই মোৰ ভাতা লক্ষণে সৈতে জনহানৰপৰা ওলাই অহাত বাৰণে একোবাষাবিখিনি নোপোৱাকৈ মনৰ স্মৃথে মোৰ ভাৰ্যা যশস্বিনী সীতাক হৰণ কৰি নিছে। মই সেই ৰাক্ষসৰ নামহে শুনিছোঁ, সি ক'ত থাকে, তাৰ ৰূপ আৰু প্ৰভাৱেই বা কিপ্ৰকাৰৰ একো নাজানো। কেবল শোকাৰ্ত্ত আৰু অনাথৰ দৰে এইদৰে লৰি ফুৰিছোঁ।

২৪-২৫। এনে অবস্থাত আমাৰ উপকাৰৰ অৰ্থে যথোচিত দয়া প্ৰকাশকৰা, হে বীৰ হাতীয়ে ভাঙি থোৱা আৰু সময়ত শুকাই থকা কাঠ সংগ্ৰহ কৰি বৃহৎ এটা গৰ্ভধনন কৰি আমি তোমাক দাহন কৰিম। এতিয়া তুমি সীতাৰ বিষয়ে এই মাত্ৰ কোৱা ক'লৈ, কোনে কিদৰে তেওঁক হৰণ কৰি নিলে।

২৬-২৭। যদিহে প্ৰকৃততে তুমি জানা তেন্তে আমাৰ কাৰণে এইটো এটা অতি হিতকৰ কাম কৰা হব।” ৰামৰ অত্যুৎকৃষ্ট এই বাণী শুনি ৰাক্ষসকুল দানবে ৰামক কলে, “হে ৰাম, মোৰ দিব্যজ্ঞান নাই আৰু মই মৈথিলীক চিনিও নাপাওঁ।

২৮-৩১। মই দম্পুত্ৰৰ পিচত নিজ ৰূপ প্ৰাপ্ত হলে মৈথিলীৰ কথা জানি তেওঁৰ বিষয়ে কম। হে ৰাম যিজনে সেই ৰাক্ষসৰ বিষয়ে জানে মোৰ দাহন কাৰ্য্যৰ পিচত হে মই তেনে জনৰ কথা আপোনাক কব পাৰিম। হে প্ৰভু, দম্পুত্ৰ হোৱাৰ আগতে সেই সকলো কথা জনাৰ শক্তি মোৰ নাই। হে বাঘব, যি মহাবীৰ্য্যশালী ৰাক্ষসে সীতাক হৰণ কৰি নিছে সেই বিষয়ে জানিবলৈ যি বিশেষ জ্ঞানৰ আবশ্যক, শাপৰ দোষতে সেই জ্ঞান মোৰ নষ্ট হৈছে। মই মোৰ নিজ কন্মদোষে লোকনিন্দনীয় এইৰূপ প্ৰাপ্ত হৈছোঁ। কিন্তু সবিতৃদেৱে তেওঁৰ বাহনত আৰোহণ কৰি প্ৰান্তহৈ অন্ত যোৱাৰ আগতে হে ৰাম মোক গাঁতত পেলাই যথাবিধি দাহন কৰক।

৩২। হে মহাবীৰ ৰঘুনন্দন, আপুনি গাতত পেলাই জ্বায়মতে মোক দাহন কৰাৰ পিচত, যিজনে সেই ৰাক্ষসৰ কথা জানে মই তেওঁৰ বিষয়ে আপোনাক কম।

৩৩। হে বাঘব, তাৰ পিচত আপুনি যথাযথভাবে তেওঁৰ লগত সখ্যতাৰ স্থাপন কৰিব। হে লঘুবিক্ৰম তেওঁ আপোনাক সকলো উপায়ে সহায় কৰিব।

৩৪। হে বাঘব, এই তিনিও জগতত তেওঁৰ অবিদিত একো নাই। কোনো এটা বিশেষ কাৰণত তেওঁ সকলো জগততে পৰিভ্ৰমণ কৰিব লগা হৈছিল।

॥ ইতি অবশ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একসপ্ততিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বিসপ্ততিতম সৰ্গ

সুগ্ৰীৱৰ লগত মিত্ৰভাৱত আবদ্ধ হবলৈ কবন্ধৰ উপদেশ

১। কবন্ধই এইদৰে কোৱাত নবশ্ৰেষ্ঠ বীৰযুগলে পৰ্বতৰ গুহালৈ কবন্ধৰ শৰীৰটো নি কাঠ জাপি দি জুই লগাই দিলে।

২। লক্ষণে চাৰিওফালে প্ৰজ্জ্বলিত উদ্ধাসমূহ চিতাত সংযোগ কৰি দিয়াত চিতা দপ-দপকৈ জলি উঠিল।

৩। কবন্ধৰ স্নতপিওসম বৃহৎ শৰীৰটো মেদেৰে পৰিপূৰ্ণ হোৱাৰ কাৰণে জুইয়ে তাক লাহে লাহে পুৰিবলৈ ধৰিলে।

৪। এনেতে হঠাতে চিতাখন কঁপাই তুলি নিৰ্মল বস্ত্ৰ আৰু দিব্যমাণ্যেৰে সূশোভিত হৈ মহাবলশালী (কবন্ধ) ধূমবিহীন অগ্নিসদৃশ হৈ উঠি বহিল।

৫। লগে লগে জ্যোতিৰ্ময় নিৰ্মল বস্ত্ৰ পৰিহিত শৰীৰৰ সৰ্বদা অলঙ্কাৰে বিতুষিত হৈ কবন্ধ ততালিকে চিতাবপৰা ওলাই ওপৰলৈ গতি কৰিলে।

৬। তাত হংসযুক্ত সমুজ্জল বিমানত আৰোহণ কৰি নিজ প্ৰভাবলে দশোদিশ উদ্ভাসিত কৰি মহাতেজস্বী কবন্ধই আকাশত বিৰাজ কৰিলে।

৭। এইদৰে অন্তৰিকতে থাকি কবন্ধই ৰামক কবলৈ ধৰিলে, “ৰাম সীতাক কিদৰে পাব পাৰিব তাৰ তথ্য কথা কও শুনক।

৮। ৰাম, লোকসমাজত, সন্ধি, বিগ্ৰহ, যান, আসন, দৈৱীভাৰ আৰু সমাশ্ৰয় এই ছয়টা উপায় অবলম্বন কৰি ৰজাসকলে সকলো কাৰ্য্য বিচাৰ কৰে, তাৰ ভিতৰত মাহুহ দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হলে সমাশ্ৰয় নীতিকে অবলম্বন কৰে।

৯। ৰাম, বৰ্তমান আপুনিও সেই সমাশ্ৰয় নীতিকে অবলম্বন কৰিব লগা হৈছে যিহেতু লক্ষণে সৈতে আপুনি এতিয়া হীন অবস্থাপন্ন, এই কাৰণত ৰাজ্যনাশ আদি বিপদে আপোনাক আগুৰি ধৰিছে আৰু শেহত ভাৰ্য্যাহৰণৰূপ বিপত্তিৰো সম্মুখীন হব লগা হৈছে।

১০। এতেকে হে সূহৃদপ্ৰবৰ, এই সময়ত আপুনি আনৰ লগত বন্ধুত্ব স্থাপন কৰাটোহে যুক্তিযুক্ত হব, কিয়নো মই ভাৱিচিন্তি চাইছোঁ তেনে নকৰিলে আপুনি কৃতকাৰ্য্য হব নোৱাৰিব।

১১। ৰাম মই কণ্ঠ শুনক, সুগ্ৰীৱ নামে বান্দবৰ এজন অধিপতি আছে, তেওঁ তেওঁৰ ভ্ৰাতা ইন্দ্ৰপুত্ৰ ৰালীৰ দ্বাৰা বিতাৰিত হৈছে।

১২। সংঘমী বীৰ এই সুগ্ৰীৱ চাৰিজন আন বান্দবে সৈতে বৰ্ত্তমানে পম্পা প্ৰদেশ শোভিত ঋতুমুক পৰ্বতত বসতি কৰি আছে।

১৩। তেওঁ বানবশ্ৰেষ্ঠ, মহাবীৰ্য্যশালী, তেজস্বী, অমিতপ্ৰভ, সত্যসন্ধ, বিনীত, দৈৰ্ঘ্যশীল, মতিমান আৰু মহান হৃদয়ৰ।

১৪। হে বীৰ তেওঁ দক্ষ, প্ৰগল্ভ, দ্যুতিমান মহাবলী আৰু পৰাক্ৰমশালী। ৰাজ্যৰ কাৰণে তেওঁৰ মহাশক্তিশালী ককায়েকে তেওঁক নিৰ্ৰাসিত কৰিছে।

১৫। হে ৰাম, সীতাৰ অঘেৰণ বিষয়ত তেওঁ আপোনাৰ মিত্ৰ আৰু সহায় হব, আপুনি শোক নকৰিব।

১৬। হে ইক্ষ্ণুকুপ্ৰবৰ, মাহুহৰ যিটো ভবিতৃষ্য এই জগতত তাৰ অন্তথা নহয়, কিয়নো কাল অনতিক্ৰমণীয়।

১৭। হে বীৰ, আপুনি ইয়াৰপৰা মহাবলশালী সুগ্ৰীৱৰ ওচৰলৈ যাওক আৰু আত্মিয়েই গৈ বেগেতে তেওঁৰ লগত সখ্যভাৱত আবদ্ধ হওক।

১৮। প্ৰজ্জ্বলিত অগ্নিক সাক্ষী কৰি পৰম্পৰে পৰম্পৰৰ দ্ৰোহ আচৰণ নকৰিব বুলি সখ্যভাৱত আবদ্ধ হব। বান্দৰাধিপতি সুগ্ৰীৱক আপুনি অবমাননা নকৰিব।

১৯। তেওঁ কৃতজ্ঞ, কামৰূপী আৰু বীৰ্য্যবান আৰু বৰ্ত্তমান সহায়প্ৰাৰ্থী। আনপক্ষে তেওঁ যিটো বিচাৰি আছে তাক সম্পাদন কৰিবলৈ আপোনালোক দুজন সমৰ্থ।

২০। অধিকন্তু সুগ্ৰীৱৰ নিজ কাৰ্য্য সম্পূৰ্ণ হওকে বা নহওকে তেওঁ আপোনাৰ কাৰ্য্য সমাধা কৰিবই। তেওঁ ঋক্ষৰজাৰ পুত্ৰ বৰ্ত্তমান শঙ্কাপূৰ্ণ অৱস্থাত পম্পা প্ৰদেশত বিচৰণ কৰি আছে।

২১-২৩। তেওঁ সূৰ্য্যদেৱৰ ঔৰসজাত পুত্ৰ, বাল্যৰ লগত শত্ৰুভাবাপন্ন, আপুনি অগ্নিৰ ওচৰত অন্ত্ৰস্থাপন কৰি সত্যক আগত ৰাখি ঋতুমুকবিহাৰী বনচাৰী বান্দৰৰ লগত সখ্যভাৱ স্থাপন কৰকগৈ। কপিশ্ৰেষ্ঠ সুগ্ৰীবে তেওঁৰ নিপুণতা হেতু নৰমাংসাণী ৰাক্ষসবোৰৰ সকলো ৰাসস্থানৰ বিষয় জানে।

২৪-২৫। হে ৰাঘৱ, এই পৃথিৱীত তেওঁৰ নজনাই ঠাই নাই। হে পৰম্পন্ন, সহস্ৰাংগ সূৰ্য্যদেৱে য'তে য'তে তেওঁৰ তাপ বিকিৰণ কৰে তেওঁৰ বান্দৰবৰ্গে দৈতে ত'তে ত'তে নদ-নদী, বিপুল পৰ্ব্বতসমূহ, গিৰিভূগ আৰু কন্দৰসমূহ অহুসন্ধান কৰি তেওঁ আপোনাৰ পত্নীৰ বিষয় সন্দ্ৰহ কৰিব।

২৬। হে ৰাঘৱ, তেওঁ বৃহদাকাৰ বান্দৰবোৰক আপোনাৰ বিবহবিধূৰা সীতাক অঘেৰণ কৰিবলৈ চাৰিওফালে পঠিয়াব, আনকি ৰাঘৱৰ ভৱনতো নাৰীশ্ৰেষ্ঠা সীতাক বিচাৰি চাব।

২৭। পূতচৰিত্ৰা সীতা মেকপৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গতেই থাকক অথবা পাতলপুৰীতেই প্ৰবেশ কৰক কপিশ্ৰেষ্ঠ সুগ্ৰীবে সেই সকলো ঠাইলৈ গৈ তাৰ ৰাক্ষসকুল ধ্বংস কৰি আপোনাৰ প্ৰিয়পত্নীক আপোনাত প্ৰত্যাৰ্পণ কৰিব।

॥ ইতি অবণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বিসপ্ততিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰিসপ্ততিতম সৰ্গ

সুগ্ৰাবৰ লগত সখ্যতাৰ স্থাপন কৰাৰ উপদেশ ।

১। সীতাক বিচাৰি উলিওৱাৰ উপায় দেখুৱাই কথাৰ মূল অৰ্থ বিষয়ে অভিজ্ঞ কবন্ধাই অৰ্থপূৰ্ণ বাক্যেৰে কবলৈ ধৰিলে।

২। “ৰাম, পুষ্পিত তৰুৰাজিৰে সৈতে পশ্চিমফালে যিটো মজলময় মনোৰম পথ আছে, আপোনাৰ কাৰণে সেইটোৱে উৎকৃষ্ট পথ।

৩। জম্বু, প্ৰিয়াল, কঠাল, ত্ৰোগোধ, প্লক্ষ, তিন্দুক, অশ্বখ, কণিকাৰ আৰু আত্মবৃক্ষসমূহ তাত বিৰাজ কৰি আছে।

৪-১৩। সেইদৰে ধব, নাগকেশৱ, তিলক, নক্সমালক, নীলাশোক, কদম্ব, পুষ্পিত কৰবীৰ, অগ্নিমুখ্য (অৰুণ), অশোক, ৰক্তচন্দন, মন্দাৰ, আদি বৃক্ষসমূহো তাত বৰ্ত্তমান আছে। সেই গছসমূহত আৰোহণ কৰি অথবা নিজ শক্তিৰ দ্বাৰা সিহঁতক মাটিত পেলাই লৈ আপোনালোকে সিহঁতৰ অমৃতকল্প ফলবোৰ ভক্ষণ কৰি কৰি গৈ থাকিব। হে কাকুৎস্থ, পুষ্পিত পাদপৰাজিৰে সূশোভিত এই বন এৰি গৈ আপোনালোকে নন্দন আৰু উত্তৰকূক্ষসদৃশ আন এখন কাননত উপনীত হ'ব গৈ। এই কাননত বৃক্ষসমূহ সকলো ঋতুৰ ফলেৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ থাকে আৰু সকলো সময়তে মধুক্ষৰণ কৰে। চিত্ৰবথ বনত যিদৰে সকলো সময়তে সকলো ঋতুৰে বিৰাজ কৰে এই বনতো তেনে। তাৰ বৃক্ষসমূহ মহা মহা শাখাবিশিষ্ট আৰু সদায় ফলৰ ভৰতে অবনত হৈ মেঘাবৃত পৰ্ব্বতৰ দৰে সূশোভিত হৈ থাকে। সেই গছসমূহত আৰোহণ কৰি অথবা যথাস্থে মাটিত বগৰাই লৈ লক্ষ্যণে অমৃতোপম ফলসমূহ আপোনাৰ আনি দিব। হে বীৰপুৰুষযুগল, এইদৰে পৰ্ব্বতৰ পিচত পৰ্ব্বত অথবা এখন বনৰ পিচত আন এখন বন অতিক্ৰম কৰি আপোনালোকে পম্পা নামৰ জলাশয়ত উপনীত হ'বগৈ। এই জলাশয়ত শিল নাই, তাত ভৰি পিছল নাথায়, পাৰঘাটবোৰ সমান আৰু শেলুৰৈ বান্ধ নোখোৱে। সেই সৰোবৰৰ পানীৰ তলত ৰালি আছে, সৰোবৰ কমল আৰু উৎপল আদিৰে সূশোভিত। হে ৰাঘৱ, এই পম্পাৰ পানীত শুৱলা মাতৰ হাঁহ, প্ৰব, ক্ৰোধ, কুৰব আদি পক্ষীয়ে তাত কুজন কৰি থাকে। এই চৰাইবোৰে মাহুহক দেখি ভয় নাথায় যিহেতু কোনো মাহুহে ইহঁতক আগতে বধ কৰাৰ কথা ইহঁতে নাজানে।

১৪-২২। আপোনালোকে দ্ব্যুতপিতৃসম মণ্ডহাল এই পক্ষীবোৰ ভক্ষণ কৰিব পাৰিব। লগতে পম্পাৰ ৰোহিত, চক্ৰতুণ্ড আৰু নলাদি শ্ৰেষ্ঠ মৎস্যসমূহো আপোনালোকৰ শব্দসমূহৰ দ্বাৰা বধ কৰি তাৰ বাকলি আৰু ফণা গুচাই লোৰ খৰিকাতদি খাব পাৰিব। এইদৰে হুটুপুট আৰু অনেক কাঁইট থকা মাহুবোৰ ভক্তিসহকাৰে লক্ষ্যণে আপোনাক আনি দিব। প্ৰচুৰ পৰিমাণে এই মাহ ভক্ষণ কৰাৰ পিচত পুষ্পৰাজিৰে পৰিপূৰ্ণ পয়গন্ধি মজলময় সুখলীভল আৰোগ্যবৰ্দ্ধক ৰোপ্য ফটিক সদৃশ

নিৰ্মল পানী পছমপাতেৰে তুলি আনি লক্ষণে আপোনাক পান কৰাব। তাৰ পিচত হে ৰাম, সন্ধ্যাকালত ঘূৰি-ফুৰোঁতে গিৰিগুহাশাৰী স্থলকায় বনচাৰী বান্দৰবোৰ লক্ষণে আপোনাক দেখুৱাব। হে নৰোত্তম, পানীৰ লোভতে পম্পাৰ ওচৰলৈ আহি এই বান্দৰবোৰে বৃষভসদৃশ নাদ কৰি এই পম্পাৰ পানী খোৱা আপুনি দেখিবলৈ পাব। এইদৰে সন্ধ্যাকালত বিচৰণ কৰি থাকোঁতে পুষ্পমালাৰে সূশোভিত বৃক্ষসমূহ আৰু লগতে পম্পাৰ পৰম পবিত্ৰ জলভাগ দেখি আপোনাৰ শোক আঁতৰি যাব। তাত থকা সুলভ পুষ্পে ভৰপূৰ তিলক আৰু নক্তমালক আৰু প্ৰফুল্ল উৎপল আৰু পছমবোৰ দেখিলেও আপোনাৰ শোক পাতলিব। হে ৰাম, তাত কোনো নৰমহুৰ নাই যি এই সমুদ্ৰায় ফুলে সূশোভিত মান্য পৰিধান কৰে।

২৩-২৫। হে ৰাম, আগতে মতঙ্গশিষ্য ঋষিগণে সমাহিতচিত্তে তাত বাস কৰিছিল, সেই কাৰণে তাৰ ফুল বা মালা কোনো দিনে স্নান নহয় আৰু সৰিপচিও নাযায়। গুৰুদেৱৰ বস্ত্ৰ ফল-মূল আহৰণ কৰাৰ কালত ভাৰৰ বোজাতে ভাগৰি যোৱা ঋষিসকলৰ শৰীৰৰ পৰা ওলাই আহি ধৰ্মবিন্দু মাটিত পৰিছিল, ঋষিসকলৰ তপস্তাৰ ফলত সেই ঘনবিন্দুৰ পৰা উৎপন্ন হৈ মালাসমূহ এতিয়াও বিনষ্ট হোৱা নাই।

২৬। হে কাকুস্থ, সেই ঋষিসকল যোৱাৰ পিচতো ঋষিসকলৰ পৰিচাৰিকা সূদীৰ্ঘকাল জীয়াই থকা শবৰী নামে তাপসীক এতিয়াও আপুনি তাত দেখা পাব।

২৭। সদায় ধৰ্মপৰায়ণা শবৰীয়ে এতিয়া সৰ্বভূতনমস্কৃত দেবোপম আপোনাক দেখি স্বৰ্গবোহণ কৰিব।

২৮। তাৰ পিচত হে কাকুস্থ ৰাম, আপুনি পম্পাৰ পশ্চিম তীৰৰ পিনে থকা আশ্ৰমৰ অভুলনীয় গুহস্থান এখন দেখা পাব।

২৯। ঋষি মতঙ্গৰ নিৰ্দেশমতে কোনো হাতীয়ে সেই আশ্ৰমস্থানলৈ আহিব নোৱাৰে।

৩০। হে ৰঘুনন্দন এই ঠাই ডোখৰে মতঙ্গবন নামে প্ৰসিদ্ধ।

৩১। দেৱাৰণ্য নন্দনবন সদৃশ নানাবিধ বিহঙ্গে পৰিপূৰ্ণ সেই বনত আপুনি কোনো ভাবচিন্তা নোহোৱাকৈ বাস কৰি থাকিব পাৰিব। পম্পাৰ এই আশ্ৰমৰ সন্মুখতে পুষ্পিত তৰু সমষ্টিত ঋষ্যমুক পৰ্বত।

৩২। এই পৰ্বত সদায় সৰ্পকুলৰৱাৰা অভিব্যক্তি আৰু উচ্চতাহেতু তাত সহজে আৰোহণ কৰা হু সাধ্য। উদাৰমনা ব্ৰহ্মদেৱে সৃষ্টিৰ সময়ত ইয়াক স্ৰজন কৰে।

৩৩। হে ৰাম, এই পৰ্বতৰ শিৰোভাগত শয়ন কৰি থাকি সপোনতে যি ধন লাভ কৰে সাৰপাই উঠিও তাকে পায়।

৩৪। আনপক্ষে চুৰাচাৰী পাপকৰ্ম্মৰত কোনোজনে যদি ইয়াত আৰোহণ কৰে তেন্তে ৰাক্ষসবোৰে নিদ্ৰিত অবস্থাতে তেনে জনক সংহাৰ কৰে।

৩৫। এই পৰ্বতৰ পৰা পম্পাৰ তীৰত থকা মতঙ্গাশ্ৰমবাসী সকলক হাতীৰ পোৱালিবোৰৰ চিঞৰ আপুনি শুনিবলৈ পাব।

৩৬। ইয়াৰ উপৰিও ঈশ্বৰ বস্ত্ৰ সদাৰাধ্যাত্মক বেদবৰণীয়া তেজস্বী শ্ৰেষ্ঠ গজসমূহক মলবাক্তি অথবা বেলেগে বেলেগে তাত বিচৰণ কৰি থকা দেখিবলৈ পাব।

৩৭। বনৰীয়া এই হাতীবোৰে স্নগন্ধি বিমল, মনোৰম পানী খাই মনৰ স্নখেৰে আকৌ বনত প্ৰবেশ কৰে।

৩৮-৪২। তাৰ পিচত ভালুক, দ্বীপী (সৰুবাঘ) আৰু নীলকান্তমণিসম কান্তিবিশিষ্ট ক ক মৃগসমূহ দেখি আপুনি শোক পাহৰি যাব। এই জন্তুবোৰে মানুহক দেখি নগলায় আৰু কোনো-দিনে কোনোৱে ইহঁতক জয় কৰিবলৈও বিচৰা নাই (গতিকে এই প্ৰাণীবোৰৰ মনত নিষ্ঠুৰতাৰ কোনো ভাৱ নাই)। বাঘ, এই পৰ্বততে বৃহৎ এটা গুহা আছে। এই গুহা শিলাখণ্ডৰ দ্বাৰা আচ্ছাদিত, আৰু ইয়াত প্ৰবেশ কৰাটোও দু সাধ্য। গুহাৰ সম্মুখত শীতল পানীৰ প্ৰকাণ্ড এটা হ্ৰদ আছে। এই গুহা নানা ফলমূলে বন্য আৰু নানাবিধৰ বৃক্ষাদিৰে পৰিপূৰ্ণ। বান্দৰবিলাকে সৈতে ধৰ্ম্মাশ্ৰমী স্নগ্ৰীৱ তাতেই বাস কৰি থাকে, আৰু কেতিয়াবা কেতিয়াবা পৰ্বতৰ শিখৰতো থাকে।”

৪৩-৪৫। বীৰ্য্যবান কবন্ধই বাঘ-লক্ষণ উভয়কে কথাবোৰ এইদৰে বুজাই দি মালাপৰিধান কৰি ভাস্কৰসম দ্বীপ্তিমান হৈ আকাশত শোভামান হ’ল। তেতিয়া বাঘ লক্ষণ দুয়োজনে মহাভাগ কবন্ধক আকাশত এইদৰে অবস্থান কৰা দেখি তেওঁক কলে “আমি দুয়ো স্নগ্ৰীৱৰ ওচৰলৈ প্ৰস্থান কৰোঁ আৰু তুমিও এতিয়া যোৱাগৈ।” তেতিয়া কবন্ধই পৰমপ্ৰীত উভয়কে “কাৰ্য্যসিদ্ধিৰ অৰ্থে আপোনালোক যাওক” বুলি কৈ নিজেও তাৰপৰা প্ৰস্থান কৰিলে।

৪৬। এইদৰে কবন্ধই নিজ ৰূপ লাভ কৰি সূৰ্য্য সমদীপ্তিশালী শবীৰ ধাৰণ কৰি শোভাঘটিত হল, তাৰপিচত বাঘ লক্ষণক বাটটো দেখুৱাই দি আকাশতে থাকি বাঘৰ পিনে লক্ষ্য কৰি আকৌ কলে “স্নগ্ৰীৱৰ লগত সখ্যতাৰ স্থাপন কৰিব।”

॥ ইতি অবণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰিসপ্ততিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুঃসপ্ততিতম সৰ্গ

শবৰীৰ লগত সাক্ষাৎ

১। কবন্ধই পম্পাৰ অভিমুখে দেখুৱাই দিয়া বাটটোকে লৈ পশ্চিম ফালে যুধকৰি ৰাজপুত্ৰ দুজনে অবণ্যৰ মাজে দি প্ৰস্থান কৰিলে।

২। পৰ্বতৰ ওপৰত থকা মধুৰ ফল আৰু পুষ্পে পৰিপূৰ্ণ বৃক্ষবাজিৰ শোভা চাই চাই স্নগ্ৰীৱক লগ পাবলৈ বুলি বাঘ লক্ষণ উভয়ে যাবলৈ ধৰিলে।

৩। বধুনন্দন দুয়োজনে সেইদিনা ৰাতি পৰ্বতৰ ওপৰতে কটাই পিচদিনা পম্পাৰ পশ্চিম তীবৰত উপনীত হল গৈ।

৪। এইদৰে দুয়োজনে পম্পাৰ পশ্চিমতীবৰত উপনীত হৈ শবৰীৰ বন্য আশ্ৰমখন দেখা পালে।

৫। দুয়ো নানান বুদ্ধে পৰিপূৰ্ণ আশ্ৰমত উপস্থিত হৈ স্তব্ধা সেই আশ্ৰমৰ শোভা চাই চাই শেহত শব্দীৰ ওচৰ পালেগৈ।

৬। তপ সিদ্ধা শব্দীয়ে তেওঁলোক দুজনক দেখামাত্ৰকে ধিয় হৈ কৃতান্তলিপুটে বাম আৰু দীমান লক্ষণৰ পাদবন্দনা কৰিলে।

৭। যথাবিধি পাণ্ড আৰু আচমনীয় দান কৰাৰ পিচত বামে ধৰ্মপৰায়ণা শ্ৰমণীক কলে, “তপস্তাৰ বিদ্বিবাধক কামাদিবিপু সমূহ জয় কৰা হৈছেনে, তামাৰ তপস্তাই বুদ্ধিলাভ কৰি আছে নে? হে তপোধনে, তুমি আহাৰ আৰু কোপ সংযত কৰিব পাৰিছা নে? আৰু যথাৰীতি নিয়ম পালি থাকি মনত শান্তিলাভ কৰিব পাৰিছা নে? হে চাঞ্চাৰিণী তোমাৰ গুৰুগুৰু সফল হৈছে নে?”

১০। বামে সিদ্ধা তাপসীক এইদৰে সোধাত, সিদ্ধসকলৰ শ্ৰেষ্ঠা বুদ্ধা শব্দীয়ে বামৰ সন্মুখীন হৈ কবলৈ ধৰিলে,

১১। “আপোনাক দেখা পোৱাৰ পিচত আজি মোৰ তপস্তা সিদ্ধ হল, মোৰ জন্ম আৰু গুৰুজনসকলৰ প্ৰতি কৰা পূজাও সফল হল।

১২। এতিয়া মোৰ তপস্তা সফল হল আৰু মোৰ স্বৰ্গলাভো হব।

১৩। হে সৌমা, হে মানদ, হে অৰিন্দম, আপোনাৰ সৌম্যদৃষ্টিৰে দৃষ্টিপাত কৰাৰ পিচত আপোনাৰ অল্পগ্ৰহত মই অক্ষয়লোকলৈ গতি কৰিব পাৰিম।

১৪। হে দেব, যিসকল গুৰুজনক মই সেৱাশ্ৰদ্ধা কৰি আছিলোঁ। আপুনি চিত্ৰকূট পৰ্বতত উপস্থিত হোৱাৰ দিনাই তেখেত সকলে অতুল প্ৰতাপালী বিমানত আবোহণ কৰি স্বৰ্গলৈ গতি কৰিলে।

১৫। যোৱাৰ সময়ত মহাভাগ ধৰ্মজ্ঞ মহৰ্ষিসকলে কৈ গৈছে যে বাম এই পবিত্ৰ আশ্ৰমলৈ তোমাৰ ওচৰাল আহিব।

১৬। আৰু তুমি অতিথিস্বৰূপে স্মিত্তানন্দন লক্ষণ আৰু তেওঁক অভ্যর্থনা জনাব। তেওঁৰ লগত দেখা হোৱাৰ পিচত তুমি শ্ৰেষ্ঠ অক্ষয়লোকসমূহলৈ গতি কৰিব পাৰিবা।

১৭-২২। হে পুৰুষপ্ৰবৰ, মহাভাগ মহৰ্ষিসকলে এইদৰে কোৱাৰ পিচত মই পম্পাৰ তীৰত উৎপন্ন বিবিধ ফল মূল আপোনাৰ কাৰণে সংগ্ৰহ কৰি থৈছোঁ। “শব্দীয়ে এইদৰে কোৱাত, ধৰ্ম্মাত্মা বামে ব্ৰহ্মবিজ্ঞা অধিকাৰিণী শব্দীক কবলৈ ধৰিলে, “দত্ত পুত্ৰ কবন্ধবৰা সেই মহাত্মা-সকলৰ প্ৰভাবৰ বিষয়ে সকলো প্ৰকৃত কথা শুনিবলৈ পাইছোঁ, এতিয়া তুমি উপযুক্ত বুলি বিবেচনা কৰিলে সেই সকলো বিবৰণ মোৰ চকুৰ আগতে চাই লব খোজোঁ। বামে নিজ মুখে উক্তি কৰা এই কথা শুনি শব্দীয়ে উভয়কে সেই মহৎ বন দেখুৱাই কলে, “হে বধূন্দন ঘনমেঘমালাসদৃশ যুগ আৰু পক্ষীকুলে সমাকীৰ্ণ এইধনেই প্ৰখ্যাত মন্তকবন আৰু ইয়াতেই বিমুক্তাত্মা মোৰ গুৰুজনসকলে মহাত্ম্যতিসম্পন্ন সেই মহৰ্ষিৰ পৰম পবিত্ৰ কুটিৰত হোমমন্ত্ৰ অহুসাৰে অহুতি প্ৰদান কৰিছিল।

২৩। এইয়ে প্ৰত্যক্ষলী* বেদী ব'ত মোৰ পৰমপুৰুষীয় গুৰুদেবসকলে পৰিত্ৰাণ হোৱাৰ পিচত কল্পিত হস্তে পুষ্পোপহাৰ দান কৰিছিল।

* প্ৰত্যক্ষলী—একপ্ৰকাৰ বেদী—সেৱতাপূৰ্ণা কৰা ঠাই।

২৪। হে বয়ুশ্ৰেষ্ঠ, চোৱাঁ তেওঁলোকৰ তপঃ প্ৰভাবতে বেদীয়ে অতুলপ্ৰভাষিত সৌন্দৰ্য্যেৰে আজিও সকলো দিক উদ্ভাসিত কৰি আছে।

২৫। আকৌ চোৱাঁ অতিকষ্টকৰ শাস্ত্ৰীয় উপবাসজনিত শ্ৰমতে অশক্ত হৈ মোৰ গুৰুজন-সকলে চিন্তা কৰা মাত্ৰকে তেওঁলোকৰ অভিষেকক্ৰিয়াৰ অৰ্থে সাতসমুদ্ৰৰ পানী আহি ইয়াতেই মিলিত হৈছিল।

২৬। মহৰ্ষিসকলে স্নানকাৰ্য্য শেষ কৰাৰ পিচত এই গছসমূহত তেওঁলোকৰ পৰিধানৰ বস্ত্ৰস্বৰূপ যি গছৰ বালকি ইয়াত শুকাবলৈ আঁৰি দিছিল, হে বয়ুনন্দন সেই বালকি আজিও শুকোৱা নাই।

২৭। দেৱকাৰ্য্যসম্পন্ন কৰোতে নীলোৎপলে সৈতে যি পুষ্পবাণি সমৰ্পণ কৰিছিল সেইবোৰ আজিও স্নান হোৱা নাই।

২৮। হে ৰাম, এই সমগ্ৰ বন মই তোমাক দেখুৱালোঁ। আৰু ইয়াৰ কাহিনীও মই শুনালে।। এতিয়া গোমাৰ অহুমতি লৈ মই মোৰ এই কলেবৰ ত্যাগ কৰিবৰ ইচ্ছা কৰিছোঁ।

২৯। যি মুনিসকলৰ আশ্ৰমত ইমানদিনে মই পৰিচাৰিকা হৈ আছিলোঁ, বিগুহ্যাত্মা সেই ঋষিসকলৰ ওচৰলৈ যাবলৈ ইচ্ছা কৰিছোঁ।”

৩০। লঙ্গণে সৈতে ৰাঘব ৰামে তাপসীৰ ধৰ্ম্মভাবপূৰ্ণ এই কথা শুনি ‘কি আশ্চৰ্য্য।’ বুলি কৈ মনত পৰম আনন্দলাভ কৰিলে।

৩১। তাৰ পিচত ৰামে কঠোৰ ব্ৰতচাৰিণী শবৰীক কলে, “ভদ্ৰে তুমি যথোপযুক্ত ভাবে আমাৰ পূজাঅৰ্চনা কৰিলা এতিয়া তুমি তোমাৰ ইচ্ছা অনুসৰি য’লৈকে যাব খোজা, যোৱা।”

৩২। ৰামে এইদৰে কোৱাত জটাধাৰিণী চীৰকুজাজিন পৰিহিতা শবৰীয়ে ৰামৰ অহুমতি লৈ নিজক অগ্নিত আহুতি দি প্ৰদীপ্ত অগ্নিসম শোভা ধাৰণ কৰিলে আৰু স্বৰ্গলৈ গতি কৰি দিব্য আভৰণ, মালা, অমূল্যপন আৰু বস্ত্ৰেৰে সূশোভিতা হৈ বিদ্যুৎমালাসম ৰূপ লৈ সেই ঠাইত বিৰাজ কৰি থাকিল।

৩৫। এইদৰে স্কন্ধতাত্মা মহৰ্ষিসকলে যি ঠাইত বিহাৰ কৰি আছিল শবৰীয়েও নিজ সমাধিবলে পৰম পবিত্ৰ সেই ঠাইলৈ গমন কৰিলে।

॥ ইতি অৰণ্যকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুঃসপ্ততিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চসত্ত্বিতম সৰ্গ

১। শবৰীয়ে নিজ তেজোবলে স্বৰ্গলৈ যোৱাৰ পিচত, ভায়েক লক্ষণে সৈতে বাঘৰে চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে।

২। ধৰ্ম্মাত্মা বামে মহাত্মা সেই ঋষিসকলৰ প্ৰভাৱৰ বিষয়ে চিন্তা কৰি তেওঁৰ হিতাকাঙ্ক্ষী একান্ত সেৱক ভায়েক লক্ষণক কলে।

৩। “হে সৌম্য, বিগুহাত্মা সেই ঋষিসকলৰ আশ্ৰম আৰু তেওঁলোকৰ আশ্ৰয়জনক ঘটনাসমূহ দেখিলোঁ, ইয়াৰ মৃগ আৰু ব্যাভ্ৰকুল তেনেই বিখ্যন্ত, পৰম্পৰৰ প্ৰতি হিংসাত্মক, ই নানাবিধ পক্ষীবোৰৰ বসতি স্থল।

৪। লক্ষণ, সপ্ত-সমুদ্ৰৰ মিলন স্থল এই তীৰ্থক্ষেত্ৰত স্নানাদি সমাপন কৰি যথাবিধি পিতৃপুৰুষ সকলৰ অৰ্থে তৰ্পণ কৰিলে।

৫। এতিয়া আমাৰ সকলো অপায় অমঙ্গল দুৰ হোৱাৰ পিচত কল্যাণময় কাল উপস্থিত হৈছে। লক্ষণ, এই হেতুকে মোৰ মনত এতিয়া প্ৰকল্পতাৰ ভাব জাগি উঠিছে।

৬-৭। হে নবশ্ৰেষ্ঠ বৰ্ত্তমানে যি হবলৈ আছে সি শুভই হব বুলি মোৰ অন্তৰত খেলাইছে, এতেকে আহা যি ঋতুমুক পৰ্ব্বতত ধৰ্ম্মাত্মা স্বৰ্ঘ্যাস্ত সূত্ৰীৰ বাস কৰি আছে, আৰু পম্পাৰ যি ঠাইৰপৰা সেই ঋতুমুক পৰ্ব্বত দেখা পোৱা যায় তালৈ যাওঁ।

৮-৯। বানৰশ্ৰেষ্ঠ সূত্ৰীৰ বালীৰ ভয়তে এন্ত হৈ চাৰিজন বান্দৰে সৈতে তাত বাস কৰি আছে, তেওঁৰ লগত দেখা কৰিবলৈ লৰানৰিকৈ যাওঁ, যিহেতু সীতাক বিচাৰি উলিওৱা কামটো বৰ্ত্তমানে তেওঁৰে সহায় সাপেক্ষ।

১০- ৩। বাঁৰ বামচন্দ্ৰই এইদৰে কোৱাত লক্ষণে তেওঁক কলে, “যোৱা মনেও এই বিষয়ে উদগনি দিছে, গতিকে বেগেতে আমি তালৈকে যাওঁ।” এইদৰে আলোচনা কৰি নবজগতৰ অধিপতি প্ৰভু বামচন্দ্ৰই আশ্ৰমৰ পৰা ওলাই গৈ লক্ষণে সৈতে পম্পাত উপস্থিত হল। চাৰিওফালে পুষ্পৰাজিৰে চহকী বৃহৎ বৃক্ষমালাৰে পৰিপূৰ্ণ, কোৱলি, অৰ্জুনক, শতপত্ৰ, কীচক আৰু আন আন নানাবিধ পক্ষীৰ বাবে নিনাদিত বনভাগ, নানাতৰহৰ বৃক্ষ আৰু সৰোবৰ সমূহ চাই চাই সীতাৰ বিবহতে কামাসক্ত বামে উত্তম সেই সেই দৰে ওচৰ পালেগৈ।

১৪-২০। বাটত যাওঁতে দূৰতে স্থলীতল জলবাহিনী পম্পা নৈ অভিক্ৰম কৰি বাঘৰদ্বাৰে সমাহিতচিন্তে পম্পাৰ অংশ বিশেষ মতঙ্গ সৰত উপস্থিত হল। তাৰপৰা শোকাভিজুত অবস্থাতে

* পম্পা অকল জলই নহয়, সম্ভবত এই জলকে আশ্ৰয় কৰি থকা ঠাই জোখবৰ বাবে পম্পা আৰু এই নামৰ নদও ভাতে থকা বুজায়।

† কোৱলি দীঘল ঠোঁটীয়া বগলী জাতীয় চবাই প্ৰায়ে খানিক থাকে। অৰ্জুনক মৰাজাতীয় চবাই, শতপত্ৰ—কাঠিখোলা চবাই, কীচক—এবিধ চবাই।

দশৰথতনয় ৰামচন্দ্ৰই দেখিলে যে চাৰিওফালে পছম ফুলে সমাবৃত হোৱাত পম্পাহুদে মনোৰম একৰূপ ধাৰণ কৰি আছে। তিলক, অশোক, পুন্নাগ, বকুল, উদ্দাল, কাশ প্রভৃতি বৃক্ষই তাৰ শোভা বঢ়াইছে, চাৰিওফালে বৰ্ণীয় উপবনসমূহ আৰু তীব্ৰদেশত বৃক্ষসমূহে বিৰাজ কৰিছে। লতাকুঞ্জে পৰিবেষ্টিত হৈ থকাত অল্পমান হয় যেন সখীবৃন্দইহে ইয়াক আগুৰি আছে। এই হৃদকে আশ্ৰয় কৰি কিম্বৰ, উৰগ, গন্ধৰ্ব, যক্ষ, বাক্ষস আদিয়ে তাত বাস কৰি আছে। নানাবিধ বৃক্ষ আৰু লতাৰে পৰিবাধ্য এই পম্পাহুদ পৱিত্ৰ শীতল জলবাশিৰ ভৰাল স্বৰূপ। হৃদৰ কোনো অংশ বক্তৃপন্ন আৰু সিতোৎপলে আবৃত কৰি ৰখাত তাৰ জলবাশিৰে তাম্ৰবৰ্ণ ৰূপ ধাৰণ কৰিছে সেইদৰে কোনো অংশ শুভ্ৰবৰ্ণ, কতোবা আকৌ নীলোৎপলৰ কাৰণে নীলবৰ্ণ হোৱাত সমগ্ৰ হৃদটোৱে নানাবৰ্ণ বিশিষ্ট গজাস্তবৰণ সদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰি আছে।

২০-২২। ঋত আৰু ৰক্তবৰ্ণ বিশিষ্ট পদ্ম আৰু উৎপল শোভিত পুষ্পিত আত্ৰবন সমুজ্জ্বল আৰু ময়ূৰৰ নাদে নিনাদিত এই হৃদ দেখি লক্ষণে সৈতে দশৰথাজ্ঞ জেজস্বী ৰামচন্দ্ৰই পুন বিলাপ কৰিবলৈ ধৰিল।

২৩-২৮। পূৰ্বতে কবন্ধই বৰ্ণনা কৰাৰ দৰে তিলক, বীজপুৰক, বট, শোধ, পুষ্পিত কৰবীৰ, পুন্নাগ, মালতী, কুন্দগুণ্ড, ভণ্ডীৰ, নিচুল, অশোক, সপ্তপৰ্ণ, কেতক, মাধবীলতা আৰু আন আন বিবিধ বৃক্ষবাজিৰে পৰিবেষ্টিত প্ৰমদানদৃশ পৰিশোভিতা পম্পাৰ পাৰত নানা ধাতুমণ্ডিত বিচিত্ৰ পুষ্পবৃক্ষে পৰিবাধ্য প্ৰসিদ্ধ ঋগ্ময়ুক পৰ্বতত মহাত্মা ঋক্ষৰজাৰ পুত্ৰ মহাবীৰ্যাশালী সূগ্ৰীব নাম খ্যাত বান্দব বাস কৰি থাকে। তেতিয়া সত্যবিক্ৰম ৰামচন্দ্ৰই লক্ষণক সন্মোদন কৰি কলে, “হে লক্ষণ, সীতা অবিহনে মই জীয়াই থাকিব নোৱাৰোঁ, এতেকে হে নৰপ্ৰেষ্ঠ তুমি বান্দবেন্দ্র সূগ্ৰীবৰ ওচৰলৈ যোৱা গৈ।”

২৯। মদনপীড়িত সীতাগতপ্ৰাণ ৰামে পুন শাক শ্ৰকাশ কৰি লক্ষণক সৰ্বোত্তম বাক্যেৰে এইদৰে কৈ নলিনী পৰিপূৰ্ণ মনোৰম পম্পা প্ৰদেশত প্ৰবেশ কৰিলে। বনপ্ৰদেশৰ শোভা নিৰীক্ষণ কৰি লক্ষণে সৈতে ৰামচন্দ্ৰই ক্ৰমাৎ আগবাঢ়ি গৈ মনোৰম কাননাদিৰে বিভূষিত আৰু নানাবিধ বিহগকুলে পৰিপূৰ্ণ পম্পা দেশত উপনীত হল।

॥ ইতি অৰণ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চসপ্ততিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অৰণ্যাকাণ্ড সমাপ্ত।

কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ড

প্ৰথম সৰ্গ

পম্পাৰ সৌন্দৰ্য্য-বৰ্ণনা

১। লক্ষ্মণে সৈতে বাম পদ উৎপল আৰু মৎস্তাদিৰে পৰিপূৰ্ণ পম্পাৰ পাৰত উপনীত হোৱাৰ পিচত তেওঁৰ ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাম ব্যাকুল হৈ উঠিল, আৰু লগে লগে ভেঙে বিলাপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

২। পিচত শোকৰ ভাব পাতলাত পম্পাৰ সৌন্দৰ্য্য দেখি তেওঁৰ মনত আনন্দৰ ভাব জাগি উঠিল। তেওঁৰ ইন্দ্ৰিয় সমূহো বিচলিত হল, মনত কামভাব উদ্ভিত হোৱাত ভেঙে কবলৈ ধৰিলে,— ‘সৌমিত্ৰি, চোৰাঁ বৈদূৰ্ঘ্যমণিসম বিমলোদক। এই পম্পাৰ শোভা কেনে মানাবম।

৩। ফুলি থকা পদ্ম, উৎপল আৰু তীৰস্থ বৃক্ষবাজিয়ে ইয়াৰ সৌন্দৰ্য্য বঢ়াই তুলিছে।

৪। চোৰাঁ, ইয়াৰ কানাসমূহৰে বা ৰূপ কি মানাহৰ। শিখৰ-বিশিষ্ট পৰ্ব্বতসদৃশ বৃক্ষসমূহ তাত বিৰাজ কৰি আছে।

৫। হে লক্ষ্মণ, ভৰতৰ দুখ* আৰু বৈদেহীৰ হৰণ এই দুই মানসিক চিন্তাই শোক-সন্তপ্ত মোক আৰু অধিক যন্ত্ৰণা দিব ধৰিছে।

৬। কিন্তু শোকাক্ত হলেও বিচিত্ৰ কাননশোভিতা, নানাবিধ পুষ্প সমাকীৰ্ণ শীতলোদক। মঙ্গলময়ী পম্পাৰ সৌন্দৰ্য্য মোৰ মন মুহি পেলাইছে, চোৰাঁ পদ্ম ফুলেৰে আবৃত হোৱাৰ কাৰণে ইয়াৰ শোভা আৰু বাঢ়িহে উঠিছে।

৭। হিংস্ৰ পশুগণে ইয়াৰ চাৰিওফালে বিচৰণ কৰি ফুৰিছে আৰু সমগ্ৰ ঠাইখন যুগ আৰু পক্ষীকুলে পৰিপূৰ্ণ হৈ আছে।

৮। ইয়াৰ চাৰিওফালে থকা নীল আৰু জয়ৎ হালধীয়া বটৰ তৃণ বাজি আৰু নানাবিধ বৃক্ষৰ বাশি বাশি ফুলে আশ্ৰয়গৰ দৰে আবৃত কৰি ধোৱাত ইয়াৰ শোভা আৰু অধিক পৰিমাণে বৰ্দ্ধিত হৈছে।

* বাজপথ প্ৰাপ্ত হৈও অকল যোৰে কাৰণে এই সময়ত ভেঙে ভটাৰুস ৰাষণ কৰি ভাপনৰ নিচিনাকৈ হৰণ ভোগ কৰি আছে, এয়ে দুখ।

৯। চাৰিওফালে ফুলৰ ভৰত বৃক্ষসমূহৰ শিৰোভাগ পুষ্পিত লতাসমূহৰ দ্বাৰা সম্পূৰ্ণ-ৰূপে আচ্ছাদিত হৈ আছে।

১০। সৌমিত্ৰি, এতিয়া বসন্তকাল উপস্থিত, এই সময়ৰ বায়ু মনোৰম আৰু কামোদ্দীপক, এই মধুমাহত গছবোৰ ফল আৰু ফুলে পৰিপূৰ্ণ হোৱাত চাৰিওফাল স্নগন্ধময় হৈছে।

১১। চোৱাঁ সৌমিত্ৰি, মেঘমালাই বৰষুণ চটিবাই দিয়াৰ নিচিনাকৈ কুহুমিত বন-ৰাজিয়ে ৰাশি ৰাশি ফুল বিকিৰণ কৰি কি অপূৰ্ণ শোভা ধাৰণ কৰিছে।

১২। বিতোপন শিলসমূহৰ মাজৰ পৰা ওলাই অহা কাননস্থিত তৰুৰাজিয়ে বতাহৰ দ্বাৰা চালিত হৈ পৃথিবীৰ ওপৰত ফুলৰাশি বিকিৰণ কৰিব ধৰিছে।

১৩। চোৱাঁ সৌমিত্ৰি, অনুমান হয় যেন চাৰিওফালে মাটিত সৰি পৰা, সৰিব ধৰা অথবা গছতে লাগি থকা ফুল সমূহৰ লগত বতাহে খেলা হৈ খেলিব ধৰিছে।

১৪। বতাহে গছৰ বহু পুষ্পসম্বিত শাখা সমূহ ইতস্তত বিক্ষিপ্ত কৰিছে আৰু লগে লগে ভ্ৰমৰ কুলে নিজ নিজ স্থানৰ পৰা বিচলিত হৈ বতাহৰ লগতে গীত গাই ঘূৰি ফুৰিছে।

১৫। পৰ্বতবন্দৰৰ পৰা ওলাই আহি বতাহে (নৰ্ত্তকাচাৰ্যৰ ৰূপ লৈ) প্ৰমত্ত কোকিলৰ স্বৰত গছসমূহক নচুৱাইহে যেন গানত প্ৰবৃত্ত হৈছে।

১৬। আকৌ এই বতাহেই গছৰ শাখাবোৰ ইফালে সিফালে নিক্ষেপ কৰি সিহঁতৰ আগভাগবোৰ পৰস্পৰে লগ লগাই গছসমূহক যেন গাথিহে থৈছে।

১৭। আহা! চন্দনসদৃশ স্নগীতল এই বতাহে পৰম পবিত্ৰ গন্ধ বহন কৰি আনি স্নগন্ধস্পৰ্শ হৈ কিদৰে প্ৰাণীসমূহৰ শ্ৰম বিদূৰিত কৰিছে।

১৮। চোৱাঁ, মধুগন্ধি বনসমূহত পাদপ সমূহ বতাহৰ দ্বাৰা চালিত হৈ ভ্ৰমৰ কুলৰ ওজনৰ দ্বাৰা যেন নিজে শব্দহে কৰিব ধৰিছে।

১৯। আহা! সমতল মনোৰম গিৰি প্ৰদেশত পুষ্পৰাশিৰে বিভূষিত হৈ মহা মহা পাদপসকল শিখৰবিশিষ্ট শৈলসম অতুলনীয় ৰূপ লৈ কেনেদৰে বিৰাজ কৰি আছে।

২০। অনুমান হয় যেন পুষ্পৰাশিৰে আচ্ছাদিত আৰু বতাহৰ দ্বাৰা সঞ্চালিত হৈ ভ্ৰমৰ সংযুক্ত পাদপ ৰাশিয়ে নৃত্য আৰু গীতহে আৰম্ভ কৰিছে।

২১। লক্ষ্মণ, চোৱাঁ চাৰিওফালে পুষ্পিত এই কণিকাৰ তৰুৱাক, হালধীয়া পুষ্পৰাশিৰে আচ্ছাদিত হৈ স্বৰ্ণবস্ত্ৰে আচ্ছাদিত পীতবসনধাৰী পুৰুষসদৃশ ইহত কিদৰে শোভমান হৈ আছে।

২২। হে সৌমিত্ৰি, ন্যাবিহগৰাৱে মুখৰিত এই বসন্ত কালেও সীতাবিহবধিৰ মোৰ শোক হৈ জগাই তুলিছে।

২৩। এই সময়ত মন্থথেও শোকসন্তপ্ত মোক আৰু অধিকৰূপে সন্তাপিত কৰিছে আৰু এই যে কোকিল—ইও তাৰ আনন্দপূৰ্ণ ধ্বনিৰে মোক স্পৰ্দ্ধা কৰিছে।

২৪। হাবিৰ মাজত থকা মনোৰম নিজৰাৰপৰা ডাউক পক্ষীটোৱে ছট্টিচিন্তে বিচিৎকাৰ কৰিছে সিও মন্থথপীড়িত মোক শোকাভূৰ হৈ কৰি তুলিছে।

২৫। লক্ষ্মণ, আগতে আশ্রমত থকা কালত মোৰ প্ৰিয়াই এই চৰাইৰ মাত শুনি মোৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছিল আৰু মোৰে সৈতে তাৰ বিষয়ে কথাকৈ পৰম আনন্দ উপভোগ কৰিছিল।

২৬। লক্ষ্মণ চোৱাঁ, নানাতৰহৰ চৰাইবোৰে সিহঁতৰ নিজ নিজ ভিন ভিন মাত মাতি কিদৰে বৃক্ষ আৰু গুল্মাদিত জপিয়াই পৰিব ধৰিছে।

২৭। নানাবিধ চৰাইয়ে সিহঁতৰ নিজ নিজ কুলৰ মতাৰ লগত মিলিতহৈ ভ্ৰমৰকুলৰ নিচিনাকৈ আনন্দতে মতলীয়াহৈ মধুৰ স্বৰে চিঞৰিব ধৰিছে।

২৮-২৯। এই পম্পাৰ পাৰতে চৰাইবোৰৰ দলে দলে আনন্দত ঘূৰি ফুৰিব ধৰিছে, বৃক্ষবোৰেও ডাউক আৰু মতাকোবিলৰ বতীক্ৰীডাকালৰ কণ্ঠস্বৰে শব্দায়মানহৈ মোৰ বামভাবৰ উদ্দীপনা কৰিছে। অশোক ফুলৰ গুচ্ছই যাৰ তপ্ত আঙঠা, ভ্ৰমৰগুঞ্জেই যাৰ শব্দ আৰু পল্লবসমূহৰ তাম্ৰ বৰণেই যাৰ শিখা তদ্বৎ বসন্তাঘ্নিয়ে মোক দেই পুৰি মাৰিব ধৰিছে।

৩০। এনে সময়ত স্মৃচিকণ পক্ষ্ম* হাশাভিত্তনঃ, বিশিষ্টা স্নবেশী মৃদুভাষিনী সীতাব যদি দেখা নাপাওঁ তেন্তে মোৰ এই জীৱনৰ প্ৰয়োজন কি ?

৩১-৩২। হে অঘ, এই বসন্ত কাল আৰু কানাসমূহ প্ৰিয়াৰ অতি প্ৰিয় তাতে কুলি চৰাইয়ে বনভাগৰ মাজত বিষপি পৰি ইয়াক আৰু অধিক মনোৰণ কৰি তুলিছে, এই সকলো দেখি বামভাবজন্মিত যি শোকাগ্নি মোৰ ভিতৰত জ্বলি উঠিছে বসন্তকালৰ উপাদানৰ দ্বাৰা পৰিবৰ্দ্ধিত হৈ সি বেগেতে মোৰ পুৰি মাৰিব।

৩৩-৩৬। একপিনে চকুৰ সম্মুখত মনোহৰ এই তৰুবাজি, আপোনে মোৰ প্ৰিয়া মোৰ চকুৰ পৰা আঁতৰত—এনেস্থলত যি কামভাব মোৰ অন্তৰত জাগি উঠিব পাৰে সি ক্ৰমাৎ বৃদ্ধিহে পাব ধৰিছে। বৈদেহীৰ অসাক্ষততে মোৰ শোক বাঢ়ি উঠিছে তাতে আকৌ বসন্তকালৰ কামবিকাৰজনক দোষসমূহ সম্মুখত বৰ্ত্তমান। হে সৌমিদ্ৰি, যুগলিত্তনয়না সীতা আৰু চ'ত মাহৰ নিষ্ঠুৰ বতাহ—উভয়ে বলপূৰ্ব্বক মোৰ চিন্তা শোক বঢ়াই তুলি মোক সন্তাপিত কৰিব ধৰিছে। চোৱাঁ, ময়ূৰগণে চাৰিওফালে নাচিবগি কেনে শোভা ধাৰণ কৰিছে।

৩৭। বতাহৰ কোবত স্ফটিকসদৃশ কেঁটবিশিষ্ট ইহঁতৰ নিজ নিজ পাখী বিস্তৃত হোৱাত ময়ূৰীগণৰদ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হৈ বৰ্ত্তমানে ইহঁত উন্নত অবস্থাত। ইহঁতেও মন্থৰ পীড়িত মোৰ কামভাবৰহে উদ্দীপনা কৰিছে।

৩৮-৩৯। চোৱাঁ লক্ষ্মণ, ময়ূৰীবোৰে কামাৰ্ত্তহৈ পৰ্ৱতশৃঙ্গত নাচি থকা অবস্থাতে সিহঁতৰ ভৰ্ত্তা ময়ূৰবোৰৰ লগে লগে কিদৰে নাচিব ধৰিছে।

৪০। এনেস্থলত ময়ূৰবোৰে সিহঁতৰ পাখী বিস্তাৰ কৰি কেঁকাৰবব দ্বাৰা মোক পৰিহাস কৰিছে যেন সিহঁতৰ হৃদয়ান্দকাৰিণী ময়ূৰীগণৰ পিচে পিচে অশ্লুধাবন কৰিব লাগিছে।

৪১। লক্ষ্মণ, নিশ্চয় কোনো বান্ধুসে বনৰ মাজত এই ময়ূৰসকলৰ কোনো প্ৰিয়া পত্নীক হৰণ কৰি নিয়া নাই আৰু সেয়েহে এই ৰম্যবনপ্ৰদেশত সিহঁতে সিহঁতৰ কান্তাসকলে সৈতে নাচি বাগি থাকিব পাৰিছে। কিন্তু কান্তা অবিহনে মোৰপক্ষে এই মধুমাহত বাস অত্যন্ত দুঃসহ হৈ উঠিছে।

৪২। চোৱাঁ লক্ষ্মণ, পশুজাতিৰ ভিতৰতো প্ৰিয়াৰ প্ৰতি অনুৰাগ এনে প্ৰবল আৰু সেয়েহে ময়ূৰীয়ে কামাসক্ত হৈ সিহঁতৰ মতাৰ লগত ঘূৰি ফুৰিছে।

৪৩। আহা! বিশালাক্ষী জানকীও যদি অপহৃত নহল হেঁতেন তেন্তে কামভাবতে অনুৰাগপূৰ্ণাই হৈ তেওঁ মোৰ ওচৰতে থাকিলহেঁতেন।

৪৪। লক্ষ্মণ, চোৱাঁ শীতকাল অতীত হোৱাৰ পিচত এই মধুমাহত ফুলভৰে চহকী কাননবোৰত যিবোৰ ফুল দেখা গৈছে মোৰপক্ষে সেইবোৰ তেনেই নিখল।

৪৫। বৃক্ষসমূহৰ এই ফুলবাশি সৌন্দৰ্য্যাতিশয়হেতু মনোৰম হলেও সিহঁতো মূল্যহীন হৈ মধুকৰে সৈতে মাটিত পৰি অথলে যাব ধৰিছে।

৪৬। চৰাইবোৰে দলবদ্ধ হৈ স্তম্ভৰ স্বৰে শব্দ কৰিব ধৰিছে, এইদৰে পৰস্পৰে পৰস্পৰক আহ্বান কৰি সিহঁতেও মোৰ কামোন্মত্ত হৈ কৰি তুলিছে।

৪৭। হে লক্ষ্মণ, যি ঠাইত মোৰ প্ৰিয়া বাস কৰি আছে যদিহে বসন্তকাল তাতো বৰ্ত্তমান তেন্তে মোৰ দৰে তেওঁ আনৰ অধীনত থকাৰ কাৰণে শোৰাভিভূত হৈ আছে।

৪৮। আৰু যদিহে বসন্তকাল তাত নাই তেনেহলেও পদ্মাক্ষী মোৰ প্ৰিয়া মোৰ অবিহনে তাত থাকিব পাৰিব কেনেকৈ?

৪৯। অথবা য'ত মোৰ প্ৰিয়া বাস কৰি আছে, যদিহে বসন্তকাল তাতো বৰ্ত্তমান তেতিয়া হলেও শত্ৰু পক্ষৰ কদৰ্শনাৰ ভিতৰত থাকি চাৰুনিতম্বা মোৰ প্ৰিয়াৰ কৰ্ত্তব্য তাত কি হব পাৰে?

৫০। হায! এই বসন্তকালৰ সমাগমত শ্যামাক্ষী* পদ্মপত্নীকী মূৰ্ছভাষিনী মোৰ প্ৰিয়াই যে জীৱন বিসৰ্জন দিব তাত কোনো সংশয় নাই।

৫১। মোৰ মনত এইটো দৃঢ়ভাৱ খেলিছে যে সাক্ষী সীতাই মোৰ বিৰহ সহ কৰি জীয়াই থাকিব নোৱাৰে।

৫২। লক্ষ্মণ, সীতা সকলোপ্ৰকাৰে মদ্ভাবগত আৰু মইও সেইদৰে সৰ্ব্বতোভাবে সীতাগতপ্ৰাণ।

৫৩। চোৱাঁ, এই পুষ্পগন্ধবাহী বায়ু অতি স্নেহীতল এতেকে স্তম্ভস্পৰ্শী, প্ৰিয়াৰ বিষয়ে চিন্তাপৰাষণ হৈ থকাৰ কাৰণে সিও মোৰ মানত এতিয়া অনলসম হৈ উঠিছে।

৫৪। আগতে সীতা লগত থকা সময়ত যি বতাহক মই স্তম্ভকৰ বুলি মানিছিলো, এতিয়া সীতা নোহোৱাৰ কাৰণে সিও মোৰ পক্ষে শোকজনক হৈ উঠিছে।

* শ্যামা—শ্যামা অৰ্থে ইয়াত কৃষ্ণবৰ্ণাক বুজায়।

শীতে স্তম্ভক সৰ্বাক্ষী এয়ে চ স্তম্ভীতলা।

ভগ্নকাঞ্চন বৰ্ণাতা সা শ্যামা ইত্যভিধায়তে।

৫৫। এই কাউৰী চৰাইটোৱে সেইসময়ত (অৰ্থাৎ সীতালগত থকাকালত) শূন্যতে থাকি চিঞৰিছিল, এতিয়া সীতা নোহোৱা অৱস্থাত গছৰ ডালত পৰি ছট্টিচিন্তে চিঞৰিব ধৰিছে।

৫৬। সেই সময়ত যি চৰাইটোৱে সেইদৰে চিঞৰি সীতাৰে সৈতে মোৰ বিচ্ছেদ বুজাইছিল আজি আকৌ এইদৰে চিঞৰি ই/ মোক বিশালাক্ষী সীতাৰ ওচৰলৈ নিয়াৰ সঙ্কেত কৰিছে।*

৫৭। লক্ষ্মণ, শুনা ফুলভৰে জকমক বৃক্ষসমূহৰ উপৰি ভাগত বহি কূজনৰত বিহগকুলে কিদৰে সমন্বৰে শব্দ কৰিব ধৰিছে, এই শব্দ শুনিলেই পুৰুষৰ কামভাবৰ উদ্দীপনা হয়।

৫৮। চোৱাঁ, সোবা ভ্ৰমৰটোৱে তিলক মঞ্জৰীৰ মধুপান কৰি থাকোতেই হঠাতে বতাহৰ কোবত তাৰপৰা বিক্ষিপ্ত হৈ পুন মদস্থলিতা প্ৰেয়সীক ধৰিবলৈ যোৱাৰ নিচিনা তালৈ খেদা লৈছে।

৫৯। কামাভিলাষী পুৰুষসকলৰ শোকবিবৰ্দ্ধক এই অশোকবৃক্ষই পবনচালিত পুষ্পগুচ্ছৰ দ্বাৰা মোকেই তৰ্জ্জন কৰি তাত বৈ আছে।

৬০। লক্ষ্মণ, চোৱাঁ এই পুষ্পবাণিৰদ্বাৰা হৃশোভিত এই আত্মবৃক্ষসংগে কামাশক্ত অঙ্গবাগ হৃশোভিত পুৰুষৰ নিচিনাকৈ কিদৰে শোভা ধাৰণ কৰি আছে।

৬১। হে নৰশ্ৰেষ্ঠ সৌমিত্ৰি, চোৱাঁ পম্পাৰ এই বিচিত্ৰ বনৰাজিৰ মাজত কিম্বদন্তীসমূহে কিদৰে য'তেত'তে বিচৰণ কৰি ফুৰিছে।

৬২। চোৱাঁ এই পম্পাৰে পানীৰ মাজত পবিত্ৰ গন্ধযুক্ত ৰক্তকমলসমূহে নবোদিত সূৰ্য্যৰ নিচিনাকৈ কিদৰে শোভমান হৈ আছে।

৬৩। আহা প্ৰসন্নসলিলা পম্পা পদ্ম আৰু উৎপল ক্লমৰ দ্বাৰা হৃশোভিতা হৈ কেনে স্তম্ভনীয় হৈছে, হংস আৰু কাবণ্ড পক্ষীয়ে ব্যাপকভাবে তাত পৰি আছে।

৬৪। এই পম্পাৰ জলবাণি তৰুণ সূৰ্য্যাত পঙ্কজমালা আৰু ভ্ৰমৰসমূহৰ পাদাহত পুষ্পৰেণুৰদ্বাৰা চাৰিওফালে সমাবৃত হোৱাত ইয়াৰ শোভা অতি মনোৰম হৈছে।

৬৫। পম্পাৰ চাৰিওফালে বিচিত্ৰ বনৰাজি, চক্ৰবাক পক্ষীকুল তাত নিত্যবৰ্তমান; মন্ত্ৰহন্তী আৰু যুগকুল তাৰ পানীকেই আকাজ্ঞা কৰি তাত বিচৰণ কৰি থকাত ইয়াৰ শোভা আৰু চৰি উঠিছে।

৬৬। চোৱাঁ লক্ষণ এই পম্পাৰ বিমল জলবাণিৰ ওপৰত বতাহৰ কোবতে যি চৌ উঠিছে তাৰে বিচালিত হৈ পদ্মসমূহে কেনে স্নানৰভাবে বিৰাজ কৰি আছে।

৬৭। এনেস্থলত পদ্মপত্ৰবিশালাক্ষী পঙ্কজাপ্ৰয়া বৈদেহীক দেখা নাপাই জীৱনৰ প্ৰতি মোৰ অভিলাষ নোহোৱা হৈছে।

৬৮। উৎ। কামৰ শক্তি কি কুটিলতাপূৰ্ণ। সীতা মোৰ চকুৰ আঁৰত আৰু বৰ্তমানে মই লগ পাব নোৱাৰা অৱস্থাত, তথাপিও এই কামশক্তিয়ে কল্যাণবাদিনী সীতাৰ কথা মোৰ মনত জগাই তুলিছে।

* কাউৰীয়ে শূন্যতে থাকি চিঞৰিলে বিয়োগ আৰু গছৰ ডালত পৰি চিঞৰিলে মিলন বুজায়।

৬৯। যি কামভাব বৰ্ত্তমানে মোক ওচৰত উপস্থিত মই তাক সহ্য কৰি থাকিব পাৰিলোহেতেন যদিহে এই সময়ত বসন্তকালে তাৰ পুষ্পিত তৰুৰাজিৰে সৈতে উপস্থিত হৈ মোক এইদৰে আঘাত নকৰিলেহেতেন।

৭০। সেই সময়ত সীতা লগত থকাত যি যি বস্তু মোৰ পক্ষে অতি বৰ্মণীয় আছিল, এতিয়া তেওঁ লগত নথকাত সেইবোৰো তেনেই অপ্ৰিয় হৈ উঠিছে।

৭১। লক্ষ্মণ, পদ্ম ফুলৰ পাহী কামোদ্দীপক তথাপি সীতাৰ চকুৰ পতাৰ লগত তাৰ সাদৃশ্য আছে বুলিয়ে মই তাৰ পিনে চাব পাৰিছোঁ।

৭২। যি বতাহ পদ্মফুলৰ কেশৰৰ লগত সংস্পৃষ্ট হৈ বৃক্ষসমূহৰ মাজৰ পৰা প্ৰবাহিত হৈছে সিও সীতাৰ নিশ্বাসৰ নিচিনা বুলিহে মোৰ মনত মনোহৰ যেন লাগিছে।

৭৩। সৌমিত্ৰি, চোৱাঁ পম্পাৰ দক্ষিণ পাৰত পৰ্ব্বতশৃঙ্গত পুষ্পিত কণিকাৰ ভৰুৰ ডালসমূহে কেনে শোভা ধাৰণ কৰিছে।

৭৪। এই শৈলবাজে নানাবিধ ধাতুৰে বিভূষিত হৈ বতাহৰ কোবতে বিচিত্ৰ কণিকা-সমূহ বিক্ষেপ কৰিব ধৰিছে।

৭৫। হে সৌমিত্ৰি, এই গিৰিপ্ৰস্থসমূহ চাৰিওফালে পুষ্পদামেৰে স্ত্ৰশোভিত পত্ৰহীন বৰ্মণীয় কিংস্কক ফুলৰ দ্বাৰা উদ্ভাসিত হৈ আছে।

৭৬। পম্পাতীৰবৰ্ত্তী পুষ্পিত মালতী, মল্লিকা, পদ্মকবৰীৰ আদি মধুগন্ধি বৃক্ষসমূহ এই পম্পাৰে জলৰাশিৰ দ্বাৰা অভিষিক্ত।

৭৭। চোৱাঁ, সেইদৰে কেতেকী, সিন্দুবাৰ, পুষ্পিত বাসন্তী, মাতুলিঙ্গ, পূৰ্ণা, কুন্দগুল্ল, চিৰিবিষ্ম, মধুক, বঞ্জুল বকুল, চম্পাকান্তি, তিলক, পুষ্পিত নাগবৃক্ষ, পদ্মক, নীলাশোক আৰু লোণাদি বৃক্ষসকলো ইয়াত বাৰাজ কৰি আছে।

৭৯। চোৱাঁ সিংহকেশৰাৰাত পুষ্পিত অঙ্কোল কুৰুট, চূৰ্ণক,

৮০। মন্দাৰ, চূত, পাটালি, কোকিদাৰ, মুচুকুন্দ, অৰ্জ্জুন, কেতক বৃক্ষসমূহে গিৰিশৃঙ্গত কি স্তন্দৰ শোভা বিস্তাৰ কৰি আছে।

৮১—৮৪। তাৰ উপৰিও কেতক, উদ্দালক, শিৰীষ, শিশংপ, ধব, শাল্মলি, কিংস্কক, বক্তকুৰবক, তিনিশ, বক্তমাল, চন্দন, স্তন্দন, হিষ্টাল, তিলক, পুষ্পিত নাগবৃক্ষাদি তাত বিৰাজ কৰিছে। চোৱা সৌমিত্ৰি, নিজেই পুষ্পিত হৈ লতাসমূহৰ পুষ্পিত অগ্ৰভাগেৰে পৰিবেষ্টিত হোবাত পম্পাৰ সৌন্দৰ্য্য কিদৰে চৰি উঠিছে। চোৱাঁ ওচৰতে থকা এই গছসমূহৰ শাখাসমূহ বতাহতে কিদৰে সঞ্চালিত হব ধৰিছে।

৮৫। আৰু লতাসমূহেও কামোদ্ভাস্ত স্তন্দৰী বৰ্মণীগণ সদৃশ ইহঁতক সাবটি ধৰিছে। আহা! এই সমীৰণে ইডাল গছৰ পৰা সিডাল লৈ, ইখন পৰ্ব্বতৰ পৰা সিখন পৰ্ব্বতলৈ আৰু এই বনৰ পৰা আনখন বনলৈ গৈ নানা ঠাইৰ নানা ৰস আশ্বাদ কৰি কেনে আমোদিত হৈছে, পাদপসমূহৰ কিছুমান ভৰিপৰা কুসুমৰাশিৰে মণ্ডিত, কিছুমান মধুগন্ধযুক্ত, কিছুমানে বা আকৌ মুকুল সংযুক্ত হৈ স্ত্যামবৰ্ণ ধাৰণ কৰি বিৰজি কৰিছে।

৮৬—৮৮। অম্বৰাগোন্মত্ত মধুৰে, এইটো মধুৰ, এইটো স্ত্ৰবাহুযুক্ত, আৰু এইটো

বা তেনেই প্ৰফুল্ল এইবুলি ভাবি ইটো এৰি আনটো ফুলত লীন হৈ আছে, আকৌ তাৰ পৰা ওলাই আনটোলৈ গৈ মধুলুক মধুকৰে পম্পাৰ ভীৰস্থ বৃক্ষসমূহৰ ভিতৰত খেলা কৰি আছে।

৮৯। চোৱাঁ, এই ভূমিভাগৰ ওপৰত কুহুমৰাশি স্বয়ং নিপতিত হৈ শয্যাস্তৰণে আচ্ছাদিত কৰি ৰখাদি ঠাইখিনিক কেনে সুখকৰ কৰি তুলিছে।

৯০। সৌমিত্ৰি, সেইদৰে পৰ্ব্বতশিখৰতো নানাবিধ পুষ্প বিক্ষিপ্ত হৈ শিখৰসমূহক ৰঙা হালধীয়া আদি নানান ৰঙৰ আন্তৰণে আচ্ছাদিত কৰি ৰখা দি ৰাখিছে।

৯১—৯২। হে স্তম্ভজ্ঞানন্দন, শীতকালৰ অবসানৰ লগে লগে বৃক্ষসমূহৰ ফুলবোৰ কিদৰে পৰ্য্যাপ্ত পৰিমাণে উৎপন্ন হৈছে চোৱাঁ। এই চ'ত মাহত তৰুৰাজিয়ে অৰিষা অৰি ভাব লৈছে যেন ফুলভৰে জকমকাই মধুকৰ নিনাদিত শাখাসমূহবদ্বাৰা পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ প্ৰতি স্পৰ্শ দি দেখুৱাই শোভাযিত হৈ আছে।

৯৩। লক্ষ্মণ, এই কাৰণে পক্ষীটোৱে পৰম পবিত্ৰ এই পানীত গা ধুই উঠি (মোৰ) কামভাবৰ উদ্দীপন কৰিছে যেন তাৰ প্ৰিয়া ভাষাৰে সৈতে ৰমণ কৰিব ধৰিছে।

৯৪। মন্দাকিনী নৈৰ যি যি মনোহৰ ৰূপ পম্পাতো তৎসদৃশ জগত বিখ্যাত মনোৰম ৰূপসমূহ বিচ্ৰমান। এইটো পম্পাৰ পক্ষে উপযুক্তই হৈছে।

৯৫। হে ৰঘুত্তম লক্ষ্মণ, যদিহে সাক্ষী সীতাক এইখিনিতে দেখা পালোহেঁতেন তেতিয়াহলে ইন্দুপুৰী অথবা অযোধ্যা নগৰীলৈয়ো ইচ্ছা নকৰি ইয়াতেই বাস কৰি থাকিলোহেঁতেন।

৯৬। আহা। এই ৰমণীয় কোমল তৃণ সমূহৰ ওপৰত প্ৰিয়া ভাষা সীতাৰে সৈতে বিহাৰ কৰি থাকিব পাৰিলে আন কোনো চিন্তায়ে মোৰ মনত ঠাই নোপালোহেঁতেন অথবা আন কোনো সুখৰ প্ৰতিও বাঞ্ছা নাথাকিলেহেঁতেন।

৯৭। এই বনৰ ভিতৰত নানাতৰহৰ পুষ্পৰাশিৰে নানান ৰঙে আৱৃত কৰি থকা গছবোৰে কান্তা অবিহনে মোৰ মনত চিন্তাহে জগাই তুলিছে।

৯৮। সৌমিত্ৰি, শীতলজলপূৰ্ণা পদ্মযুতা পম্পালৈ চোৱাঁ, চক্ৰবাক আৰু কাৰণে পক্ষীসমূহে তাত বাস লৈ বিচৰণ কৰি আছে, এই পম্পা প্লব আৰু ক্ৰৌঞ্চচৰাইৰে ভৰপূৰ, মহাযুগগণে ইয়াৰ পাৰতে ঘূৰিফুৰিছে, তাৰ চাৰিওফালে বিজ্জহমগমূহে কলবৰ কৰি ইয়াৰ শোভা বঢ়াই তুলিছে।

৯৯। নানাতৰহৰ পক্ষীয়ে হুটুচিন্তে ইয়াত এইদৰে থাকি শায়া চন্দ্ৰমুখী পদ্মায়না মোৰ প্ৰিয়াৰ কথা মনত পেলাই মোৰ কাম ভাবৰ হে উদ্দীপনা কৰিছে।

১০০। লক্ষ্মণ, চোৱাঁ বিচিত্ৰ গিৰিশৃঙ্গ সমহত যুগীগণে সৈতে যুগসমূহে ইতস্তত বিচৰণ কৰি যুগশাবাক্ষী বৈদেহীৰ বিবহবিধূৰ মোৰ চিত্ত ব্যথিত কৰি তুলিছে।

১০১। কামান্নস্ত পক্ষীকুলে পৰিবৃত্ত এই গিৰিশৃঙ্গতো যদি মই মোৰ কান্তাক দেখা পালোহেঁতেন তেতিয়াহে মোৰ মনত শান্তি পালোহেঁতেন।

১০২। হে সৌমিত্ৰি, মোৰ লগতে থাকি স্তম্ভজ্ঞানন্দন বৈদেহীয়ে যদি পম্পাৰ এই পবিত্ৰ বায়ু শেবন কৰিব পাৰিলেহেঁতেন তেনেহলেহে জীয়াই থাকিবলৈ মোৰ মনত বল হ'লহেঁতেন।

১০৪। লক্ষ্মণ, যিসকলে সিহঁতৰ নাথিকাৰে সৈতে পদ্ম আৰু উৎপল গন্ধি মজ্জলময় শোকবিনাশক পম্পাৰ বনৰাজিৰপৰা উৎপন্ন বতাহ সেৱন কৰিব পাইছে সিহঁতেই ধন্য।

১০৫। আহা শ্যামা পদ্মপলাশাক্ষী জনকায়জা প্ৰিয়া বৈদেহীয়ে মোৰ বিবৰহ সহ কৰি আনৰ অধীনত থাকি প্ৰাণধাৰণ কৰি থাকিব পাৰিছে কেনেকৈ ?

১০৬। লক্ষ্মণ, সত্যবাদী ধৰ্ম্মজ্ঞ ৰজাজনকে জনপমাজৰ মাজত সীতা ক'ত বুলি যেতিয়া স্মৃতিব, তেতিয়া মই সীতাৰ কুশল বাতৰি সম্বন্ধে তেওঁক কি কম ?

১০৭। পিতৃদেৱে বনলৈ পঠিয়াই দিয়াৰ পিচত যি সীতাদেবীয়ে মন্দভাগ্য মোৰ অনুগমন কৰিলে আৰু যিজনাই ধৰ্ম্মকেই আশ্ৰয় কৰি থাকিল, প্ৰিয়া সেই সীতাদেবী এতিয়া ক'ত আছে ?

১০৮। হে লক্ষ্মণ, যি সীতাদেবীয়ে মই ৰাজ্যভ্ৰষ্ট হৈ হতচৈতন্য হোৱা অবস্থাতো মোৰেই অনুগামিনী হ'ল এতিয়া সেই সীতা অবিহনে হতভাগ্য মই জীৱনধাৰণ কৰি থাকোঁ কেনেকৈ ?

১০৯। হে ভ্ৰাত, সীতাৰ চাৰু পদ্মভূল্য শোভনীয় নেত্ৰবিশিষ্ট, অগন্ধি নিখুঁত পবিত্ৰ মুখমণ্ডল নেদেখি মোৰ মতিভ্ৰম হোৱা দি হৈছে।

১১০। লক্ষ্মণ, বৈদেহীৰ কথাৰ মাজতে ঈষৎ হাঁহিয়ুক্ত প্ৰসন্নগুণাদি সম্পন্ন মধুৰ হিতকৰ আৰু অতুলনীয় বাক্যাবলি মই আৰু কেতিয়া শুনিবলৈ পাম ?

১১১। বনৰ ভিতৰত সাক্ষী সৰ্ব্বহলক্ষণসম্পন্ন মোৰ প্ৰিয়াই দুখ পাইও সেই দুখ কাতি কৰি থৈ হুঠচিন্তে মন্থথপীড়িত মোক সজ কথাৰে সম্ভাষণ কৰিছিল।

১১২। হে নৃপনন্দন লক্ষণ, অযোধ্যাপুৰীত মনস্থিনী জননী কৌশল্যাই যেতিয়া স্মৃতিব, 'বোৱাৰী ক'ত আৰু কেনে আছে ?' তাৰ উত্তৰত মই কি কম ?

১১৩। লক্ষ্মণ তুমি যোৱাগৈ আৰু ভ্ৰাতৃবৎসল ভৰতৰ লগত দেখা কৰাগৈ, জনকায়জা সীতা অবিহনে মই জীৱিত থাকিব নোৱাৰিম।"

১১৪। মহাত্মা ৰামে অনাথবৎ এইদৰে বিলাপ কৰি থাকোতে ভায়েক লক্ষণে সজবাক্যে তেওঁক কবলৈ ধৰিলে,—

১১৫। "হে ৰাম, শোক সম্বৰণ কৰক, আপোনাৰ মজ্জল হওক, হে পুৰুষোত্তম, আপুনি শোক নকৰিব। ভবাদৃশ নিম্পাপজনৰ পক্ষে এনে মন্দবুদ্ধি হ'ব নোৱাৰে।

১১৬। দুখ, বিয়োগৰ পৰা হে ওপজে এই কথা মনত ৰাখি প্ৰিয়জনৰ প্ৰতি যি স্নেহ তাক পৰিত্যাগ কৰক, চাৰু শলিতা পানীৰে তিতা হলেও অতিমাত্ৰাই তেলত ডুব খাই থাকিলে সি দন্ধ হ'বই।*

১১৭। হে ৰাঘৱ, আপুনি জানিব যে ৰাৱণ যদি পাতালপুৰীলৈ অথবা তাতোকৈ দূৰৰ বা গোপনীয় কোনো ঠাইলৈ গৈ থাকে তথাপিহে সি জীৱিত থাকিব নোৱাৰিব।

* সেইদৰে মন্থহস্তন শাস্ত্ৰ ৰতাবন হলেও যদি তেওঁৰ অন্তৰত বেহৰ ভাৱ অতিমাত্ৰাই থাকে তেন্তে প্ৰিয়জনৰ বিয়োগত তেওঁক শোকানলে দন্ধ নকৰি নেবে। সঙ্কতত সেই শব্দৰ অৰ্থ তেল আৰু মৰম এই দুই অৰ্থতে ইয়াত ব্যৱহৃত হৈছে—শলিতাৰ বেলিকা তেল মন্থহৰ বেলিকা মৰম।

১১৮। প্ৰথমতে পাঁপায়া সেই বান্ধবৰ বাসস্থানৰ ইতিবৃত্ত জানি লওক তাৰ পিচত সি হয় সীতাক এৰি দিব লাগিব অথবা নিধনপ্ৰাপ্ত হব।

১১৯। যদিহে বাবণ সীতাৰে সৈতে অস্থবমাতা দিতিৰ গৰ্ভতো প্ৰবেশ কৰে তাতো মই তাক বধ কৰিম, অথবা সি তাত থাকি হ'লেও সীতাক পৰিত্যাগ কৰিবই লাগিব।

১২০। হে ভদ্ৰ, হে আৰ্য্য, আপুনি হুহু হওক, আপুনি মনৰ দৈহ্যভাব পৰিত্যাগ কৰক, যত্ন ব্যতিৰেকে নষ্টকাৰ্য্যৰ উদ্ধাব কোনোমতে হব নোবাৰে।

১২১। হে আৰ্য্য, উৎসাহেই একমাত্ৰ বলবান সামগ্ৰী, উৎসাহতকৈ শ্ৰেষ্ঠ বল আক নাই। যি উৎসাহশালী পুৰুষ তাৰ পক্ষে জগতত দুৰ্জয় একোটা নাই।

১২২। যিসকল উৎসাহশালী পুৰুষ তেওঁলোকে বোনা কামত অবসন্ন নহয় সেইদৰে আমিও অকল উৎসাহেৰে আশ্ৰয় কৰি জানকীক পুন লাভ কৰিব পাৰিম।

১২৩। আপুনি শোক পিচলৈ চেলি কামপৰহৃত্যতা পৰিত্যাগ কৰক। আপুনি মহাত্মা আৰু বিজিতাত্মা হৈও নিজৰ বুজিব পৰা নাই।*

১২৪। লক্ষ্মণে প্ৰবোধবাক্যে এইদৰে সাস্থনা দিলত শোকবিমুচ্ত বামে শোক আৰু মোহ পৰিত্যাগ কৰি ধৈৰ্য্য অবলম্বন কৰিলে।

১২৫। তাৰ পিচত অচিন্ত্যপবাক্ৰম ৰামচন্দ্ৰই হুস্থিবমনে বতাহতে চঞ্চালিত তৰুৰাজিৰে পৰিপূৰ্ণ ৰমণীয় পম্পা প্ৰদেশ অতিক্ৰম কৰি যাবলৈ ধৰিলে।

১২৬। তাৰ পিচত মহাত্মা বামে লক্ষ্মণে সৈতে ক্ৰমে বন, নিজৰা, গুহা আদি চাই চাই উদ্বিগ্ধচিত্তে লক্ষ্মণৰ কথাকে ভাবি ভাবি শোকাভিভূত অবস্থাতে গতি কৰিলে।

১২৭। এইদৰে গৈ থাকোতে মন্তমাতঙ্গদৃশ বিলাসগতিশীল মহাত্মা লক্ষ্মণে ঐকান্তিকভাবে অকল ৰামৰে ইষ্টবিষয়ে যত্নপৰ হৈ ধৰ্ম্মবলত বাঘবক ৰক্ষা কৰি যাবলৈ ধৰিলে।

১২৮। এনেতে ঋষ্যমুক* পৰ্বতৰ ওচৰত বিচৰণ কৰি থকা বানৰসমূহৰ অধিপতি ভেজস্বী হুগ্ৰীবে অদ্ভুত দৰ্শনীয় ৰাম আৰু লক্ষ্মণক দেখি সন্তুষ্ট হৈ খোৰাবোৱা আদি নিজৰ ইষ্টবিষয়ক কামসমূহৰপৰা নিবৃত্ত হল।

১২৯। ধীৰগজগতিগমন মহাত্মা বান্দৰে এইদৰে বিচৰণ কৰি থকা তেওঁলোক দুজনক তাত দেখি অভিশয় বিষয় হল আৰু চিন্তায়ুক্ত হোৱাত ভয়তে তেওঁৰ অন্তৰ ভাগি পৰিল।

১৩০। পৰম পুণ্যময় আৰু স্তম্ভকৰ এই আশ্ৰম বান্দৰসকলৰ আশ্ৰয়স্থল, এই কাৰণেই বান্দৰসকলে তাৰ ভিতৰত আশ্ৰয় লৈ আছিল। গতিকে মহাশক্তিশালী ৰামলক্ষ্মণক তাত দেখি তেওঁলোক ভয়তে আঁতৰ হৈ তাত প্ৰবেশ কৰিলে।

॥ ইতি কিঙ্কিকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত প্ৰথম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

* মন্তক ৰবিৰ শাপত ৰত্নমুক পৰ্বত বালীৰ অগম্য। এই কাৰণে হুগ্ৰীবাৰি বান্দৰগণে বালীৰ ভৱত তাত আশ্ৰয় লৈ আছিল। এতিয়া ৰাম লক্ষ্মণক তালৈ অহা দেখি জানোচা এওলোক বালীৰ দ্বন্দ্ব এই আশঙ্কাত সন্তুষ্ট হৈ সকলোটিয়ে পৰ্বতৰ ভিতৰলৈ দোমাই গৈছিল—টাকাৰ।

দ্বিতীয় সৰ্গ

সুগ্ৰীবৰ আতঙ্ক আৰু ৰামলক্ষ্মণৰ গুৰিলৈ হনুমানক প্ৰেৰণ

১। সুগ্ৰীব অত্যুৎকৃষ্ট অস্ত্ৰধাৰী মহাত্মা ৰাম আৰু লক্ষ্মণ এই বীৰ ভ্ৰাতৃযুগলক দেখি সশঙ্কিত হল।

২। তেতিয়া কপিশ্ৰেষ্ঠ, সুগ্ৰীবে উদ্বিগ্নচিত্তে সকলো ফালে চকু ফুৰাই চাই কোনো এঠাইতে থিৰেৰে থাকিব নোৱাৰা হল।

৩। মহাবলশালী সেই দুজনক দেখি তেওঁ তাত থাকিবলৈ মন নকৰিলে, অতিশয় ভীত হোৱাত তেওঁৰ মন তেনেই বিষণ্ণ হৈ পৰিল।

৪—৫। তেতিয়া ধৰ্ম্মাত্মা বান্দৰসকলৰ অধিপতি সুগ্ৰীবে চিন্তা কৰি অতিশয় উদ্বিগ্ন হৈ আন আন সকলো বান্দৰৰ লগত কথাৰ গুৰুত্ব আৰু লঘুতা উভয় পক্ষকে বিচাৰ কৰি ৰাম আৰু লক্ষ্মণক দেখি তেওঁৰ মন্ত্ৰীবৰ্গক কবলৈ ধৰিলে।

৬। “এওঁলোক দুজনে নিশ্চয় বালীৰ দ্বাৰা প্ৰেৰিত হৈছে দুৰ্গম এই বনত প্ৰবেশ কৰিছেহি আৰু চীৰ বসন পিন্ধি ছদ্মবেশে ঘূৰি ফুৰি এই ঠাইত উপনীত হৈছে।”

৭। তাৰ পিচত সুগ্ৰীবৰ মন্ত্ৰীসকলে শ্ৰেষ্ঠ ধনুৰ্দ্ধাৰী সেই দুজনক দেখি সেই গিৰিশৃঙ্গ এৰি আন শ্ৰেষ্ঠ এটা শিখৰলৈ গতি কৰিলে।

৮, তালৈ গৈ যুথপতি বান্দৰসকলে তেওঁলোকৰ অধিনায়ক কপিশ্ৰেষ্ঠ সুগ্ৰীবক বেঢ়ি ধৰি তেওঁৰ চাৰিওফালে থিৰাপি ললে।

৯। বান্দৰবোৰৰ সকলোৰে স্মৃদ্ধি আদি সকলো বিষয়তে সমানভাৱেই তেওঁলোকৰ শক্তিৰ বলতে পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গসমূহ কপাই ইখন পৰ্ব্বতৰ পৰা আনখন পৰ্ব্বতলৈ প্ৰস্থান কৰিবলৈ ধৰিলে।

১০। আৰু লাফ দি দি যাওতে মহাবলশালী তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ দুৰ্গ সংলগ্ন পুষ্পিত বৃক্ষাদি ভাঙি চূৰমাৰ কৰিলে।

১১। এইদৰে মহামহা বান্দৰসকলে জপিয়াই জপিয়াই গৈ থাকোতে সেই মহাপৰ্ব্বত নিবাসী যুগ, মাৰ্জ্জাৰ আৰু শাৰ্দূলাদি জন্তুবোৰ সন্মত্ত হৈ উঠিল।

১২। অত্যুৎকৃষ্ট সেই পৰ্ব্বতলৈ গৈ মন্ত্ৰীবৰ্গই কপিশ্ৰেষ্ঠ সুগ্ৰীবৰ লগত মিলিত হল আৰু হাতযোৰ কৰি তেওঁৰ চাৰিওফালে থিয় দি থাকিল।

১৩। তেতিয়া বাগ্মীপ্ৰবৰ হনুमानে বালীৰপৰা অস্ত্ৰাশ্ব আশঙ্কা কৰি ভয়ভ্ৰম হৈ থকা সুগ্ৰীবক কব ধৰিলে।

১৪। “বালীৰ কাৰণে আপোনালোকৰ মনত যি চিন্তাকোভ (ভয়) হৈছে তাক পৰিত্যাগ কৰক, কাৰণ এই মলয় পৰ্বতত বালীৰ পৰা পাব লগা ভয়ৰ কোনো কাৰণ নাই।

১৫। হে কপিশ্ৰেষ্ঠ, যাৰ কাৰণে উদ্বিগ্ন হৈ আপুনি ইয়ালৈ দৌৰি আহিলে ক্ৰুৰ-দৰ্শন আৰু ক্ৰুৰমূৰ্ত্তি সেই বালীক মই ইয়াত দেখা পোৱা নাই।

১৬। হে সৌম্য, আপোনাৰ পাপকৰ্ম্মা যিসকলকৈ বালীৰ পৰা আপুনি ভয় পাইছে সেই দুষ্টান্ধা বালী ইয়াত নাই, এতেকে মই ভয়ৰ কোনো কাৰণ দেখা নাপাওঁ।

১৭। হে কপিৰাজ, বৰ দুখৰ কথা যে আপোনাৰ এই কাৰ্য্যৰ দ্বাৰা বান্দবত্ব* হে প্ৰকাশ পাইছে, আৰু আপোনাৰ লঘুচিন্ততাৰ (অৰ্থাৎ চঞ্চলমতিৰ) কাৰণেহে আপোনাৰ বুদ্ধিয়েও আপোনাত স্থিৰতা লাভ কৰিব পৰা নাই।

১৮। আপুনি বুদ্ধি আৰু বিজ্ঞানক আশ্ৰয় কৰি ইঞ্জিতৰ দ্বাৰা (অৰ্থাৎ নিশ্চয়ান্বিত) বুদ্ধিৰ দ্বাৰা আনৰ আশয় বুজি লৈ সকলো কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰক। ৰজা বিবুদ্ধি হলে তেওঁ আনক শাসন কৰিব নোৱাৰে।”

১৯। হনুমানৰ এই সজ বাক্য শুনি তাতোকৈ অধিকতৰ সজ বাবো স্বপ্ৰীয়ে তেওঁক বব ধৰিলে।

২০। “হে হনুমান, দীৰ্ঘবাহু, বিশালাক্ষ, তীৰ ধনু আৰু খড়্গধাৰী দেবহুতদয় এওঁ দুজনাক দেখি কাম মনত ভয় নহৈ পাৰে ?

২১। মোৰ আশঙ্কা হৈছে যে পুৰুষোত্তম এওঁ দুজনাক বালীগেহে পঠিয়াইছে। ৰজাসকলৰ মিত্ৰ বহুত, এতেকে এই বিষয়ে বিশ্বাসৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি নিশ্চিত হৈ থকাটো উচিত নহব।

২২। মনুষ্য সমাজত শত্ৰুগণে ছদ্মবেশ ধাৰণ কৰি থাফে বুলি জানিবা, গতিকে চিনিব নোৱাৰা শত্ৰুৱে, বিশ্বাসৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি নিশ্চেষ্ট হৈ থকা জনক ছিত্ৰ পালেই প্ৰহাৰ কৰে।

২৩। কৰ্ত্তব্য কাম সম্বন্ধে বালী বুদ্ধিমান, যিহেতু ৰজাসকল বহুদৰ্শী অৰ্থাৎ প্ৰবঞ্চনাদি নানা উপায়স্ত্ৰ এতেকে তেওঁলোকে শত্ৰুপক্ষক সহজে বধ কৰিব পাৰে। সেই হেতুকে সাধাৰণ মানুহৰ বেশলৈ তেওঁলোকৰ মতিগতি বুজি লোৱা উচিত।

২৪। এতেকে হে বান্দব, তুমিও সাধাৰণ মানুহৰ নিচিনা উদাসীন ভাব লৈ আকৃতি প্ৰকৃতি আৰু কথা-বতৰাৰ পৰা তেওঁলোক দুয়োজনক জানি আহা গৈ।

২৫—২৬। কথা কওঁতে তেওঁলোকৰ মনৰ ভাবলৈ লক্ষ্য ৰাখিবা, যদি দেখা তেওঁলোকে হঠাৎকৈ কথা-বতৰা পাতিছে তেন্তে মোৰ ফলীয়াহৈ প্ৰশংসা বাক্য আৰু ইঞ্জিতৰ দ্বাৰা তেওঁলোকৰ বিশ্বাস জন্মাই ধনু হাতত লৈ তেওঁলোকে এই বাত কিয় প্ৰবেশ কৰিছে তাক সন্দিগ্ধ লবা।

২৭। তাৰ পিচত হে কপিশ্ৰেষ্ঠ, তুমি জানি লবা তেওঁলোকৰ আত্মা বিভক্ত নে মালন,

তেওঁলোকৰ কথা-বতৰা আৰু ভাবভঙ্গীৰ পৰা বুজি লৰা তেওঁলোকৰ ভিতৰত কোনো প্ৰকাৰৰ দুই ভাব আছে নেকি।’

২৮। কপিৰাজ স্ত্ৰীৰূপে এইদৰে আদেশ দিয়াত মাৰুতাম্ভজ হনুমানে ৰাম লক্ষ্মণ য’ত আছে তালৈ যাবলৈ মন কৰিলে।

২৯। এইদৰে স্থিৰ কৰি মহানুভৱ কপিৰ ৰূপে হনুমানে পৰমভীত দুৰ্দ্ধৰ স্ত্ৰীৰূপৰ বাক্য সন্মানে মানি লৈ মহাবলশালী ৰাম, লক্ষ্মণেৰে সৈতে যি ঠাইত আছিল তালৈ গল।

॥ ইতি কিক্কিকাণ্ডেৰ অন্তৰ্ভুক্ত দ্বিতীয় সৰ্গ সমাপ্ত ॥

তৃতীয় সৰ্গ

ৰাম-লক্ষ্মণৰ লগত হনুমানৰ সাক্ষাৎ

১। মহাত্মা স্ত্ৰীৰূপে কথাৰ ভাব বুজি হনুমানে ঋণমুক পৰ্বতৰ পৰা ৰাঘৱ দুজনৰ য’ত আছিল তালৈ জাপ দিলে।

২। তালৈ আহি মাৰুতপুত্ৰ হনুমানে শঠতাক আশ্ৰয় কৰি বান্দৰৰ ৰূপে এৰি ভিক্ষুকৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

৩। তাৰ পিচত হনুমানে সৰল আৰু স্তম্ভৰ স্বৰূপে বাক্য প্ৰয়োগ কৰি বিনীতভাবে-ৰাঘৱ দুজনৰ ওচৰ চাপি তেওঁলোকক প্ৰণাম জনালে।

৪। বীৰ দুজনৰ প্ৰতি যথাবিধি সেৱা পূজা জনাই কপিপ্ৰেষ্ঠ হনুমানে যথাযোগ্য ভাবে প্ৰশংসা কৰি তেওঁলোকৰ লগত কথা পাতিবলৈ সাজু হল।

৫। তাৰ পিচত স্বেচ্ছাই মৃদুভাবে সত্য পৰাক্ৰম দুজনাক উদ্দেশ্য কৰি কব ধৰিলে, “আপোনালোক দুয়োজন ৰাজৰ্ষিসদৃশ আৰু দেৱতুল্য, তাপস আৰু উগ্ৰব্ৰতধাৰী।

৬। সৰ্বোত্তম ব্ৰহ্মচাৰীৰূপ ধাৰণ কৰি বনচাৰী যুগগণ আৰু আন আন প্ৰাণী-সমূহৰ মাজত আতঙ্ক সৃষ্টি কৰি এই ঠাইলৈ অহাৰ কাৰণ কি ?

৭। মহাতেজস্বী আপোনালোক দুয়োজনে পম্পাৰ তীৰবৰ্তী বৃক্ষসমূহৰ সকলোফাল নিৰীক্ষণ কৰি আহি পুণ্যসলিলা এই নদীৰ শোভা বৰ্দ্ধন কৰিছেহি।

৮। আপোনালোক উভয়ে যুবক, ধৈৰ্য্যশীল, স্বৰ্ণকান্তিসম উজ্জল আৰু চীৰবসন ধাৰী, আপোনালোক মহাভুজসম্পন্ন, (কোনো এক দ্ৰুতৰ কাৰণে) দীৰ্ঘ নিঃশ্বাস পেলাই ইয়ালৈ আহি নিজ ৰূপপ্ৰকাশৰ দ্বাৰা এই প্ৰাণীবৰ্গৰ মাজত আতঙ্কৰ সৃষ্টি কৰিছে।

৯। আপোনালোক সিংহসদৃশ গমনশীল, বীৰ, মহাবল আৰু পৰাক্ৰমশালী— আপোনালোকে হাতত যি ধনু লৈ আছে সি ইন্দ্ৰধনুসদৃশ শত্ৰুবিনাশক।

১০। আপোনালোক শ্ৰীমান, ৰূপসম্পন্ন আৰু পৰাক্ৰমত শ্ৰেষ্ঠ বৃষভ সদৃশ, আপোনালোকৰ বাহু কৰীকৰসম, উভয়ে দ্যুতিমান আৰু নবশ্ৰেষ্ঠ।

১১। আপোনালোকে নিজ প্ৰভাবলে পৰ্বতশ্ৰেষ্ঠ এই প্ৰদেশ উত্তাসিত কৰিছে। দেবতুল্য আপোনালোক দুজন ৰাজপদৰ উপযুক্ত হৈও এই স্থানলৈ আহিছে কিয় ?

১২। অনুমান হয় যেন পদ্মপাশলোচন আপোনালোক বীৰপুৰুষগুণে পৰম্পৰে সমান আকৃতি লৈ দেবলোকৰ পৰা আহি ইয়াত উপস্থিত হৈছেহি।

১৩—১৪। অথবা আপোনালোক উভয়ে চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য, যদৃচ্ছাক্ৰমে পৃথিবীত অবতীৰ্ণ হৈছেহি, আপোনালোক বিশাল বক্ষ সম্পন্ন দেবকণী বীৰপুৰুষ—উভয়েৰে স্কন্ধপ্ৰদেশ সিংহ-সদৃশ বহল, মহা উৎসাহ সম্পন্ন, মদগৰ্বিত গোবৃষভসম, আপোনাসকলৰ বাহু অৰ্গলসদৃশ সূদীৰ্ঘ আৰু বৃত্তাকাৰ।

১৫—১৭। এই বাহু সৰ্ব্বালঙ্কাৰে বিভূষিত হোৱাৰ উপযোগী হলেও, অলঙ্কাৰ ৰাশিয়ে ইয়াক বিমণ্ডিত কৰা নাই কিয় ? মই অনুমান কৰোঁ আপোনালোক দুয়োজনে সমগ্ৰ বানন সমন্বিতা বিদ্যা আৰু মেকপৰ্বত বিভূষিতা সঙ্গাগৰা পৃথিবীক বক্ষা কৰাৰ যোগ্য। বিচিহ্ন সোণৰ পানী চৰোৱা নিমজ এই ধনু দুখানি ইন্দ্ৰৰ স্বৰ্ণ বিভূষিত বজ্জৰ নিচিনা শোভা পাইছে, আৰু তুণসমূহো স্তম্ভীক বাণসমূহৰ দ্বাৰা পৰিপূৰ্ণ হৈ স্তম্ভোভিত হৈ আছে।

১৮—১৯। এই শৰসমূহ প্ৰাণবিনাশক, ঘোৰাকৃতি আৰু সন্মুখল সৰ্পসদৃশ। সূদীৰ্ঘ, বৃহৎ আৰু তপ্তকাঞ্চন বিভূষিত খজ্জাঘৰ ছাল ফাটি ওলোৱা সাপৰ নিচিনা তিবব্বিৰ কৰি বিৰাজ কৰি আছে। হে বীৰপুৰুষ যুগল, মই আপোনালোকক ইমানখিনি কথা সোধাতো আপোনাসকলে মোক উত্তৰ দিয়া নাই কিয় ?

২০। হে বীৰযুগল, সূগ্ৰীব নামে কপিশ্ৰেষ্ঠ এজন (ইয়াত) আছে। তেওঁ বীৰ কিন্তু তেওঁৰ ককায়েকে তেওঁক বাহিৰ বৰি উলিয়াই দিয়াত তেওঁ দুখমনে জগত ঘূৰি ফুৰিছে।

২১। প্ৰধান প্ৰধান বান্দৰগণৰ বজা মহাস্বা সূগ্ৰীবে পঠিয়াই দিয়াত মই এইখিনি ঠাই পাইছোহি, মইও বান্দৰ, মোৰ নাম হনুমান।

২২। সেই ধৰ্ম্মাস্বা সূগ্ৰীবে আপোনালোক দুজনৰ লগত সন্ধ্যাত বিচাৰিছে। মই পবনাস্বজ বান্দৰ তেওঁৰ সচিব বুলি জানিব।

২৩। মই কামগ আৰু কামচাৰী, সূগ্ৰীবৰ হিত সাধিবলৈ ইচ্ছা কৰি ছদ্মবেশে ভিক্ষুকৰূপে ঋণ্যমুকৰ পৰা ইয়ালৈ আহিছোঁ।”

২৪। বাক্যতত্ত্ব আৰু বাক্যকুশল হনুমাণে ৰাম লক্ষণ বীৰ দুজনক এইদৰে কৈ উঠি ইয়াৰ অতিবিক্ত আৰু আন একো কথা নকলে।

২৫। তেতিয়া তেওঁৰ এই কথা শুনি শ্ৰীমান ৰামচন্দ্ৰই প্ৰফুল্ল বদনে তেওঁৰ দাঁতিতে থকা লক্ষণক কলে।

২৬। “কপিশ্ৰেষ্ঠ মহাস্বা সূগ্ৰীবৰ এওঁ মন্ত্ৰী ; সূগ্ৰীবকে লগ পাবলৈ বিচাৰি থাকোঁতে এওঁ আহি মোৰ ওচৰত উপস্থিত হৈছেহি।

২৭। এতেকে হে সৌমিত্ৰি, সূত্ৰীৰ সচিব অৰিন্দম বাক্যন্ত এই কপিবৰৰ লগত তুমি স্নেহপূৰ্ণভাবে মধুৰ বাক্যে কথা পাত।

২৮। যিজনে ঋগ্বেদত শিক্ষিত হোবা নাই, যজুৰ্বেদ আয়ত্ত কৰিব পৰা নাই আৰু সামবেদত শিক্ষালাভ কৰা নাই তেনেজনে এইদৰে কথা আৰম্ভ কৰিব নোৱাৰে।

২৯। নিশ্চয় সমগ্ৰ ব্যাকৰণ শাস্ত্ৰও এওঁ বিশদভাবে অধ্যয়ন কৰিছে, কিয়নো বহু কথা কৈছে যদিও তেওঁ কোনো অপশব্দ ব্যৱহাৰ কৰা নাই।

৩০। এওৰ মুখ, চকুযুৰী, ললাট বা ক্ৰয়ুগল অথবা শৰীৰৰ আন কোনো অঙ্গতে কোনোপ্ৰকাৰৰ দোষ উপলক্ষিত নহয়।

৩১। এওৰ কথাবোৰ অতিবিস্তৃত বা সন্দেহপূৰ্ণ নহয়, বাক্য স্থলিত নোহোৱাত কথাবোৰ কণ্ঠতে দীঘলীয়া হোবা নাই আৰু শুনোতা জনৰ মনত ব্যাধাদায়ক নহয়। তেওঁৰ অন্তৰৰ কথাবোৰ কণ্ঠস্থ থকাৰ মধ্যম স্বৰত (নাতি উচ্চ অথবা নাতি নীচ) প্ৰকাশ পাইছে।

৩২। এওঁৰ কল্যাণময়ী হৃদয়ানন্দকাৰিণী কথাখিনি শব্দৰ সংস্কাৰগত ক্ৰম ৰক্ষা কৰি নাতিদীৰ্ঘ বা নাতিহ্ৰস্ব স্বৰত উচ্চাৰিত হৈছে।

৩৩। উৰং, কণ্ঠ আৰু শিৰ স্থান তিনিও স্থানৰে অভিব্যক্তি প্ৰকাশ কৰি বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ বাক্যে এওঁ যি কথা কৈছে তাৰ দ্বাৰা উন্নত খজাধাৰী পুৰুষৰো চিত্ত অনুকূল ভাবাপন্ন হয়।

৩৪। হে অনঘ, যি ৰজাৰ দূত এনেবিধৰ নহয় তেওঁৰ কাৰ্য্যগতি সিদ্ধিলাভ কৰিব পাৰে কেনেকৈ ?

৩৫। আনপক্ষে সি ৰজাৰ কাৰ্য্যনিৰ্বাহক সকল এতাদৃশ গুণসম্পন্ন, তেওঁলোকৰ কাৰ্য্য-প্ৰেৰণাৰ বলতে ৰজাৰ সকলো কাম সিদ্ধ হয়।”

৩৬। ৰামে এইদৰে বোৱাত বাক্যতত্ত্বজ্ঞ লক্ষ্মণে সূত্ৰীৰ মন্ত্ৰী ৰাক্যকুশল পবনাস্ত্ৰজ কপিবৰক কব ধৰিলে।

৩৭। “হে বিদ্বান্ মহাত্মা সূত্ৰীৰ গুণাবলী আমাৰ জনা আছে আৰু আমিও বান্দৰসকলৰ ৰজা সেই সূত্ৰীকে বিচাৰি আছোঁ।

৩৮। হে হনুমান, সূত্ৰীৰ কথামতে ইয়ালৈ আহি তুমি আমাক যি কলা, এতিয়া তোমাৰ কথামতে হে কপিশ্ৰেষ্ঠ, আমিও তাকে কৰিম।”

৩৯। পবনপুত্ৰ কপিবৰ হনুমানে লক্ষ্মণৰ হনিপুণ সেই বাক্য শুনি আহ্লাদিত হল আৰু সূত্ৰীৰ জয়লাভ সম্বন্ধে মনস্তিৰ কৰি তেওঁলোক দুজনৰ ভিতৰত (ৰাম আৰু সূত্ৰীৰ ভিতৰত) সখ্যভাব স্থাপন কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে।

॥ ইতি কিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত তৃতীয় সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুৰ্থ সূৰ্গ হনুমানৰ লগত কথা-বতৰ।

১। শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ মধুৰ ভাবপূৰ্ণ সেই কথা শুনি হনুমানৰ মন হৰ্ষাৱিত হ'ল আৰু কাৰ্য্য সিদ্ধ হোৱা যেন ভাবি মনে মনে স্বেপীৱক চিন্তা কৰিলে।

২। তেওঁ ভাবিলে যে স্বপ্ৰীৱৰ ৰাজ্যলাভ অবশ্যস্বত্বাৱী যিহেতু এগাদৃশ মহাপুৰুষ এজনে নিজ প্ৰযোজন হেতু আহি ইয়াত উপস্থিত হৈছে ইহি এতেকে কাৰ্য্যসিদ্ধিৰ সম্ভাৱনাও উপস্থিত।

৩। তেতিয়া কপিশ্ৰেষ্ঠ হনুমানে পৰম আনন্দিত হৈ বাৰ্য্যবিশাৰদ ৰামক স্মিলে,

৪। “কিন্তু আপুনি আপোনাৰ কনিষ্ঠ ভাতাবে সৈতে পম্পাদান্য শোভিত নানা হিংস্ৰজন্তুৰে পৰিপূৰ্ণ ঘোৰ দুৰ্গম এই বনপ্ৰদেশলৈ অহাৰ কাৰণ কি।”

৫। তেওঁৰ কথা শুনি ৰামৰ ইন্দ্রিত অনুসৰি, লক্ষ্মণে দশৰথাস্বজ ৰামক লক্ষ্য কৰি কব ধৰিলে,

৬। “দশৰথ নামে পৰমদ্ব্যতিসম্পন্ন ধৰ্ম্মবৎসল এজন ৰজা আছিল, তেওঁ স্বধৰ্ম্মত থাকি চাৰিও জাতিৰ প্ৰজাক পালন কৰি আছিল।

৭। তেওঁক হিংসা কৰোঁতা কোনো নাছিল আৰু তেওঁ আন কাকো হিংসা নকৰিছিল, সকলো প্ৰাণীৱৰ্গৰে প্ৰতি তেওঁ দ্বিতীয় পিতামহসদৃশ আছিল।

৮। তেওঁ পৰ্য্যাপ্তপৰিমিত দান দক্ষিণা দি অগ্নিষ্টোমাদি যজ্ঞ সম্পন্ন কৰিছিল। তেওঁৰেই প্ৰথম এই পুত্ৰ, জন সমাজত ৰাম নামে বিখ্যাত।

৯। তেওঁ সকলো প্ৰাণীৰে আশ্ৰয়স্থল, পিতৃ-আজ্ঞাপালনত পটু, ৰজা দশৰথৰ পুত্ৰৱৰ্গৰ ভিতৰত জ্যেষ্ঠ আৰু অধিকতৰ গুণসম্পন্ন।

১০। সকলো ৰাজলক্ষণযুক্ত আৰু ৰাজ্যসম্পদ বিশিষ্ট হৈও ৰাজ্যভ্ৰষ্ট হৈ বনবাস খণিবলৈ মোৰে সৈতে ইয়ালৈ আহিছে।

১১। দিনৰ শেহত মহাতেজস্বী দিবাকৰ সূৰ্য্য যিদৰে (তেওঁৰ ভাৰ্য্যা) প্ৰভাৰ লগত মিলিত হয় জিতেন্দ্ৰিয় ৰামচন্দ্ৰয়ো বনলৈ আহোতে তেওঁৰ ভাৰ্য্যা সীতা তেওঁৰ লগে লগে আহিছিল।

১২। মই তেওঁৰ কনিষ্ঠ ভাতা, গুণতে আকৃষ্ট হৈ কৃতজ্ঞ আৰু বহুজ্ঞ ৰামক দাসত্ব গ্ৰহণ কৰিছোঁ। মোৰ নাম-লক্ষ্মণ।

১৩-১৪। সৰ্ব্বভূতহিত ৰাম অভ্যুৎকৃষ্ট সকলো স্বৰ্গৰ অধীশ্বৰ হৈও বৰ্ত্তমানে ঐশ্বৰ্য্য-বিহীন হৈ বনবাসতে বদ্ধ হৈ থকা কালৰ ভিতৰত আমালোক দুয়োজন নথকা সময়ত কামৰূপী

কোনো এক ৰাক্ষসে তেওঁৰ ভাৰ্য্যাক হৰণ কৰি নিযে। কিন্তু কোন ৰাক্ষসে তেওঁৰ পত্নীক হৰণ কৰি নিলে তাৰ বিষয়ে আমি একো নাজানোঁ।

১৫। দহু নামে দিতিৰ এটা পুত্ৰ শাপবশতঃ ৰাক্ষসত্ব প্ৰাপ্ত হয়। তেওঁ কৈছে যে বানৰাধিপতি সূগ্ৰীব এই কামৰ বাবে সমৰ্থ।

১৬। মহাবীৰ্য্যশালী তেওঁ আপোনাৰ ভাৰ্য্যাক অপহৰণ কৰি নিয়া জনক জানিব। এই বুলি কৈয়ে দহুৱে দিব্যৰূপ ধাৰণ কৰি স্বৰ্গলৈ গতি কৰিলে।

১৭। হে হনুমন, তুমি যি যি কথা শুধিছিলি সেই সকলো কথা যথাযথ ভাবে তোমাক কলৌ। এতিয়া শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ আৰু মই সূগ্ৰীবৰ শৰণ ললোঁ।

১৮। এই ৰামচন্দ্ৰই তেওঁৰ সকলো সম্পত্তি বিলাই দি সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ যশস্তা উপাৰ্জন কৰিছে, আগতে লোকসমূহৰ নাথ স্বৰূপ হৈ তেওঁ এতিয়া সূগ্ৰীবক নাথ হিচাপে পাবলৈ বিচাৰিছে।

১৯। জগতৰ শৰণ্য ধৰ্ম্মবৎসল যি ৰজা দশৰথ যাৰ বোবাবী সীতা, এতিয়া সকলোৰে আশ্ৰয়স্থল সেই দশৰথৰ পুত্ৰ ৰামে সূগ্ৰীবৰ শৰণ মাগিছে।

২০। মদীয় গুৰুদেৱ ধৰ্ম্মাত্মা বাঘব, যিজন সৰ্বলোকৰে শৰণ্য হৈ আদিতৈ সকলোকে আশ্ৰয় দি আছিল, সেইজনে আজি সূগ্ৰীবৰ শৰণ লৈছে।

২১। যি ৰামচন্দ্ৰৰ অনুগ্ৰহ পালে সকলো প্ৰজাই অনুগৃহীত হৈছিল এতিয়া সেই ৰামচন্দ্ৰই বানৰ ৰাজ সূগ্ৰীবৰ অনুগ্ৰহ ভিক্ষা কৰিছে।

২২-২৩। যি ৰজা দশৰথে সদায় আৰু সততে পৃথিবীৰ সৰ্বগুণান্বিত সকলো ৰজাকে (তেওঁৰ দয়া আৰু স্নেহপূৰ্ণ সম্ভাষণৰ দ্বাৰা) সন্মান দেখুৱাই আহিছিল, তিনিও জগততে বিখ্যাত তেওঁৰেই জ্যেষ্ঠ পুত্ৰই বানৰেন্দ্ৰ সূগ্ৰীবৰ শৰণ লৈছে।

২৪। বৰ্ত্তমানে ৰাম শোকাভিভূত আৰু শোবাৰ্ত্ত আৰু শৰণপ্ৰাৰ্থী, গতিকে সূগ্ৰীবে তেওঁৰ যুথপতিসকলে সৈতে তেওঁৰ প্ৰতি অনুগ্ৰহ দেখুৱা উচিত।”

২৫। সুমিত্ৰানন্দন লক্ষ্মণে চকুৰপানী টুকি ককণ স্বৰে এইদৰে কোৱাত বাক্যবিশাৰদ হনুমানে উত্তৰ দিলে,

২৬। “এনেবিধৰ বুদ্ধিসম্পন্ন, জিতক্ৰোধ আৰু জিতেন্দ্ৰিয় পুৰুষৰ লগত অতি সৌভাগ্য-ক্ৰমেহে দেখা-সাক্ষাৎ হয় গতিকে এনে এজনক পাই সূগ্ৰীবে নিশ্চয় তেওঁৰ লগত দেখা গুনা কৰা কৰ্ত্তব্য।

২৭। কিন্তু সূগ্ৰীব বৰ্ত্তমানে ৰাজ্যভ্ৰষ্ট, বালীৰ লগত তেওঁৰ শত্ৰুতা, তেওঁৰ স্ত্ৰীও অপহৃতা, এনে অবস্থাত ককায়েকৰ দ্বাৰা বহিষ্কৃত হৈ ভয়তে অতিপাত সন্তপ্ত হৈ বনৰ ভিতৰত বাস কৰি আছে।

২৮। তথাপি স্বৰ্ঘমুখ সূগ্ৰীবে আমাৰ সকলোৰে সৈতে সীতাৰ অন্বেষণ কাৰ্য্যত আপোনালোকক সহায় কৰিব।”

২৯। হনুমানে মধুৰবাক্যে স্পষ্টভাবে এইদৰে কৈ বাৰ্ষ্য ৰামক উদ্দেশ্য কৰি কলে, “ভেনেহলৈ আমি এতিয়া সূগ্ৰীবৰ ওচৰলৈ যাওঁ।”

৩০। হনুমানে এইদৰে কোৱাত ধৰ্ম্মাস্ত্ৰা লক্ষণে যথাযোগ্যভাবে তেওঁলৈ পূজা অৰ্চনা জনাই ৰাঘব ৰামক কলে,

৩১। “মাকত পুত্ৰ হনুमानে হুষ্টচিন্তে কথাখিনি যিদৰে কলে তাৰ পৰা অনুমান হল হে ৰাঘব, সুগ্ৰীবৰ কাৰ্য্য সিদ্ধ হৈছে আৰু অপুনিও কৃতকৃত্য হৈছে।

৩২। কথা কোৱাৰ সময়ত তেওঁৰ মূখৰ বৰণ প্ৰসন্ন আৰু তেওঁৰ চিন্তাও প্ৰফুল্ল, এতেকে মাকত পুত্ৰ বীৰ হনুমানে মিছা কথা কোৱা নাই।”

৩৩। তাৰ পিচত মহাপ্ৰাক্ত পবননন্দন হনুমানে ৰঘুবংশজাত বীৰ দুজনাক লৈ কপিৰাজৰ ওৰিলৈ গল।

৩৪। তেওঁ ভিক্ষুকৰ ৰূপ এৰি বান্দৰৰ ৰূপ ললে আৰু বীৰযুগলক পিঠিত তুলি লৈ সুগ্ৰীবৰ ওচৰলৈ প্ৰস্থান কৰিলে।

৩৫। এইদৰে বিপুল যশস্বী, শুভমতি মহাবিক্ৰমশালী কপিৰ ৰ পবনহাতে কাৰ্য্যত সিদ্ধিলাভ কৰি পৰম আনন্দিত হল আৰু ৰাম লক্ষ্মণক লগত লৈ গিৰিবৰলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধা কাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুৰ্থ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চম সৰ্গ

সুগ্ৰীব মিলন

১। হনুমানে ঋষ্যমুকৰ পৰা মলয় পৰ্ব্বতলৈ গৈ বীৰ ৰাঘব দুজনৰ কথা কপিৰাজ সুগ্ৰীবৰ ওচৰত এইদৰে জনালে।

২। “হে মহাপ্ৰাক্ত, এইজনেই সত্য আৰু দৃঢ় বিক্ৰমশালী ৰাম, তেওঁৰ কনিষ্ঠ ভ্ৰাতা লক্ষ্মণে সৈতে আহি উপস্থিত হৈছেহি।

৩। ইক্ষাকু কুলত তেওঁৰ জন্ম, আৰু দশৰথৰ পুত্ৰ, ধৰ্ম্মপালনতে প্ৰবৰ্ত্তিত হৈ পিতৃ আজ্ঞা পালন কৰি আছে।

৪। ৰজা দশৰথে ৰাজস্ব আৰু অশ্বমেধাদি যজ্ঞৰ দ্বাৰা অগ্নিদেৱতাক সন্তুষ্ট কৰে আৰু শই শই, হাজাৰে হাজাৰে গোদান দক্ষিণা দিয়ে।

৫। তেওঁ তপস্তা আৰু সত্যপৰায়ণতাৰ দ্বাৰা এই পৃথিৱী পালন কৰি আহিল। তেওঁৰ মহিষী এগৰাকীৰ কাৰণে তেওঁৰ এই পুত্ৰ ৰাম বনলৈ আহিছে।

৬। মহাস্ত্ৰা ৰামে সংযতচিন্তে বনত বাস কৰি থাকোতে বাবে তেওঁৰ ভাৰ্য্যাক হৰণ কৰি নিয়ে, এতিয়া তেওঁ আপোনাৰ শৰণ মাগিছে।

৭। পৰম পুজনীয় ভাই-ককাই ৰাম লক্ষ্মণে আপোনাৰ লগত সখ্যতাৰ ইচ্ছা কৰিছে, আপুনি এওঁলোকক গ্ৰহণ কৰি উভয়কে প্ৰস্তুত কৰক।”

৮। বান্ধবাধিপ স্ত্ৰীৰে হনুমানৰ কথা শুনি অধিকতৰ শোভনীয়ৰূপ ধাৰণ কৰিলে আৰু প্ৰফুল্লচিত্তে ৰাঘবক কবলৈ ধৰিলে।

৯। “আপুনি ধৰ্ম বিষয়ে দীক্ষিত, স্ত্ৰীত আৰু সকলোৰে প্ৰতি দয়াশীল, বায়ুপুত্ৰ হনুमानে আপোনাৰ গুণগ্ৰাম যথাযথ ভাবে বৰ্ণনা কৰিছে।

১০। এতেকে হে প্ৰভু, যিহেতু আপুনি মোৰ নিচিনা বান্ধব এজনৰ লগত সখ্য্যভাব বিচাৰিছে, এষে মোৰ পক্ষে যথেষ্ট সন্মানজনক আৰু সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ লাভ।

১১। যদিহে মোৰ লগত সখ্য কৰাটো আপোনাৰ প্ৰকৃত ইচ্ছা তেন্তে এই মই হাত আগবঢ়াই দিছোঁ, আপুনি নিজ হাতেৰে মোৰ হাত গ্ৰহণ কৰি সখ্য্যভাবৰ মৰ্য্যাদা সূচু কৰক।”

১২-১৭। স্ত্ৰীৰে স্ত্ৰীৰে স্ত্ৰীৰে এই কথা শুনি ৰামে অতিশয় প্ৰফুল্লচিত্তে তেওঁৰ হাতেৰে স্ত্ৰীৰ হাত গ্ৰহণ কৰিলে, আৰু পৰমপ্ৰীত হৈ উভয়েৰে সৌহাৰ্দক আশ্ৰয় কৰি দৃঢ়ভাবে তেওঁক আলিঙ্গন কৰিলে। তাৰ পিচত অৰিন্দম হনুমানে ভিক্ষুকৰ ৰূপ পৰিত্যাগ কৰি নিজৰূপ লৈ দুডোখৰ কাঠ ঘৰি জুই জলাই ললে আৰু প্ৰজ্জ্বলিত অগ্নিক ফুল সন্তাৰেৰে পূজা সৎকাৰ কৰি পৰমপ্ৰীত হৈ সমাহিতচিত্তে তেওঁলোক দুজনৰ মাজত সেই অগ্নিক সংস্থাপিত কৰিলে। এইদৰে দুয়োজনে প্ৰজ্জ্বলিত অগ্নিক প্ৰদক্ষিণ কৰাৰ পিচত ৰাম আৰু স্ত্ৰীৰ উভয়েৰে মাজত সখ্য্যভাব স্থাপন হল। তাৰ পিচত কপিৰ স্ত্ৰীৰ আৰু ৰাঘব উভয়ে প্ৰীতমনে পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ প্ৰতি চোবাচুই কৰি তৃপ্তি লাভ কৰিব ধৰিলে, অনুমান হল যেন এই তৃপ্তিৰ আৰু ওৰ নপৰে। তেতিয়া স্ত্ৰীৰে ৰাঘব ধামক কলে, “আপুনি মোৰ বুকুৰ সখা, আমাৰ সখ-দুখ একে।”

১৮-২১। স্ত্ৰীৰে পৰম হৃষ্টচিত্তে ৰাঘবক এইদৰে কৈ, ফুল আৰু পাতৰ ভৰতে জকমক শালগছৰ স্তম্ভৰ শাখা এটা ভাঙি আনি মাটিত পাতি লৈ ৰাঘবে সৈতে তাত বহিল।

২১। তেতিয়া মাকতপুত্ৰ হনুমানে আনন্দতে চন্দনবৃক্ষৰ পুষ্পিত ঠাল এটা ভাঙি আনি লক্ষণক বহিবলৈ দিলে। তাৰ পিচত পৰমপ্ৰীত স্ত্ৰীৰে আনন্দাশ্ৰুপূৰ্ণ নয়নে মধুব বাক্যে ৰামক কবলৈ ধৰিলে, “হে ৰাম, ৰাজ্যৰ পৰা বিতাৰিত হৈ ভয়তে আঁতুৰহৈ এই ঠাইত বিচৰণ কৰি ফুৰিছোঁ।

২২। মোৰ ভাৰ্য্যাক বালীয়ে অপহৰণ কৰি নিছে, ভয়তে সন্তত্বতহৈ এই ঠাইকে দুৰ্গৰূপে আশ্ৰয় কৰি উল্ৰাস্ত চিত্তে বনৰ ভিতৰত বাস কৰি আছোঁ।

২৩। হে ৰাঘব, ভাড়া বালীৰ দ্বাৰা বহিষ্কৃতহৈ তেওঁৰ লগত শত্ৰুতা স্থাপন হোৱাৰ কাৰণে মই এতিয়া ভয়ত্ৰস্ত, আপুনি মোক অভয় দান কৰক।

২৪। হে কাকুৎস্থ, আপুনি এতিয়া এনে বৰক যাতে মোৰ ভয়ৰ কোনো কাৰণ নেথাকে।”

২৫। স্ত্ৰীৰে এইদৰে কোৱাত ধৰ্মবৎসল, তেজস্বী, ধৰ্মজ্ঞ ৰামে ইহাি এটা মাৰি স্ত্ৰীৰক কলে, “হে মহাকপি, মিত্ৰতা যে উপকাৰৰ ফলস্বৰূপ এই কথাটো মোৰ জনা আছে।

২৬। আপোনাৰ ভাৰ্য্যপহাৰী বালীক মই বধ কৰিম, স্বৰ্গসদৃশ সমুজ্জল আৰু তীক্ষ্ণ মোৰ শৰসমূহ অব্যৰ্থ।

২৭। কঙ্কপত্ৰেৰে আচ্ছন্ন ইন্দ্ৰৰ বজ্জ সদৃশ এই শৰসমূহ দ্ৰুতবেগে দ্বৰ্ভুত বালীৰ ওপৰত নিপাতিত হব।

২৮। এই শৰসমূহৰ অগ্ৰভাষ অতি তীক্ষ্ণ ইয়াৰ পাববোৰ সৰল আৰু ইহঁত মহাক্ৰুদ্ধ ভুজঙ্গ সদৃশ, অতএব সৰ্পসদৃশ তীক্ষ্ণশৰ সমূহৰ দ্বাৰা বালীক আজিয়েই নিহত হোৱা দেখিব।

২৯। এই শৰসমূহৰ দ্বাৰা নিহতহৈ তেওঁ চূৰ্ণাকৃত হোৱা পৰ্ণিত সদৃশ মাটিত বাগৰি পৰিব।” তেতিয়া স্ত্ৰীৰে বাঘৰৰ আশ্ৰয়িতকৰ সেই বাক্য শুনি পৰম প্ৰীত হল আৰু উৎকৃষ্ট বাক্যে এইদৰে কব ধৰিলে—

৩০। “হে নবশ্ৰেষ্ঠ বীৰপুৰুষ, আপোনাৰ অনুগ্ৰহতে মোৰ প্ৰিয়া ভাৰ্য্যা আৰু বাজ্য উভয়কে লাভ কৰিব পাৰিম। এতেকে হে নবদেবতা, আপুনি মোৰ শত্ৰু অগ্ৰজ বালীৰ প্ৰতি এনে কাম কৰক যাতে তেওঁ পুন মোক হিংসা বৰিব নোৱাৰে।’

৩১। ৰাম আৰু স্ত্ৰীৰৰ শুভ মিলন হোৱাৰ লগে লগে সীতাৰ পদ্মাকৃতি, কপিৰাজৰ স্বৰ্ণাভ আৰু ৰাক্ষসগণৰ অগ্নিভূল্য* ৰাম চকুবোৰ এক সময়তে স্পন্দিত হ’ব ধৰিলে।

॥ কিঙ্কিজাকাণ্ডৰ অন্তৰ্ভুক্ত পঞ্চম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষষ্ঠ সৰ্গ

সীতাৰ বজ্জালঙ্কাবাদি দৰ্শন

১—৪। পৰম প্ৰীতহৈ স্ত্ৰীৰে পুন ৰঘুনন্দন ৰামক কবলৈ ধৰিলে “ৰাম, আপুনি কিয় এই নিৰ্জ্জন বনলৈ আহিছে, আপোনাৰ ভ্ৰাতা লক্ষ্মণে সৈতে বনত বাস কৰি থাকোতে আপুনি আৰু ধীমান লক্ষ্মণ নথকা স্ত্ৰীৰে পাই গুপ্ত জটায়ুক বধ কৰি ৰাক্ষসে কান্দি থকা অবস্থাতে আপোনাৰ ভাৰ্য্যা জনকাজ্ঞা মণ্ডলীক হৰণ কৰি আপোনাৰ আৰু আপোনাৰ ভাৰ্য্যাৰ লগত বিচ্ছেদ ঘটাই মনত দুখ দিছে—এই সকলো কথা মোৰ মন্ত্ৰীপ্ৰধান সেৱক হনুমাণে মোক জনাইছে।

৫। হে ৰাঘৱ, আপুনি আপোনাৰ ভাৰ্য্যাৰ বিয়োগ হেতু যি দুখ পাইছে অতি

* সীতাৰ চকু পদ্মসদৃশ, বালীৰ চকু স্ত্ৰবৰ্ণ সদৃশ আৰু ৰাক্ষসগণৰ চকু অনল সম। ভিবোতাৰ ৰাম চকুৰ সন্দেহ নহয় শুভ আৰু পুৰুষৰ পক্ষে অন্তত।

শীত্বে ভাৰপৰা মুক্তি পাব, মই আপোনাৰ অপহৃত ভাৰ্য্যাক তাহানি কালৰ নষ্টহোৱা দেৱক্ৰতিৰ (বেদৰ)* নিচিনাকৈ পুনৰুদ্ধাৰ কৰি আনিম।

৬। হে অৰিন্দম, সীতা বসাতলতে থাকক বা অন্তৰিক্ষতে থাকক মই তেওঁক উদ্ধাৰ কৰি আনি আপোনাৰ হাতত সমৰ্পণ কৰিম।

৭। হে ৰাঘব, এয়ে মোৰ প্ৰকৃত কথা আপুনি তাক নিশ্চয় কৈ জানিব, স্বয়ং ইন্দ্ৰৰে সৈতে স্বৰাস্বৰগণেও সীতাৰ হৰণ ভগন (জীৰ্ণ) কৰিব নোৱাৰিব।

৮। হে মহাবাহু, বিষমিশ্ৰিত খাচু যিদৰে কেৱে জীৰ্ণ কৰিব নোৱাৰে আপোনাৰ ভাৰ্য্যাক তদনুৰূপ বুলি জানিব। আপুনি শোক পৰিহাৰ কৰক মই আপোনাৰ প্ৰিয়া ভাৰ্য্যাক উদ্ধাৰ কৰি আনিমেই।

৯। অনুমানৰ দ্বাৰা জানিব পাৰিছোঁ নিষ্ঠুৰাচৰণকাৰী ৰাক্ষসে যাক হৰণ কৰি নিয়া দেখিছিলোঁ তেওঁই নিশ্চয় মৈথিলী হব, ইয়াত কোনো সন্দেহ নাই।

১০। সেই সময়ত বিষধৰ সৰ্পৰাজৰ ভাৰ্য্যাসদৃশ ৰাষণৰ কোলাত থাকি ‘হা ৰাম।’ ‘হা ৰাম।’ ‘হা লক্ষ্মণ।’ বুলি তেওঁ বিহ্বল স্বৰে চীৎকাৰ কৰি আছিল মাত্ৰ।

১১। শিলাখণ্ডৰ ওপৰতে মোক লৈ পাঁচজন বান্দৰ ইয়াত বহি থকা দেখি তেওঁ তেওঁৰ ওৰণি (উত্তৰীয় বস্ত্ৰ) আৰু পৰম পবিত্ৰ স্মশোভন অলঙ্কাৰবাজি ইয়াতে পেলাই দিয়ে।

১২। হে ৰাঘব, সেইবোৰ সংগ্ৰহ কৰি আমি ইয়াতে থৈ দিছোঁ, মই সেইবোৰ আনো, আপুনি চিনি লওক।”

১৩। এই কথা শুনা মাত্ৰকে ৰামে প্ৰিয়বাদী স্ত্ৰীবিধ কলে ‘সখা, আপুনি বেগেতে আনক, পলম কৰিছে কিয়?’ স্ত্ৰীবিধ এইদৰে কোৱা মাত্ৰকে তেওঁ পৰ্ব্বতৰ গহীন গুহাত প্ৰবেশ কৰিলে, তাৰ পিচত ৰামৰ হিত কামনা আকাঙ্ক্ষা কৰি সেই ওৰণি আৰু অলঙ্কাৰ উলিয়াই আনি ‘এইয়া চাওঁক’ বুলি কৈ কপিৰৰে ৰামক সেইবোৰ দেখুৱালে।

১৬। তাৰ পিচত ৰামে সেই বস্ত্ৰ আৰু অলঙ্কাৰ আদি হাতত লোৱাত কুঁৱলীয়ে চকা চক্ষুৰ নিচিনাকৈ তেওঁৰ মুখমণ্ডল চকুৰ লোৰে ভৰপূৰ হল।

১৭। সীতাৰ প্ৰতি তেওঁৰ যি স্নেহ তাতে উৎখলি উঠা বাষ্পবাষিতে দূষিত মুখমণ্ডলে সৈতে ৰামে “হা প্ৰিয়ে।” বুলি চিঞৰি উঠি অধৈৰ্য্য হৈ মাটিত পৰি গল।

১৮। অত্যাৎক্ৰষ্ট সেই অলঙ্কাৰ ৰাশি বাবে বাবে বুকুৰ মাজত লৈ গাঁতৰ ভিতৰত থকা ক্ৰুদ্ধ সৰ্পৰ নিচিনাকৈ তেওঁ বাবে বাবে দীৰ্ঘ নিঃশ্বাস পেলাবলৈ ধৰিলে।

১৯—২০। অবিৰতধাৰে তেওঁৰ চকুৰ পৰা অশ্ৰুধাৰা পৰিব ধৰিলে, এনেতে মলিন বদনে ওচৰতে থকা লক্ষ্মণক দেখা পাই ৰামে বিলাপ কৰি কৰি কবলৈ ধৰিলে, “চোৱাঁ লক্ষ্মণ, হৰণ কৰি নিওঁতে বৈদেহীয়ে শৰীৰৰ পৰা উলিয়াই পেলাই দিয়া এই উত্তৰীয় আৰু অলঙ্কাৰ সমূহ।

২১। হৰণ কৰি নিয়াৰ সময়ত কোমল তৃণপূৰ্ণ ভূমিভাগৰ ওপৰত নিশ্চয় সীতানে এই অলঙ্কাৰ পেলাই দিছিল, ইয়াৰ ৰূপ এতিয়াও ঠিক সেইদৰেই আছে।”

* মধুকৈটতে ব্ৰহ্মাৰ পৰা বেদ অপহৰণ কৰি নিয়াত ভগবান বিষ্ণুৱে মধুকৈটক বধ কৰি বেদ উদ্ধাৰ কৰে—এই আখ্যান।

২২। ৰামে এইদৰে কোৱাত লক্ষ্মণে কবলৈ ধৰিলে, ‘মই কেঘৰ আৰু কুণ্ডল যুগল চিনি নাপাওঁ।

২৩। কিন্তু সদায় তেওঁৰ পাদবন্দনা কৰি আছিলোঁ। কাৰণে তেওঁৰ নুপুৰযুগল চিনি পাইছোঁ।’ ইয়াৰ পিচত বাঘৰে সূগ্ৰীৱক এইদৰে কবলৈ ধৰিলে।

২৪। “সূগ্ৰীৱ, কণ্ঠকটোন কদমুৰ্ত্তি সেই ৰাক্ষসে মোৰ প্ৰাণপ্ৰিয়া সীতাক হৰণ কৰি নিওঁতে সি কোনপিনে যোৱা যেন দেখিলে।

২৫। সি থাকে ক’ত? সেই ঘোৰ ৰাক্ষসে মোক যি দুখ দিছে তাৰ ফলত মই সকলো ৰাক্ষসকে ধ্বংস কৰিম।

২৬। মোক এইদৰে ক্ৰুদ্ধ কৰি যি ৰাক্ষসে মৈথিলীক হৰণ কৰি নিছে তাৰ জীৱনকাল শেষ হোৱাত সি এতিয়া মৃত্যুৰ দুৱাৰ মুখত উপস্থিত হৈছেহি।

২৭। হে কপিৰাজ, যি নিশাচৰে প্ৰবঞ্চনা কৰি বনৰ মাজৰ পৰা মোৰ প্ৰিয়ভৃত্যক হৰণ কৰি নিছে, মোৰ সেই শত্ৰু ক’ত আছে মোক বওক মই তাক এতিয়াই যমপুৰীলৈ পঠাওঁ।”

॥ ইতি কিঙ্কিকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষষ্ঠ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

সপ্তম সৰ্গ

পৰম্পৰাৰ সহায় প্ৰতিজ্ঞা কৰি ৰাম আৰু সূগ্ৰীৱৰ ভিতৰত মিত্ৰতা স্থাপন

১। শোকবিহ্বল ৰামে কপিপ্ৰবৰ সূগ্ৰীৱক এইদৰে কোৱাত, তেওঁ অক্ৰপূৰ্ণ নেত্ৰে বাস্পগদগদকণ্ঠে হাতযোৰ কৰি কবলৈ ধৰিলে।

২। “হে ৰাম, পাপমতি সেই ৰাক্ষসৰ গুপ্তবাস আৰু শৌৰ্য্য বীৰ্য্য অথবা সুবংশজাত তাৰ কুলপৰিচয়ৰ কথা মই একোকে ভালদৰে নাজানো।*

৩। তথাপি, হে অৱিন্দম আপুনি শোক পৰিত্যাগ কৰক, সত্যৰ নামত শপথ কাঢ়ি কৈছোঁ মই এনেদৰে যত্ন কৰিম যাতে মৈথিলীক আপুনি পাব পাৰে।

৪। বাবগক সবংশে বধ কৰি আপুনি যাতে নিজৰ পৌৰুষ অহুভব কৰি অতি শীঘ্ৰে প্ৰীত হব পাৰে মই তাকে কৰিম।

* ভালদৰে নাজানো বোলোতে সূগ্ৰীৱে সঁচা কথাকে কৈছে। পিচত হনুমানক কওঁতে কৈছিল যে বাঘৰ ৰাক্ষসৰ বজা আকসি লভাত থাকে। এইখিনি কথা সূগ্ৰীৱে জানে কিন্তু বাঘৰ বিষয়ে বিবৰণ তেওঁৰ জ্ঞান নাই —এয়ে মূল কথা।

৫। আপুনি এইদৰে ব্যাকুল হোৱাৰ আৱশ্যকতা নাই, আপোনাৰ ভিতৰত যি ধৈৰ্য্যভাব নিহিত আছে তাক স্বৰণ কৰক, আপোনাৰ নিচিনা জনৰ পক্ষে বুদ্ধিৰ এনে লঘুতা শোভা নাপায়।

৬। গুৰুতৰ ভাৰ্য্যাবিৰহৰ দুখ মায়া অনুভব কৰি আছোঁ। কিন্তু মই এনেদৰে শোকাভিভূত হোৱা নাই আৰু ধৈৰ্য্যও পৰিত্যাগ কৰা নাই।

৭। মই এজন সাধাৰণ বান্দৰ মাথোন, তথাপি মোৰ ভাৰ্য্যাৰ কাৰণে তেনেদৰে শোক কৰা নাই। আপুনি মহাত্মা আৰু সুশিক্ষিত, অধিক কি অতিশয় ধৈৰ্য্যশীল আৰু মহান।

৮। এতেকে যি চকুৰ লো বাগৰি পৰিব ধৰিছে তাক ধৈৰ্য্যতাৰে সৈতে সম্বৰণ কৰক। সত্ত্বগুণ সম্পন্ন পুৰুষৰ মৰ্য্যাদাস্বৰূপ যি ধৈৰ্য্যগুণ আপুনি তাক পৰিত্যাগ নকৰিব।

৯। মহা বিপদ, অৰ্থাভাব অথবা প্ৰাণান্তকৰ ভয় উপস্থিত হলেও ধৃতিমান পুৰুষে নিজ বুদ্ধিবলে বিচাৰ কৰি চাই তেনেই অবসন্ন নহয়।

১০। যি মানুহে সকলো সময়তে বিকল হয়, সি মুৰ্খ, বোজা দিয়া নাৰে যিদৰে পানীত ডুব যায়, শোকতে অবশ হৈ সিও নিমগ্ন হয়।

১১। হে ৰাম, মই হাতঘোৰ কৰি কাবোঁ কৰিছোঁ, আপুনি প্ৰসন্ন হওক, পুৰুষস্বক আশ্ৰয় কৰি শোকক লাই নিদিব।

১২। যি মানুহ শোকৰ অনুগামী হয়, তাৰ স্মৃতি নাই আৰু তাৰ তেজৰো হ্ৰাস হয়, এতেকে আপুনি শোক নকৰিব।

১৩। হে ৰাজেন্দ্ৰ, শোকাভিভূত মানুহৰ জীৱন সংশয়াপন্ন হয়। এনেবিধৰ শোক পৰিত্যাগ কৰি আপুনি অকল ধৈৰ্য্যকেহে আশ্ৰয় কৰক।

১৪। মই বয়স্ক হিচাপহে আপোনাক এই হিতবচন কৈছোঁ, উপদেশ দিবলৈ নহয়। আপোনাৰ লগত মোৰ যি বয়স্ৰুভাব তালৈ আস্থা ৰাখি আপুনি শোক নকৰিব।”

১৫। মধুৰবাক্যে স্ত্ৰীৰে ৰাখবক এইদৰে সান্ত্বনা দিলত তেওঁ কাপোৰৰ আঁচলৰে চকুৰলোৰে ভিত্তা মুখমণ্ডল মচি ললে।

১৬। স্ত্ৰীৰ কথামতে প্ৰভু কাৰুণ্যকুলমণি ৰামচন্দ্ৰই প্ৰকৃতিস্থ হৈ স্ত্ৰীৰক আকোৱালি ধৰি কবলৈ ধৰিলে।

১৭। “হে স্ত্ৰীৰ, স্নেহপূৰ্ণ হিতকৰ বয়স্ৰুই যি কৰিব পাৰে তাৰ অনুৰূপ আৰু উপযুক্ত কাম আপুনি সম্পন্ন কৰিছে।

১৮। “হে সখা, আপোনাৰ অনুনয়পূৰ্ব্বক বাক্যাৱলীৰ দ্বাৰা মই এতিয়া প্ৰকৃতিস্থ হৈছোঁ, এনে এজন বন্ধু বিশেষকৈ এই কালত অতি দুৰ্লভ।

১৯। কিন্তু আপুনি মৈথিলীক বিচাৰি উলিয়াবলৈ আৰু লগতে ৰত্নমূৰ্ত্তি ছৰাস্বা সেই বাৰণৰ ধ্বংস সাধিবলৈ যত্নপৰ হব লাগিব।

২০। আনপক্ষে আপোনাৰ কাৰণে বিশ্বস্ত চিন্তে মোৰ কি কৰিব লগীয়া আছে তাকো কওঁক, বৰ্ধাকালত স্নেহজ্ঞত যিদৰে সকলো ফলবান হয়, আপোনাবোৰো সকলো কাম সেইদৰে সকল হব।

২১। মই অভিমানপূৰ্বক যি কথা আপোনাক দা'লোঁ (বালীক বধ কৰিম বুলি) হে কপিশাৰ্দুল, সেই কথা যথার্থতে কোৱা বুলি ধৰি লব।

২২। মই আগতে কোনোদিনে মিছা কথা কোৱা নাই আৰু ভবিষ্যতেও নকম, মই অঙ্গীকাৰ কৰি এই কথা কৈছোঁ আৰু সত্যক আগত বাখি শপথ দালোঁ।”

২৩। এই কথা শুনি আৰু বিশেষকৈ বাঘবে কৰা প্ৰতিজ্ঞাৰ কথা শুনি আন আন বান্দৰ মন্ত্ৰীবৰ্গে সৈতে স্তম্ভীৰ হৰ্ষাশ্বিত হল।

২৪। তাৰ পিচত এইদৰে ঐকান্তিক ভাবে নৰ আৰু বান্দৰ উভয়ে সখ্যতাবত্ত আবদ্ধ হৈ পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ স্তম্ভ দুখৰ কথাবতৰা হব ধৰিলে।

২৫। ৰাজৰাজেশ্বৰ মহানুভাব ৰামৰ এই কথা শুনি বান্দৰবীৰাগ্ৰগণ্য বিদ্বান স্তম্ভীৰে মনে মনে তেওঁৰ কাৰ্য্য সুসম্পন্ন হোৱা বুলি ধৰি ললে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টম সৰ্গ

বালীৰ লগত শত্ৰুতাৰ কাৰণ বিষয়ে প্ৰশ্ন

১। ৰামে পৰম সন্তুষ্ট চিত্তে এইদৰে কোৱাত স্তম্ভীৰে মনত বৰ আনন্দ পালে। ততিয়া তেওঁ লক্ষ্মণাগ্ৰজ বীৰ ৰামচন্দ্ৰক এইদৰে কবলৈ ধৰিলে।

২। “আপোনাৰ নিচিনা সৰ্ব্বগুণাশ্বিত এজনক মই মোৰ সখা হিচাপে পোৱাটো সকলোপ্ৰকাৰে দেৱতাসকলৰে অতুগ্ৰহৰ ফল বুলি ধৰিব লাগিব, তাত কোনো সংশয় নাই।

৩। হে প্ৰভু ৰাম, হে অনঘ, আপোনাৰ সহায়ত মই স্বৰ্গৰাজ্যও লাভ কৰিব পাৰোঁ স্বৰাজ্য লাভ কৰাটো কোনো কথাৰ কথাই নহয়।

৪। হে বাঘব, অগ্নিক সাক্ষী কৰি ৰঘুবংশৰ এজনক নিয়ন্ত্ৰণে লাভ কৰি বৰ্ত্তমানে এই বন্ধু আৰু স্নেহদৰ্শকৰ ভিতৰত সন্মানৰ পাত্ৰ হৈছোঁ।

৫। আনপক্ষে মইও যে আপোনাৰ অনুৰূপ বয়স্ক এই কথাটো আপুনি ধীৰে ধীৰে জানিব পাৰিব, মোৰ নিজগুণৰ কথা আপোনাৰ আগত নিজে প্ৰকাশ কৰিবলৈ অক্ষম।

৬। হে জিতেন্দ্ৰিষ প্ৰবৰ, তবাদৃশ বিত্ত্বান্ধা মহাত্মাসকলৰ অসীম ষড়্যা আৰু প্ৰতিভাবো অচল।

৭। সাধুস্বভাবসম্পন্ন বয়স্কসকলে তেওঁলোকৰ পৰস্পৰৰ সোণ, ৰূপ অথবা স্নেহৰ অলঙ্কাৰাদিক পৃথক পৃথক ভাগ বুলি নধৰি এক অবিভক্ত সম্পত্তিৰ নিচিনা জ্ঞান কৰে।

৮। আচ্যন্তেই হওক বা দৰিদ্ৰই হওক, স্থথডেই থাকক বা দুখডেই থাকক দোষযুক্তযে হওক বা নিৰ্দোষেই হওক বন্ধুবোহে বন্ধুৰ পৰম পৰম গতি।

৯। তেওঁলোক দুয়োজনৰ ভিতৰত স্নেহৰ বান্ধনি এনে বিধৰ হোৱাৰ গতিকে, হে অনাথ, বন্ধুৰ কাৰণে জগতত ধন স্থথ আনকি শৰীৰভাগ পৰ্য্যন্ত কাহিনী প্ৰবৰ্ত্তি আছে।”

১০। প্ৰিয়দৰ্শন স্থগ্ৰীৱৰ এই কথা শুনি ৰামে প্ৰফুল্লবদনে ইন্দ্ৰসদৃশ ধীমান লক্ষ্মণক আগত ৰাখি কলে “সখা আপুনি যি কৈছে কথাটো প্ৰকৃততে তেনে।”

১১। পিচ দিনা ৰাম আৰু মহাবলশালী লক্ষ্মণক মাটিতে থকা দেখি স্থগ্ৰীৱে সতৃষ্ণনয়নে বনৰ চাৰিওফালে চকুফুৰাই চাবলৈ ধৰিলে।

১২। তাৰ পিচত বান্দৰৰাজে ওচৰতে অলপ পাত আৰু ফুলভৰে জকমক কৰি থকা ভ্ৰমৰগণে স্থশোভিত এ ডাল শালগছ দেখা পালে।

১৩। সেই গছডালৰ বেচি ঠাল থকা এটা ঠাল ভাঙি আনি ৰামৰ ওচৰত পাতি লৈ ৰামে সৈতে তেওঁ তাত বহি পৰিল।

১৪। তেওঁলোক দুজনক এইদৰে বহিলোবা দেখি হনুमानে আন এডাল শালগছৰ ঠাল ভাঙি আনি বিনীত ভাবে লক্ষ্মণক তাত বহিব দিলে।

১৫—১৬। সালপুষ্পপৰিপূৰ্ণ শ্ৰেষ্ঠ সেই পৰ্বত প্ৰদেশত প্ৰশান্ত সমুদ্ৰসদৃশ ৰামচন্দ্ৰ স্থখে উপবিষ্ট হোৱাৰ পিচত স্থগ্ৰীৱে আনন্দতে অধীৰ হৈ স্নেহভৰে ধীৰ আৰু মধুৰ বাক্যে ৰামক কবলৈ ধৰিলে।

১৭। “ৰাম, মই ভ্ৰাতাৰ দ্বাৰা বিতাড়িত হৈ ভাৰ্য্যাক হেৰুৱাই ভষ্মবাকুল চিন্তে মনৰ দুখেতে এই ঋণ্যমুক পৰ্বতত বিচৰণ কৰি আছোঁ।

১৮। এইদৰে মোৰ ভ্ৰাতা বালীৰ দ্বাৰা বহিস্কৃত হোৱাত তেওঁৰ লগত বৈৰভাব স্থাপন হয় আৰু সেই কাৰণে সন্তপ্ত হৈ উদ্ভ্ৰান্তচিন্তে, ভষ্ম হৈ আছোঁ।

১৯। হে সৰ্বলোকাভ্যপদ ৰাম, বালীৰ পৰা ভীত হৈ বৰ্ত্তমানে মই অনাথবৎ। প্ৰসন্ন হৈ আপুনি মোৰ প্ৰতি অনুগ্ৰহ কৰক।”

২০। স্থগ্ৰীৱে এইদৰে কোৱাত তেজস্বী ধৰ্ম্মবৎসল কাকুত্স্থ ৰামে হাঁহি এটা মাৰিহে যেন স্থগ্ৰীৱক কবলৈ ধৰিলে,

২১। “হে সখা, উপকাৰৰ ফলস্বৰূপ মিত্ৰতা আৰু সেইদৰে অপকাৰৰ লক্ষণ শত্ৰুতা। আপোনাৰ ভাৰ্য্যাপহাৰীক মই আজিয়েই বধ কৰিম।

২২। হে মহাভাগ, পাখীলগোৱা উগ্ৰতেজস্বী স্বৰ্ণবিভূষিত এই শৰসমূহ কাৰ্ত্তিকেয়ৰ বনত উৎপন্ন।

২৩। এই শৰসমূহ কঙ্কপত্ৰেৰে আচ্ছাদিত আৰু ইন্দ্ৰৰ বজ্জসদৃশ, হুল্লৰ পাবয়ুক্ত, ইহঁতৰ অগ্ৰভাগ অতি তীক্ষ্ণ আৰু ইহঁত ৰোষপূৰ্ণ স্পৰ্শসদৃশ।

২৪। বালীনামে আপোনাৰ যিজন ভ্ৰাতা আছে, তেওঁ আপোনাৰ শত্ৰু আৰু শ্ৰোহাচাৰী, মোৰ এই শৰসমূহৰ দ্বাৰা পৰ্বত সদৃশ তেওঁক নিহত হোৱা আপুনি চাই থাকক।”

২৫-২৬। বাঘবৰ কথা শুনি বান্দৰসৈন্তবাহিনীপতি স্ত্ৰীৰে অতুল আনন্দ প্ৰকাশ কৰিলে আৰু 'সাদু' 'সাদু' বুলি তেওঁৰ বাক্য শলাগি কবলৈ ধৰিলে "বাম, শোকাভিকৃত সকলৰ আপুনি গতি, মই শোকাৰ্ভ আৰু আপোনাৰ সখা সেয়েহে আপোনাৰ ওচৰত মোৰ এই কাকুতি।

২৭। আপুনি হাত আগবঢ়াই যি অগ্নিক সাক্ষী কৰি মোক বয়স হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছে, মই সত্যৰ নামত শপথ লৈ কৈছোঁ যে মোৰ জীৱনতকৈ আপুনি অধিক গৰীয়ান।

২৮। আপোনাক বয়স বুলি মানি লৈ বিশ্বস্তত্বে মই সকলো কথা আপোনাক কৈছোঁ, মোৰ অন্তৰৰ এই একমাত্ৰ দুখ আৰু সেয়ে সদায় মোৰ মন ক্ষুণ্ণ কৰি থৈছে।"

২৯। অশ্রুপূৰ্ণ নেত্ৰে এইমাত্ৰ কৈ, স্ত্ৰীৰ বৰ্ণ বোধ হোৱাত ইয়াতকৈ অধিক আৰু একো কব নোৱাৰিলে।

৩০-৩১। তাৰ পিচত নদীৰ ঢলৰ নিচিনা উথলি অহা চকুৰ লো। বাঘৰ ওচৰত ধৈৰ্য্যৰ সৈতে ধাৰণ কৰি তেওঁৰ সন্দৰ চকু দুটি মচিলে আৰু দীঘলবৈ জমুনিয়াহ কাটি তেজস্বী স্ত্ৰীৰে পুনঃ বামক কবলৈ ধৰিলে।

৩২। "বাম, প্ৰথমতে বালীয়ে মোক মোৰ নিজৰাজ্যৰ অধিকাৰৰ পৰা বঞ্চিত কৰি তেওঁৰ বলাধিক্য হেতু নানান কটু কথা শুনাই মোক ভংগনা কৰে।

৩৩। মোৰ প্ৰাণত কৈ প্ৰিয়া ভাৰ্য্যাক অপহৰণ কৰে আৰু মোৰ যিসকল বন্ধুবান্ধব আছিল তেওঁলোকক বন্ধনত ৰাখি অববোধ কৰে।

৩৪। হে বাঘব, সেই দুৰাশ্বাই মোক বধ কৰিবলৈ সদায় যত্নপৰ হৈ থাকে। তেওঁ মোক বধ কৰিবলৈ পঠিৱা বহুত বান্দৰ মই বধ কৰিলোঁ।

৩৫। এই আশঙ্কা কৰিহে, হে বাঘব, আপোনাক দেখি ভয়তে আপোনাৰ ওচৰ চপা নাছিলোঁ, ভয়ৰ কাৰণ উপস্থিত হলে প্ৰাণিগণে সকলোফালৰ পৰা কেবল ভয়কেহে পায়।

৩৬। বাম, কেবল হনুমান প্ৰমুখ এই কেইজনেই মোৰ সহায়, এই কাৰণেই এনে বিপন্ন হৈও মই প্ৰাণ ধাৰণ কৰি আছোঁ।

৩৭। মোৰ অতি চেনেহৰ এই বান্দৰ কেইজনে মোক সকলো ফালৰ পৰা ৰক্ষা কৰি আছে, মই গন্তব্যস্থানলৈ গলে তেওঁলোক লগে লগে যায় আৰু মই য'তে থাকোঁ তেওঁলোকো তাতে থাকে।

৩৮। বাম, সংক্ষেপতে মোৰ বিবৰণ এয়ে, ইয়াতকৈ অধিক জনাই আৰু কি লাভ ? বিখ্যাত বীৰ্য্যশালী মোৰ জ্যেষ্ঠ ভাতা বালীয়েই মোৰ একমাত্ৰ শত্ৰু।

৩৯। বৰ্ত্তমানে মই অন্তোপায় হোৱাত মোৰ অহুমান হৈছে তেওঁৰ বিনাশ হলেই মোৰ সকলো দুখৰ ওৰ পাৰিব : মোৰ স্বথ আৰু জীৱন তেওঁৰ বধৰ লগত সংশ্লিষ্ট।

৪০। বাম, মোৰ শোকৰ এইয়ে কাহিনী ; শোকাভিকৃত হৈ আপোনাক নিবেদন কৰিলোঁ। স্বথ দুখ সকলো অবস্থাতে বন্ধুবেই বন্ধুৰ গতি।"

৪১। স্ত্ৰীৰ এই কথা শুনি বামে তেওঁক কলে, "এই শত্ৰুতাৰ হোৱাৰ কাৰণ কি তাৰ মূল কথাটো শুনিবলৈ মোৰ ইচ্ছা হৈছে

৪২। হে কপিপ্ৰবৰ, আপোনাৰ বৈৰীভাবৰ কাৰণ শুনাৰ পিচত আপোনালোক উভয়ৰে বলাবল নিৰূপণ কৰি আপোনাৰ স্থৰ কাৰণে কৰিব লগীয়া মোৰ যি হব পাৰে তাক স্থিৰ কৰিম।

৪৩। আপোনাৰ অপমানৰ কথা শুনি বৰ্ষাকালৰ পানীৰ শ্ৰোতৰ নিচিনা ভীষণ এক ক্ৰোধে মোৰ অন্তৰ কঁপাই তুলিছে।

৪৪। মোৰ ওপৰত বিশ্বাস ৰাখি আপুনি হুটুচিন্তে মোক সকলো কথা জনাওক, ধনুত বাণ সংযোগ কৰি মই আপোনাৰ শত্ৰুক বিনাশ কৰিম।”

৪৫-৪৬। মহাত্মা কাকুৎস্থে এইদৰে কোবাত স্তম্ভীভাৱে তেওঁৰ লগত থকা বান্দৰ চাৰিজনৈ সৈতে অসীম আনন্দ লাভ কৰিলে আৰু তাৰ পিচত তেওঁ প্ৰফুল্লবদনে লক্ষ্মীপ্ৰজ ৰামক বৈৰভাবৰ সকলো কথা যথাযথভাবে কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

নবম সৰ্গ

বালীৰ লগত শত্ৰুতাৰ কাৰণ বৰ্ণনা

১। বালী নামে শত্ৰুবিনাশক মোৰ জ্যেষ্ঠ ভাতা আমাৰ পিতাৰ অতি স্নেহৰ আৰু আদিত্তে মোৰো সন্মানৰ পাত্ৰ আছিল।

২। পিতাৰ মৃত্যু হোৱাত মন্ত্ৰীবৰ্গৰ সকলোৱে মিলি বালীক জ্যেষ্ঠ বুলি সসন্মানে একমত হৈ বান্দৰৰ ৰাজ্যত তেওঁক ৰজা পাতিলে।

৩। তেওঁ আমালোকৰ পিতৃপিতামহসকলৰ স্মৃতিত এই ৰাজ্য শাসন কৰি থকা কালৰ ভিতৰত মই সদায় প্ৰণতভাবে তেওঁৰ দাসৰ নিচিনালৈ তেওঁৰ লগতে আছিলোঁ।

৪। দুন্দুভিৰ অগ্ৰজ ভাতা মায়াবী নামে ময়দানবৰ* তেজস্বী এটা পুত্ৰ আছিল, আদিত্তে জীসংক্ৰান্ত ঘটনা লৈ মায়াবীৰ বালীৰে সৈতে ঘোৰ শত্ৰুতা হয়।

৫। এদিনাখন ৰাতি সকলো প্ৰাণী শুই পৰাত (অৰ্থাৎ মাজমান নিশাত) সেই মায়াবীয়ে কিষ্কিন্ধাৰ দ্বাৰদেশলৈ আহি উত্তেজিতভাবে গৰ্জন কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু বগলৈ বালীক আহ্বান কৰিলে।

* মূলত ময়দানবৰ নাম উল্লেখ কৰা নাই। উত্তৰাকাণ্ডৰ বৰ্ণিত ঘটনাৰ লগত মিল ৰাখি মূলত লিখিত মূলত পদে ময়দানবৰক উদ্দেশ্য কৰিছে বুলি বুজিব লাগিব। মায়াবী দুন্দুভিৰ পুৰুষ ভাতাহে।

৬। শুই থকা কালৰ ভিতৰতে ভ্ৰাতা বালীয়ে মাষাবীৰ ভৈৰব গৰ্জন শুনি সহিব নোৱাৰ তুৰন্তে বাহিৰলৈ ওলাই আহিল।

৭। এইদৰে কোষতে অধীৰ হৈ অস্থবশ্ৰেষ্ঠ সেই মাষাবীৰ বধ কৰিবলৈ ওলাই আহোতে তেওঁৰ তিবোতাবৰ্গে আৰু প্ৰগত হৈ সূৰ্যো তেওঁক বাধা দিওঁ।

৮। কিন্তু মহাবলশালী বালীয়ে কাৰো হকা বাধা নুশুনি ওলাই গল; ভ্ৰাতৃৰ প্ৰতি স্নেহবশতঃ মইয়ো তেওঁৰ লগত ওলাই গলোঁ।

৯। তেতিয়া অস্থৰে মোৰ ভ্ৰাতাক আঁক অলপ দূৰত মোকো থকা দেখি ভয়তে সন্মস্ত হৈ ভীষণ দৌৰ দিলে।

১০। তাক এইদৰে ভীত হৈ দৌৰা দেখি আমাও তাৰ পিচে পিচে আৰু অধিক বেগে দৌৰিব ধৰিলোঁ। সেই সময়ত চন্দ্ৰ উদিত হৈছিল শুণে বাটটো ভালদৰে দেখা গৈছিল।

১১। আমাক পিচে পিচে লাগি থকা দেখি অস্থৰে ভূগেৰে আবৃত পৃথিবীৰ দুৰ্গম এটা গাঁতত প্ৰবেশ কৰিলে।

১২। শত্ৰু এইদৰে গাঁতত সোমাই যোৱা দেখি বালীৰ থং উঠিল, তেওঁৰ ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাম ক্ষুদ্ৰ হল। তেওঁ মোক কলে.—

১৩। ‘স্বগ্ৰীব মই গাঁতত প্ৰবেশ কৰি যুদ্ধত শত্ৰুক বধ কৰি ওলাই নাহোঁ মানে তুমি অতি সাবধানে এই গাঁতৰ মুখত থাক।’

১৪। শত্ৰু-সন্তাপক তেওঁৰ এই কথা শুনি মইও তেওঁৰ লগত যাবলৈ ওলালোঁ, কিন্তু তেওঁ মোক তেওঁৰ ত্ৰীচৰণৰ শপথ দি অকলে গাঁতত সোমাই গল।

১৫। তেওঁ গাঁতত এইদৰে সোমাই থাকোতে এবছবৰো অধিক কাল অতিবাহত হল। আৰু মইও এই কালটো গাঁতৰ মুখতে থাকিলোঁ।

১৬। তেতিয়া মোৰ ভ্ৰাতা বিনষ্ট হোৱা জানি, ভ্ৰাতাক আৰু দেখা নাপাম এই ভাবতে মোৰ চিন্তা ব্যাকুল হৈ উঠিল আৰু ভ্ৰাতা নিহত হল বুলি মনত শঙ্কা উপান্বত হল।

১৭। তাৰ পিচত বহুত কাল উকলি যোৱাত ফেনযুক্ত বস্ত্ৰ গাঁতৰ পৰা ওলাই অহা দেখা পালোঁ। তেতিয়া মোৰ মনত আৰু অধিক শোকৰ ভাব উপজিল।

১৮। লগে লগে অস্থৰবোৰৰ চিঞৰো কাণত পৰিল, কিন্তু সংগ্ৰামৰত অগ্ৰণ ভ্ৰাতাৰ চীংকাৰ মোৰ কাণত নপৰিল।

১৯—২০। এই সকলো চিহ্ন দেখি ভ্ৰাতা নিহত হোৱা বুলি মোৰ মনত খেলালে; তেতিয়া হে সখা, পৰ্ৱতাকাৰ শিলাখণ্ডৰ দ্বাৰা গাঁতৰ মুখখন ঢাকি থৈ, শোকাভিজুত হৈ তেওঁৰ ভৰ্ণণ-কাৰ্য্য শেষ কৰি কিকিদ্ধালৈ উভতি আহিলোঁ। বালী নিহত হৈছে এই আচল কথাটো গোপন কৰিলেও মন্ত্ৰীসকলে তাৰ গম পালে।

২১—২৪। তেতিয়া তেওঁলোক সকলোৰ মিলিত হৈ মোৰ ওচৰলৈ আহি মোক ৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰিলে। হে ৰাঘব, মই এইদৰে স্ত্ৰায়মতে ৰাজ্য শাসন কৰি থাকোঁতে কপিপ্ৰবৰ

বালীয়ে দানব শত্ৰুক বধ কৰি উভতি আহিল। মোক ৰাজ্যত অভিষিক্ত হোৱা দেখি ক্ৰোধতে তেওঁৰ চকু বঙা পৰি উঠিল আৰু মোৰ মন্ত্ৰীবৰ্গক অববোধ কৰি নানাপ্ৰকাৰ কটুবাক্যে তেওঁলোকক তিৰস্কাৰ কৰিলে। সেই সময়ত মোৰ তেওঁক প্ৰতিবোধ কৰিব পৰা শক্তি থকাতো জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতাৰ প্ৰতি সন্মান দেখুৱাই মই তেনে পাপ ভাবক মনত স্থান নিদিলোঁ। তেতিয়া মোৰ ভ্ৰাতাই তেওঁৰ শত্ৰুবৰ্গক বধ কৰি নগৰৰ ভিতৰত প্ৰবেশ কৰিলে।

২৫। তাৰ পিচত মহাত্মা অগ্ৰজক যথাযথভাবে সন্মান দেখুৱাই প্ৰাণ জনোবাতো তেওঁ প্ৰফুল্লচিত্তে আশীৰ্বাদ নকৰিলে।

২৬। মই মোৰ মুকুটেৰে তেওঁৰ চৰণ স্পৰ্শ কৰি সেৱা জনালোঁ। তথাপি তেওঁ মোৰ প্ৰতি ক্ৰুদ্ধ হৈয়ে থাকিল, প্ৰসন্ন নহল।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত নবম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দশম সৰ্গ

বালীৰ দ্বাৰা সুগ্ৰীৱ বিতাৰিত হোৱা বৰ্ণনা

সুগ্ৰীৱে কবলৈ ধৰিলে

১। তাৰ পিচত সকলোৰে হিতকামনা কৰি ক্ৰোধতে পৰিপূৰ্ণ ক্ষুব্ধচিত্ত ভ্ৰাতাৰ ওচৰলৈ গৈ তেওঁক প্ৰসন্ন কৰিবলৈ মই কবলৈ ধৰিলোঁ,

২। “হে ভ্ৰাতা, ভাগ্যগুণে আপুনি শত্ৰুক বধ কৰি কুশলে উভতি আহিছে। হে নাথনন্দন আপুনি মোৰ নিচিনা নাথহীনজনৰ একমাত্ৰ নাথ।

৩। পূৰ্ণচন্দ্ৰসদৃশ উজ্জ্বল বহু শলাকায়ুক্ত এই ছত্ৰ আৰু চোৰঁৰ যাক ইমানদিনে মই ধাৰণ কৰি আছিলোঁ। আপুনি তাক গ্ৰহণ কৰক।

৪। হে নৃপ, ভয়াৰ্হচিত্তে মই এবছৰকাল সেই গাঁতৰ মুখত বৈ আছিলোঁ। গাঁতৰ মুখত ভিতৰৰ পৰা ওলাই অহা তেজ দেখা পাই মোৰ অন্তৰ শোকতে অভিভূত হল।

৫। তেতিয়া ব্যাকুল হৈ পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গ এটা আনি গাঁতৰ মুখ বন্ধ কৰি ধলোঁ।

৬। তাৰ পিচত সেই ঠাই এৰি আহি মই কিষ্কিন্ধাত প্ৰবেশ কৰোঁ, পুৰজন আৰু মন্ত্ৰীবৰ্গে মোক বিষন্নবদন দেখি মোক ৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰিলে,

৭। কিন্তু মই ইচ্ছা কৰি অভিষিক্ত হোৱা নাই, এতেকে আপুনি মোক ক্ষমা কৰিব। আপুনিহে ইয়াৰ মাননীয় ৰজা, মই আগতে যি আছিলোঁ (অৰ্ধাং দাস) এতিয়াও সেয়ে।

৮। আপুনি নথকাৰ কাৰণে ৰাজ্য ৰজাবিহীন হোৱাত মন্ত্ৰীবৰ্গৰ নিৰ্দ্ধেশমতে মই ৰজা হও, অমাত্য আৰু পৌৰগণে সৈতে এই ৰাজ্য, শিক্ৰটক হৈ মোৰ ৬৭খত শ্ৰুত হৈ আছিল মাত্ৰ।

৯। এতিয়া মই তাক আপোনাত সমৰ্পণ কৰিলোঁ। হে সৌম্য, হে শত্ৰুনিহীন আপুনি ক্ৰোধ নকৰিব।

১০। হে ৰাজন, মই বন্ধাঞ্জলি হৈ মূৰ পাতি আপোনাত শৰণ মাগিছোঁ। মন্ত্ৰী আৰু পুৰবাসীগণে বলপূৰ্বক মোক ৰাজপদত অধিষ্ঠিত কৰিছে, যাতে ৰজা নথকাৰ কাৰণে দেশ শূণ্য বুলি আন জয়কাজ্জী বীৰে ইয়াক জয় কৰিব নোৱাৰে।”

১১। মই স্নেহপূৰ্ণভাবে এইদৰে কোৱাতো কপি প্ৰবৰে মোক ভৎসনা কৰিলে আৰু ধিক্। ধিক্ বুলি তেনে বহু কথা কলে।

১২। শেহত তেওঁ প্ৰজা আৰু মাননীয় মন্ত্ৰীবৰ্গক মাতি আনি সহৃদয়কলৰ আগতে অতি গৰ্হিত বাক্যে গালি শপনি দি কলে,

১৩। “আপোনাসকলে জানে যে ৰাতিৰ কালত মহা অশ্বৰ মাঘাবীয়ে ক্ৰুদ্ধ হৈ মোৰ লগত যুদ্ধ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰি মোক আহ্বান কৰে।

১৪। তাৰ সেই আহ্বান শুনি মই ৰাজপ্ৰাসাদৰ পৰা ওলাই যাওঁ।

১৫। মোৰ এই নিষ্ঠুৰ ভ্ৰাতাও লৰা-লৰিকৈ মোৰ পিচে পিচে গমন কৰে। এনে অবস্থাত মহাবলী সেই অশ্বৰে ৰাত্ৰিকালত, লগত আন এজনে সৈতে মোক দেখি দৌৰ দিলে, খেদি গৈ আমি ওচৰচপা দেখি প্ৰকাণ্ড এটা গাঁতৰ ভিতৰত সোমাল।

১৬। অশ্বৰক, ভীষণ অতি বৃহৎ সেই গাঁতৰ ভিতৰত সোমোৱা দেখি মোৰ কদাকাৰ ক্ৰবমতি এই ভ্ৰাতাক কলোঁ।

১৭। এই অশ্বৰক বধ নকৰাকৈ এই ঠাইৰ পৰা বগৰীলৈ উভতি যোৱাৰ মোৰ ইচ্ছা নাই। এতেকে মই ইয়াক বধ নকৰোঁ মানে তুমি এই গাঁতৰ মুখত বৈ থাক।

১৮। তাক তাতে থকা জানি মই দুৰ্গম সেই গাঁতত প্ৰবেশ কৰোঁ। আৰু গাঁতৰ ভিতৰত সেই অশ্বৰক বিচাৰি ফুৰোতে মোৰ এবছৰকাল গল।

১৯। অৱশেষত বহুত কষ্ট কৰি ভয়ঙ্কৰ সেই শত্ৰুক মই লগ পাওঁ আৰু স্ৰাতিবৰ্গে সৈতে তাক বধ কৰোঁ।

২০। নিহত হৈ মাটিত পৰি চীৎকাৰ কৰোতে তাৰ মুখদি যি তেজ বাহিৰ হল তাৰে গাঁতৰ মুখ ভৰিপৰাত ওলাই অহাটো টান হৈ পৰিল।

২১। পৰাক্ৰমশালী সেই শত্ৰুক নিপাত কৰি মনৰ স্থগতে ওলাই আহিবলৈ ইচ্ছা কৰি দেখোঁ যে গাঁতৰ মুখ বন্ধ; ওলোৱাৰ পথ নাই।

২২। তেতিয়া মই স্ত্ৰীৰ স্ত্ৰীৰ বুলি বাৰ বাৰ চিঞৰাতো কোনো উত্তৰ নাপাই মোৰ মনত বৰ বেজাৰ লাগিল।

* বন্ধা নামাকিলে ৰাজ্যত বহুত বিপদ হয় আৰু শত্ৰুৱেও হল পায়। এই কাৰণে সেই সময়ত ৰাজ্য কটকপূৰ্ণ।

২৪। যি হওক বহুবাৰ ভৰিৰে প্ৰহাৰ কৰাৰ পিচত সেই শিলটো ওফৰি গল আৰু তেতিয়াহে মই ওলাই আহি বাট লৈ এই গুবীলৈ আহিব পাৰিলোঁ।

২৫। তাৰ নিজৰ কাৰণে ৰাজপদ ইচ্ছা কৰি নিৰ্ভুৰ এই স্ত্ৰীয়ে ভাতৃস্নেহ পাহৰি মোক তাত আবদ্ধ কৰি থয়।”

২৬। এই বুলি কৈ কপিৰ বালীয়ে কোনো প্ৰকাৰৰ সঙ্কোচবোধ নকৰাকৈ গাত এখনমাত্ৰ কাপোৰে সৈতে মোক নিৰ্ৰাসিত কৰিলে।

২৭। হে ৰাঘব, এইদৰে বহিষ্কৃত হৈ ভাৰ্য্যাক হেৰুৱাই বালীৰ ভয়তে হাবি-বননি আৰু সমুদ্ৰে সৈতে সমগ্ৰ পৃথিবী পৰ্য্যটন কৰিলোঁ।

২৮। কোনো কাৰণবশত এই ঋতুমুক পৰ্বতত বালীৰ প্ৰবেশ নিষিদ্ধ* হোৱাৰ কাৰণে ভাৰ্য্যাক হেৰুৱাই মনৰ দুখতে এই গিৰিবৰত বাস লৈছোঁহি।

২৯। হে ৰাঘব, মোৰ ঘোৰ শত্ৰুতাৰ কথা আপোনাক সকলো বিবৰি কলোঁ। চাওক, মই কোনো প্ৰকাৰৰ পাপ নকৰাকৈয়ে এই দুখ পাব লগা হৈছোঁ।

৩০। ৰাম, আপুনি সকলো প্ৰাণীৰে ভয় দূৰ কৰোঁতা, বালীৰ ওপৰত শাস্তি বিধান কৰি প্ৰসন্ন হৈ মোক তেওঁৰ ভয়ৰ পৰা ৰক্ষা কৰক।”

৩১। স্ত্ৰীৰ দ্বাৰা এইদৰে উক্ত হৈ তেজস্বী, ধৰ্ম্মপুৰুষ ৰামে ইহি এটা মাৰি ধৰ্ম্মপুৰুষবাক্যে স্ত্ৰীৰ কবলৈ ধৰিলে,

৩২। “হে সখা, সূৰ্য্যসম দীপ্তিমান তীক্ষ্ণ মোৰ এই শৰসমূহ অব্যৰ্থ, মোৰ ক্ৰোধে পৰিপূৰ্ণ হৈ এই শৰসমূহ অচিৰে দ্ৰুত সেই বালীৰ ওপৰত নিশ্চিন্ত হব।

৩৩। আপুনি জানি থব যেতিয়ালৈ আপোনাৰ ভাৰ্য্যাগ্ৰহাৰক পাপাত্মা দুষ্টৰিদ্ৰা† মোৰ চকুত নপৰে তেতিয়ালৈকে মাত্ৰ সি জীৱিত আছে।”

৩৪-৩৫। মোৰ নিজৰ অনুমানৰ পৰা জানিব পাৰিছোঁ আপুনি মহাশোক সাগৰত নিমগ্ন, আপোনাক মই উদ্ধাৰ কৰিলেই আপুনি নিঃসন্দেহে আপোনাৰ ভাৰ্য্যা আৰু ৰাজ্য লাভ কৰিব।” ৰামৰ হৰ্ষ আৰু পুৰুষত্ববৰ্দ্ধক এই কথা শুনি, স্ত্ৰীৰ পৰম প্ৰীত হল আৰু গভীৰভাবাপন্ন বাক্যে পুনঃ কবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দশম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

* যাত্ৰাৰ দ্বিবিধ শাপত বহুদূৰ পৰ্বতত বালীৰ প্ৰবেশ নিষেধ।

† জ্ঞাতা জীৱিত থকা কালতেই জ্ঞাতাৰ পত্নী আন এজন জ্ঞাতাই গ্ৰহণ কৰাটো এটা পাপ আৰু দুষ্টৰিদ্ৰাৰ কথা।

একাদশ সর্গ

ঋণমুক্ত পৰ্বতত বালীৰ প্ৰবেশ নিষেধ হোৱাৰ কাৰণ

১। বামৰ হৰ্য আৰু পুৰুষত্ববৰ্দ্ধক কথা শুনি স্ত্ৰীৰূপে তেওঁৰ কথাৰ প্ৰতি সন্মান দেখুৱাই তেওঁক প্ৰশংসা কৰি কবলৈ ধৰিলে, “এইটো নিশ্চয় যে আপুনি ক্ৰোধান্বিত হলে যুগান্ত বালৰ ভাস্কৰসম আপোনাৰ মৰ্মভেদী তীক্ষ্ণ শব্দসমূহৰ দ্বাৰা লোকসমূহকো দম্ব কৰিব পাৰে।

২। তথাপিহে বালীৰ পুৰুষত্ব, বলবীৰ্য আৰু ধৃতি যেনে হব পাৰে সেই বিষয়ে একাধ্ৰুতিতে মোৰ পৰা শুনি লৈ তাৰ পিচত যেনে কৰা উচিত হব তেনে কৰক।

৩—৪। বালীয়ে প্ৰতিদিনে সূৰ্য উদিত হোৱাৰ আগতে (অৰ্থাৎ ব্ৰাহ্মমুহূৰ্ত্তত) শৰীৰৰ বানো পৰিশ্ৰম নোহোৱাকৈ পশ্চিম সাগৰৰ পৰা পূব সাগৰলৈ আৰু সেইদৰে দক্ষিণ সাগৰৰ পৰা উত্তৰ সাগৰলৈ (স্নানৰ অৰ্থে) অহা যোৱা কৰি থাকে।

৫। তেওঁ পৰ্বতৰ শিখৰ ভাগত আবোহণ কৰি সদাই প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড শৃঙ্গ সমূহ উভালি লৈ ওপৰলৈ দলিয়াই দি নিজ শক্তিবলে সেইবোৰ আকৌ হাতেৰে ধৰি লয়।

৬। হাবিৰ ভিতৰত নানাবিধ সাৰবান বৃক্ষ বলপূৰ্বক হাতেৰে ভাঙি তেওঁৰ বল প্ৰকাশ কৰি থাকে।

৭। এসময়ত দুন্দুভি নামে এক অস্থৰ আছিল, সি মহাবীৰ্যশালী, তাৰ গাত হাজাৰ হাতীৰ বল, সি কৈলাশ শিখৰসদৃশ মহিষৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি ফুৰিছিল।

৮। সেই দুবান্ধা মহাকায দুন্দুভি বৰদানৰ ফলত মুক্ত হৈ তাৰ বল অতিমাত্ৰাই বৃদ্ধি হোৱাত নদীসকলৰ অধিপতি সমুদ্ৰৰ ওচৰলৈ গল।

৯। উগ্ৰিমালাযুক্ত ৰত্নসমূহৰ আকৰ মহাসমুদ্ৰ অতিক্ৰম কৰি তেওঁক কলে “মোৰ লগত যুদ্ধ দিয়া।

১০। এই কথা শুনি হে ৰাজন, ধৰ্ম্মান্ধা মহাবলশালী সমুদ্ৰ ওলাই আহি কাল-প্ৰবিভ সেই অস্থৰক কলে, “হে যুদ্ধবিশাৰদ তোমাৰ লগত যুদ্ধ কৰিবলৈ মই সমৰ্থ নহওঁ।

১১। কিন্তু যিজনে তোমাৰ লগত যুদ্ধ কৰিব পাৰিব তেওঁৰ কথা কওঁ শুনা।

১২। মহা অৰণ্যৰ ভিতৰত তপস্বীসকলৰ আশ্ৰয়স্থল শঙ্কৰৰ শহৰ হিমবান নামে বিখ্যাত পৰ্বতৰাজ বিচ্যুত আছিল।

১৩। এই পৰ্বতত বহুত বহুত ডাঙৰ জলৰ পুং, নিজৰা আৰু গুহা বৰ্ত্তমান। তেওঁৰেই যুদ্ধ বিষয়ত তোমাক অপাৰ আনন্দ দিব পাৰিব।’

১৩। ভেটিয়া অস্থৰপ্ৰেষ্ঠ দুন্দুভিয়ে সমুদ্ৰক ভীত হোৱা বুজি জানি ধনুনিঃসৃত ভীৰ-বেগে হিমালয়ৰ বনপ্ৰদেশলৈ আহিল।

১৫। তালৈ আহি ঐৰাবতসদৃশ খেত প্ৰস্তৰসমূহ পৃথিবীৰ ওপৰৰ ভূমিভাগলৈ নিক্ষেপ কৰি ভীষণ ৰবে গৰ্জ্জন কৰিবলৈ ধৰিলে।

১৬—১৭। তেতিয়া শুভ্ৰ মেঘসদৃশ সৌম্য মনোহৰ মুৰ্ত্তি হিমবানে নিজ শিখৰত থাকি কলে, “হে ধৰ্মবৎসল ছন্দুভি, তুমি মিছাতে মোক দুখ নিদিবা, মই তপস্বীসকলৰ আশ্ৰয়স্থল মাত্ৰ, যুদ্ধবিদ্ভাত পাৰ্গত নহওঁ।”

১৮। ধীমান গিবিৰাজৰ এই কথা শুনি ছন্দুভিয়ে খঙতে চকু বঙা কৰি কব ধৰিলে।

১৯। “যদি তুমি প্ৰকৃততে যুদ্ধ কৰিবলৈ অসমৰ্থ, অথবা মোৰ ভয়তে যুদ্ধ কৰিবলৈ তোমাৰ প্ৰবৃত্তি নাই তেন্তে কোৱা যুদ্ধেচ্ছ মোৰ লগত কোনে যুঁজ কৰিব পাৰিব?”

২০। বাক্যবিশাৰদ ধৰ্ম্মাত্মা হিমবানে ছন্দুভিৰ এই কথা শুনি ক্ৰোধতে অশ্বৰূপৰক এনে এজনৰ নাম কলে যাৰ কথা আগেয়ে কোনোবে কোৱা নাছিল।

২১। হিমবানে কলে “হে মহাপ্ৰাক্ত, বালী নামে ইন্দ্ৰৰ প্ৰতাপবান এজন বান্দৰ পুত্ৰ আছে, শ্ৰীমান সেই বালী অতুল প্ৰভাবান্বিত কিকিদ্ধাত বসতি কৰি আছে।

২২। তাহানি কালত বাসবে (ইন্দ্ৰ) নমুচিব লগত যিদৰে যুদ্ধ কৰিছিল, মহাপ্ৰজ্ঞাবান যুদ্ধবিদ্ভাবিশাৰদ তেবে’হে তোমাৰ লগত তেনেদৰে দ্বন্দ্বযুদ্ধ কৰিবলৈ সমৰ্থ হব।

২৩। যদি প্ৰকৃততে তুমি যুদ্ধ কৰিব বিচৰা তেন্তে অতি শীঘ্ৰে তুমি তেওঁৰ গুৰিলৈ যোৱা, তেওঁ যুদ্ধবিষয়ত বীৰ আৰু আনৰ পৰাক্ৰম সহ্য কৰিব নোৱাৰা বিধৰ।”

২৪। হিমালয়ৰ এই কথা শুনি ছন্দুভি ক্ৰোধতে পৰিপূৰ্ণ হৈ বালীৰ নগৰী কিকিদ্ধা পুৰীলৈ গল।

২৫—২৬। বৰ্ষাকালত নভোমণ্ডলৰ জলপূৰ্ণ মহামেঘখণ্ডৰ নিচিনাকৈ তীক্ষ্ণ শৃঙ্গবিশিষ্ট মহিষৰ ভয়ঙ্কৰ ৰূপ লৈ মহাবলশালী ছন্দুভিয়ে কিকিদ্ধাৰ দ্বাৰদেশত উপস্থিত হল আৰু ছন্দুভিসদৃশ ৰবে মেদিনী কঁপাই গৰ্জ্জিবলৈ ধৰিলে।

২৭। ওচৰত থকা গছ গছনি ভাঙি চুবুৰাৰ কৰিলে, খুৰেৰে পৃথিবী বিদীৰ্ণ কৰিলে, আৰু নিজ গৰ্বতে হাতীয়ে দাঁতেৰে ভেদ কৰাৰ নিচিনাকৈ শিঙেৰে দ্বাৰদেশ ভেদ কৰিব ধৰিলে।

২৮। সেই সময়ত বালী অন্ত পুৰত আছিল, শব্দ শুনি খঙতে জ্বলি উঠি নক্ষত্ৰাকৃতি চন্দ্ৰৰ নিচিনা হৈ তেওঁৰ স্ত্ৰীবৰ্গে সৈতে ওলাই আহিল।

২৯। ছন্দুভিক দেখি সমগ্ৰ বনবিহাৰী বান্দৰগণৰ অধিপতি বালীয়ে অলপীয়া অথচ স্পষ্ট কথাৰে তাক কব ধৰিলে, “ছন্দুভি নগৰৰ দ্বাৰদেশ অবৰোধ কৰি তই চিঞৰি আহ কিয়? তোক মোৰ জনা আছে, হে মহাবলশালী, পাৰ যদি তই তোৰ নিজৰ প্ৰাণ ৰক্ষা কৰ।”

৩০—৩২। ধীমান বান্দৰ ৰজাৰ এই কথা শুনি ছন্দুভিয়ে খঙতে চকুযুৰি বঙা কৰি কব ধৰিলে, “বীৰ, ভিৰোডাক ওচৰত ৰাখি তই এইদৰে কথা কোৱাটো উচিত হোৱা নাই, প্ৰথমতে মোৰ লগত যুদ্ধ দে তেতিয়াহে মোৰ বলৰ পৰিমাণ বুজি পাম।

৩৩। অথবা আজিৰ বাতিটোৰ কাৰণে মই মোৰ ক্ৰোধ সম্বৰণ কৰিলোঁ, হে বান্দৰ উদয়কাল পৰ্যন্ত তোৰ নিজ ইচ্ছামতে স্থখ উপভোগ কৰ।

৩৪। ভই তোৰ বান্দৰবৰ্গক আলিঙ্গন কৰি যি প্ৰবোধবাক্য দিব লাগে দি উঠ, তই সকলো শাখামৃগ (বান্দৰ) কুলৰ বজা। এতেকে তোৰ স্নেহজনৰ লগত মাত কথো দি আহ।

৩৫। কিঙ্কিৰা ৰাজ্যখনো ভালদৰে চাই ল আৰু তোৰ সমান কোনো এজনক এই এই নগৰত স্থাপন কৰ আৰু জীবৰ্গৰ লগত আজিৰ বাতিটোৰ কাৰণে যথা ইচ্ছা ক্ৰীড়া কৰ, মই তোৰ দৰ্প চূৰ্ণ কৰিম।

৩৬। যিজনে পানাসকু, অসাৰধান, পলায়নকাৰী, নিৰস্ত, ক্লেশ, অথবা তোৰ নিচিনা মদমুগ্ধ জীৱন্তোৰ কাৰণে মদোন্মত্ত অবস্থাত থকা জনক বধ কৰে, সি লোকসমাজত ক্লেশ-হত্যা পাণ্ডিত্য লিপ্ত হয়।”

৩৭। হনুভিৰ এই কথা শুনি বালীয়ে তাৰা প্ৰভৃতি জীৱগক বিদায় দি ক্ৰোধপূৰ্ণ ভাবে ইহি এটা মাৰি লাহেকৈ অস্বাধিপতিক কলে, “বে অস্বৰ তই মোক মত্ত বুলি নাভাবিবি, যদিহে যুঁজলৈ তোৰ ভয় নাই তেন্তে জীৱন্তোৰজনিত মোৰ যি মত্ততা যুদ্ধক্ষেত্ৰত তাকেই বীৰপান* বুলি জানিবি।”

৩৮। হনুভিক এইদৰে কৈ বালীয়ে ক্ৰোধতে উদ্দীপ্ত হৈ তেওঁৰ পিতৃদেৱ মহেন্দ্ৰৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত সোণৰ মালাধাৰি ডিঙিত পিন্ধি লৈ যুঁজৰ কাৰণে সান্ধু হল।

৪০। পৰ্বতসদৃশ হনুভিক শিঙত ধৰি কপিকুণ্ডল বালীয়ে ভীষণ ভাবে গৰ্জন কৰি তাক দুবলৈ নিক্ষেপ কৰিলে।

৪১। এইদৰে বালীয়ে তাক নিপাতিত কৰি ভীষণ ভাবে গৰ্জন কৰি উঠিল আৰু পৰি যোৱাৰ লগে লগে তাৰ কাণেদি বক্তৰ শব্দ ববলৈ ধৰিলে।

৪২। উভয়ে ক্ৰোধতে উন্মত্ত আৰু পৰস্পৰে জয় লাভ কৰিবলৈ ইচ্ছুক, গতিকে বালী আৰু হনুভি দুয়োৰো মাজত ঘোৰতৰ এখন সংগ্ৰাম আৰম্ভ হ’ল।

৪৩। ইন্দ্ৰভূল্য পৰাক্ৰমশীল বালীয়ে হাতৰ মুঠি, জাহু, শ্ববি, শিল আৰু গছৰ সহায়ত যুদ্ধ কৰি অস্বৰক আক্ৰমণ কৰিলে।

৪৪। এইদৰে অস্বৰ আৰু বালী উভয়ে উভয়ক আক্ৰমণ কৰি থাকোঁতে অস্বৰৰ বল ক্ৰমাৎ হ্ৰাস পাব ধৰিলে আৰু ইন্দ্ৰপুত্ৰ বালীৰ বল ক্ৰমে বাঢ়িব ধৰিলে।

৪৫। এনে অবস্থাত হনুভিক ওপৰলৈ তুলি মাটিত আকাল মাৰি দিলে আৰু প্ৰাণান্তকৰ সেই যুঁজত তাক পিহি পেলালে।

৪৬। হনুভি এইদৰে নিপাতিত হোৱাত তাৰ নাক মূৰেদি বহুত বক্তপাত হব ধৰিলে আৰু শেহত মহাবাহু সেই অস্বৰ মাটিত বাগৰি পৰি মৰি থাকিল।

* মূলত আহে বীৰপান অৰ্থাৎ যুদ্ধ হৈ যোৱাৰ পিছত অথবা যুদ্ধ হ’বৰ সময়ত বীৰসকলে কৰা মত্তপান।
“বীৰপানং তু কং পানং যুদ্ধে ভাবিবি হা বনে” (অমৰ)

৪৭। তেতিয়া মহাবলশালী বালীয়ে হাঙ দুখনেৰে মূত আৰু অচেতন সেই অস্থৰক তুলি লৈ দ্ৰুত গতিতে এক যোজন দূৰলৈ দলিয়াই পেলালে।

৪৮। এইদৰে ক্ষিপ্ৰতাৰে সৈতে দলিয়াই দিয়াত বতাহৰ কোৱতে তাৰ মুখৰপৰা ওলোৱা তেজৰ বিন্দুবোৰ মতঙ্গ ঋষিৰ আশ্ৰমত পৰিল গৈ।

৪৯। হে মহাভাগ, মূনিবৰে বক্তবিন্দুবোৰ এইদৰে তাত পৰি যোৱা দেখি ক্ৰুদ্ধ হৈ উঠি চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে—কোন সেই দুৰাশ্বা যি হঠাতে এইদৰে মোৰ গাত বক্তবিন্দু পেলাব পাৰে ?

৫০। সি নিশ্চয় দুৰাশ্বা, দুৰ্ব্বুদ্ধি, অজিতেন্দ্ৰিয় আৰু মূৰ্খ।

৫১। এই বুলি কৈ মূনিশ্ৰেষ্ঠ সেই মতঙ্গ ঋষি বাহিৰলৈ ওলাই আহি পৰ্ব্বতাকাৰ হৈ মাটিত পৰি থকা মূত সেই মহিষটো দেখা পালে।

৫২-৫৩। তপস্তাৰ বলত জানিব পাৰিলে যে এইটো এটা বান্দৰৰ কাম। তেতিয়া যি বান্দৰে ইয়াক নিক্ষেপ কৰিছিল তেওঁক অভিশাপ দি কলে—“যিজনে মোৰ আশ্ৰয়ত থকা বনভাগ তেজৰ দ্বাৰা দূষিত কৰিলে সি যেন এই আশ্ৰমত প্ৰবেশ নকৰে, প্ৰবেশ কৰা মাত্ৰেই তাৰ মৃত্যু হুনিশ্চিত।

৫৪। যিহেতু আস্থৰী শৰীৰ এটা নিক্ষেপ কৰি এই আশ্ৰমৰ গহবোৰ ভাঙি দিলে, সেই কাৰণে মোৰ এই অভিশাপ যে সি যদি এই আশ্ৰমক কেন্দ্ৰ কৰি চাৰিওফালে থকা পূৰ্ণ এক যোজন ঠাইৰ ভিতৰত খোজ দিযে তেন্তে সেই দুৰ্ব্বুদ্ধি আৰু জীয়াই থাকিব নোৱাৰিব।

৫৫। আৰু তাৰ যিসকল মজ্জী বা সহচৰ মোৰ এষ্ট বনক আশ্ৰয় কৰি আছে সিহঁতেও যেন ইয়াত বাস নকৰি মোৰ এই অভিশাপৰ কথা শুনা মাত্ৰকে যথা ইচ্ছা আন ঠাইলৈ গুচি যায়।

৫৬-৫৭। ভূখাপিতো যদিহে মোৰ পুত্ৰবৎ পৰিবৰ্দ্ধিত এই বনৰ পাত, অন্ধুৰ আৰু ফল মূল আদি বিনষ্ট কৰিবলৈ সিহঁত ইয়াত থাকে তেতিয়াহলে সিহঁতকো মই শাপ দিম।

৫৮। আজিৰ দিনক সীমা ধৰিযে মোৰ অভিশাপ প্ৰতিফলিত হোৱাৰ সময়। কাইলৈ যি বান্দৰকে মই ইয়াত দেখোঁ, সি বহু হাজাৰ বছৰলৈ শিল হৈয়ে থাকিব লাগিব।”

৫৯। তাত থকা বান্দৰখনে মূনিযে উক্তি কৰা এই কথা শুনি সেই বনৰ পৰা ওলাই গল।

৬০। সিহঁতক এইদৰে ওলাই যোৱা দেখি বালীয়ে কলে, “মতঙ্গবনবাসী ভোমালোক সকলো ওলাই আহি মোৰ ওচৰ পালাহি কিয় ? বনবাসী সকলোৰে মজলভো ?”

৬১। এই কথা শুনি তেওঁলোকে স্তব্ধ মালাধাৰী বালীক ভেওঁলৈ দিয়া অভিশাপ আৰু তাৰ কাৰণ সকলো বহলাই কলে।

৬২। বান্দৰসকলৰ মুখৰপৰা এই সকলো কথা শুনি, তেওঁ কৃতান্তলিপুটে মহৰ্ষিৰ ওচৰলৈ আহি ক্ষমা ভিক্ষা খুজিলে।

৬৩-৬৪। মহৰ্ষিয়ে তেওঁৰ কথালৈ কাণ নিদি আশ্ৰয়লৈ লোমাই গল। ইতিভিয়া বালীয়ে

শাপ প্ৰয়োগ হেতু অভিষয় বিহীন হৈ উঠিল। হে নৰেশ্বৰ, সেই সময়ৰপৰা শাপৰ ভাৱে ভীত হৈ বালীয়ে এই ঋগ্ময়ুক পৰ্ব্বতত প্ৰবেশ কৰিবলৈ অথবা এই পিনে চাবলৈ ইচ্ছা কৰা নাই।

৬৫। হে ৰাম, বালীয়ে ইয়াত প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰে বুলি জানি এই মহাবনত মোৰ মন্ত্ৰীবৰ্গে সৈতে মনৰ দুখ এৰি বিচৰণ কৰি আছে।

৬৬। এইয়া চাওক, মদগৰ্ভবিবাক্ষত দুন্দুভিৰ গিৰিশৃঙ্গদৃশ মহান অস্থিপিঞ্জৰ (ভুকান শৰীৰ) ইয়াত পৰি আছে।

৬৭। আক এই সাত জোপা শালগছ শাখা সমন্বিতে ইয়াত আছে, বালীয়ে একেলগে গাৰ বলেৰে জোকাৰি আটাইকেই জপিকেই পত্ৰবিহীন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে।*

৬৮। ৰাম, বালীৰ অতুলনীয় বীৰ্য্যৰ কথা মই আপোনাক কলৌ, এতেকে হে নৃপ আপুনি এই বালীক যুদ্ধত বধ কৰিব পাৰিব কেনেকৈ?

৬৯। স্ত্ৰীয়ে এইদৰে কৈ থাকোতে লক্ষ্মণে হাঁহি এটি মাৰি কলে, “তেন্তে ৰামে কি কাম কৰিলে, বালীক বধ কৰিব পাৰিব বুলি আপোনাৰ বিশ্বাস হব?”

৭০। তেতিয়া স্ত্ৰীয়ে কলে, পূৰ্বতে বালীয়ে এই সাত জোপা শালগছ বহুবাৰ একেলগে বিদ্ধ কৰিছিল।

৭১। বৰ্ত্তমানে ৰামে যদি এপাত শৰেৰে এই গছসমূহৰ এডালে বিদ্ধ কৰিব পাৰে, তেতিয়াহলে ৰামৰ বিক্রম দেখি বালী হত হোৱা বুলি ধৰি লম।

৭২। আক হে লক্ষ্মণ, যত এই মহিষৰ অস্থিপিঞ্জৰ যদি নিজ শক্তিবলে এখন ভৰিৰে তুলি দুশ ধনুৰ দূৰলৈ নিক্ষেপ কৰিব পাৰে তেন্তে বালী নিহত হৈছে বুলি প্ৰত্যক্ষ হব।”

৭৩। বক্তান্তলোচন স্ত্ৰীয়ে ৰামক এইদৰে কৈ অলপ সময় চিন্তা কৰি থাকি কাকুৎস্থ ৰামক উদ্দেশ্য কৰি পুনঃ কব ধৰিলে।

৭৪। “হে ৰাম, বালী এজন বীৰ, শূৰমানী, তেওঁৰ বল আৰু পৌৰুষ প্ৰখ্যাত, বালী এজন ভীষণ বলবান বান্দৰ আৰু যুদ্ধত অপৰাজিত।

৭৫-৭৭। তেওঁৰ কাৰ্য্যকলাপ দেৱতাসকলৰ পক্ষেও দুৰ্ব্বল যেন দেখা যায়। এই সকলো কথা চিন্তা কৰি সন্তুষ্ট হৈ মই ঋগ্ময়ুক পৰ্ব্বতত আশ্ৰয় লৈছোঁ। বান্দৰেন্দ্ৰ বালী অজয় অধৃগ আৰু অসহনশীল, এই সকলো কথা ভাবি চিন্তিয়ে মই উদ্ভিগ হৈ শঙ্কিতচিত্তে হনুমান প্ৰমুখ মোৰ অনুৰক্ত প্ৰধান অমাত্যবৰ্গে সৈতে ঋগ্ময়ুক পৰ্ব্বতৰ এই মহাবনত বিচৰণ কৰি আছে।

৭৮। হে মিত্ৰবৎসল, আপোনাৰ নিচিনা প্ৰশংসনীয় উত্তম মিত্ৰ এজনক পাই পৰ্ব্বতশ্ৰেষ্ঠ হিমবান সদৃশ আপোনাৰ আশ্ৰয় লৈছোঁ।

* বক্তাহেও এইদৰে জোকাৰি কেঁচা পাণ্ডবোৰ পেলাই গছক পত্ৰবিহীন কৰিব বোধ্য। বালীৰ শক্তি বক্তাহককৈও বেচি।

† চাৰি হাতত এক ধনু; দুশ ধনু অৰ্থে ৮০০ হাত।

৭৯। কিন্তু হে ৰাঘব, মোৰ বলপালী দুৰ্ভাৱা বালীৰ বলৰ বিষয়ে মোৰ জনা আছে, যুদ্ধত আপোনাৰ পৰাক্ৰম কেনে ডাক মই চকুৰে দেখা নাই।

৮০। হে বীৰ, মই ইয়াৰ দ্বাৰা আপোনাক তেওঁৰ লগত তুলনা কৰিব বিচৰা নাই অথবা আপোনাৰ অবমাননাও কৰা নাই অথবা আপোনাক ভয় খুৱাও বুলিও ভবা নাই; কেবল তেওঁৰ ভয়ৰুৱা কাৰ্য্যসমূহৰ দ্বাৰা ভীত হৈহে মই এইদৰে কাতৰ হৈ আছোঁ।

৮১। হে ৰাঘব, আপুনি বালীক বধ কৰিব বুলি যি কথা দিছে সেয়ে যথেষ্ট, আপোনাৰ ধৈৰ্য্য, আকৃতি আৰু অত্যাংকুষ্ট তেজৰ প্ৰভাবেই ভয়চ্ছাদিত বহিসদৃশ আপোনাক প্ৰকাশ কৰিছে।”

৮২। মহাত্মা স্ত্ৰীৰ এই কথা শুনি ৰামে মিচিকিয়াই হাঁহি এটা মাৰি তেওঁক উত্তৰ দিলে।

৮৩। “হে কপিবৰ, যদিহে আমাৰ বিক্ৰম সম্বন্ধে আপনাৰ বিশ্বাস হোৱা নাই তেন্তে আপোনাৰ বিশ্বালযোগ্য অতি উত্তম প্ৰমাণ মই দেখুৱাওঁ।”

৮৪—৮৬। এই বুলি কৈ লক্ষ্মণাশ্ৰজ মহাবাহু ৰামে স্ত্ৰীৰক সান্থনা দিবলৈ হেলাৰঙে বুঢ়া আঙুলিৰে দুন্দুভিৰ শৰীৰটো তুলি লৈ দহযোজন দূৰলৈ দলিয়াই দিলে। অস্থৰৰ শুকান শৰীৰটো ভৰিব বুঢ়া আঙুলিৰে পেলাই দিয়া দেখি বীৰ্য্যশালী স্ত্ৰীৰে লক্ষ্মণক আগত ৰাখি উত্তপ্ত ডাকৰসম দীপ্তিমান ৰামক পুনৰাই কব ধৰিলে। বান্দৰসকলৰ সন্মুখতে অৰ্থযুক্তবাক্যে তেওঁ এইদৰে কলে —

৮৭। “হে সখা, সেই সময়ত মোৰ ভ্ৰাতা বালীয়ে পৰিশ্ৰান্ত আৰু উন্মত্ত অবস্থাত থাকিও নতুন, কেঁচা আৰু মাংসে সৈতে থকা এই শৰীৰটো দলিয়াই দিছিল।

৮৮। কিন্তু হে ৰাঘব, এই শৰীৰটো মাংসহীনহৈ পাতল আৰু তৃণবৎ হৈছে, হে ৰঘুনন্দন, আপুনি আনন্দেৰে ইয়াক দলিয়াই দিছে সঁচা।

৮৯। ইয়াৰ দ্বাৰা আপোনাৰ আৰু তেওঁৰ ভিতৰত কোনজনৰ বল বেচি ডাক বুজি উঠিব নোৱাৰি, যিহেতু, হে ৰাঘব, কেঁচা আৰু শুকানৰ ভিতৰত পাৰ্থক্য বহুত বেচি।

৯০। গতিকে হে তাত, আপোনাৰ আৰু তেওঁৰ ভিতৰত কাৰ কি বল সেইবিষয়ে সন্দেহ বৈ গল। সালগছ এজোপা ভেদ কৰি দিলে আপোনালোক উভয়েৰে বলাবল নিৰূপণ হব।

৯১। আপুনি হাতীৰ গুৰু নিচিনা দীঘল এই ধনুত জ্যা আৰোপ কৰি আকৰ্ণটান দি শৰ নিক্ষেপ কৰক।

৯২। আপোনাৰ নিক্ষিপ্তশৰে এই সাল গছ ভেদ কৰিব তাত কোনো সংশয় নাই। গতিকে আপুনি ভাবিবলগা কথা ইয়াত একোটো নাই, আপুনি শপথ গ্ৰহণ কৰি মোৰ লগত সখ্যতাবত আবদ্ধ, অতএব হুনিশ্চিত এই প্ৰিয় কাৰ্য্যটো আপুনি সম্পাদন কৰিব।

৯৩। হে সখা, তেজস্বীসকলৰ ভিতৰত সূৰ্য্য যিদৰে শ্ৰেষ্ঠ আৰু পৰ্ব্বতসমূহৰ ভিতৰত হিমবান যিদৰে শ্ৰেষ্ঠ আৰু চতুৰ্দীপসকলৰ ভিতৰত কেশৰী যিদৰে শ্ৰেষ্ঠ সেইদৰে বিক্ৰম বিষয়ত নৰসমাজৰ ভিতৰত আপুনি শ্ৰেষ্ঠ।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একাদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বাদশ সৰ্গ

ৰামৰ শক্তিৰ প্ৰমাণ পাই সূগ্ৰীৱৰ বালীক যুঁজলৈ আহ্বান

১। সূগ্ৰীৱৰ স্তম্ভাষিত এই কথা শুনি ভেওঁৰ প্ৰভাৱ জন্মাবলৈ মহাতেজস্বী ৰামে ধনুখন হাতত ললে।

২। সেই ভয়ঙ্কৰ ধনুখন লৈ মানদ ৰামে শৰ এপাত উলিয়াই তাৰ শব্দে দশোদিশ পূৰ্ণ কৰি সাল গছৰ উদ্দেশ্যে শৰপাত এৰি দিলে।

৩। স্বৰ্ণবিভূষিত শৰ বনশালী ৰামৰ দ্বাৰা নিক্ষিপ্ত হৈ, সালগছ সমূহ (অৰ্থাৎ সাত জোপা) সাল গছকে ভেদ কৰি পৰ্ব্বতৰ যি খণ্ডৰ ওপৰত সালবোৰ থিয় দি আছিল ভাকো ভেদ কৰি গৈ সপ্ততললৈ পৃথিবীক ভেদ কৰিলে।

৪। মহাবেগশালী এই শৰে সালগছ ভেদ কৰি বসাতললৈ গৈ উভতি আহি পুনঃ তাৰ তুণত সোমাল হি।

৫। বান্দৰ-পুঞ্জৰ সূগ্ৰীৱে শৰৰ বেগত সাতো জুপি সালগছ বিদীৰ্ণ হোৱা দেখি পৰম বিস্ময়াগ্নিত হল।

৬-৭। শৰীৰৰ সকলো অলঙ্কাৰ ওলোমাই মূৰেৰে ভূমি স্পৰ্শ কৰি সূগ্ৰীৱ পৰমশ্ৰীতহৈ কৃতাজ্ঞলি পুটে ৰাঘবৰ ওচৰত দীঘল দি পৰিল, ৰামৰ এই কাৰ্য্যৰ দ্বাৰা পৰমশ্ৰীত হৈ সন্মুখত থিয় দি থকা সৰ্বাত্মক বিদগ্ধৰ্ম্মজ্ঞ বীৰশ্ৰেষ্ঠ ৰামচন্দ্ৰক উদ্দেশ্য কৰি এইদৰে কবলৈ ধৰিলে।

৮। “হে প্ৰভু, আপোনাৰ এই বাণসমূহৰ দ্বাৰা আপুনি যুদ্ধক্ষেত্ৰত ইলৈ সৈতে সকলো দেৱতাকে বধ কৰিব পাৰে, অকল বালীৰতো কথাই নাই।

৯। হে কাৰুণ্য, যিজনে এপাত শৰেৰে বৃহৎ সাত জোপা ভালগছ, * পৰ্ব্বত আৰু পৃথিবী ভেদ কৰিব পাৰে তেনে এজনৰ সন্মুখত বগভূমিত থিয় দি থাকিব পাৰে কোনে ?

১০। মহেন্দ্ৰ আৰু বৰুণ সদৃশ আপোনাৰ নিচিনা স্তম্ভদ এজনক পাই মোৰ সকলো শোক দূৰ হল আৰু অপাৰ আনন্দ লাভ কৰিলোঁ।

১১। হে কাৰুণ্য, মই হাত যোৰ কৰিছোঁ। মোৰ শ্ৰীতিৰ অৰ্থে আপুনি আজিয়ে ভাতৃৰূপী শত্ৰু বালীক বধ কৰক।”

১২—১৩। এই কথা শুনি মহাপ্ৰাজ্ঞ ৰামে লক্ষ্মণসদৃশ প্ৰিয় আৰু অসুগত প্ৰিয়দৰ্শন সূগ্ৰীৱক আলিঙ্গন কৰি কবলৈ ধৰিলে, “ভেঙে এতিয়া আমি ইয়াৰ পৰা কিকিছালৈ যাব, সূগ্ৰীৱ আপুনি অভি সোনকালে আগে আগে বাওক আৰু আপোনাৰ ভ্ৰাতৃনামধাৰী বালীক বগলৈ আহ্বান কৰক গৈ।”

* মূলত দাল আছে, ভালগছ অভেদৰূপে ব্যবহাৰ কৰা হৈছে।

১৪। এই বুলি কৈ সকলোটিয়ে লৰালৰিকৈ বালীৰ নগৰী কিক্কিঙ্কালৈ গল আৰু গহন বনত গছৰ আঁৰত লুকাই থাকিল।

১৫। ইপিনে স্ত্ৰীবে সাজি কাচি দৃঢ়ভাবে গাত কাপোৰ পিন্ধি লৈ বালীক আহ্বান কৰাৰ উদ্দেশ্যে গগণ ফুটাই গৰ্জ্জন কৰিবলৈ ধৰিলে।

১৬। ভাষেকৰ গৰ্জ্জন শুনি মহাবলশালী বালী ভীষণ ক্ৰুদ্ধ হল আৰু অস্তাচলৰ* পৰা ওলাই অহা সূৰ্যদেব সদৃশ কিক্কিঙ্কাৰ পৰা ওলাই আহিল।

১৭। ওলাই অহাৰ লগে লগে গগনমণ্ডলত বুধ আৰু মঙ্গল গ্ৰহৰ নিচিনা বালী আৰু স্ত্ৰীবৰ ভিতৰত ঘোৰতৰ যুদ্ধ আৰম্ভ হল।

১৮। আৰু দুয়োজন ভাই ককায়ে ক্ৰোধতে অধীৰ হৈ বজ্জসম হাতৰ তলুৱা আৰু মুষ্টিৰ প্ৰহাৰে পৰস্পৰে পৰস্পৰক আঘাত কৰিবলৈ ধৰিলে।

১৯। ৰামে হাতত ধনু লৈ দুঘোৰো ফালে চাই দেখিলে উভয় বীৰে দেবতাসকলৰ ভিতৰত অশ্বিনীকুমাৰ দুজনৰ নিচিনা সমান আকৃতিৰ।

২০। এনে অবস্থাত ৰাঘব ৰামে কোনজন বালী আৰু কোনজন স্ত্ৰীব তাক চিনি উলিয়াব নোৱাৰি, প্ৰাণান্তকৰ সেই শৰ নিষ্ক্ষেপ কৰিব নোৱাৰিলে।

২১। ইতিমধ্যে স্ত্ৰীবে বালীৰ হাতত পৰাস্ত হৈ যুঁজত ভঙ্গ দিলে আৰু তেওঁৰ নাথ ৰাঘবক তাত দেখা নাপাই ঋষ্মুকলৈ লৰ দিলে।

২২। স্ত্ৰীব তেনেই ক্লান্ত আৰু প্ৰহাৰৰ কোবতে জৰ্জৰিত আৰু তেজেৰে ৰাঙলী হৈ ক্ৰুদ্ধ বালীৰ খেদাত মহাবনত প্ৰবেশ কৰিলে।

২৩। মহাবলশালী বালীয়ে স্ত্ৰীবক সেই বনৰ ভিতৰত প্ৰবেশ কৰা দেখি 'বাক ৰক্ষা পৰিলি' বুলি কৈ শাপৰ ভাৱে তাত প্ৰবেশ নকৰি তাক পৰা উভতিল।

২৪। ইপিনে ৰাঘব ৰামো ভাষেক লক্ষ্মণ আৰু হনুমানে সৈতে বান্দৰ স্ত্ৰীব যি বনত সোমাইছিল সেই বনলৈ গল।

২৫। লক্ষ্মণে সৈতে ৰাম তালৈ অহা দেখি স্ত্ৰীবে লাজতে তললৈ মূৰ কৰি মাটিৰ ফালে চাই কাতৰ ভাবে কব ধৰিলে।

২৬। "আপুনি আপোনাৰ পৰাক্ৰম মোক দেখুৱালে, যুদ্ধলৈ বালীক আহ্বান কৰিবলৈও আদেশ দিলে, তথাপি শত্ৰুৰ হাতত মাৰ খুৱাই আপুনি এইটো কেনে কাম কৰিলে ?

২৭। হে ৰাঘব, 'বালীক মই বধ নকৰোঁ' "এই বুলি আচল কথাটো সেই সময়তে কোৱা হলে মই ইয়াৰ পৰা ওলাই নগলোহেঁতেন।"

২৮। মহাত্মা স্ত্ৰীবে এইদৰে কোৱাত ৰামে ককণ স্ত্ৰবে দীনভাবে কব ধৰিলে।

২৯। "হে ভ্ৰাতৃ স্ত্ৰীব, যি কাৰণত মই বাণ পৰিত্যাগ নকৰিলোঁ কণ্ড জনক, আপুনি খঙৰ ভাব এৰি পেলাওক।

* টীকাকাৰ সকলে ইয়াতে অৰ্থ কবিত বিচাৰে যে এই উপমাৰ দ্বাৰা বালীৰ আসন্ন বৃত্ত্যৰ সন্বেত কথা হৈছে।

৩০। বেশ, অলঙ্কাৰ, শৰীৰৰ আকৃতিৰ গঠন আৰু গমন সকলোতে হৈ স্ত্ৰীৰ, আপোনাৰ আৰু বালীৰ একেই ৰূপ।

৩১। সেইদৰে হৈ কপিপ্ৰবৰ মাত, শৰীৰৰ কান্তি, দৃষ্টিভঙ্গী, বিক্ৰম আৰু কথাৰ ধ্বনিতো উভয়েৰে ভিতৰত কোনো পাৰ্থক্য দেখা দিছিলোঁ।

৩২। হৈ বাল্যপ্ৰবৰ আপোনালোকৰ ৰূপৰ সাদৃশ্য দেখি মই মুগ্ধ হলোঁ, এই কাৰণেই মহাবেগশালী শত্ৰু সংহাৰক শৰ নিক্ষেপ কৰিব নোৱাৰিলোঁ।

৩৩। মোৰ এই শৰ জীৱন বিনাশক, আপোনালোক দুজনৰ সকলো বিষয়তে সাদৃশ্য থকাৰ কাৰণে ভাবিলোঁ জানোচা এই শৰ নিক্ষেপৰ দ্বাৰা আমাৰ উভয়েৰে* মূলতেই আঘাত পৰে।

৩৪। হৈ বীৰ কপীধ্বজ, মোৰ অজ্ঞতা অথবা বুদ্ধিৰ লগত হেতু আপুনি বিপন্ন হ'ব লাগিলে, জগতত মোৰ মূৰ্ত্তা আৰু বালকদ্বয় (অৰ্থাৎ বুদ্ধিৰ অপৰিপক্কতাৰ) এটা কুখ্যাতি ৰব।

৩৫-৩৬। আৰু লগতে যাক অভয়বাণী দিয়া যায় তাকেই বধ কৰাৰ ফলত অতি অদ্ভুত এক মহাপাতকৰ সৃষ্টি হ'ব। হৈ সখা, মই, লক্ষ্মণ আৰু বনবৰ্ণিনী সীতা—আমি সকলোটি এই বনৰ ভিতৰত আপোনাৰ অধীনত আৰু আপোনাতেই শৰণ মাগিছোঁ, এতেকে হৈ কপিপ্ৰবৰ, আপুনি পুনঃ যুদ্ধ কৰক মোক সন্দেহ নকৰিব।

৩৭। এই মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে আপুনি দেখিব যুঁজত মোৰ এপাত শৰৰ দ্বাৰা বালী নিহত হৈ ধৰাতলত চটকটাব ধৰিছে।

৩৮। হৈ বানৰাধিপতি, আপুনি বিশেষ এটা চিহ্ন পৰিধান কৰক যাতে বন্দ যুদ্ধত প্ৰস্তুত হলে মই আপোনাক চিনি পাব পাৰোঁ।

৩৯। লক্ষ্মণ তুমি প্ৰফুটিত শুভ লক্ষণযুক্ত গজপুংগী (নাগপুংগী) লতা উভাৰি আনি মহাত্মা স্ত্ৰীৰ কণ্ঠদেশত আঁৰি দিয়া।

৪০। বামচন্দ্ৰৰ এই কথা শুনি লক্ষ্মণে পৰ্বতৰ গাত ওপজা পুষ্পিতা গজপুংগী লতা এডাল উভালি আনি স্ত্ৰীৰ ডিঙিত পিন্ধাই দিলে।

৪১। ডিঙিত আঁৰি দিয়া লতাডালৰে ত্ৰিমান স্ত্ৰীৰে শাৰী পাতি উৰি থকা বগলীৰ মালাৰে স্ৰোত্ৰত সজ্জাকালৰ মেঘধণ্ডৰ নিচিনা শোভাস্থিত হল।

৪২। সৰশেহত বামৰ বাক্য সাৰোগত কৰি শৰীৰৰ কান্তিৰে উদ্ভাসিত হৈ স্ত্ৰীৰ বামে সৈতে গৈ পুনঃ কিকিদ্ধাত উপস্থিত হল।

॥ ইতি কিকিদ্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বাদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

* আপোনাৰ যুদ্ধত বালীক বধ কৰা নহ'ল আৰু লগতে সীতাকো উদ্ধাৰ কৰিব নোৱাৰিব।

ত্ৰয়োদশ সৰ্গ সুগ্ৰীৱৰ পুনঃ যুদ্ধলৈ যাত্ৰা

১। লক্ষ্মণাশ্ৰম ধৰ্ম্মাশ্ৰম বামে সুগ্ৰীবে সৈতে ঋষ্যমুকৰ পৰা বালীৰ পৰাক্ৰমৰ দ্বাৰা পালিত কিকিদ্ধা নগৰীলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

২। বামে হাতত স্বৰ্ণ বিভূষিত বৃহৎ ধনু তুলি লৈ বণৰ সামগ্ৰী আদিভ্য সদৃশ দীপ্তিমান শৰসমূহে সৈতে খোজ ললে।

৩-৪। ডিঙিত স্তনৰ ভাবে মালা পিন্ধি লৈ সুগ্ৰীৱ মহাত্মা বাম আৰু লক্ষ্মণৰ আগত গল, তেওঁলোকৰ পিচে পিচে গল মহাবলশালী হনুমান, বীৰ নল, বীৰ্য্যবান নীল, আৰু বান্দৰ যুথপতিসকলৰ অধিপতি মহাতেজস্বী তাৰ।

৫-১২। বাটত যাওঁতে তেওঁলোকে ফুলৰ ভৰণ্ডে ওলমি থকা গছবোৰ, নিৰ্ম্মলোদকা সাগৰবাহিনী নদীসমূহ, নানান পৰ্ব্বত, কন্দৰ, গিৰিনিৰ্জ্জ্বৰ, গুহা, প্ৰধান প্ৰধান গিৰিশৃঙ্গ আৰু শোভনীয় গছৰসমূহ চাই চাই যাবলৈ ধৰিলে। তেওঁলোকে দেখিলে জলাশয়সমূহ বৈদূৰ্য্যমণিসদৃশ বিমল পানীৰে পৰিপূৰ্ণ, দীপ্ত বিকসিত পদ্ম কলিৰে সূৰ্য্যোভিত, সিহঁতে কাৰণ্য, সাৰস, হংস, বজ্জুল, জলকুকুট, চক্ৰবাক আৰু আন আন জলচৰ পক্ষীৰ ৰবে নিনাতিত হৈ বাটৰ শোভা বঢ়াই আছে, ঠায়ে ঠায়ে হৰিণাসকলে কোমল ঘাঁহ খাই নিৰ্ভীকচিত্তে বিচৰণ কৰি আছে আৰু কতো বা ওপৰ ঠাইত সিহঁত থিয় হৈয়ে আছে, কোনো ঠাইত জলাশয় সমূহৰ বৈৰী আৰু কুলধ্বংসী শুভ্ৰদন্তবিশিষ্ট ঘোৰাক্ৰান্তি বহুহস্তীয়ে অকলসৰে ঘূৰি ফুৰিছে, কতো বা আকৌ চাম্যমান পৰ্ব্বতসদৃশ বৃহৎগজতুল্য মন্ত বান্দৰসকলে ধূলিমথা শৰীৰে সৈতে পৰ্ব্বতপৃষ্ঠত হাই উৰুনি কৰি আছে। এইদৰে সকলোটিয়ে সুগ্ৰীৱৰ আজ্ঞাধীন হৈ বনপ্ৰদেশত বনচাৰী পশুসমূহৰ আৰু আকাশত খেচৰ প্ৰাণীসকলৰ শোভা চাই চাই আগবাঢ়িব ধৰিলে।

১৩। দ্ৰুতপদে সকলোটিয়ে গৈ থাকোতে বৃক্ষৰাজিৰে পৰিপূৰ্ণ এখন ঠাই দেখি বামে সুগ্ৰীৱক স্থিলে,

১৪-১৫। “সখা চাৰিওফালে দাঁতিত মেঘমালাসদৃশ কলগছে পৰিপূৰ্ণ আকাশস্থিত মেঘসদৃশ এই যে বৃক্ষসমূহ দেখা গৈছে, এইবোৰ কি জানিবলৈ মোৰ বৰ কোঁতুহল হৈছে, আশা কৰোঁ আপুনি মোৰ এই কোঁতুহল দূৰ কৰিব।”

১৬। মহাত্মা বামৰ কথা শুনি, গৈ থাকিয়ে সুগ্ৰীবে সেই মহৎ বনৰ বিষয়ে কব ধৰিলে।

১৭। “হে বাঘৰ আপুনি প্ৰমবিনাশক স্বাহ্ কল মূল আৰু পানীৰে পূৰ্ণ উত্তানবনে সূৰ্য্যোভিত এই যে স্থবিত্ত আশ্ৰমখন দেখা পাইছে,

১৮। তাত সপ্তজনী নামে সাতজন তীক্ষ্ণব্ৰতাচাৰী মুনিয়ে মূৰ তললৈ কৰি সদায় পানীৰ মাজত বাস কৰিছিল।

১৯। এই ধৰণে সাত ৰাতি ব্ৰতাচাৰণ কৰি থকাৰ পিচত তেওঁলোকে বায়ুভক্ষণ কৰি আঁহাৰ কৰিছিল। এইদৰে সাতশ বছৰকাল তেওঁলোকে পৰ্ব্বতত বাস কৰি থকাৰ পিচত তেওঁলোকে সশৰীৰে স্বৰ্গলৈ গতি কৰে।

২০। তেওঁলোকৰ তপস্কাৰ প্ৰভাৱতে এই বৃক্ষপ্ৰাচীৰ বেষ্টিত এই আশ্ৰম নিৰ্ম্মিত হৈছে।

২০। ইন্দ্ৰপ্ৰমুখ দেৱতাগণৰো এই আশ্ৰমত প্ৰবেশ অতি স্বকঠিন।

২১। আন আন বনচাৰী পশুগণৰ নিচিনা পক্ষীগণেও ইয়াত প্ৰবেশ নকৰে; কোনোটোৱে কেতিয়াবা ভুলতে প্ৰবেশ কৰিলেও সি আৰু তাৰ পৰা উলটি নাহে।

২২। হে ৰাঘৱ, অম্বৰাসকলৰ অলঙ্কাৰৰ শব্দে সৈতে সকলো প্ৰকাৰৰ মধুৰ তৃপ্ত্যগীত-ৰব ইয়াত শুনা যায় আৰু তাত দিব্যগন্ধ প্ৰবাহিত হৈ আছে।

২৩। ত্ৰেতাযুগকাল ইয়াত প্ৰজলিত হৈয়ে আছে। এই অধিব পৰা সমুষ্টিত ধূম-ৰাশিয়ে ধূসৰ বৰ্ণৰ মেঘসদৃশ গছৰ অগ্ৰভাগ আগুৰি থকা দেখা গৈছে।

২৪। ধূমাবৃত শিৰোভাগে সৈতে বৃক্ষসমূহ মেঘমালাৰে আবৃত বৈভৱ্যমণি নিৰ্ম্মিত পৰ্ব্বতসদৃশ শোভা প্ৰকাশ কৰিছে।

২৫। হে ধৰ্ম্মাশ্বন, ৰাঘৱ লক্ষণে সৈতে সংযতচিত্ত হৈ হাতযোৰ কৰি এই মুনী-সকলক উদ্দেশ্য কৰি প্ৰণাম কৰক।

২৬। হে ৰাম, যিসকলে বিশ্বদ্বাত্মা এই ঋষিসকলক প্ৰণাম কৰে তেওঁলোকৰ শৰীৰত কোনো বকমৰ অন্তৰ্ভুক্ত লক্ষণে দেখা নিদিযে।”

২৭। এই কথা শুনাৰ পিচত ৰামে ভাতা লক্ষণে সৈতে হাতযোৰ কৰি মহাত্মা ঋষিসকলক উদ্দেশ্য কৰি অভিবাদন জনালে।

২৮। ধৰ্ম্মাশ্বা ৰাম, ভাতা লক্ষণ, হুগ্ৰীৱ আৰু আন আন বান্দৰসমূহে প্ৰণাম জনাই সকলোটিয়ে হুটুচিঙে যাব ধৰিলে।

২৯। তেওঁলোকে সপ্তজনাশ্ৰমৰ পৰা দূৰলৈ গৈ বালীৰ প্ৰতিপালিত দুৰ্গম কিচ্ছিকা নগৰী দেখা পালে।

৩০। ক্ৰমে ৰাম, লক্ষণ আৰু বান্দৰবোৰে উগ্ৰতেজশালী অন্তৰসমূহ হাতত লৈ, ইন্দ্ৰপুত্ৰ বালীৰ শক্তিবলেৰে পালিত সেই পুৰীত শত্ৰুৰ নিধন হেতু পুনঃ উপস্থিত হলহি।

■ ইতি কিচ্ছিকাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰয়োদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুৰ্দশ সৰ্গ পুনঃ বালীক যুদ্ধলৈ আহ্বান

১। তেওঁলোক সকলোটি দ্ৰুতপদে বালীৰ নগৰী কিক্কিদ্ধালৈ গৈ গহন বনত গছৰ আঁৰত বৈ থাকিল।

২। কাননপ্ৰিয় বিপুলগ্ৰীববিশিষ্ট স্ত্ৰীয়ে চাৰিওফালে চকু ফুৰাই লৈ ভীষণ ক্ৰোধতে জ্বলি উঠিল।

৩। তাৰ পিচত চাৰিওফালে পৰিজনবৰ্গৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হৈ গৰ্জ্জনধ্বনিৰে আকাশ ভেদ কৰিহে যেন গৰ্জ্জন কৰি কৰি বালীক যুদ্ধলৈ আহ্বান কৰিবলৈ ধৰিলে।

৪। সেই সময়ত তৰুণ সূৰ্য্যসদৃশ দীপ্তিমান সিংহ বিক্ৰমশীল স্ত্ৰীয়ে যিদৰে গৰ্জ্জন কৰিব ধৰিলে সি বায়ুবেগে প্ৰবাহিত মহা মেঘৰ গৰ্জ্জন স্বৰূপ হল।

৫—৮। এনেতে স্ত্ৰীয়ে কাৰ্য্যকুশল বামক দেখা পাই কবলৈ ধৰিলে, “বাম বান্দৰৰূপ-জালে পৰিব্যাপ্ত ধ্বজ আৰু যন্ত্ৰে পৰিপূৰ্ণ বালীৰ কিক্কিদ্ধা নগৰীত উপনীত হৈছোহি। হে বীৰ, সময়ে লতাবৃক্ষক পূৰ্ব্বতে কুহুমদান আৰু পিচত ফলদান কৰি সফল কৰাৰ নিচিনাকৈ আপুনিও পূৰ্ব্বতে বালীৰ বধ সশ্বক্কে যি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল এতিয়া তাক সফল কৰক।’ স্ত্ৰীয়ে এইদৰে কোৱাত শত্ৰুনিহ্নদন ধৰ্ম্মাস্ত্ৰা বাহ্য তেওঁক কবলৈ ধৰিলে। স্ত্ৰীয়ে, গজপুংগু এই লতাৰ দ্বাৰা আপুনি বিশেষভাবে চিহ্নিত।

৯—১১। হে বীৰ, লক্ষ্মণে উভাৰি আনি এই লতা আপোনাৰ কণ্ঠত আঁৰি দিছে আৰু তাৰে আকাশস্থিত নক্ষত্ৰমালাৰে পৰিবেষ্টিত সূৰ্য্যসদৃশ হৈ আপুনি অধিকৰূপে শোভনীয় হৈছে।* তেওঁৰ লগত হোৱা আজিৰ যুঁজত এপাত শৰেৰে বালীৰ পৰা পোৱা ভয় আৰু শত্ৰুতাৰ পৰা আপোনাক বিমুক্ত কৰিম। হে স্ত্ৰীয়ে, আপুনি আপোনাৰ ভ্ৰাতৃৰূপী শত্ৰুক মোক দেখুৱাওক মাত্ৰ।

১২। লগে লগে বালী নিহত হৈ এই বনৰ মাজত ধূলিত বাগৰি পৰি ছটফটাব ধৰিব। যদিহে বালীয়ে মোৰ দৃষ্টিপথলৈ অহাৰ পিচতো জীৱন লৈ উভতি যাব পাৰে তেতিয়াহলেহে দোষে মোক স্পৰ্শ কৰিব আৰু আপুনিও মোক গৰিহণা দিব।

১৩। আপুনি নিজৰ চকুৰ আগতে দেখিছে যে সাতজোপা ভাল গছ মই এপাত শৰেৰে ভেদ কৰিছোঁ।

* মূলত আছে ‘বিপৰীত ইবাকানে সূৰ্য্যো নক্ষত্ৰমালায়া।’ কোনো কেইবাটাও টীকাৰে ইয়াৰ অৰ্থ ওপৰত দিয়া মতে কৰি কয় যে এইটো এটা অস্বাভাৱিক তুলনা, কৰিব কল্পনাগ্ৰস্ত। দিনত সূৰ্য্যক নক্ষত্ৰমালাই আভাষি নথয়। আন টীকাৰে অৰ্থ কৰে যে বিপৰীত শব্দে ইয়াত বাস্তৱ বুজাইছে আৰু সূৰ্য্য শব্দে পূৰ্ণিমাৰ জোনক বুজাইছে। পূৰ্ণিমাৰ জোন নক্ষত্ৰমালাৰে সূৰ্য্যোভিত হলে যেনে ৰূপ স্ত্ৰীয়েৰে ৰূপ ভেনে।

১৪। তাৰ পৰায়ে আপুনি বুজিব যে বণত বালী নিহত হৈছে। হে সখা, মই বহুত বিপদৰ সন্মুখীন হৈও কোনো কালে মিছা কথা কোৱা নাই।

১৫—১৮। ধৰ্ম্ম লাভ কৰাৰ ইচ্ছা মোৰ অন্তৰত প্ৰবলভাবে জাগি আছে এতেকে কোনো প্ৰকাৰে মই মিছা কথা নকম। ইন্দ্ৰদেবুতাই বৃষ্টিপাতৰ দ্বাৰা ধাতুক্ষেত্ৰ যিদৰে সফল কৰে মইও মোৰ শৰপাতৰ দ্বাৰা মোৰ প্ৰতিজ্ঞা সেইদৰে সফল কৰিম আপুনি আপোনাৰ মনৰ সঙ্কোচ ভাব এৰি পেলাওক। বৰ্ত্তমানে আপুনি স্বৰ্ণ মালাধাৰী বালীক যুঁজলৈ আহ্বান কৰি এনেভাবে শৰ কৰক যাতে সেই কপিপ্ৰবৰ ওলাই আহে। বালী আগতে কোনোদিন আপোনাৰ হাতত পৰাজিত হোৱা নাই, অতএব আপোনালৈ তেওঁৰ ভয় নাই, তেওঁ জয়প্ৰাধী আৰু বণপ্ৰিয়, শত্ৰুৰ আহ্বান শুনিলে তেওঁ সহিব নোৱাৰে, গতিকে আপোনাৰ আহ্বান শুনা মাত্ৰকে তেওঁ অকলে ওলাই আহিব।

১৯। তেওঁ নিজ বীৰ্য্যৰ কথা ভালদৰে জানে আৰু বিশেষকৈ স্ত্ৰীবৰ্গৰ সন্মুখত তেওঁ শত্ৰুৰ আহ্বান সহি নাথাকে। ৰামৰ এই কথা শুনি স্বৰ্ণগদৃশ পিঙ্গল বৰ্ণাভ স্ত্ৰীয়ে আকাশ ভেদ কৰিহে যেন ক্ৰুৰ নাদে গৰ্জন কৰিব ধৰিলে।

২০—২১। এই শব্দৰ প্ৰকোপতে গৰুবোৰ হতপ্ৰভ হৈ ৰাজদোষতে প্ৰধৰ্ষিত কুলজী সমূহৰ নিচিনাকৈ ব্যাকুল হৈ ইফালে সিফালে দৌৰি ফুৰিব ধৰিলে আৰু যুগগণে যুদ্ধত ভাঙ দিয়া ঘোঁৰাৰ নিচিনাকৈ ক্ষিপ্ৰ গতিত পলাবলৈ ধৰিলে আৰু আকাশত থকা চৰাইবোৰেও পুণ্য ক্ষয় হোৱা গ্ৰহৰ নিচিনাকৈ মাটিত পৰি যাব ধৰিলে।

২২। এনে অবস্থাত সূৰ্য্যপুত্ৰ স্ত্ৰীয়ে ৰামৰ কথাৰ ওপৰত বিশ্বাস কৰি স্বৰাঘিঙ হৈ আক্ৰমণ বিষয়ে উত্তেজিত পবন সঞ্চালিত উৰ্ম্মিমালাযুক্ত সমুদ্ৰসদৃশ মেঘগৰ্জনে গৰ্জন কৰিবলৈ ধৰিলে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুৰ্দশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চদশ সৰ্গ

বালীৰ যুঁজলৈ আগমন আৰু তাৰাৰ প্ৰবোধ বাক্য

১। অসহনশীল বালীয়ে অন্তঃপুৰত থকা কালতে তেওঁৰ ভ্ৰাতা মহাত্মা সূৰ্য্যবৰ সেই গৰ্জ্জন শুনিবলৈ পালে।

২। সকলো প্ৰাণীকে কঁপাই তোলা সেই গৰ্জ্জন শুনি বালীৰ কামোদ্ভূততা তেনেই নষ্ট হল, তাৰ ঠাইত মহান এক ক্ৰোধে তেওঁক আক্ৰমণ কৰিলে।

৩। শৰীৰৰ সৰ্ব্বঅঙ্গ ক্ৰোধতে পৰিপূৰ্ণ হোৱাত স্বৰ্গাত বালী বাহুগ্ৰস্ত আদিত্যৰ নিচিনা তৎক্ষণাতে প্ৰভাহীন হৈ উঠিল।

৪। দাঁতে লৈতে তেওঁৰ মুখৰ আকৃতিয়ে ভয়ঙ্কৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে, ক্ৰোধতে চকু জুই একুৰাৰ সমানহৈ জ্বলি উঠিল, মূঠতে বালীৰ ৰূপ পছম ফুল তুলি নিয়াৰ পিচুত যুগলবিশিষ্ট হৃদয় দৰে হৈ উঠিল।

৫। সূৰ্য্যবৰ সেই শব্দ শুনি কপিপ্ৰবৰ বালীয়ে তাক সহ কৰিব নোৱাৰি খোজৰ ভৰতে পৃথিৱী বিন্দীৰ্ণ কৰিহে যেন বেগেৰে ভিতৰৰ পৰা ওলাই আছিল।

৬। এনেতে তাৰাদেৱীয়ে চেনেহতে স্বামীৰ প্ৰতি সোঁহাৰ্দ দেখুৱাই ভয়বিহ্বল চিত্তে তেওঁক সাবটমাৰি ধৰি ভবিষ্যতৰ অৰ্থে মজলময়বাক্যে কবলৈ ধৰিলে,

৭। ‘হে সৌম্য, ৰাতিপুৱা শয্যাভ্যাগ কৰি এৰি অহাৰ সময়ত মানুহে ৰাতিৰ কালত উপভোগ কৰা মালা যিদৰে পৰিত্যাগ কৰে আপুনিও নদীৰ বেগ সদ্ৰুশ আপোনাত উপস্থিত ক্ৰোধ সেইদৰে পৰিত্যাগ কৰক।

৮। হে কপিপ্ৰবৰ, কাইলৈ ৰাতিপুৱা আপুনি তেওঁৰ (সূৰ্য্যবৰ) লগত যুদ্ধ কৰিব, হে বীৰ, ইয়াৰ দ্বাৰা আপোনাৰ শত্ৰুৰ বলবৃদ্ধি নহব অথবা আপোনাৰ বীৰত্বৰ নিষ্ফলতা প্ৰকাশ নাপাব।

৯। হঠাতে এইদৰে আপুনি ওলাই যোৱাটো মোৰ মনত ভাল লগা নাই, যি কাৰণত মই আপোনাক নিবাৰণ কৰিছোঁ কণ্ঠ শুনক।

১০। ইয়াৰ আগতে সূৰ্য্যবৰে ক্ৰোধপূৰ্ণ ভাবে ইয়াত উপস্থিত হৈ আপোনাক যুদ্ধলৈ আহ্বান কৰিছিল, আপুনি ওলাই গৈ আঘাত কৰাত তেওঁ পৰাভূত হয় আৰু কোনোবা দিকলৈ পলাই যায়।

১১। সেইদৰে পৰাভূত হৈ আৰু বিশেষকৈ শৰীৰত স্ৰাৱেণ বস্ত্ৰাণা ভোগ কাৰণে যে পুনঃ ইয়ালৈ আহি আপোনাক ৰণলৈ আহ্বান জনাইছে, তাৰ কাৰণে মোৰ মনত এটা আশঙ্কাৰ ভাব উপস্থিত হৈছে।

১২। তেওঁৰ গৰ্জ্জনৰ প্ৰকোপ, গৰ্জ, আৰু যুদ্ধৰ উপক্ৰম যিদৰে প্ৰকাশ পাইছে তাৰ পৰা অনুমান কৰিব পাৰি যে ইয়াৰ কাৰণ তেনেই সৰুসুৰা বিধৰ নহয়।

১৩। মোৰ অনুমান স্ত্ৰীৰ সহায়বিহীন হৈ ইয়ালৈ অহা নাই, নিশ্চয় কোনোবা এজনক সহায় অবলম্বন কৰি আহিছে তেওঁ এইদৰে গৰ্জ্জন কৰিব পাৰিছে।

১৪। বান্দৰ স্ত্ৰীৰ নিপুণ আৰু বুদ্ধিমান, তেওঁ যাৰ লগত সখ্যভাব স্থাপন কৰিছে তেওঁৰ বলবীৰ্য্য পৰীক্ষা নকৰাকৈ থকা নাই।

১৫। হে বীৰ, কুমাৰ অজদৰ পৰা মই আগতে যি শুনিছিলোঁ। আপোনাৰ হিতৰ অৰ্থ সেই কথা কওঁ শুনক।

১৬। আমাৰ কুমাৰ অজদ এদিনাখন বনৰ ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহোতে গুপ্তচৰ সকলে স্ত্ৰীৰ বিষয়ে এই কথা তেওঁক জনায় আৰু তেতিয়া তেওঁ সেই কথাটো মোক কয়।

১৭। কথাটো এই—অযোধ্যাধিপতি দশৰথৰ ৰাম লক্ষ্মণ নামে ইক্ষাকুকুলজাত দুজন বীৰপুত্ৰ এই ফাললৈ আহিছে,

১৮—২০। তেওঁলোক সমৰক্ষেত্ৰত দুৰ্জয়, দুৰ্জয়, এই বীৰযুগল স্ত্ৰীৰ হিতসাধন কৰিবলৈকেহে ইয়ালৈ আহিছে, তেওঁলোক দুজাৰ ভিতৰত যিজন ৰাম নামে খ্যাত তেওঁই এই বৰণবিষয়তে আপোনাৰ ভাতা স্ত্ৰীৰ সহায়, তেওঁ শত্ৰুপক্ষৰ বল ধ্বংস কৰিবলৈ যুগান্তকালত অগ্নি সদৃশ উদ্ভিত হৈছে, তেওঁ সাধুসকলৰ পক্ষে আশ্ৰয়ভূত বৃক্ষৰ নিচিনা, বিপন্নসকলৰ পৰমগতি, পীড়িত জনৰ আশ্ৰয়, সকলোপ্ৰকাৰ যশস্তাৰ পাত্ৰ, জ্ঞান (ব্ৰহ্মজ্ঞান) আৰু বিজ্ঞান (ধৰ্ম্মবিষয়ক জ্ঞান আৰু নিপুণতা) সম্পন্ন, বৰ্ত্তমানে পিতৃআজ্ঞা পালনত ১৯।

২১। পৰ্ব্বতৰাজ হিমাচল যিদৰে সকলো ধাতুৰে আকৰ, মহান এই ৰামচন্দ্ৰও সকলোগুণৰ আধাৰ, এতেকে সেই মহাত্মাৰ সহিত আপোনাৰ বিৰোধ উপযুক্ত নহয়,

২২। কিয়নো বৰক্ষেত্ৰত ৰাম দুৰ্জয় আৰু তেওঁৰ শক্তিও অপৰিসীম হে শূৰ মই আৰু অলপ কথা আপোনাক কব খোজো, আপুনি যেন তাক অনুসন্ধানৰ পৰা কোৱা বুলি নধৰে।

২৩—২৪। আপোনাৰ হিতৰ অৰ্থে মই যি কয় আপুনি শুনি সেইমতে কাম কৰক। আপুনি অভিযন্ত্ৰে স্ত্ৰীৰক যথাসোপাৰ্য্যভাবে যৌবৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰক, হে বীৰ, আপোনাৰ কনিষ্ঠভাতাৰ লগত বিপ্ৰহ নকৰিব।

২৫। ৰামৰ লগত মিত্ৰতা আৰু শত্ৰুভাব দুৰতে পৰিহাৰ কৰি স্ত্ৰীৰ লগত শ্ৰীতিৰ ভাব স্থাপন কৰাটোহে আপোনাৰ পক্ষে মঙ্গলজনক বুলি ভাবোঁ। আপোনাৰ কনিষ্ঠভাতা সেই কপিপ্ৰবৰ আপোনাৰ লালন পালনৰহে যোগ্য।

২৬। স্ত্ৰীৰ তাতেই থাকক বা ইয়াতেই থাকক তেওঁ সকলো প্ৰকাৰে আপোনাৰ বন্ধু, আপোনাৰ পক্ষে তেওঁৰ নিচিনা বন্ধু এই পৃথিৱীত মই আন কাকো নেদেখোঁ।

২৭। শত্ৰুভাব পৰিত্যাগ কৰি তেওঁক পাবলগা দান দান সংকাৰ আদিৰ দ্বাৰা স্বাধীনভাবে গ্ৰহণ কৰি তেওঁক আপোনাৰ গুচৰতে থাকিব দিয়ক।

২৮। বিপুলগ্ৰীৱ স্ত্ৰীৰ আপোনাৰ মহাবন্ধু বুলি জানিব, আপুনি তেওঁৰ প্ৰতি ভ্ৰাতৃ স্নেহ দেখুৱা ভিন্ন আপোনাৰ আন উপায় মই দেখা নাপাওঁ।

২৯। যদিহে আপুনি মোৰ প্ৰিয়কাম সাধিব খোজে আৰু মোৰ হিতবাক্য কাণপাতি শুনিছে তেন্তে আপুনি মোৰ প্ৰিয়জন বুলি মই আপোনাত এইকেইটা অহুৰোধ কৰিছোঁ, আপুনি মোৰ এই সজবাক্য গ্ৰহণ কৰক।

৩০। হে নাথ, আপুনি প্ৰসন্ন হওক, মই যি হিতকথা কৈছোঁ তাক শুনক, আপুনি ক্ৰোধৰ বশবৰ্ত্তী নহব, ইন্দ্ৰসম তেজস্বী কোশল ৰাজপুত্ৰৰ লগত বিৰোধ কৰাটো আপোনাৰ পক্ষে মঙ্গলজনক নহব।”

৩১। সেই সময়ত তাৰাদেৱীয়ে বাণীৰ হিতকৰ আৰু মঙ্গলকামনা কৰি এইদৰে কোৱা সত্ত্বেও বাণী কালৰ বশীভূত হোৱাৰ কাৰণে তেওঁৰ বিনাশৰ কাল উপস্থিত হোৱাত তাৰাৰ সেই কথা তেওঁৰ মনত ভাল যেন নালাগিল।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষোড়শ সৰ্গ

বাণী-বধ

১। চল্লবদনা তাৰাদেৱীয়ে এইদৰে কৈ থাকোতে বাণীয়ে তেওঁক তিৰস্কাৰ কৰি কবলৈ ধৰিলে।

২। “বৰাননে, স্ত্ৰীৰ ভ্ৰাতা কিন্তু শত্ৰু, এনেস্থলত তেওঁ সদৰ্পে গৰ্জন কৰি থাকিলে মই তাক সহি থাকো কেনেকৈ ?

৩। হে ভীক, যি বীৰপুৰুষ যুদ্ধ ক্ষেত্ৰত কোনো দিনে পৰাভূত হোৱা নাই আৰু যি কোনোদিনে পৰাশ্ৰুত হৈ ওভোতা নাই তেনে জনৰ পক্ষে আনে খেদি আহি অবমাননা কৰা আৰু তাকে সহিধকা মৰণতকৈও অধিক।

৪। হীনগ্ৰীৱ* স্ত্ৰীৰে যুদ্ধ ইচ্ছা কৰি গৰ্জি উঠি যি দৰ্প প্ৰকাশ কৰিছে মই তাক সহি থাকিব নোৱাৰোঁ।

৫। আন পক্ষে ৰাঘৱক লৈ মোৰ কাৰণে দুখ কৰাটো তোমাৰ পক্ষে উচিত নহব, কিয়নো তেওঁ ধৰ্ম্মজ্ঞ আৰু কৃতজ্ঞ, গতিকে এনে পাপ কাম তেওঁ কৰিব কিয় ?

৬। আন আন জীবগে সৈতে তুমি উভতি যোৱা,—আকৌ পিচে পিচে আহিছ। কিয় ? মোৰ প্ৰতি তোমাৰ যি সৌহাৰ্দ আৰু ভক্তি থাকে মই দেখিলোঁ।

৭। মই স্ত্ৰীৰ লগত যুদ্ধ হৈ মাত্ৰ কৰিম, তাৰ বাবে তৰ খাব নালাগে, মই কেবল তাৰ দৰ্প চূৰ্ণ কৰিম, তাক প্ৰাণে নামাৰোঁ।

৮। বগন্ধেত উপস্থিত স্ত্ৰীৰ প্ৰতি তুমি যেনে ইচ্ছা কৰিছা মই ভেনেই কৰিম, বৃক্ষ আৰু মৃষ্টিৰ প্ৰহাৰতে কাতৰ হৈ সি উভতি যাব।

৯। সেই দুবাস্থাই মোৰ সদৰ্প প্ৰহাৰ সহিব নোৱাৰিব। হে তাৰে, তুমি স্ত্ৰীৰ প্ৰতি কৃপা দেখুৱাই তাৰো সহায় হ'লা আৰু মোৰ প্ৰতি তোমাৰ যি চেনেহ আছে তাকো দেখুৱালা।

১০। মই মোৰ জীউৰ শপথ দি কৈছোঁ, তুমি আন আন পৰিবাৰবৰ্গে সৈতে উভতি যোৱা, ভ্ৰাতা স্ত্ৰীৰ ওপৰত জয় লাভ কৰাৰ পিচতেই মই উভতি আহিম।”

১১—১২। বালীয়ে এইদৰে কোৱাত প্ৰিয়বাদিনী তাৰাদেবীয়ে তেওঁক আলিঙ্গন কৰি চকুলো টুকি তেওঁক দক্ষিণফালে ৰাখি প্ৰদক্ষিণ কৰিলে আৰু তাৰ পিচত মন্ত্ৰজ্ঞা জয়াকাজিকী তাৰা দেবীয়ে স্বস্ত্যয়নাদি মাজলিক কাৰ্য্য সমাধা কৰি শোকতে অভিভূত হৈ অন্তঃপুৰত প্ৰবেশ কৰিলে।

১৩। তাৰাদেবীয়ে জীবগে সৈতে নিজৰ ঘৰত প্ৰবেশ কৰাৰ পিচত বালীয়ে সজোখে মহাসৰ্পৰ নিচিনাকৈ দীৰ্ঘ নিঃশ্বাস কাঢ়ি নগৰীৰ বাহিৰলৈ ওলাই আহিল।

১৪। এইদৰে নিঃশ্বাস পেলাই মহাবেগশালী বালীয়ে জোৰতে পৰিপূৰ্ণ হৈ শত্ৰুক দেখা পোৱাৰ ইচ্ছা কৰি চাৰিওফালে চকু ফুৰাই চাব ধৰিলে।

১৫। তাৰ পিচতে স্বৰ্ণভূষিত বৰ্ণবিশিষ্ট স্ত্ৰীয়ে দৃঢ়ভাবে কাপোৰ বান্ধিলে মাটিত খামোচ মাৰি ধৰি দীপ্ত অনল সদৃশ হৈ যুঁজৰ কাৰণে বৈ থকা তেওঁ দেখা পালে।

১৬। তেতিয়া মহাবাহু বালীয়ে স্ত্ৰীৰক এইদৰে বৈ থকা দেখা পাই অভিশয় ক্ৰুদ্ধ হল আৰু টানকৈ টঙালি আঁতি ললে।

১৭। এইদৰে কাপোৰ বান্ধি লৈ বীৰ্য্যবান বালীয়ে হাতৰ মুঠি তুলি স্ত্ৰীৰ সম্মুখলৈ গল আৰু যুঁজৰ কাৰণে সময় প্ৰতীক্ষা কৰি থাকিল।

১৮। তেতিয়া স্ত্ৰীয়েও দৃঢ়ভাবে হাতৰ মুঠি তুলি লৈ অধিক দৰ্পে সৈতে স্ত্ৰণমালাধাৰী বালীৰ ওচৰ চাপিলে।

১৯। এইদৰে জোৰতে চকু তামৰ নিচিনা বঙা কৰি যুদ্ধবিশাৰদ স্ত্ৰীয়ে মহাবেগে বালীক আক্ৰমণ কৰিবলৈ অহা দেখি বালীয়ে কব ধৰিলে,—

২০। “স্ত্ৰীৰ, মোৰ আঙ্গুলিসমূহ নিয়ত কৰি দৃঢ়ভাবে হাতৰ মুঠি বান্ধি লৈছোঁ, মই সাজাৰে এই মুঠি প্ৰহাৰ কৰিলেই তোৰ প্ৰাণবায়ু উৰি যাব।”

২১। বালীয়ে এইদৰে কোৱাত স্ত্ৰীয়ে ক্ৰুদ্ধ হৈ বালীক কলে, “এই মোৰ মুঠি তোৰ প্ৰাণবিনাশ কৰি তোৰ মূৰত পৰক।”

২২। স্ত্ৰীয়ে এই বুলি কোৱাৰ পিচতে বালীয়ে ক্ৰুদ্ধ হৈ স্ত্ৰীৰক আক্ৰমণ কৰি

জোৰেৰে প্ৰহাৰ কৰাত স্ত্ৰীৰ মূৰ্খদি ভেজ বাহিৰ হব ধৰিলে, স্ত্ৰীৰ কপ তেতিয়া বৈ থকা নিজৰা সংযুক্ত পৰ্বতৰ নিচিনা হল।

২৩—২৪। এনে অৱস্থাত স্ত্ৰীৰে নিজ শক্তিবলে এডাল শাল গছ উভালি লৈ নিঃশঙ্কচিত্তে বালীক প্ৰহাৰ কৰিব ধৰাত বালীয়ে বজ্ৰৰ দ্বাৰা প্ৰণীড়িত মহাপৰ্বত সদৃশ কপ ধাৰণ কৰিলে, তাৰ পিচত স্ত্ৰীৰক যথেষ্ট কৰা আঘাতত সাগৰৰ মাজত থকা দ্ৰব্যভৰে পৰিপূৰ্ণ নৌকাসদৃশ স্ত্ৰীৰ বিস্তল হৈ পৰিল।

২৫। দুয়োজন যোদ্ধাই ভয়ঙ্কৰ বল আৰু বিজয়শালী, উভয়ে গৰুড়সম বেগবান আৰু স্ত্ৰবহুৎকাৰবিশিষ্ট, অনুমান হল যে গগণ মণ্ডলত সূৰ্য আৰু চন্দ্ৰৰ ভিতৰতহে যোৰতৰ যুদ্ধ আৰম্ভ হৈছে।

২৬—২৯। এইদৰে পৰস্পৰে শত্ৰুক বিনাশ কৰাৰ উদ্দেশ্যে ইজনে সিজনৰ ছিত্ৰ অন্বেষণ কৰি যুঁজ কৰি থাকোতে ক্ৰমে মহা বলবীৰ্যশালী বালীৰ শক্তি বাঢ়িব ধৰিলে আৰু লগে লগে সূৰ্য্যপুত্ৰ প্ৰবল পৰাক্ৰমশালী স্ত্ৰীৰ হীনবল হল। এনে অবস্থাত বালীয়ে তেওঁৰ দৰ্প চূৰ্ণ কৰাত হীনবীৰ্য্য স্ত্ৰীৰে ক্ৰোধপূৰ্ণভাবে বালীৰ প্ৰতি বাঘৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিব ধৰিলে। উভয়ে শাখাসমন্বিত গছ, গিৰিশৃঙ্গ, বজ্ৰসদৃশ নখ, মুষ্টি, জানু, ভৰি আৰু হাত প্ৰয়োগ কৰি বৃত্তাস্ত্ৰ আৰু বাসবৰ মাজত হোৱাৰ নিচিনা যোৰতৰ যুদ্ধত প্ৰবৃত্ত হল।

৩০। বনচাৰী দুয়োজন বান্দৰে শোণিতাক্ত কলেবৰে যুঁজ কৰি থাকোতে উভয়ে মেঘ গৰ্জ্জন ৰবে চীংকাৰ কৰিব ধৰিলে।

৩১। এনে অবস্থাত ৰামে দেখিলে যে বান্দৰৰাজ স্ত্ৰীৰে হীনবল হৈ ঘনাই ঘনাই ইফালে চাব ধৰিছে।

৩২। তেতিয়া তেজস্বী ৰামে বান্দৰাধিপতিক বিপন্ন হোৱা দেখি বালীক বধ কৰিবলৈ শৰৰ প্ৰতি দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰিব ধৰিলে।

৩৩। তাৰ পিচত কালসৰ্পসম শৰ ধনুত সংযুক্ত কৰি জগৎ সংহাৰক অন্তকে (যমে) কালচক্ৰ পূৰণ কৰাৰ নিচিনাকৈ ধনু পূৰ্ণ কৰি ললে।

৩৪। ধনুৰ গুণত টান দিয়াৰ লগে লগে যি এটা ভীষণ শব্দ হল তাতেই যুগান্তকালত বিমোহিত হোৱাৰ নিচিনাকৈ পশু-পক্ষী সকলে ত্ৰস্তমান হৈ ইফালে-সিফালে দৌৰি পলাবলৈ ধৰিলে।

৩৫। প্ৰদীপ্ত বজ্ৰসম বাঘৰ শৰ বজ্ৰনিদাদে এবি দিয়াৰ লগে লগে বালীৰ বুকুত নিপতিত হল।

৩৬। পিচতেই বীৰ্য্যবান বান্দৰাধিপতি মহাতেজস্বী বালী শৰবিদ্ধ হৈ মাটিত বাগৰি পৰিল।

৩৭। আহিন মাহৰ পূৰ্ণিমা তিথিত ইন্দ্ৰধনুজ বিদৰে ভূতলশায়ী হয়, বালীও সেইদৰে অচেতন হৈ প্ৰাণহীন হব ধৰা অবস্থাত বাস্পকদ্ধকৰ্ণে ধীৰে ধীৰে বেদনাপূৰ্ণ স্বৰে কেঁকাই কেঁকাই মাটিত পৰি গল।

৩৮। প্ৰলয় কালত হৰে বিদৰে (সংহাৰ কৰাৰ উদ্দেশ্যে) নিজমুখৰ পৰা ধূমপূৰ্ণ

অগ্নি এৰি দিবে কালসদৃশ নবোত্তম বামচন্দ্ৰইও স্বৰ্ণসদৃশ প্ৰভাকৰ শঙ্কৰিনাদক শব সেইদৰে নিক্ষেপ কৰিলে।

৩৯। আৰু এইদৰেই পৰ্ব্বতজাত পুষ্পিত অশোক বৃক্ষসদৃশ, ইন্দ্ৰপুত্ৰ বালা উৎসবৰ বেহত ইন্দ্ৰধ্বজ যিদৰে নিপাতিত হয় সেইদৰে তেজ আৰু পানী উদ্‌গীৰণ কৰি অচেতন হৈ মাটিত পৰি গল।

॥ ইতি কিক্কিৰাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষোড়শ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

সপ্তদশ সৰ্গ

বামৰ প্ৰতি বালাৰ ভৎসনা

১। বণকুশল বালা বামৰ শৰৰ দ্বাৰা আহত হৈ গুৰি কাটি দিয়া গছৰ নিচিনাকৈ হঠাতে ঢলি পৰিল।

২। তপ্তকাঞ্চন বিভূষিত বালায়ে শৰীৰৰ সকলো অঙ্গ মাটিত নিপাতিত কৰি দেবৰাজ ইন্দ্ৰৰ বথৰ বান্ধনিমুক্ত ধ্বজ সদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

৩। ঋক্ষ আৰু বান্দৰগণৰ অধিপতি বালা এইদৰে নিপতিত হোৱাত, মেদিনী অৰ্ণৱ তেওঁৰ শাসিত ৰাজ্যে নষ্টতাৰক গগনমণ্ডলৰ নিচিনা শোভা ধাৰণ কৰিলে।

৪। মহাত্মা বালা ভূপতিত হ'ল যদিও তেওঁৰ স্ত্ৰী, প্ৰাণবায়ু তেজ আৰু পবাক্ৰমে তেওঁৰ শৰীৰ ত্যাগ কৰা নাছিল।

৫। ইন্দ্ৰদত্ত বহুবিভূষিত স্বৰ্ণময়ী শ্ৰেষ্ঠ মালাধাৰীয়ে কপিপ্ৰবৰৰ প্ৰাণ, তেজ আৰু স্ত্ৰী বন্ধা কৰি আছিল।

৬। বান্দৰ যুথাদিপতি বালায়ে স্বৰ্ণনিৰ্ম্মিত সেই মালা পৰিধান কৰি সন্ধ্যাকালৰ বাঙলী বগে ৰঞ্জিত মেঘধণ্ডৰ নিচিনা শোভা ধাৰণ কৰিলে,

৭। তেওঁ নিপতিত হোৱাতো অহুমান হল যেন লক্ষ্মীদেবীয়েহে যেন মালা, তেওঁৰ শৰীৰ আৰু মৰ্ম্মধাতীৰৰ এই ভিনিভাগে বিভক্ত হৈ ভাত শোভা প্ৰকাশ কৰি আছে।

৮। বামচন্দ্ৰৰ শৰাসন নিক্ষিপ্ত এই বাণে বীৰ বালাৰ স্বৰ্গমৰ্গ প্ৰকাশক ৰূপে বিচ্যমান হৈ তেওঁক পৰমগতি দান কৰিলে।

৯—১০ *মহেন্দ্ৰসদৃশ দুৰ্দ্ধৰ, উপেন্দ্ৰ সম দুঃসহ, হেমমালাধাৰী, বিশাল বন্ধবিশিষ্ট মহাবাহু, উজ্জলমুখযুক্ত, পিঙ্গলনেত্ৰ ইন্দ্ৰহৃত বালা বণক্ষেত্ৰত নিপতিত হৈ শিখা বিহীন অগ্নি,

* মহেন্দ্ৰ—আজান্দ্ৰদেব অৰ্ণাৎ জন্মমতেই দেবদ্ব্যাপ্ত স্ত্ৰী

উপেন্দ্ৰ—কৰ্ম্মদেব অৰ্ণাৎ নিজ কৰ্ম্মৰ দ্বাৰা দেবদ্ব্যাপ্ত

পুণ্যক্ষয়ৰ পিচত স্বৰ্গচ্যুত যথাতি অথবা যুগান্ত কালৰ ভূপতিত সূৰ্য্যাসদৃশ প্ৰকাশমান হৈ থকা দেখি লক্ষ্মণক লগত লৈ ৰামচন্দ্ৰ তেওঁৰ ওচৰ চাপিলে। মহাবীৰ্শালী ৰাম আৰু লক্ষ্মণ দুয়োজন ভাই ককাসে শিখাবিহীন অগ্নিসদৃশ বীৰ বালীৰ পিনে চাই চাই সন্মানে ধীৰ-গতিত তেওঁৰ ওচৰত উপস্থিত হল।

১৪—১৫। নিহত বালীয়ে অগ্নমাত্ৰ শক্তি আৰু প্ৰাণ লৈ লৰচৰ কৰিব নোৱাৰা অবস্থাত ভূতলশায়ী হৈ থাকি ৰাঘব আৰু মহাবলশালী লক্ষ্মণক দেখা পাই ধীৰভাবে ধৰ্ম্ম আৰু অৰ্থপূৰ্ণ বাক্যে সগৰ্বে ৰণগৰ্বেগৰিত ৰামচন্দ্ৰক উদ্দেশ্য কৰি কয়লৈ ধৰিলে।

১৬। “ৰাম, মই আপোনাৰ সন্মুখীন হৈ আপোনাৰ লগত যুদ্ধ কৰা নাছিলোঁ, এনে অবস্থাতো আপুনি মোক বধ কৰি কি যশস্তা লাভ কৰিলে? মই আনৰ লগত ঘোৰতৰ যুঁজত লিপ্ত থাকোতেই আপুনি মোক বধ কৰিলে।

১৭। আপুনি কুলীন, সত্ত্বসম্পন্ন, তেজস্বী আৰু ত্ৰতাচাৰী, আপুনি কৰুণাময় আৰু প্ৰজাসমূহৰ হিতসাধনত ৰত।

১৮। আপুনি দয়ালু, উৎসাহবান, উচিতানুচিত কালজ্ঞ আৰু দৃঢ়ভ্ৰত, সকলো প্ৰাণীয়ে এইবুলি আপোনাৰ যশোগুণ গায়।

১৯। হে ৰাজন, শম, দম, ক্ৰমা, ধৃতি, সত্য, পৰাক্ৰম আৰু অপকাৰীৰ ওপৰত দণ্ডবিধান—এই কেইটা ৰজাসকলৰ গুণ।

২০। আপোনাৰ উচ্চকুলত জন্ম আৰু এই সকলো গুণ আপোনাৰ আছে বুলি ধৰি লৈ তাৰাই নিষেধ কৰা সত্ত্বেও মই যুদ্ধত স্বেচ্ছীবৰ সন্মুখীন হওঁ।

২১। মই আনৰ লগত যুঁজত প্ৰবৃত্ত আছিলোঁ এতেকে আপোনাৰ বিষয়ে সম্পূৰ্ণ উদাসীন হৈ থকা অৱস্থাতো আপুনি মোক শৰবিন্ধ কৰাটো উচিত হোৱা নাই, আপোনাক দেখাৰ আগতে আপোনাৰ বিষয়ে এনে বুদ্ধিহে মোৰ মনত থেলি আছিল।

২২। কিন্তু এতিয়া মই জানিলোঁ আপুনি নষ্টাত্মা ধৰ্ম্মধ্বজী, অধাৰ্ম্মিক, পাপাচাৰী আৰু তৃণাবৃত্ত কুপসদৃশ, আপুনি সজ্জন বৈশাৰী পাপাত্মা, আৰু ভয়ানকাদিত অগ্নিসদৃশ, মই জনা নাছিলোঁ যে আপুনি কপটধৰ্ম্মভাবৰ দ্বাৰা আবৃত।

২৪। আপোনাৰ দেশ বা নগৰলৈ গৈ মই কোনো পাপাচৰণ কৰা নাই আৰু কোনোদিনে মই আপোনাৰ কোনো অবমাননাও কৰা নাই, এতেকে মোৰ নিচিনা নিষ্পাপ এজনক আপুনি বধ কৰিলে কিয়?

২৫। বিশেষকৈ মই এটা বনচাৰী কলমুলভোজী বান্দৰ, মই আপোনাৰ লগত যুদ্ধত প্ৰবৃত্ত হোৱা নাছিলোঁ, আন এজনৰ লগতহে যুদ্ধত লিপ্ত হৈ আছিলোঁ।

২৬। কিন্তু হে ৰাজন, আপুনি নৰাধিপতিৰ পুত্ৰ বুলি প্ৰখ্যাত, আৰু প্ৰিয়দৰ্শন, ধৰ্ম্মসম্বল চিহ্নও আপোনাৰ বিত্তমান।

২৭। কোনজনে ক্ৰত্ৰিয়কুলত জন্মগ্ৰহণ কৰি, বেদাদিশাস্ত্ৰত পাৰ্গত হৈ, সকলো প্ৰকাৰৰ সন্দেহ ভঞ্জন কৰি, ধৰ্ম্মসম্বল চিহ্নে আচ্ছাদিত হৈ এনে ক্ৰবকৰ্ম্ম কৰিব পাৰে?

২৮। বধুকুলত আপোনাৰ জন্ম আৰু আপুনি ধাৰ্মিক বুলি জনাজাত, এনেদৰে আপুনি নিজে অসাধু হৈ সাধুৰ ৰূপ লৈ ঘূৰি ফুৰিছে কিয় ?

২৯। হে ৰাজন, সাম, দান, ক্ৰমা, ধৰ্ম, সত্য, ধৈৰ্য, পৰাক্ৰম আৰু অপকাৰীজনৰ প্ৰতি দণ্ডবিধান এই সকলো ৰজাৰ গুণ।

৩০। কিন্তু হে ৰাম, আমি বনচাৰী পশু, ফলমূলেই আমাৰ আহাৰ আৰু আমাৰ প্ৰকৃতিও তেনে, আনপিনে হে নৰেশ্বৰ আপুনি পুৰুষ*।

৩১। ৰাজ্য, সোণ, ৰূপ ইত্যাদিবোৰ বিগ্ৰহৰ কাৰণ হ'ব পাৰে, এনে অবস্থাত এই বনপ্ৰদেশত আমাৰ এই ফলমূল বিষয়ত আপোনাৰ কি লোভ হ'ব পাৰে ?

৩২। নীতি আৰু বিনয়, নিগ্ৰহ আৰু অমুগ্ৰহ ইত্যাদিবোৰ বিকল্পভাৱাপন্ন হলেও এনে বিষয়ত ৰাজবৃত্তিয়ে উদাৰ ভাবেই অবলম্বন কৰে†, ৰজাসকলে নিজ ইচ্ছাৰ বশবৰ্তী হৈ কাম নকৰে।

৩৩। কিন্তু আপোনাৰ ক্ষেত্ৰত আপুনি আপোনাৰ নিজ ইচ্ছাকে প্ৰাধান্য দিছে, আপুনি কোপন স্বভাব, আৰু অব্যবস্থিত চিন্তা, এতেকে ৰাজ্যকাৰ্য্য বিষয়ত সঙ্গীৰ ভাব লৈ ধনুশৰৰ আশ্ৰয় লৈছে।

৩৪। হে মহুজেত্বৰ, ধৰ্ম্মবিষয়ত আপোনাৰ আস্থা নাই, আৰু আপোনাৰ বুদ্ধিয়ে যথার্থ বিষয়ত স্থিৰতা লাভ কৰিব পৰা নাই, আপুনি যথেষ্টাচাৰী আৰু সেই কাৰণে ইঞ্জিয় সমূহৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হৈছে।

৩৫। হে কাকুৎস্থ, মই নিৰপৰাধী এজনক শৰাঘাতৰ দ্বাৰা বধ কৰি, আপোনাৰ এই ঘৃণনীয় কামৰ বিষয়ে সাধুসমাজত আপুনি কি ক'ব ?

৩৬। ৰাজঘাতী, ব্ৰহ্মঘাতী, গোহত্যাকাৰী, চোৰ, প্ৰাণীবধৰত, নাস্তিক আৰু পৰিবেষ্টা‡—এই সকলো নৰকগামী হয়।

৩৭। আৰু সেইদৰে টুটকীয়া (স্থচক), লোভী (কদৰ্থ), মিত্ৰঘাতী, গুৰুপত্নীগামী, ইহতেও পাপাত্মাসকলৰ যি স্থান তাকেহে পায়—তাত কোনো সংশয় নাই।

৩৮। মোৰ ছাল কোনেও ব্যবহাৰ নকৰে, মোৰ অস্থি আৰু লোমো সাধুলোকৰ পৰিত্যাজ্য আৰু মোৰ মঙহো আপোনালোকৰ নিচিনা ধৰ্ম্মপৰায়ণ পুৰুষৰ অভক্ষ্য§।

৩৯। হে ৰাঘব শল্যক, স্বাবিধ, গোধা, শলক‡ আৰু কাছ এই পাঁচবিধ পক্ষনখী বস্তু ভ্ৰাক্ষণ আৰু ক্ৰত্ৰিয়ৰ ভক্ষ্য।

৪০। কিন্তু হে ৰাম, মণীষীসকলে মোৰ অস্থি আৰু চৰ্ম্ম' স্পৰ্শ নকৰে আৰু মোৰ মাংসও অভক্ষ্য, তথাপি আপুনি পক্ষনখী বান্দৰ এটাক বধ কৰিলে।

* এতেকে বনচৰ, পুৰচৰ, পশু আৰু নব ইত্যাদি বিভিন্ন ধৰ্ম্মবলবী আপোনাৰ আৰু আমাৰ ভিতৰত বিৰোধৰ কোনো কাৰণ নাই।

† অৰ্থাৎ বজাই নিজৰ কালৰ পৰা বেচাই কিটো ভায়সদন্ত তাকেহে অবলম্বন কৰে।

‡ জ্যেষ্ঠজনে বিয়া কৰোৱাৰ আগতে বিজন কৰ্ম্মই বিবাহ কৰে তেওঁক পৰিবেষ্টা বোলে।

§ শল্যক আৰু স্বাবিধ—কেটলা পহু জাতীয় জন্তু। গোধা—গুই সাপ।

৪১। ভাবাদেবীয়ে সকলো কথা জানিয়ে মোক হিত উপদেশ দিছিলে, তথাপি মোহাঙ্ক হৈ মই সেই হিত উপদেশ উলঙ্ঘা কৰি কালৰ বশীভূত হলোঁ।

৪২। বিষম্বী পণ্ডিক লাভকৰি সচ্চৰিত্ৰা নাৰী যিদৰে নাথবতী নহয়, হে কাকুশ্ঠ, আপোনাৰ নিচিনা নাথক লাভ কৰিও পৃথিবী সেইদৰে নাথযুক্ত হব নোৱাৰে।

৪৩। আপোনাৰ নিচিনা শঠ,* পৰাপকাৰী, ক্ষুদ্ৰমনা, মিথ্যাচাৰযুক্ত আৰু পাপমতি জনক মহাত্মা দশৰথে জন্মদিব পালে কেনেকৈ ?

৪৪। মই দেখিলোঁ যে ৰামকপহন্তীয়ে সজ্জনৰ ধৰ্ম্ম অতিক্ৰম কৰি চাৰিত্ৰ্য্যবান্ধনি ছিঙি ধৰ্ম্মৰূপ অন্ধুশ অগ্ৰাহ কৰি মোক বধ কৰিলে।

৪৫। আপোনাৰ এই কৰ্ম্ম অন্তৰ, অযুক্তিকৰ আৰু সাধুলোকৰ নিন্দনীয়, এনেবিধৰ কাম কৰি উঠি যেতিয়া সাধুসমাজৰ লগত মিলিত হবলৈ চেষ্টা কৰিব তেতিয়া আপুনি কি কব ?

৪৬। আপোমাৰ লগত যুদ্ধ বিষয়ে উদাসীন হৈ থকাকালত মোৰ প্ৰতি যি পৰাক্ৰম দেখুৱালে তাক দেখিলোঁ, কিন্তু প্ৰকৃততে আপোনাৰ যিজন অপকাৰী* তাৰ ওচৰত আপুনি কেনে ধৰণৰ বিক্ৰম দেখুৱাব তাকেহে নেদেখিলোঁ।

৪৭। হে নৃপায়জ, আপুনি মই দেখাকৈ যদি মোৰ লগত যুদ্ধ কৰিলেহেঁতেন তেন্তে মোৰ হাতত নিহত হৈ এতিয়াই যমৰাজৰ লগত সাক্ষাৎ কৰিলেহেঁতেন।

৪৮। মই আপোনাৰ কাৰণে দুৰ্দ্ধৰ্ষ, তথাপি টোপনিত থকা কালত সাপে খুটি মৰাৰ নিচিনা মই নেদেখা অবস্থাত আপুনি মোক বধ কৰি নিশ্চয় পাপৰ ভাগী হৈছে।

৪৯। আপুনি যি কাৰণত স্ত্ৰীৰ হিত কামনা কৰি মোক বধ কৰিলে, তাৰবাবে আগতে মোক অনুৰোধ জানোৱাহেঁতেন, মই এদিনতেই আপোনাৰ মৈথিলীক আনি দিব পাৰিলোঁহেঁতেন।

৫০। আপোনাৰ ভাৰ্য্যাপহাৰী সেই দুৰাত্মা ৰাক্ষস ৰাবণক সমৰক্ষেত্ৰত বধ নকৰাকৈয়ে ডিঙিত বান্ধি আনি আপোনাৰ ওচৰত উপস্থাপিত কৰিলোঁহেঁতেন।

৫১। সীতা সাগৰৰ পানীৰ মাজতেই থাকক বা পাতাল পুৰীতেই থাকক, আপুনি আদেশ কৰা মাত্ৰেই মই স্বেতাশ্বতৰীৰ* নিচিনা তেওঁক উদ্ধাৰ কৰি আনিবলোঁহেঁতেন।

৫২। বাক এতিয়া মই স্বৰ্গগামী হলে স্ত্ৰীৰে ৰাজ্যভাৰ লাভ কৰিব এইটো বাক ভালেই হৈছে, কিন্তু আপুনি যে অধৰ্ম্মক আশ্ৰয় কৰি মোক যুঁজত বধ কৰিলে এইটোহে যুক্তিৰে ঢুকি নোপোৱা বিধৰ হল।

৫৩। কাল প্ৰাপ্ত হলে সকলো প্ৰাণীয়েই মৃত্যুমুখত পতিত হয়, এইটো স্বাভাৱিক

* শঠ—গোপনে আনৰ অন্তাৱকাৰী

† যেনে ৰাষণাদি।

‡ বেদে (ঋতিয়ে) বেতাশ্বতৰীৰূপ (খগা মাইকী ঘোৰা) ধাৰণ কৰা—মধু আৰু কৈটভ এই দুই দানবে তেওঁক হৰণ কৰি পাতালপুৰীত ৰাখে। তেতিয়া নাৰায়ণে হয়গ্ৰীৱৰূপ ধাৰণ কৰি মধু কৈটভক বধ কৰি ঋতিৰ পৃথিবীলৈ আনে।

কথা। কিন্তু সময়ত আপুনি যেতিয়া ৰাজ্যভাৰ প্ৰাপ্ত হব সেই সময়ত মোক এইদৰে বধ কৰি ৰাজ্যলাভ কৰাৰ ফলত আপোনাৰ প্ৰজাবৰ্গে অগোনাৰ প্ৰশ্ন কৰিব, তাৰ উত্তৰত আপুনি কি কব তাৰ বিষয়ে চিন্তা কৰা উচিত হব।”

৫৪। বান্দবৰাজপুত্ৰ মহাত্মা বালায়ে শব্দবিদ্বাহৈ ব্যাখ্যিতচিত্তে শুকানমুখে এইদৰে কৈ সম্মুখত সূৰ্য্যসদৃশ ৰামচক্ৰক দেখা পাই মনে মনে থাকিল।

॥ ইতি কিঙ্কজ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টাদশ সৰ্গ

বালাৰ প্ৰতি ৰামৰ দণ্ডনীতি ব্যাখ্যা

১। ৰামৰ দ্বাৰা আহত হৈ লৰচৰ কৰিব নোৱাৰা অবস্থাত থাকিয়ে বালায় সৰ্বিনয়ে ধৰ্ম্মাৰ্থপূৰ্ণ হিতকৰ অথচ কঠোৰতাপূৰ্ণ বাক্যে ৰামক ওপৰত কোৱাৰ দৰে কলে।

২-৩। এইদৰে ভিৰঙ্কত হোৱাৰ পিচত ৰামে প্ৰভাহীন আদিত্য সদৃশ, বাৰিমুক্ত মেঘ-সদৃশ আৰু সূৰ্য্যৰ দৰা অগ্নিসদৃশ (ভূতলশায়ী) বান্দবশ্ৰেষ্ঠ বালীক ধৰ্ম্মাৰ্থযুক্ত বাল্যে কবলৈ ধৰিলে।

৪। “বালা, তুমি ধৰ্ম্ম, অৰ্থ, কাম আৰু লোকাচাৰসিদ্ধ কথাৰ কোনো ভূ নোপোৱাকৈ তোমাৰ অপৈণত বুদ্ধিক আশ্ৰয় কৰি মোক এইদৰে ভিৰঙ্কাৰ কৰিছা কিয় ?

৫। হে সৌম্য, তুমি বুদ্ধিসম্পন্ন আচাৰ্য্যবৎ মাননীয় বৃদ্ধসকলক নোগোষ্ঠাকৈ বান্দব-সুলভ প্ৰকৃতিৰ বশবৰ্ত্তী হৈ মোক এইদৰে কবলৈ হুচা কৰিছা।

৬। তুমি জানা পৰ্ব্বত, বন আৰু কাননসমূহক লৈ এই ভূপ্ৰদেশ ইচ্ছাকৃত কুলৰ অধীনত, গতিকে তাত থকা পশু, পক্ষী আৰু মনুষ্যকুলৰ ওপৰত বিহিব লগা অনুগ্ৰহ আৰু নিগ্ৰহবিষয়তো তেওলোকৰেই অধিকাৰ।

৭। বৰ্ত্তমানে সত্যবান সৰলস্বভাব ধৰ্ম্মাৰ্থকাৰতত্ত্বজ্ঞ, নিগ্ৰহানুগ্ৰহবত ধৰ্ম্মান্বিত ভৰতে এই ভূপ্ৰদেশ পালন কৰি আছে।

৮। যাৰ ওপৰত নীতি, বিনয় আৰু সত্য সম্যকৰূপে স্থাপিত আছে আৰু সিজনে বধ্যযুক্তভাবে বিক্ৰমশীল আৰু দেশকালভদ্ভজ্ঞ ভেৰেই প্ৰকৃতভে বজা।

৯। ধৰ্ম্ম সংস্থাপনৰ উদ্দেশ্যে ভেৰেই আদেশ মানি লৈ আমি আৰু আন আন পাৰ্থিব সকলে ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰ ইচ্ছা কৰি এই পৃথিৱীত পৰিত্ৰমণ কৰি ফুৰিছোঁ।

১০। ধৰ্ম্মবৎসল নৃপতিশাৰ্দূল ভৰতে এই পৃথিবী পালন কৰি থকা কালৰ ভিতৰত কাৰ এনে সাধ্য যি ধৰ্ম্মবিকল্প কামত প্ৰবৃত্ত হব পাৰে ?

১১। ভৰতৰ আজ্ঞা মানি লৈ অত্যাংকষ্ট স্বধৰ্ম্মত আমি সকলোৱে ধৰ্ম্মভ্ৰষ্ট প্ৰাণীসমূহৰ বিষয়ে যথোপযুক্ত বিধানৰ বিষয়ে চিন্তা কৰি থাকোঁ।

১২। তুমি তোমাৰ ঘৃণণীয় কামৰ দ্বাৰা লোকসমাজত নিন্দনীয় হৈ ধৰ্ম্মৰ অবমাননা কৰিছা, তোমাৰ নিজ কামনাপূৰণকে প্ৰাধাণ্য দি ৰাজপ্ৰবৰ্ত্তিত পথত থাকিব পৰা নাই।

১৩। ধৰ্ম্ম পথতৰত জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতা, পিতা আৰু শিক্ষাদাতা এই তিনিও পিতৃস্থানীয়।

১৪। সেইদৰে কনিষ্ঠ ভ্ৰাতা, নিজৰ ঔৰষজাত পুত্ৰ আৰু গুণবান শিষ্য এই তিনজনকো পুত্ৰবৎ ভবা উচিত, এই ক্ষেত্ৰতো ধৰ্ম্মই কাৰণ (অৰ্থাৎ তেওঁলোক যদি ধৰ্ম্মজ্ঞান সম্পন্ন হয়)।

১৫। হে কপিপ্ৰবৰ, সজ ধৰ্ম্ম অতি সূক্ষ্ম আৰু অতি কষ্টেৰেহে তাক জনা যায়, একমাত্ৰ হৃদিশ্ৰ সৰ্বলোকৰ আত্মাইহে কোনটো শুভ আৰু কোনটো অশুভ তাক জানিব পাৰে।

১৬। জাত্যঙ্কজনে যিদৰে আন জাত্যঙ্কজনৰ লগত পৰামৰ্শ কৰিও একো দেখা নাপায় তুমি নিজে চঞ্চল প্ৰকৃতিৰ হৈ আন অবিভ্ৰাষ্টা চঞ্চল প্ৰকৃতিৰ বান্দৰসকলৰ লগত মন্ত্ৰণা কৰি ধৰ্ম্মবিষয়ে কি জানিব পাৰিবা।

১৭। তথাপি মোৰ এই উক্তিৰ মৰ্ম্ম স্পষ্টকৈ তোমাক কওঁ, তুমি অকল ৰোষৰ বশবৰ্ত্তী হৈ মোক নিন্দা কৰাটো উচিত হোৱা নাই।

১৮। যি কাৰণত মই তোমাক বধ কৰিলোঁ তাক কওঁ শুনা। তুমি সনাতন ধৰ্ম্ম পৰিত্যাগ কৰি তোমাৰ ভ্ৰাতাৰ ভাৰ্য্যাৰ লগত সহবাস কৰিছা।

১৯। মহাত্মা এই সূত্ৰীৰ জীয়াই থকা কালৰ ভিতৰতে তুমি কামভাবৰ বশবৰ্ত্তী হৈ তোমাৰ বোৱাৰীসদৃশ তেওঁৰ ভাৰ্য্যা কমাৰ লগত একেলগে আছা, ইয়াৰ দ্বাৰা তুমি ডাঙৰ এটা পাপৰ কাম কৰিছা।

২০। গতিকে হে বান্দৰ তুমি কামপ্ৰবৃত্ত হৈ ধৰ্ম্মপথ অতিক্ৰম কৰিছা আৰু তোমাৰ ভ্ৰাতৃবধূগমনৰ ফলত তোমাৰ ওপৰত এই দণ্ড বিহিত কৰা হৈছে।

২১। হে বান্দৰযুগপতি, যিসকল পুৰুষে লোকাচাৰৰ বিৰুদ্ধে গৈ সমাজনীতিৰ মৰ্যাদা ৰক্ষা নকৰে তেনে লোকৰ পক্ষে (প্ৰাণ) দণ্ড বিহিত কৰাৰ বাহিৰে আন শাস্তিৰ পথ নেদেখোঁ।

২২। মই উচ্চকুল জাত ক্ষত্ৰিয়,† গতিকে তোমাৰ এই পাপ মই ক্ষমা কৰিব নোৱাৰোঁ।

২৩। স্মৃতিশাস্ত্ৰমতে যিজনে কামভাবৰ বশবৰ্ত্তী হৈ সহোদৰা ভগিনী অথবা কনিষ্ঠ-ভ্ৰাতাৰ পত্নীত বশৰ বশত তাৰ পক্ষে বধাই উপযুক্ত শাস্তি। ৰজা ভৰতৰ এই আদেশ, তেওঁৰেই আদেশ আমি পালন কৰিছোঁ।

* ছট্ৰৈ এতি নিগ্ৰহ আৰু শিষ্টৈ এতি অসুগ্ৰহ।

† এজেকে আনৰ ওপৰত দণ্ডবিধান কৰাৰ অধিকাৰ যোৰ আছে।

২৪। তুমি ধৰ্ম পথ অতিক্রম কৰিছা, এতেকে ধৰ্মমতে ৰাজ্য পালন কৰি থাকি যি সকলে মহান ধৰ্ম পথ অতিক্রম কৰি ধৰ্মত ব্যাঘাত জন্মায় তেনে জনক মই উপেক্ষা কৰি থাকিব পাৰোঁ কেনেকৈ ?

২৫। যিসকল পুৰুষ কামপৰতন্ত্ৰ তেনেকোঁকৰ প্ৰতি শাস্তিবিধান কৰিবলৈ ভবত ৰাজসিংহাসনত অধিষ্ঠিত, হে কপীল তেওঁৰ আদেশকে মানি লৈ আমি তোমাৰ নিচিনা ধৰ্ম উলঙ্ঘাকাৰীসকলক শাস্তি বিধান কৰিবলৈ উদ্বৃত্ত হৈছো*।

২৬। লক্ষ্মণৰ লগত মোৰ যেনে সখ্যতাৰ সূত্ৰীৰ লগতো তেনে, মোৰ ভাষাৰ উদ্ধাৰ আৰু ৰাজ্য প্ৰাপ্তিৰ অৰ্থে তেওঁৰেই একমাত্ৰ মঙ্গলবিধায়ক (অৰ্থাৎ প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ) সূত্ৰদ।

২৭। সেই সময়ত বান্দৰবিলাকৰ সন্মুখত ময়ো তেনেদৰে প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিলো। মোৰ নিচিনা এজনে এবাৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰি তাক পালন নকৰি উপেক্ষা কৰিব পাৰোঁ কেনেকৈ ?

২৮। এতেকে ধৰ্মসন্মত কাৰণ সন্মুখত বাধি তোমাৰ প্ৰতি যিটো উপযুক্ত শাসন বুলি স্থিৰ কৰা হৈছে তুমি তাক মানি লোৱা উচিত।

২৯। তোমাৰ প্ৰতি যি শাস্তি বিধান কৰা হৈছে সি সৰ্ব্বতোভাবে ধৰ্মসন্মত, বন্ধুৰ উপকাৰৰ অৰ্থে যিটো কৰা হয় তাকো ধৰ্মৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিয়ে কৰা হৈছে।

৩০- ৩২। ধৰ্ম্মানুসৰণকাৰী পুৰুষে এনেবিধৰ পাপকৰ্ম্মত লিপ্ত হলে অমৃতপ্ৰাপ্ত হৈ নিজে ৰাজদণ্ড বৰণ কৰি লয়, ধৰ্ম্মত থকাহলে তুমিও অবশ্যে তেনেদৰে মূৰ পাতি লব পাৰিলাহেঁতেন, এনে পাপৰ বাবে যি শাস্তি তুমি পোৱা উচিত মই তাৰ হে বিধান মাত্ৰ কৰিছোঁ, এতেকে তুমি ক্ষুৰ হোৱাটো উচিত নহব। এই বিষয়ে সূচৰিত বিষয়ক মনু-প্ৰণীত দুটা শ্লোক ধৰ্ম্মকুশল পণ্ডিত সকলে উল্লেখ কৰি থাকে, পাপকাৰী মানুহে ৰাজদণ্ড মানি লৈ পাপৰ পৰা মুক্ত হৈ পুণ্যশীল মানুহৰ নিচিনা স্বৰ্গ লাভ কৰে। ৰজাই শাস্তিবিধানই কৰক বা মুক্তিকে দিয়ক পাপীজনে তাৰ দ্বাৰা পাপৰ পৰা মুক্তি পায়, কিন্তু ৰজাজনে যদি তেনেবিধৰ পাপীজনক শাসন নকৰে তেন্তে তেওঁ নিজে সেই পাপৰ ভাগী হয়।

৩৩। আমাৰ পূৰ্বপুৰুষ আৰ্য্য মাত্ৰাতাৰ দিনত এজন শ্ৰমণে (অৰ্হত বা জৈন তাপস) তোমাৰ নিচিনা পাপ কাম কৰাত, তেওঁ তেওঁৰ ওপৰত ঘোৰ শাস্তি বিধান কৰিছিল।

৩৪। এইদৰে আন আন বহুজনে ধৰ্ম্মপথৰ পৰা স্থলিত হৈ পাপ কাম কৰে, নবাধিপতিগণেও তেওঁলোকক সেইদৰে দণ্ডবিধান কৰে। আনকি বহুতে নিজে প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিও তেনে পাপৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰে।

৩৫। এতেকে হে বান্দৰশাৰ্দূল, তুমি অনুতাপ কৰাৰ প্ৰয়োজন নাই, তোমাৰ এই বধ ধৰ্ম্ম অনুসৰিয়ে বিধান কৰা হৈছে, যিহেতু আমি স্বাধীন নহওঁ অৰ্থাৎ (শাস্ত্ৰৰ উপদেশৰ অধীন)।

* ভবতে বায়ক কোনো একাবৰ আদেশ দিয়াৰ কথা কতো উল্লেখ নাই। কিন্তু ভবত পিত্ৰাদেশ আৰু বায়ব অনুমতি যন্তে বহা। অতএব বায়কে আদি কৰি সকলো বায়পুৰুষে বায়ধৰ্ম পালন কৰিবলৈ বাধ্য। বায়নীতি সুবিধিত ধৰ্মমত ভবতে যিধৰ কোনো বিধৰক উদ্দেশ্য কৰি আদেশ নিদিহেও বধাহানত সেইমত কাম কৰাত বায়ব অধিকাব আছে।

৩৬। হে মহাবীৰ হৰিপুত্ৰ, এই বিষয়ে আৰু এটা যি কাৰণ আছে সেইটো শুনি তুমি তোমাৰ ক্ৰোধ পৰিহাৰ কৰা।

৩৭। হে কপিশ্ৰেষ্ঠ, তোমাক এইদৰে বধ কৰি মোৰ মনত কোনো মনস্তাপ হোৱা নাই আনপক্ষে ক্ৰোধৰ বশবৰ্ত্তী হৈয়ো মই এনেদৰে তোমাক বধ কৰানাই, যামুহে মাংসৰ লোভত জাল, পাশ অথবা তুংগেৰে আবৃত গাঁত আদি নানা উপায়ৰ দ্বাৰা প্ৰকাশ্য বা অপ্ৰকাশ্যভাবে পলাব ধৰা, ভীত, বিধ্বস্ত, যুদ্ধবত প্ৰমত্ত বা অপ্ৰমত্ত অথবা বিমুখ অবস্থাত থকা পশুক শৰৰ দ্বাৰা বধ কৰি থাকে, ইয়াত কোনো বকমৰ দোষে স্পৰ্শ নকৰে। আৰু ধৰ্ম্মনিষ্ঠ ৰাজৰ্ষিকলেও এইদৰে যুগমালৈ যায়, এই কাৰণে হে বান্দৰ, তুমি মোৰ লগত যুদ্ধ কৰা বা নকৰা তোমাক মই বধ কৰিছোঁ, যিহেতু তুমি এটা শাখাযুগ (অৰ্থাৎ বান্দৰ)।

৪১—৪২। হে বান্দৰশ্ৰেষ্ঠ, ৰজাসকল দুৰ্জ্জ'ভ আৰু মঙ্গলময় ধৰ্ম্ম আৰু জীৱনৰ দাতা ইয়াত কোনো সংশয় নাই, এই কাৰণে তেওঁলোকক হিংসা কৰা, তেওঁলোকক প্ৰতি আক্ৰোশমূলক কথা কোৱা অথবা তেওঁলোকক নিন্দা কৰাটো নিষিদ্ধ, যিহেতু তেওঁলোক দেৱতা, মনুষ্যৰূপ ধাৰণ কৰি পৃথিৱীত বিচৰণ কৰি ফুৰে মাত্ৰ।

৪৩। কিন্তু তুমি ধৰ্ম্মৰ কথা নাজানি অকল ক্ৰোধৰ বশবৰ্ত্তী হৈয়ে পিতৃ পিতামহৰ ধৰ্ম্মত প্ৰবৰ্ত্তিতকা মোক দোষ দিছা।”

৪৪। ৰামৰ মুখৰ পৰা ওলোৱা এই কথা শুনি বালীয়ে অন্তৰত বৰ ব্যথা অনুভৱ কৰিলে আৰু ধৰ্ম্মবিষয়ত মন স্থানিষ্ঠ কৰি ৰাঘৱ ৰামৰ ওপৰত কোনোৰূপ দোষাৰোপ কৰাৰ পৰা বিৰত হল।

৪৫। তাৰ পিচত হাত যোৰ কৰি বান্দৰৰাজ বালীয়ে কব ধৰিলে, “হে নৰশ্ৰেষ্ঠ আপুনি যি কৈছে সকলো কথা প্ৰকৃততে তেনে, তাত কোনো সংশয় নাই।

৪৬। আপোনাৰ জ্ঞানৈশ্বৰ্য্যযুক্ত কথাৰ প্ৰত্যুত্তৰ হিচাপে মোৰ নিচিনা অধম এজনে কোনো কথা কবলৈ সমৰ্থ নহওঁ। ইয়াৰ আগতে মই নাজানি যি অপ্ৰিয় আৰু অযুক্তিপূৰ্ণ কথা কলোঁ হে ৰাঘৱ আপুনি যেন তাত দোষ নধৰে।

৪৭। আপুনি সকলো কথাৰে তত্ত্ব দেখে আৰু জানে আৰু প্ৰজাৰ হিতসাধনত বত,* কাৰ্য্য আৰু কাৰণৰ নিশ্চয়তা সম্বন্ধে আপোনাৰ বুদ্ধি স্থিৰ আৰু বৈষম্যাদি দোষৰহিত।

৪৮। মই জানিলোঁ ধৰ্ম্মপথ ব্যতিক্ৰমকাৰী সকলৰ ভিতৰত মই অগ্ৰগণ্য, এতেকৈ হে ধৰ্ম্মজ্ঞ, আপোনাৰ ধৰ্ম্মপূৰ্ণ কথাৰে মোক প্ৰতিপালন কৰক।”†

৪৯। এইদৰে কৈ উঠি বালীয়ে বোকাভ ডুব গৈ থকা হাতীৰ নিচিনাকৈ বাস্পৰুদ্ধ কৰ্ত্তে আৰ্ত্তস্বৰে ৰামৰ পিনে চাই ধীৰে ধীৰে কবলৈ ধৰিলে।

৫০। “ৰাম, মই মোৰ নিজৰ কাৰণে, ভাৱাৰ কাৰণে অথবা মোৰ আন আন

* ‘কাৰ্য্য’ আপুনি বিহিত কৰা বও আৰু ‘কাৰণ’ যি পাপৰ ফলত মই এই শাস্তি পোৱাৰ উপযুক্ত। সাধাৰণত “কাৰ্য্য কাৰণ” নামে কৰ্ম্ম আৰু তাৰ প্ৰতিকল অৰ্থ বুজায়।

† অৰ্থাৎ মোৰ কথা কৰি মোক সন্মান দিয়ক।

বন্ধুবান্ধবসকলৰ কাৰণে শোক কৰিবলৈ একোটা নাই, অকল কনকাজদ পৰিহিত মোৰ গুণজ্যেষ্ঠ পুত্ৰ অজদৰ কাৰণেহে শোকাৱিত হৈছে।

৫১। পানী উদ্ধত হলে জলাশয় যিদৰে শুকাই যায়, সৰুৰে পৰা লালিত অজদেও মোক দেখা নাপাই মনৰ দুখতে সেইদৰে শুকাই ক্লীণাই যাব।

৫২। অজদেই মোৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ, সি বালক, অপৰিণত বুদ্ধিসম্পন্ন আৰু মোৰ প্ৰিয়। হে বাম, তাৰাত উৎপন্ন মহাবলশালী অজদক আপুনি ৰক্ষা কৰিব।

৫৩। আপুনি কাৰ্য্য আৰু অকাৰ্য্য উভয়ৰে পৰিৱক্ষক আৰু শান্তিবিহোঁতা হিচাপে স্ত্ৰীৰ আৰু অজদ উভয়ৰে প্ৰতি সন্মতি দেখুৱাব।

৫৪। হে নৰপতি, আপুনি ভৰত আৰু লক্ষ্মণক যেনে ভাবে দেখে, স্ত্ৰীৰ আৰু অজদকো তেনে ভাবে দেখিব।

৫৫। মোৰ দোষতে লিপ্ত হৈ হতভাগ্যা তাৰাই স্ত্ৰীৰৰ প্ৰতি যদি কোনো দোষ আচৰণ কৰি থাকে, এতিয়া আপুনি (প্ৰসন্ন হৈ) এনে কৰাব যাতে সেই কাৰণতে স্ত্ৰীৰে তেওঁক অবমাননা নকৰে।

৫৬-৫৭। আপোনাৰ অনুগ্ৰহে অনুগৃহীত হৈ, আপোনাৰ আদেশ পালন কৰি থাকি আপোনাৰ চিত্তৰ অনুবৰ্ত্তী হৈ স্ত্ৰীৰে এই বান্দৰ ৰাজ্য শাসন কৰি থাকিব পাৰিব, আৰু লগতে পৃথিৱী শাসন কৰি স্বৰ্গলভো কৰিব পাৰিব।

৫৮। আপোনাৰ হাতত মৃত্যু কামনা কৰিয়ে তাৰাই বাধা দিয়া সত্ত্বেও ওলাই আহি ভাতা স্ত্ৰীৰৰ লগত যুদ্ধত লিপ্ত হৈছিলে।^{*} বামক একদৰে কৈ বান্দৰসকলৰ ৰজা কপিপ্ৰবৰ বালী মৌন হল।

৫৯। এইদৰে বালীৰ জ্ঞান মুকলি হোৱাত বাম সাধুসম্মত ধৰ্ম্মাৰ্থযুক্ত বাক্যে তেওঁক আশ্বাস দি কবলৈ ধৰিলে।

৬০। “হে কপিপ্ৰেষ্ঠ, মই গুপ্তভাবে তোমাক বধ কৰিছোঁ বুলি মোৰ বিষয়ে, অথবা ভাতাৰ ভাৰ্য্যা অপহৰণ কৰিছা বুলি তোমাৰ আশ্ৰয়ৰ সঙ্গতিৰ বিষয়ে কোনো প্ৰকাৰৰ চিন্তাৱিত নহবা। ধৰ্ম্মবিষয়ে তোমালোকত কৈ আমাৰ বিবেচনা অধিক স্থিৰভাসম্পন্ন।”^{*}

৬১। দণ্ডনীতিবিষয়ত যিজনে দণ্ডবিধান কৰে আৰু যি দণ্ডনীতি প্ৰাণীয়ে দণ্ড গ্ৰহণ কৰে, উভয় ক্ষেত্ৰতে কাৰ্য্য (অৰ্থাৎ দণ্ডবিধান) আৰু কাৰণ (অৰ্থাৎ দণ্ডগ্ৰহণ) সন্মিলিত হোৱাৰ কাৰণে শেহত কোনো পক্ষই দুখ প্ৰাপ্ত নহয়।[†]

৬১। এডেকে তুমি বিহিত দণ্ড গ্ৰহণ কৰি এই পাপৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰিলা আৰু দণ্ডনিৰ্দেশক ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰৰ পথ অনুসৰণ কৰি স্বকীয় শুদ্ধ প্ৰকৃতিপ্ৰাপ্ত হল।

* অৰ্থাৎ তোমাৰ যি পাপ আৰু ভাব প্ৰাৱৰ্ত্তিত সৰ্ব্বদে যি দণ্ড হোৱা উচিত এই দুয়োটা বিষয়ে মই যি সিদ্ধান্ত কৰিছোঁ, ধৰ্ম্মবিচাৰত তাত কোনোটোতে একো ভুল নাই।

† অৰ্থাৎ দণ্ড ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰবদ্ধে বিহিত হলে দণ্ড বিধান কৰোঁতা দণ্ড গ্ৰহণ কৰোঁতা উভয়ে পাপৰ পৰা মুক্ত হয় আৰু শেহত কোনো জনে দুখৰ ভাগী হ'ব লগা নহয়।

৬৩। ভোমৰ হৃদিস্থিত শোক, মোহ বা ভয় পৰিত্যাগ কৰা, হে কপিপ্ৰবৰ, বিধিৰ-
বিধান তুমি কেতিয়াও অতিক্ৰম কৰিব নোৱাৰা।

৬৪। হে বান্দৰাধিপ, অজ্ঞদে ভোমৰ ওচৰত যিদৰে সদায় আদৰ আৰু স্নেহ পাই
আহিছিল, স্ত্ৰীৰ আৰু মোৰ ওচৰতো তেনেদৰে পাই থাকিব, তাৰকাৰণে তুমি কোনো
সন্দেহ নকৰিবা।”

৬৫—৬৬। বণবিজয়ী মহাত্মা ৰামচন্দ্ৰৰ ধৰ্মপূৰ্ণ, মধুৰ, সমাহিত বাক্য শুনি
কপিৰ বালীয়ে যুক্তিপূৰ্ণ কথাবে উত্তৰ দি কলে “মহেশ্ৰোপম-ভীমপৰাক্ৰমশালী হে বিত্ত,
শৰৰ জালতে অচেতন হৈ, মোৰ অজ্ঞানতাবশতঃ আপোনাক যি কলৌ আপুনি প্ৰসন্ন হৈ,
হে নৰেশ্বৰ, মোৰ সেই দোষ ক্ষমা কৰিব।”

॥ ইতি কিঞ্চিৎ কাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টাদশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোবিংশ সৰ্গ

তাৰাৰ শোক

১। বান্দৰমহাৰাজ বালী শৰপীড়িত হৈ গুই থকা অবস্থাতে তেওঁৰ কথাত উত্তৰত
ৰামৰ যুক্তিপূৰ্ণ বাক্য শুনি তেওঁ আন একো উত্তৰ নিদিিল।

২। এনেষে শিলাবৰ্ণ আৰু গছৰ আঘাতত তেওঁৰ সকলো অঙ্গ ভীষণভাবে জৰ্জৰিত
হৈ আছিল, পিছত ৰামৰ শৰৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হোৱাত তেওঁৰ জীৱনকাল শেষ হল আৰু
লগে লগে তেওঁ সংজ্ঞাহীন হল।

৩। ভাৰ্য্যা তাৰাদেবীয়ে শুনিব পালে যে কপিপ্ৰেষ্ঠ বালী ৰামৰ শৰৰ দ্বাৰা আহত
হৈ মৃত্যুমুখত পতিত হৈছে।

৪। স্বামীবধৰ নিদাৰুণ অপ্ৰিয় এই বাতাবিটো পাই তেওঁ তেওঁৰ পুত্ৰৰে সৈতে
উদ্বিগ্নচিত্তে ভতালিকে গিৰিকন্দৰৰ* পৰা ওলাই আহিল।

৫। অজ্ঞদৰ সহচৰ হিচাপে মহাবলশালী যিবোৰ বান্দৰ তাত বৈ আছিল,
কাৰ্শুকধাৰী ৰামক দেখা পাই ভয়ক্ৰান্ত হৈ সিহঁতে দৌৰি পলাবলৈ ধৰিলে।

৬। তাৰাদেবীয়ে দেখিলে যে যুধপতি নিহত হলে পশুগণে দল ভ্ৰষ্ট হৈ যিদৰে পলাব
ধৰে বান্দৰসমূহেও ভয়তে বিহ্বল হৈ লৰালৰিকৈ যেনি পায় তেনি পলাবলৈ ধৰিছে।

৭। দ্বখবিহ্বলা সতী তাৰাদেবীয়ে বান্দৰসমূহক ৰামৰ ভয়তে সন্ত্রস্ত হৈ শৰজালৰ
দ্বাৰা অহুৰাবিত হৈছে দ্বখপূৰ্ণ মনে পলাব ধৰা যেন দেখি কবলৈ ধৰিলে।

৮। “হে বান্দৰগণ, যি ৰাজসিংহ বালীৰ অগ্ৰবৰ্তী হৈ তোমালোক আগবাঢ়ি গৈছিল, এতিয়া সেইজনক এৰি থৈ ভয়ব্ৰত আৰু বিপন্ন হৈ তোমালোকে পলাব ধৰিছা কিয় ?

৯। যদিহে ৰাজ্যৰলোভতে ক্ৰুৰমতি ভাৰ্তা স্ত্ৰীৰ দ্বাৰা নিযুক্ত হৈ ৰামে দুৰতে থাকিও তেওঁৰ শৰৰ দ্বাৰা তেওঁৰ ভাতা বালীক নিপাতিত কৰি থাকে, তেতিয়াহলেওতো তোমালোকৰ পলায়নৰ কোনো কাৰণ নাছিল।”

১০। কপিপত্নী তাৰাৰ এই কথা শুনি কামৰূপী কপিবৃন্দৰ সকলোৱে একমুখ হৈ সেই সময়ৰ অমূৰূপ বাক্যে তেওঁক কবলৈ ধৰিলে।

১১। “আপোনাৰ পুত্ৰজন অঙ্গদ জীৱিত আছে, তেওঁক লৈ আপুনি উভতি যাওক আৰু তেওঁক ৰক্ষা কৰি থাকক গৈ। যমে ৰামৰূপ ধৰি বালীক বধ কৰি তেওঁৰ ওচৰলৈ নিছে।

১২। বালীয়ে ক্ষিপ্ৰতাৰে সৈতে বহুত গছ আৰু পেকাও প্ৰকাণ্ড শিল বৰ্ষণ কৰাৰ পিচত বজ্জসম শৰৰ দ্বাৰা নিপাতিত হল।

১৩। শক্ৰসম পৰাক্ৰমশালী কপিশ্ৰেষ্ঠ বালী নিহত হোৱা দেখি, সমগ্ৰ বান্দৰসৈন্য দামৰ পৰাক্ৰমতে অভিভূত হৈ পলাব ধৰিছে।

১৪। এতিয়া আপুনি বীৰ বান্দৰ সৈন্যৰ সহায়ত নিজ নগৰী ৰক্ষা কৰি থাকক গৈ আৰু অঙ্গদক অভিষিক্ত কৰক। বালীৰ পুত্ৰ ৰাজপদত অধিষ্ঠিত হলে সকলো বান্দৰে তেওঁক মানি চলিব।

১৫। নহলে হে শুভাননে, এই স্থান আপোনাৰ অতি প্ৰিয় হলেও স্ত্ৰীৰ অমুচৰ বান্দৰগণে এতিয়াই অতি শীঘ্ৰে ইয়াত আৰু দুৰ্গসমূহত প্ৰবেশ কৰিব।

১৬। স্ত্ৰীৰ অমুচাৰী যি সকল লোক বান্দৰ সিহঁতৰ ভাৰ্য্যাৰে সৈতে অথবা ভাৰ্য্যাবিহীন হৈ বনত বিচৰণ কৰি আছে, ইমান দিনে সিহঁতে ৰাজ্যৰ পৰা বঞ্চিত হৈ থকাৰ কাৰণে, সিহঁতৰ কাৰণে আমাৰ মহৎ ভয় উপস্থিত হৈছে।”

১৭। বালীৰ মহিষী চাক্ৰহাসিনী তাৰাই অলপ দুৰতে থকা বান্দৰবিলাকে এইদৰে কোৱা শুনি নিজৰ অমূৰূপ বাক্যে তেওঁলোকক কবলৈ ধৰিলে :—

১৮। “হে বান্দৰগণ, মহাভাগ কপিশ্ৰেষ্ঠ মোৰ স্বামী বিনাশপ্ৰাপ্ত হলে, মোৰ পুত্ৰ, ৰাজ্য অথবা মোঙ প্ৰয়োজন কি ?

১৯। মোৰ যি স্বামী ৰামপ্ৰযুক্ত শৰৰ আঘাতত নিপতিত হৈছে, তেওঁৰেই শ্ৰীচৰণৰ ওচৰলৈ মই ৰাম।”

২০। এই বুলি ভাবদেৱীয়ে কান্দি কান্দি শোকভেদে বিহ্বল হৈ মনৰ দুখে হাতেৰে মূৰ আৰু বুকু চপৰিয়াই চপৰিয়াই মৃত বালীৰ ওচৰলৈ লব দিলে।

২১—২৫। ভাতৈ গৈ তেওঁ দেখিলে যে বজ্জনিক্ৰমকাৰী ইন্দ্ৰোপম বীৰ বালী যি শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰগণৰ হস্তা, বণক্ৰোড়ত অপৰাধুখ, মহা মহা পৰ্ব্বতসমূহৰ বিক্ষেপ্তা, মহাবাভোদ্ধুত মেঘবৎ গৰ্জ্জনকাৰী, ইন্দ্ৰসদৃশ পৰাক্ৰমশালী, বাৰিবৰ্ষণকাৰী মেঘসদৃশ গৰ্জ্জনকাৰীসকলৰ

ভিতৰত ভয়ঙ্কৰ গৰ্জ্জনশীল, মাংসৰ কাৰণে শাৰ্দূলকৰ্তৃক নিপতিত যুগৰাজসদৃশ, সৰ্বলোক-পূজিত পতাকায়ুক্ত বেদীসদৃশ, লুকাই থকা নাগক বিচাৰি গৰুড় পক্ষীয়ে ধ্বংস কৰা চৈত্যসদৃশ, সেই শূৰৰ শূৰ ৰামচন্দ্ৰৰ দ্বাৰা নিপাতিত হৈ নিশ্চেষ্ট অবস্থাত ভূতলশায়ী হৈ পৰি আছে। লগতে তেওঁ দেখিলে যে ধনুৰে সৈতে সগৰ্বে ৰাম, অন্নজ লক্ষ্মণ, আৰু স্বামীৰ কনিষ্ঠ ভাতা স্ত্রীবা তাত বৈ আছে।

২৬। এওঁলোকক এৰি গৈ তাৰাই ৰণনিহত স্বামীৰ ওচৰ চাপি তেওঁৰ অবস্থা দেখি ব্যথিতচিত্তে পাগল হোৱাদি হৈ মাটিত পৰি গল।

২৭। টোপনিৰ পৰা সাৰ পাই উঠিহে যেন 'হা স্বামী' বুলি চিঞৰি উঠি স্বামীক যত্ন পাশৰ দ্বাৰা আবদ্ধ হোৱা দেখি তেওঁ ৰোদন কৰিবলৈ ধৰিলে।

২৮। এইদৰে তাৰাক যুগীৰ নিচিনাকৈ কান্দি থকা দেখি আৰু অঙ্গদকো অহা দেখা দেখা পাই স্ত্রীবৰ মন তেনেই বিষম হৈ পৰিল।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোনবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

বিংশ সৰ্গ

তাৰাৰ বিলাপ

১—২। চন্দ্ৰবদনা তাৰাদেবীয়ে তেওঁৰ কুঞ্জৰোপম স্বামী বালীক ৰামচন্দ্ৰৰ ধনুনিৰ্মূলত প্ৰাণান্তকৰ বাণৰ দ্বাৰা আহত হৈ ভূতলশায়ী হৈ থকা দেখি ওচৰলৈ গৈ তেওঁক সাবট মাৰি ধৰিলে।

৩। কপিপ্ৰবৰক পৰ্বতসদৃশ সমান হৈ উন্মূলিত তকবৎ পৰি থকা দেখি তেওঁৰ মন শোকতে অভিভূত হল আৰু তেওঁ আতুৰভাবে কান্দিবলৈ ধৰিলে।

৪। "হে ভীষণ পৰাক্ৰমশীল বান্দৰশ্ৰেষ্ঠ বীৰবৰ। আপোনাৰ সন্মুখত উপস্থিত থকা সত্ত্বেও অপৰাধিনী বুলি ভাবি আপুনি মোৰ লগত কথা কোৱা নাই কিয় ?

৫। হে কপিশাৰ্দূল, উঠক, উৎকণ্ঠ শয্যাড শোৱকহি, শ্ৰেষ্ঠ ৰজাগণেতো এইদৰে মাটিতে শুই নাথাকে।

৬। হে পৃথিবীপতি মহি বুজিলোঁ, এই পৃথিবী আপোনাৰ অভিপ্ৰিয়, যিহেতু মৰিও আপুনি মোক এৰি এই মাটিতে মূৰ থৈ শুই আছে।

৭। হে বীৰ, নিশ্চয় আপুনি ধৰ্ম্মযুদ্ধত প্ৰবৰ্ত্তিত হৈ স্বৰ্গৰাজ্যসাধক কিষ্কিন্ধাসদৃশ আন এখন ৰমণীয় দেশ ইয়াতেই সৃষ্টি কৰিলে, নহলে আপুনি কিষ্কিন্ধা এৰি ইয়াত প্ৰাণ বিসৰ্জন দিলে কিয় ?

৮। ইমান দিনে মধুগন্ধি বনসমূহৰ মাজত আপোনাৰ লগত যিদৰে বিহাৰ কৰিলোঁ, আজি তাৰ অবসান ঘটালে।

৯। হে মহা মহা যুথপসকলোৰো অধিপতি, আপুনি যুতুমুখত পণ্ডিত হোৱাত, মোৰ সকলো আনন্দ শেষ হল, সকলো আশা ভজ হল, মই শোকসাগৰত নিমগ্না হালোঁ।

১০। আপোনাক ভূমিতলত নিপতিত দেখিও মোৰ শোকসন্তপ্ত এই হৃদয় যে হাজাৰ খণ্ডত বিদীৰ্ণ হৈ ফুটি যোৱা নাই, গতিকে মই বুজিলোঁ মোৰ এই হৃদয় নিশ্চয় ভীষণ কঠিন।

১১। আপুনি স্ত্ৰীৰ ভাৰ্য্যাক অপহৰণ কৰি স্ত্ৰীৰক নিৰ্ৰাসিত কৰিলে, হে বান্দবেশ্বৰ তাৰেই প্ৰতিফল আজি আপুনি ভোগ কৰিলে।

১২। আপোনাৰ মঙ্গল কামনা কৰি আপোনাৰ হিউঁষিগী হিচাপে সেই সময়ত আপোনাক যি হিতবাক্য কৈছিলো আপুনি মোহাঙ্ক হৈ তাৰ বাবে মোক তিৰস্কাৰ বৰিছিল।

১৩। এতিয়া আপুনি (দিব্য শৰীৰ লাভ কৰি) নিশ্চয় ৰূপ-যৌবন গৰ্বে গৰ্বিতা হৃদয় অঙ্গৰাসকলৰ চিত্ত আকুল কৰি থাকিব গৈ।

১৪। যিহেতু স্ত্ৰীৰ অজেষ্ট হৈও কালৰ বলতে তেওঁৰ বশ হল এতেকে বুজিলোঁ ফালেই আপোনাৰ জীৱন বিনাশ কৰিলে, তাত কোনো সংশয় নাহ।

১৫। আপুনি আনৰ লগত যুদ্ধত সংলিপ্ত হৈ থকা সময়তো কাকুস্থ ৰামে আপোনাক বধ কৰি বিগৰ্হিত এই কামৰ বাবে তেওঁ যে অনুতপ্ত হোৱা নাই এইটো সঁচাকৈয়ে নিভান্ত অশোভনীয় হৈছে।

১৬। হায়। কোনোদিনে দুখৰ ভাগী নহৈও যে নিভান্ত দুৰ্দশাগ্ৰস্ত হৈ শোকসন্তপ্ত-হৃদয়ে নাথহীনা অৱস্থাত বৈধব্য দুখ ভুগিব লগা হল এয়ে অতি পৰিতাপৰ বিষয়।

১৭। আহা। স্কুম্ভাৰ মোৰ বীৰপুত্ৰ অঙ্গদ, যি সদায় স্ত্ৰীতেই লালিত-পালিত হৈ আহিছে, এতিয়া তেওঁৰ পিতৃব্য স্ত্ৰীৰ ক্ৰুদ্ধ হলে তেওঁৰ অবস্থা কি হব ?

১৮। হে পুত্ৰ, তোমাৰ ধৰ্ম্মবৎসল পিতাৰক এবাৰ ভালদৰে চাই লোৱা। হে বৎস ইয়াৰ পিচত তেওঁৰ দৰ্শন দুৰ্ভল হব।

১৯। হে বীৰ, আপুনি আপোনাৰ পুত্ৰক এবাৰ আশ্বাসবাণী দিয়ক আৰু মোকো আদেশ দিয়ক, আপুনি এবাৰ তাৰ শিৰোভাগ কৰি প্ৰবাসলৈ যাত্ৰা কৰক।

২০। আপোনাক বধ কৰি ৰামে নিশ্চয় বৰ ডাঙৰ কাম কৰিলে আৰু স্ত্ৰীৰ ওচৰতো তেওঁ যি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল তাৰ পৰাও নিষ্কৃতি লাভ কৰিলে।

২১। হে স্ত্ৰীৰ, তোমাৰ মনস্কামনা পূৰ্ণ হল, তুমি ৰামক লাভ কৰিব পাৰিবা, এতিয়া মনত অকণো উদ্বেগ নোহোৱাকৈ ৰাজ্যভোগ কৰা গৈ, তোমাৰ শত্ৰু ভ্ৰাতা নিহত হৈছে।

২২। হে স্বামিন্ আপোনাৰ প্ৰিয়া ভাৰ্য্যা মই এইদৰে বিলাপ কৰি থকা সত্ত্বেও আপুনি মোৰ লগত কথা কোৱা নাই কিয় ? হে বান্দবেশ্বৰ, চাওঁক আপোনাৰ আন আন শ্ৰেষ্ঠ ক্ৰীয়াণো ইয়াতে বৈ আছে।

২৩ তাৰাই এইদৰে কৰা বিলাপ শুনি তেওঁৰ চাৰিওফালে থকা আন আন বান্দৰীবোৰে অজদক আকোৱালি ধৰি দুখপূৰ্ণ মনে দীনভাবাপন্ন হৈ চিঞৰিবলৈ ধৰিলে।

২৪। “হে অজদপৰিধানকাৰী বীৰবাহু বালী, আপুনি আপোনাৰ পুত্ৰ অজদক এৰি থৈ চিৰকাললৈ প্ৰবাসলৈ যাত্ৰা কৰিলে কিয়? এনে হেন গুণবিশিষ্ট চাক্ৰবেশধাৰী প্ৰিয় পুত্ৰক এৰি যোৱাটো কোনো গুণে ভাল হোৱা নাই।

২৫। হে দীৰ্ঘবাহু, যদি কেতিয়াবা অজনাতে আপোনাৰ অপ্ৰিয় কাম কিবা কৰিছিলো, হে অৰিফুল নাশক আপুনি আমাৰ সেই দোষ ক্ষমা কৰিব, হে বীৰ আমি মূৰপাতি আপোনাৰ চৰণত দীঘল দি পৰিছোঁ।”

২৬। স্বামীৰ ওচৰত বান্দৰীবৰ্গে সৈতে এইদৰে ৰোদন কৰি থাকি অনিন্দ্যবৰ্ণা তাৰাই যি ঠাইত বালী পৰি আছিল তাতে বহি পৰিল আৰু প্ৰায়োপবেশন ব্ৰত আৰম্ভ কৰিবলৈ মন মেলিলে।

॥ ইতি কিঙ্কীৰ্জাকান্তৰ অন্তৰ্গত বিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একবিংশ সৰ্গ

হনুমানৰ আশ্বাস বাণী

১। তাৰ পিচত আকাশৰ পৰা পৰি যোৱা তৰাৰ নিচিনা তাৰাক মাটিত পৰি থকা দেখি বান্দৰ দলৰ অধিপতি হনুমানে আশ্বাসপূৰ্ণ বাণীৰে তেওঁক কবলৈ ধৰিলে।

২। “প্ৰাণীয়ে গুণ আৰু দোষৰ বলত যি যি কাম কৰে নিজ মৰণৰ পিচত তাৰ ফলস্বৰূপ শুভ আৰু অশুভ ফল ধীৰ চিন্তে লাভ কৰে।

৩। স্বকৃত পাপ পুণ্যৰ বশবৰ্ত্তী হৈ আপুনি নিজে শোচনীয় অবস্থাত থাকি, পাপ পুণ্যৰ অধীন আপোনাৰ স্বামীৰ কাৰণে শোক কৰিছে কিয়? আপুনি নিজে কৰ্মফলৰ অধীন, এতেকে অমুকম্পাৰ পাত্ৰী, এনেস্থলত আপোনাৰ পুত্ৰৰ কাৰণে দয়াৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিছে কিয়? এই দেহ পানীৰ বুৰবুৰণিৰ নিচিনা ক্ষণস্থায়ী এতেকে কোনোৱে কাৰো প্ৰতি শোক কৰা উচিত নহয়।

৪। আপোনাৰ পুত্ৰ অজদ জীৱিত, এতেকে আপুনি তেওঁৰ পিনে চাওক, আৰু যুত্থাৰ পিচত আপোনাৰ স্বামীৰ অৰ্থে যি যি উৎকৃষ্ট কৰ্মসমূহ কৰিব লগা আছে তাৰ বিষয়ে চিন্তা কৰক।

৫। আপুনি জানে যে প্ৰাণীসমূহৰ জন্ম আৰু যুত্থাৰ কোনো স্থিৰতা নাই, এই

কাৰণে পণ্ডিত সকলে এই সংসাৰত লৌকিক যিবোৰ কাম শুভ বুলি নিৰ্দ্ধাৰিত কৰিছে তাকেহে কৰা উচিত।

৬। আপুনি দেখিছে যে যিজন জীৱিত থকাত শই শই, হাজাৰে হাজাৰে, নিযুতে নিযুতে বান্দৰে ভোগ্যবস্তু উপভোগ কৰি আছিল তেওঁৰো কালৰ প্ৰাসত পণ্ডিত হল।

৭। যি বান্দৰৰাজ বালীয়ে নীতিশাস্ত্ৰ অৰ্হুসৰি সাম, দান আৰু ক্ৰমা গুণৰ দ্বাৰা বিভূষিত হৈ ৰাজকাৰ্য্য নিৰ্ব্বাহ কৰি আছিল, তেওঁ তেওঁৰ ধৰ্ম্মাৰ্জিত তেনে স্থানলৈ গতি কৰিছে, এতেকে তেওঁৰ কাৰণে শোক কৰা উচিত নহয়।

৮। হে অনিন্দিত, সকলো মুখ্য মুখ্য বান্দৰগণ, আপোনাৰ পুত্ৰ অজ্ঞদ আৰু ভালুক আৰু বান্দৰগৰাৰ অধিপতি বালীৰ এই ৰাজ্য—এই সকলোৰে এতিয়া আপুনি নাথক্ৰূপ।

৯। হে ভামিনী, শোকসন্তপ্ত স্ত্ৰীৰ আৰু অজ্ঞদ এই দুজনক আপুনি এতিয়া বালীৰ মৃত্যুৰ পিচত কৰিব লগীয়া যি কাম আছে তাক কৰিবলৈ নিযুক্ত কৰক আৰু আপোনাৰ দ্বাৰা পালিত হৈ অজ্ঞদে এই ৰাজ্য শাসন কৰক।

১০। যি কাৰণত সন্তানৰ উৎপত্তিৰ কথা শাস্ত্ৰত উল্লেখ কৰা আছে তাকে সন্মুখত ৰাখি ৰজাৰ উদ্দেশ্যে বৰ্ত্তমানে কৰিব লগা যি যি কাম আছে অজ্ঞদে তাক সমাধা কৰক কিয়নো বৰ্ত্তমান সময়ত কৰিব লগা এয়ে স্থানিকিত অৰ্হুটান।

১১। বান্দৰৰাজৰ সংস্কাৰ কাৰ্য্য এতিয়া সমাধা হব লাগে আৰু অজ্ঞদৰ অভিষেকো আপুনি সম্পন্ন কৰক। আপুনি আপোনাৰ পুত্ৰক সিংহাসনত স্থাপিত হোৱা দেখিলে মনত শান্তি পাব।”

১২। হুম্মানৰ এই কথা শুনি স্বামীশোক প্ৰপীড়িতা তাৰাই তেওঁক কলে।

১৩। “অজ্ঞদৰ সমান এশ পুত্ৰতকৈ হত এই বীৰপুৰুষৰ গাত্ৰস্পৰ্শ মোৰ পক্ষে শ্ৰেয়ঃ।

১৪। বান্দৰৰাজৰ এই ৰাজ্য অথবা অজ্ঞদৰ ওপৰত মোৰ প্ৰভুত্ব নাই (যিহেতু মই স্ত্ৰী), অজ্ঞদৰ পিতৃব্য স্ত্ৰীৰূপে ইয়াৰ উপযুক্ত পাত্ৰ।

১৫। হুম্মান, অজ্ঞদৰ প্ৰতি ভূমি এনে বিবেচনা কৰা (অৰ্থাৎ অজ্ঞদ ৰাজ্যত অভিষিক্ত হওক) উচিত নহয়, কিয়নো হে বান্দৰপ্ৰবৰ বাপেকহে (অথবা তৎসদৃশ স্ত্ৰীৰূপে) পুত্ৰৰ বন্ধু, মাক নহয়।

১৬। মোৰ পক্ষে এই জীৱনত অথবা পৰলোকত বান্দৰৰাজবালীৰ সংস্পৰ্শ ভিন্ন শ্ৰেষ্ঠ আন একো নাই। এতেকে যুদ্ধৰ সন্মুখীন হৈ নিহত এই বীৰপুৰুষৰ শয্যা সেৱন কৰাই মোৰ পক্ষে শ্ৰেয়স্কৰ।

॥ ইতি কাঞ্চকাকান্তৰ অন্তৰ্গত একাবংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বাবিংশ সৰ্গ

সুগ্ৰীৱৰ ওচৰত বালীৰ ক্ৰমা ভিক্ষা আৰু সজ্ঞ উপদেশ

১। বালীৰ জীৱন আৰু উশাহ ক্ৰমাৎ ক্ৰীণ হৈ আহিছে, এনে অবস্থাতে তেওঁ চাৰিওফালে চকু ফুৰাই সম্মুখত প্ৰথমতে স্ত্ৰীৱক দেখা পালে।

২। স্পষ্টবাক্যে বিজয়ী কপীস্বৰ স্ত্ৰীৱক সন্মোদন কৰি স্নেহপূৰ্ণ কথাবে তেওঁ কবলৈ ধৰিলে।

৩। “স্ত্ৰীৱ মোৰ পূৰ্বজন্মকৃত পাপহেতু বুদ্ধিমুগ্ধ হোৱাৰ কাৰণে অজ্ঞাত ভবিষ্যতৰ দ্বাৰা বলপূৰ্বক আকৃষ্ট হৈ মই যি পাপ কৰিছোঁ তাক তুমি মনত ঠাই নিদিবা।

৪। মই অনুমান কৰিছোঁ, যে ভ্ৰাতৃ-সৌহাৰ্দ আৰু ৰাজ্যসুখ আমাৰ দুয়োৰো ভিতৰত একেলগে হব লগা নাই, এই কাৰণে ঘটনা অশ্লীল হৈ উঠিল।

৫। তুমি বনবাসী প্ৰাণীসমূহৰ ৰাজ্যভাৰ এতিয়াই গ্ৰহণ কৰা, আৰু মইও এই মুহূৰ্ত্ততে যমালয়লৈ গতি কৰোঁ।

৬। মই মোৰ জীৱন, এই ৰাজ্য আৰু বিপুল ৰাজলক্ষ্মী এৰি থলোঁ আৰু লগে লগে স্ত্ৰীৱমল যশস্তাৰ অধিকাৰী হলোঁ।

৭। হে বীৰ, এনে অবস্থাত মই তোমাক যি কম, দুৰুৰ হলেও হে ৰাজন, তুমি সেইমতে কাম কৰিবা।

৮। স্থখোচিত অন্নদ সদায় স্থখভেই লাগিত পালিত হৈ আছে, তেওঁ বালক হলেও সমৰ্থবান, চোৱাঁ বাস্পপূৰ্ণ মুখে তেওঁ কিদৰে মাটিতে পৰি আছে।

৯। মই নোহোৱা অৱস্থাত মোৰ প্ৰাণতকৈও প্ৰিয় এই অন্নদক ঐহিক সকলো সম্ভাৰ যোগাই তুমি তোমাৰ ঔৰসজাত পুত্ৰৰ নিচিনাকৈ পালন কৰিবা।

১০। হে বান্দবেশ্বৰ, সকলো ফালৰ পৰা বৰ্ত্তমানে তুমিয়ে মোৰ নিচিনা এওৰ পিতা, দাতা, পৰিত্ৰাতা আৰু ভয়ৰ সময়ৰ অভয়দাতা।

১১। তাৰা পুত্ৰ ক্ৰীমান অন্নদ পৰাক্ৰমত তোমাৰ সমান, ৰাক্ষস সকলৰ বধৰ সময়ত তেওঁ তোমাৰ আগত থাকি যুদ্ধ কৰিব।

১২। তাৰাৰ অপত্য তেজস্বী বলবান ভৰুণ বয়স্ক অন্নদে পৰাক্ৰম দেখুৱাই মোৰ অনুকৰণ কাৰ্য্য তেওঁ সাধন কৰিব।

১৩। স্বৰ্ণে ছুহিভা তাৰা সকলো বিষয়ৰ স্ত্ৰীমুখ্য বিচাৰ আৰু উৎপাত সম্বন্ধীয় যাবতীয় কাৰ্য্য কাৰণ বিষয়ে স্থনিপুণ।

১৪। তেওঁ যিটোকে উত্তম বুলি প্ৰকাশ কৰিব তুমি নিঃসন্দেহে তাক পালন কৰিবা, তাৰাৰ মতৰ বাহিৰে তুমি কোনো কামকে নকৰিবা।

১৫। ৰাঘৱ ৰামৰ সন্মুখে তোমাৰ কৰিব লগা যি যি কাম আছে সেই সকলো কাম নিঃশঙ্কচিত্তে সমাধা কৰিবা। সেইবোৰ কাম নকৰাকৈ থাকিলে তোমাৰ অধৰ্ম হ'ব। তেওঁক অবমাননা কৰিলে, ধৰ্ম্মভ্ৰষ্ট হোৱা বাবে তেওঁ তোমাকো বধ কৰিব।

১৬। হে সুগ্ৰীৱ, স্বৰ্ণময় দিবা এই মালাধাৰী তুমি গ্ৰহণ কৰা, অত্যাংকুষ্ট জয়লক্ষ্মী ইয়াত সিদ্ধিলাভ কৰি আছে, মোৰ যুত্যা হলে সেই জয়লক্ষ্মীয়ে ইয়াক এৰি যাব।*

১৭। ভাতৃৰ প্ৰতি স্নেহবশত বালীয়ে এইদৰে কোৱাৰ পিচত বালী বধৰ বাবে প্ৰথমতে তেওঁ যি আনন্দ লাভ কৰিছিল তাক পৰিত্যাগ কৰি ৰাহুগ্ৰস্ত চন্দ্ৰৰ সদৃশ পুনঃ নিম্প্ৰভ হল।

১৮। বালীৰ কথা শুনি সুগ্ৰীৱৰ মনত যি বৈৰভাব আছিল সি উপশমিত হল; তেতিয়া তেওঁ তৎপৰভাবে সৈতে ককায়েকৰ প্ৰতি যি স্নেহ তাক দেখুৱাই বালীৰ নিৰ্দেশ মতে বাঞ্চনময় সেই মালাধাৰী গ্ৰহণ কৰিলে।

১৯। ভায়েকক মালাধাৰী দি বালীয়ে তেওঁৰ আত্মজপুত্ৰ অজদক সন্মুখতে দেখি মৰণ স্থানস্থিত জানি চেনেহতে তেওঁক কবলৈ ধৰিলে।

২০। “হে পুত্ৰ, দেশ আৰু কাল বুজি সেই সময়ৰ যথোচিত কাৰ্য্যৰ প্ৰতি মন দিবা, অথদুখ সহিবলৈ শিকিবা, প্ৰিয় আৰু অপ্ৰিয় বিষয়ত ক্ষ্যাণ্ডগক আশ্ৰয় কৰি সকলো সময়তে সুগ্ৰীৱৰ বশবৰ্ত্তী হৈ চলিবা।

২১। হে মহাবাহু, পূৰ্বতে মই যিদৰে সদায়ে তোমাক লালন পালন কৰি আছিলোঁ বওমানে তোমাৰ তেনে অৱস্থা নথকাৰ কাৰণে সুগ্ৰীৱেই তোমাৰ প্ৰতি আৰু অধিক যত্নপৰ হ'ব।

২২। হে অৰিন্দম, সুগ্ৰীৱৰ যিবোৰ অমিত্ৰ অৰ্থাৎ উপকাৰক নহয় আৰু যিবোৰ শত্ৰু অৰ্থাৎ অপকাৰক তেওঁলোকৰ লগত সজতি নকৰিবা, তুমি সকলোপিনে সন্মত হৈ সুগ্ৰীৱৰ স্বাৰ্থ সাধনবিষয়ত তৎপৰ হৈ তেওঁৰ বশ হৈ থাকিবা।

২৩। হে বৎস, কাৰো লগত অতি প্ৰণয়ৰ ভাব নাৰাখিবা আৰু সেইদৰে তেনেই মিলা প্ৰীতিৰ ভাব নবথাকৈও নাথাকিবা। অতি প্ৰণয় আৰু প্ৰণয়ৰ অভাব উভয়ে বহুত দোষৰ কাৰণ, গতিকে দুয়োৰো মধ্যবৰ্ত্তী পন্থাকে আশ্ৰয় কৰি চলিবা।”

২৪। এইদৰে কৈ উঠাৰ পিচতে শৰণীড়িত বালীৰ চকু মেল খাই উলটি গল তেওঁৰ ভীষণ দম্পতংক্তি ওলাই পৰিল আৰু প্ৰাণবায়ু উৰি গল।

২৫। যুধপতি এইদৰে হত হোৱাত সকলো বান্দৱ আৰু মুখ্য মুখ্য বান্দৱ সেনাপতিগণে বিলাপ কৰি কৰি ৰোদন কৰিবলৈ ধৰিলে।

২৬। “হায়। বান্দৱসকলৰ বজা স্বৰ্গগামী হোৱাত এই কিকিছা আজি শূন্য হল, ইয়াৰ উদ্যান, পৰ্ব্বত, কানন সকলো শূন্য।

২৭—২৯। এই কপিপ্ৰবৰ নিহত হোৱাৰ লগে লগে বান্দৱকুল নিম্প্ৰভ হল। এই বীৰবৰে মহাবাহু মহাত্মা গন্ধৰ্ব্ব গোলভৰ লগত পোন্ধৰবছৰ কাল দিন আৰু ৰাতি স্বাস্থ্য

* এতেকে প্ৰাণবায়ু বাহিৰ হোৱাৰ আগতে এই মালাধাৰী তুমি গ্ৰহণ কৰা।

নোহোৱাকৈ যুদ্ধ কৰি অবশেষত ষোড়শ বছৰত তাক বধ কৰিলে, হাৰ। আমাৰ ভীষণদত্ত আৰু কৰালবদন ভয়ঙ্কৰ যি বালীয়ে অতি দুৰ্দান্ত সেই গন্ধৰ্বকো বধ কৰিব পাৰিলে, শেহত তেওঁ এইদৰে নিপাতিত হ'ব পাৰিলে কেনেকৈ ?”

৩০। বান্দৰাধিপতি বীৰ বালী নিহত হোৱাত সিংহ থকা মহাবনৰ ভিতৰত গোযুথপতি বৃষভ নিহত হলে গৰুবোৰৰ যেনে অবস্থা হয়, বনচাৰী বান্দৰ সমূহেও তেনে অবস্থা প্ৰাপ্ত হৈ মনত শান্তি নোপোৱা হল।

৩১। তেতিয়া তাৰাদেবীয়ে বিপদসাগৰত ভুবগৈ স্বামীৰ মুখৰ পিনে চাই ছিন্নমূৰ মহাদ্ৰুমক আশ্ৰয় কৰি থকা লতাৰ নিচিনাকৈ, স্বামীক সাৰটি ধৰি মাটিতে পৰি গল।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বয়োবিংশ সৰ্গ

তাৰাৰ শোক

১। তাৰ পিচত লোকপ্ৰসিদ্ধা তাৰাদেবীয়ে তেওঁৰ স্বামী কৰ্ণাৰাজ বালীৰ মুখৰ আগ কৰাৰপিচত বিলাপ কৰি মৃত স্বামীৰ উদ্দেশ্যে কবলৈ ধৰিলে।

২। “হে বীৰবৰ, আপুনি মোৰ কথা নুশুনি শিলে পৰিপূৰ্ণ অতি দুখকৰ বিষম এই মাটিৰ ওপৰতে শুই থাকিল।

৩। এতেকে মই বুজিলোঁ যে হে বান্দৰেন্দ্ৰ, মোতকৈ এই পৃথিবীয়েই আপোনাৰ অধিকতৰ প্ৰিয়তৰ, সেই কাৰণেহে আপুনি তেওঁক সাৰটি ধৰি শুই থাকি মোৰ লগত কথা পাতিব খোজা নাই।

৪। হে বীৰ, যদিও সাহসপূৰ্ণ কামেই আপোনাৰ প্ৰিয়, তথাপিহে হাৰ। ৰামৰূপ বিধিয়ে স্ত্ৰীৰূপেহে বশ মানিলে, এতেকে বুজিব লাগিব স্ত্ৰীবেই অধিক পৰাক্ৰমশালী।

৫—৭। প্ৰধান প্ৰধান ভালুক আৰু বান্দৰগণে যি বালীক সদায় সেৱা জনাই আছিল, তেওঁ বিলাকৰ আৰু অঙ্গদৰ দুখপূৰ্ণ বিলাপ আৰু মোৰ এই কথা শুনিও আপুনি সাৰ পাই উঠা নাই কিয় ? বুজিলোঁ আগতে আপোনাৰ দ্বাৰা নিহত হৈ শত্ৰুগণ যত হুই পৰিছিল, এতিয়া যুঁজত নিহত হৈ সেই বীৰশয্যাত শয়ন কৰিলে, হে প্ৰিয়, বিজয়ন্ত বংশত আপোনাৰ জন্ম আৰু যুদ্ধই আপোনাৰ প্ৰিয়, সেয়েহে যুদ্ধতেই আপোনাৰ এনেদৰে মৃত্যু হ'বলৈ পালে।

৮। হে মানদ, শেহত আপুনি মোক এইদৰে অনাথা কৰি এৰি গল। বুজিব লাগিব বুদ্ধিমানজনে বীৰপুৰুষত কষ্টাদান কৰা কোনোমতে উচিত নহয়।

১। উদাহৰণ স্বৰূপ এই চাওক বীৰপুৰুষ এজনৰ ভাৰ্যা হৈ মই বিধবা হালোঁ আৰু লগে লগে মোৰ সৰ্বনাশ হল, ৰাজপত্নী হিচাপে মোৰ যি মান আছিল সি গল আৰু তিৰি কলীয়া সকলো স্তবৰ ওৰ পৰিল।

১০—১১। আজি মই অগাধ বিপুল শোক সাগৰত নিমগ্ন। মই দেখিছোঁ মোৰ এই হৃদয় নিশ্চয় শিলেৰে নিৰ্মিত যি হেতু স্বামীক নিহত দেখি ও ই শতৰঙে বিদীৰ্ণ হোৱা নাই। মোৰ এই স্বামী প্ৰকৃততে মোৰ হৃদয় আৰু প্ৰিয়, বীৰ হৈও যুদ্ধত আনৰ দ্বাৰা অভিভূত হৈ প্ৰাণ এৰিলে।

১২। হায়। নাৰী পুত্ৰবতীয়েই হওক বা ধনধাত্তে সমৃদ্ধিশালীনীয়েই হওক, পতীহীনা হ'ল পণ্ডিতগণে তেওঁক বিধবাহে বোলে।

১৩—১৪। হে বীৰ, লাক্ষাৰঙে ৰঞ্জিত শয্যাটাবিবে তাম্ৰ আপোনাৰ শয্যাত শয্যা কৰি থকা দি আপোনাৰ গাত্ৰনিৰ্গত তেজ পুঞ্জৰ মাজত আপুনি শয়ন কৰি আছে। আপোনাৰ সমগ্ৰ শৰীৰ চাৰিওফালে তেজৰ কণাৰ পৰিব্যাপ্ত।

১৫। হে কপিপ্ৰবব, মই এতিয়া তাকে হাতেৰে আঁকাবাঁনি ধৰি নোৱাৰা। এই বিদাকণ শক্ততা বিষয়ত স্ত্ৰীবেই কৃতার্থ হল।

১৬—১৭। যিহেতু ৰামে এপাত শব প্ৰয়োগ ধৰ্ম্মই তেওঁক ভয়ানক কৰিলে। হায়। এতিয়া এই শব আপোনাৰ শৰীৰত লাগি থকাৰ কাৰণে আ পানৰ যুত্ৰত মই আপোনাৰ শৰীৰক স্পৰ্শ কৰিব নোৱাৰি কেবল চাই হৈ বুলো।

১৭। তাৰাৰ এই কথা শুনা মাত্ৰকে কপিপ্ৰবব সীল গাঁৱ গহৰত লীন হৈ থকা প্ৰদীপ্ত বিষধৰ সৰ্প সদৃশ বালীৰ শৰীৰ সংলগ্ন শবপাত উলিয়াই ললে। শবপাত উলিয়াই অনাৰ লগে লগে অস্ত্ৰচলচূড়াবলম্বী দ্বাদশৰ পাঁচি তীব্ৰ প্ৰভা বিস্তাৰ কৰিব ধৰিলে।

১৮—২০। আৰু আন পিনে পৰ্কত নিৰ্গত তাম্ৰ আৰু গৈবিক পদাৰ্থৰ ঘোতৰ নিচিনা ক্ষতস্থানৰ পৰা ওলাই অহা বালীৰ তেজ চানিও ফালে বৈ পৰিব ধৰিলে। ভেটিয়া তাৰাদেবীয়ে যুদ্ধৰ ধূলিকণাৰে পৰিব্যাপ্ত অস্ত্ৰাহত বীৰ স্বামীৰ শৰীৰ তেওঁৰ চকুলোৰে তিয়াই দিলে। এইদৰে স্বামীক তেজৰে ৰাঙলি হৈ নিপাতিত হোৱা দেখি মহিষী তাৰাদেবীয়ে পিঙ্গলনেত্ৰ পুত্ৰ অজদক সন্মোদন কৰি কবলৈ ধৰিলে, “হে পুত্ৰ তোমাৰ পিতাৰৰ শোকলগা দাক্ষণ শেধ অবস্থা চাই লোৱাঁ। নিজৰ পাপকৰ্ম্মত তেওঁৰ আগৰ বৈৰভাবৰ অবসান হ'ল, আৰু নবোদিত স্বৰ্গ্য সদৃশ উজ্জল এই শৰীৰে এতিয়া সমালয়লৈ গতি কৰিলে।

২৪। তুমি এতিয়া মানদ নুপতিবৰ সেই পিতৃদেৱৰ চৰণ বন্দনা কৰা।”

২৫। তাৰাই এইদৰে কোৱাত অজদ ধিয় হৈ ‘হে পিতা মই অজদ’ বুলি কৈ তেওঁৰ পৰিবৃদ্ধ হুগোল বাহুযুগলৰ দ্বাৰা পিতৃদেৱৰ চৰণযুগলত সাবট মাৰি ধৰিলে। এনে অবস্থাত তাৰাদেবীয়ে পুনঃ তেওঁৰ স্বামীক সন্মোদন কৰি কব ধৰিলে।

২৬। “হে স্বামী অজদে সেৱা জনোৱা সত্ত্বেও পুৰুষে “হে পুত্ৰ দীৰ্ঘায়ু হোৱা’ বুলি যি সন্তোষ কৰিছিল এতিয়া তেনেদৰে সন্তোষ কৰা নাই কিয়? আপুনি অচেতন অবস্থাত,

মইও সিংহৰ দ্বাৰা নিহতা সবৎসা ধেমুৰ নিচিনা, মোৰ পুত্ৰে সৈতে মইও আপোনাৰ ওচৰতে বৈ আছোঁ।

২৭। হে বাৰ, ৰামৰ অন্তৰূপ জলৰ দ্বাৰা সংগ্ৰামযুক্ত সমাপণ কৰাৰ পিচত এতিয়া আপোনাৰ পত্নী মই লগত নথকাৰ কাৰণে সেই যন্ত্ৰৰ অবভূথ স্নান* সম্পাদন কৰিম কেনেকৈ ?

২৮। যুদ্ধত সন্তুষ্ট হৈ দেবৰাজ ইল্লই যি স্বৰ্ণময়ী মালা আপোনাক দান দিছিল আপোনাৰ সেই প্ৰিয় মালা মই দেখা নাপাওঁ কিয় ?

২৯। হে মানদ, আপুনি গত প্ৰাণ হলেও ঘূৰিফুৰা স্বৰ্ঘ্যৰ প্ৰভাই যি দৰে হিমালয়ক এৰা নিদিষে ৰাজ্যত্ৰীয়ে আপোনাক সেই দৰেই এৰা দিয়া নাই।

৩০। সেই সময়ত আপুনি মোৰ হিতকৰ বাক্য নুশুনিলে আৰু ময়ো আপোনাক নিৰাৰণ কৰিব নোৱাৰিলোঁ। আপুনি যুদ্ধত নিহত হোৱাৰ লগে লগে আপোনাৰ লগত পুত্ৰে সৈতে মইও হত হলোঁ আৰু ৰাজলক্ষ্মীয়ে মোক এৰা দিলে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰয়োবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুৰ্বিংশ সৰ্গ

সুগ্ৰীৱৰ শোক

১। বালীৰ অমুজ ভাতা ভেজস্বী সুগ্ৰীৱে ভাতাৰ বধহেতু তাৰাক দ্ৰুতবেগশালী দুৰ্দ্দমনীয়া শোকসমুদ্ভূত মগ্ধ হোৱা দেখি পৰম অনুতপ্ত হল।

২। তাৰাৰ মুখ চকুলোৰে ভৰপূৰ হোৱাত মনস্বী সুগ্ৰীৱৰ মন ক্ষুণ্ণ হল, তেতিয়া ভূত্যগণৰ দ্বাৰা পৰিবৃত্ত হৈ ধীৰে ধীৰে তেওঁ ৰামৰ ওচৰ চাপিল।

৩। ভূজঙ্গ সদৃশ বাণসমূহে সৈতে ধনু হাতত লৈ বৈ থকা ধীৰ আৰু উদাৰস্বভাব শাস্ত্ৰোক্ত সৰ্ব্ব-স্বলক্ষণযুক্ত যশস্বী ৰাঘৱ ৰামৰ ওচৰচাপি সুগ্ৰীৱে কবলৈ ধৰিলে।

৪। “যে নৰেন্দ্ৰ, আপুনি যিদৰে প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল তাক সম্পন্ন কৰিলে আৰু যথো বালীবধকৰ্ণ কৰ্ম্ম আৰু ৰাজ্যভোগৰ অনুকৰণ ফল দেখা পালোঁ। এই সকলো দেখি শুনি হে ৰাজপুত্ৰ, কুৎসিত জীৱন লৈ মোৰ স্বধৰ্ম্মভোগ কৰাৰ প্ৰবৃত্তি নোহোৱা হৈছে।

৫। হে ৰাজেন্দ্ৰ, ৰজা হত হোৱাৰ ফলত সমুখত মহিষী তাৰাই ৰোদন কৰি আছে আৰু পুৰবাসীগণো দুখতে অনুতপ্ত হৈ বিলাপ কৰিব ধৰিছে। অজস্ৰ জীবনো সংশয়াপন্ন, এনে অবস্থাত ৰাজ্যভোগলৈ মোৰ মন নাই।

* বজ্জৰ শেহত কবিলক্ষ্মীয়া স্নান।

৬। আগতে ভাতাৰপৰা বিষম পৰাভব পাই সহিব নোৱাৰি খঙতে তেওঁৰ বধ বিচাৰিছিলো সঁচা, কিন্তু হে ইক্ষাকু প্ৰবৰ, এতিয়া সেই কপিযুধাধিপতি নিহত হোৱাত এই চীৰ্ণ অনুভূতি হৈছে।

৭। মোৰ মনে ধৰিছে যে যি কোনো প্ৰকাৰে মোৰ নিজ জাতিগত বৃত্তি অবলম্বন কৰি এই ঋতুমুক পৰ্ব্বততে চিৰতিকাল বাস কৰি থকাটোৱেই শ্ৰেয়, এনেজনক বধ কৰি স্বৰ্গলাভো মোৰ পক্ষে বাঞ্ছনীয় নহয়।

৮। মতিমান মহাত্মা মোৰ ককায়ে মোক সদায় কৈ আছিল “মই তোক বধ নকৰোঁ হাৰাৰপৰা গৈ যথা ইচ্ছা বিচৰণ কৰি থাক’ হে ৰাম, বৰ্তমানে তেওঁৰ কাম তেওঁৰ কথাত অনুৰূপেই হ’ল, আনপক্ষে মোৰ কথা আৰু ভ্ৰাতৃবধৰূপে কুবৰ্ম্মও মোৰ অনুৰূপেই হৈছে।”

৯। হে ৰাম, যদিও স্বৰ্গভোগকেই মই প্ৰধান বুলি ভাবিলো তথাপি ৰাজ্যস্বৰ্গ আৰু ভ্ৰাতৃবধ হেতু দুখ এই উভয়ৰে তাৰতম্য চিন্তা কৰি ভায়েক হৈ এনে এজা গুণবান ভ্ৰাতাৰ বধ মোৰ মনত কিদৰে ভাল লাগিব পাৰে ?

১০। ককায়ে তেওঁৰ নিজ মহাত্ম্যৰ ব্যতিক্ৰম নৰণি মোৰ বধ ইচ্ছা নকৰিলে, কিন্তু মোৰ বুদ্ধিৰ দৃষ্টিত হেতু তেওঁৰ প্ৰাণহাৰী হৈ মহাত্ম্যৰ ব্যতিক্ৰম কৰি এটো অশ্ৰয় কাম কৰিলোঁ।

১১। গছৰ ডালৰ কোবত পলায়নৰত হৈ মই ক্লগকাললৈ চিঞৰি কান্দি থাকোতে ককায়ে মোক প্ৰবোধ দি কৈছিল “এনে কাম ভবিষ্যতলৈ অ’ক নকৰিবি।”

১২। এই কামৰ দ্বাৰা তেওঁ তেওঁৰ আৰ্য স্বভাব, ভ্ৰাতৃত্ব আৰু ধৰ্ম্ম বন্ধা কৰিলে, কিন্তু তাৰ সমান ক্ৰোধ কামভাব আৰু বান্দৰৰ স্বভাব হে মোত প্ৰকাশ পালে।

১৩। হে বয়স্ক, ইন্দুই বিশ্বকস্মাৰ পুত্ৰ বিশ্বকপক বধণ কৰি যি পাপ কৰিছিল মঙে, মোৰ ভ্ৰাতৃবধৰ দ্বাৰা সাধুজনৰ অযোগ্য তেনে পাপত লিপ্ত হ’লোঁ।

১৪। পৃথিৱী, জল, বৃক্ষ আৰু স্ত্ৰীসমাজে ইন্দুৰ পাপ গ্ৰহণ কৰিছিল, কিন্তু মই বান্দৰ এজনৰ এই পাপ সহিব কোনে অথবা গ্ৰহণ কৰিবলৈয়ে বা ইচ্ছা কৰিব কোনে ?

১৫। হে ৰাঘব অধৰ্ম্মযুক্ত অথবা কুলনাশকাৰী এনেবিধৰ পাপ কাম কৰাৰ পিচত মই প্ৰজাসমূহৰ সন্মান অথবা যৌবৰাজ্যৰ যোগ্য নহও, ৰাজ্যৰতো কথাই নাই।

১৬। এই জগতত মই লোক সমূহৰ ঐহিক আৰু পাৰলৌকিক পৰমার্থ সাধনৰ এজন বিঘ্নকাৰক, অতি নীচ প্ৰকৃতিৰ বিগৰ্হিত পাপৰ কণ্ঠা, গতিকে বৃষ্টিৰ জলে যিদৰে তললৈ গতি কৰে, সেইদৰে মহান এক শোক মোত লক্ষিত ধৰিছে।

১৭। সছোদৰ ভ্ৰাতৃবধ, যাৰ নোম আদি সকলো অঙ্গ, সন্তাপ যাৰ চকু মূৰ আৰু দাঁত এনেবিধৰে পাপময় মদোন্নত প্ৰকাণ্ড এটা হাতীয়ে নদীৰ কুল খহাই দিয়াৰ নিচিনাকৈ মোক অভিহিত কৰিব ধৰিছে।

* মোৰ ভ্ৰাতা বুদ্ধিমান আৰু মহাত্মা গতিকে তেওঁ মোৰ জীৱন বধ নকৰিলে, মই বুদ্ধিহীন আৰু নীচাত্মা সেই কাৰণে তেওঁক বুদ্ধলৈ ৰাতি আনি বধ কৰিলোঁ।

† ইন্দুই বিশ্বকপক তিনিটা মূৰ ছেদন কৰে। পৃথিৱী, গছ আৰু স্ত্ৰীসকলে এই পাপৰ ভাগ গ্ৰহণ কৰি ইন্দুক ব্ৰহ্মত্যা পাপৰ পৰা মুক্ত কৰে। —মহাভাৰতত উল্লিখিত আভাস।

১৮। হে নৰবৰ, মলিযুক্ত এতেকে বিবৰ্ণ সোণ জুইত দিলে যিদৰে মলি ভাত থাকিব নোৱাৰ। হয়, ভাতবধৰূপ পাপেও মোৰ হুতিস্থিত জন্মান্তৰাৰ্জিত স্বখ্যাতি বিলোপ কৰিছে।

১৯। হে ৰাঘব, মোৰ অনুমান হৈছে অকল মোৰে কাৰণে বালীৰ মৃত্যুৰ শোক আৰু তাপতে মহাবলশালী মুখ্য বান্দৰ কুলৰ তথা অঙ্গদৰ প্ৰাণ আধাখিনিমানহে বৈ আছে।

২০। পুত্ৰলাভ হ'লত, সেইদৰে আজ্ঞাধীন স্বজনব্যক্তি লাভো সহজ, কিন্তু অঙ্গদৰ তুল্য পুত্ৰলাভ হ'ব পাৰে কেনেকৈ? তাদৃশ বীৰভূমিয়েই বা ক'ত য'ত এনে এজন সোদৰ ভ্ৰাতা পাব পৰা হ'ব?

২১। বৰ্তমানে বীৰবৰ অঙ্গদো জীৱিত নাথাকে, তেওঁ জীৱিত থকা হলে তেওঁৰ পৰিপালনৰ অৰ্থে তেওঁৰ জননীও বাচি থাকিলহেঁতেন, কিন্তু তেওঁৰ পুত্ৰ অবিহনে শোকতাপতে দম্ভা তেওঁ যে জীৱিত নাথাকিব এইটো মই থিৰাং কৈ জানিছোঁ।

২২। এতেকে এনে অৱস্থাৰ মাজত থাকি মোৰ ভ্ৰাতা আৰু পুত্ৰ অঙ্গদৰ লগত একেলগে থকাৰ ইচ্ছা কৰি ময়ো প্ৰদীপ্ত অগ্নিত প্ৰবেশ কৰিম। আপোনাৰ আদেশ মানি এই মুখ্য মুখ্য বান্দৰগণে সীতাৰ অন্বেষণ কৰিব।

২৩। হে মনুজেন্দ্ৰ পুত্ৰ, মই জীৱিত নাথাকিলেও এওঁলোক সকলোৱে আপোনাৰ সকলো কাম সমাধা কৰি দিব। এতেকে হে ৰাঘব, কুলহন্তা আৰু জীবনৰ অযোগ্য আৰু পাপকাৰ্য্যকাৰী মোক অগ্নিত প্ৰবেশ কৰিবলৈ অনুমতি দিয়ক।”

২৪। বালীৰ অনুজ স্ত্ৰীৰূপে কাতৰভাবে এইদৰে কোৱা শুনি পৰবীৰহা ৰঘুপ্ৰবীৰ ৰামে বাস্পপূৰ্ণ নয়নে অলপ সময় বিষমমানে বৈ থাকিল।

২৫। ঠিক এনে সময়তে পৃথিবীসম ধৈৰ্য্যশীল, ত্ৰিভুবন পালক ৰামচন্দ্ৰই শোকনিমগ্না বোদনপৰা তাৰাৰ প্ৰতি বাৰে বাৰে লক্ষ্য কৰি তেওঁৰ শোক দূৰ কৰিবলৈ উৎসুক হৈ তেওঁৰ পিনে চালে।

২৬। তেতিয়া প্ৰধান মন্ত্ৰীবৰ্গে স্বামীক সাবটি ধৰি গুই থকা উদাৰ স্বভাবসম্পন্ন চাকৰনেত্ৰা কপিৰাজ পত্নীক মাটিৰ পৰা তুলি ললে।

২৭। স্বামীৰ ওচৰৰ পৰা আঁতৰাই অনাৰ সময়ত পুনঃ স্বামীকে সাবটি ধৰি থাকিবলৈ ইচ্ছা কৰি হাতভৰি এছাৰি থাকোভে শৰ আৰু চাপ হাতত লৈ নিজ ভেজোবলে স্বৰ্ধাসদৃশ দীপ্তিমান ৰামচন্দ্ৰ তাৰাৰ চকুত পৰিল।

২৮। মৃগশিশুনয়না তাৰাদেবীয়ে আগেয়ে নেদেখা মুগ্ধতা পাৰ্থিব সৰ্ব্ব-সুলক্ষণসম্পন্ন চাকৰনেত্ৰ পুৰুষপ্ৰধান ৰামক চকুৰ আগত দেখি ‘এওঁয়েই কাকুস্থ’ বুলি জানিব পাৰিলে।

২৯। তেতিয়া বিপন্ন হৈয়ো পৰম দুখাভিভূতা তাৰাদেবীয়ে বিহ্বল চিত্তে ইন্দ্ৰকল্প আনৰ দ্বৰ্দ্ধৰ্ব, মহাহুভব ৰামৰ ওচৰ চাপিলে।

৩০। শোকতৰতে নিজ শৰীৰৰ প্ৰতি সম্পূৰ্ণ উদাস হৈ মনস্বিনী তাৰাই বিমুগ্ধ সত্ত্ব সৰ্বোৎকৃষ্ট হনিপুল যোদ্ধা ৰামক সন্মোহন কৰি কবলৈ ধৰিলে—

৩১। *“বাম, আপুনি অপ্রমেয়, বুদ্ধিব অগোচৰ, জিতেশ্ৰিয়, সৰ্ব্বোত্তম ধৰ্ম্মৰ আধাৰ, অক্ষয়কীৰ্ত্তিসম্পন্ন, বিচক্ষণ, পৃথিবীসমধৈৰ্য্যশীল আৰু বক্তাৰ্হ, ”

৩২। আপুনি ধনুৰ্ব্বাণধাৰী, মহাবলশালী স্বদৃঢ়গাত্ৰবিশিষ্ট, মনুষ্যদেহনক স্বথক অতিক্ৰম কৰি দিব্যদেহলক স্বথসম্পন্ন।

৩৩। এতেকে হে প্ৰভু, যি বাণসংযোগে আপুনি মোৰ প্ৰিয় স্বামীক নিহত কৰিলে, মোকো সেই বাণেৰে বধ কৰি থওক, তেতিয়া হলে মই মৰি তেওঁৰ ওচৰলৈ যাব পাৰিম কিয়নো হে বীৰ, বালীয়ে মোত ভিন্ন আন ৰমণীত আনন্দ নাপায়।

৩৪। হে বিমল পদ্মপদ্মাক্ষ, স্বৰ্গৰাজ্যত বালীয়ে মোক দেখা নাপালে নানাবিধ ৰক্ত-পুষ্পশোভিতশিখৰমণ্ডিতা বিচিত্ৰ বেশভূষাৰে সজ্জিত। অপ্সৰবাগণৰ লগত মিলিত হৈ সিঁহতৰ পিনে চাই তেওঁ সিঁহতক আদৰ নকৰিব।

৩৫। হে বীৰ, বিদেহৰাজকণ্ঠা আপোনাৰ লগত নথকাৰ কাৰণে যিদৰে আপুনি পদ্মতৰ মনোৰম উটভাগত থাকিও আনন্দ পাব নৱা নাই বালীয়েও সেউদাৰ মই নথকাৰ কাৰণে স্বৰ্গৰাজ্যত মলিনবদনে শোক অহুভব কৰি থাকিব।

৩৬। আপুনি জানে যে স্কন্ধাৰ পুৰাণ মনোহৰ স্বীৰ সজ্জিত নাপালে অকল দুখনহে ভাগী হয়, এই কথা জানি শুনি আপুনি মোৰ বধ কৰক যাতে বালীয়ে মোক নেদেখাৰ কাৰণে যি দুখ পাব পাৰে তাক অহুভব কৰিব লগা নহয়।

৩৭। যে মনুজেন্মপুত্ৰ, আপুনি মহাত্মা এতেকে স্বীৰধ কৰাৰ কাৰণে যি পাপ হব তাৰে বুলি আপুনি ভাবে, মোৰ ক্ষেত্ৰত সেই পাপে আপোনাৰ স্পৰ্শ নহব। মই বালীৰ আত্মস্বৰূপ, মোক বধ কৰিলে সেই পাপে আপোনাক নোছোৱে, এতেকে আপুনি মোক বধ কৰক।

৩৮। শাস্ত্ৰীয় যাগাদি অনুষ্ঠান বিষয়ত আৰু বিবিধ বেদবাক্য অনুসৰি স্বী পুৰুষৰ অভিন্ন ৰূপ আৰু যিহেতু স্বীয়েই প্ৰধান, এতেকে স্বীদাতাকৈ শ্ৰেষ্ঠ আৰু একো দান নাই—লোকসমাজত স্তানী পুৰুষসকলৰ এইয়ে মত।

৩৯। এতেকে হে বীৰ, ধৰ্ম্মৰ ফালে চাই আপুনি মোক বধ কৰিলে মোক মোৰ প্ৰিয়জনৰ ওচৰত সমৰ্পণ কৰাৰ নিচিনা হব আৰু এই দানৰ ফলত স্বীৰধ কৰাৰ কাৰণে যি অধৰ্ম্ম হব পাৰে আপুনি সেই অধৰ্ম্মৰ ভাগী নহব।

৪ — ৪১। হে ৰাঘব, বৰ্ত্তমানে মই আৰ্ত্ত, অৰাধা, স্বামীসঙ্গ পৰিত্যক্তা, এতেকে এনে এজনাক আপুনি বধ নকৰাটো যুক্তিযুক্ত নহব। হে নাবল্লভ, মাতঙ্গসম গমনশীল, বান্দৰশ্ৰেষ্ঠ, ধীমান, শ্ৰেষ্ঠজনযোগ্য কাঞ্চন মালাধাৰী বালীৰ সঙ্গ বহুদিন লাভ কৰিব

* বাম স্বামীহস্তা হোৱা সত্ত্বেও তাৰাই বামক দেখা যাত্ৰকে তেওঁৰ ঐশ্বৰিক লজ্জিত মুদ্ৰা হে ভিষক্যৰ কৰাৰ সলনি তেওঁৰ গুৰু কৰিবলৈ ধৰিলে। ভগবৎলজ্জিত এয়ে বৈশিষ্ট্য। পূৰ্ব্বৰ লোকত কোৱা হৈছে বামে ওঁচাৰি দুখ মোচন কৰিবলৈ সমুদ্ৰক হৈ তাৰাৰ পিনে দৃষ্টিপাত কৰিছিল।

† বেদত আছে “অৰ্হো বা এষ আত্মনো বৎসহী।” অৰ্থাৎ স্বী পুৰুষৰ অৰ্হতাপ এতেকে সকলো ধৰ্ম্মকাৰ্যতে পুৰুষ নিচিনাকৈ স্বীৰ অধিকাৰ আছে।

নোৱাৰিলে মই বহুদিন জীয়াই থাকিব নোৱাৰিম।” তাৰাই এইদৰে কোৱাত মহাত্মা বিড়
ৰামচন্দ্ৰই তেওঁক প্ৰবোধ দি হিতবাক্যে কবলৈ ধৰিলে।

৪২। “হে বীৰপত্নী, তুমি বিষণ্ণা নহবা, এই সমগ্ৰ জগৎ বিধাতাবেই সৃষ্টি।
সকলোৱে কয় বিধাতায়ে সকলো স্ত্ৰুত্বখৰো বিধানকৰ্ত্তা।

৪৩। এই তিনিও লোক সৃষ্টি কৰি, ইয়াৰ বিধানো তেওঁই কৰিছে। প্ৰাণীসমূহ
তেওঁৰ অধীন, এাতকে কোনোৱে তাক অতিক্ৰম কৰিব নোৱাৰে। তোমাৰ পুত্ৰই যৌব-
ৰাজ্যত অভিষিক্ত হব আৰু তেতিয়া তুমি আগৰ নিচিনাকৈ মনত প্ৰীতি লাভ কৰিব
পাৰিবা।

৪৪। বীৰপত্নীসকলে বিধাতাৰ এনে বিধান বুলি জানি এনে ক্ষেত্ৰত পৰিতাপ
নকৰে।” পৰন্তপ, প্ৰভাবশালী মহাত্মা ৰামচন্দ্ৰই নিজমুখে এইদৰে আশ্বাসবাণী দিয়াত
স্ববেশধাৰিনী বীৰপত্নী তাৰাদেবীয়ে পুন উক্তি নকৰি মনে মনে থাকিল।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধা কাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুৰ্বিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চবিংশ সৰ্গ

ৰামৰ সান্ত্বনা আৰু বালীৰ প্ৰেতকাৰ্য্য সমাপন

১। লক্ষ্মণে সৈতে কাকুৎস্থ ৰামে স্ত্ৰুত্ব, তথা অন্ধদে সৈতে তাৰাৰ লগত সমান
শোকৰ ভাগী হৈ তেওঁলোকক সান্ত্বনা দি কবলৈ ধৰিলে।

২। “শোক আৰু পৰিতাপ মৃতকৰ পক্ষে শ্ৰেয়স্কৰ নহয়, ইয়াৰ পিচত
তোমালোকৰ যি যি কৰিব লগীয়া আছে তাক সম্পন্ন কৰাটোহে উচিত।

৩। তোমালোকে চকুৰ পানী টুকিব এৰি লোকাচাৰ মতে কৰিব লগীয়া কাম সমাধা
কৰা, যিহেতু সময় পাৰ হৈ গলে সময়ত কৰিব লগীয়া কাম সিদ্ধ নহয়।

৪। এই জগতত নিয়তি* সকলোৰে মূলভূত কাৰণ, কৰ্ম্মৰ সাধন আৰু এই পৃথিবীত
ভূত সমূহক কৰ্ম্মত নিয়োগ কৰাৰ কাৰণো নিয়তি।

৫। কোনো কাৰো কৰ্ত্তা নহয় আৰু কামত নিয়োগ কৰা বিষয়তো কেৱে কাৰো

* টীকা—নিয়মতে অনন্য ইতি নিয়তি অৰ্থাৎ কাল। আৰুো কালেই-লোকসৃষ্টি আদি বিষয়ত ঈশ্বৰ নামে
অভিহিত। চকুৰ নিষেধণা আৰম্ভ কৰি জগতৰ বাৰ্ত্তীয় কাম সকলো কালৰ অধীন, সেইদৰে লৌকিক অলৌকিক
আদি সকলো কাৰ্য্য কাৰণ দিন বাতিকাৰ কাল।

ওপৰত দৈশ্বৰ বা প্ৰভু নহয়। লোকসমূহে স্বভাব* অৰ্থাৎ নিজ কৰ্ম্মপাকত আবদ্ধ হৈ কালত পৰিণতি লাভ কৰে।

১৬। দৈশ্বৰ কালৰূপ ভগবান তেওঁ যিদৰে জনম নৰণ আদি ব নৰ বাবস্থা আতিক্ৰম কৰে সেইদৰে তেওঁৰ ক্ষয়ো নাই। নিজ নিজ কৰ্ম্মপাক হেতু জীৱে যিদৰে কৰ্ম্ম পাব পাৰে সেইদৰে কৰ্ম্ম পায় আৰু যিদৰে বিনাশ পাব লাগে সেইদৰে বিস্ট হয়।

৭-৮। বালৰ লগত বন্ধুত্ব নাই, অৰ্থাৎ যাক যেতিয়া যিদৰে বিনাশ কৰিব লাগে তাৰ তেতিয়া সেইদৰে বিনাশ কৰি থাকে, তেওঁৰ কোনো হেতু নাই অৰ্থাৎ সৃষ্টি বা লয় সম্বন্ধ যি কাৰণ বান্ধি দিছে তাৰ ব্যতিক্ৰম কৰি আন হেতুক আশ্ৰয় নকৰে, এতেকে বন্ধ ঔষধাদিয়ে কালৰ গতিত ব্যতিক্ৰম ঘটাব নোৱাৰে, কালৰ ওপৰত কোনো পৰাক্ৰমো নথোটে অৰ্থাৎ মহাপৰাক্ৰমশালীজনো কালপ্ৰাপ্ত হলে বিস্ট হয়। ফাল্য মিত বা ক্ষতি সম্বন্ধ নাই, তেওঁ নিজেই নিজৰ কাৰণ আৰু স্বতন্ত্ৰ (অৰ্থাৎ সৃষ্টি পীতসমূহৰ অধীনা নহয়)। বিসবল বিবেকবান আৰু স্মৃতিসম্পন্ন লোক তেওঁলোকে কালৰ এই পৰিণাম ভালদৰে দেখিব পাৰ, ধৰ্ম্ম, অৰ্থ আৰু ৰাম কালৰ গতিতে সম্পাদিত হৈ থাকে।

৯। বান্দৰৰাজ বালীয়ে তেওঁৰ সাম আৰু দান নিতিন ফলত উপাৰ্জিত অৰ্থেৰে এই পৃথিবীত পবিত্ৰ স্থান উপভোগ কৰি মৃত্যুৰ পিচত নিজ প্ৰকৃতি লাভ কৰিছে।†

১০। বালীয়ে নিজ ধৰ্ম্মৰ বক্ষা কৰি পূৰ্বতে স্বৰ্গৰাজ্য ভয় কৰি থৈছে। এতিয়া মৃত্যুৰ পিচত তেওঁ সেই স্বৰ্গৰাজ্যত বসতি লাভ কৰিছে।

১১। বান্দৰযুথপতি বালীৰ পক্ষে এয়ে শ্ৰেষ্ঠ নিয়তি অৰ্থাৎ কালবিহিত ব্যৱস্থা আৰু বৰ্ত্তমানে তেওঁ তাকে লাভ কৰিছে। এতেকে এতিয়া তোমালোকে পৰিতাপ কৰা উচিত নহয়, এই সময়ৰ যি কাম তাকেহে আচৰণ কৰা উচিত।

১২। ৰাঘবৰ কথাৰ মূৰত শক্ৰবীৰহস্তা লক্ষ্মণে তেতিয়াও অচেতন অবস্থাত থকা স্ত্ৰীৰক উদ্দেশ্য কৰি লাহেকৈ মধুবনৰে কলে।

১৩। “স্ত্ৰীৰ ইয়াৰ পিচত বালীৰ দাহনকাৰ্য্যকলৈ যি যি প্ৰেতকাৰ্য্য কৰিব লগীয়া আছে আপুনি, তাৰা আৰু লগত অঙ্গদে সৈতে সেইবোৰ সমাধা কৰক।

১৪। প্ৰথমতে তেওঁৰ সংস্কাৰৰ অৰ্থে বহুত শুকান দিব্য চন্দাকাঠ আনিবলৈ আদেশ কৰক।

১৫। অঙ্গদ অচেতন অবস্থাত মলিন ভাবে বৈ আছে, আপুনি তেওঁক সাস্থনা দিয়ক,

* স্বভাব শব্দৰ অৰ্থ ইয়াত শুভ কৰ্ম্মপাপ। এই সম্বন্ধে স্তম্ভসংহিতাত উক্ত নিবন্ধাক দেখা :-

স্বভাবাদেব সন্তোঃ সমস্তমিতি কেচন। ভৱ মিথ্যতি বিপ্ৰেজ্ঞ দেশকালানুপেক্ষণাৎ। যন্তঃ কৰ্ম্মানুকূলেণ জগজ্জমাদি জায়ন্তে। এষ স্বভাবো বিপ্ৰেজ্ঞ ইতি বেদাৰ্থনির্ণয়। ন যত্র কেবলেনাপি ন চ কেবল কৰ্ম্মণা। প্ৰাণনা কৰ্ম্মপাকেন যত্র চ মুনিসত্তমঃ। জগন্তঃ সন্তবো নাপঃ স্থিতিক্ত ভৱতি দ্বিজাঃ। অৰ্থাৎ ভগবানে কালৰ সহায়ত কৃতসমূহৰ নিজ কৰ্ম্মপাকৰ নিয়ন্তা হিচাপে জগৎ সৃষ্টি, স্থিতি আৰু বিনাশ কৰি আছে।

† অৰ্থাৎ কাৰ্য্য কাৰণত লীন হৈছে।

‡ বীৰত্ব প্ৰকাশ

বৰ্ত্তমানে এই নগৰী আপোনাৰ অধীনত, এতেকে এই সময়ত আপুনি অবোধ হৈ নাথাকিব।

১৬। এই দাহন কাৰ্য্যৰ উদ্দেশ্যে মালা আৰু বিবিধ বস্ত্ৰ, ঘিঁউ, তেল আৰু আন আন যি যি স্থগন্ধি দ্ৰব্যৰ আবশ্যক, অজদে সেইবোৰ সংগ্ৰহ কৰি আনক।

১৭। আৰু, আপুনি বেগেতে শিবিকা এখন সজাই আনক, বিশেষকৈ এনে সময়ত লৰালৰিকৈ কাম কৰাটোহে শ্ৰেষ্ঠ।

১৮। শিবিকাবহন কৰাৰ উপযুক্ত বান্দৰগণো সাজু হওক। যি সকল বান্দৰ বলবান আৰু সমৰ্থ তেনেবোৰেহে বালীক লৈ যাব।”

১৯। হুগ্ৰীবক এনেদৰে আদেশ দি, হুমিত্ৰানন্দবৰ্দ্ধন শত্ৰুনিহুদন লক্ষ্মণে ভ্ৰাতা বামৰ ওচৰত থিয় দিলে।

২০। লক্ষ্মণৰ কথা শুনি তাৰাই শিবিকা সজাই আনিবলৈ মন কৰি লৰালৰিকৈ গুহাত প্ৰবেশ কৰিলে।

২১। শিবিকা লৈ তাৰা পুনঃ তাত উপস্থিত হলহি, যি শিবিকা অনা হল সি বালীৰ বাহনৰ উপযোগী আছিল আৰু বান্দৰসমূহে তাক বহন কৰি আনিছিল।

২২। বথসদৃশ মহাৰ্হ বাজোচিতআসনবিশিষ্ট দিব্য এই শিবিকা চৰাই এটাব আকৃতিত তৈয়াৰ কৰি তাক চাৰিওফালে নানান চিত্ৰে চিত্ৰিত আৰু কাৰুকাৰ্য্যপূৰ্ণ বৃক্ষৰে বিভূষিত কৰা হৈছিল।

২৩। ই চাৰিওফালে পদাতি সৈন্তৰ চিত্ৰে চিত্ৰিত আছিল আৰু দেখোতে সিদ্ধপুৰুষ সকলৰ জাল আৰু বাতায়নযুক্ত বিমান সদৃশ আছিল।

২৪। উত্তম কাৰুকাৰ্য্যবিশিষ্ট বিশাল এই শিবিকা শিল্পীগণে কাঠনিম্বিত পৰ্ব্বত আৰু মনোৰম চিত্ৰে ৰঞ্জিত কৰি হৃন্দৰূপে তৈয়াৰ কৰিছিল।

২৫—২৭। তেতিয়া শ্ৰেষ্ঠ আভৰণ, হাৰ আৰু বিচিত্ৰমালাদিৰে হুশোভিত, গুহাসদৃশ পঞ্জৰযুক্ত, বস্ত্ৰচন্দনভূষিত পদ্মমালা আৰু পুষ্পৰাশিৰে আবৃত নবোদিত আদিত্যৰ ৰঙে ৰঞ্জিত বস্ত্ৰেৰে আচ্ছাদিত শিবিকাৰ পিনে লক্ষ্য কৰি বামে লক্ষ্মণক কলে, “লক্ষ্মণ, বালীক বেগেত দাহণস্থললৈ নি তেওঁৰ প্ৰেতকাৰ্য্য সম্পন্ন কৰোৱা”।

২৮—৩০। এই কথা শুনি অজদে সৈতে হুগ্ৰীবে কান্দি কান্দি বালীক মাটিৰ পৰা তুলি শিবিকাত উঠাই দিলে। বিবিধ অলঙ্কাৰ, মালা আৰু বস্ত্ৰাদিৰে বিভূষিত গতপ্ৰাণ বালীৰ শৰীৰটো শিবিকাৰ ওপৰত তুলি দি, বান্দৰৰাজ হুগ্ৰীবে আদেশ দিলে “হে বান্দৰগণ তোমালোক সকলোৱে আৰ্য্য বালীৰ ঔৰ্দ্ধদেহিক কাৰ্য্যসমূহ আত্মাৰ অমুকুলে নদীৰ তীৰবৰ্ত্তী ঠাইত সম্পন্ন কৰা।

৩১। নানা ৰকমৰ বহুত বস্ত্ৰ ছটিয়াই ছটিয়াই বান্দৰবোৰ আগে আগে গৈ থাকক শিবিকা তেওঁলোকৰ পিচে পিচে যাব।

৩২। ৰজাসকলৰ ত্ৰীসমৃদ্ধি প্ৰকাশপোৱাৰ উপযোগী কৰি বান্দৰসমূহে আমালোকৰ প্ৰভু বালীৰ সংকাৰ কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰক।”

৩৩। সূগ্ৰীবৰ এই কথা শুনি তাৰা প্ৰভৃতি সকলোৰে অঙ্গদক আশ্ৰয় কৰি উহালিকে বালীৰ ঔৰ্দ্ধদেহিক কৰ্ম্ম সেইমতে সম্পন্ন কৰিলে।

৩৪। হতবান্ধব বান্দববৰ্গে কান্দি কান্দি পিচে পিচে যাব ধৰিলে আৰু লগে লগে বালীৰ অধীনত থকা বান্দবীবৰ্গও আহি তাত মিলিত হ'ল হি।

৩৫—৩৯। তেতিয়া তাৰা প্ৰভৃতি সকলো বান্দববৰ্গীয়ে বান্ধববিহীন হৈ “হা বীৰ। হা বীৰ।” বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। এইদৰে সকলোটিয়ে কৰুণস্বৰে তেওঁলোকৰ স্বামীৰ উদ্দেশ্যে বোদন কৰি কৰি গৈ থাকোতে বাৰ ভিতৰত বান্দবীসকলৰ মাজৰ পৰা যি বোল উঠিল তাতে অনুমান হ'ল যেন পৰ্বত আৰু বনসমূহেহে বিলাপ কৰিব ধৰিছে। তাৰ পিচত বনচাৰী বহুত বান্দবে পৰ্বতৰ পৰা ওলাই অহা নদীৰ পুলিন প্ৰদেশত নিৰল, চাৰিওফালে পানীৰে আগুৰি থকা ঠাই এডোখৰত চিতা সাজি ল'ল। শ্ৰেষ্ঠ বান্দবগণে বান্ধব পৰা শিবিলা নমাই থৈ সকলোৱে শোকাভিকৃত অবস্থাত এফলীয়া হৈ থিয় দি ব'ল। তেতিয়া তাৰাদেবীয়ে তেওঁৰ স্বামীক শিবিলাৰ ওপৰত শুই থকা দেখিতে ওঁৰ মূৰটো কোলাত লৈ অভিযম মনৰ দুখে সৈতে বিলাপ কৰি কবলৈ ধৰিলে।

৪০। “হা বান্ধবৰাজ। হা মোৰ প্ৰিয় উত্তমভোগব পাত্ৰ মহাবাহো নাথ।

৪১। মোৰ পিনে চাওক। শোকপ্ৰলীড়িত এইজনসমূহলৈ আপুনি চকু মেলা চোৱা নাই কিয় ?

৪২। হে মানদ, আপুনি গতপ্ৰাণ হলেও আপোনাৰ বদনমণ্ডল এতিয়াও প্ৰফুল্ল আৰু জীৱন্ত পুৰুষৰ নিচিনা অন্তৰ্গামী স্বৰ্ঘ সদৃশ দেখা হৈ আছে।

৪৩। হে কপিপ্ৰবৰ, এই বামৰূপকালে যুদ্ধক্ষেত্ৰত এপাত শৰেৰে আপোনাৰ প্ৰাণ হৰণ কৰি নি আমাক সকলোকে বিধবা কৰিলে।

৪৪। হে ৰাজেন্দ্ৰ, আপোনাৰ এই বান্দবী ভাৰ্য্যাগণ, যিসকল লক্ষ্যগতিত অনভ্যস্ত তেওঁলোকও দূৰ দূৰন্তৰ পৰা খোজ কাঢ়িয়ে আহি ইয়াত উপস্থিত হৈছে—আপুনি তাক বুজি চোৱা নাই কিয় ?

৪৫। হে কপিৰাজ, চল্লবদনা এই ভাৰ্য্যাগণ আপোনাৰ হিতাকাঙ্ক্ষী, তথাপি তেওঁলোকৰ পিনে আৰু সূগ্ৰীবৰ কালেও আপুনি লক্ষ্য কৰা নাই কিয় ?

৪৬। হে ৰাজন, তাৰ প্ৰভৃতি এই মন্ত্ৰীবৰ্গ আৰু পুৰবাসীগণে আপোনাক অগুৰিৰৰি শোক কৰি আছে।

৪৭। হে অৰিন্দম, আপুনি এই মন্ত্ৰীবৰ্গক বিদায় দিয়ক আৰু তেতিয়া আমি আগৰ দৰে এই বনৰ ভিতৰত কামোদ্ভাৱ হৈ ক্ৰীড়া কৰি থাকিব পাৰিম।”

৪৮। পতিশোকবিহ্বলা তাৰাদেবীয়ে এইদৰে বিলাপ কৰি থাকোতে শোকাভিপীড়িত আন আন বান্দবীসকলে তেওঁক পৰিথকা অবস্থাৰ পৰা ভুলি ল'লে।

৪৯। তেতিয়া অঙ্গদে পিতৃশোকতে অভিভূত হৈ কান্দি কান্দি সূগ্ৰীবে সৈতে বালীক চিতাত ভুলি দিলে।

৫০। তাৰপিচত শোকাভূৰ অঙ্গদে সূদীৰ্ঘ পথযাত্ৰী পিতৃদেবত যথাবিধি অগ্নিসংযোগ কৰি অপসব্য (অৰ্থাৎ শ'ক প্ৰদক্ষিণ কৰা) কাৰ্য্য সমাপন কৰিলে।

৫১। যথাবিধি বালীৰ সংস্কাৰবাৰ্য্য শেষ হোৱাৰ পিচত মুখ্য বান্দৰগণে সলিলক্ৰিয়াৰ অৰ্থে মজ্জলময় পবিত্ৰ জলপূৰ্ণ নৈ লৈ গল।

৫২। তাৰ পিচত সূগ্ৰীব আৰু তাৰাৰে সৈতে বান্দৰগণে অঙ্গদক সন্মুখত লৈ শ্মশানত পানী সিচি দিলে।

৫৩। এইদৰে মহাবলশালী কাকুৎস্থে সূগ্ৰীবৰ লগত সমান শোক আৰু দীনভাবাপন্ন হৈ সকলো প্ৰেতকাব্য সম্পন্ন কৰালে।

৫৪। অবশেষত কপিপ্ৰবৰ সূগ্ৰীবে ৰামৰ এপাতশৰতে নিহত প্ৰথ্যাত পৌৰষসম্পন্ন দীপ্তিমন্ত বালীক অগ্নিসংযোগে দক্ষ কৰি, লক্ষ্মণে সৈতে থকা প্ৰদীপ্ত অগ্নিসম তেজস্বী ৰামচন্দ্ৰৰ ওচৰ চাপিলে।

॥ ইতি কিক্কিকাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষড়বিংশ সৰ্গ

সূগ্ৰীবৰ অভিষেক

১। দাহন কাব্য সম্পন্ন হোৱাৰ পিচত মুখীয়াল মুখীয়াল বান্দৰগণে তিতা কাপোৰ পিন্ধি থকা অবস্থাতে শোকসম্প্ত সূগ্ৰীবক বেচি ধৰি তেওঁৰ চাৰিওফালে থিয় দিলে।

২। তাৰ পিচত ঋষিসকলে পিতামহৰ ওচৰত উপস্থিত হোৱাদি সকলোটিয়ে অক্লান্তকৰ্ম্মী মহাবাহু ৰামৰ ওচৰলৈ আহি হাতযোৰ কৰি তেওঁৰ ওচৰত থিয় হল।

৩। তেতিয়া স্বৰ্ণ পৰ্ব্বতাভ তৰুণাদিত্যসদৃশবদনবিশিষ্ট পবন নন্দন হনুমানে কৃতাজলিপুটে ৰামক সম্বোধন কৰি কলে।

৪—৭। “হে কাকুৎস্থ, আপোনাৰ অনুগ্ৰহতে শোভনদন্ত বিশিষ্ট, মহাবলশালী মহায়া বান্দৰগণৰ পিতৃ-পিতামহ সকলৰ দিনৰ পৰা চলি অহা এই মহৎ ৰাজ্য সূগ্ৰীবে লাভ কৰিলে, হে প্ৰভু, বৰ্ত্তমানে আপোনাৰ আদেশানুক্ৰমে তেওঁ পবিত্ৰ এই নগৰত প্ৰবেশ কৰি উৎকৃষ্ট সূহৃদগণৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হৈ সকলো কাৰ্য্যৰ সন্নিধান কৰিব আৰু বিবিধ গছৌষধি পৰিপূৰ্ণ জলৰ দ্বাৰা ৰাজ্যত যথাবিধি অভিষিক্ত হোৱাৰ পিচত মাল্য ৰত্নাদিৰে আপোনাক বিশেষভাবে পূজা কৰিব, এতেকে মনোৰম এই গিৰিগুহাত আপুনি প্ৰবেশ কৰক, আৰু বান্দৰ সকলৰ ওপৰত স্বামী সম্বন্ধ স্থাপন কৰি তেওঁলোকক আনন্দিত কৰক।”

৮—১০। হনুমাণে এইদৰে কোৱাত বাক্যবিশাৰদ শক্ৰহস্তা বুদ্ধিমান ৰাঘৱে তেওঁক দলে, “সৌম্য হনুমান, পিতাৰ আদেশ পালন কৰি চৌধ বছৰকাল মই কোণে গ্ৰাম ন্যাসনৰত প্ৰবেশ নকৰোঁ।

১১। কপিপ্ৰবৰ বীৰ সুগ্ৰীৱ হনুমন্তিশালী দিব, গুহাত প্ৰবেশ কৰাৰ পিচত তামালোকে যথাবিধি তেওঁক ৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰাগৈ।’ হনুমানক এইদৰে কৈ ৰামে সুগ্ৰীৱক সন্মোদন কৰি কলে।

১২। “সুগ্ৰীৱ, অঙ্গদ আচাৰজ্ঞ, সদাচাৰ সম্পন্ন আৰু বলবিক্ৰমশালী, আপুনি বীৰ অঙ্গদক যৌৱৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰিব।

১৩। তেওঁ আপোনাৰ জ্যেষ্ঠজনৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ আৰু বিক্ৰমতো আপোনাৰ জ্যেষ্ঠজনৰ সদৃশ তেওঁ অদীনাত্মা (অৰ্থাৎ মহান) এতেকে যৌৱৰাজ্যৰ পাৰ।

১৪। হে সৌম্য, যি চাৰিটা মাহ বৰ্ষাকালৰ অন্তৰ্গত বুঢ়ী কথিত আছে সিহঁতৰ ভিতৰত এই শাওণ মাহেই প্ৰথম এই মাহতেই বৃষ্টিপাত আৰম্ভ হয়।

১৫। এতেকে সীতাৰ অন্বেষণৰ উদ্যোগ এই সময়ত হ'ব নোৱাৰিব। এই সময়ত আপুনি আপোনাৰ শুভ নগৰত প্ৰবেশ কৰক। লক্ষ্মণে সৈতে মই এই পৰ্যন্তত বাস কৰি থাকিম।

১৬। এই গিৰিগুহা ৰমণীয়, আহল বহল আৰু বতাহৰ চলাচলৰ বাবে প্ৰসিদ্ধ। হে সৌম্য, ইয়াত পানী পৰ্যাপ্ত পৰিমাণে আছে আৰু কমল আৰু উৎপলে টোকাৰ শোভা বৰ্দ্ধন কৰিছে।

১৭। কাৰ্ত্তিক মাহ উপস্থিত হলে আপুনি ৰাৱণ বধৰ বাবে যত্নৰ হ'ব, হে সৌম্য আমাৰ ভিতৰত এয়ে বন্দবস্ত ৰল, এতিয়া আপুনি নিজ ঠাইত প্ৰবেশ কৰক, আৰু ৰাজ্যত অভিষিক্ত হৈ হনুদবৰ্গৰ আনন্দ বৰ্দ্ধন কৰক।’

১৮—২০। ৰামচন্দ্ৰই এইদৰে আদেশ দিয়াত বান্দবশ্ৰেষ্ঠ সুগ্ৰীৱে বালীৰ শাসিত নিজ ৰমণীয় পুৰী কক্ষিকাত প্ৰবেশ কৰিলে। বান্দব সকলৰ প্ৰভু এইদৰে প্ৰবেশ কৰাত তেওঁক আগুৰি ধৰি হাজাৰ হাজাৰ বান্দবেও তাত প্ৰবেশ কৰিলে। তেতিয়া প্ৰজাবৰ্গে বান্দব সকলৰ অধিপতিক দেখি সকলোৱে মূৰ দোৱাই নমস্কাৰ কৰি সমাহিত চিন্তে ভূমিস্পৰ্শ কৰি দণ্ডবৎ দি প্ৰণাম কৰিলে।

২১—২৮। তেতিয়া বীৰ্যবান মহাবলশালী সুগ্ৰীৱে প্ৰজাবৰ্গৰ সকলোকে সম্ভাষণ জনাই তেওঁলোকক মাটিৰ পৰা উঠাই ককায়েকৰ মানাৰম অন্তৰ্ভুক্ত প্ৰবেশ কৰিলে। এইদৰে ভীম পৰাক্ৰমশালী কপিপ্ৰবৰ সুগ্ৰীৱ প্ৰবেশ কৰিলত অমৰগণে ইন্দ্ৰক অভিষিক্ত কৰাৰ নিচিনাকৈ সকলো হনুদবৰ্গে তেওঁৰ অভিষেকৰ অৰ্থে সোণখাটোৱা শুভছত্ৰ, দুটা শুক্ল বালব্যাজন (চামৰ) আৰু যশস্তাবৰ্দ্ধক স্বৰ্ণদণ্ড, সেইদৰে বহুবিধ ৰত্ন, সকলো বকমৰ বীজ আৰু ঔষধি, দুৰ্দ্ধবৎ বসন্তাবী গছৰ অঙ্কুৰ, বগা ফুল, শুক্লবস্ত্ৰ, শ্বেত অমূলপন স্নলজ আৰু জলজ স্নগন্ধি পুষ্পমালা, দিব্য চন্দন, নানাবিধৰ বহুত স্নগন্ধি দ্ৰব্য, চাউল, সোণ, শ্ৰিয়ন্তু, মধু, ঘিঁউ, দধি, বাঘৰ ছাল আৰু অত্যাশ্ৰুত পাছকাফুল সংগ্ৰহ কৰিলে। লগে লগে

ষোলজনী স্নানকৰণসম্পন্ন কছাই হুঠচিন্তে নানাবিধ অমূল্যপন দ্রব্য, গোবচনা আৰু মনঃশিলা লৈ তাত উপস্থিত হল।

২৯। এইদৰে সকলো সম্ভাৰ সংগ্ৰহ কৰি তেওঁলোকে কপিপ্ৰবৰক অভিষিক্ত কৰিবলৈ, বদ্ৰ, বজ্জ আৰু ভক্ষ্য দ্ৰব্যৰ দ্বাৰা শ্ৰেষ্ঠ দ্বিজসকলক* সমুপস্থিত কৰিলে।

৩০। তাৰ পিচত মন্ত্ৰবিদসকলে* স্তবিস্কৃত কুশোপৰি প্ৰজ্জলিত অগ্নিত মন্ত্ৰপুত ঘিঁউৱেৰে আহুতি প্ৰদান কৰিলে।

৩১—৩৩। হোমকাৰ্য্য শেষ হোৱাৰ পিচত বিচিত্ৰ মালাদিৰে স্তম্ভোভিত ৰমণীয় প্ৰাসাদৰ শিখৰ ভাগত উৎকৃষ্ট বস্ত্ৰেৰে আবৃত স্বৰ্ণ নিৰ্ম্মিত বৃহৎ এখন আসনৰ ওপৰত চাৰিওফালৰ শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰগণৰ দ্বাৰা সংগৃহীত নদ, নদী, তীৰ্থস্থান আৰু সমুদ্ৰসমূহৰ বিমল পানী সোণৰ কলহত যথাবিধি মন্ত্ৰপূৰ্বক পুৰমুৱা কৰি স্থাপন কৰিলে।

৩৪—৩৬। তাৰ পিচত মহৰ্ষিবিহিত শাস্ত্ৰোক্ত বিধি অনুসাৰে গৰু, গৰাক, গৰু, শৰভ, গন্ধমাদন, সৈন্ধ, দ্বিবিদ, হনুমান আৰু জাম্ববান আদিয়ে বিমুগ্ধ গোস্বৰ্গ আৰু সোণৰ কলহেৰে, স্তম্ভ আৰু নিৰ্ম্মল সেই পানীৰে, বহুসকলে বাসব ইন্দ্ৰক অভিষিক্ত কৰাদি স্তম্ভীক অভিষিক্ত কৰিলে।

৩৭। স্তম্ভীৰ এইদৰে অভিষিক্ত হ'লত শই শই হাজাৰে হাজাৰে মহাত্মা প্ৰধান প্ৰধান বান্দৰগণে আনন্দতে হৰ্ষধ্বনি কৰিব ধৰিলে।

৩৮। তাৰ পিচত ৰামৰ নিৰ্দেশমতে বান্দৰ সকলৰ অধিপতি স্তম্ভীৰে অঙ্গদক আলিঙ্গন কৰি যৌবৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰিলে।

৩৯। অঙ্গদ এইদৰে অভিষিক্ত হোৱাৰ পিচত বান্দৰবৰ্গে হৰ্ষধ্বনি কৰি “সাধু” “সাধু” বাক্যে মহাত্মা স্তম্ভীৰ প্ৰশংসা কৰিলে।

৪০। তাৰ পিচত সকলোৰে পৰম প্ৰীত হৈ মহাত্মা ৰাম লক্ষ্মণক কিকিদ্ধাৰ পথতে স্তুতি কৰিবলৈ ধৰিলে।

৪১। আৰু লগে লগে গিৰি গহস্থৰৰ মাজত থকা ধ্বজ পতাকাৰে স্তম্ভোভিত কিকিদ্ধা নগৰী হুঠজনগণৰ দ্বাৰা পৰিপূৰ্ণ হৈ পৰম শোভা ধাৰণ কৰিলে।

৪২। সকলো কাম শেষ হৈ যোৱাৰ পিচত বান্দৰবৰ্গৰ অধিপতি বীৰ্য্যবান স্তম্ভীৰে মহাঅভিষেকৰ সকলো বাতৰি মহাত্মা ৰামৰ ওচৰত নিবেদন কৰি ভাৰ্য্যা কৰ্মাক গ্ৰহণ কৰিলে আৰু পিচত দেবৰাজ ইন্দ্ৰসদৃশ নিজ ৰাজ্য লাভ কৰিলে।

॥ ইতি কিকিদ্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষড়বিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

* টীকাৰূপে ইয়াতে ইঙ্গিত কৰিছে যে বান্দৰসকল বেনজ আছিল আৰু তেওঁলোকৰ আচাৰ ব্যৱহাৰো মানুহৰ নিচিনা হোৱাৰ কাৰণে অগ্নিপূজাত তেওঁলোকৰ অধিকাৰ আছিল আৰু সেইমতে আহুতি প্ৰদানো কৰিছিল।

সপ্তবিংশ সৰ্গ ৰামলক্ষ্মণৰ প্ৰস্ৰবণ গিৰিত বাস

১। স্ত্ৰীৰ অভিষেকৰ পিচত বান্দৰবৰ্গে নিজ গুহা কিকিদ্ধাত প্ৰবেশ কৰিলে
ৰামে ভাতা লক্ষ্মণে সৈতে প্ৰস্ৰবণ গিৰিত প্ৰবেশ কৰিলে।

২। এই পৰ্বত সদায় শাৰ্দূল আৰু যুগগণৰ শব্দে ধ্বনিত, ভয়ঙ্কৰ গৰ্জনকাৰী
সিংহে পৰিপূৰ্ণ, নানাপ্ৰকাৰৰ লতাগুলে আচ্ছাদিত আৰু বহুপাদপ পৰিব্যাপ্ত।

৩। যক্ষ, বান্দৰ, গোপুচ্ছ (বান্দৰ) আৰু মাৰ্জ্জবৰ বাসভূমি এই পৰ্বত
মেঘমালাসদৃশ মঙ্গলময় মনোৰম শিলসমূহৰ দ্বাৰা পৰিপূৰ্ণ।

৪। ৰামে স্মিতানন্দন লক্ষ্মণে সৈতে এই পৰ্বতৰ শিখৰস্থানত স্থবৃহৎ আহলবহল
এটা গুহাত বাস কৰিবলৈ ললে।

৫—৭। নিম্পাপ ৰঘুনন্দন ৰামচন্দ্ৰই আগতে উল্লেখ বৰা মতে স্ত্ৰীৰ লগত
বন্দবস্ত কৰি লৈ সমযোচিত বাক্যে বিনীত ভাতা লক্ষ্মীবৰ্দ্ধন লক্ষ্মণক সোধোন কৰি কবলৈ
ধৰিলে, “হে ৰাজপুত্ৰ, এই গিৰিগুহা অতিশয় মনোৰম, ই আহলবহল আৰু বতাহৰ চলাচলো
ইয়াত সুন্দৰ, এতেকে হে স্মিতানন্দন বৰ্ণাকালটো আমি ৰমণীয় উত্তম এই পৰ্বতশৃঙ্গতে
কটাম।

৮। চোৰী, এই গিৰিশৃঙ্গ গুহা, কৃষ্ণ আৰু তাম্ৰাভ শিলাখণ্ডে পৰিশোভিত,
নানাবৰণৰ ধাতুৰে পৰিপূৰ্ণ আৰু নৈতে বাস কৰি থকা ভেকুলীৰে পৰিব্যাপ্ত।

৯। নানাবিধ বৃক্ষ আৰু বিচিত্ৰ মনোৰম লতাসমূহ ইয়াক আগুৰি আছে;
ই নানাবিধ চৰাইৰ বৰে মুখৰিত আৰু বৃহৎ বৃহৎ ময়ূৰগণৰ নাদে নিনাদিত।

১০। পুষ্পিত মালতী, কুন্দগুহা, সিন্দুৰাৰ, শিৰীষ, কদম্ব, অৰ্জুন, সৰ্জ্জ আদি
তৰুৰাজিৰে স্ত্ৰীশোভিত।

১১। চোৰী, এই গুহাৰ ওচৰতে সোৱা পুখুৰী প্ৰস্তুতিত পদ্মফুলেৰে স্ত্ৰীশোভিত হৈ
আছে, বৰ্ষাৰ লগে লগে ই পানীৰে ভৰপূৰ হব।

১২। এই ঠাইত পানী পূবৰ পিনে প্ৰবাহিত হোৱাৰ কাৰণে ঠাই ডোখৰ সেই
কালে ঢাল খোৱা, গতিকে ইয়াৰ পশ্চিম কালটো ওখ, এতেকে এই ঠাইত প্ৰবল বতাহৰ
আশঙ্কা নাই, এতেকে হে সৌম্য এই গুহা আমাৰ পক্ষে অতি মনোৰম হব।

১৩। হে সৌমিত্ৰি, গুহাৰ সম্মুখতে চূৰ্ণীকৃত অঞ্জনসদৃশ স্থবিত্তত সমভল মঙ্গলময়
কলাবৰণৰ শিলাখণ্ড।

১৪। হে ভ্যন্ত চোৰী, উত্তৰ কালে কি সুন্দৰ এই গিৰিশৃঙ্গ, ই যেন এটা অঞ্জনৰ
তৃণহে অথবা ওপৰলৈ উঠি যোৱা এখন সাগৰহে।

১৫। দক্ষিণফালে চোৰাঁ, গুহ্ৰ অম্বৰসম নানা ধাতুবিৰাজিত কৈলাসশিখৰসদৃশ গিৰিশৃঙ্গ বিচ্ৰমান।

১৬। এই গুহাৰ সম্মুখতে চিত্ৰকূট পৰ্ব্বতস্থিত জাহ্নবীসদৃশ তেনেই বোকাবিহীন মন্দাকিনী নদী পূবৰ পিনে গতি লৈ প্ৰবাহিত হৈ আছে।

১৭—১৯। চন্দন, তিলক, সাল, তমাল, অতিমুক্ত*, পদ্মকএ, সবল অশোক আদি বৃক্ষেৰে স্তম্ভোদ্ভিত এই নৈ ঠায়ে ঠায়ে তাৰ তীৰত ওপজা নানাকৰূপ বানীৰ, তিনিশ বকুল, কেতেবী, হস্তাল, নীপ, বেতল, ক্লতমালক আদি তৰুসমূহৰ দ্বাৰা স্তম্ভোদ্ভিত হৈ বজ্জাভৰণ ভূষিতা প্ৰমদাব নিচিনা শোভা ধাৰণ কৰিছে।

২০। শই শই চবাইৰ জাকে সিহঁতৰ নানা তৰহৰ ৰবে ইয়াক নিনাদিত কৰি ৰাখিছে পৰস্পৰৰ প্ৰতি প্ৰীতিভাবত আবদ্ধ চক্ৰবাক পক্ষীও ইয়াত বিৰাজ কৰিছে। নানাবিধ সমন্বিত এই নদীয়ে হংস আৰু সাৰস পক্ষীযুক্ত পুলিন প্ৰদেশৰ দ্বাৰা যেন হাঁহি মুখেহে বৈ আছে।

২২। এই নদীৰ ঠাইতে নীল আৰু ঠাইতে ৰঙা উৎপল, আকৌ ঠাইতে শ্বেত কুমুদকলিষে শোভা কৰি আছে।

২৩। শই শই পৰিগ্ৰব, বাঁহি আৰু ক্ৰৌঞ্চ পক্ষীৰ ৰাবে নিনাদিত হৈ সৌম্য আৰু ৰমণীয় মূৰ্ত্তি ধাৰণ কৰাত মুনিসকলে ইয়াকে আশ্ৰয় কৰি বসতি কৰিছে।

২৪। লক্ষ্মণ চোৰাঁ, চণ্ডনবৃক্ষৰ শাৰীয়ে ইয়াত কেনে শোভা ধাৰণ কৰিছে আৰু সেইদৰে ককুভ বৃক্ষৰ শাৰীও কেনে মনোৰম দেখাইছে, অনুমান হয় যেন সকলোবোৰে সমানে মানস পটতহে প্ৰকাশ পাব ধৰিছে।

২৫। হে শত্ৰুনিহীন লক্ষ্মণ, এই ঠাই ডোখৰ প্ৰকৃততে কেনে ৰমণীয়। সৌমিত্ৰ নিশ্চয়ে ইয়াতে থাকিযে আমি মনত আনন্দ পাম, এতেকে সুন্দৰকপে আমি ইয়াতেই থাকিব পাৰিম।

২৬। হে নৃপায়াজ, বিচিত্ৰ কানন শোভিত স্তম্ভীৰ ৰমণীয় পুৰী কিঙ্কিদ্ধাও ইয়াৰ ওচৰতেই।

২৭। শুনা চিত্ৰৰ বাখৰ কৰি থকা বান্দৰগণৰ মৃদঙ্গ শব্দৰ চেৰেঁ চেৰেঁ গীত আৰু আন বাচ্যশব্দৰ শব্দ ইয়াৰ পৰায়ে শুনা গৈছে।

২৮। আহা! সেই কপিপ্ৰবৰ স্তম্ভীবেও ভাৰ্য্যাক লাভ কৰি আৰু লগতে স্তম্ভবৰ্গৰ দ্বাৰা সমাবৃত হৈ ৰাজ্যধন আৰু মহৎ ঐশ্বৰ্য্যৰ অধিকাৰী হৈ পৰম আনন্দ লাভ কৰিছে।”

২৯। এই বুলি কৈ লক্ষ্মণে সৈতে ৰামে বহুত মনোৰম গুহা আৰু কুঞ্জে পৰিপূৰ্ণ সেই প্ৰশংসণ পৰ্ব্বতত বাস কৰি থাকিল।

৩০। কিন্তু নানাবিধ স্তম্ভকৰ দ্ৰব্যে পৰিপূৰ্ণ হৈ থকাৰ্ত্তে সেই পৰ্ব্বতত থাকি ৰামে মনত অকণো স্তম্ভ পাব নোৱাৰিলে।

৩১। তেওঁৰ প্ৰাণতকৈও অধিকপ্ৰিয়া অপহৃত্যৱ কথা ভাবি ৰাত্ৰিকালত—
বিশেষকৈ উদয় পৰ্বৰভিত্তি উদিত চন্দ্ৰক দেখি শয্যাতে আশ্ৰয় গ্ৰহণ কৰিও তেওঁ টোপনি
ভাৰ আনিব নোৱাৰিলে।

৩২—৩৩। এই সকলো ঘটনাৰ পৰা উৎপন্ন শোক আৰু চকুৰলোৰে কাঁকুৱন্ত ৰামৰ
চৈতন্য বিমোহিত হোৱাত সমুখী ভাতা লক্ষ্মণে তেওঁক শোকপৰাণ হৈ শোককৰি থকা
দেখি অমুনয়পূৰ্ণ বাক্যে কবলৈ ধৰিলে।

৩৪। “হে বীৰ, আপুনি ব্যাধিত নহব, আপুনি শোক কৰ। কোনোপধ্যে উচিত
নহয়, আপুনি জানে যে শোকাতুৰ লোকৰ সকলো অৰ্থই নষ্ট হয়।

৩৫। হে ৰাঘব, আপুনি সকলো কৰ্ম্মৰ অমৃষ্টতা দেৱতাপৰাষণ* আত্মিকবুদ্ধিসম্পন্ন
মৰ্ম্মশীল আৰু উত্তমশীল।

৩৬। আপুনি উত্তমহীন হলে বিশেষপ্ৰকাৰ ৰণকুটিল শত্ৰু সেই ৰাক্ষসক বধ কৰিব
নোৱাৰিব।

৩৭। আপুনি আপোনাৰ শোক নিৰ্মূল কৰি কৰ্ত্তব্যসম্বন্ধে মনৰ উত্তম স্থিৰ কৰক,
তেনেহলে আপুনি পৰিবাৰবৰ্গে সৈতে সেই ৰাক্ষসক বধ কৰিব পাৰিব।

৩৮। হে কাঁকুৱন্ত, আপুনি সাগৰ, বন, আৰু পৰ্বতে সৈতে এই পৃথিবীকো ওলট-
পালট কৰিব পাৰে, সেই ৰাৱণৰতো কথাই নাই।

৩৯। শৰৎকাললৈ অপেক্ষা কৰক বৰ্ত্তমানে বৰ্ষাকাল আৰম্ভ, তেতিয়া ৰাজ্য আৰু
নিজ পৰিবাৰবৰ্গে সৈতে ৰাৱণক বধ কৰিব পাৰিব।

৪০। স্মৃতাৱ্তিৰ দ্বাৰা ভয়ানকাদিত অগ্নিক প্ৰজ্জ্বলিত কৰাৰ নিচিনাকৈ মই মাত্ৰ
আপোনাৰ প্ৰস্তুপ্ত শক্তিক হে জাগৰিত কৰিব বিচাৰিছোঁ।”

৪১। ৰাঘবে লক্ষ্মণৰ শুভ আৰু হিতকৰ এই বাক্য সাদৰে গ্ৰহণ কৰি তেওঁৰ ক্ষুদ্ৰ
আৰু স্নেহপৰাষণ ভাতা লক্ষ্মণক কলে।

৪২। “লক্ষ্মণ, তুমি সত্য আৰু বিক্ৰমক আশ্ৰয় কৰি মোৰ প্ৰতি অনুৰক্ত হৈ
স্নেহপূৰ্ণ আৰু হিতকৰ বাক্যে যি কলা, সি প্ৰকৃততে উদমুৰূপ।

৪৩। সৰ্বকৰ্ম্ম বিনাশক এই শোক মই এতিয়াই এৰি পেলালোঁ, বিক্ৰমকালৰ
উপযোগী অপ্ৰতিহত শক্তিৰ পৰিবৰ্দ্ধন কৰিলোঁ।

৪৪। ভোমাৰ কথাকে মানি লৈ যেতিয়ামানে স্ত্ৰীবিৰ মন প্ৰসন্ন হব আৰু নদী-
সকলৰো পানী নিৰ্মূল হব সেই শৰৎকাললৈ অপেক্ষা কৰি থাকিলোঁ।

৪৫। বীৰপুৰুষে সময়ত উপকৃত হলে তাৰ প্ৰত্যাশকাৰ নিশ্চয় কৰি থাকে। মাত্ৰ
যি অকৃতজ্ঞ আৰু আনৰ উপকাৰৰ প্ৰত্যাশকাৰ নকৰে তেনে জনেহে সত্যপৰাষণ লোকসকলৰ
মন ক্ষুণ্ণ কৰে।”

৪৬। তেতিয়া লক্ষ্মণে ৰামৰ এই উক্তি যুক্তিপূৰ্ণ বুলি মানি লৈ কৃতজ্ঞলিপুটে তাক সাদৰি
লাল আৰু লগে লগে নিজৰ শুভ বুদ্ধি দেখুৱাই অনিন্দ্যস্থানৰ ৰামক উদ্দেশ্য কৰি কব ধৰিলে।

* দেৱপৰাষণ অৰ্থাৎ দেৱতাসকলক যিজনে পূজা কৰে অথবা দেৱতাসকলোৰো আশ্ৰয়হল।

৪৭—৪৮। “হে নৰেন্দ্ৰ, আপুনি যি কলে, ময়ো তাকেই ইচ্ছা কৰিছোঁ, কপিপ্ৰবৰ স্ত্ৰীবে নিশ্চয় সকলো কাম সেইদৰে কৰিব। আপুনি শত্ৰুবধৰ উদ্দেশ্যে মন স্থিৰ কৰি শবংকাললৈ অপেক্ষা কৰি এই বৰ্ষাকালটো ধৈৰ্য্য ধৰি থাকক, আপোনাৰ কোপ সংযত কৰি এই চাৰি মাহ মোৰে সৈতে অতিবাহিত কৰি শবংকাললৈ প্ৰতীক্ষা কৰক। শত্ৰুক বধ কৰিবলৈ আপুনি সক্ষম, তাত কোনো সংশয় নাই মাত্ৰ এই কেই মাহ সিংহনিষৰিত এই পৰ্ব্বতত অবস্থান কৰি থাকক।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টাবিংশ সৰ্গ

বৰ্ষাকাল বৰ্ণনা আৰু ৰামৰ সন্তাপ বৃদ্ধি

১। বালীক বধ কৰাৰ পিচত স্ত্ৰীবক ৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰি মাল্যবান পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গত থিতাপি লৈ ৰামে লক্ষ্মণক কবলৈ ধৰিলে,—

২। “লক্ষ্মণ, এয়াই সেই বৰ্ষাকাল উপস্থিত, এতিয়াই বৃষ্টিপাত আৰম্ভ হব। চাই লোবা পৰ্ব্বতসদৃশ মেঘৰাশিৰে আকাশ আচ্ছাদিত হৈছে।

৩। আজি ন মাহে* সূৰ্য্যদেবৰ কিৰণৰ যোগেদি সমুদ্ৰৰ ৰস পান কৰি অন্তৰীক্ষে গৰ্ভধাৰণ কৰিছে, বৰ্ত্তমানে প্ৰাণীসমূহৰ জীৱনস্বৰূপ সেই ৰসায়ণ (পানী) বৃষ্টিপাত পৃথিবীৰ ওপৰত প্ৰসব কৰিব।

৪। দিবাকৰ সূৰ্য্যদেৱে মেঘমালাৰ সোপানেদি আকাশ পথত আৰোহণ কৰি কুটজ আৰু অৰ্জ্জুন ফুলৰ মালাৰে অলঙ্কৃত কৰাদি আকাশ স্থলক অলঙ্কৃত কৰিব পাৰিব।

৫। অনুমান হয় যেন শুভপ্ৰাপ্তভাগ বিশিষ্ট সন্ধ্যাৰাগে ৰঞ্জিত তাম্ৰাভ মেঘ খণ্ডে ছিন্ন বস্ত্ৰ ৰূপধাৰণ কৰি আকাশৰ দ্ৰুতস্থানবোৰ আগুত কৰি বান্ধিহৈ ধৈছে।

৬। নিঃশ্বাসৰূপ মন্দমাকত সংযুক্ত নভস্থল সন্ধ্যাকালৰ হৰিচন্দনসদৃশ ৰাঙলী বৰ্ণে ৰঞ্জিত হৈ দীতিত শুভ্ৰবৰ্ণবিশিষ্ট মেঘখণ্ড পৰিধান কৰি কামাতুৰ জনৰ নিচিনা শোভা ধাৰণ কৰিছে।

৭। পৃথিবীয়ে সূৰ্য্যৰকিৰণৰ দ্বাৰা উত্তপ্ত হৈ বৰ্ত্তমানে নতুন বাৰিষাৰ সংযোগত

* কাতি মাহৰ পৰা জ্যৈষ্ঠ মাহলৈ।

মূলত আছে বাঙ্গালীমুক্তি—বাঙ্গা পদৰ দুটা অৰ্থ উদ্ভাৱনৰ পৰা বতাহ আৰু চকুৰ পানী। পৃথিবীৰ বেজিকা পদৰ বতাহ আৰু সীতাৰ বেজিকা চকুৰ লো।

সন্তৰৰ উস্তাপ এৰিদি উন্নবতাহ পৰিত্যাগ কৰি শোকসম্পন্ন। সীতাৰ নিচিনাকৈ চকুৰ পানী টুকিব ধৰিছে।

৮। বৰ্ত্তমানে মেঘৰ ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহি যি বতাহ প্ৰবাহিত হ'ব ধৰিছে সি ধীৰ আৰু কৰ্পূৰ খণ্ড সদৃশ শীতল, তাতে কেতেকী ফুলৰ গন্ধ যুক্ত হোৱাত অনুমান হয় যেন এই বতাহ আজলি ভৰি পান কৰাৰহে উপযোগী হৈছে।

৯। প্ৰস্ফুটিত অৰ্জুনবৃক্ষৰাজিশোভিত এই পৰ্বত কেতেকী ফুলৰ গন্ধে স্তম্ভিত হৈ, বৃষ্টিপাতৰ দ্বাৰা অভিষিক্ত হোৱাত ই নষ্টশত্ৰু স্ত্ৰীবিৰ নিচিনা প্ৰতিভাত হৈছে।

১০। লক্ষ্মণ, এই পৰ্বত সমূহৰ পক্ষে মেঘমালাই তেওঁলোকৰ কৃষ্ণাজিসদৃশ আৰু জলধাৰা তেওঁলোকৰ উপবীত, এনেহেন শোভাধাৰণ কৰি মাকৃতপূৰ্ণ গুহাসমূহৰ পৰা সমুখিত শব্দৰ দ্বাৰা তেওঁলোক অধ্যয়নৰত বটু (ব্ৰাহ্মণ) সদৃশ শোভমান হৈছে।

১১। আনপক্ষে বিদ্যাক্ৰম স্বৰ্ণকণাৰ দ্বাৰা, তাড়িত হৈ আকাশমণ্ডলে ত ব মেঘমালাৰ দ্বাৰা যিদৰে শব্দ কৰিব ধৰিছে মোৰ অনুমান হয় কশাঘাত তাড়িত অশ্বৰ নিচিনা সি তাৰ সন্তৰৰ বেদনা হে স্তাপন কৰিব ধৰিছে।

১২। লক্ষ্মণ, নীলমেঘক আশ্ৰয় কৰি যি বিদ্যামালা একাশ পাঠিছে তাৰদ্বাৰা বাবণৰ একশাযিতা হতভাগিনী সীতাৰ কথাহে মোৰ মনত জাগি উঠে।

১৩। চোৰী, এই সময়ত দিক সমূহ মেঘমালাৰে আবৃত, চন্দ্ৰাদি গ্ৰহ নক্ষত্ৰ চকুৰ অদৃশ্য, এনেস্থলত এই কালটো কামীগণৰ পক্ষে গঁচাকৈয়ে পৰম অনুকূল বুলি বুজিব লাগিব।

১৪। সৌমিত্ৰি, পৰ্বতাশংখৰ ঠায়ে ঠায়ে পুষ্পিত কুটজ বৃক্ষ সমূহলৈ চোৰী, নতুনকৈ গামি অহা জলধাৰাৰ দ্বাৰা পৃথিবীৰ পৰা যি উস্তাপ উথিত হৈছে তাৰে আবৃত হৈ বৰ্ষা গমনৰ প্ৰতি উৎসুক ভাবে বৈ থাকি, সিহঁতে শোকাভিভূত মোৰ কাম ভাবৰ উদ্দীপনা কৰিহে যেন বৈ আছে।

১৫। লক্ষ্মণ, এই সময়ত ধূলিয়ে শাম কাটিছে, বায়ু শীতল, আৰু লগে লগে ঐশ্বৰ্য্য-কালৰ ষাবতীয় দোষ নাশ পাইছে। বৰ্ত্তমানে ৰজা মহাৰাজাগণে তেওঁলোকৰ জয়যাত্ৰা স্থগিত ৰাখিছে আৰু প্ৰবাসত থকা জনে নিজ দেশলৈ বুলি যাত্ৰা কৰিছে।

১৬। সম্প্ৰতি চক্ৰবাক পক্ষীকুলে সিহঁতৰ নিজ নিজ প্ৰিয়াগণে সৈতে যানস সৰোবৰত থিতাপি আশা কৰি তালৈ প্ৰস্থান কৰিছে। পঞ্চসমূহ বাৰিধাৰাৰ দ্বাৰা অনবৰত ক্ষত বিক্ষত হোৱাৰ কাৰণে যানবাহনৰ চলাচলো বন্ধ হৈছে।

১৭। মেঘমালাৰে আবৃত হোৱাত নভস্থল ক'তো প্ৰকাশিত ক'তোবা অপ্ৰকাশিত আৰু ক'তোবা পৰ্বতৰ দ্বাৰা সংকল্প হোৱাৰ বাবে সি তবজবিহীন শান্ত মহাসমুদ্ৰৰ ৰূপহে যেন ধাৰণ কৰিছে।

১৮। পৰ্বতৰ পৰা ওলাই থকা ধাতুৰ বঙে বজ্জিত এডেকে ভাত্ৰাত নবাগন্ত জলে ভৰপূৰ হৈ গিৰিনদীসমূহে সৰ্জ আৰু কদম্পুষ্পমিশ্ৰিত জলবাণি বহন কৰি যমুৰৰ কৈকাৰে প্ৰতিধ্বনিত হৈ প্ৰবল বেগে ভললৈ ব'ব ধৰিছে।

১৯। এই সময়ত প্ৰাণীসমূহে বসেৰে ভৰপূৰ ভ্ৰমৰমদূশ জামফল পৰ্য্যাপ্ত পৰিমাণে ভক্ষণ কৰিছে আৰু নানান বঙৰ পকা পকা আমফল বতাহৰ দ্বাৰা চালিত হৈ তললৈ পৰিব ধৰিছে।

২০। চোৱাঁ, পৰ্বতশৃঙ্গ সদৃশ মেঘসমূহে বিদ্যুৎপতাকাৰে স্ত্ৰশোভিত হৈ উড্ডীয়মান বগলীৰ মালা ডিঙিত আৰি লৈ স-গ্ৰামলিপ্ত ভীষণনাদকাৰী মন্ত গজেন্দ্ৰসদৃশ গৰ্জন কৰিব ধৰিছে।

২১। এই আবেলি কালত মেঘমালা বৰষুণৰ পৰা বিৰত হৈছে, তৃণৰাজি বৰ্ষাকালৰ পানীৰে আপ্যায়িত হৈছে আৰু ঠায়ে ঠায়ে ময়ূৰগণে নৃত্যোৎসবত মত্ত হৈছে—এই সকলো কাৰণে বনসমূহৰ শোভা অধিকতৰ মনোৰম হৈছে।

২২। চোৱাঁ, বগলীৰ মালাৰে স্ত্ৰশোভিত মেঘমালাসমূহে স্ত্ৰমহৎ পানীৰ ভাৰ বহন কৰি শ্ৰান্ত হৈ যেন ঠায়ে ঠায়ে পৰ্বতশৃঙ্গসমূহত কিয়ৎকাল বৈ বৈ গৰ্জন কৰি কৰি পুনঃ প্ৰস্থান কৰিব ধৰিছে।

২৩। সোৱা বগলীবোৰে শাৰী পাতি গৰ্ভধাৰণৰ কাৰণে মেঘৰ সম্পৰ্ক কামনা কৰি আকাশলৈ উৰি আহিছে আৰু হৰ্ষাশ্বিত হৈ পবন-চালিত বগা পছমফুলৰ মালাৰ সদৃশ আকাশৰ ডিঙিত ওলমি অপূৰ্ব এক শোভা সৃষ্টি কৰিছে।

২৪। ভূমিভাগ অকণি অকণি ইন্দ্ৰগোপ* কীটবিদ্ধ চিত্ৰবিচিত্ৰ কোমল তৃণৰাজিৰে আচ্ছাদিত হোৱাত অনুমান হয় যেন ভূমিভাগে গুৰুপৃথীৰ বৰণৰ লাক্ষাবিন্দুযুক্ত কঞ্চলেৰে আবৃত নাৰীৰ ৰূপ ধাৰণ কৰিছে।

২৫। এই নিদ্ৰাই ধীৰে ধীৰে কেশবৰ ওচৰ চাপে*, নদীসমূহে দ্ৰুতবেগে সাগৰলৈ গড়িকৰে, বগলীবোৰে লুপ্তচিন্তে মেঘৰ আশ্ৰয় লয়, আৰু কান্তাজনে কামোন্মত্ত প্ৰিয়জনক সাবটি ধৰে।

২৬। বনৰ প্ৰান্তভাগত ময়ূৰগণে নাচিব ধৰিছে, কদম্ববৃক্ষ ফুলে জকমকাই আছে, বৃষভসকল কামোন্মত্তা ধেনুৰ প্ৰতি সমানভাবে কামভাবত উন্মত্ত হৈছে আৰু পৃথিবীয়েও শস্য আৰু বনৰাজিৰ দ্বাৰা মনোৰম ৰূপ ধাৰণ কৰিছে।

২৭। এই সময়ত নদীসমূহ প্ৰবহমান হৈছে, মেঘে বৃষ্টিপাত কৰিছে, মন্তগজবোৰে নাদিব ধৰিছে, প্ৰিয়াবিৰহীজনে প্ৰিয়জনৰ ধ্যান কৰিছে, ময়ূৰে নৃত্য কৰিছে আৰু স্ত্ৰগ্ৰীবে ৰাজ্য লাভ কৰাৰ পিচত বান্দৰগণ আশ্বস্ত হৈছে, সমগ্ৰ বনভাগতে অপূৰ্ব এক শোভা বিৰাজ কৰিছে।

২৮। এই বনভাগৰ নিজৰাৰ ওচৰত মন্ত গজসমূহে কেতেকিফুলৰ জ্ঞাপ লৈ পৰম আনন্দিত হৈছে আৰু প্ৰবল বেগশালী নিজৰাৰ শৰত উৎফুল্ল হৈ ময়ূৰগণলৈতে মদগৰ্বে শব্দ কৰিব ধৰিছে।

ইন্দ্ৰগোপ—বঙা সৰু পোক—কা কেবেলুৱা জাতীয় স্তম্ভবতঃ।

* ১১ আহাবৰ পৰা ১১ কাৰ্ত্তিলৈ চাৰি মাহ হৰিব অনন্তপন্থাত শয়নৰ কাল। গতিকে বৰ্ষা আহাব লগে লগে নিদ্ৰা কেশবৰ ওচৰ চাপিছে। ভুলনী—“শাপান্তো মে ভূজগশয়নাহুংখিভে শৰ্দপাণৌ। মালানেন্তান গময় চতুৰ্যো জোচনে মীলয়িষা।” মেঘদূত ১১০। (সম্পাদক)

২৯। ভ্ৰমৰগণে কদম্বগছৰ শাখাত ওলমি থাকি অলপ আগতে সংগ্ৰহ কৰা মধুৰ গৰু বগতে, যি মদগৰু কৰিছিল, এতিয়া বৃষ্টিপাতৰ কোবত আহত হৈ সেই মদপৰি পৰিত্যাগ কৰিছে।

৩০। এই জম্বুগছৰ শাখাসমূহ অজ্ঞাৰচূৰ্ণসমষ্টিতুল্য পৰ্যাপ্ত বসপূৰ্ণ ফলসমূহে ভৰপূৰ হোৱাত অসুস্থমান হয় যেন ভ্ৰমৰগণেহে সিহঁতক পান কৰিব ধৰিছে।

৩১। বিদ্যুৎ পতাকাশোভিত গুৰুগজ্জীৰ বৰযুক্ত মেঘসমূহলৈ নিৰীক্ষণ কৰা, এই সময়ত সিহঁতে যি ৰূপ ধাৰণ কৰিছে সি বণোন্মত্ত বান্দবসমূহৰ ৰূপৰ সদৃশ দেখাইছে।

৩২। পৰ্বত আৰু বন বিহাৰী মত্ত গজেন্দ্ৰসমূহে সিহঁতৰ নিজ পথত আগবাঢ়ি আহি পিছ ফালে মেঘৰ শব্দ শুনি যুদ্ধকামী আন কোনো হস্তীৰ নাদ বুলি আশঙ্কা কৰি সিহঁতেও ফিৰিব ধৰিছে।

৩৩। লক্ষ্মণ, এই বৰ্ষাকালত বনৰ প্ৰান্তভাগসমূহ ঠায়ে ঠায়ে ভ্ৰমৰৰ গুঞ্জন, ঠায়ে ঠায়ে ময়ূৰৰ নৃত্য আৰু ঠায়ে ঠায়ে প্ৰমত্ত মহাগজৰ দ্বাৰা শোভিত হৈ বানাকপে বিৰাজ কৰিছে।

৩৪। কদম্ব, সৰ্জ, অৰ্জুন, স্বলপদ্মাদিৰে পৰিশোভিত মধুৰবসযুক্ত পানীয়ৰসেৰে পৰিব্যাপ্ত এই বনভূমি মত্ত ময়ূৰৰ নৃত্য আৰু ব'ব পৰিপূৰ্ণ হোৱাত ই মন্থপান ভূমিৰ ৰূপত পৰিণত হৈছে।

৩৫। বিহগকুলে বৰযুগত তিতি সিহঁতৰ পাখী বিবৰ্ণ হোৱাৰ পিচত পিয়াহতে আঁতুৰ হৈ গছৰ পাতৰ চোহাত লাগি থকা মুক্তামণিসদৃশ ইন্দ্ৰদেবতাৰ প্ৰদত্ত বৰযুগৰ পানী হুঠচিন্তে পান কৰিব ধৰিছে।

৩৬। শুনা লক্ষ্মণ, এই গোটেই বনতে এটা সঙ্গীতৰ ধ্বনিহে যেন আৰম্ভ হৈছে, ভ্ৰমৰৰ গুঞ্জেই এই সঙ্গীতৰ স্তম্ভৰ গীত, ভেকুলীৰ মাত তাৰ কণ্ঠতাল, মেঘৰ গাঙ্গা তাৰ মৃদঙ্গ ধ্বনি।

৩৭। চোৱাঁ, এই গীতৰ লগতে ময়ূৰগণে ক'তোবা নাচি নাচি, ক'তোবা উচ্চৈঃস্বৰে লক্ষ কৰি, ক'তোবা গছৰ ওপৰত বহি, ক'তোবা আকৌ পক্ষান্তৰণ বিস্তাৰ কৰি পেখম ধৰি সঙ্গীতৰ ধ্বনি প্ৰসাৰ কৰিছে।

৩৮। ইমান দিনে টোপনিতে লাল কাল দি থকা নানা বৰণ আৰু আকৃতিৰ ভেকুলীবোৰে মেঘৰ শব্দশুনি সাৰ পাই সিহঁতৰ টোপনি এৰি এতিয়া নবাগত বৃষ্টিধাৰাৰ দ্বাৰা আহত হৈ বিবিধ স্বৰে লক্ষ কৰিব ধৰিছে।

৩৯। বৰ্ষাকালত নদীসমূহে* চক্ৰবাক পক্ষীক বহন কৰি আৰু বিদীৰ্ণ উভয়কূল

* কবিয়ে ইয়াত নদীসমূহক কামাতুৰ যুৱতী স্ত্ৰীৰ লগত তুলনা কৰিছে। কামাতুৱা যুৱতীয়ে কিনে নিম্বন ভল যুগল উন্নত কৰি ভোগৰ সামগ্ৰী লগত লৈ নিজে বন্দ কৰি লোৱা ভৰ্তাৰ ওচৰকৈ গমৰ কবে আৰু চেৰ্তসোকে বন্ধন বাবে সংহাৰিত বৃত্তা বন্দীসলৈ লক্ষণ বন্ধে নদীসমূহেও সিহঁতৰ মাজত থকা চক্ৰবাক পক্ষীক ভলযুগল উন্নত কৰি সিহঁতৰ অববন্ধন বৃত্তা স্ত্ৰী সন্তান জন্মজনীৰ পাব উদ্ৰাই লৈ বৰ্ষাকালৰ পুষ্পাদি সজাপ লগত লৈ সিহঁতৰ সেনেহন ভৰ্তা সামৰাভিমূখে গতি কৰিছে।

উটুৰাই নি কামভাবতে উন্নত হৈ নবাগত বৰ্ষাকালৰ পূৰ্ণ ভোগ কামনা কৰি তেওঁলোকৰ আদৰৰ ভৰ্তা সাগৰৰ অভিমুখে ধাবমান হৈছে।

৪০। চোৱাঁ লক্ষণ, আকাশত নীল মেঘৰ লগত নতুন জলৰাশিৰে পূৰ্ণ আ এডোখৰ নীল মেঘ সংলগ্ন হৈ কেনে শোভা ধাৰণ কৰিছে আৰু সেইদৰে ভলতো বনাগ্নি দক্ষ পৰ্বতৰ লগত আন এখন বনাগ্নিদক্ষ পৰ্বতহে যেন সংলগ্ন হৈ বৈ আছে।

৪১। আহা, ইয়াৰ বনভাগসমূহ কেনে ৰমণীয়, ইয়াৰ ভিতৰতে ঠায়ে ঠায়ে প্ৰমত্ত ময়ূৰগণে নৃত্য কৰি আছে, ক'তোবা নবাগত কোমল তৃণৰাশিৰ ওপৰত ইল্লগোপকীটে শোভা কৰিছে আৰু ক'তোবা নীপ, অৰ্জুন আদিৰ পুষ্পগন্ধে স্তম্ভিত বনৰ ভিতৰত হাতীৰ দলে বিচৰণ কৰি ফুৰিছে।

৪২। চোৱাঁ, ভ্ৰমৰকুলে আলিঙ্গন কৰি নবাগত বাৰিধাৰাৰ কোবত আহত কেশৰ-যুক্ত পদ্ম ফুল আৰু কেশৰে সৈতে বৰ্তমান থকা নতুনকৈ ওলাই অহা কদম্ব ফুলৰ বস কিদৰে হঠচিন্তে পান কৰিব ধৰিছে।

৪৩। লক্ষণ, এই কালত বনপ্ৰদেশত গজেন্দ্ৰসকল মত্ত, বুধভকুল আফ্লাদিত, মুগেন্দ্ৰগণে অধিকতৰ শক্তিসম্পন্ন, পৰ্বতসমূহ ৰমণীয়, ৰজাসকল উদ্যোগবিহীন আৰু স্তম্ভিত ইল্লও মেঘমালাৰ লগত ক্ৰীড়াবত।

৪৪। এই মেঘমালাহ পুন বৃহৎ জলৰাশিৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ আকাশত ওলমি থাৰি সমুখিত সমুদ্ৰগৰ্জনকো তিৰস্কাৰ কৰি নদী, বিল, পুখুৰী, জলাশয়, আনকি সমগ্ৰ পৃথিবীকেই পৰিপ্লাবিত কৰিছে।

৪৫। এই সময়ত বৃষ্টিপাত অতি প্ৰবল, বতাহৰ কোবো প্ৰচণ্ড, নদীসমূহে পাৰকূল ভাঙি দ্ৰুতবেগে প্ৰবাহিত হৈ চলাচলপথ দুৰ্গম কৰি তুলিছে।

৪৬। জনগণে ৰজাক অভিষিক্ত কৰা দি এই বৰ্ষাকালত পবনদেবতাই অনা দেবৰাজ ইল্লৰ অবদান মেঘৰূপ জলকুন্তৰ দ্বাৰা অভিষিক্ত হৈ পৰ্বতসমূহে নতুন ৰূপ আৰু সৌন্দৰ্য ধাৰণ কৰিছে।

৪৭। মেঘৰাজিয়ে আকাশ ঢাকি ধোৱাৰ কাৰণে তাৰা বা সূৰ্য্য সকলো অদৃশ্য, সমগ্ৰ পৃথিবী নতুন জলধাৰাৰে ভৰপূৰ, অন্ধকাৰে চাৰিওফালে আঙুৰি ধৰাত দিকসমূহো পৰিশ্ফুট হব পৰা নাই।

৪৮। চোৱাঁ, পৰ্বতৰ বৃহৎ বৃহৎ শৃঙ্গসমূহ জলধাৰাৰে বিধৌত হোৱাৰ পিচত মুক্তমালা সদৃশ বৃহৎ আৰু প্ৰশস্ত জলপ্ৰপাতসমূহ সংলগ্ন হৈ থকাৰ কাৰণে ইহঁতৰ শোভা কেনে মনোৰম হৈছে।

৪৯। মহা মহা জলপ্ৰপাতসমূহে সিহঁতৰ নিজপ্ৰোতৰ বেগত গিৰিপ্ৰেষ্ঠ সমূহৰ প্ৰস্তৰ খণ্ড বগৰাই আনি ময়ূৰৰ কেকাৰৰে মুখৰিত গিৰিগুহা সমূহৰ চাৰিওফালে হাৰৰ সদৃশ বিয়পি পৰিছে।

৫০। চোৱাঁ, এই বিপুল নিজৰাসমূহে প্ৰবলবেগে শিৰিশৃঙ্গৰ তলভাগ ধৌত কৰি নিম্নাভিমুখী হৈ মুক্তমালাৰ নিচিনা ৰূপ ধাৰণ কৰি মহাশুভাৱিশিষ্ট পৰ্বতৰ তলভাগত নিজেই ধৰা পৰিছে।

৫১। লক্ষ্মণ, চোৱাঁ স্তবতজ্ঞীয়াৰত দিব্য নাৰীগণৰ টনাআজোৰাৰ কপ্ত ডেউ-
লোকৰৰ শৰীৰৰ পৰা বিচ্ছিন্ন মুক্তামণিসদৃশ অতুলনীয় বাৰিধাৰা দিকসমূহৰ চাৰিওফালে
কি দৰে নিপতিত হব ধৰিছে।

৫২। এই কালত সূৰ্য্য অদৃশ্য, তথাপি চৰাইবোৰে বাহক আশ্ৰয় লোৱা, পদুমফুল
মুজখোৱা আৰু মালতী ফুল ফুলি উঠা দেখি, বেলি মাৰ যোৱাৰ উপক্ৰম হৈছে বুলি
অনুমান হৈছে।

৫৩। নৰেন্দ্ৰসকলৰ জয়যাত্ৰা বৰ্ত্তমানে স্থগিত, আগবাঢ়ি যোৱা সৈন্তগণ বৰ্ত্তমানে
মাজ বাটতে বৈ আছ, গতিকে বৰষুণৰ কোবত বজাৰ মনৰ বৈৰী ভাব আৰু পথসমূহৰ
অবস্থা উভয়ে সমান ভাবত পৰিণত হৈছে।*

৫৪। লক্ষ্মণ, যি সকল সামগ্ৰ্য ব্ৰাহ্মণে বেদাধ্যয়ন কাম্য কৰে তেওঁলোকৰ পক্ষে
ভাদ্ৰ মাহটোৱেই প্ৰশস্ত সময়।

৫৫। কোশলাধিপতি ভৱতে এই সময়ত নিশ্চয় তেওঁৰ কৰিবলগা সকলো কাম শেষ
কৰি জীৱনসাধন সামগ্ৰী গোটাটো লৈ এতিয়া আহাৰৰ পুৰ্ণিমা তিথিত কৰিব লগা ভ্ৰত-
সঙ্কল্প সমাধা কৰিছে।

৫৬। এতিয়া মানে নিশ্চয় সৰষু নৈৰ পানী ওপচি পৰিছে আৰু লগে লগে মই
বালৈ অহাৰ সময়ত অযোধ্যানগৰীৰ জন সমূহৰ মাজত ৰোদনধ্বনি যিদৰে বৃদ্ধি পাইছিল
সৰষু নৈৰ বেগো এতিয়া সেইদৰে বৃদ্ধি পাইছে।

৫৭। বৰ্ষাকালৰ সকলো গুণ স্পষ্টভাবে পৰিলক্ষিত হৈছে, সূৰ্য্যীবে তেওঁৰ শত্ৰু বিনাশ
হোৱাৰ পিচত নিজ ভাৰ্য্যা লাভ কৰি বিশাল ৰাজ্যত প্ৰতিস্থিত হৈ সকলো স্থতৰ অধিকাৰী
হৈছে।

৫৮। কিন্তু হে লক্ষ্মণ, মোৰ ভাৰ্য্যা অপহৃত, মই নিজে বিশাল এক ৰাজ্যৰ পৰা চ্যুত,
এতেকে ভাগি যাব ধৰা নদীৰ কূলৰ নিচিনাকৈ মই সকলো প্ৰকাৰে দুখৰ হে ভাগী হব ধৰিছোঁ।

৫৯। এই দুৰ্গম বৰ্ষাকালত মোৰ শোক ক্ৰমাৎ চৰিহে গৈছে, অনুমান হৈছে যে
মোৰ মহান শত্ৰু ৰাৱণৰ পাৰকূল যেন পাব নোৱাৰিম গৈ।

৬০। এই সময়ত পথঘাট অভিলম্ব দুৰ্গম হোৱাৰ কাৰণে যুদ্ধ যাত্ৰাৰ সময় হোৱা
নাই বুলি জানি সূৰ্য্যীৰ যুদ্ধ যাত্ৰাৰ বাবে ইচ্ছুক হোৱা সত্ত্বেও মই তেওঁক কোনো কথা নকলোঁ।

৬১। ভদ্ৰুপৰি মই দেখিলোঁ যে অতি দুখ কষ্টৰ মাজেদি গৈ বহুকালৰ পিচত সূৰ্য্যীৰ
তেওঁৰ ভাৰ্য্যাৰ লগত মিলিত হৈছে, আনপিনে মোৰ কাষৰ গুৰুত্বও বৰ বেচি—এই সকলো
ভাবি চিন্তি মই কপিপ্ৰবৰক কোনো কথা কবলৈ ইচ্ছা নকৰিলোঁ।

৬২। কিছুকাল জিৰণি লোৱাৰ পিচত উপযুক্ত কাল উপস্থিত হোৱা দেখিলে নিশ্চয়
তেওঁ নিজেই এই উপকাৰৰ কথা স্মৰণ কৰিব ভাত কোনো সন্দেহ নাই।

৬৩। এই কাৰণেই হে শুভলক্ষণযুক্ত লক্ষ্মণ, সূৰ্য্যীৰ আৰু নদীসমূহ—উভয়ে প্ৰসন্নতা
কামনা কৰি মই উপযুক্ত কাললৈ প্ৰতীক্ষা কৰি আছোঁ।

* বৰষুণৰ কাৰণে বজাৰ পত্ৰৰ বিপকে বৈৰীভাব আৰু পথসমূহৰ চোচাল উজৰে বন্ধ হৈ আছে।

৬৪। বীৰ পুৰুষ উপকৃত হলে তাৰ প্ৰত্যাশকাৰ তেওঁ কৰিবই, যদি কোনোৱে উপকৃত হৈ তাৰ প্ৰত্যাশকাৰ নকৰি অকৃতজ্ঞ হয় তেতিয়া হলে বীৰপুৰুষৰ মন ক্ষুণ্ণ হয়।”

৬৫। বামে এইদৰে কোৱাত লক্ষ্মণে একাগ্ৰচিত্তে সকলো কথা শুনি হাতযোৰ কৰি সেই সকলো কথা সমাদৰে গ্ৰহণ কৰিলে আৰু নিজৰ মঙ্গলময় ভাব দেখুৱাই চাৰুদৰ্শন বামক কলে।

৬৬। “হে নৰেন্দ্ৰ, আপুনি যি কৈছে আপোনাৰ ইচ্ছা অনুসৰি বান্দৰৰাজ সূত্ৰীয়ে অতিশীঘ্ৰে সেই সকলো সম্পাদন কৰিব, এতিয়া শত্ৰুবধৰ কাৰণে ধৈৰ্য্য অবলম্বন কৰি বৰ্ষাকালটো অপেক্ষা কৰি থাকক আৰু শৰৎকাল অহালৈকে প্ৰতীক্ষা কৰক।”

॥ ইতি কিষ্কিন্ধা কাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোণত্ৰিংশ সৰ্গ

হনুমান আৰু সূত্ৰীৰ আলাপ

১। বিমল আকাশ, মেঘ আৰু বিজুলি আঁতৰিছে, সাৰস পক্ষীৰ বাবে আকাশ মুখৰিত কৰিছে, বয়লীৰ এক জ্যোৎস্নাধাৰা গগনমণ্ডলত বিষপি পৰিছে।

২। সূত্ৰীয়ে সকলো সমৃদ্ধি লাভ কৰি ধৰ্ম্ম আৰু অৰ্থসংগ্ৰহৰ পিনে আওকাণ দি ঐকান্তিক ভাবে অসংজনৰ বৃত্তি কাম আৰু ভোগবিলাসত মত্ত হৈছে। বালীবধৰ পিচত ৰাজ্যলাভ কৰি তেওঁৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধ হোৱাত সকলো প্ৰকাৰৰ দীপ্তিত মনোবাঞ্ছা লাভ কৰি জীৱন্তোত্তৰ কাৰ্য্যত বত হৈছে।

৪। তেওঁৰ আদৰৰ নিজ ভাৰ্যা কমা আৰু স্নেহৰ পাত্ৰী তাৰাৰ লগত দিনৰাতি বিহাৰ কৰি থাকি সকলো দুখশোক পাহৰি গৈছে।

৫। অপ্সৰা সকলৰ লগত জীৱিত দেবেশ ইন্দ্ৰসদৃশ সূত্ৰীয়ে মন্ত্ৰীবৰ্গৰ ওপৰত সকলো কাম এৰি দি তেওঁলোকৰ কাৰ্য্য পদ্ধতিলৈ তেনেই চকু দিব এৰিছে।

৬—৯। এইদৰে মন্ত্ৰীবৰ্গৰ কাৰ্য্যকুশলতা হেতু ৰাজ্য পৰিচালনা সম্বন্ধে কোনো প্ৰকাৰৰ শঙ্কা মনত নাৰাখি তেওঁ অকল কামবৃত্তি চৰিতাৰ্থ কৰাতে মনোনিবেশ কৰিছে। এনে অবস্থাত শাস্ত্ৰবিষয়ে অনিশ্চিত মতি অতএব কৰ্ত্তব্যাকৰ্ত্তব্য সম্বন্ধে মূলতঃস্থল, কাল আৰু ধৰ্ম্ম বিচাৰজ্ঞ বাক্যবিদ পবননন্দন হনুমানে নিজ কথাৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ বিশ্বাস ৰাখি কথাৰ অৰ্থ উপলব্ধি কৰিব পৰা জ্ঞানসম্পন্ন কপিৰাজ সূত্ৰীৰ ওচৰ চাপি মনোৰম যুক্তিতৰ্কপূৰ্ণ কথাবে তেওঁক সন্তুষ্ট কৰিলে আৰু শ্ৰীতিপূৰ্বক সাম, ধৰ্ম্ম, অৰ্থ আৰু নীতিযুক্ত কালোৰ্চিত সত্য আৰু পৰিণামতো হিতকৰ বাক্যে কবলৈ ধৰিলে “আপোনাৰ ৰাজ্য লাভ হল, যশস্তা পালে আৰু কুলক্ৰমাগত জীৱো বুদ্ধিলাভ কৰিছে।

১০—১১। এতিয়া মিত্ৰসংগ্ৰহ স্বৰূপ যি শেষ কাৰ্য আপোনাৰ কৰণীয় আছে তাক কৰাটো উচিত হ'ব। যিজনে কালধৰ্ম্মৰ কথা জানি লৈ সদায় মিত্ৰজনৰ প্ৰতি সজ্ঞ আচৰণ কৰে তেওঁৰ ৰাজ্য, কীৰ্ত্তি আৰু প্ৰতাপ বৰ্দ্ধিত হয়। হে ভূমিপ, যিজনৰ কোষ (ধনাগাৰ), সৈন্য, নিজৰ আত্মা আৰু মিত্ৰ এই সকলো সমান তেনেজনেহে বিশাল ৰাজ্য উপভোগ কৰে।

১২। আপুনি সচৰিত্ৰসম্পন্ন, আৰু বৰ্ত্তমানে অপাৰ অমল্ল বিহীন পথত স্থিতি, গতিকে এই সময়ত আপোনাৰ মিত্ৰৰ কাৰণে কৰা প্ৰতিজ্ঞা মতে আপুনি কাম সম্পাদন কৰা উচিত।

১৩। যি জনে সকলো কাম পৰিত্যাগ কৰি মিত্ৰৰ কাৰণে যত্নপৰ নহয় তেওঁ অতিশীঘ্ৰে উদ্যমবিহীন হৈ সকলো প্ৰকাৰ অনৰ্থৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয়।

১৪। আন পক্ষে সময় অতীত হৈ যোৱাৰ পিচত মিত্ৰৰ অৰ্থে মহৎ কাৰ্য্যৰ অনুষ্ঠান হাতত ললেও তাৰ পৰা মিত্ৰজনৰ কোনো হিত সাধন নহয়।

১৫। অতএব হে অৱিন্দম সময় পাৰ হৈ নোযাওঁতেই বৈদেহীৰ অনুসন্ধানৰূপ বাঘবৰ পক্ষে মিত্ৰকাৰ্য্য সম্পন্ন কৰক।

১৬। হে ৰাজন, ৰামচন্দ্ৰই সময়ৰ মূল্য বুজে, তেখেতে সীতাৰ অন্বেষণ কাৰ্য্য সানকালে সম্পন্ন হোৱা উচিত বুলি জানিও যিহেতু তেখেত প্ৰাক্ত অতএব সময় অতীত হৈ যোৱা কথা আপোনাক জনোৱা নাই।

১৭। বাঘব আপোনাৰ এই কুলবৃদ্ধিৰ হেতু, আৰু তেওঁ আপোনাৰ বচনিনৰ বন্ধু, তেওঁৰ প্ৰভাব অসীম আৰু গুণো অতুলনীয়।

১৮। এনেহেন গুণসম্পন্ন ৰামচন্দ্ৰই পূৰ্ব্বতে আপোনাৰ কাম যিদৰে সম্পাদন কৰিছিল আপুনিও সেইদৰে তেওঁৰ কাম সম্পন্ন কৰক। এতেকে হে হৰীশ্চৰ, আপুনি বাণ্ধৱপ্ৰেষ্ঠসকলক আদেশ দিয়ক।

১৯। ৰামৰ পৰা অনুপ্ৰেৰণা অহাৰ আগতে তেওঁৰ কামত যি সময় অতিবাহিত হ'ব তাৰ দ্বাৰা সময়ৰ ব্যতিক্ৰম নঘটিব, কিন্তু তেওঁৰ অনুপ্ৰেৰণালৈ অপেক্ষা কৰি কাম হাতত ল'বৰ হলে সময়ৰ ব্যতিক্ৰম ঘটিব।

২০। হে হৰীশ্চৰ, কোনোৱে একো উপকাৰ নকৰিলেও আপুনি তেনেজনৰ উপকাৰ কৰি থাকে, এনেস্থলত যি ৰামচন্দ্ৰই বালী বধ কৰি আপোনাত ৰাজ্যতাৰ অৰ্পণ কৰিছে তেনেজনৰ প্ৰত্যুপকাৰ কৰা সম্বন্ধে কবলৈ কি আছে।

২১। হে বান্ধৱ আৰু ভালুকগৰ ঈশ্বৰ, আপুনি শক্তিমান আৰু বিজয়শালী, এতেকে দাশৰাধি ৰামৰ প্ৰিয়কাৰ্য্য সাধন কৰিবলৈ সাজু নহৈ মিছাতে তেওঁৰ আজ্ঞালৈ অপেক্ষা কৰি বিলম্ব কৰিছে কিয় ?

২২। দাশৰাধি ৰামে অকলে তেওঁৰ শব্দসমূহৰ দ্বাৰা, হ'ব, অহ'ব আৰু মহোৰণ প্ৰভৃতি সকলোকে তেওঁৰ বশলৈ আনিব পাৰে। বৰ্ত্তমানে আপুনি কৰা প্ৰতিজ্ঞা (আৰু তাৰ পৰিপূৰণ) লৈ যাত্ৰ অপেক্ষাহে কৰি আছে।

২৩। তেওঁ বালীৰ প্ৰাণবিনাশ সম্বন্ধে কোনো প্ৰকাৰৰ শঙ্কাৰ বশবৰ্ত্তী নহে আপোনাৰ মহৎ প্ৰিয়কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰিছে, এতেকে পৃথিবীতে থাকক বা আকাশতে থাকক আমি তেওঁৰ ভাৰ্য্যা বৈদেহীৰ অনুগ্ৰহান লবই লাগিব।

২৪। দেব, দানব, গন্ধৰ্ব্ব, অশ্বৰ, মৰুৎগণ আৰু যক্ষ ইয়াৰ ভিতৰত এনে কোনো নাই যি ৰামক ভয় নকৰে, ৰাক্ষসৰ তো কথাই নাই।

২৫। এতেকে হে পিঙ্গেশ (বান্দৰৰাজ) আপোনাক পূৰ্বতে উপকাৰ কৰি থোৱা এনেহেন শক্তিসম্পন্ন ৰামৰ প্ৰিয়কাৰ্য্য সৰ্বাস্তঃকৰণে আপুনি সম্পন্ন কৰা উচিত।

২৬। হে বপীশ্বৰ, আমাৰ ভিতৰত এনে এজন নাই যি আপোনাৰ আদেশ পাইও বিলম্ব কৰি পাতাল, পৃথিবী, পানী বা আকাশৰ কোনো ঠাইত লুকাই থাকি ৰক্ষা পাব পাৰে।

২৭। এতেকে আশ্চা কৰক আপোনাৰ কোনে ক'ত কি কামত আবদ্ধ হ'ব লাগিব, হে অনঘ, কোঁটি সংখ্যাবো অধিক দুৰ্দ্ধৰ্ষ কপিসেনা আপোনাৰ অধীনত আছে।”

২৮। হনুমানৰ সমযোপযোগী সেই কথা শুনি বল বুদ্ধি আৰু বীৰ্য্যাতি গুণসম্পন্ন স্ত্ৰীবে সীতাৰ অশেষগৰ অৰ্থে উত্তম উপায় স্থিৰ কৰিলে।

২৯। আৰু সেইদৰে হুবুদ্ধিসম্পন্ন স্ত্ৰীবে কাৰ্য্যবিষয়ে সততে উদ্ভমশীল নীলক সকলো দিশৰ পৰা সৈন্ত সংগ্ৰহ কৰিবলৈ আদেশ কি কলে —

৩০। “হে নীল, যাতে মোৰ সকলো সেনা আৰু যুথপতিগণে তেওঁলোকৰ মুখ্য মুখ্য সেনাপতিগণে সৈতে আহি অতি শীঘ্ৰে উপস্থিত হয় তেনে কাৰ্য্য হাতত লোৱাঁ।

৩১। আৰু মোৰ আদেশমতে যিসকল সেনাপতি প্ৰান্তভাগত অবস্থিত আছে আৰু যিসকল শীত্ৰগামী কাৰ্য্যদক্ষ তেনে বিধৰ সৈন্তসমূহে অতি শীঘ্ৰে আহি ইয়াত উপস্থিত হওক। ইয়াৰ পিচত আন যি যি কাম কৰিব লগা আছে সেইবোৰলৈ তুমি নিজে চকু দিয়া।

৩২। পোন্ধৰ বাতি কাল অতিবাহিত হৈ যোৱাৰ পিচত যি কোনো বান্দৰ আহি ইয়াত উপস্থিত হ'ব, তেতিয়াই তেতিয়াই তাৰ প্ৰাণদণ্ড বিহিত কৰা হ'ব, এই বিষয়ে বিচাৰ কৰিবলৈ আন একো নাই।

৩৩। মোৰ আশ্চা অনুসৰি অজ্ঞদে সৈতে তুমি বুদ্ধ বুদ্ধ বান্দৰগণৰ ওচৰলৈ যোৱা।” ইয়াৰ পিচত কপিপ্ৰবৰ ৰাজা স্ত্ৰীবে এইদৰে ব্যৱস্থা কৰি পুনঃ নিজ ভৱনত প্ৰবেশ কৰিলে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোনত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰিংশ সৰ্গ

সীতাৰ কাৰণে ৰামৰ বিলাপ

১। বৰ্ষাকাল অতীত হল, আবাসৰ পৰা মেঘ আঁতৰিল আৰু সূৰ্য্যবেঙ তেওঁৰ নিজ ভৱনত প্ৰবেশ কৰিলে, এই সকলো দেখি শুনি ৰাম কাম আৰু শোক ভাৱত প্ৰলীড়িত হল।

২—৩। আকাশ শুভ্ৰবৰ্ণ, চন্দ্ৰমণ্ডল পৰিষ্কাৰ, শৰৎকালৰ ৰাত্ৰি জ্যোৎস্নাধাৰাৰে পৰিব্যাপ্ত, সূৰ্য্যৰ কামবৃত্তি চৰিতাৰ্থ কৰাতে লিপ্ত, আনপিনে জনক দুহিতাক অপহৃত্য অৱস্থাতে থকা আৰু লগে লগে সময় অতিবাহিত হৈ যাব ধৰা দেখি ৰাম পৰম আঁতুৰ হৈ যুচ্চিত হোৱাদি হল।

৪। অলপ সময়ৰ পিচতেই সংস্কা লাভ কৰি যতিয়া ৰামচন্দ্ৰই তেওঁৰ মানসপটত চিত্তিত বৈদেহীৰ কথা চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে।

৫। তেওঁ বিদ্যুৎ আৰু মেঘ নিৰ্ম্মুক্ত বিমল আকাশ সবালি চবাহীৰ মাত্ৰেৰে মুখৰিত হোৱা দেখি কৰুণ স্বৰে বিলাপ কৰিবলৈ ধৰিলে।

৬। স্বৰ্ণবৰ্ণ ধাতুৰে বিভূষিত পৰ্ব্বত শিখৰত বহি শৰৎকালৰ গগন মণ্ডলৰ পিনে লক্ষ্য কৰি মনে মনে তেওঁৰ প্ৰিয়াৰ বিষয় চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে।

৭। “হাৰ। যি সীতাদেৱীৰ কণ্ঠস্বৰ সাবসপক্ষীৰ কলকণ্ঠস্বৰ সদৃশ আৰু যি সীতাদেৱীয়ে সাবসপক্ষীৰ নাদে নিনাদিত আশ্ৰমত পৰম স্থখে বাস কৰি আছিল, তেওঁ এতিয়া স্থখে আছে কেনেকৈ ?

৮। যি সীতাদেৱীয়ে কাঞ্চনপুষ্প সদৃশ পুষ্পিত বিমল আসনতক দেখি মনত আনন্দ পাইছিল এতিয়া তেনেকুৱা তৰুৰাজি দেখিও মোক দেখা নাপাই তেওঁ মনত আনন্দ পাব কেনেকৈ ?

৯। হাৰ। কলকণ্ঠস্বৰবিশিষ্টা সৰ্ব্বাজ্ঞ হৃন্দৱী সীতাদেৱীয়ে তাহানি কালত ৰাজহাঁহৰ মধুৰ স্বৰতে জাগৰিত হৈছিল, এতিয়া তেওঁ মনত সেই আনন্দ লাভ কৰিব কেনেকৈ ?

১০। পদ্মপলাশলোচনা বিশালাক্ষী যি সীতাদেৱীয়ে তেওঁৰ সহচৰ চক্ৰবাক পক্ষীৰ আৰাৰ শুনি দিন নিয়াইছিল, তেওঁ এতিয়া জীয়াই আছে কেনেকৈ ?

১১। মৃগশাবাকী সীতা অবিহনে নদী, সৰোবৰ, জলাশয়, বন, কানন আদিত পৰিভ্ৰমণ কৰিও মই মনত স্থখ নাপাওঁ।

১২। এই সময়ত শৰৎকালৰ প্ৰভাতক নিশ্চয় ঘোৰনপীড়িতা সীতাই মোৰ অবিহনে কামভাৱত পীড়িতা হব ধৰিছে।”

১৩। সাবজ নামক চাতক পক্ষীয়ে ত্ৰিদিবেশ্বৰ ইন্দ্ৰৰ ওচৰত পানী ত্ৰিফা কৰি নিজ দুখ বিদৰে প্ৰকাশ কৰিছিল, নৃপাঙ্গজ নৰোত্তম ৰামচন্দ্ৰয়ে এইদৰে নানান বকৰে শোক প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰিলে।

১৪। ঠিক এনে সময়তে ফল বিচাৰি মনোৰম পৰ্বতশৃঙ্গ ঘূৰি ঘূৰি লক্ষ্মীযুক্ত লক্ষ্মণ উভতি আহি অগ্ৰজ ৰামক তেনে অবস্থাত দেখা পালে।

১৫। হুমিত্ৰা নন্দন মনস্বী লক্ষ্মণে ৰামক দুঃসহ চিন্তাত আকুল হৈ অকলে সংজ্ঞাহীন অবস্থাত থকা দেখি ককায়েকৰ দুখতে দুখিত হৈ কাতৰভাবে কব ধৰিলে।

১৬। “হে আৰ্য্য, আপুনি কামভাৱৰ বশবৰ্ত্তী হৈ আপোনাৰ নিজ পুৰুষত্বক পৰাভূত কৰিছে কিয়? আপোনাৰ এই শোকে ব্ৰহ্মানুসন্ধান ৰূপ আপোনাৰ চিন্তাশক্তি নষ্ট কৰিছে মাত্ৰ, এনে অৱস্থাত কৰ্ম্ম আৰু জ্ঞান যোগৰ সহায়ত দুখ নিবাৰণ কৰাটোহে যুগুত।

১৭। হে ভ্ৰাত, আপুনি গুচি আচাৰ আদি ক্ৰিয়াসমূহৰ দ্বাৰা মনৰ প্ৰসন্নতা লাভ কৰি সমাধিযোগৰ সহায়ত লক্ৰ কৰ্ম্মসমূহত সময় অতিবাহিত কৰক। মনৰ পৰা কাতৰ ভাব দূৰ কৰি আপোনাৰ নিজ কৰ্ম্মসাধনৰ অৰ্থে যি সহায় আৰু সাৰ্থক্যৰ আবশ্যক হব পাৰে তাক লাভ কৰিবলৈ যত্নপৰ হওক।

১৮। হে নৰনাথ, আপুনিহে জানকীৰ নাথ আৰু আপোনাক পায়ে জানকী সনাধা, আপোনাৰ বাহিৰে আন কোনোবে জানকীক পাব নোৱাৰে, হে বীৰশ্ৰেষ্ঠ এনে কোনো এজন নাই যি প্ৰজলিত অগ্নিশিখাৰ ওচৰ চাপি দহন নহৈ পাৰে।”

১৯। স্নানৰূপ সম্পন্ন দুৰ্দ্ধৰ্য্য লক্ষ্মণৰ গ্ৰায আৰু তত্ত্বাৰ্থ প্ৰকাশক এই কথা শুনি ৰামে কলে, “লক্ষ্মণ, তুমি যি কলা সি এই সময়ৰ পক্ষে হিতকৰ আৰু ভবিষ্যতলৈও সুখকৰ, সি ৰাজনীতি সন্মত আৰু সাম, ধৰ্ম্ম আৰু অৰ্থসম্পন্ন।

২০। এতেকে তুমি যি কৈছা সেইমতে কাম কৰিবই লাগিব। সমাধিযোগৰ দ্বাৰা ভগৱন্তত্ব উপলব্ধি কৰি কৰ্ত্তব্য কৰ্ম্ম স্থিৰ কৰি লৈহে কামত আগবাঢ়িব লাগিব, কিয়নো কৰ্ম্ম আৰু জ্ঞানযোগৰ আশ্ৰয় নলৈ সম্পূৰ্ণৰূপে বুদ্ধিপ্ৰাপ্ত হোৱা অকঠিন কোনো দুষ্কৰ কৰ্ম্মৰ ফল পাবলৈ আশা কৰিব নোৱাৰি।”

২১। ইয়াৰ পিচতে ৰামে পুনঃ পদ্মলক্ষ্মী সীতাৰ বিষয়ে চিন্তা কৰি শুকান মুখে লক্ষ্মণক কবলৈ ধৰিলে।

২২। “লক্ষ্মণ, সহাপ্ৰাক্ক ইন্দ্ৰদেৱে পানীৰে পৃথিৱীক পৰিতৃপ্ত কৰি শস্য উৎপাদনৰ দ্বাৰা নিজ কাৰ্য্য সমাধা কৰিছে।

২৩। হে নৃপাঞ্জল, গুৰুগন্তীৰ শব্দেৰে পৰ্বত আৰু তৰুৰাজিৰ ওপৰত বৰষুণ দি মেঘসমূহ এতিয়া পৰিশ্ৰান্ত হৈছে।

২৪। নীলোৎপল পদ্মসম শ্যামবৰ্ণ বিশিষ্ট মেঘসমূহে এসময়ত দশোদিশ শ্যামলবৰ্ণ যুক্ত কৰি বৰ্ত্তমানে মদহীন মাতঙ্গসদৃশ গতিত ধীৰ হৈছে।

২৫। জলপূৰ্ণ মহামেঘ সমূহে কূটজ আৰু অৰ্জুন ফুলৰ গন্ধে অগন্ধিত হৈ বৃষ্টিপূৰ্ণ বতাহৰ দ্বাৰা চালিত হৈ ইতস্ততঃ বিচৰণ কৰি ফুৰাৰ পিচত বৰ্ত্তমানে সিহঁত বিচৰণ কাৰ্য্যৰ পৰা বিৰত হৈছে।

২৬। হে অনঘ লক্ষ্মণ, এই সময়ত মেঘ, মাতঙ্গ, ময়ূৰ আৰু নিজৰা সমূহৰ শব্দ হঠাতে নোহোৱা হৈছে।

২৭। চোৱাঁ, মহামেঘ সমূহৰ বাৰিধাৰাৰ দ্বাৰা শেঁত হোৱাৰ পিচত চন্দ্ৰকিৰণৰ শোভা তাত বিষপি পৰাত বিচিত্ৰ নিৰ্মল গিৰিশূজ সমূহ কিদৰে শোভাযিত হৈছে।

২৮। লক্ষ্মণ, এই সময়ত শৰৎকালে সপ্তচ্ছদ তৰুসমূহৰ শাখা, চন্দ্ৰ সূৰ্য আৰু তাৰক-মণ্ডলীৰ প্ৰভা আৰু শ্ৰেষ্ঠ গজসমূহৰ লীলা এই তিনিওৰে ভিতৰত তাৰ সৌন্দৰ্য্য ভগাই দি পৃথিবীত প্ৰবৃত্ত হৈছে।

২৯। বহু পদাৰ্থক আশ্ৰয় কৰি শৰৎকালৰ গুণসমূহৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা শাৰদীয় লক্ষ্মীয়ে বিচিত্ৰ শোভা ধাৰণ কৰিছে আৰু লগে লগে সূৰ্য্যদেৱৰ প্ৰথম বিস্তৃত কিৰণজালৰ প্ৰভাৱত প্ৰস্ফুটিত পদ্ম ফুলৰ শোভা পদ্মতলিত অধিক পৰিমাণে প্ৰকাশ পাইছে।

৩০। চোৱাঁ, শৰৎকাল বৰ্ত্তমান সপ্তচ্ছদ পুষ্পৰ গন্ধে স্তম্ভিত আৰু ভ্ৰমৰৰ গুঞ্জেৰে মুখৰিত, এই সকলোকে লগত লৈ বায়ুৰ গতিক অনুসৰণ কৰি শৰৎকালৰ সৌন্দৰ্য্যই মত্তগজ সমূহৰ দৰ্প বিনাশ কৰি অধিকগুণে শোভাযিত হৈছে।

৩১। আহা, এই হংসগণে মানস সৰোবৰৰ পৰা তুৰন্তই আহি উপনীত হোৱা, বিশাল পক্ষযুক্ত কামদেৱৰ প্ৰিয়, পদ্মৰেণুৰে অলুপ্ত চক্ৰবাক পক্ষীসমূহৰ লগত মহানদী সমূহৰ পুলিন প্ৰদেশত কিদৰে খেলা কৰিব ধৰিছে।

৩২। লক্ষ্মণ, চোৱাঁ মদোদ্ধত হস্তীসমূহত, বলদৰ্পে দৰ্পিত বৃষভসমূহত আৰু নদীসমূহৰ প্ৰসন্ন বাৰি প্ৰবাহত শৰৎকালৰ লক্ষ্মী কিদৰে ভাগে ভাগে প্ৰকাশ পাইছে।

৩৩। এই সময়ত ম'ৰাবোৰে আকাশ মেঘযুক্ত দেখি বনৰ ভিতত পাখিৰ আভৰণ সোলোকাই থৈ, নিজ প্ৰিয়া ম'ৰাজনীৰ প্ৰতি অনাসক্ত হৈ সকলো শোভা আৰু নৃত্যাদি উৎসৱ পৰিত্যাগ কৰি ধ্যানবত হৈ বৈ আছে।

৩৪। আহা। এই শৰৎকালত মনোহৰ গন্ধযুক্ত স্তম্ভমিশ্ৰিত শুভ্ৰকান্তিবিশিষ্ট নয়নাভিৰাম পুষ্পভৰে অবনত প্ৰিয়কবৃক্ষৰ শাখাসমূহৰ সংযোগত বনভাগৰ শোভা কেনে ৰমণীয় হৈ উঠিছে।

৩৫। চোৱাঁ, এই কালৰ গুণতেই, বনচাৰী মদোদ্ধত নলিনী প্ৰিয় মদলালস গজেন্দ্ৰই সপ্তচ্ছদ পুষ্পৰ ভাগ লৈ প্ৰিয়াজনে সৈতে মন্থৰগতি অবলম্বন কৰিছে।

৩৬। আকাশৰ ৰূপ উত্তোলিত তৰোৱালসদৃশ নিৰ্মল, নদীসমূহৰ গতি ক্ৰীণ, শীতল বতাহ ডেউফুলৰ গন্ধে স্তম্ভিত হৈ বলিব ধৰিছে আৰু দিকসমূহ অন্ধকাৰ বিমুক্ত হৈ সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰকাশ পাইছে।

৩৭। সূৰ্য্যৰ তাপত স্থলভাগত এতিয়া বোকা নাই তাৰ ঠাইত ভাঠ' মাৰি টান হোৱা বোকাহে আছে। পৰম্পৰৰ প্ৰতি বৈৰীভাবত আৱদ্ধ নৰাধিপ সকলৰ এয়ে যুদ্ধৰ উদ্বোধন সময়।

৩৮। এই শৰৎকালৰ গুণতে বৃষভগণৰ ৰূপ আৰু শোভা বৃদ্ধি পোৱাত সিহঁতে মদোদ্ধত হৈ কুঠিচিহ্নে ধূলিমখা শৰীৰে সৈতে গৰু পালৰ মাজত থাকি যুদ্ধ কৰি শৰ কৰিব ধৰিছে।

৩৯। চোৱাঁ, অৰণ্যৰ মাজত মাইকী হাতীবোৰে কামপীড়িতা অৱস্থাত ভীষ্ম অশ্বৰাগযুক্ত হৈ ধীৰগতিত দলেবলে আগুৰি ধৰি সিহঁতৰ ভৰ্ত্তাক অহংমন কৰিব ধৰিছে।

৪০। ম'ৰা চৰাইবোৰে সিহঁতৰ শ্ৰেষ্ঠ ভূষণ স্বৰূপ পাখি সৰাল দি নৈৰ পাৰত বহি সাৰসপক্ষীৰ দলৰ দ্বাৰা তিবন্ধত হৈহে যেন দীনভাবে মন মাৰি বহি আছে।

৪১। এই সময়ত গজেন্দ্ৰসমূহৰ গণ্ডুল ভেদ কৰি মদধাৰা বব ধৰিছে, এনে অবস্থাত সিহঁতে প্ৰস্তুতি পদমূল্যেৰে স্তোভিত সৰোবৰত সিহঁতৰ ভীষণ গৰ্জ্জনধ্বনিৰে কাৰণ আৰু চক্ৰবাকসমূহক ভয় খুৱাই পানীত খলক লগাইছে আৰু পানী খাব ধৰিছে।

৪২। এতিয়া নদীসমূহত বোকা নাই, সিহঁত বালিৰে পৰিপূৰ্ণ, পানী নিশ্বল আৰু শান্ত, গৰুপালে সিহঁতক আগুৰি আছে আৰু সৰালি চৰাইৰ মাতে সিহঁতক মুখৰ কৰিছে, এনে অবস্থাত হাঁহবোৰে উৰি আহি ছুটচিন্তে তাত পৰি আছে।

৪৩। এই শৰৎকালত নদী, মেঘ, নিজৰা আদি সকলোৰে গৰ্জ্জন তেনেই শান্ত হৈছে, ইমান দিনে বৰকৈ বৃদ্ধিপ্ৰাপ্ত বতাহ এতিয়া ক্ষান্ত। সিহঁতৰ উৎসব শেষ হোৱাৰ পিচত ময়ূৰ আৰু ভেকুলীবোৰ নীৰব হৈছে।

৪৪। শৰৎকালৰ লগে লগে নতুন মেঘ উদ্ভিত হোৱাত সদায় গাততে থকা নানা বৰণৰ ঘোৰতৰ বিষধৰ সৰ্পসমূহে সিহঁতৰ জীৱনযাত্ৰা বন্ধ হোৱাত শুকাই ক্ষীণাই ভোকতে ওলাই আহি চাৰিওফালে ঘূৰি ফুৰিব ধৰিছে।

৪৫। চল্লৰ শোভনীয় কিৰণস্পৰ্শত হৰ্ষযুক্ত তাৰকমণ্ডলীয়ে অন্ধোন্নীলিত অবস্থাত থাকি গগনমণ্ডলত দেখা দিছে আৰু ৰাঙলী ৰঙে ৰঞ্জিত সন্ধ্যাই গগনমণ্ডল ত্যাগ কৰি বিদায় মাগিবৰ উপক্ৰম কৰিছে।

৪৬। লক্ষ্মণ, চোৰাঁ, শৰৎকালৰ ৰাত্ৰিয়ে শুক্লাশ্বৰ বিভূষিতা নাৰীৰ নিচিনাকৈ স্নন্দৰ ৰূপ লৈ কিদৰে বিৰাজ কৰিছে—উদ্ভিত শশাঙ্কই তেওঁৰ চাক বদন, তৰাবোৰ তেওঁৰ উন্নীলিত নয়ন আৰু চল্লৰ কিৰণ তেওঁৰ পৰিধানৰ শুভ্ৰবস্ত্ৰ।

৪৭। এই কালত সৰালি চৰাইবোৰে শালীধানৰ পকা গোট খাই পৰন চালিত গাখি ৰখা মালাধাৰীৰ নিচিনাকৈ আনন্দতে শাৰী পাতি দ্ৰুতবেগে আকাশত উৰি ফুৰিছে।

৪৮। চোৰাঁ, এই মহা হৃদৰ ভিতৰত চাৰিওফালে কুমুদ ফুলে আবৃত কৰি থকা জলৰাশিৰ মাজত এটা মাত্ৰ হাঁহ স্তম্ভ অবস্থাত থাকি জলৰাশিৰ শোভা যিদৰে প্ৰকাশ কৰিছে, তাতে অনুমান হয়, যেন তৰা জিক্মিকাই থকা অন্তৰীক্ষইহে মেঘনিৰ্ম্মুক্ত অবস্থাত অকল পূৰ্ণচল্লক লৈ তাত বিৰাজ কৰিছে।

৪৯। লক্ষ্মণ, এই শৰৎকালত সৰ্ব্বালঙ্কাৰ বিভূষিতা বৰাজনাগকলৰ সৌন্দৰ্য্য সদৃশ চাৰিওফালে পৰিব্যাপ্ত হাঁহবোৰক মেথলাৰূপে পৰিধান কৰি প্ৰস্তুতি পদমূল্য আৰু উৎপলৰ মালাৰে মণ্ডিত হোৱাত উৎকৃষ্ট জলাশয়সমূহৰ শোভা অধিক পৰিমাণে বাঢ়ি উঠিছে।

৫০। প্ৰভাতকালত পবন চালিত বেগুন্ধৰ মিশ্ৰিত গীতবাত, গহ্বৰস্থিত বগ্ন গো আৰু বৃষভসমূহৰ শব্দৰ লগত মিহলি হৈ পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ অনুপ্ৰবক হৈহে যেন সৰ্ব্বদ্বিত হৈছে।

৫১। চোৰাঁ, নতুনকৈ ফুলি উঠা, বুই পখালি ধোৱা স্ববিমল পট্টবস্ত্ৰসম প্ৰস্তুতি কুহুম মণ্ডিত কাঁহী তৃণসমূহে যুহু মাকতৰ দ্বাৰা চালিত হৈ নদীতীৰসমূহ কেনে স্তোভিত কৰিছে।

৫২। বনগৰ্ৱী ভোমোৰাবোৰে মধুপানত মত্ত হৈ হুটুচিন্তে পদ্ম আৰু অগ্নিমুখ্য বেণুৰে শৰীৰ গীত আৰু গোৰবৰ্ণ বিশিষ্ট কৰি মধুগন্ধলোভত উন্মত্তবৎ হৈ বতাহৰ গতিকে অনুসৰণ কৰিছে।

৫৩। লক্ষ্মণ, নিৰ্মল পানী, ফুলৰ হাঁহি, ক্ৰৌঞ্চপক্ষীৰ স্বৰ থকা শালীধান, যুদ্ধ বতাহ আৰু বিমলচন্দ্ৰই স্পষ্টভাবে কৈ দিছে বৰ্ষাকাল এতিয়া অতীত হৈছে।

৫৪। প্ৰভাত কালত প্ৰিয়ৰ লগত সন্মিলিতা প্ৰিয়াৰ গতি যিদৰে মন্থৰ হয়, এই শৰৎ কালত মৎস্যৰূপ মেখলা পৰিহিতা নদীবধূৰ গতিও সেইদৰে ধীৰ হৈছে।

৫৫। এই সময়ত চাকৈ-চকোবোৰে ভৰি থকা শেনুৱৈ লাগি থকা কঠোৰে ঢাক খাই থকা নৈৰ মোহনা পটুৱন্ত পৰিহিতা কুলবধূ সকলৰ পত্ৰবেথাৰ চিহ্নিত প্ৰসাধনসনা মুখ যেন দেখা হৈছে।

৫৬। *প্ৰফুল্ল বাণ আৰু অসন পুষ্প চিত্ৰিত, আনন্দতে উৎফুল্ল ভ্ৰমৰ শুভ্ৰনে মুখৰিত বনত কামদেবে তেওঁৰ প্ৰচণ্ড ধনু লৈ বিবহীগণৰ ওপৰত উগ্ৰদণ্ড বিধান কৰিবলৈ সাজু হৈছে।

৫৭। জলধৰ সমূহে সৃষ্টিৰে মানুহৰ মনত সন্তোষ জন্মাই, নদী আৰু পুখুৰীক পানীৰে পৰিপূৰ্ণ কৰি পৃথিবীক শস্যপূৰ্ণ কৰি আকাশমণ্ডল আৰু এতিয়া আঁতৰি গৈছে।

৫৮। শৰৎকালৰ নদীসমূহে নবসজ্জম হেতু লজ্জাশীলা বধূৰ জঘন সদৃশ সিঁহতৰ পুলিন প্ৰদেশ ক্ৰমাৎ দেখুৱাব ধৰিছে।

৫৯। হে সৌম্য, চোৱাঁ এই সময়ত স্তব্ধ জলপূৰ্ণ জলাশয়সমূহ কৰাৰ (কুকৰা) ৰবে নিনাদিত চক্ৰবাক পক্ষীকুলৰ দ্বাৰা পৰিব্যাপ্ত হোৱাত কেনে শোভাযুিত হৈছে।

৬০। হে নৃপাস্বজ, পৰস্পৰৰ প্ৰতি বৈৰ ভাৱত আবদ্ধ বিজয়াকাজ্ঞী ৰজা সকলৰ এয়ে উদ্যোগৰ সময়।

৬১। হে ৰাজপুত্ৰ, ৰজা সকলৰ এয়ে প্ৰথম যাত্ৰাৰ কাল, কিন্তু স্ত্ৰীৰ অথবা তেওঁৰ তেনেবিধৰ কোনো উদ্যোগতো দেখা নাপাও।

৬২। অসন, সপ্তপৰ্ণ, কোবিদাৰ আদি বৃক্ষ ফুলি উঠিছে আৰু বন্ধুজীৱ আৰু ভ্ৰমাল বৃক্ষও গিৰিশ্ৰুত দেখা গৈছে।

৬৩। চোৱাঁ, নদীৰ পুলিন প্ৰদেশ সমূহ, হংস, সাবস, চক্ৰবাক, কুকৰা আদি চৰাইৰে ভৰি পাৰিছে।

৬৪। লক্ষ্মণ, বৰ্ষাকালৰ যি চাৰিটা মাহ পাৰ হল সীতাক দেখা নাপাই শোকসন্তপ্ত অৱস্থাত থকাত এয়ে যোৰ পক্ষে চাৰিটা বছৰ যেন লাগিছে।

৬৫। চোৱাঁ, এই সীতাই দণ্ডকাৰণ্যকো ফুলি যেন জ্ঞান কৰি চক্ৰবাকীৰে চক্ৰবাকৰ অহুগমন কৰাৰ দৰে ঘোৰ এই বনলৈ ভেওঁৰ স্বামীৰ অহুগমন কৰিছে।

৬৬। লক্ষ্মণ, এনেস্থলতো প্ৰিয়া বিহীন, হতবাল্য, নিৰ্ৰাসিত, দুখত প্ৰপীড়িত যোৰ প্ৰতি স্ত্ৰীৰে কৃপা দেখুৱাব খোজা নাই।

৬৭—৬৮। হে সৌম্য, সম্ভৱতঃ ৰাম অনাথ, হতবাল্য, বাহনৰ দ্বাৰা পৰিত্যক্ত, দীন,

* এবিধ বঙা বৰণৰ ভৰি, বৃষৰ বা উচ্ছল কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

নিজ বাসভূমিৰ পৰা দূৰত্ব, বিৰহী আৰু মোৰ শৰণাগত, এনেবোৰ কাৰণতেই মোক পৰন্তপ বুলি জানিও বান্দৰৰাজ স্ত্ৰীয়ে মোক অবহেলা কৰিছে।

৬৯। দুৰ্ম্মতি স্ত্ৰীয়ে সীতাৰ অঘেৰণৰ অৰ্থে সময় নিকৰণ কৰি দি, এতিয়া নিজ উদ্দেশ্য সিদ্ধ হোৱাৰ পিচত কৰ্ত্তব্য কৰ্ম্ম সন্মুখে চৈতন্ত লাভ কৰিব পৰা নাই।

৭০—৭১। এতেকে তুমি কিঙ্কিদ্ধালৈ গৈ মোৰ কথামতে মৈথুন স্থত আসক্ত কপিপ্ৰবৰ মুৰ্থ সেই স্ত্ৰীৰক কোৱা গৈ যে আগতে উপকাৰ কৰা কোনো এজনে অমুগ্ৰহ বিচাৰি আহি উপস্থিত হোৱাৰ পিচত তেওঁৰ আশা পূৰণ কৰিম বুলি কথা দি, যিজনে তেনে আশা ভঙ্গ কৰে তেওঁ নৰাধম বুলি পৰিগণিত হয়।

৭২। আনপক্ষে যিজনে শুভই হওক বা অশুভই হওক এবাৰ কথা দি তাক সত্য পৰিণত কৰে তেওঁৰেই বীৰ আৰু পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ।

৭৩। যিজনে নিজে কৃত্যৰ্থ হৈ মিত্ৰজনক প্ৰত্যুপকাৰৰ দ্বাৰা কৃত্যৰ্থ নকৰে তেনে অকৃতজ্ঞ জনৰ যুত্বৰ পিচতো মাংসাশী কুকুৰ আদি জন্তুৱে তাৰ মাংস ভক্ষণ নকৰে।

৭৪। লক্ষ্মণ, তুমি স্ত্ৰীৰক কবা গৈ যে তেওঁ নিশ্চয় বৰ্ণক্ষেত্ৰত পিঠিত সোণ খটোৱা ধনুৰ বিদ্যুৎসম গুণৰ ৰূপ চাব খুজিছে।

৭৫। নাইবা মই ক্ৰুদ্ধ হৈ যুদ্ধক্ষেত্ৰত ধনুৰ গুণ আকৰ্ষণ কৰিলে বজ্জসম যি ঘোৰ শব্দ উঠিব সেই শব্দ শুনিব বিচাৰিছে।

৭৬। হে বীৰ ৰাজপুত্ৰ, তুমি মোৰ সহায়স্বৰূপ হৈ মোৰ লগত বৰ্ত্তমান থকা কালৰ ভিতৰত মোৰ কি পৰাক্ৰম হব পাৰে তাক ভালদৰে জানিও যে স্ত্ৰীৰ নিশ্চিত হৈ থাকিব পাৰিছে এইটোৱে আচৰতি।

৭৭। হে শত্ৰুপুৰ বিজয়ী লক্ষ্মণ, যাৰ কাৰণে এটৈ সকলো কাম আৰম্ভ কৰা হৈছে, বান্দৰৰাজ স্ত্ৰীয়ে নিজ উদ্দেশ্য সিদ্ধ হোৱাৰ পিচত এতিয়া সেই প্ৰতিজ্ঞাৰ বিষয়ে কোনো চিন্তা নকৰাকৈ আছে।

৭৮। বৰ্ষাৰ এই চাৰিমাহ কাল অপেক্ষা কৰি থাকিবলৈ প্ৰতিজ্ঞা কৰি, এতিয়া এই চাৰিমাহ উত্তীৰ্ণ হৈ যোৱাৰ পিচতো কপিৰাজে কাম প্ৰবৃত্তি চৰিতাৰ্থ কৰাত লিপ্ত থাকি প্ৰতিজ্ঞা সন্মুখে সজাগ হোৱা নাই।

৭৯। স্ত্ৰীয়ে তেওঁৰ অমাত্য আৰু পৰিষদ বৰ্গেৰে সৈতে মন্ত্ৰপানত আসক্ত থাকি শোকাভূৰ আমাৰ প্ৰতি দয়া দেখুওৱাৰ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰা নাই।

৮০। হে মহাবলশালী বীৰ লক্ষ্মণ, এতেকে তুমি স্ত্ৰীৰৰ ওচৰলৈ গৈ মোৰ ক্ৰোধৰ ৰূপ বৰ্ণনা কৰি এইদৰে কোৱাগৈ।

৮১। 'বালী নিহত হৈ যি পথে গতি কৰিছে, সেই পথ এতিয়াও সন্মুখিত হোৱা নাই, এতেকে হে স্ত্ৰীৰ তুমি যি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিলি সেই প্ৰতিজ্ঞা ৰক্ষা কৰা, বালীৰ পথ অনুসৰণ নকৰা যেন।

৮২। যুদ্ধক্ষেত্ৰত এপাত শৰভেই মই বালীক বধ কৰিছিলোঁ, কিন্তু সত্যত্ৰষ্ট ভোমাক মই সৰাক্ৰমে বধ কৰিম।

৮৩। হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ লক্ষ্মণ, এনেবিধৰ কৰ্ত্তব্য, কৰ্ম্মত যিটো হিচকৰ হব প্ৰাৰ্থনা তেনেবিধৰ কথা তুমি তেওঁক কবাগৈ, কিয়নো অতি শীঘ্ৰে সম্পাদন কৰিব লগা কামত সময় মিছাতে অতিবাহিত হব ধৰিছে।

৮৪। লক্ষ্মণ, তুমি কবাগৈ 'হে বান্দবৰ অধিপতি, তুমি চিৰন্তন ধৰ্ম্মলৈ লক্ষ্য কৰি সময়ত যি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল। সেই প্ৰতিজ্ঞা এতিয়া সত্যত পৰিণত কৰা, মোৰ নিৰ্দ্ধিষ্ট শৰৰ দ্বাৰা নিহত হৈ যমালয়ত বালীৰ লগত যেন সাক্ষাৎ নকৰাগৈ।'

৮৫। মানৱ প্ৰধান উগ্ৰভেজস্বী লক্ষ্মণে তেওঁৰ অগ্ৰজ ৰামৰ কোণ এইদৰে বৃদ্ধি পোৱা দেখি আক লগতে এইদৰে উক্তি কৰি তেওঁ দীনভাবাপন্ন হোৱা দেখি কপিপ্ৰবৰ স্বগ্ৰীবৰ ওপৰত অতিশয় ক্ৰুদ্ধ হল।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একত্ৰিংশ সৰ্গ

ৰাম-লক্ষ্মণ সঙ্গাদ

১। নৰেন্দ্ৰপুত্ৰ ৰামানুজ লক্ষ্মণে উদ্গতকামভাবাপন্ন মহানুভব ৰাজপুত্ৰ জ্যেষ্ঠ ৰামক শোকাভিভূত হৈ কাডৰ হোৱা দেখি ভেথতক উদ্দেশ্য কৰি এইদৰে কবলৈ ধৰিলে।

২। "যিহেতু আগতে দেখুৱা প্ৰীতিভাৱৰ উত্তৰত কৰিব লগা প্ৰতিজ্ঞা পৰিপালন সম্বন্ধে তেওঁৰ স্মৃতি হোৱা নাই এতেকে বুজিব পৰা হৈছে যে এই বান্দব সজলোকৰ আচৰণীয় পন্থাত স্থিৰ নাথাকিব, তেওঁ সখ্যভাৱৰ ফলস্বৰূপ ৰাজ্যস্বৰ্গভোগ আদি কৰ্ম্মফলৰ বিষয়েও চিন্তা নকৰিব, এতেকে বান্দবৰাজ্যলক্ষ্মীকো তেওঁ সন্তোষ কৰিব নোৱাৰিব।

৩। স্ববুদ্ধি নাশ হোৱাৰ কাৰণে তেওঁ এতিয়াও গ্ৰাম্য স্থৰতে আৱদ্ধ হৈ আছে, আপোনাৰ অনুগ্ৰহ লাভ কৰি উঠিও কৰিব লগা প্ৰত্যাশকাৰ সম্বন্ধে তেওঁৰ মতি হোৱা নাই, এতেকে হে বীৰ, স্বগ্ৰীৱ নিহত হৈ তেওঁৰ অগ্ৰজ বালীৰ লগত সাক্ষাৎ কৰক গৈ; এনে ধৰণৰ গুণহীন এজনৰ ওপৰত ৰাজ্যভাৱ অৰ্পণ কৰাটো উচিত হোৱা নাই।

৪। মোৰ মনত যি ক্ৰোধ উৎপন্ন হৈছে মই তাক সংযত কৰি ৰাখিবলৈ অক্ষম হৈছোঁ; সেই মিথ্যাচাৰী স্বগ্ৰীবক মই আজিয়েই বধ কৰিম। বালীপুত্ৰ অজ্ঞদে কপিপ্ৰেষ্ঠ আন আন বান্দবৰ লগত মিলিত হৈ ৰাজনন্দিনী সীতাৰ অন্বেষণ কৰিব।'

৫। শক্ৰবীৰহত্যা ৰামচন্দ্ৰই, সংগ্ৰামকালত প্ৰচণ্ড কোপপৰায়ণ লক্ষ্মণে তেওঁৰ নিজস্বত আপন কৰি বহু হাড্ড লৈ এইদৰে বপুৰ্কেৰে থিয় দি উঠা দেখি সময়োচিত সাহসৰ ব্যৱহাৰ কৰিলে।

৬। “লক্ষ্মণ, তোমাৰ নিচিনা পুৰুষ এজনে পৃথিৱীত এনেবিধৰ পাপাচৰণ নকৰে। যিজনে সম্যক বিচাৰৰ দ্বাৰা কোপ বিনাশ কৰে তেওঁই বীৰ, তেওঁই পুৰুষোত্তম।

৭। এই ক্ষেত্ৰত তুমি মিত্ৰবধৰূপ কাৰ্য্যকে সমীচীন বুলি গ্ৰহণ কৰাটো উচিত নহ'ব, সাধুৱৃত্তি অবলম্বন কৰি পূৰ্বৰ শ্ৰীতিভাৱ স্থাপন কৰিবা আৰু আগৰ সখ্যভাৱ স্বৰণ কৰিবা।

৮। তুমি কক্ষভাৱ পৰিত্যাগ কৰি সাম্য আৰু হিতকৰ কথাৰে সময় অতীত হ'ব ধৰা বিষয়ে উল্লেখ কৰি স্ত্ৰীৰ লগত কথা হ'ব।”

৯। অগ্ৰজ বামৰ কথা শুনি বক্তব্যবিষয়ে যথাযথভাৱে উপদিষ্ট পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ, পৰবীৰহা বীৰ লক্ষ্মণে কিকিদ্ধা নগৰীত প্ৰৱেশ কৰিলে।

১০। ককায়েকৰ হিতসাধনৰত প্ৰাপ্ত লক্ষ্মণে ক্ৰোধতে উত্তেজিত হৈ কপিপ্ৰবৰৰ ভৱনলৈ গমন কৰিলে।

১১। গিৰিশৃঙ্গসদৃশ কালান্তক যমসম ইন্দ্ৰধনু হাতত লৈ লক্ষ্মণে শৃঙ্গবিশিষ্ট মন্দৰ পৰ্ব্বত সদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

১২—১৩। বুদ্ধিত বৃহস্পতিসম বামামুজ লক্ষ্মণে ককায়েকে যিদৰে কৈছে সেইদৰে কাম কৰিবলৈ সাজু হৈ তেওঁ কবলগা কথা তাৰ উত্তৰ আৰু প্ৰত্যুত্তৰৰ বিষয়ে চিন্তা কৰি ককায়েকৰ কাম আৰু ক্ৰোধাগ্নিৰ দ্বাৰা পৰিবৃত্ত হৈ মনত অসন্তোষৰ ভাবে সৈতে প্ৰবল বতাহ যোৱাদি সেই ঠাইৰপৰা ওলাই গ'ল।

১৪। ষাওঁতে বাটত বেগী লক্ষ্মণে শৰীৰৰ বলতে গিৰিশৃঙ্গসমূহ, সাল, তাল, অশ্বৰ্কা আৰু আন আন গছগছনিবোৰ চুৰমাৰ কৰি যাব ধৰিলে।

১৫। কাৰ্য্যৰ আবশ্যকতা হেতু একে খোজতে বহু ঠাই অতিক্ৰম কৰি দীঘল দীঘল কৈ খোজ দি শিলবোৰ টুকুৰাটুকুৰ কৰি দ্ৰুতগামী গজসদৃশ গতি কৰিলে।

১৬। এইদৰে গৈ ইক্ষাকুপ্ৰবৰ লক্ষ্মণে পৰ্ব্বতসমূহে বেঢ়ি থকা বান্দৰলৈলগ্নৰে পৰি-ব্যাপ্ত দুৰ্গসদৃশ বান্দৰৰাজৰ মহানগৰী কিকিদ্ধা নগৰী দেখা পালে।

১৭। স্ত্ৰীৰ প্ৰতি উঠি থকা খঙতে তেওঁৰ ওঠ কঁপি আছিল, এনে অৱস্থাতে কিকিদ্ধাৰ বাহিৰৰ ফালে বিচৰণ কৰি ফুৰা ভীমকাষ বান্দৰবোৰ তেওঁৰ চকুত পৰিল।

১৮। পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ লক্ষ্মণক দেখি একোটা একোটা হাতীৰ সমান বান্দৰবোৰে শই শই শিলাখণ্ড আৰু স্তূৰুহ বৃক্ষসমূহ উভালি গৈ পৰ্ব্বতৰ ভিতৰত অৱস্থান কৰিলে।

১৯। সিহঁতক অস্ত্ৰ শস্ত্ৰলৈ সাজু হোৱা দেখি লক্ষ্মণৰ ক্ৰোধ বহু ইন্ধনযুক্ত অনল সদৃশ দিগুণে চৰি উঠিল।

২০। ডেউয়া বান্দৰসমূহৰ সৰ্ব্বশৰীৰ ভয়তে কম্পমান হল; ডেওঁলোকে লক্ষ্মণক দৃক দেখি শই শই দশোদিশে পলাবলৈ ধৰিলে।

২১। শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰবোৰে স্ত্ৰীৰ ভৱনত প্ৰবেশ কৰি লক্ষ্মণৰ আগমন আৰু তেওঁৰ ক্ৰোধৰ বিষয়ে তেওঁক নিবেদন কৰিলে গৈ।

২২। সেই সময়ত কপিপ্ৰবৰ স্ত্ৰীৰ কাষাসক্ত হৈ ভাষাৰ লগত ক্ৰীড়াৰত অৱস্থাত থকাৰ কাৰণে সেই কথালৈ কাণ নিদিলে।

২৩। তেতিয়া মন্ত্ৰীবৰ্গৰ আদেশ অনুসৰি পৰ্বত আৰু কুণ্ডবসদৃশ বান্দববোৰে আনন্দতে ৰোমাঞ্চিত হৈ নগৰৰ বাহিৰলৈ গল।

২৪। লক্ষ্মণে দেখিলে যে নথ আৰু দাঁতেই এই বান্দববোৰৰ অন্ত, প্ৰত্যেকটোৱে একোটা বীৰ, দেখোতে বিকৃতাকাৰ, সকলোৰে দাঁড বাঘৰ দাঁডৰ নিচিনা আৰু দেখোতে ভয়ঙ্কৰ মূৰ্ত্তি।

২৫। কোনোটো বান্দবৰ বল দহোটা হাতীৰ সমান, কাৰোবা এশটা হাতীৰ সমান; কোনোটো বা আকৌ হাজাৰ হাতীৰ সমান তেজ আৰু শক্তিসম্পন্ন।

২৬। ক্ৰুদ্ধ অৱস্থাত লক্ষ্মণে দেখিলে এনেহেন মহাবলশালী বান্দববোৰে হাতত বৃহৎ বৃহৎ গছ লৈ কিকিদ্ধানগৰী আঙুৰি থাকি আনে সহজে প্ৰৱেশ কৰিব নোৱাৰা অবস্থাত ৰাখি থাক আছে।

২৭। এনেতে উগ্ৰবীৰ্য্যশীল সেই বান্দববৰ্গে দুৰ্গপ্ৰাচীৰৰ বাহিৰত থকা পৰিধাৰ (গড খাটৰ) বাহিৰলৈ আহি লক্ষ্মণৰ চকুত পৰাকৈ থিগ দিলেহি।

২৮। স যতাত্মা বীৰ লক্ষ্মণে স্ত্ৰীৰ প্ৰাসাদ আৰু লগতে ককায়েকৰ উপদেশৰ মৰ্ম সোৱঁৰণ কৰাত তেওঁৰ মনত খঙৰ ভাব পুন জাগি উঠিল।

২৯। তেওঁ ক্ৰোধতে দীৰ্ঘ আৰু উষ্ণ নি শ্বাস পৰিত্যাগ কৰিব ধৰিলে, তেওঁৰ চকু-ৰঙা পৰিল, সেইসময়ত নৰশ্ৰেষ্ঠ লক্ষ্মণৰ ৰূপ ধূমিলিত্ৰিত পাবক সদৃশ হল।

৩০। তেওঁৰ ধনুখন বাণসমূহৰ শল্যৰূপ লোলজিহ্বাৰে নিজতেজৰূপ বিষে পৰিপূৰ্ণ ফণাধাৰী পঞ্চমুখ সৰ্পবৎ প্ৰকাশমান হল।

৩১। এনে অবস্থাত কালান্ধিসম দীপ্ত আৰু নগেন্দ্ৰসদৃশ ক্ৰোধাঘিত লক্ষ্মণৰ ওচৰ চাপি অজ্ঞদ ভৱতে অভিশপ্ত বিষয় হল।

৩২। তেতিয়া মহাযশস্বী লক্ষ্মণে ক্ৰোধতে বক্তনৈত্ৰ হৈ অজ্ঞদক আদেশ দিলে—“বৎস, তুমি গৈ স্ত্ৰীৰক মোৰ আগমনৰ বিষয়ে জনোৱগৈ আৰু হে অৰিন্দম, তুমি কৰাটো যে ৰামানুজ লক্ষ্মণে তেওঁৰ ককায়েকৰ দুখতে দুখিত হৈ তেওঁৰ ওচৰলৈ আহি দুৱাৰ মুখত বৈ আছে।

৩৩—৩৪। তেওঁৰ কথামতে কাম কৰিবলৈ যদি তেওঁৰ ইচ্ছা হয় তেনেহলে সেইব্তে কাম কৰক। হে অৰিন্দম অজ্ঞদ, তুমি এইখিনি কথা কৈ সীত্ৰ ইয়ালৈ উভতি আহ। গৈ।”

৩৫। লক্ষ্মণৰ কথা শুনি অজ্ঞদ শোকাভিভূত হৈ পিতৃব্য স্ত্ৰীৰ ওচৰলৈ গৈ কলে “সৌমিত্ৰি লক্ষ্মণ আহি উপস্থিত হৈছেহি।”

৩৬। তাৰ পিচত উত্তমশীল অজ্ঞদে লক্ষ্মণৰ ভীতবাক্য শুনি সম্ভৱচিন্তে অভিশপ্ত কাতৰ মুখে লক্ষ্মণৰ ওচৰৰ পৰা আহি প্ৰথমতে বজাৰ আৰু তাৰ পিচত কমাৰ চৰণ বন্দনা কৰিলে।

৩৭। এইদৰে উগ্ৰভেজস্বী অজ্ঞদে পিতৃব্যৰ চৰণ বন্দনা কৰাৰ পিচত তেওঁৰ হাতুড়েদ্বী ভাৰাৰ চৰণত সেৱা জনালে আৰু তাৰ পিচত পুনঃ কমাৰ চৰণত সেৱা জনাই সেই সকলো কথা নিবেদন কৰিলে।

৬৮। কিন্তু বান্দৰ স্ত্রীৰ সেইসময়ত নিদ্ৰাতে ক্লান্ত হৈ থকাৰ কাৰণে মদমস্ত আৰু কামমোহিত অবস্থাত এই সকলো কথাৰ একো গম নাপালে।

৬৯। এনে অৱস্থাতে বান্দৰবোৰে লক্ষ্মণৰ ক্ৰোধ দেখি ভয়ত বিভত হৈ তেওঁক প্ৰসন্ন কৰিবলৈ বুলি কিল কিলাব ধৰিলে।

৪০। আৰু লক্ষ্মণৰ ওচৰত বজ্জতুল্য স্বৰে মহোদ্বিগ্নসম সিংহনাদে শব্দ কৰিলে।

৪১। এই ভয়ৰ শব্দৰ ধ্বনিত মাল্যেৰে বিভূষিত বান্দৰ স্ত্রীৰ মদৰ জালতে ভাম-বৰণীয়া চকুখুৰিৰে সৈতে ব্যাকুল হৈ সাৰ পালে।

৪২—৪৩। তাৰ পিচত অজদৰ কথা শুনি তেওঁৰ লগতে অহা বজাৰ বহুমান উদামমুৰ্ত্তি মন্ত্ৰী দুজনাই (যক্ষ আৰু প্ৰভাব নামৰ) বান্দৰ সকলৰ প্ৰভু স্ত্রীৰ ওচৰ চাপি ধৰ্ম্ম আৰু অৰ্থ বিষয়ক নানা তৰহৰ কথা কবলৈ অহা লক্ষ্মণৰ আগমনৰ বাতৰি জনালে।

৪৪। তাৰ পিচত মৰুৎসকলৰ অধিপতি ইন্দ্ৰৰ সদৃশ আসনত উপবিষ্ট স্ত্রীৰক স্থানিষ্ঠ অৰ্থপূৰ্ণ কথাবে সন্তুষ্ট কৰি ওচৰতে আসন লৈ তেওঁলোক দুয়োজনে কবলৈ ধৰিলে।

৪৫। “হে মহাৰাজ, আপোনাক ৰাজ্য দান কৰা, আনপিনে নিজে ত্ৰিলোকৰ ৰাজ্যৰ যোগ্য সত্যনিষ্ঠ মহাভাগ বাম আৰু লক্ষ্মণ এই ভ্ৰাতৃযুগল সম্প্ৰতি মনুষ্যভাৱ আশ্ৰয় কৰি ইয়াত উপস্থিত হৈছেহি।

৪৬। তেওঁলোক দুজনাৰ এজন লক্ষ্মণে হাতত ধনু লৈ আহি দুৱাৰ মুখত উপস্থিত, বৰ্ত্তমানে তেওঁক দেখি বান্দৰবোৰে ভয়তে কম্পমান হৈ চীৎকাৰ কৰিছে।

৪৭। বামৰ অমুজ সেই লক্ষ্মণে বামৰ উপদেশমতে নিশ্চয়াত্মক কৰ্ত্তব্যবুদ্ধিকৰূপ কথাব সংযোগত স্বয়ং বাক্যকৰূপ সাৰথিৰ ভাৱলৈ আপোনাৰ ইয়াত উপস্থিত হৈছে।

৪৮। হে অনঘ, হে ৰাজন, আপোনাৰ প্ৰিয়পুত্ৰ তাৰা নন্দন অজদক লৰালৰিকৈ আপোনাৰ ওচৰলৈ পঠিয়াইছে।

৪৯। হে বান্দৰাধিপতি, বৰ্ত্তমান লক্ষ্মণ খঙতে বস্তনেত্ৰ হৈ বান্দৰবৰ্গক দণ্ড কৰিহে যেন দুৱাৰ মুখত বৈ আছে।

৫০। হে মহাৰাজ, এতিয়া আপুনি অতিশীঘ্ৰে পুত্ৰ অজদ আৰু বন্ধুবৰ্গে সৈতে তালৈ গৈ যুৱেৰে চৰণ স্পৰ্শ কৰি তেওঁৰ ক্ৰোধ উপশম কৰকগৈ।

৫১। হে মহাৰাজ, ধৰ্ম্মাত্মা বামে আপোনাক যি কৈছিল আপুনি সমাহিত চিত্তে সেইদৰে কাম কৰি আপোনাৰ সময় ৰক্ষা কৰক আৰু প্ৰতিজ্ঞা পালন কৰক।

॥ ইতি কিকিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বাত্রিংশ সূৰ্গ

সুগ্ৰীৱৰ আতঙ্কত হনুমানৰ উক্তি

১। অঙ্গদৰ কথা শুনি মন্ত্ৰীৱৰ্গৰ পৰা লক্ষ্মণ কুপিত হোৱা বুলি জানি আশ্চৰ্যান-
সম্পন্ন সুগ্ৰীৱে আসন ত্যাগ কৰিলে।

২। তেতিয়া মন্ত্ৰবিষয়ে সুপ্ৰতিষ্ঠিত মন্ত্ৰণাকুশল সুগ্ৰীৱে কথাৰ শুদ্ধ আৰু লঘুতা
নিৰূপণ কৰি মন্ত্ৰস্তম্ভ মন্ত্ৰীৱৰ্গক কলে।

৩। “মই কোনো দিনে কোনো দুৰ্বাক্য প্ৰয়োগ কৰা নাই অথবা কোনো কুকাৰ্য্যও
কৰা নাই, তথাপি ৰামানুজ লক্ষ্মণ কিয় ক্ৰুদ্ধ হব পাৰে এই বিষয়টোকে মই চিন্তা কৰিছোঁ।

৪। নিশ্চয় মোৰ অনিষ্টকাৰী, ছিত্ৰাশ্বেষী কোনো শত্ৰুৱে মই নিজ নকৰা কোনো
দোষৰ কথা ৰামানুজ লক্ষ্মণক লগাব পাৰ।

৫। গতিকে লক্ষ্মণৰ খঙৰ কাৰণ বুজিবলৈ সকলোৱে যথাবিধি যথোপযুক্ত বুদ্ধি খটুৱাই
নিপুণতাৰে সৈতে ক্ৰমে প্ৰকৃত কথা জানিব লাগিব।

৬। প্ৰকৃততে ৰাম নাইবা লক্ষ্মণৰ পৰা কোনো ভয়ৰ কাৰণ মোৰ নাই, কিন্তু কোনো
বাৰণ নথকাতে মিত্ৰজন কুপিত হব পাৰে এয়ে মোৰ আশঙ্কাৰ কাৰণ হৈছে।

৭। মিত্ৰতা লাভ কৰা সহজ, কিন্তু তাক ৰক্ষা কৰাটোহে কঠিন, চিন্তাৰ অনিত্যতা
হেতু মানুহৰ সন্তান অলপতেই নষ্ট হয়।

৮। এই কাৰণতেই মই ভীত হৈছোঁ, যিহেতু মহাত্মা ৰামে মোৰ যি উপকাৰ কৰিছে
তাৰ প্ৰত্যুপকাৰ হিচাপে মই একোটা কৰিব পৰা নাই।”

৯। সুগ্ৰীৱে এইদৰে কোৱাত বান্দৱমন্ত্ৰীৱৰ্গৰ ভিতৰত কপিপ্ৰবৰ হনুमानে নিজৰ
যুক্তি অনুসৰি কবলৈ ধৰিলে।

১০। “হে কপিৰাজ, আপুনি যে আস্থা হেৰুৱাই আপোনাৰ প্ৰতি কৰা উপকাৰৰ
কথা পাহৰি যোৱা নাই এইটো একো আচৰিত কথা নহয়।

১১। বীৰ ৰাঘবে অকণো ভয় বা শঙ্কা নকৰাকৈ আপোনাৰ হিতৰ অৰ্থে ইন্দ্ৰভূল্য
পৰাক্ৰমশালী বালীক দুৰৱপৰা বধ কৰিলে।

১২। ৰাম যে আপোনাৰ ওপৰত ক্ৰুদ্ধ হৈছে সি কেৱল আপোনাৰ প্ৰতি স্নেহবশতঃ
হে—ইয়াত কোনো সংশয় নাই আৰু সেয়েহে ভেওঁৰ ভায়েক লক্ষ্মীৱৰ্দ্ধন লক্ষ্মণক আপোনাৰ
ওচৰলৈ পঠিয়াইছে।

১৩। হে কালস্তম্ভ, আপোনাৰ অসাৱধানতা হেতু আপুনি সময়ৰ মৌল বুজিব পৰা
নাই। চাওক বৰ্ত্তমানে সপ্তচ্ছদ ভকসমূহক প্ৰহুজিত কৰি শুভ শবংকালে স্তামলৱৰ্ণ ধাৰণ কৰি
দেখা দিছে।

১৪। গ্ৰহনক্ষত্ৰসমূহ নিৰ্মূল হৈছে আৰু আকাশ মেঘশূণ্য হৈছে, দিকসমূহ ফবকাল আৰু নদী সৰোবৰ আদিও প্ৰসন্ন।

১৫। হে কপিপ্ৰেষ্ঠ, এতিয়া সীতাৰ অন্বেষণৰ বাবে উদ্যোগ কৰাৰ কাল উপস্থিত— আপুনি তাক জানিব পৰা নাই। এইটো স্পষ্টকৈ জানিব পৰা হৈছে যে আপুনি স্থলভোগত মত্ত হৈ থকাৰ কাৰণে এই বিষয়ে সতৰ্ক হ'ব পৰা নাই; এই কাৰণতেই লক্ষ্মণ ইয়ালৈ আহিছে।

১৬। মহাত্মা ৰাঘৱ হৃতদাৰ আৰু কাতৰ, তেখেতৰ যি তীব্ৰবাক্য আন এজন পুৰুষৰ (লক্ষ্মণৰ) মুখৰ পৰা শুনিছে আপুনি তাক ক্ষমা কৰা উচিত হ'ব।

১৭। আপুনি অপৰাধী, গতিকে অন্তৰেৰে সৈতে বদ্ধাঞ্জলি হৈ লক্ষ্মণক প্ৰসন্ন কৰাৰ বাহিৰে আপোনাৰ পক্ষে আন একো হিতকৰ কাম নাই বুলি ভাবোঁ।

১৮। মই আপোনাৰ নিযুক্ত মন্ত্ৰী, গতিকে বজাৰ পক্ষে যি হিতকৰ মই তাক ব'বলৈ বাধ্য, এই কাৰণে মই নিৰ্ভয়ে যিটো স্তম্ভিত বুলি জানিছোঁ তাকে কৈছোঁ।

১৯। ৰাঘব ক্ৰোধাশ্বিত হলে তেওঁ ধনু হাতত লৈ দেবতা, অসুৰ আৰু গন্ধৰ্বৰে সৈতে সমগ্ৰ জগতকে তেওঁৰ বশলৈ আনিব পাৰে।

২০। তেনে এজনাক ক্ৰুদ্ধ কৰাটো আপোনাৰ পক্ষে কোনোপধ্যে যুগুত নহ'ব, বৰ-পুৰুষৰ উপকাৰ স্বৰূপ কৰি কৃতজ্ঞজনে তেওঁক বিশেষকৈ প্ৰসন্ন কৰাটোহে উচিত।

২১। হে মহাৰাজ, এতেকে ভাৰ্য্যাই তেওঁৰ স্বামীৰ বশ মনাদি আপুনি পুত্ৰ আৰু সূহৃদৃগণে সৈতে মূৰ দৌৱাই প্ৰণাম জনাই আপোনাৰ প্ৰতিজ্ঞা ৰক্ষা কৰি তেওঁৰ বশলৈ মানি লওক।

২২। হে বপীন্দ্র, ৰাম আৰু ৰামানুজ লক্ষ্মণৰ আদেশ উপেক্ষা কৰিম বুলি আপুনি মনেৰেও ভবাটো উচিত নহ'ব, যিহেতু লক্ষ্মণ আৰু ইন্দ্ৰসম বলশালী ৰামৰ অলৌকিক শক্তিৰ কথা নিশ্চয় আপোনাৰ মনত আছে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষাট্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰয়ত্ৰিংশ সৰ্গ তাৰাৰ প্ৰবোধ ৰাক্য

১। তাৰ পিচত অজ্ঞদে বাতৰি দিয়াত শত্ৰুদমন লক্ষ্মণে ৰামৰ উপদেশ মতে মনোৰম কিশিকাত প্ৰবেশ কৰিলে।

২। যিসকল মহাকায মহাবলশালী বান্দৰ দুৱাৰ মুখত থৈ আছিল তেওঁলোক সকলোৱে লক্ষ্মণক দেখা মাত্ৰকে হাতযোৰ কৰি থিয় দিলে।

৩। দশৰথায়জ লক্ষ্মণক দীঘল দীঘলকৈ উশাহল ক্ৰুদ্ধ অৱস্থাত থকা দেখি বান্দৰাবাৰ ত্ৰস্ত হল, কোনেও তেওঁক বাধা দিবলৈ সাহ নকৰিলে।

৪। তাৰ পিচত শ্ৰীমান্ লক্ষ্মণে বত্থৰ দৰে উজ্জ্বল পুষ্পিত কাননোৰ স্তম্ভোত্তিত বত্থেৰে পৰিপূৰ্ণ ৰমণীয় বৃহৎ সেই গুহা দেখা পালে।

৫। লক্ষ্মণে দেখিলে যে সেই গুহা প্ৰাসাদসমূহেৰে পৰিপূৰ্ণ নানা বস্তাদিৰে স্তম্ভোত্তিত, সকলো প্ৰকাৰৰ আকাজিকত ফলে পৰিব্যাপ্ত আৰু পুষ্পিত তকৰাজিৰে নিৰ্মিত।

৬। দেবতা আৰু গন্ধৰ্বপুত্ৰ দিব্য বজ্জ আৰু মালাধাৰী প্ৰিয়দৰ্শন কামৰূপী বান্দৰ-বোৰে তাত শোভা কৰি আছিল।

৭। তাৰ ৰাজপথসমূহ মৈৰেয আৰু মধুগন্ধে স্তম্ভোত্তিত আৰু সমগ্ৰ নগৰী চন্দন, অম্বক আৰু পদ্মগন্ধে পৰিব্যাপ্ত।

৮। লক্ষ্মণে দেখিলে যে বিদ্যুৎ আৰু মেঘ পৰ্কটৰ সমান ওখ বহু তলাগুক্ত প্ৰাসাদ সমূহ তাত বিৰাজ কৰি আছে আৰু সেইদৰে বিমল গিৰিনদী সমূহো তাত প্ৰবাহিত হৈ আছে।

৯—১৩। তাৰ পিচতে অজ্ঞদ, মৈন্দ, দ্বিবিদ, গবয়, গবাক্ষ, গজ, শৰভ, বিদ্যাংমালী, সম্পাতি, স্তম্ভাক্ষ, হনুমান, বীৰবাহু, তবাহু, মহাস্থা নল, কুমুদ, স্তম্ভেণ, তাৰ, জাম্ববান, দধিবন্ত্ৰ, নীল, স্পাটল, স্তম্ভেণ, এই সকলো প্ৰধান প্ৰধান মহাস্থা কপিসকলৰ ৰমণীয় গৃহসমূহ ৰাজপথত অবস্থিত থকা দেখা পালে। লক্ষ্মণে দেখিলে যে এই প্ৰধান প্ৰধান গৃহসমূহ নানাবিধ বহুমূলীয়া বস্তুৰে পৰিপূৰ্ণ, প্ৰত্যেকটোৱে গুৰুবাৰ্ণ প্ৰকাশিত আৰু গন্ধমাণ্ড্যুক্ত, নানাবিধ ধনদ্বায়ে পৰিপূৰ্ণ আৰু শ্ৰেষ্ঠ শ্ৰেষ্ঠ নাৰীগণে স্তম্ভোত্তিত।

১৪। তাৰ পিচতে মহেন্দ্ৰভৱন সদৃশ গুৰু শৈলৰাজিৰে আবৃত গভিকে প্ৰবেশৰ অসাধ্য বান্দৰেস্ত্ৰে স্তম্ভীৰ ৰমণীয় ভৱন লক্ষ্মণৰ চকুত পৰিল।

১৫। এই ৰাজপ্ৰাসাদৰ শিখৰসমূহ কৈলাসশিখৰ তুল্য সত্ততে বাহিত কলপদ পুষ্পিত তকৰাজিৰে স্তম্ভোত্তিত।

১৬। ইন্দ্রদত্ত শ্রীমান নীলমেঘতুল্য দিব্য পুষ্প আৰু ফলবিশিষ্ট বৃক্ষমালাৰে পৰিব্যাপ্ত, শীতল ছায়ায়ুক্ত আৰু মনোৰম শোভাবিশিষ্ট।

১৭। ইয়াৰ ভোৰণসমূহ শুভ্র আৰু তপ্তকাঞ্চন ভূষিত, মহাবলশালী বান্ধৰবোৰে হাতত অস্ত্ৰ লৈ ইয়াৰ দ্বাৰদেশ বৰ্দ্ধা কৰি আছে।

১৮। সূৰ্য্যদেৱে মহামেঘ খণ্ডৰ ভিতৰত প্ৰৱেশ কৰাদি মহাবলশালী স্মৃতিজ্ঞানন্দন লক্ষ্মণে কোনো প্ৰকাৰৰ বাধা বিধিনি নোপোৱাকৈ সূৰ্য্যবৰ এনেহেন ৰমণীয় ভৱনত প্ৰৱেশ কৰিলে।

১৯। ধৰ্ম্মায়া লক্ষ্মণে দেখিলে এই ভৱনৰ সাতোটা কক্ষ যান আসন আদিৰে ভৰপূৰ আছিল। এই ভৱনৰ যিখন অন্ত পুৰ, সি সৰ্ব্বতোভাবে সুৰক্ষিত আছিল।

২০। অন্তঃপুৰ ৰজত কাঞ্চন আদিৰে নিৰ্ম্মিত আৰু মহামূল্যৰ আস্তৰণে আবৃত পালঙ আৰু শ্ৰেষ্ঠ আসনেৰে পৰিপূৰ্ণ আছিল।

২১। অন্তঃপুৰত প্ৰৱেশ কৰা মাত্ৰকে চাৰিওফালৰ পৰা তন্ত্ৰীগীতে পৰিপূৰ্ণ, সমান ভাল মাত্ৰাদিয়ুক্ত স্বৰবিশিষ্ট মধুৰ স্বৰধ্বনি লক্ষ্মণৰ কাণত পৰিল।

২২। আৰু লগে লগে নানা প্ৰকাৰৰ ৰূপৰ্য্যোবন গৰ্বে গৰ্ভিতা বহুত নাৰী মহাবলশালী লক্ষ্মণে সূৰ্য্যবৰ ভৱনত দেখা পালে।

২৩। লক্ষ্মণে দেখিলে যে আভিজাত্য সম্পন্ন, এই ৰমণীসকল উত্তম ভূষণ আৰু মালাদিৰে বিভূষিত হৈ বৰমাল্য গাঁথি কামত ব্যস্ত আছিল।

২৪। তেওঁ লক্ষ্য কৰিলে যে সূৰ্য্যবৰ অমুচৰবৰ্গৰ ভিতৰত কোনোজনেই অসন্তুষ্ট, পৰিচৰ্চাত উদাস অথবা পৰিচ্ছদাদিত হীন নাছিল।

২৫। এনেতে নুপুৰধ্বনি আৰু কোমৰ বান্ধনিৰ ঘুমুৰাৰ শব্দ কাণত পৰাত শ্রীমান স্মৃতিজ্ঞানন্দনৰ মনত এটা লাজৰ ভাবে দেখা দিলে।

২৬। অলঙ্কাৰাদি আভৰণৰ জনজনানি গুনি, বীৰ লক্ষ্মণৰ ক্ৰোধভাব জলি উঠিল আৰু লগে লগে ধনুৰ গুণত টান দি সেই শব্দেৰে দশোদিক পূৰণ কৰিলে।

২৭। মহাবাহু লক্ষ্মণ মাৰ্জ্জিত চৰিত্ৰৰ অধিকাৰী হোৱাৰ কাৰণে ভিবোতামহল প্ৰবেশ কৰাটো অসুচিত বুলি বুজি, আনপিনে ৰামৰ কামত এতিয়াও প্ৰবৃত্ত হোৱাৰ কোনো লক্ষণ নেদেখি ক্ৰুদ্ধ হৈ এফালে থিয় দিলে।

২৮। ধনুৰ টকাৰ গুনি বান্ধৰাধিপতি সূৰ্য্যবে লক্ষ্মণ অহা বুলি গম পাই ভীত হ'ল আৰু শ্ৰেষ্ঠ আসনত বহি থাকিয়ে কপি উঠিল।

২৯। তেওঁ কলে 'অজদে আগতে যোক বিদৰে জনাইছিল, এতিয়া স্পষ্টভাবে জানিব পাৰিলো যে ভ্ৰাতৃবৎসল স্মৃতিজ্ঞানন্দন সঁচাকৈয়ে আহি উপস্থিত হৈছে।'

৩০। অজদৰ উক্তি আৰু ধনুৰ গুণৰ শব্দৰ পৰা লক্ষ্মণ উপস্থিত হোৱা বুলি জানি কপিপ্ৰবৰ সূৰ্য্যবৰ মুখ শুকাই গল।

৩১। ভেটিয়া কপিপ্ৰেষ্ঠ সূৰ্য্যবে ভয়ভক্ত মনে ব্যাঘ্ৰভাষু হৈ হিতবাক্যে ভাৰাদেৱীক কব ধৰিলে।

৩২। “হে হুক, বাঘবাহুজ লক্ষ্মণ প্ৰকৃততে মূঢ় স্বভাবৰ, তথাপি তেওঁ ক্ৰোধাৱিত হৈছে যেন আহি উপস্থিত হৈছে। তেওঁৰ এই ক্ৰোধৰ কাৰণ কি হব পাৰে ?

৩৩। হে অনিলিতে, কুমাৰৰ ক্ৰোধৰ কাৰণ কি হব পাৰে বুলি ভাবা ? নবপুত্ৰৰ লক্ষ্মণ নিশ্চয় বিনা কাৰণত ক্ৰোধৰ বশীভূত নহয়।

৩৪। যদিহে আমি কোনো প্ৰকাৰে তেওঁৰ কিবা অপ্ৰিয় কাম কৰিছোঁ, তুমি ভোমাৰ নিজ বুদ্ধিবলে তাক স্থিৰ কৰি বেগেতে মোক কোৱা।

৩৫। হে ভামিনী, নহ’লে যদি তুমি নিজে গৈ তেওঁক লগ ধৰাটো ভাল বুলি ভবা, তেন্তে তেওঁক লগ ধৰি সান্থনাপূৰ্ণ বাক্যে তেওঁক প্ৰসন্ন কৰা গৈ।

৩৬। লক্ষ্মণ বিত্তদ্বাঙ্গা, এতেকে ভোমাক দেখা পালে নিশ্চয় তেওঁ খং নকৰে। মহাত্মা সকলে বৰ্মণী সকলৰ প্ৰতি কোনো বকমৰ উগ্ৰ আচৰণ নকৰে।

৩৭। সান্থনাপূৰ্ণ কথাবে তেওঁৰ মন আৰু ইন্দ্ৰিয় প্ৰসন্ন কৰি ক্ষমা কৰিব পৰা অৱস্থালৈ আনিলে মই অৰিন্দম কমলপত্নীক লক্ষ্মণৰ লগত সাক্ষাৎ কৰিম।

৩৮। সূত্ৰীবৰ কথা শুনি মদৰ জালতে প্ৰতি পদতে উজটি খাই থকা অবস্থাত চকিতনেত্ৰা, স্থলক্ষণ সম্পন্ন, শুন ভাবাবনতা কৃশাঙ্গী ভাৰা দেৱী ওগমি থকা কোমৰ বান্ধনি স্বৰূপ সোণৰ হাৰেৰে বিৰাজিতা হৈ লক্ষ্মণৰ ওচৰলৈ গ’ল।

৩৯। মনুজেন্দ্ৰ পুত্ৰ মহাত্মা লক্ষ্মণে কপিৰাজৰ পত্নীক দেখা মাথাকে উদাসীন ভাৱ লৈ থিয় দিলে আৰু তেওঁ ওচৰ চাপি অহাৰ কাৰণে, খং ভাৱ এৰি ওললৈ মুখ কৰিলে।

৪০। সেই সময়ত মদৰ জালত ভাৰাদেৱীৰ লজ্জা ভাব আঁতৰি আহিল, আনশিনে ৰাজপুত্ৰ লক্ষ্মণৰো দৃষ্টি স্প্ৰসন্ন হোৱা দেখি প্ৰণয় ভাৱত কথা কবলৈ সাহস পাই মহা অৰ্ধমুগ্ধ সান্থনাপূৰ্ণ কথা কবলৈ ধৰিলে।

৪১। “হে ৰাজপুত্ৰ, আপোনাৰ খঙৰ কাৰণ কি ? কোনে আপোনাৰ আদেশ মানি চলিব খোজা নাই ? আৰু কোনে শুকান কাঠৰ প্ৰজ্জ্বলিত দাবায়িত (বনায়িত) নিঃশঙ্ক-চিন্তে প্ৰবেশ কৰিছে।”

৪২। লক্ষ্মণে তেওঁৰ সান্থনাপূৰ্ণ আৰু অধিক শ্ৰীতি প্ৰকাশক বাক্য শুনি নিঃশঙ্কচিন্তে কবলৈ ধৰিলে।

৪৩। “ভোমাৰ স্বামীয়ে ধৰ্ম্ম আৰু অৰ্থলৈ পিঠি দি কামবৃত্তি চৰিতাৰ্থতে যন্ত হৈ আছে, আৰু তুমিও ভোমাৰ স্বামীৰ হিতকাজিকৰী হৈ তাৰ গম ধৰিব পৰা নাই।

৪৪। ভোমাৰ স্বামীয়ে তেওঁৰ ৰাজ্য অথবা শোকাভিকৃত আমাৰ কাৰণে কোনো প্ৰকাৰৰ চিন্তা কৰা নাই। হে ভাবে, ৰাজ্যভাৱ সাম্ৰাজ্য এটা পৰিষদৰ ওপৰত দি তেওঁ কেবলমাত্ৰ কামবৃত্তি উপভোগ কৰি আছে।

৪৫। সেই কপিৰাজে চাৰিৰাহকাল সময় নিৰ্দ্ধাৰিত কৰি যদোদ্ধাত্ত অবস্থাত বিহাৰ কাৰ্য্যতে লিপ্ত থাকি সময় অতীত হোৱাৰ কথা গম পোৱা নাই।

৪৬। যন্তপান ধৰ্ম্মাৰ্থ সিদ্ধিৰ কাৰণে প্ৰশংসনীয় নহয়। পানাসক্ত হলে ধৰ্ম্ম, অৰ্থ আৰু কাম তিনিওটাৰে হানি হয়।

৪৭। উপকাৰীজনৰ প্ৰতুপকাৰ সাধিব নোৱাৰিলে সকলো ধৰ্ম লোপ পায়, আৰু গুণী পুৰুষৰ লগত মিত্ৰতা নাশ হলে মহা অৰ্থনাশ হয়।

৪৮। মিত্ৰৰ কাৰ্য সাধন আৰু সত্যধৰ্মপৰায়ণতা মিত্ৰাৰ্থ সাধনৰ শ্ৰেষ্ঠ গুণ, কিন্তু তোমাৰ স্বামীয়ে এই উভয় গুণকে পৰিত্যাগ কৰি ধৰ্মত স্থিৰ হৈ থকা নাই।

৪৯। তাবাদেৱী, তুমি কাৰ্যাতত্বজ্ঞ, এনেস্থলত আমি কি কৰা উচিত হব, সেই বিষয়ে তুমি তোমাৰ স্বামীক কোৱাটো উচিত।”

৫০। লক্ষ্মণৰ ধৰ্মাৰ্থযুক্ত আৰু মধুৰ কথা শুনি মহুজেন্দ্ৰ পুত্ৰ ৰামৰ কাম সম্পন্ন নোহোৱা বিষয়ে বিশ্বাসপূৰ্ণ বাক্যে তেওঁ আকৌ কলে।

৫১। “হে ৰাজপুত্ৰ, আপোনাৰ কোপৰ সমৰ্থ উপস্থিত হোৱা নাই, তদুপৰি বন্ধুজনৰ ওপৰত ক্ৰোধ কৰাটো আপোনাৰ পক্ষে কোনোপধ্যে যুক্ত নহয়, বিশেষকৈ যিজনে আপোনাৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধিৰ কামনা বৰে তেনেজনে নাজানি যদি কোনো অপৰাধো কৰে, হে বীৰ, তেনে অপৰাধ ক্ষমা কৰা উচিত।

৫২। হে কুমাৰ, আপুনি উৎকৃষ্ট গুণৰ আধাৰ, এতেকে আপোনাতকৈ নিকটজনৰ প্ৰতি আপোনাৰ ক্ৰোধ কিৰূপে সম্ভৱে, আপুনি সতৃপ্তগৰ দ্বাৰা বিভূষিত আৰু তপস্কাৰ আধাৰ, এতেকে আপোনাৰ নিচিনা এজনে কোপৰ বশীভূত হৈছে কিয় ?

৫৩। বান্দৰবীৰ সূত্ৰীৰ বন্ধু ৰামৰ ক্ৰোধৰ যি কাৰণ তাক মই জানো আৰু তেওঁৰ কাৰ্যৰ বাবে যে কাল অতিবাহিত হব ধৰিছে তাকো জানো। আপুনি আমাৰ বাবে যি কৰিছে তাক মই জানো আৰু এই বিষয়ে আমাৰ যি কৰ্তব্য সেইটোও মই জানো।

৫৪। হে নবশ্ৰেষ্ঠ, মদনৰ অসহ প্ৰভাৱৰ কথা মই জানো আৰু সূত্ৰীৰ যাৰ প্ৰতি কামাসক্ত হৈ তেওঁৰ কৰ্তব্যৰ প্ৰতি উদাসীন হৈছে তাকো মই জানো।

৫৫। মদনৰ প্ৰভাৱ প্ৰকৃতৰূপে অবগত হোৱাৰ বুদ্ধি আপোনাৰ এতিয়াও হোৱা নাই, সেই কাৰণেই আপুনি এইদৰে ক্ৰোধৰ বশবৰ্ত্তী হৈছে। কামাসক্ত মানুহে দেশ কাল আৰু সেইদৰে ধৰ্ম অৰ্থ একোলৈকে জ্ঞেয় নকৰে।

৫৬। আপোনাৰ ভ্ৰাতৃস্বৰূপ কপিৰাজ সূত্ৰীৰ এই সময়ত মোৰ কাষতে থাকি লাজ এৰি কামাসক্ত হৈ আছিল, হে বীৰ লক্ষ্মণ, আপুনি তেওঁৰ এই অপৰাধ ক্ষমা কৰক।

৫৭। যি সকল মহৰ্ষি, ধৰ্ম আৰু তপস্কাৰ অভিব্যক্ত তেওঁলোকেও মোহগ্ৰস্ত হৈ কাম প্ৰবৃত্তি চৰিতাৰ্থ কৰিবলৈ ইচ্ছুক হৈ থাকে। সূত্ৰীৰ এজন বান্দৰ, আৰু বজা স্বভাৱে চঞ্চলচিত্ত, এতেকে স্বৰ্ণ ভোগত আসক্ত নহৈ থাকে কেনেকৈ ?”

৫৮। তাৰাই মদবিহ্বল নয়নে অপৰিমিত শক্তি সম্পন্ন লক্ষ্মণৰ ওচৰত মিত্ৰভাৱে স্বামীৰ হিভৰ বাবে বাবে বাবে কবলৈ ধৰিলে।

৫৯। “হে নবোত্তম, আপুনি অহাৰ বহুদিনৰ আগতে আপোনাৰ কাৰ্য সিদ্ধিৰ অৰ্থে কৰিবলগা কামৰ বাবে উত্তোগৰ আদেশ সূত্ৰীৰে দিছেই ;

৬০। সেই আদেশ অনুসৰি নানা পৰ্বত নিবাসী কোটি কোটি মহাবীৰ্যশালী বান্দৰ আহি উগন্ধিত হৈছে।

৫১। হে মহাবাহু, হঠাতে অন্তঃপুৰত প্ৰবেশ নকৰি আপুনি আপোনাৰ সঙ্গীচাৰ বন্ধা কৰিছে, এতিয়া আপুনি ভিতৰলৈ আহক, সজলোকৰ পক্ষে মিত্ৰভাবে পৰ জীৱ মুখদৰ্শন দোষৰ কথা নহয়।”

৬২। তাৰাৰ আদেশ পাই আক নিজেও কাৰ্য্যসিদ্ধিৰ বাবে অমুপ্ৰেৰিত হৈ অবিদ্যম মহাবাহু লক্ষ্মণে অন্তঃপুৰত প্ৰবেশ কৰিলে।

৬৩। তালৈ গৈ লক্ষ্মণে দেখিলে যে বহুমূলীয়া আন্তৰণে আকৃত সোণৰ শ্ৰেষ্ঠ আসনত সূৰ্য্যসদৃশ দীপ্তিমান সুগ্ৰীৱ বহি আছে।

৬৪। দিব্য আভৰণ, মালা আৰু বস্ত্ৰেৰে সুশোভিত হৈ দিব্যকলধাৰী যশস্বী সুগ্ৰীৱ দুৰ্জয় মহেন্দ্ৰ সদৃশ শোভা কৰি আছে।

৬৫। তেওঁৰ চাৰিওফালে দিব্য আভৰণ আৰু মালাৰে বিভূষিত প্ৰাসাদসকল বিৰাজ কৰিছে, তেওঁৰ চকুযুৰি মদৰ জ্বলত বহুবৰ্ণ হোৱাত দেখোঁত তেওঁ কৃতান্তসদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰিছিল।

৬৬। তাৰ পিচত উত্তম স্বৰ্ণ কান্তি বিশিষ্ট বিশালনেত্ৰ বীৰ সুগ্ৰীৱে তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ আসনত বহি প্ৰিয়া ভাৰ্য্যা ৰম্যাক দৃঢ়ভাবে আলিঙ্গন কৰি মহামুভাব আৰু বোচন সৌমিত্ৰিক দেখা পালে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰয়ত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুৰিংশ সৰ্গ

লক্ষ্মণ-সুগ্ৰীৱ সম্বাদ

১। কোনো বাধাবিধিনি নোপোৱাকৈ প্ৰবেশ কৰাৰ পিচতো পুৰুষাশ্ৰিত লক্ষ্মণক জুহু হৈ থকা দেখি সুগ্ৰীৱে মনত বৰ আঘাত পালে।

২—৩। ককাদেৱক দুখত সন্তপ্ত দশবৎসজ লক্ষ্মণ নিজ তেজোবলে উদীপ্ত হৈ ক্ৰোধত দীৰ্ঘনিঃশ্বাস পেলাই থকা দেখি কপিপ্ৰবৰ সুগ্ৰীৱ মহেন্দ্ৰৰ অলঙ্কাৰে বিভূষিত ৰজা সদৃশ সোণৰ আসন ভাগ কৰি স্বপুত্ৰক ৰিয় দিলে।

৪। সুগ্ৰীৱ এইদৰে থিয় দিয়াৰ লগে লগে আকাশত পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ লগত উদীয়মান নক্ষত্ৰ-মণ্ডলীৰ দৰে ৰম্য প্ৰভৃতি তেওঁৰ মহাবীৰ্য্যে তেওঁৰ লগতে ৰিয় দিলে।

৫—৬। বহুনেত্ৰ স্ত্ৰীমান সুগ্ৰীৱ হাতবোৰ কৰি লক্ষ্মণৰ ওচৰলৈ আহিল; তেতিয়া মহা কল্পবৃক্ষসদৃশ বিৰাজমান লক্ষ্মণে আন আন নাবীসকলৰ মাজত থকা নক্ষত্ৰবেষ্টিত চন্দ্ৰৰ সদৃশ সুগ্ৰীৱক উদ্দেশ্য কৰি থঙেৰে কবলৈ ধৰিলে।

৭। “যিজন সত্বসম্পন্ন, উত্তমকুলজাত, দয়ালু, জিভেন্দ্ৰিয়, কৃতজ্ঞ আৰু সত্যবাদী তেনেজনহে ৰাজ মহিমাৰে মণ্ডিত হব পাৰে।

৮। কিন্তু যি ৰজাই অধৰ্ম্মক আশ্রয় কৰে আৰু উপকাৰী মিত্ৰজনৰ বাবে কৰা প্ৰতিজ্ঞা পালন নকৰে তাতকৈ নিৰ্ভৰ আৰু কোন হব পাৰে?

৯। এটা ঘোঁৰাৰ কাৰণে মিছাৰ আশ্রয় ললে তেওঁ এশ ঘোঁৰা বধৰ দোষভাগী হয়, সেইদৰে এটা গৰুৰ বাবে মিছা কলে, হাজাৰ গোবধৰ ভাগী হয়, কিন্তু কোনো এজন মানুহৰ বাবে মিথ্যাবাদী হলে তেওঁ নিজ আৰু আত্মীয়স্বজন সকলোৰে পুণ্য নাশ কৰে।

১০। আগতে মিত্ৰৰ দ্বাৰা উপকৃত হৈ, যি জনে তাৰ প্ৰত্যুপকাৰ নকৰে, হে বান্দৰাধিপতি তেওঁ কৃতঘ্ন আৰু বধ্য।

১১। হে কপিৰাজ, শুনা সৰ্বলোকনমস্কৃত ব্ৰহ্মাদেৱে কৃতঘ্নজনক দেখি খঙতে এইদৰে উক্তি কৰিছে।

১২। ‘সাধুলোক সকলে গোঘাতী, স্তৰাপায়ী, চোৰ, ব্ৰতভঙ্গকাৰী-সকলোৰে প্ৰতি নিষ্কৃতিৰ এটা উপায় বিহিত কৰিছে কিন্তু কৃতঘ্নজনৰ উদ্ধাৰৰ কোনো উপায় দিয়া নাই।’

১৩। হে কপিপ্ৰবৰ, তুমি অভদ্ৰ, কৃতঘ্ন আৰু মিথ্যাবাদী, যিহেতু পূৰ্বতে ৰামৰ দ্বাৰা উপকৃত হৈ তুমি তাৰ প্ৰত্যুপকাৰ একো কৰা নাই।

১৪। হে কপিপ্ৰবৰ, তুমি ৰামৰ দ্বাৰা উপকৃত হৈ প্ৰত্যুপকাৰ কৰিব খুজিলে সীতাৰ অশ্বেষণ বিষয়ে যত্ন কৰা উচিত।

১৫। কিন্তু তুমি গ্ৰাম্যস্থত আসক্ত হৈ তোমাৰ প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গ কৰিছা। ভেকুলীৰ দৰে শব্দকাৰী সাপক যিদৰে মানুহে চিনিব নোৱাৰে ৰামেও সেইদৰে তোমাক চিনিব পৰা নাছিল।

১৬। তুমি দুৰাশ্ৰয় আৰু পাপমতি, মহাভাগ মহাশয় ৰামে তোমাৰ দুখ বুজি পাই কিকিদ্ধা ৰাজ্য তোমাক অৰ্পণ কৰিলে।

১৭। বৰ্ত্তমানে যদি তুমি মহাশয় ৰামৰ এই উপকাৰৰ প্ৰত্যুপকাৰ নকৰা, তেন্তে এতিয়াই তীক্ষ্ণ তীৰৰ দ্বাৰা বিদ্ধ হৈ নিহত হোৱাৰ পিচত বালীৰ লগত সাক্ষাৎ কৰিবা।

১৮। যি বাটেদি বালীয়ে গতি কৰিছিল সেই বাট এতিয়াও বন্ধ হোৱা নাই। এতেকে হে স্বগ্ৰীব, তুমি তোমাৰ প্ৰতিজ্ঞা ৰাখা, বালীৰ পথ অনুসৰণ নকৰিবা।

১৯। তুমি ইক্ষাকুপ্ৰবৰ ৰামৰ ধনুনিৰ্ম্মুক্ত বজ্ৰদৃশ শৰ চাবলৈ ইচ্ছা নকৰিবা, ভেটিয়াহলে তুমি মনৰ স্বেচ্ছাৰে কৰি থাকিব পাৰিবা, ৰামৰ কাৰ্য্য উপেক্ষা কৰাৰ কথা মনেৰেও নাভাবিবা।

॥ ইতি কিকিদ্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুষ্টিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চত্রিংশ স্কন্ধ

লক্ষ্মণৰ প্ৰতি ভাৰাৰ সান্ত্বনাপূৰ্ণ বাক্য

১। তেজোবলে প্ৰদীপ্ত সৌমিত্ৰিষে এইদৰে কৈ থাকোতে চন্দ্ৰাননা ভাৰাই তেওঁক কবলৈ ধৰিলে, “লক্ষ্মণ আপুনি এইদৰে কোৱাটো উচিত হোৱা নাই।

২। বান্দবৰাজ স্ত্ৰীৰে বিশেষকৈ আপোনাৰ পৰা এনে কঠোৰ বাক্য শুনিবলৈ আশা নকৰে।

৩। হে বীৰ, স্ত্ৰীৰ অকৃতজ্ঞ, শঠ অথবা নিদাকৰ্ণ নহয়, এই কপীশ্বৰ মিথ্যাবাদী অথবা কুটিলো নহয়।

৪। ৰাক্ষেত্ৰত আনে কৰিব নোৱাৰা যি উপকাৰ ৰামে লাভিছে তাক এই বীৰ স্ত্ৰীৰে পাহৰা নাই।

৫। হে পবনপু, অকল ৰামৰ অনুগ্ৰহতে স্ত্ৰীৰ কীৰ্ত্তি চিৰদিনীয়া বান্দব ৰাজ্য আৰু লগতে কমা আৰু মোক লাভ কৰিছে।

৬। আগতে বহুত দুখ ভোগ কৰি পিচত উত্তম ভোগৰ অধিকাৰী হৈ মূনি বিশ্বামিত্ৰৰ দৰে তেওঁ উপস্থিত সময়ৰ কথা গম ধৰিব পাৰা নাই।

৭। ধৰ্ম্মাশ্ৰমী মহামুনি বিশ্বামিত্ৰই দহ বছৰকাল ঘৃতাচীৰ লগত আসক্ত হৈ থকাৰ পিচত সেই দহ বছৰকাল এটা মাত্ৰ দিন বুলিহে অনুমান কৰিছিল।

৮। বিশ্বামিত্ৰ কালজ্ঞসকলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ আৰু মহাতেজস্বী হৈও যিহেতু কাল অতীত হোৱাৰ কথা গম ধৰিব পৰা নাছিল, এানন্দত তেওঁতকৈ যিজন নীচ তেনে জনৰ কথা কবলৈ আৰু কি আছে?

৯। স্ত্ৰীৰ দেহধৰ্ম্মৰ বশীভূত, পৰিশ্ৰান্ত আৰু কামভোগত অহৃষ্ট, এতেকে ৰামে তেওঁক কমা কৰা উচিত।

১০। ভ্ৰাতৃ: লক্ষ্মণ, আপুনি কথাৰ স্থান্ধিত অৰ্থ বুজিলে সাধাৰণ জনৰ নিচিনাকৈ হঠাতে ক্ৰোধৰ বশীভূত নহব, আনপক্ষে তেওঁক কমা কৰাটোহে উচিত হব।

১১। হে পুৰুষশ্ৰেষ্ঠ, আপোনাৰ নিচিনা সন্তুণ্ডগম্ভীৰ পুৰুষসকলে নতবা নিচিনাকৈ হঠাতে ক্ৰোধৰ বশবৰ্ত্তী নহয়।

১২। মই ঐকান্তিক ভাবে স্ত্ৰীৰ হকে আপোনাক প্ৰসন্ন কৰিবলৈ বিচাৰিছোঁ। তীব্ৰ অসন্তুষ্টিৰ পৰা আপোনাৰ মনত যি ক্ৰোধ উৎপন্ন হৈছে আপুনি সেই ক্ৰোধ পৰিত্যাগ কৰক।

১৩। মই জানো যে ৰামৰ ক্ৰীড়িৰ কাৰণে স্ত্ৰীৰে কথা, মোক, অন্নদক, ধন-ৰাজ্য আৰু পুত্ৰ আদি সকলোকে পৰিত্যাগ কৰিব পাৰে।

১৪। সেই বান্ধুসাধকক বধ কৰি শশাঙ্কক ৰোহিণীৰ লগত লগ লগাই দিয়াৰ নিচিনাকৈ স্ত্ৰীৰে ৰামক সীতাৰ লগত লগ লগাই দিব।

১৫। লঙ্কাত কোটি কোটি বান্ধুস আছে। সিহঁতক এৰিও আৰু ছয়ত্ৰিশ অযুত ছয়ত্ৰিশ হাজাৰ আৰু ছয়ত্ৰিশ শ বান্ধুস আছে।

১৬। কামৰূপী দুৰ্দ্ধৰ্য এই বান্ধুসবোৰক বধ নকৰাকৈ মৈথিলীহৰণকাৰী ৰাবণক বধ কৰাটো সম্ভৱ নহব।

১৭। লক্ষ্মণ, ৰাৱণ কুব্জৰক্ষা, বিশেষকৈ স্ত্ৰীৰৰ সহায় নহলে ৰণত এই বান্ধুসবোৰক বধ কৰিব পৰা নহব।

১৮। বান্ধুসকলৰ গৰাকী বালীয়ে এই সকলো কথা জানিছিল, তেওঁৱেই মোক এই সকলো কথা কৈছিল, মই নিজে এই কথা কোৱা নাই, তেওঁৰ পৰা শুনিহে কৈছোঁ।

১৯। ইতিমধ্যে আপোনাৰ সহায়ৰ কাৰণে যুদ্ধৰ বাবে বহুত শ্ৰেষ্ঠ বান্ধুসকল অনাবলৈ মুখ্য বান্ধুসকলক পঠিওৱা হৈছে।

২০। বান্ধুৰাজ স্ত্ৰীৰে ৰাঘৱৰ কাৰ্য্যসিদ্ধিৰ অৰ্থে মহাবলী আৰু বিক্ৰমশালী সেই বান্ধুৰ সমূহৰ অপেক্ষা কৰিয়ে ইয়াৰ পৰা ওলাই যোৱা নাই।

২১। হে সৌমিত্ৰ, পূৰ্বতে স্ত্ৰীৰে যি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল সেই প্ৰতিজ্ঞা অনুসৰি আজিয়েই মহাবলশালী সেই বান্ধুৰবৰ্গ আহি পোৱাৰ কথা।

২২। হে অৰিন্দম, আপুনি কোপ পৰিত্যাগ কৰক, হেজাৰ হেজাৰ ভালুক, শ কোটি গোলাজুল আৰু বেবা কোটি প্ৰদীপ্ত তেজঃশালী আন আন বান্ধুৰ আজিয়েই আপোনাৰ ওচৰত উপস্থিত হব।

২৩। আপোনাৰ এই মুখ আৰু ক্ৰোধতে পৰিপূৰ্ণ ৰঙা চকুযুৱীৰ পিনে চাই, পূৰ্বৰ ভয়তে (বালীবধৰ বাবে) শঙ্কিত হৈ থকা বান্ধুৰ বহুসকলে মনত শান্তি লাভ কৰিব পৰা নাই।”

॥ ইতি কিকিদ্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষট্ৰিংশ সৰ্গ সুগ্ৰীৱ-লক্ষ্মণ সম্বাদ

১। তাৰাই এইদৰে কোৱাত মুহুৰ্ত্তাবলম্পন্ন লক্ষ্মণে তাৰাৰ শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণ, বিনীত আৰু ধৰ্ম্মসম্মত কথাখিনি সেইদৰে গ্ৰহণ কৰিলে।

২। তাৰাৰ কথাখিনি এইদৰে গৃহীত হোৱাৰ পিচত বান্দৰদলগতি সুগ্ৰীৱে শৰীৰৰ পৰা তিতা কাপোৰ গুচাই ধোৱাৰ নিচিনা লক্ষ্মণৰ পৰা উৎপন্ন ভয়ৰ ভাব মনৰ পৰা আঁতৰাই ধলে।

৩। তাৰ পিচত তেওঁৰ ডিঙিত আৰি লাৱা বহুগুণযুক্ত বৃহৎ বিচিত্ৰ মালাধাৰি ছিটি পেলাই কপিৰাজ সুগ্ৰীৱ মদশূল হল।*

৪। তেতিয়া কপিশ্ৰেষ্ঠ সুগ্ৰীৱে বিনীত ভাবে মহাবলী লক্ষ্মণক হৰ্ষাধিত কৰি কবলৈ ধৰিলে।

৫। 'হে সৌমিত্ৰ, মোৰ স্ত্ৰী, কীৰ্ত্তি আৰু চিৰন্তন কপিৰাজ্য সকলো নষ্ট হৈছিল। বাৰাৰ অনুগ্ৰহতে এই সকলো মই আকৌ পালোঁ'।

৬। হে নৃপাঙ্গজ, নিজ কৰ্ম্মগুণে স্বাত তেনে এজন পুৰুষৰ উপকাৰৰ কি কল্যাণ প্ৰত্যুকাৰো কৰিবলৈ কোন সমৰ্থ হ'ব পাৰে?

৭। মোৰ নামমাত্ৰ সহায় লৈ ধৰ্ম্মাঙ্গা বাঘাৰ নিজ শক্তিবলে বাঘকো বধ কৰিব আৰু সীতাকো লাভ কৰিব।

৮। যিজনে এপাত শৰেৰে সাত জোপা ডাঙৰ গছ, পৰ্কত আৰু পৃথিৱী বিদীৰ্ণ কৰিব পাৰিছিল, তেনেজনক সহায় কৰাৰ কথা আৰু কি হ'ব পাৰে?

৯। লক্ষ্মণ, যাৰ ধনুৰ টকাৰৰ মহান শৰতে পৰ্কতে সৈতে পৃথিৱী কম্পিত হৈ উঠে তেনে এজনৰ সহায়ৰ কি প্ৰয়োজন?

১০। হে নৰশ্ৰেষ্ঠ, নৰেন্দ্ৰ ৰামচন্দ্ৰই সদলবলে উপস্থিত তেওঁৰ শত্ৰু বাঘক বধ কৰিবলৈ যোৱাৰ সময়ত মই তেওঁৰ অনুগমনগাত্ৰহে কৰিম।

১১। বিশ্বাস বা প্ৰণয়ভাৱৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি যদি নকৰিবলগীয়া কোনো কাৰ্য কৰোঁ, তৃত্যব সেই দোষ মাৰ্জ্জনীয়, কিয়নো এনে কোনো তৃত্য নাই যি অপৰাধ নকৰাকৈ থাকে।"

১২। মহাত্মা সুগ্ৰীৱে এইদৰে কোৱাত, লক্ষ্মণ পৰম স্ত্ৰীত হৈ চেনেহতে তেওঁক কলে।

* মালাধাৰী ডিঙত থকা কালত শৰীৰৰ ভিতৰত এটা মহোদত্ততাব ভাৱ চলি আছিল। মালাধাৰী হিদি পেলাওঁৱৰ লগে লগে সেই ভাৱ আঁতৰিল আৰু সুগ্ৰীৱ লাভ হল।

১৩। “হে কপিৰাজ হুগ্ৰীৰ, তোমাৰ নিচিনা বিশেষভাবে বিনীত এজনক নাথস্বৰূপ পাই জ্যেষ্ঠ ৰামচন্দ্ৰ সকলোপিনে নাথযুক্ত হৈছে।

১৪। হে হুগ্ৰীৰ, তোমাৰ যি প্ৰভাৱ আৰু তুমি যেনে শুকাচাৰী, অকল তুমিষে মাত্ৰ কপিৰাজ্যৰ অত্যাংকষ্ট ত্ৰী উপভোগ কৰাৰ উপযুক্ত।

১৫। হুগ্ৰীৰ, তোমাক সহায় স্বৰূপে পাই ৰাম আজি প্ৰতাপান্বিত হৈছে, তেওঁ যে অতি সোনকালে শত্ৰু বধ কৰিব পাৰিব তাত কোনো সংশয় নাই।

১৬। হুগ্ৰীৰ, তুমি ধৰ্ম্মজ্ঞ, কৃতজ্ঞ আৰু যুদ্ধত অপৰাজুত, তুমি যি কলা সি তোমাৰ পক্ষে উপযুক্ত হৈছে।

১৭। পৰস্পৰৰ সামৰ্থ্যৰ বিষয়ে, মোৰ জ্যেষ্ঠভ্ৰাতা ৰাম আৰু তুমি ভিন্ন আন কোন বিদ্বান জনে এনে ভাবে কব পাৰে ?

১৮। হে কপিপ্ৰবৰ, তুমি বল আৰু বিক্ৰমত ৰামৰ সমান, দৈবই হে তোমাক সহায়স্বৰূপে পঠাইছে।

১৯। হে বীৰ, কিন্তু তুমি ততালিকে মোৰ লগত ইয়াৰ পৰা ওলাই গৈ ভাৰ্য্যা অপহৰণ দ্ব্যত দ্ব্যিত তোমাৰ মিত্ৰ ৰামক সাহসনা দিয়াগৈ।

২০। শোকাভিভূত ৰামৰ উক্তি শুনি যি কৰ্কশবাক্য তোমাক কলো, সে সখা, তুমি যেন সেইখিনি ক্ৰমা কৰা।’

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষট্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

সপ্তত্ৰিংশ সৰ্গ

হনুমানৰ প্ৰতি সুগ্ৰীবৰ নিৰ্দেশ

১। মহাত্মা লক্ষ্মণে এইদৰে কোৱাত হুগ্ৰীবে ওচৰতে থকা হনুমানক কলে :—

২—১। “হনুমান, মহেন্দ্ৰ, হিমালয়, বিষ্ণু, কৈলাস আৰু শুভ্ৰশিখৰবিশিষ্ট মন্দ্ৰ—
এই পাঁচ পৰ্ব্বতত, পশ্চিমফালে সমুদ্ৰান্ত প্ৰদেশত ভৰুণ আদিত্যসম দীপ্তিমান্ অস্তাচল পৰ্ব্বতসমূহত আৰু সাঙ্ঘ্য মেঘসদৃশ আদিভ্যতৰ্বন উদয়াচলত আৰু পদ্মাচলত যিবোৰ ভীম-পৰাক্ৰমশালী বান্দৰ বাস কৰি আছে সেইবোৰক আৰু সেইদৰে নীলমেঘাত গজেন্দ্ৰসম পৰাক্ৰমী যিবোৰ বান্দৰ অঞ্জন পৰ্ব্বতত আছে সিহঁতক, মহাশৈল-শুভাবাসী স্বৰ্ণকান্তি বান্দৰ সমূহক, যিসকলে মেকপৰ্ব্বতৰ ওচৰত ধূত্ৰগিৰি পৰ্ব্বতত বাস কৰি আছে সিহঁতক, যিসকল ভীমবেগশালী ভৰুণাদিত্য বৰ্ণাত বান্দৰে যশু আৰু মৈবেয় বহু পান কৰি মহাকণ পৰ্ব্বতত

আছে সিহঁতক, ইয়াৰ উপৰিও যিসকল বান্দৰ স্বৰূপ, স্ত্ৰী বনপ্ৰদেশত আৰু ভাপসকলৰ বৰ্ণনীয় আশ্ৰমসমূহত আৰু চাৰিওফালে বনান্ত প্ৰদেশত বাস কৰি আছে সিহঁতক—সৰ্বত্ৰে সৰ্বত্ৰ পৃথিৱীত য'ত যিবোৰ বান্দৰ আছে সকলোকে, বেগবন্তৰ বান্দৰ সমূহক পঠিয়াই সাম দানাদি উপাৰ্যৰ দ্বাৰা অতি শীঘ্ৰে ইয়ালৈ অনাৱা।

১০। ইয়াৰ আগতে যি সকল মহাবেগশালী বান্দৰ মোৰ আজ্ঞা অনুসৰি পঠোৱা হৈছিল, তেওঁলোককো পুনৰ স্বৰাশিত কৰিবলৈ আন আন মুখ্য বান্দৰ সমূহ পঠিওৱা।

১১। যি সকল মুখ্য মুখ্য বান্দৰ এতিয়াও কামাসক্ত হৈ আছে অথবা সিহঁতৰ দীৰ্ঘস্থিতিৰ কাৰণে আহি উপস্থিত হ'ব পৰা নাই তুমি সিহঁতক বেগেতে ইয়ালৈ আন।

১২। মোৰ আদেশ মতে দহদিনৰ ভিতৰত যি যি বান্দৰ আহি ইয়াত উপস্থিত নহ'ব ৰাজাজ্ঞা অবমাননাকাৰী হুৱায়। সেই বান্দৰসমূহ বধৰ যোগ্য হ'ব।

১৩। বৰ্তমান মোৰ শাসনত থকা বান্দৰ সমূহৰ ভিতৰত শ, হাজাৰ অথবা কোটি সংখ্যক বান্দৰ সৈন্তসংগ্ৰহৰ বাবে ওলাই যাওক।

১৪। মোৰ আদেশ অনুসৰি ঘোৰাকৃতি মুখ্য মুখ্য বান্দৰগণে য'ত অথবা পৰ্ব্বত-সদৃশ হৈ আকাশ টাকি পৰি এতিয়াই ইয়াৰ পৰা ওলাই যাওক।

১৫। প্ৰধান প্ৰধান সেই বান্দৰবোৰ জি নিজ গাভৰু বিষয়ে সম্পূৰ্ণ অভিজ্ঞ, এতেকে মোৰ নিৰ্দেশ মতে অতি দ্ৰুততৰ গতি অবলম্বন কৰি তেওঁলোক ওলাই গৈ পৃথিৱীৰ সকলো ঠাইৰ পৰা বান্দৰসমূহক সংগ্ৰহ কৰি আনক গৈ।

১৬। বায়ুপুত্ৰ হুমানো স্ত্ৰীৰ আজ্ঞা পাই পৰাক্ৰমশালী বান্দৰসমূহক চাৰিওফালে পঠিয়াই দিলে।

১৭। ৰাজ-আজ্ঞা পাই অতি অল্প সময়ৰ ভিতৰতে বান্দৰগণ পক্ষী আৰু নক্স মণ্ডলীৰ পথ লৈ আকাশত বিয়পি পৰিল।

১৮। আৰু সমুদ্ৰ, পৰ্ব্বত, বন, সবোবৰ য'ত যিমান বান্দৰ আছিল সকলোকে বাঘৰ কাৰ্য্য সাধিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা দিলেগৈ।

১৯। বান্দৰসমূহ বান্দৰৰাজ স্ত্ৰীৰ ভয়তে অস্থিৰ এতেকে মৃত্যুৰ অধিপতি যম-সদৃশ তেওঁৰ আজ্ঞা পোৱা মাত্ৰকে যথাস্থানত উপস্থিত হ'লহি।

২০। অজ্ঞান পৰ্ব্বতৰ পৰা তিনি কোটি কৃষ্ণকায় মহাবলশালী বান্দৰ আহি য'ত বাঘৰ বাঘ বাস কৰি আছিল তাত উপস্থিত হ'ল।

২১। যি পৰ্ব্বতত স্ত্ৰী অত বায়, তাত বাস কৰি থকা তপ্তকাকন সদৃশ কান্তিৰিণিট দহ কোটি বান্দৰ তাৰ পৰা ওলাই আহিল।

২২। সেইদৰে কৈলাস শিখৰৰ পৰা সিংহৰ কেশৰ সদৃশ বৰ্ণবিৰিট কোটি কোটি বান্দৰ আহিল।

২৩। যি সকল বান্দৰ কলমূল খাই হিৰালয় পৰ্ব্বতত বাস কৰি আছিল, তাৰপৰা আহিল হেজাৰ হেজাৰ।

২৪। যি সকল কৃষ্ণবৰ্ণ মুখবিশিষ্ট বান্দৰ বিদ্য পৰ্ব্বতত আছিল, ভীমকৰ্ম্ম। ভয়ঙ্কৰ মুৰ্ত্তি হাজাৰ কোটি সেই বান্দৰ তাৰ পৰা ওলাই আহিল।

২৫। নাৰিকেল ভোজী যিবোৰ বান্দৰ ক্ৰীৰসাগৰৰ বেলাভূমিৰ ভালবনত বাস কৰি আছিল তাৰ পৰা যে কিমান আহিল তাৰ সংখ্যাই নাই।

২৬। এইদৰে বন, গছৰ, নদী, আদিৰ পৰা মহাবলশালী বান্দৰসেনা আকাশ ঢাকি সূৰ্য্যৰ ৰশ্মি পান কৰিহে যেন তাত উপস্থিত হবলৈ ধৰিলে।

২৭। যি সকল বান্দৰে আন সকলো বান্দৰক খৰখেদা লগাবলৈ গৈছিল, হিমালয় পৰ্ব্বতত তেওঁলোকে এজোপা মহান বৃক্ষ দেখা পালে।

২৮। পুৰণি কালত পৰম পবিত্ৰ সেই গিৰিবৰত সকলো দেবতাৰ মনত সন্তোষ লগাই অতি মনোৰম এটা মাহেশ্বৰ যজ্ঞ সম্পন্ন কৰা হৈছিল।

২৯। এই যজ্ঞৰ আহুতিস্বৰূপ অৰ্পিত অন্নাদি দ্ৰব্যৰ শ্ৰোতৰ পৰা উৎপন্ন অমৃত সদৃশ স্মিষ্ট ফল আৰু মূল বান্দৰবোৰৰ চকুত পৰিল।

৩০। যজ্ঞান্নৰ পৰা উৎপন্ন মনোহৰ দিব্য ফলমূল যেয়ে এবাৰ খাইছে তেওঁ এমাহলৈ অনাহাৰে থাকিও পবিত্ৰ হৈ থাকে।

৩১। প্ৰধান প্ৰধান ফল হাবী বান্দৰগণে দিব্য ফলমূল আৰু ওষধিবোৰ তাৰগৰা সংগ্ৰহ কৰি আনিলে।

৩২। সূৰ্য্যীৰ প্ৰীতিৰ অৰ্থে স্নগন্ধি পুষ্পও সেই যজ্ঞস্থলৰ পৰা বান্দৰবোৰে গোটাই আনিলে।

৩৩। এইদৰে শ্ৰেষ্ঠ শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰগণে পৃথিৱীত থকা সকলো বান্দৰকে লৰালৰিকৈ অহাৰ বাবে অনুপ্ৰেৰণা দি দলদমুহৰ আগে আগে তেওঁলোক আহিব ধৰিলে।

৩৪। মুহূৰ্ত্ত কালৰ ভিতৰতে শীঘ্ৰগামী বান্দৰবোৰ স্বৰাঘিত হৈ কিকিদ্ধা নগৰত, সূৰ্য্যীৰ য'ত আছিল তাত উপস্থিত হলহি।

৩৫। তাত উপস্থিত হৈ সিহঁতে ফল, মূল, ওষধি আৰু আন যি যি দ্ৰব্য আনিছিল, সকলোকে উপহাৰ হিচাপে সূৰ্য্যীৰ ওচৰত দাঙি ধৰি এইদৰে কলে।

৩৬। “পৰ্ব্বত, নদী বন আদিত যিমানবোৰ বান্দৰ বিয়পি পৰি আছিল আপোনাৰ আদেশ অনুসৰি তেওঁলোক সকলো আহি আপোনাৰ ওচৰত উপস্থিত হৈছে।”

৩৭। বান্দৰ সকলৰ অধিপতি সূৰ্য্যীৰে এই কথা শুনি পৰম প্ৰীত হল আৰু তেওঁলোকে যি যি উপঢৌকন আনিছিল সেই সকলোবোৰ গ্ৰহণ কৰিলে।

॥ কিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টাংশ সৰ্গ লক্ষণ আৰু সূত্ৰীৰ বামৰ লগত সন্ধ্যা

১। বান্দৰসকলে অনা উপহাৰ গ্ৰহণ কৰি সূত্ৰীবে তেওঁলোকক সাস্থনা দি বিদায় দিলে।

২। হাজাৰে হাজাৰে কৰ্মপটু বান্দৰক বিদায় দি উঠি সূত্ৰীবে নিজে নিজে কুত্ৰাৰ্থ হোৱা যেন পালে আৰু মহাবলশালী বাঘবৰো কাম সফল হোৱা বুলি ধৰি ললে।

৩। তেতিয়া লক্ষণে ভীমবলী কপিপ্ৰেষ্ঠ সূত্ৰীৰৰ অন্ত আনন্দ ওপজাই স্নেহ আৰু বিশ্বাসপূৰ্ণ ভাবে কলে,

৪—৫। “হে সোম্য আপোনাৰ অভিকচি হলে এতিয়া কিঙ্কিৰাৰ পৰা ওলাই পৰক।’
লক্ষণৰ স্মধুৰ এই বাক্য শুনি সূত্ৰীবে পৰমপ্ৰীত হৈ কলে “সেয়ে হওক এই ওলাওঁ।
আপুনি যি কয় মই তাতেই আছোঁ।”

৬। শুভলক্ষণ লক্ষণক এইদৰে কৈ, সূত্ৰীবে তাৰা প্ৰভৃতি তেওঁৰ মহিষীবৰ্গক বিদায় দিলে।

৭। তাৰ পিচত সূত্ৰীবে তেওঁৰ মুখ্য বান্দৰ সকলক ওচৰ চাপি আহিবলৈ মাতিলে।
সূত্ৰীৰৰ কথা শুনি বান্দৰগণ তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিল।

৮—১৩। মহিষীগণ উপস্থিত থকা অবস্থাতো যি সকলে বজাক নেখা কৰিব পাৰে
তেনে বিধৰ বান্দৰগণে বজাজলি হৈ তাত থিয় দিয়াত সূৰ্যাসদৃশ প্ৰভাশালী বজা সূত্ৰীবে
সিঁহঁতক কলে “অতি শীঘ্ৰে তোমালোকে মোৰ শিবিৰাধন আন।” তেওঁৰ আজ্ঞা শুনাযাত্ৰকে
শীত্ৰগামী বান্দৰগণে তেওঁৰ ধুনীয়া শিবিৰাধন তালৈ আনিলে, তেতিয়া বান্দৰবাজে শিবিৰা
আহি পোৱা দেখি, স্মিতানন্দন লক্ষণক কলে “লক্ষণ বেগেতে এই শিবিৰাত আৰোহণ
কৰ।” এই বুলিকৈ বহুবান্দৰে পৰিৱৃত সূৰ্যাসদৃশ উজ্জল স্বৰ্ণময় শিবিৰাত লক্ষণে সৈতে
তেওঁ আৰোহণ কৰিলে। তেওঁৰ মূৰৰ ওপৰত ওজ্জ্বল ছত্ৰ ধাৰণ কৰা হল, ওজ্জ্বল চামৰৰ
ঘাৰ। তেওঁক ব্যাজন কৰিলে আৰু স্তুতিবাদকণে শঙ্খ আৰু ভেৰীৰ নাদেৰে তেওঁক
অভিনন্দিত কৰিলে।

১৪—১৬। সৰ্বপ্ৰেষ্ঠ ৰাজ্যপ্ৰী লাভ কৰি শত শত তীক্ষ্ণদৰাবী বান্দৰৰ ঘাৰা
পৰিৱৃত হৈ যি ঠাইত বাঘচক্ৰই বাস কৰি আছিল তেওঁ তালৈ প্ৰস্থান কৰিলে। এইদৰে
গৈ বামৰ উৎকৃষ্ট বাসভূমিত উপস্থিত হৈ মহাভেজখী সূত্ৰীৰ লক্ষণে সৈতে শিবিৰাৰ পৰা
নামিল। পিচত বাঘচক্ৰৰ ওচৰ চাপি হাতযোৰ কৰি তাত বৈ থাকিল।

১৭—১৯। সূত্ৰীবে এইদৰে কুত্ৰাজলিপুটে থকা দেখি বান্দৰবোৰেও সেইদৰে হাত-
যোৰ কৰি বস। তেতিয়া পঞ্চজকলিপূৰ্ণ সৰোবৰ সদৃশ বান্দৰসকলৰ সন্ধান নৈ

সমাবেশ দেখি বাম স্ত্রীৰ ওপৰত প্ৰসন্ন হল। তাৰ পিচত মূৰেৰে বামৰ পাদস্পৰ্শ কৰি স্ত্রীৰে দীঘল দি পৰাত বামে তেওঁক তুলি ললে, আৰু বান্দৰ ৰাজৰ প্ৰতি স্নেহ আৰু সন্মান দেখুৱাই তেওঁক আলিঙ্গন কৰিলে। আলিঙ্গন কৰি ধৰ্ম্মাত্মা বামে কলে 'বহক'।

২০—২৪। স্ত্রীৰে মাটিত আসন গ্ৰহণ কৰাত বামে তেওঁক কবলৈ ধৰিলে, "হে সখা যি মানুহে কামৰ বিভাগ অমূল্যৰি যথাকালত ধৰ্ম্ম, অৰ্থ আৰু কামক সেৱা কৰে তেওঁৰেই প্ৰকৃত ৰজা, কিন্তু যিজনে ধৰ্ম্ম আৰু অৰ্থ পৰিত্যাগ কৰি অকল কামকে সেৱা কৰে তেওঁ গছৰ ডালত নিদ্ৰামগ্ন হৈ মাটিলৈ পৰি যোৱা জনৰ দৰে পিচতহে তাৰ ফল বুজিব পাৰে। যি ৰজাই শত্ৰুকুল বিনাশ কৰি মিত্ৰ সংগ্ৰহত ৰত হয়, সেইজন ৰজাই ত্ৰিৱৰ্গ সাধনৰ ফলভাগী হৈ ধৰ্ম্মৰ অধিকাৰী হয়। হে শত্ৰুনিহন, বৰ্ত্তমানে আমাৰ উদ্ধোগৰ কাল উপস্থিত, এতেকে এই সময়ত আপুনি আপোনাৰ মন্ত্ৰীৱৰ্গ আৰু বান্দৰগণৰ লগত আলোচনা কৰক।" বামে এইদৰে কোৱাত স্ত্রীৰে তেওঁক কলে।

২৫—২৬। "হে মহাবাহু, মোৰ শ্ৰী, কীৰ্ত্তি আৰু চিৰদিনীয়া কপিৰাজ্য নষ্ট হৈছিল হে দেৱ, পিচত আপোনাৰ আৰু আপোনাৰ ভাতা লক্ষ্মণৰ অনুগ্ৰহত মই সেই সকলোকে পুনঃ ঘূৰাই পালোঁ। হে বিজয়ীপ্ৰবৰ, যিজনে উপকৃত হৈ তাৰ প্ৰত্যুপকাৰ নকৰে সিয়েই পুৰুষসকলৰ ভিতৰত ধৰ্ম্মদুষক।

২৭। হে শত্ৰুনিহন, মোৰ এই মুখ্য মুখ্য বান্দৰগণে পৃথিৱীৰ বলশালী সকলে বান্দৰকে মাতি আনি ইয়াত উপস্থিত হৈছে।

২৮—২৯। ঘোৰমুৰ্ত্তি ভালুক, বীৰ বান্দৰগণ আৰু গোলাজুল বান্দৰগণ সকলোৰে কান্তাৰ, বন আৰু দুৰ্গম পথৰ অভিজ্ঞ। ৰাঘৱ, এই বান্দৰগণ দেৱতা আৰু গন্ধৰ্ব্বগণৰ পুত্ৰ, সকলোৰে কামৰূপী, বৰ্ত্তমানে নিজ নিজ সৈন্যগণৰ দ্বাৰা পৰিতৃত হৈ পথত বৈ আছে।

৩০—৩৩। হে পৰম্প, শই শই হাজাৰে হাজাৰে, কোটিয়ে কোটিয়ে, অযুতে অযুতে শত্ৰুই শত্ৰুই, অৰ্কদে অৰ্কদে, মধ্য মধ্য, সমুদ্ৰে সমুদ্ৰে, পৰাৰ্দ্ধে পৰাৰ্দ্ধে মহেন্দ্ৰ সমবিক্ৰম শীল, মেঘ আৰু পৰ্ব্বতসম কাষবিশিষ্ট মেক আৰু বিজ্ঞাপৰ্ব্বতবাসী বান্দৰ আৰু বান্দৰ দলপতিগণ এতিয়াই আহি পৰিব। ইহঁতেই যুদ্ধত ৰাক্ষসৰ লগত যুজিবলৈ আপোনাৰ অনুগমন কৰিব আৰু ৰণত ৰাৱণক বধ কৰি মৈথিলীক উদ্ধাৰ কৰি আনিব।"

৩৪। স্ত্রীৰে এই কথা শুনি নৃপাঙ্গল বীৰ্য্যবান ৰামচন্দ্ৰই কপিপ্ৰবৰক তেওঁৰ আদেশৰ বশবৰ্ত্তী হৈ উদ্ধোগপৰাষণ হোৱা দেখি হৰ্ষান্বিত হল আৰু তেওঁৰ নয়ন যুগলে প্ৰফুল্ল নীলোৎপলসদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

॥ কিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টাত্ৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোচত্বাবিংশ সৰ্গ

সুগ্ৰীৱৰ আদেশত সসৈন্যে যুদ্ধপতিগণৰ আগমন

১। সুগ্ৰীৱে এইদৰে কৈ থাকোতে ধাৰ্মিকপ্ৰবৰ ৰামচন্দ্ৰই হাতযোৰ কৰি বৈ থকা সুগ্ৰীৱক বাহুগুলেৰে সাবট মাৰি ধৰি কবলৈ ধৰিলে।

২—৩। “হে সৌম্য, ইন্দ্ৰই যে বাৰিবৰণ কৰে সহস্ৰাংগ সূৰ্য্যই যে আকাশমণ্ডলৰ পৰা অন্ধকাৰ বিদূৰিত কৰে, চন্দ্ৰই যে তেওঁৰ প্ৰভাৱে ৰাত্ৰিকাল সন্নিৱৰ্ত্তন কৰে আৰু তোমাৰ নিচিনা জনে যে মিত্ৰজনৰ প্ৰীতি সম্পাদন কৰে—তাও আচৰিত হ'ব লগা একো নাই।

৪। সৌম্য সুগ্ৰীৱ, তুমি সত্য সত্যবাদী বুলি মই তোমাক জানো এওঁক শোভনীয় সকলো গুণ যে তোমাত বিद्यমান আছে সেটো আশ্চৰ্য্যজনক নহয়।

৫। হে সখা, তোমাক নাথস্বৰূপে পাই মুগ্ধত সকলো শত্ৰুৰ ওপৰত জয় লাভ কৰিছাঁ বুলি ধৰি লৈছাঁ, তুমি মোৰ স্বেচ্ছা আৰু মিত্ৰ এডেকে সকলো প্ৰকাৰে মোক সহায় কৰাটো তোমাৰ পক্ষে বাঞ্ছনীয়।

৬। তাহানি কালত প্ৰবঞ্চনা কৰি পুলোমাৰ কন্যা শচীক হৰণ কৰি নি অমূল্যদানৰ যিদৰে ইন্দ্ৰৰ হাতত নিহত হৈছিল, ৰাক্ষসাদম ৰাবণেও তাৰ নিজৰ বিাশৰ কাৰণেহে মিথিলাৰাজকন্যা সীতাক হৰণ কৰি নিছে।

৭। শত্ৰুনিধনকাৰী ইন্দ্ৰ শচীৰ মহাগৰ্ভিত জনকক যিদৰে বধ কৰিছিল, ময়্য মোৰ ভীক্ৰ শৰণমূহৰ দ্বাৰা অচিৰে সেই ৰাবণক বধ কৰিম। *

৮। ঠিক এনে সময়তে সহস্ৰাংগ সূৰ্য্যৰ অত্যক্ষ কিৰণেৰে পৰিব্যাপ্ত গগনমণ্ডল আচ্ছাদিত কৰি ধূলিবাশি ওপৰলৈ উঠিব ধৰিলে।

৯। অন্ধকাৰ দোষে দূষিত হোৱাৰ কাৰণে দিক সমূহ ব্যাকুল হৈ উঠিল আৰু পৰ্কত বন আৰু কাননে সৈত পৃথিবী কঁপি উঠিল।

১০। তাৰ পিচতে পৰ্কতগদৃশ শৰীৰবিশিষ্ট ভীক্ৰ দন্তযুক্ত মহাবলশালী অসংখ্য বান্দৰ-গণৰ দ্বাৰা সমগ্ৰ ভূমিভাগ পৰিপূৰ্ণ হৈ পৰিল।

১১—১৪। নিমেষৰ ভিতৰতে নদী, পৰ্কত, সমুদ্ৰ আৰু ভিন ভিন বনভাগৰ পৰা শই শই, কোটিয়ে কোটিয়ে বান্দৰৰ দ্বাৰা পৰিকৃত হৈ প্ৰধান প্ৰধান দলপতি সমূহে সৈতে বীৰ শতবলি নামে বান্দৰক উপস্থিত হোৱা দেখা গল। যি সকল বান্দৰ তেওঁৰ লগত আহিছিল,

* অমূল্যদ নামে এটা দানবে হল ঠৈ কৰি পুলোমা দাববৰ অমূল্যত লৈ তেওঁৰ কন্যা ইন্দ্ৰৰ পত্নী শচীক হৰণ কৰি নিয়ে। সেহেই ইন্দ্ৰই পুলোমা আৰু অমূল্যৰ দুয়োকে বধ কৰি শচীক উদ্ধাৰ কৰে—এইয়ে পৌৰাণিক কথাতীকাৰ।

তাৰে কিছুমান তৰুণ আদিভ্যসম প্ৰভাযুক্ত, কিছুমান চন্দ্ৰসম গোৰবৰ্ণ, কিছুমান পদ্ম কেসৰ বৰ্ণাভ আৰু কিছুমান হিমালয় পৰ্বতবাসী শুভ্ৰবৰ্ণ যুক্ত, এনেবিধৰ দহ হেজাৰ কোটি বান্দৰ লগত লৈ শ্ৰীমান শতবলি উপস্থিত হৈছিল।

১৬। তাৰ পিচত স্বৰ্ণ পৰ্বতসম দীপ্তিমান ভাৰাদেবীৰ বীৰ্য্যশালী পিতৃ স্বৰ্ণেণ বহু কোটি বান্দৰ লৈ উপস্থিত হোৱা দেখা গল।

১৭। তাৰ পিচতে আন বহু কোটি বান্দৰৰ লগত কমাৰ পিতৃ স্ত্ৰীৰ শহুৰ তাৰ নামৰ বান্দৰ উপস্থিত হল।

১৭—১৮। হনুমানৰ পিতা পদ্মকেশৰ সদৃশ বৰ্ণবিশিষ্ট তৰুণাদিত্যসম মুখমণ্ডলে শোভিত সৰ্ববানবোস্তম, কপিপ্ৰেষ্ঠ বুদ্ধিমান শ্ৰীযুক্ত কেসৰী বহুসংখ্যক বান্দৰক লগত লৈ অহা দেখা গল।

১৯। গোলাজুলসকলৰ বজা ভীমবিক্ৰমশালী গবাক্ষ কোটিহাজাৰ বান্দৰেৰে পৰিবৃত্ত হৈ তাত উপস্থিত হল।

২০। ভীমবেগী ঋক্ষগণৰ অধিপতি শত্ৰুবিনাশক ধুম্ৰ দুই কোটিহাজাৰ সৈন্ত লগত লৈ তাত লগ লাগিল।

২১। তাৰ পিচতে ঘোৰমুৰ্ত্তি মহাবলী আৰু বীৰ্য্যশালী তিনি কোটি বান্দৰে পৰিবৃত্ত হৈ পনস নামৰ দলপতি তাত আহি পৰিল।

২২। নীল অঞ্জনসম কান্তি বিশিষ্ট মহাকায নীল নামৰ যুধপতি দহ কোটি বান্দৰেৰে পৰিবেষ্টিত হৈ অহা দেখা গল।

২৩। তাৰ পিচতেই পাঁচ কোটি বান্দৰ সৈন্তেৰে পৰিবৃত্ত হৈ আহি পালে স্বৰ্ণ পৰ্বত-সম বৰ্ণবিশিষ্ট মহা বীৰ্য্যশালী গবয় নামৰ দলপতি।

২৪। দধিমুখ নামে যি জন বান্দৰদলপতি, তেওঁ কোটি হাজাৰ বান্দৰ লৈ স্ত্ৰীৰ ওচৰত উপস্থিত হলহি।

২৫। মৈন্দ আৰু দ্বিবিদ উভয়ে অশ্বিনীপুত্ৰ আৰু মহাবলশালী, প্ৰত্যেকে হাজাৰ কোটি বান্দৰ সৈন্ত লৈ তাত উপস্থিত হল।

২৬—৩১। বলবান বীৰ গজে তিনি কোটি আৰু মহাতেজস্বী জাম্ববানে দহ কোটি সৈন্ত লৈ স্ত্ৰীৰ অধীনত বল হি। আৰু কমণ নামে যি জন তেজস্বী আৰু বলবান দলপতি, শ কোটি পৰাক্ৰমশীল বান্দৰ লৈ ভেৰী বেগতে উপস্থিত হল হি। তাৰ পিচত কোটি হাজাৰ বান্দৰ আগে পিছে লৈ গজমাদন উপস্থিত হল। যুবৰাজ অজদ, যি পৰাক্ৰমত তেওঁৰ পিতৃ বালীৰ সমান এক হাজাৰ পদ্ম আৰু এক শ শত্ৰু সৈন্তেৰে পৰিবৃত্ত হৈ তাত উপস্থিত হল। তাৰ পিচতে নকুত্ৰসম কান্তি বিশিষ্ট তাৰ নামে আন এক দলপতি ভীমবিক্ৰমশালী পাঁচ কোটি বান্দৰ লৈ অহা দূৰতে দেখা গল। এঘাৰ কোটি বান্দৰ সৈন্তৰ অধীৰ্বৰ বীৰ ইন্দ্ৰজাহ্নু, তেওঁৰ সকলো সৈন্ত লৈ তালৈ আহিল। তেওঁৰ পিচতে তৰুণাদিত্যসম দীপ্তিমান বস্তু এক অযুত, এক হাজাৰ আৰু এক শ সৈন্ত লৈ অহা দেখা গল। তাৰ পিচত দ্বৰ্শ্মুখ নামে যিজন বলবান দলপতি, দুই কোটি সৈন্ত লৈ ভেৰী আহি উপস্থিত হল। কৈলাশ শিখৰসম কাৰ্যবিশিষ্ট ভীমপৰাক্ৰমী কোটি হাজাৰ বান্দৰেৰে পৰিবৃত্ত হৈ হনুমানক অহা দেখা

গল। মহাবীৰ্য্যশালী নল শ কোটি আৰু হাজাৰে হাজাৰে শই শই বৃক্ষবাসী বান্দৰৰে পৰিবৃত্ত হৈ উপস্থিত হল। তাৰ পিচত শ্ৰীমান দৰিমুখ নামে যুধপতিয়ে দহকোটি সৈন্ত লৈ শৰ কৰি কৰি আহি মহাত্মা সূগ্ৰীৱৰ ওচৰত উপস্থিত হল। তাৰ পিচতেই শৰভ, কুমুদ, বহি, বস্তু আৰু আন আন কামৰূপী বান্দৰ দলপৰ্ণতিগণ পৃথিবীৰ সমগ্ৰ পৰ্ৱত আৰু বন ভূৰি য'ত য'ত আছিল সকলো আহি উপস্থিত হল হি। তেওঁলোকৰ সংখ্যা যে কিমান আছিল তাক অনুমান কৰিব নোৱাৰি। এইদৰে পৃথিবীৰ সকলো বান্দৰ আহি ঠায়ে ঠায়ে বহি পৰিল।

৪০—৪২। তেওঁলোকৰ কিছুমান জপিয়াই জপিয়াই, কিছুমানে চিঞৰি চিঞৰি মেঘ-মণ্ডলীয়ে সূৰ্য্যক আঙুৰি ধৰাদি চাৰিও ফাল সূগ্ৰীৱক আঙুৰি ধৰি বহিল। নানান শব্দ কৰি দীৰ্ঘভূজ বিশিষ্ট এই বান্দৰবোৰে মূৰ ঘোঁৱাই সূগ্ৰীৱক সেৱা ওহাল। আন আন শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰগণে যথোচিত নিয়মে সূগ্ৰীৱৰ ওচৰ চাপি তেওঁৰ ওচৰত হাতযোৰ ধৰি বসল।

৪৩। তেতিয়া ধৰ্ম্মজ্ঞ সূগ্ৰীৱে লৰালৰিকৈ আহি অতি শীঘ্ৰে উপস্থিত হোৱা বান্দৰ-সকলৰ বিষয়ে জনাই বামৰ ওচৰত হাতযোৰ কৰি থৈ থাকি বান্দৰবৰ্গক উদ্দেশ্য ধৰি কলে ‘হে বান্দৰেন্দ্ৰসকল, তোমালোক পৰ্ৱতৰ নিজৰা আৰু সমগ্ৰ বনভূমিতে বান্দৰ সৈন্তদল মহা সূত্ৰে সংস্থাপিত কৰি তেওঁলোকৰ ভিতৰত কোন আহিল কোন অহা নাই তাক নিৰূপণ কৰা।’

॥ ইতি কিক্কিদ্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোমচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চত্বাৰিংশ সৰ্গ

সীতাৰ অশ্বেষণৰ কাৰণে বান্দৰসকলক প্ৰেৰণ

১। বান্দৰসকলৰ প্ৰভু বজা সূগ্ৰীৱে সৈন্তবলে সমৃদ্ধিশালী হৈ শত্ৰুবল বিনাশক নব-শ্ৰেষ্ঠ বাহচক্ৰক কলে।

২। “হে প্ৰভু, মোৰ বান্দৰৰাজ্য নিবাসী মহেন্দ্ৰসম প্ৰভাববিশিষ্ট কামচাৰী বান্দৰেন্দ্ৰ-সকল আহি উপস্থিত হৈছে আৰু তেওঁলোক যথাস্থানত সংস্থাপিত হৈছে।

৩। যোৰাকৃতি দৈত্যদানৱসদৃশ এই বান্দৰগণে বহুবিক্ৰম আৰু বলশালী, ভয়ঙ্কৰ পৰাক্ৰমী অসংখ্য বান্দৰ লগত লৈ আহিছে।

৪। তেওঁলোক খ্যাতিৰ্দ্ধা, যুদ্ধকালত প্ৰসিদ্ধ বীৰ, মহাবলশালী, জিহ্মপ্ৰব, বিখ্যাত পৰাক্ৰমী আৰু কৰ্ত্তব্যবিষয়ত স্থিৰ আৰু উত্তম।

৫। পৃথিৱী, সমুদ্ৰমধ্যবৰ্ত্তী দ্বীপসমূহ আৰু নানা পৰ্ব্বত নিবাসী আপোনাৰ কিঙ্কৰ এই বান্দৰগণ কোটিয়ে কোটিয়ে আহি উপস্থিত হৈছে।

৬। হে অৰিন্দম, ইহঁত সকলোটি গুৰুজনৰ হিতকাৰ্য্যত বত, বৰ্ত্তমানে আপোনাৰ আজ্ঞাৰ অধীন, আৰু আপুনি যিহকে ইচ্ছা কৰে তাকে সম্পাদন কৰিবলৈ সক্ষম।

৭। এনেবিধ ঘোৰমূৰ্ত্তি দৈত্যদানৱতুল্য পৰমবিক্ৰমশীল বহু হাজাৰ বান্দৰ উপস্থিত হৈছে।

৮। হে নৰশ্ৰেষ্ঠ, এই বান্দৰগণ এতিয়া আপোনাৰ সৈন্ত আৰু আপোনাৰ অধীন, এই সময়ত যি কোনো কামৰ বাবে সময় উপযুক্ত হোৱা বুলি ভাবে আপুনি ইহঁতক নিৰ্দেশ কৰক।

৯। কি কাম হোৱা উচিত তাক যথাযথ ভাবে সম্পূৰ্ণৰূপে মোৰ জনা থাকিলেও, আপুনি যিটোকে উপযুক্ত দেখে সেই বিষয়ে আজ্ঞা দিয়াটোহে উচিত হব।”

১০। স্ত্ৰীৰূপে এইদৰে কোৱাত দশৰথাস্বজ ৰামে বাতগুণলৈ তেওঁক আনিদ্বন্দ্ব কৰি কলে।

১১। “হে সৌম্য, প্ৰথমতে জানি লওক বৈদেহী জীৱিত আছে নে নাই, তাৰ পিচত, হে মহাপ্ৰাজ্ঞ যি দেশত বাৰণ বাস কৰে তাক জানি লওক।

১২। বৈদেহী আৰু বাৰণৰ বাসস্থান সম্বন্ধে সবলো কথা জানি লোৱাৰ পিচত আপোনাৰ লগত আলোচনা কৰি সেই সময়ত কি কৰা হব তাৰ নিৰূপণ কৰিম।

১৩। হে বানৰেন্দ্ৰ, উল্লিখিত এই কাৰ্য্য মই বা লক্ষ্মণে সাধিব নোৱাৰিম। এই বিষয়ে আপুনিযে মূল আৰু কাৰ্য্যসাধনৰ অধিকাৰী।

১৪। এতেকে হে বিভূ, মোৰ কাৰ্য্য অনিশ্চিত ৰকমে জানি লৈ আপুনি যাক যি আদেশ দিব লাগে দিয়ক। হে বীৰ, মোৰ সকলো কাম আপোনাৰ জনা আছে এই বিষয়ে মোৰ সংশয় নাই।

১৫। লক্ষ্মণৰ বাহিৰে দ্বিতীয়তে আপুনিযে মোৰ স্ত্ৰহৃদ। আপুনি পৰাক্ৰমী, প্ৰাজ্ঞ কালবিশেষজ্ঞ, অৰ্থবিদসকলৰ শ্ৰেষ্ঠ আৰু মোৰ হিতকাৰ্য্যত নিযুক্ত।”

১৬—২৪। স্ত্ৰীৰূপে এইদৰে কোৱাৰ পিচত তেওঁ ৰাম আৰু লক্ষ্মণৰ আগতে পৰ্ব্বত-প্ৰমাণ ওখ মেঘভৈৰবস্বৰ বিশিষ্ট বান্দৰাধিপতি বিনতক কলে “হে কপিশ্ৰেষ্ঠ, তুমি দেশ কাল আৰু নীতি বিষয়ে অভিজ্ঞ আৰু কোন সময়ত কি কাম কৰা উচিত তাকো ভালদৰে জানা, এতেকে চন্দ্ৰস্বৰ্ণাসম দীপ্তিমান আৰু ভেজৰী বান্দৰ সমূহৰ শত সহস্ৰ সংখ্যক লগত লৈ পৰ্ব্বত বন আৰু কাননে পৰিপূৰ্ণ পূব দিশলৈ গমন কৰা আৰু তাত গিৰিভৃগ, বন আৰু নদীসমূহত বৈদেহী সীতা আৰু বাৰণৰ আশ্ৰয়স্থান অনুসন্ধান কৰিবা। তালৈ যাওতে ভাগীৰথী, মনোৰম সৰযু, কৌশিকী, ৰমনীষ কালিন্দী, যমুনা, মহাপৰ্ব্বত যামূল, সৰস্বতী, সিদ্ধ, মণিব নিচিনা ফটফটীয়া পানীৰে ভৰপূৰ শোণ, পৰ্ব্বত আৰু কাননশোভিত মহী আৰু কালমহী ইত্যাদি নৈবোৰ চাই যাবা আৰু তাৰ পিচত ব্ৰহ্মমালা, বিদেহ, মালব, কাশী, কোসল, মাগধ, মহাগ্ৰাম, পুণ্ড্ৰ, অজ্ঞ আদি দেশবোৰত অন্বেষণ কৰিবা; তাৰপিচত পট্টবস্ত্ৰ নিৰ্ম্মাণকাৰী জন্তুসমূহৰ উৎপত্তিস্থান আৰু ৰূপৰ ধনিপূৰ্ণ দেশ সমূহত বজা দশবধৰ বোৱাৰী আৰু ৰামচন্দ্ৰৰ প্ৰিয়ৱাৰ্থী সীতাক পাতপাত কৈ বিচাৰি চাবা।

২৫। সমুদ্ৰৰ মাজত যিবোৰ পৰ্বত আৰু দেশ আছে আৰু সেইদৰে মন্থৰ পৰ্বতক আশ্ৰয় কৰি যিবোৰ বাসভূমি আছে এই বোৰত সীতা ব অন্বেষণ কৰিবা।

২৬—২৯। তাৰ পিচতে হে বনবিহাৰী বান্ধৱগণ, কৰ্ণপ্ৰাবৰণ, ওষ্ঠকৰ্ণক ভয়ঙ্কৰ লৌহমুখ, অতি দ্ৰুতগতিশীল এক পাদক, বলবান অক্ষয় সন্তান পুৰুষভক্ষণকাৰী বান্ধৱবিশেষ অতি সূক্ষ্ম চুলি, স্তব্ধকান্তি, শুভদৰ্শন কিৰাতগণ, দ্বীপান্তবাসী কেচামাছভক্ষণকাৰী কিৰাত সমূহ পানীৰ মাজত থকা ঘোৰমুষ্টি নৰব্যাত্ৰগণ—ইহঁতৰ সকলোৰে বাসভূমিবোৰ তল তলকৈ বিচাৰি চাবা। পৰ্বতত আশ্ৰয় লৈ নাইবা নাবেৰে, নাইবা জাঁপ মাৰি যি উপায়ে পাৰা তাকে অবলম্বন কৰি স্থান সমূহলৈ গৈ সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা।

৩০। তাৰ পিচত অশেষ যত্ন কৰি সাতখন ৰাজ্যবিশিষ্ট যবদ্বীপলৈ যাবা। তাত স্বৰ্ণ-নিৰ্ম্মাণকাৰী জনে পৰিপূৰ্ণ স্বৰ্ণ দ্বীপ আৰু ৰূপ্য দ্বীপ পাবা। এইবোৰ সীতাক বিচাৰি চাবা।

৩১—৩২। যবদ্বীপ পাব হৈ গৈ জিহ্মিৰ নামৰ এটা পৰ্বত পাবা। এই পৰ্বতৰ শৃঙ্গই সৰগ স্পৰ্শ কৰিছে আৰু দেবতা আৰু দানৱে তাত বাস কৰি আছে। এই পৰ্বত সমূহৰ ওচা ডলপ্ৰপাত আৰু বন সমূহত সকলোৰে এক গাংটি হৈ ৰামপত্নী যশস্বিনী সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা।

৩৩—৩৪। তাৰ পিচত সমুদ্ৰ পাৰ হৈ গৈ সিন্ধু আৰু চাবৰণ সেৱিত দ্ৰুতবাহিনী ৰক্তজলে পৰিপূৰ্ণ শোণ নামৰ এখন নদী পাবা। এই নদীৰ পাৰত থকা বিচিত্ৰ ৰম্য ভীৰ্ষ স্থান সমূহত আৰু বনৰাজিৰ মাজত পুঞ্জানুপুঞ্জৰূপে বান্ধৱ সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা।

৩৪। পৰ্বতৰ পৰা ওলাই অহা নদীসমূহত, বহুত প্ৰকাণ্ড উপবন, শুভা আৰু বন-ৰাজিৰে পৰিপূৰ্ণ পৰ্বতসমূহত ভালদৰে সীতাক বিচাৰি চাবা।

৩৬। এইবোৰ এবি গৈ (ইন্দ্ৰ) সমুদ্ৰৰ মাজত থকা কিছুমান অতিশয় দ্বীপ পাবা; বতাহৰ কোবত চোঁৱে তাত খেলা কৰি থকা ভোমালোকে দেখা পাবা আৰু সাগৰৰ মহান ৰব শুনিবলৈ পাবা।

৩৭। এই সমুদ্ৰত সূদীৰ্ঘদিন ক্ষুধাতুৰ হৈ থাকি মহাকায় অস্ত্ৰৰবোৰে বান্ধৱ নিৰ্দ্দেশ মতে ছায়া ধৰি ধৰি প্ৰাণী সমূহ ভক্ষণ কৰি থাকে।

৩৮—৩৯। কোনো উপায়ে মহা উৰণ নিৰ্বেষিত মহানাদপূৰ্ণ কৃষ্ণমেঘবৰ্ণিত এই মহা-সমুদ্ৰ পোৱাৰ পিচত ৰঙা পানীৰ লোহিত নামে ভয়ঙ্কৰ এখন সাগৰ পাবা। তালৈ গৈ বৃহৎ কণ্টকপূৰ্ণ শাল্মলী বৃক্ষ দেখা পাবা।

৪০। এই শাল্মলীতকতে বিশ্বকৰ্মাদেৱে গৰুড়ৰ ক'ৰণ নানাৰত্নবিশিষ্ট কৈলাস-পৰ্বত সদৃশ গৃহ নিৰ্ম্মাণ কৰিছে।

৪১। এই শাল্মলীগছৰ ওচৰতে হৰা সমুদ্ৰৰ মাজত পৰ্বতশৃঙ্গ সমূহত পৰ্বতাকৃতিৰ নানা বৰণৰ ভয়ঙ্কৰ মন্দোহনামৰ বান্ধৱগণ ওলমি থাকে।

৪২—৪৩। ৰাতিপুৱাই সূৰ্যোদয়ৰ লগে লগে উৰ্দ্ধমুখী হৈ সূৰ্য্যৰ লগত সংগ্ৰাম কৰি সূৰ্য্যৰ তাপত উত্তপ্ত হৈ ব্ৰহ্মভেজৰ দ্বাৰা নিহত হৈ হৰা সমুদ্ৰত পৰে, তাৰ পিচত পুনৰ্জীৱিত হৈ

আকৌ পৰ্বত শূন্যত ওলমি থাকে গৈ। এই কাৰ্য্যটো প্ৰতিদিনে হয়।* এই সমুদ্ৰ এৰি গৈ গুপ্তমেঘসদৃশ ক্ষীৰোদ সমুদ্ৰ পাবা।

৪৪। হে দুৰ্দ্ধৰ বান্দৰগণ, এই সমুদ্ৰ মুক্তাহাৰসদৃশ উৰ্দ্ধিমালাবে পৰিপূৰ্ণ। এই সমুদ্ৰৰ মাজত অতিবৃহৎ গুপ্তবৰ্ণৰ ঋষভ নামে এটা পৰ্বত আছে।

৪৫—৪৯। এই পৰ্বত দিব্যগন্ধযুক্ত প্ৰস্ফুটিত বৃক্ষসমূহৰ দ্বাৰা পৰিবৃত্ত। তাৰ ভিতৰত সূদৰ্শন নামে এটা সৰোবৰ আছে। এই সৰোবৰৰ প্ৰথম সমূহৰ বৰণ ৰূপৰ সদৃশ আৰু কেশব সমূহ উজ্জল সোণৰ বৰণৰ। বাজহাঁহবোৰ সদায় তাত চৰিষে থাকে। দেৱতা, চাৰণ, যক্ষ, কিন্নৰ আৰু অস্পৰাগণে ক্ৰীড়া কৰিবলৈ হুঁচচিহুঁতে সদায় সেই সৰোবৰলৈ আহি থাকে। হে বান্দৰগণ, এই ক্ষীৰোদ সাগৰ এৰি গৈ তোমালোকে অতিশীঘ্ৰে জলোদ (বিশুদ্ধ পানীৰ) সাগৰ দেখা পাবা। এই সমুদ্ৰ সকলো প্ৰাণীৰ কাৰণেই অতি ভয়াবহ। এই সাগৰতেই ব্ৰহ্মৰ ঈৰ্ষৰ ক্ৰোধজাত ব্ৰহ্মৰ দেহৰূপ বড়বানল বিচ্ৰমান আছে। এই বড়বানলৰ অদ্ভুত মহাবেগেই প্ৰলয়কালত চৰাচৰ সমগ্ৰজগতৰ অল্পৰূপ বুলি বয়। এই বড়বাৰ মুখ দেখি তাত পৰি যোৱাৰ আশঙ্কাত ব্ৰহ্মসমান সমৰ্থবান অথবা অসমৰ্থ সাগৰ নিবাসী প্ৰাণী সমূহৰ চীৎকাৰ শুনিব পাবা।

৫০। স্বাদু (বিশুদ্ধ পানীৰ) সাগৰৰ উত্তৰপাৰত তেৰ যোজন বিস্তীৰ্ণ সোণৰ নিচিনা উজ্জল স্বৰ্ণশিলা নামে এটা পৰ্বত আছে।

৫১। হে বান্দৰগণ, এই পৰ্বতৰ পদ্মপত্ৰসম বিশাল নয়নবিশিষ্ট চন্দ্ৰৰ সদৃশ গুপ্তবৰ্ণ ধৰণীধৰ সৰ্পক দেখা পাবা।

৫২। এতেই সৰ্বদেবনমস্কৃত নীলবসনধাৰী সহস্ৰশীৰ্ষ অনন্তদেব, পৰ্বতৰ ওপৰত উপবেশন কৰি আছে।

৫৩—৫৪। মহান এই পৰ্বতৰ ওপৰত পতাকাসদৃশ গুৰিৰ চাপে সৈতে তিনিটা ঠাল বিশিষ্ট কাঞ্চনময় তালবৃক্ষ বিৰাজ কৰি আছে। দেবেশ্বৰ ইন্দ্ৰই এই তালবৃক্ষে পূৰ্ব দিকৰ চিহ্ন স্বৰূপ নিৰ্মাণ কৰিছে। ইয়াৰ পিচতেই স্বৰ্ণময় ক্ৰীমান উদয় পৰ্বত।

৫৫। শত যোজন বিস্তৃত এই পৰ্বতৰ শৃঙ্গই স্বৰ্ণ স্পৰ্শ কৰি স্বৰ্ণময়ী কান্তি ধাৰণ কৰি বেদীষে (গুৰি) সৈতে শোভমান হৈ আছে।

৫৬। সাল, তাল তমাল আৰু কণিকাৰ পুষ্পেৰে পুষ্পিত এই শৃঙ্গ দিবা স্বৰ্ণময়ী প্ৰভাযুক্ত হৈ সূৰ্য্যসম ৰূপ লৈ বিৰাজ কৰি আছে।

৫৭। তাৰে এক যোজন বিস্তৃত আৰু দশ যোজন ওখ সৌম্যনস নামে এটা স্বৰ্ণময় শৃঙ্গ আছে।

৫৮। আদিতে তিনিপদভূমি বিচাৰি ত্ৰিলোক আক্ৰমণ কৰাৰ সময়ত পুৰুষোত্তম

* বাস্তৱপুৰাত এই বাক্যসমূহে স্বৰ্ণৰ লগত বৃক্ষ আৰম্ভ কৰে। তিনিও-বৰ্ণৰ মাহুৰে গাৱতী মন্ত্ৰ উচ্চাৰণ কৰি যি জল স্বৰ্ণৰ নামে উৰ্গা কৰে সেয়ে ব্ৰহ্মজন্ত পৰিণত হয়। এই ব্ৰহ্মজন্তৰ বলত বাক্যসমূহৰ নিহত হৈ স্বৰ্ণায়ত্ত পৰি পুনৰ্জীৱিত হৈ পুনৰ পৰ্বতবৃত্তত ওলমি থাকে।

বিষ্ণুৱে প্ৰথমতে এক পদ এই সৌমনস শৃঙ্গত থৈ দ্বিতীয় পদ মেক পৰ্বতৰ শৃঙ্গত স্থাপন কৰিছিল।

৫৯। দিবাৰ সূৰ্য্য উত্তৰ দিশেদি জম্বুদ্বীপ অতিক্ৰম কৰি আহি অতি উচ্চ এই সৌমনস শৃঙ্গত আৰোহণ কৰাৰ পিচতহে পৃথিৱী স্পষ্টভাৱে দৃশ্য হয়।

৬০। এই শৃঙ্গতে সূৰ্য্যবৰ্ণ মহৰ্ষি বৈখানস বালখিলা উপস্বীৰ্ণ প্ৰকাশিত হৈ আছে।

৬১। আগতে উল্লেখ কৰা সূৰ্য্যদৰ্শন সাৰাবৰে শোভিত দ্বীপ এই সৌমনস শৃঙ্গৰ সম্মুখতে, ভগবান সূৰ্য্য এই শৃঙ্গত উদিত হোৱাৰ লগে লগাহ সকলো প্ৰাণীবৰ্গৰ তেজ আৰু চকুৰ শক্তি প্ৰকাশ পায়।

৬২। এতিয়া তোমালোক তালৈ গৈ এই পৰ্বতৰ পিঠিত গুহাসমূহত আৰু বনভাগৰ ভিতৰত সকলোতে বৈদেহীৰে সৈতে বাৰণক বিচাৰি চাব।

৬৩। কাক্ষন শৈল আৰু মহাত্মা সূৰ্য্যৰ তেজস সংমিশ্ৰণতহে প্ৰাতঃ সন্ধ্যাৰ ৰাতিপুৱাৰ ৰাঙলী-ৰাগ প্ৰকাশিত হয়।

৬৪। যিহেতু ভগবান ব্ৰহ্মাই প্ৰথমতে পৃথিৱীৰ প্ৰকাশৰ অৰ্থ আৰু উৰ্দ্ধস্থিত পুৰুষ সকলৰ পৃথিৱীলৈ অবতৰণ আৰু পৃথিৱীত থকা জীবসমূহৰ ওপৰত ব্ৰহ্মচৰ্য্য আদিলৈ প্ৰবেশদ্বাৰ স্বৰূপে এই দুৱাৰ মুখ সৃষ্টি কৰিছে আৰু যিহেতু সূৰ্য্যৰ উদয়া প্ৰথমতে ইয়াতেই হয় সেই হেতুকে এই দিকটোক পূৰ্বদিশ বোলে।

৬৫। এই পৰ্বতৰ পিঠিত নিজৰাসমূহত আৰু গুহাবাৰত বৈদেহীৰ সৈতে বাৰণক অনুসন্ধান কৰিব।

৬৬। ইয়াৰ পিচৰ স্থানসমূহ চন্দ্ৰ আৰু সূৰ্য্য বিহীন হোৱাৰ কাৰণ অন্ধকাৰে আবৃত এতেকে অদৃশ্য আৰু অগম্য। উদয়গিৰিৰ সম্মুখৰ পিন দিকসমূহ সেট সেট দিশৰ অধিষ্ঠাতৃ দেৱসমূহৰ দ্বাৰা অধিষ্ঠিত হৈ দেৱতাগণৰ দ্বাৰা আবৃত হৈ আছে।

৬৭। হে বান্দৰগণ, মই যি যি পৰ্বত গুহা আৰু নদীনাৰৰ কথা ক'লোঁ তোমালোকে সেইবোৰত জানকীৰ অন্বেষণ কৰিব।

৬৮। হে কপিশ্ৰেষ্ঠগণ, এইখিনিমানলৈহে বান্দৰবোৰ যাব পাৰিব। ইয়াৰ পিচৰ সূৰ্য্য আৰু সীমাৰহিত স্থানবোৰৰ বিষয়ে মই নাজানো।

৬৯। এমাহৰ ভিতৰত উদয় পৰ্বতত উপনীত হৈ বাৰণ আৰু বৈদেহীৰ অনুসন্ধান কৰি মাহ পূৰ্ণ হোৱাৰ লগে লগে তোমালোক উভতি আহিব।

৭০। এমাহৰ ওপৰ কাল তোমালোক নাথাকিব। যদি কোনো জনে থাকে তেন্তে তেওঁ মোৰ হাতত নিহত হব। মৈথিলীৰ বাতৰি লৈ তোমালোক কৃতকাৰী হৈ উভতি আহিব।

৭১। হে বান্দৰবৰ্গ, তোমালোকে দক্ষতাৰ সৈতে উত্তমৰূপে ইন্দ্ৰদেৱৰ প্ৰিয় আৰু বনৰাজিৰে সন্মানিত পূৰ্ব দিশত বিচাৰি সেই ৰঘুবংশজ নামৰ প্ৰিয়া ভাৰ্যা সীতাৰ সন্ধান লৈ উভতি আহি পৰম স্থখ লাভ কৰ।

॥ ইতি কিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চত্বৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একচত্বাৰিংশ সৰ্গ

ভিনু ভিনু দেশৰ বৰ্ণনা আৰু বান্দৰবোৰক প্ৰেৰণ

১। তাৰ পিচত স্বহৃৎ সেই বান্দৰৰ দলটোক পূব পিনে পঠিয়াই স্ত্ৰীৰূপে কাৰ্য্যসাধনৰ বাবে সমৰ্থ বুলি জনা আন এটা বান্দৰৰ দল দক্ষিণ ফাললৈ পঠালে।

২—৫। এই দলটোৰ ভিতৰত আছিল অশ্বিৰ পুত্ৰ নীল, হনুমান, পিতামহ ব্ৰহ্মাৰ পুত্ৰ মহাতেজস্বী জাম্ববান, স্বহোত্ৰ, শবাৰি শৰণুজ, গজ, গবাক্ষ, গবষ, স্বষণ, বৃষভ, মৈন্দ, দ্বিবিদ, স্বষণ, গন্ধমাদন, হতাননৰ দুই পুত্ৰ উল্লামুখ আৰু অজদ। এওঁলোক অতি বেগবান আৰু বিক্ৰমশালী। সবলো বিষয়তে বিশেষজ্ঞ কপীশ্বৰ স্ত্ৰীৰূপে এই বীৰসকলক দক্ষিণ দিশলৈ পঠিয়ালে।

৬। মহাবলশালী অজদক এই বান্দৰবীৰ সকলৰ দলটোৰ অগ্ৰবৰ্ত্তী অৰ্থাৎ মূখ্য নেতা কৰি পঠালে।

৭। যি যি ঠাই দক্ষিণফালে দুৰ্গম বুলি জনা আছিল বান্দৰৰাজ স্ত্ৰীৰূপে প্ৰধান প্ৰধান বান্দৰ সকলক তাৰ সবিশেষ বিবৰণ দি কলে—

৮—১২। “তোমালোকে গৈয়ে হাজাৰ শৃঙ্গবিশিষ্ট নানা গছলতাবে পৰিপূৰ্ণ বিক্ষিপৰ্বত, মহা মহা ভুজঙ্গগণে নিষেবিত বাণীয নৰ্ম্মদা নদী, তাৰ পিচতে মনোৰম গোদাবৰী, মহানদী কৃষ্ণবেণী, তাৰ পিচত মেখল, উৎকল, দশাৰ্ণদেশৰ নগৰবোৰ, আত্ৰবন্তী, অবন্তী আদি দেশ দেখা পাবা। তাৰ পিচত বিদৰ্ভ, অনূষ্টিক, বমণীয মাহিয়ক আদি দেশবোৰ, আৰু সেইদৰে মৎস্ত, কলিঙ্গ, কৌশিক আদি দেশ দোখ গৈ পক্ষত, গুহা, নদীৰে পৰিপূৰ্ণ দণ্ডকাৰণ্য আৰু তাৰ ভিতৰত থকা গোদাবৰী নদীৰ ওচৰত থকা দেশবোৰ দেখা পাবা। এইদৰে গৈ অজ্ঞা, পুণ্ড্ৰ, চোল, পাণ্ড্য কেবল আদি ঠাই দেখিবা।

১৩। তাৰ পৰা তোমালোকে নানা ধাতুৰে পৰিপূৰ্ণ, বিচিত্ৰশিখৰবিশিষ্ট নানা পুন্ডিত কাননেৰে শোভিত অযোমুখ* পৰ্বতলৈ যাবা।

১৪—১৫। এই মহাপৰ্বতৰ চন্দনে পৰিপূৰ্ণ স্থলভাগত তোমালোকে সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা। তাৰপৰা গৈ নিৰ্ম্মল সলিল বাহিনী অঙ্গৰাগণৰ বিহাৰস্থল দিব্য কাবেৰী নৈ দেখা পাবা।

১৫—১৯। মহাশক্তি সম্পন্ন ময়লপৰ্বতৰ শিখৰ প্ৰদেশত সূৰ্য্যসমদীপ্তিমান ঋষিপ্ৰেষ্ঠ অগস্ত্যক দেখা পাবা। মহাত্মা ঋষিক প্ৰসন্ন কৰি ভেওঁৰ অনুমতি লৈ গ্ৰাহে পৰিপূৰ্ণ ভাস্কৰণী মহানদী পাৰ হৈ যাবা। এই নৈৰ মাজত থকা দ্বীপ সমূহ আৰু জলবাশি

চন্দনবনেৰে আবৃত থকাৰ কাৰণে অনুমান হয় যেন বস্ত্ৰাচ্ছাদিত প্ৰিয়া যুবতী সদৃশ মহানদীয়ে নিজ প্ৰিয় কান্ত সমুদ্ৰত হে লীন গৈছে। হে বান্দৰসকল তাৰ পৰাগে তোমালোকে পাণ্ড্যসকলৰ স্বৰ্ণময়, মুক্তামণি বিভূষিত দিব্য প্ৰাচীৰৰ কপাট দেখা পাবা। এইদৰে সমুদ্ৰৰ পাৰত উপনীত হৈ তোমালোকৰ শক্তি সামৰ্থ্য বুজি লৈ বিদৰে পাৰ হব পাৰিবা তাক ভালদৰে বুজি লবা।

২০। এই সম্বন্ধে যি এটা উপায় হব পাৰে কৰি জনা। ভগৱান অগন্ত্য ঋষিয়ে বিচিত্ৰ শিখৰ বিশিষ্ট পৰ্বতশ্ৰেষ্ঠ শ্ৰীমান মহেন্দ্ৰ পৰ্বতত তাত স্থাপন কৰিছে।

২১—২৪। স্বৰ্ণময় শ্ৰীমান এই পৰ্বতৰ এটাফাল মহাসমুদ্ৰত প্ৰবেশ কৰিছে। নানাবিধ তৰু, পুষ্পিত লতা আদিৰে সুশোভিত আৰু দেবৰ্ষি, যক্ষপ্ৰাণ অক্ষৰা সকল সিদ্ধ, আৰু চাৰণসজ্জৰ দ্বাৰা পৰিব্যাপ্ত এই পৰ্বতলৈ পৰ্বত পৰ্বত সহস্ৰাঙ্ক ইল্ল আহিয়ে থাকে। এই পৰ্বতৰ আনপাৰে শতযোজন বিস্তৃত মাহুহৰ অগম্য দীপ্তিমান এটা দ্বীপ আছে। দ্বীপৰ চাৰিও ফালে সকলোৰে আশ্ৰয়কৰ্ম শীতাতপনাক বিশেষ ৰূপে পাত পাত কৰি বিচাৰি চাবা।

২৫। এয়ে আমাৰ বধ্য ইল্লতুলা দুবায়্যা বান্ধসামিণ্ডি বাবণৰ দেশ।

২৬। দক্ষিণ সাগৰৰ মাজত ছায়াৰ অৱলম্ব্য কৰি ভাৰগণক টানি ধৰি থাটী চীয়াই থকা অদ্ভাৱক নামে প্ৰসিদ্ধা এৰ বান্ধসী আছে।

২৭। এতিয়া যি যি ঠাইত সীতা থকা বুলি তোমা'ল'কৰ সন্দেহ হয় পাবে সেই সেই ঠাইত বিচাৰি সন্দেহ ভঞ্জন কৰি অমিত ভক্ত শালী নাবদ্ৰ। মচন্দৰ পত্নীৰ অধেষণ কৰিবা।

২৮। এই দেশ এৰি গৈ শত যোজন বিস্তৃত সমুদ্ৰৰ মাজত সিদ্ধ আৰু চাৰণগণ নিষৰিত চন্দ্ৰ সূৰ্য্য সদৃশ দীপ্তিমান পুষ্পিতক নামে এটা পৰ্বত সাগৰৰ মাজত থকা দেখা পাবা। এই পৰ্বতে তেওঁৰ বিপুল শৃঙ্গেৰ আকাশ ভেদ কৰি সুশোভিত হৈ আছে।

২৯। এই পৰ্বতৰ কাঞ্চনময় এটা শৃঙ্গ ভগৱান দিব্যদেৱ স্পৰ্শ কৰিছে। কৃতন্ত্ৰ, নৃশংস আৰু নাস্তিক বাবে তাক দেখা নাপায়।

৩০। হে বান্দৰসকল, তোমালোক শিৰাব স্পৰ্শ কৰি এই পৰ্বতক নমস্কাৰ জনাই সীতাৰ অধেষণ কৰিবা। অলঙ্ঘনীয় এই পৰ্বত অতিক্ৰম কৰি গৈ স্থাবান নামে এটা পৰ্বতত পাত পাবা।

৩১। এই পৰ্বত পথ হিচাপে চৈধ্য ৰাজন বিস্তৃত। তাক এৰি গৈ বৈদ্যত নাম আন এটা পৰ্বত পাবা।

৩২। এই বৈদ্যত পৰ্বত বাহিত সকলো প্ৰকাৰ ফলবান বৃক্ষৰ পৰিপূৰ্ণ আৰু ই সকলো ঋতুত মনোহৰ। তাত শ্ৰেষ্ঠ ফলমূল ভক্ষণ কৰি আৰু মনুপান কৰি পৰম তৃপ্তি লাভ কৰিবা। হে বান্দৰসকল, তাৰপৰা গৈ চন্দ্ৰ আৰু মনৰ তৃপ্তিদায়ক কুণ্ডৰ নামে পৰ্বত পাবা।

৩৩—৩৬। বিশ্বকৰ্মাদেৱে ভাতেই অগন্ত্য মূনিৰ কাৰণে এটা গৃহ নিৰ্মাণ কৰিছে।

এই গৃহ এক যোজন বিস্তৃত আৰু দহযোজন ওখ। কাঞ্চনময় দিব্য এই গৃহ নানাবিধে বিভূষিত। এই পৰ্ব্বততে সাপৰ নিবাসস্থান ভোগবতী-পুৰী আছে।

৩৭। ইয়াৰ পথ সুবিস্তৃত আৰু চাৰিওফালে সুবক্ষিত আৰু অলঙ্ঘনীয়। তীক্ষ্ণ-দ্রুত বিষধৰ ঘোৰমুষ্টি সৰ্পবোৰে ইয়াক ৰক্ষা কৰি আছে।

৩৮—৪৪। সৰ্পৰাজ মহাঘোৰ বাহুকিয়ে ইয়াত বাস কৰে। তোমালোকে তালৈ গৈ এই ভোগবতী পুৰীত সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা। এই পুৰীৰ ভিতৰত যিবোৰ গুপ্তস্থান আছে সকলোতে বিচাৰি চাবা। এই ঠাই এৰি গৈ প্ৰকাণ্ড এটা বলধৰ আকৃতিতলৈ পৰি থকা সৰ্ব্ববৃহত্তম শ্ৰীমান ঋষভ পৰ্ব্বত পাবা। এই পৰ্ব্বতত গোশীৰ্ষক, পদ্মক, আৰু হৰিশ্চাম নামৰ অগ্নিসদৃশ সমুজ্জ্বল চন্দন সমূহ উৎপন্ন হয়। এই চন্দন দেখি তোমালোকে তাক কেতিয়াও হাতেৰে স্পৰ্শ নকৰিবা। ৰোহিত নামে গন্ধৰ্ব্বই এই চন্দন ঘোৰৰূপধৰি ৰক্ষা কৰে। সূৰ্য্যসম প্ৰভাশালী শৈলুৰ, গ্ৰামণী, শিক্ৰ, শুক আৰু বজ্ৰ এই পাঁচজন গন্ধৰ্ব্বপতি তাত বাস কৰে। এই ঋষভ পৰ্ব্বতৰ সিপাৰে পৃথিৱীৰ শেহত, ৰবি সোম আৰু অগ্নিসম প্ৰভাৱিত শৰীৰ বিশিষ্ট পুণ্যকৰ্ম্মালোক সমূহৰ বসতি আৰু দুৰ্দ্ধৰ্য্য স্বৰ্গজয়কৰা পুৰুষসবল তাত বাস কৰে। তাৰ সিপাৰে সূদাক্ষণ পিতৃলোক যলৈ আমি যাব নোৱাৰো।

৪৫। এয়ে যমৰজাৰ ৰাজধানী আৰু অন্ধকাৰেৰে আবৃত। হে বীৰবান্দৰসকল ইমান ধিনিগৈ গৈ তোমালোকে সীতাৰ অন্বেষণ কৰিব পাৰিবা। ইয়াৰ সিকালে আৰু কোনো প্ৰাণীৰ গতি নাই।

৪৬। এই ঠাইবোৰ আৰু আন আন যিবোৰ ঠাই তোমালোকে দেখা তাত সীতাৰ অন্বেষণ কৰি উভতি আহিবা।

৪৭। এ মাহৰ ভিতৰতে উভতি আহি 'সীতাক দেখা পাইছো' বুলি যিজনো মোক জনাবা তেওঁ মোৰ দৰে ঐশ্বৰ্য্যশালী হৈ সুখ ভোগ কৰি কাল বটাব পাৰিবা।

৪৮। তেওঁতকৈ আন কোনো মোৰ প্ৰাণতকৈও প্ৰিয় হব নোৱাৰে। তেওঁ হাজাৰ অপৰাধ কৰিলেও মোৰ বন্ধুহে হৈ থাকিব।

৪৯। তোমালোক সকলো অসীম বল আৰু পৰাক্ৰম সম্পন্ন, অশেষ গুণাৱিত, উচ্চ কুলত তোমালোকৰ জন্ম, গতিকে যিদৰে ৰাজদুহিতা সীতাক বিচাৰি উলিয়াব পাৰা তাৰ বাবে যত্নপৰায়ণ হোৱা।

॥ কিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একচত্বাবিংশ সৰ্গ ॥

দ্বিচত্বাবিংশ সৰ্গ বান্দৰবোৰৰ পশ্চিম দিশলৈ গমন

১। বান্দৰবোৰৰ দক্ষিণ ফাললৈ পঠিয়াই হুগ্ৰীৱ মেঘসদৃশ ছাতিসম্পন্ন হুয়েণ নামৰ বান্দৰক কলে।

২। ভীষ্ম পৰাক্ৰমশালী হুয়েণ তাৰাৰ পিতৃ আৰু হুগ্ৰীৱৰ শত্ৰু বৎ। বজা নিজে তেওঁৰ ওচৰলৈ গৈ কৃতাজ্জলিপুট প্ৰণাম জনাই কবলৈ ধৰিলে।

৩—১২। লগত শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰবৰ্গপৰিবৃত্ত মহেন্দ্ৰসদৃশ দ্যুতিমান বুদ্ধিবিক্ৰমসম্পন্ন গৰুড়সদৃশ প্ৰভাষিত মহৰ্ষি মনীচিৰ পুত্ৰ অচ্চিষ্ণা নামেৰে কপিপ্ৰবৰ আৰু মনীচিৰ অচ্চিনালা নামেৰে আন আন নহাবলগলী পুত্ৰ সকলক পশ্চিমদিশলৈ যোৱাৰ নিৰ্দ্ধেশ দি কবলৈ ধৰিলে। এই শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰগণ ভোমালোকে দৃশ্য হোৱাৰ বান্দৰ লগত লৈ অশ্বেন নতুংগত বৈদ্যহীৰ অশ্বষণ কৰা গৈ। সোঁবাট্ট বাহুলীক চন্দ্ৰচিত্ৰ, মনোৰম আৰু সমৃদ্ধিশালী জাপদ সমুহ, বৃহৎ বৃহৎ নগৰবাল, পুৰাণ বকুল আৰু উদ্ভালক ফুলৰে পৰিপূৰ্ণ কুক্ষিদল আৰু কেতেকী ফালৰ ভৰপূৰ ঠাইবোৰ ভোমালোকে বিচাৰি চাবা। সেইদৰে পশ্চিম দিশাভিনী মঞ্জলময় শীতল ভলপূৰ্ণ নদীসমূহ তপস্বী সকলৰ অৰণ্যসমূহ বন আৰু পৰ্ৱতত বিচাৰি চাবা। মকময় যিবাৰ ঠাই তাত আছে, সেইবোৰত অতি ওখ আৰু শীতল শিলাভূমিত পৰ্ৱত-বাজিৰে পৰিবাপ্ত দুৰ্গ। ঠাইবোৰত অশ্বষণ কৰি তাবপৰা আৰু পশ্চিম দিশলৈ ৭৭ তিমি, মকৰ আদি জন্তুৰে পৰিপূৰ্ণ সমুদ্ৰ দেখা পাবা। তাৰ পিচত কোতকী, ভমাল আৰু নাৰিকেল বানৰে ভৰা ঠাইত ঘূৰি ফুৰি বাবৰৰ বাসভূমি আৰু শীতাৰ অশ্বষণ কৰিবা।

১৩—১৪। সমুদ্ৰৰ বেলাভূমিত যিবাৰ পৰ্ৱত আৰু বন আছে তাতো বিচাৰি চাবা; সেইদৰে মূবচীপস্তন, বমণীয় জটপুৰ অবন্তী আৰু অজ্জলপ নগৰত আৰু আলঙ্কিত নামেৰে বি অৰণ্য আছে তাত আৰু আন আন ৰাজ্য আৰু বিশাল বাণিজ্য কেন্দ্ৰবোৰত শীতাৰ অশ্বষণ কৰিবা।

১৫। সিন্ধু আৰু সাগৰৰ সঙ্গম স্থলত প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড গছ থকা শত সংখ্যক শূদ্ৰ সৈন্যত সোমগিৰি নামৰ মহান এক পৰ্ৱত আছে।

১৬। এই পৰ্ৱতৰ বমণীয় সমতল ষণ্ডত সিংহ নামৰ এবিধ চৰাই আছে। ইহঁতে তিমিমাছ আৰু হাতীবোৰ ধৰি ধৰি নিজ বাঁহলৈ লৈ আহে।

১৭—১৮। এইদৰে যিবাৰ হাতী চৰাইৰ বাঁহলৈ অনা হয় সেইবোৰে আৰু গিৰিশূদ্ৰত বাস কৰি থকা আন আন দৃষ্ট অক সন্তপ্ত হাতীবোৰে মেঘৰ গাজনিৰ দৰে চিঞৰি জলপূৰ্ণ গিৰিশূদ্ৰবোৰত ব'হে ত'তে বিচৰণ কৰি থাকে। এই পৰ্ৱতৰ কাঞ্চনময় শূদ্ৰ আকাশম্পৰ্ণী আৰু বিচিত্ৰ বৃক্ষবাজিৰে পৰিপূৰ্ণ।

১৯—২১। আমাৰ কামৰূপী বান্দৰবোৰে অতি শীঘ্ৰে এই শৃঙ্গত সীতাৰ অন্বেষণ কৰিব। হে বান্দৰগণ, তাৰপৰা গৈ তোমালোকে সমুদ্ৰৰ মাজত পাৰিষাত্ৰ পৰ্কৰতৰ, আন চকুৰে চাব নোৱাৰা শত যোজন বিস্তীৰ্ণ স্বৰ্ণময় শৃঙ্গ দেখা পাব। এই শৃঙ্গত ঘোৰ পাতকীসকলৰ পক্ষে অগ্নিশিখা সদৃশ অগ্নিতুল্যচৌবিশ কোটি গন্ধৰ্ব তপস্বী মিলিত হৈ উপস্থাপিত কৰি আছে।

২২। আমাৰ ভীম পৰাক্ৰমশালী বান্দৰবোৰে তেওঁলোকৰ ভেনেই ওচৰলৈ নাযায় যেন আক সেই ঠাইব কোনো ফলো যেন গ্ৰহণ নকৰে।

২৩। সত্ত্বগুণসম্পন্ন মহাবলশালী ভীম পৰাক্ৰমী দুৰ্দ্ধৰ্য বীৰগণে সেই ফলমূলবোৰ বক্ষা কৰে।

২৪। সেই ঠাইবোৰত তোমালোকে বিশেষ যত্নপূৰ্বক সীতাৰ অন্বেষণ কৰিব। বান্দৰস্বভাব লৈ কোনো অপৰাধ নবৰাকৈ ধাৰিলে তেওঁলোকৰ পৰা তোমালোকৰ ভয়ৰ কোনো কাৰণ নাই।

২৫। তাত বজ্ৰৰ আকৃতিত সংস্থাপিত, নানা তৰু লতাদিৰে পৰিপূৰ্ণ বৈদ্যুত্যাগ্নিসা দীপ্তিমান বজ্ৰ নামে এটা ডাঙৰ পৰ্কৰত আছে।

২৬। শ্ৰীমান এই পৰ্কৰতৰ আয়তন আৰু উচ্চতা শত যোজন পৰিমাণ বান্দৰগণ তোমালোকে তাৰ গুহাবোৰ ভালকৈ বিচাৰি চাব।

২৭। এই সমুদ্ৰৰ চতুৰ্থ ভাগত চক্ৰবান নামে এটা পৰ্কৰত আছে। বিশ্ববৰ্মাদেৱে তাত সহস্ৰাৰ (হেজাৰ শলাকাযুক্ত) চক্ৰ নিৰ্মাণ কৰি থৈছিল।

২৮। পুৰুষোত্তম বিষ্ণুৱে তাত পঞ্চজন আৰু হযগ্ৰীব দানবক বধ কৰি শঙ্খ আৰু চক্ৰ তাৰপৰা গ্ৰহণ কৰে।

২৯। এই পৰ্কৰতৰ মনোৰম শৃঙ্গবোৰত আৰু বিশাল গুহাৰ ভিতৰত ৰাবণে সৈতে বৈদেহীক পাত পাত কৈ বিচাৰি চাব।

✓ ৩০। তাৰ পিচতেই বকণালয় সমুদ্ৰৰ মাজত চৌষষ্টি যোজন বিস্তৃত স্বৰ্ণ শৃঙ্গ বিশিষ্ট বৰাহ নামৰ পৰ্কৰত।

৩১। তাতে প্ৰাগ্জ্যোতিষ নামে স্বৰ্ণময় এখন পুৰী আছে। এই পুৰীত নৰক নামে দুটাম্বা এটা দানব আছে।

৩২। এই পৰ্কৰতো ৰম্য শৃঙ্গসমূহত আৰু বিশাল গুহাবোৰত ৰাবণে সৈতে সীতাৰ অন্বেষণ কৰিব।

৩৩। স্বৰ্ণময় গুহাবিশিষ্ট এই পৰ্কৰত অতিক্ৰম কৰি গৈ জলপ্ৰপাত আৰু নিজৰাৰে হুশোভিত সৰ্কী সৌবৰ্ণ পৰ্কৰত দেখা পাব।

৩৪। এই পৰ্কৰত হাতী, বৰাহ, সিংহ বাঘ আদি জন্তুবোৰে নিজ গৰ্জনৰ ধ্বনিত দৰ্পিত হৈ পৰ্কৰতৰ চাৰিওফালে গৰ্জন কৰি ফুৰে।

৩৫। যি সৌবৰ্ণ পৰ্কৰত শ্ৰীমান মহেন্দ্ৰ দেৱগণৰ দ্বাৰা ৰাজপদত অভিষিক্ত হয়, এয়ে সেই মেঘ পৰ্কৰত।

৩৬। মহেন্দ্ৰপালিত এই পৰ্বত অতিক্ৰম কৰি গৈ ভোমালোকে ষাঠি হাজাৰ স্বৰ্ণময় পৰ্বত পাবা।

৩৭। সিহঁত তৰুণ আদিভাসম ৰূপলৈ দীপ্তিমান হৈ আছে আৰু স্বৰ্ণময় পুজিত তৰুৰাজিৰে সূশোভিত।

৩৮। এই পৰ্বতসমূহৰ মাজত তেওঁলোকৰ বজাসদৃশ সৰ্ব্ব মেক নামে সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ পৰ্বত বিद्यমান। পুৰণি কালত আদিভাসম প্ৰায় হৈ এই পৰ্বতক এই বুলি বৰ দিয়ে।

৩৯—৪০। 'মোৰ অহুগ্ৰহত যিবোৰ পৰ্বতে তোমাৰ আশ্ৰয় লৈ আছে সেই সকলো-বোৰে দিন আৰু ৰাতি সকলো সময়তে কাঞ্চনময় হৈ থাকিব আৰু যি সকল মোৰ তন্ত্ৰ দেবতা, গন্ধৰ্ব আৰু দানব ইয়াত বাস কৰিব তেওঁলোকো কাঞ্চনপ্ৰভা'বিশিষ্ট হব।'

৪১—৪২। বিম্বদেবসকল, বসুগণ আৰু মৰুৎগণ আদি দেবতাসকলে শ্ৰেষ্ঠ এই মেক পৰ্বতলৈ আহি পশ্চিম দিশৰ সন্ধ্যা (সায়ং সন্ধ্যা) কালত আদিভাসম দেৱৰ উপাসনা কৰে। সূৰ্য্যদেৱৰ এইদৰে পুজিত হৈ অন্ত পৰ্বতত আৰোহণ কৰি সকলোৰে অদৃশ্য হয়।

৪৩। তাৰ পিচত অৰ্দ্ধমুহূৰ্ত্তকালৰ ভিতৰত ভগৱান দিবাকৰ দহ হাজাৰ যোজন বিস্তৃত এই অস্তগিৰি অতিক্ৰম কৰে।

৪৪। বিশ্বকৰ্মাদেৱে এই পৰ্বতৰ শৃঙ্গত সূৰ্য্যাসম দীপ্তিমান সূৰ্য্য গ্ৰাসাদপূৰ্ণ ভৱন নিৰ্ম্মাণ কৰিছে।

৪৫। বিচিত্ৰ তৰুৰাজিৰে সূশোভিত আৰু নানা পক্ষীৰে পৰিপূৰ্ণ এই ভৱনেই পাশছত্ৰ মহাত্মা বৰুণদেৱৰ বাসস্থান।

৪৬। মেক আৰু অস্তগিৰি পৰ্বতৰ মাজত দহটা (সকল) শাখাৰে বিद्यমান স্বৰ্ণময় এজোপা তালগছ দীপ্তিমান হৈ জিলিকি আছে। বিচিত্ৰ এটা চাপৰ ওপৰত এই তালগছ প্ৰতিষ্ঠিত।

৪৭। হে বান্দৰসকল, এতিয়া ভোমালোকে সেই সেই সকলো দ্বৰ্গ, সৰোবৰ, আৰু নদী সমূহত বৈদেহী আৰু বাবণৰ অহুসন্ধান কৰিবা।

৪৮। মেক পৰ্বতত ব্ৰহ্মাৰ সমান ভেজৰী, নিজ ভপোবাল বশীৰান বৰ্ম্মজ বিখ্যাত মেকসাবৰ্ণি বাস কৰি থাকে।

৪৯। মূৰেৰে মাটি ছুই প্ৰণাম জনাই সূৰ্য্যসদৃশ মহৰ্ষি মেক সাৰ্ব্বাক সীতাৰ বিষয় সকলো কথা সূৰিবা।

৫০। ৰাতি পুৱালে ভগৱান সূৰ্য্যদেৱে উদয়াচলৰ পৰা জীৱলোকৰ এইৰিনি মানলৈ অস্তকাৰ ছুৰ কৰি শেহত অস্তাচলত অস্ত যায়।

৫১। হে শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰসকল ভোমালোকো এইৰিনি মানলৈহে যাব পাৰিবা। ইয়াৰ পিচৰ ঠাইবোৰত সূৰ্য্য নাই আৰু সিহঁত সীমা বিহীন। সেই ঠাইবোৰৰ কথা নই একো নাজানো।

৫২। অস্তাচললৈ গৈ বৈদেহী আৰু বাবণৰ বাসস্থানৰ বিষয়ে জানি এমাহ উকলি গলেই ভোমালোক উভতি আহিবা।

৫৩। এমাহতকৈ বেচি সময় তোমালোক নাধাকিবা। যেহে থাকিব সেয়ে মোৰ দ্বাৰা নিহত হব। এতিয়া তোমালোকৰ লগত মোৰ বীৰ শহৰ যাব।

৫৪। মহাবাহু আৰু মহাবলশালী মোৰ এই শহৰ মোৰ গুৰু। বৰ্তমানে কৰ্তব্যকৰ্ম সাধন কৰিবলৈ গৈ এখেতে যি কয় তাকে শুনিবা।

৫৫। তোমালোকো পৰাক্ৰশালী আৰু কৰ্তব্য-অকৰ্তব্য নিশ্চয় কৰিব পৰা শক্তি তোমালোকৰ আছে তথাপি নিশ্চয়তা নিৰূপণ কামৰ ভাৰ এখেতৰ ওপৰত দি তোমালোক পশ্চিমফাললৈ যোবা।

৫৬। শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই আমাৰ যি উপকাৰ কৰিছে তাৰ প্ৰত্যাশকাৰ দ্বাৰাই হে আমি কৃতার্থ হব পাবিম। ইয়াৰ উপৰি আৰু যি কৰিব লগীয়া আছে (যেনে ৰাণবধ আদি) সি তেওঁৰ পক্ষে আৰু প্ৰিয় হব, তোমালোকে দেশ, কাল আৰু প্ৰয়োজন অনুসৰি কৰ্তব্য নিৰূপণ কৰি কামত মন দিবা।”

৫৭। সবশেষত সূগ্ৰীৱৰ কথা ভালদৰে শুনি লৈ সুষেণপ্ৰমুখ্যে বান্দৰসকলে বিদায় লৈ বৰুণদেৱৰ দিশ পশ্চিম ফালে গতি কৰিলে।

॥ ইতি কিঙ্কিকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বিচত্বাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰিচত্বাবিংশ সৰ্গ

বান্দৰসকলৰ উত্তৰ দিশলৈ গমন

১—২। কপিৰাজ সৰ্বস্বত্ব সূগ্ৰীৱে তেওঁৰ শহৰেকক পশ্চিমফালে পঠিয়াই বীৰ শতবল নামে বান্দৰক নিজ আৰু ৰামচন্দ্ৰৰ অৰ্থে হিউকৰ কথা কবলৈ ধৰিলে।

৩—৪। “হে বিক্ৰমশালী বীৰ, তোমাৰ নিচিনা শতসহস্ৰ বনবাসী বান্দৰেৰে পৰিবৃত্ত হৈ যমসুত মন্ত্ৰীৱৰ্গক লগত লৈ উত্তৰফালে হিমালয়ৰ সকলো ঠাইতে ৰামপত্নী যশস্বিনী সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা।

৫। হে অভীষ্টসিদ্ধকাৰীগৰ শ্ৰেষ্ঠ, দাশৰথি ৰামৰ প্ৰিয় এই কাৰ্য্য সিদ্ধ হলে আমি ঋণমুক্ত হৈ কৃতার্থ হম।

৬। মহাত্মা ৰাঘবে আমাৰ প্ৰিয়কাৰ্য্য সাধন কৰিছে, এতিয়া যদি ভাৰ প্ৰত্যাশকাৰ কৰিব পৰা হয়, তেন্তে আমাৰ জীৱন সফল হব।

৭। যি মানুহে কোনো উপকাৰ কৰা নাই তেনেজনৰো উপকাৰ কৰিব পাবিলে জীৱন সফল হব, এওঁকে যিজনে আগতে উপকাৰ কৰিছে তেনে জনৰ প্ৰত্যাশকাৰ কৰাবিষয়ে কবলৈ আৰু কি আছে।

৮। তোমালোক মোৰ প্ৰিয় আৰু হিতাকাঙ্ক্ষী, এতেকে এনে বুদ্ধিমনড লৈ যাতে জানকীৰ অন্বেষণ কাৰ্য্য হাড়ত লোৱা হয় তালৈ লক্ষ্য বখাটোহে কৰ্তব্য হব।

৯। নবপ্ৰেষ্ঠ শত্ৰুপুৰঞ্জয় এই বামচন্দ্ৰ সকলো প্ৰাণীৰে মাননীয়, বৰ্তমানে তেওঁ আমাৰ প্ৰতি পৰম প্ৰীত।

১০। এতিয়া তোমালোকে বুদ্ধি আৰু বিক্ৰমক আশ্ৰয় কৰি সকলো দুৰ্গম ঠাই, নদী, পৰ্বতৰ ভিতৰৰ ঠাইবোৰ তন্ন তন্ন কৈ বিচাৰি চাবা।

১১—১২। ম্লেচ্ছ, পুলিন্দ, শূৰসেন, প্ৰস্থল, ভবত, মন্ত্ৰৰে সৈতে দক্ষিণ কুক এই দশ-বোৰত আৰু সেইদৰে কষোজ, যব, শক, আৰু ববদৰ নগৰ আৰু বাণিজ্যকেন্দ্ৰবোৰত বিচাৰি গোটেই হিমাচল প্ৰদেশ তন্ন তন্ন কৈ চাবা।

১৩। আৰু লগে লগে লোণবন, পদ্মবন আৰু দেবদাকবন সমূহত বৈদেহীৰে সৈতে বাবণৰ অন্বেষণ কৰিবা।

১৪। তাৰপৰা দেৱতা আৰু গন্ধৰ্বসকলৰ বাসস্থান সোমাপ্ৰয়লৈ গৈ তাৰপৰা মহা-শৃঙ্গবিশিষ্ট কাল নামে পৰ্বতলৈ যাবা।

১৫। এই পৰ্বতৰ মহা মহা শিলাখণ্ড আৰু গুহাৰ ভিতৰত মহাভাগা পুণ্যকীৰ্ত্তি বামপদ্মীৰ অনুসন্ধান কৰিবা।

১৬—১৮। এই পৰ্বত এৰি গৈ সূদৰ্শন নামে হেমাত মহাগিৰি পাবা। তাৰ পিচতে পক্ষীসকলৰ বাসভূমি নানা পক্ষী আৰু বৃক্ষবাজিৰ শোভিত দেবসখা নামে পৰ্বত পাবা। তাৰ কাঞ্চনময় নিজৰা আৰু গুহাবোৰত বৈদেহীৰে সৈতে বাবণৰ অনুসন্ধান কৰিবা।

১৯। এই পৰ্বত এৰি গৈ শতযাজন বিস্তৃত পৰ্বত, নদী, বৃক্ষ বা কোনো জীৱ নোহোৱা এখন শূন্য ঠাই পাবা।

২০। অতিপ্ৰীয়ে লোমহৰ্ষণ এই কান্তাৰ প্ৰদেশ এৰি শুভ্ৰ কৈলাস পৰ্বত দেখি তোমা-লোক আনন্দিত হবা।

২১। এই পৰ্বততে বিশ্বকৰ্ম্মাদেৱে শুভ্ৰ মেঘৰ বৰণৰ সোণ খতোৱা বমণীয় কুবেৰৰ ভবন নিৰ্ম্মাণ কৰিছে।

২২। অসংখ্য কমল আৰু উৎপলৰে শোভিত হংসকাৰণ্ডৰ পক্ষীগণে পৰিব্যাপ্ত আৰু অপ্সৰাগণৰ সেৱিত বিশাল এটা সৰোবাব তাত আছে।

২৩। এই পৰ্বতত সৰ্বলোকমন্ত্ৰিত বিপ্ৰৰাৱ পুত্ৰ যক্ষৰাজ ক্ৰীমান কুবেৰ গুহকসকলে সৈতে পৰম আনন্দে বাস কৰে।

২৪। তেওঁৰ চন্দ্ৰসম প্ৰভাশালী এই পৰ্বত আৰু গুহাসমূহত বৈদেহী আৰু বাবণৰ অন্বেষণ কৰিবা।

২৫। তাৰ পিচত ক্ৰৌঞ্চনামৰ এখন পৰ্বত পাবা; এই পৰ্বতত এটা অতি দুৰ্গম পৰ্বত আছে। গাঁভটোত প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰি বুলি এটা প্ৰসিদ্ধি আছে; তোমালোকে অতি সতৰ্পণে এই গাঁভত প্ৰবেশ কৰিবা।

২৬। তাত দেবতাসকলোৰো পূজনীয় দেবস্বৰূপ সূৰ্য্যসম প্ৰভাবিশিষ্ট মহাত্মা মহৰ্ষি-
সকলে বসতি কৰি থাকে।

২৭। এই ক্ৰৌঞ্চপৰ্বতৰ গুহা, শৃঙ্গ, সৰ্গীৰ্ণ ঠাই আৰু নিতম্ব প্ৰদেশত তোমালোকে
পাতপাতকৈ ভালদৰে সীতাক বিচাৰি চাব।

২৮। বৃক্ষশূন্ত, বাহিততপন্তা সিদ্ধিৰ স্থান পক্ষীকুলৰ আশয় মানস পৰ্বতলৈ কোনো
প্ৰাণী, দেৱতা বা ৰাক্ষসৰ গতি নাই।

২৯। এই পৰ্বতত তাৰ শৃঙ্গ আৰু সমতল ক্ষেত্ৰত ভালকৈ সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা।
ক্ৰৌঞ্চ পৰ্বত এৰি গৈ তোমালোকে মৈনাক পৰ্বত পাব।

৩০। এই পৰ্বতত ময়দানৰে স্বয়ং তেওঁৰ বাসভৱন নিৰ্ম্মাণ কৰি লৈছে। এই পৰ্বতৰো
শৃঙ্গ আদিত তোমালোকে সীতাক বিচাৰি চাব।

৩১। মৈনাক পৰ্বতৰ ঠায়ে ঠায়ে অশ্বমুখী ৰমণীৰ বাসস্থান। এই ঠাই এৰি গৈ
তোমালোকে সিদ্ধসকলৰ বাসস্থান পাব।

৩২। তাত সিদ্ধ, বৈখানস, বালখিল্য আদি তাপসগণ বাস কৰে। এই নিম্পাপ
তপস্বীসকলক তোমালোকে নমস্কাৰ কৰিবা আৰু বিনীতভাবে সীতাৰ বাতৰি
শুধিবা।

৩৩—৩৪। সেই ঠাইতে সোণৰ পদুম ফুলে পৰিপূৰ্ণ আৰু তৰুণাদিত্যসম কান্তিৱিশিষ্ট
হাঁহবোৰ চৰিকুৰা বৈখানস সৰোবৰ দেখিবা।

৩৫। কুব্জৰ বাহন সাকৰ্ভোম নামে যিটো হাতী আছে সেই হাতীটোৱে সদায়
হস্তিনীবোৰে সৈতে তালৈ আহে। এই সৰোবৰ এৰি গৈ তোমালোকে চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, নক্ষত্ৰ
মেঘ আৰু শব্দবিহীন আকাশমণ্ডলী দেখিবা।

৩৬। এই আকাশমণ্ডল সূৰ্য্যকিৰণসদৃশ দেৱকল্প স্বয়ংপ্ৰভ উপবিষ্ট তপঃসিদ্ধ সিদ্ধগণৰ
জ্যোতিৰে উদ্ভাসিত।

৩৭। এই ঠাই এৰি গৈ শৈলোদা নামৰ এখন নৈ পাব। নৈৰ দুয়োপাৰে কীচক
নামৰ বাহবোৰ।

৩৮। এই বাহবোৰে সিদ্ধবোৰক নৈৰ ইপাৰ সিপাৰলৈ অনা নিয়া কৰি থাকে।
তাতেই পুণ্যকৰ্ম্মা লোকসকলৰ বাসস্থান উত্তৰকুক্ৰদেশ। তাত থকা কাঞ্চনপদ্মশোভিত
সৰোবৰত উত্তৰকুক্ৰদেশৰ লোকসকলে পানীৰ সকলো কাম কৰে।

৩৯—৪২। এই ঠাইডোখৰত নীল বৈদূৰ্য্যমণিসম পদ্মেৰে শোভিত হিৰণ্য, ৰক্ত উৎপল-
পৰিপূৰ্ণ হাজাৰ হাজাৰ নদী প্ৰবাহিত হৈ আছে। ইয়াৰ জলাশয় সমূহ নতুনকৈ ওলাই
অহা আদিত্যসম শোভাশালী মহাৰ্হমণিৰত্নসদৃশ স্বৰ্ণপ্ৰভকেশৰযুক্ত নীলোৎপলপূৰ্ণ বিচিত্ৰ
বনৰাজি, বৰ্জ্জলাকাৰ মৃত্তামণি আৰু মহামুগ্ধ ৰনে সেই ঠাই সৰ্বতোভাবে পৰিব্যাপ্ত। তাৰ
নদীসমূহৰ পুলিন প্ৰদেশবোৰ সোণৰ বালিৰে পৰিপূৰ্ণ। সৰ্বৰত্নময় বিচিত্ৰ শ্ৰেষ্ঠ পৰ্বত
সমূহে তাক আঙৰি আছে।

৪৩—৪৪। ইয়াৰ বৃক্ষসমূহ সদায় স্বৰ্ণময় আৰু অম্লিম প্ৰভাশালী; দিব্যগন্ধ আৰু

বসুন্ধা কল আৰু পুষ্প পৰিপূৰ্ণ আৰু পক্ষীগণৰ দ্বাৰা পৰিব্যাপ্ত, আৰু যেষে যি কামনা কৰে তাকে দান কৰে।

৪৫—৪৯। বৃক্ষসমূহৰ কিছুমান বিবিধ প্ৰকাৰৰ বস্ত্ৰ, স্ত্ৰী আৰু পুৰুষগণৰ ইচ্ছাৰ অনুৰূপ মুক্তা আৰু বৈদৰ্ঘ্য মণিৰে চিত্ৰিত ভূষণ, কিছুমানে সকলো ক্ষতুতে স্বথসেব্য মহাহাঁ মণিৰে চিত্ৰিত আন্তৰণে সৈতে শয্যাৰ উপকৰণ, কিছুমানে আকৌ মনৰ ইচ্ছানুৰূপ প্ৰিয় মালা উৎপাদন কৰে। কিছুমানে বা বিবিধ মহাহাঁ পানীয় বা ভক্ষ্যবস্তুকে সৃষ্টি কৰে। তাৰ স্ত্ৰীসকল কপৰ্যোবনসম্পন্ন আৰু গুণবতী, উজ্জলদীপ্তিসম্পন্ন গন্ধৰ্ব্ব, কিম্বৰ, সিদ্ধ, নাগ আৰু বিদ্যাধৰগণে সততে স্ত্ৰীসকলৰ লগত তাত বিহাৰ কৰি থাকে।

৫০। তাত থকা সকলো পুণ্যাশীল, কামাসক্ত আৰু কামাৰ্থসেবীজনে নিজ নিজ স্ত্ৰীক লগত লৈ বাস কৰে।

৫১। সৰ্বজন মনোহাৰী গীত আৰু বাছ্যস্ত্ৰৰ মধুৰ স্বৰ, উৎকৃষ্ট ইহাঁৰি বোল সততে তাত শুনা যায়।

৫২। তাত এনে এজন নাই যি আনন্দত বিভোৰ হৈ থকা নাই অথবা কোনো প্ৰি় বস্তু নোপোৱাকৈ আছে। মনোৰম সকলো গুণে তাত দিন দিন উৎকৰ্ষপাত কৰে।

৫৩। এই পৰ্ব্বত এৰি গৈ উত্তৰসমুদ্ৰ। উত্তৰসমুদ্ৰৰ মাজত সোমগিৰি নাম স্বৰ্ণময় এটা ডাঙৰ পৰ্ব্বত আছে।

৫৪। এই ঠাইত সূৰ্য্য নাথাকিলেও সোমগিৰি পৰ্ব্বতৰ জ্যোতিতই সূৰ্য্যৰ তাপেৰে উজ্জ্বল আৰু সূৰ্য্যকিৰণে প্ৰভাষিত দেশৰ নিচিনাকৈ এই দেশ প্ৰকাশিত হৈ আছে।

৫৫। ভগবান্ বিষ্ণু আৰু একাদশকদ্ৰায়নৰ শম্বু আৰু দেবেশ ব্ৰহ্মা, ব্ৰহ্মধিগণৰ দ্বাৰা পৰিবৃত্ত হৈ এই সোমগিৰিত বাস কৰি থাকে।

৫৬। তোমালোকে কুকৰ উত্তৰদেশলৈ কেতিয়াও নাযাব। আন কোনো প্ৰাণীৰেই তালৈ গতি নাই এই সোমগিৰি দেবতাসকলোৰো পক্ষে দুৰ্গম।

৫৭। তোমালোকে এই পৰ্ব্বত চকুৰে চাই লৈ বেগেতাই তাবপৰা উত্তৰি আহিব।

৫৮। বান্দৰসকলে এইখিনি মানলৈহে মাত্ৰ যাব পাৰে। ইয়াৰ পিচৰ ঠাই সূৰ্য্য-আৰু সীমাবিহীন। ইয়াৰ পিচত কি আছে মই নাজান।

৫৯। মই যিবোৰ ঠাইৰ বৰ্ণনা দিলোঁ, এই সকলোবোৰতে আৰু ইয়াৰ অতিৰিক্ত মই নোকোৱা ঠাইও যদি কিবা আছে তাতো তোমালোকে সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা।

৬০। এইদৰে কৰিলেই তোমালোকে দশৰথি আৰু মোৰ প্ৰিয়কাম সাধন কৰা হব। হে অনিল, আৰু অনলসম্ভব বান্দৰগণ, বিদহ ৰাজকুমাৰ দৰ্শনৰূপ কাৰ্য্যৰ দ্বাৰা আশি সকলো কৃতকৃত্য হম।

৬০। তাৰ পিচত তোমালোকে এইদৰে কাৰ্য্য সিদ্ধ কৰি সৰ্ব্বগুণাৰিত হৈ বন্ধুবৰ্গে সৈতে মোৰ আদৰৰ পাত্ৰ হবা আৰু তোমালোকৰ শত্ৰু বিনাশ হোৱাৰ লগে লগে প্ৰিয়াজনে সৈতে সকলো প্ৰাণীৰে আশ্ৰয়ৰূপ হৈ এই পৃথিৱীত স্থখ অহুভোগ কৰি থাকিব পাৰিবা।

॥ ইতি কিকিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত জিহ্বাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুষ্চাৰিংশ সৰ্গ

হনুমানৰ প্ৰতি বিশেষ অনুৰোধ, চিন স্বৰূপে ৰামনামাঙ্কিত আঙঠি প্ৰদান

১। স্ত্ৰীয়ে মনে মনে স্থিৰ কৰি ললে যে হৰিশ্ৰেষ্ঠ অকল হনুমানেই এই কামটো ভালদৰে সিদ্ধ কৰিব পাৰিব।

২। ইয়াকে ভাবি ৰজা স্ত্ৰীয়ে পৰম প্ৰীত হৈ বনবাসী সকলৰ মাজত বিক্ৰমশালী পৰনসুত হনুমানক কলে।

৩। “হে হৰিপুঞ্জব, পৃথিৱীত, অন্তৰীক্ষত, আকাশত, অথবা স্বৰ্গত অথবা জলবাশিৰ মাজত, এনে কোনো ঠাই নাই য’লৈ তুমি যাব নোৱাৰা।

৪। অস্থৰলোক, গন্ধৰ্বলোক, নাগলোক, নৰলোক আৰু দেৱলোক আৰু সেইদৰে সাগৰ, ধৰা আৰু পাতাল সকলো তোমাৰ জনা আছে।

৫। হে মহাকপি, হে বীৰ, গতি, ভেজ আৰু লঘুতা সকলো বিষয়তে তুমি মহা শক্তিশালী তোমাৰ পিতৃ পৰনৰ সমান।

৬। শক্তি বিষয়ত তোমাৰ সমকক্ষ কোনো প্ৰাণী এই জগতত নাই, এতেকে সীতাক কিদৰে পাব পৰা হয় সেই কথাটো তুমি ভালদৰে চিন্তা কৰা।

৭। হে নীতিজ্ঞ পণ্ডিত হনুমান, শাৰীৰিক বল, বুদ্ধি আৰু পৰাক্ৰম, আৰু দেশকাল ভেদে আচৰণ কৰিব লগা কৰ্মপন্থা আৰু নীতি এই সকলো অকল তোমাতেই বিद्यমান।”

৮। স্ত্ৰীয়েৰ কথা শুনি ৰামে কাৰ্য্যসিদ্ধি সম্বন্ধে সকলো কথা বুজি লৈ, আৰু হনুমানৰ সামৰ্থ্য অবগত হৈ চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে।

৯। ‘কপিৰাজ স্ত্ৰীয়ে সকলো প্ৰকাৰে হনুমানৰ দ্বাৰাই কাৰ্য্য সিদ্ধ হব বুলি স্থিৰ কৰি লৈছে আৰু মোৰো মনত হনুমানেই কাৰ্য্য সাধন কৰিব পাৰিব বুলি বেচিকৈ খেলিছে।

১০। এতেকে যাৰ কৰ্ম্মনৈপুণ্য ৰজাই নিজে পৰীক্ষা কৰি কাৰ্য্য সাধনৰ বাবে তেওঁক গ্ৰহণ কৰিছে তেনেজনৰ সহায়তে যে সীতাক পোৱা যাব পাৰিব এইটো শূকপ।’

১১। তেতিয়া মহাভেজস্বী ৰামচন্দ্ৰই কাৰ্য্য সাধন বিষয়ত হনুমানক সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ যেন দেখি, কৃতার্থ হোৱাদি হৈ সন্তুষ্ট হল আৰু তেওঁৰ মন আৰু ইন্দ্ৰিয় সমূহ আনন্দতে উৎফুল্ল হল।

১২। পৰম প্ৰীত হৈ তেওঁ ৰাজপুত্ৰী সীতাই বুজিব পৰা চিহ্ন স্বৰূপে তেওঁৰ নিজ নামাঙ্কিত হাড়ৰ আঙঠিটো তেওঁক দি কলে।

১৩। “হে কপিপ্ৰবৰ, এই চিহ্নৰ দ্বাৰা জনকান্ধজা সীতাই মনত কোনো প্ৰকাৰৰ উৎসেগ নৰখাকৈ তুমি মোৰ ওচৰৰ পৰা গৈছা বুলি জানিব পাৰিব।

১৪। হে বীৰ তোমাৰ উত্তম, শক্তিমত্ততা, বিক্ৰম আৰু হুগ্ৰীবৰ আদেশ এই সকলোৰে মোৰ যে কাৰ্য্যসিদ্ধি হব তাক ভালদৰে কৈ দিছ।”

১৫। ভেটিয়া কপিপ্ৰবৰ হুমানে সেই আঙঠিটো লৈ হাতঘোৰ কৰি মূৰেৰে চৰণ ছুই প্ৰণাম জনাই প্ৰস্থান কৰিলে।

১৬। পৰনাস্বজ বীৰ কপিপ্ৰবৰ হুমানে বান্দৰবোৰৰ মহৎ সৈন্তদলে সৈতে ওলাই গৈ মেঘশূন্য আকাশত নক্ষত্ৰগণ শোভিত বিস্তৃত মণ্ডলে পৰিবেষ্টিত চন্দ্ৰৰ দৰ শোভা ধাৰণ কৰিলে।

১৭। হুমানে এইদৰে ওলাই যোৱা দেখি বামচন্দ্ৰই তেওঁৰ বাক্য—“হে সিংহতুল্য বিক্ৰমশীল, অতি বলশালী পৰন স্তত হুমানে, মই তোমাৰ শক্তিৰ ওপৰত পিতৃৰ বৰি ইয়াত বৈ আছোঁ। এতেকে তুমি এতিয়া কামত এৰাবলৈ আগবাঢ়িবা। যা ননক ছুহিও সীতাক লগ পোৱা।”

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুষ্চত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চচত্বাৰিংশ সৰ্গ

চাৰিওফালে বীৰ বান্দৰগণৰ প্ৰস্থান

১। কপিপ্ৰবৰ কপিৰাজ হুগ্ৰীৱে সকলো বান্দৰবৰ্গকে মাতি আনি বামৰ কাৰ্য্যসিদ্ধিৰ কাৰণে এইদৰে কবলৈ ধৰিলে।

২। “বান্দৰ সকল, ৰজাৰ উগ্ৰ শাসনৰ কথা মনত ৰাখি তোমালোক শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰগণে মই কোৱামতে সকলো ঠাইতে সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবা।”

৩—৪। হুগ্ৰীবৰ আদেশ পোৱা মাত্ৰকৈ বান্দৰবোৰে পূতজে আকাশ চাকি পৰা দি পৃথিবী ব্যাপি পৰি চতুৰ্দ্ধিকে প্ৰস্থান কৰিলে। তাৰ পিচত সীতাৰ অন্বেষণৰ বাবে হুগ্ৰীৱে নিৰ্দ্ধাৰিত কৰা এমাহকাললৈ অপেক্ষা কৰি লক্ষণে সৈতে বাম সেই প্ৰস্তৰণ পৰ্ৱতত বৈ থাকিল।

৫—৭। বীৰ শতবলি বান্দৰে গিৰিৰাজ হিমালয় বিৰাজিত উত্তৰ দিশলৈ গ'ল। পূবদিশলৈ গতি কৰিলে বান্দৰ দলপতি বিনত। পৰনাস্বজ কপিপ্ৰবৰ হুমানে তাৰ, অজ্ঞান আদিৰে লৈভে গল অগস্ত্য মুনিয়ে আশ্ৰয় কৰি থকা দক্ষিণ দিকলৈ আৰু বকণ পালিত ঘোৰ পশ্চিম দিশলৈ গল হৰিশাৰ্দুল হুৰেণ।

৮। এইদৰে বান্দৰ সেনাপতি বীৰ ৰজা হুগ্ৰীৱে যথাযথভাবে বান্দৰ বৰ্গক সকলো দিশলৈ পঠাই পৰম হুগ্ৰী হৈ আনন্দতে উৎফুল্ল হল।

৯। আৰু কপি সৈন্তৰ অধ্যক্ষবোৰেও দিশ সমূহলৈ প্ৰেৰিত হৈ অতি সম্বৰে নিজ নিজ দিশলৈ প্ৰস্থান কৰিলে।

১০। এইদৰে যাবলৈ পাই মহা বলশালী বান্দৰবোৰে আনন্দতে নাচিবাগি, লাফালাফি কৰি উচ্চনাদ, থিচিমিচি আদি নানান শব্দ কৰিবলৈ ধৰিলে।

১১—১৬। অতুপ্ৰেৰিত বান্দৰ বৰ্গৰ কোনেও কলে সীতাকভাে আনিমেই আৰু লগতে বাবণকো বধ কৰি থৈ আহিম। কোনোৱে কলে মই অকলে যুদ্ধত বাবণক বধ কৰিম, তাৰ পিচত তাক পিহি থৈ জনকায়জা সীতাক লৈ আহিম। আন এটাই কলে “তোমালোক বৈ থাকা, পাতালৰ পৰা হলেও মই অকলে পৰিশ্ৰান্তা কম্পিতকলেবৰবিশিষ্টা জ্ঞানকীক লৈ আহিম গৈ। কোনোৱে কলে মই অকলে গছবোৰ উভালি পেলাম, পৰ্বত আৰু বসুমতী বিদীৰ্ণ কৰিম আৰু সাগৰক স্কন্ধ কৰি তুলিম। আন এজনে কলে, ‘মই একেলাফে এক যোজন,’ কোনোৱে কলে শ যোজন আৰু কোনোৱে কলে শ যোজনৰো অধিক পথ মই একেলাফে যাম। পৃথিৱীতে হওক বা সাগৰতে হওক, পৰ্বততে হওক, অথবা বনতেই হওক অথবা পাতালৰ ভিতৰতে হওক, কোনো ঠাইতে মোৰ গতি ক্ষুণ্ণ নহয়।”

১৭। এইদৰে বলদীপিত বান্দৰবোৰে জনে জনে তেওঁলোকৰ ৰজা সূগ্ৰীবৰ ওচৰত নিজ নিজ বীৰত্বৰ পৰিচয় দি কব ধৰিলে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষট্চত্বাৰিংশ সৰ্গ

সূগ্ৰীবৰ ভৌগোলিক জ্ঞান লাভৰ কথা

১। প্ৰধান প্ৰধান বান্দৰবোৰে বিদায় লৈ যোৱাৰ পিচত ৰামে সূগ্ৰীবক স্মৰিলে—
“আপুনি সমগ্ৰ পৃথিৱী মণ্ডলৰ বিষয়ে জানিলে কেনেকৈ?”

২। ৰামৰ কথা শুনি প্ৰণত হৈ সূগ্ৰীবে কলে—“বাক, কথাটো মই বহলাই কওঁ আপুনি শুনক।

৩—৪। যেতিয়া মহিষাকুতি হুন্দুতি নামে দানবক বালীয়ে মলয় গুহালৈ খেদি নিয়ে তেতিয়া সি মলয় গুহালৈ সোমাই গল। তাক বধ কৰিবলৈ বুলি বালীও সেই গাঁতত সোমাল।

৫। গুহাৰ মুখত মোক থৈ ৰোৱাত মই বিনীত ভাবে ভাঙে বৈ থাকোঁ। এবছৰ কাল উকলি ৰোৱাটো বালী ওলাই নাছিল।

৬। তাৰ পিচত তেজৰ শ্ৰোভতে গাঁতটো পূৰ্ণ হৈ ৰোৱা দেখি মই বিস্মিত হলোঁ আৰু তেজলৈ চাই জ্যেষ্ঠৰ কাৰণে শোকতে অভিভূত হলোঁ।

৭—৮। মই হতবুদ্ধি হৈ স্থিৰ কৰিলো যে মোৰ অগ্ৰজ, গুৰুজন নিশ্চয় নিহত হৈছে। ইয়াকে স্থিৰ কৰি পৰ্ব্বত সন্মুখ প্ৰকাণ্ড এটা শিল আনি গুহাৰ মুখত দিলোঁ, আৰু ভাৰিলোঁ যে মহিষ দানব ওলাই আহিব নোৱাৰি তাতেই বিনাশপ্ৰাপ্ত হব। তাৰ পিচত অগ্ৰজৰ জীৱন সম্বন্ধে নিৰাশ হৈ কিকিঙ্কালৈ উভতি আহিলোঁ।

৯। বিশাল ৰাজ্য, কমা আৰু তাৰাক লৈ মিত্ৰবৰ্গেৰে সৈতে বাস কৰিবলৈ পাই মোৰ মানসিক অশান্তি দূৰ হল।

১০। তাৰ পিচত কপিপ্ৰেষ্ঠ বালীয়ে সেই দানবক বধ কৰি কিকিঙ্কাত উপস্থিত হয়। তেতিয়া তেওঁ মোৰ গুৰুজন এই ভাৱি ভয়ভ্ৰমত হৈ ৰাজ্যভাৰ তেওঁত সমৰ্পণ কৰিলোঁ।

১১। কিন্তু দুষ্টায়া বালীয়ে ব্যাধিত হৈ মোক বধ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰি মন্ত্ৰীবৰ্গেৰে সৈতে মই য'লৈকে যাওঁ ত'লৈকে খেদিবলৈ ধৰিলে।

১২—১৩। এইদৰে বালীৰ খেদাত নানাদেশৰ নদী, বন আৰু নগৰত ঘূৰি ফুৰোঁতে সমগ্ৰ পৃথিবীখন দৰ্পণত প্ৰতিবিম্বৰ দৰে মোৰ মনত জিলিকি উঠিল, জলি থকা আঙঠা এডাল ঘূৰালে যেনেকৈ চক্ৰাকাৰে তাৰ পৰিধি দেখি, পৃথিবীখন ভেনে যেন লাগিল আৰু এটা গোপ্পদ প্ৰমাণ যেন বোধ হল।

১৪—১৫। পূৰ্ব দিশলৈ গৈ নানা গছ, পৰ্ব্বত, গুহা, আৰু মনোৰম বহুত সৰোবৰ দেখিলোঁ, লগে লগে নানা ৰাতুৰে শোভিত উদয় পৰ্ব্বত আৰু অগ্নিসৰা সকলৰ নিভা বাসকুশি কীৰোদ সাগৰ দেখিলোঁ।

১৬—১৭। বালীয়ে তালৈ খেদি যোৱাত ততালিকে তাৰ পৰা ওলাই আহি নানাবিধ পাদপ, বিক্ষাচল আৰু চন্দনাদি বৃক্ষৰাজিৰে শোভিত দক্ষিণ দিশলৈ গতি কৰিলোঁ।

১৮। ইয়াতো আন এটা পৰ্ব্বতৰ এডাল গছত বালীক দেখা পাই পুনঃ খেদা খাই দক্ষিণ ফালৰ পৰা পশ্চিম ফাললৈ যাওঁ।

১৯। সেই অঞ্চলত নানা দেশ, গিৰিপ্ৰেষ্ঠ অস্ত্ৰাচল আদি চাই চাই ভাবপৰা খেদা খাই উত্তৰ দিশলৈ যাওঁ।

২০। এইদৰে হিমালয়, মেক পৰ্ব্বত আৰু তাৰ পিচত সমুদ্ৰ আদি ঘূৰি ফুৰিলোঁ কিন্তু বালীৰ খেদাত কতো আশ্ৰয় নাপালোঁ।

২১—২২। তেতিয়া বুদ্ধিমান্ হনুমানে মোক কলে—‘হে ৰাজন্, মতল ভৱিষ্য বালীক বিদৰে অভিশাপ দিছিল সেই কথাটো এতিয়া মোৰ মনত পৰিছে—ভেৰেভে কৈছিল যে যদি বালী এই আশ্ৰয় মণ্ডলত প্ৰবেশ কৰে তেন্তে তেওঁৰ মূৰ লতৰু হৈ মাটিত পৰিব।

২৩—২৪। গতিকে আমি ভাত উষ্ণশূক্ৰ হৈ স্বৰ্গেৰে বাস কৰি থাকিব পাৰিম। হে নৃপাঙ্গজ, তাৰ পিচত এই স্বয়মুক পৰ্ব্বতত বাস কৰাত বালীয়ে মতলৰ ভয়ত ইয়াত প্ৰবেশ কৰা নাই। ৰাজন্, এইদৰে সমগ্ৰ পৃথিবীমণ্ডল নিজে দৰ্শন কৰি শেহত এই গুহাত আশ্ৰয় লৈ আহিলোঁ।

। ইতি কিকিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষট্চত্ৰাবিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ।

সপ্তচত্বাৰিংশ সৰ্গ

মাহৰ শেহত সূৰ্যেণ আদিৰ প্ৰত্যাগমন

১। কপিৰাজ সূৰ্য্যৈৰে শ্ৰেষ্ঠ শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰগণক চাৰিওফালে যাবলৈ আদেশ দিয়াত তেওঁলোকে তৎক্ষণাৎ সূৰ্য্যৈৰে যিদৰে কৈছিল, সেইদৰে সকলো ফাললৈ গতি কৰিলে।

২। তেওঁলোকে সৰোবৰ, নদী, ডাঙৰ অৰণ্য, বৃক্ষলতাদি, শূণ্ঠস্থান, নগৰ, আৰু নদীবহুল এতেকে দুৰ্গম দেশবোৰ চাৰিওফালে তন্নতন্নকৈ চালে।

৩। বান্দৰদলপতিগণে সূৰ্য্যৈবৰ দ্বাৰা আদিষ্ট হৈ, পাহাৰ, পৰ্ব্বত বন-বাননে সৈতে সকলো দেশতে সীতাৰ অন্বেষণ কৰিলে।

৪। সীতাৰ অন্বেষণ বিষয়ে কৰ্ম্মতৎপৰ হৈ তেওঁলোকে গোটেই দিনটো বিচাৰি চাই, ৰাত্ৰিকালত মাটিত শুই থাকে।

৫। দিনৰ ভাগত সকলো ঠাইতে সকলো ঋতুতে উৎপন্ন হোৱা ফল-ফুলযুক্ত তৰুসমূহ পাই তাক উপভোগ কৰি নিশাটো শয্যাক আশ্ৰয় কৰি বিশ্রাম লয়।

৬। তেওঁলোকৰ যাত্ৰাৰ দিনকে প্ৰথম দিন বুলি ধৰি লৈ এমাহকাল উত্তীৰ্ণ হৈ যোৱাত কপিপ্ৰবৰগণে উভতি আহি প্ৰস্ৰৱণ গিৰিত কপিৰাজ সূৰ্য্যৈবৰ লগত মিলিত হ'লহি।

৭। মহাবলশালী বিনতে তেওঁৰ মন্ত্ৰীবৰ্গৰে সৈতে সূৰ্য্যৈৰে কোৱামতে পূব দিশ অন্বেষণ কৰি সীতাক নেদেখি উভতি আহিল।

৮। তাৰ পিচত শতবলিয়ে উত্তৰ দিশত বিচাৰি চাই সৈন্সবৰ্গে সৈতে সন্তুষ্টমনে ফিৰি আহিল।

৯। তেওঁৰ পিচত সূৰ্যেণে বান্দৰবৰ্গৰে সৈতে পশ্চিম ফালটো চাই এমাহৰ যুৱত সূৰ্য্যৈবৰ ওচৰলৈ আহিল।

১০। এইদৰে সকলোৰে প্ৰস্ৰৱণ পৰ্ব্বতলৈ আহি অভিবাদন জনাই ৰামৰ লগত একেলগে বহি থকা সূৰ্য্যৈবক কলে—

১১—১৩। “ৰাজন, আপুনি বৰ্ণনা দিয়া মতে, সকলো পৰ্ব্বত, গহীন বন, নদী, সাগৰ, জনপদ, গুহা, লতাদিৰ দ্বাৰা বেষ্টিত মহাওল্ল, গহন আৰু দুৰ্গম দেশসমূহ, সমগ্ৰ বিষম স্থানসমূহ আমি পাত পাত কৈ বিচাৰি চালো আৰু লগতে বহুত ভীমকায় প্ৰাণীকো বধ কৰিলোঁ। যিবোৰ ঠাই অতি বিষম আৰু গহন সেইবোৰত বাবে বাবে বিচাৰি চোৱা হৈছে।

১৪। কপিৰাজ, এইবোৰত কতো বিচাৰি নাপাই আমি বুজিলোঁ উদাৰসন্ত-সম্পন্ন, উচ্চ কুলত জন্ম অকল হনুমানেহে সীতাৰ সম্ভেদ জানিব পাৰিব। সীতা যি দিশৰ পিনে গৈছে বায়ুপুত্ৰ হনুমানেও সেই দিশলৈয়ে প্ৰস্থান কৰিছে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টচত্বিংশ সর্গ

হনুমানৰ অন্বেষণ কাৰ্য্যৰ বিবৰণ

১। কপিপ্ৰবৰ হনুमानে তাৰ আৰু অঙ্গদেৰে সৈতে হুগ্ৰীৱৰ নিৰ্দ্ধেশমতে ওলাই গৈ সীতাৰ অন্বেষণ কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰিলে।

২—৪। প্ৰথমতে কপিপ্ৰেষ্ঠ বীৰগণে সৈতে হনুমান দূৰ ঠাইলৈ গৈ বিছাপৰ্শ্বতৰ গুহা, গহনবন, শৃঙ্গসমূহ, নদী, দুৰ্গম ঠাইসমূহ, সৰোবৰ, বিপুল ক্ৰমসমূহ যুদ্ধেৰে পূৰ্ণ ঠাইসমূহ, নানা পৰ্শ্বতমালা, বনপূৰ্ণ পাদপসমূহকে আদি কৰি সকলো পিন্ধ চাই জনকান্ধজা মৈথিলী সীতাৰ কতো দেখা নাপালে।

৫। অন্বেষণৰ সময়ত ফলমূল আৰু এনে জাতীয় বিবিধ পদাৰ্থই আছিল তেওঁলোকৰ আহাৰ। এইদৰে বিচাৰি গৈ তেওঁলোকে নিৰ্জল, নিৰ্দ্ধন শূন্য, গহন ঘোৰদৰ্শন এখন ঠাই পালে।

৬—১১। সেই অৰণ্য প্ৰদেশত সীতাৰ অন্বেষণ কৰি তেওঁলোক ভেনেই পৰিশ্ৰান্ত হৈ পৰিল। গুহা আৰু কাননবিশিষ্ট এই প্ৰদেশত সীতাৰ অন্বেষণ কাৰ্য্য দুৰূহ হলেও তাত বিচৰা কাম শেষ কৰি বান্দৰদলপতিগণে সেই ঠাই এৰি আন এখন ঠাইলৈ গল। এই ঠাই আনৰ অলভ্যনীয় হলেও তেওঁলোকে নিৰ্ভীকচিত্ত তাত প্ৰৱেশ কৰিলে। তাত বৃক্ষসমূহৰ ফল বা ফুল বা পাত নাই, নৈসমূহত পানী নাই, গছসমূহৰ মূলা পোৱাটো কঠিন। মহিষ, মৃগ, হাতী, বাঘ, পক্ষী বা আন বনবাসী কোনো জন্তু নাই। গছ, ওষধি, লতা বা কৃষিৰ আধাৰস্বৰূপ কোনো বৃহৎ বৃক্ষ নাই। সেই ঠাইৰ স্থলভাগত স্তম্ভপত্ৰ বিশিষ্ট বৃক্ষ নাই আৰু জলাশয়বোৰত স্থলদ্বীপ স্তম্ভযুক্ত ভ্ৰমৰসংযুক্ত পদ্মমূল নাই। সেই ঠাইত কণ্ট নামে মহাভাগ, সত্যবাদী এজন তপোধন আছিল।

১২—১৩। তেওঁ মহিষ, কিন্তু অত্যন্ত কোপন স্বভাৱৰ আছিল আৰু তেওঁৰ ব্ৰতৰ উগ্ৰতাৰেহে কোনোৰে তেওঁৰ ওচৰ চাপিব নোৱাৰিছিল। সেই বনতে তেওঁৰ দহ বছৰীয়া লৰা এটাৰ মৃত্যু হয়। ল'ৰাৰ মৃত্যু হোৱা দেখি সেই মহামুনিজন ক্ৰুদ্ধ হয়। তেতিয়া ধৰ্ম্মান্ধা সেই মূনিবৰে সমগ্ৰ সেই অৰণ্যৰ ওপৰত এইবুলি অভিলাপ দিয়ে।

১৪—২৩। 'এই বনত কোনোৰে আশ্ৰয় নাপাব, ইয়াত আনে সহজে প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰিব আৰু ই পশুপক্ষীৰ দ্বাৰা বিবৰ্জিত হব।' বান্দৰবোৰে সমাহিত চিত্তে এই ঠাইৰ কানন, পৰ্শ্বত, গুহা, নদীৰ উৎপত্তি স্থানসমূহত পাত পাত কৈ সীতাৰ অন্বেষণ কৰিলে কিন্তু মহান্ধা বান্দৰবৰ্গই তাতো জনকান্ধজা সীতাৰ বা হুগ্ৰীৱৰ হিতকাৰী বাঘপক্ষীৰ দ্বন্দ্বকাৰী বাবলক দেখা নাপালে। তাৰ পিচত তেওঁলোকে লতাগুহাদিৰে আবৃত এখন ঠাইত প্ৰৱেশ

কৰি দেবতাসকলৰ পৰাও ভীত নোহোৱা ভীমকৰ্ম্মা এটা অস্ত্ৰৰক লগ পালে। বান্দৰসকলে পৰ্ব্বত এটাৰ নিচিনা অবস্থিত ঘোৰমূৰ্ত্তি সেই অস্ত্ৰটোক দেখি তেওঁলোকৰ গাৰ কাপোৰ টানি বান্ধি ললে। তেতিয়া বলশালী সেই অস্ত্ৰটোৱে বান্দৰবোৰক দেখি চিঞৰি উঠিল “তইত মৰিলি। এইবুলি কৈ ক্ৰুদ্ধ হৈ সি হাতৰ মুঠি বান্ধি তেওঁলোকলৈ খেদি আহিল। সি এইদৰে খেতি অহাত বালীপুত্ৰ অজ্ঞদে ‘ইয়েই ৰাৱণ’ এইবুলি কৈ হাতৰ তনুৱাৰে এটা চাপৰ মাৰি দিলে। বালীপুত্ৰৰ দ্বাৰা এইদৰে আহত হৈ অস্ত্ৰৰে মুখেৰে তেজ বত্ৰিয়াবলৈ ধৰিলে আৰু ছিন্ন পৰ্ব্বতসদৃশ ধ্বাতলশায়ী হল। এইদৰে উশাহ বন্ধ হৈ নিহত হোৱাত বান্দৰবোৰে জয়লাভ কৰি উৎফুল্ল হৈ সেই গিৰি গছৰৰ সকলো ঠাইতে সীতাক বিচাৰি চালে। তাত সেইদৰে বিচাৰি চাই বনবিহাৰী বান্দৰবোৰে আন এটা গিৰি গছৰত প্ৰৱেশ কৰিলে। তাত বিচাৰি চাই নেপাই মনৰ দুখত ওলাই আহি একগোট হৈ এফলীয়াকৈ বিষম মনে গছৰ গুৰিত বহিল।

॥ ইতি কিঙ্কাকাকণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টচত্বাৰিংশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোনপঞ্চাশ সৰ্গ

সীতাক নাপাই আন ঠাইলৈ গমন

১। তাৰ পিচত মহাপ্ৰাক্ত অজ্ঞদে নিজে পৰিশ্ৰান্ত হৈও বান্দৰসকলক আশ্বাস দি ধীৰভাৱে কব ধৰিলে।

২। “আমি অৰণ্য, পৰ্ব্বত, নদী, গহন আৰু দুৰ্গম ঠাইসমূহ, পৰ্ব্বতৰ সঙ্কীৰ্ণ ঠাই আৰু গুহাবোৰত জানকীৰ অনুসন্ধান কৰিলোঁ।

৩। কিন্তু কতো হলে জানকীৰ অথবা তেওঁৰ আহৰণকাৰী কুকৰ্ম্মকাৰী সেই ৰাক্ষসক দেখা নাপালোঁ।

৪। নিৰ্দ্ধাৰিত সময়ৰো বহুভাগ অতিবাহিত হল। স্ত্ৰীবিবৰ শালন অতি উগ্র এভেকে ভোমালোক সকলোৰে এক গোট হৈ সকলো ঠাইত ভ্ৰম ভ্ৰমকৈ অন্বেষণ কৰা।

৫। ভোমালোকে ভদ্ৰা, শোক অথবা উপস্থিত নিদ্ৰাকো পৰিত্যাগ কৰি এনেভাবে সীতাৰ অন্বেষণ কৰা যাতে আমি তেওঁক দেখা পাওঁ।

৬। কাৰ্য্যদক্ষতা, মনত খেদ বা পৰাজয়ৰ ভাৱ নথকা, এইবোৰেই কাৰ্য্যসিদ্ধিৰ মূল কাৰণ বুলি কয়, এই কাৰণভেদে ময়ো ভোমালোকক এইদৰে কৈছোঁ।

৭। হে বনবাসী ৰাক্ষসগণ; মনৰ দুখ এৰি ভোমালোকে বনৰ দুৰ্গম ঠাইবোৰত অনুসন্ধান কৰা।

৮। যিসকলে কাম অবশ্যই নিশ্চয় কৰিম বুলি লাগে তেওঁলোকে কামৰ ফল পাবই, কিন্তু এবাৰৰ কাৰণেও মনলৈ অবসাদ আহিলে কামলৈ উদ্যোগ অনা টান হয়।

৯। আমাৰ বজা স্তম্ভীৰ কোপন-স্বভাবুৰ, তেওঁৰ দণ্ডবিধানো বৰ উগ্র, এতেকে আমি তেওঁলৈ আৰু মহাত্মা বান্দৰলৈ ভয়ৰখা উচিত হব।

১০। মই ভোমালোকৰ হিতকামনা কৰিহে এইদৰে কৈছো, এতিয়া ভোমালোকৰ অভিকৃতি হলে সেইমতে কাম কৰা। হে বান্দৰসকল, নাইবা যদি আন কিবা হিতকৰ হব পাবে বুলি ভাবা, তাকো কোৱা।”

১১। অজ্ঞদৰ কথা শুনি পানীৰ পিয়াহ আৰু শ্রমতে কাতৰ হৈও স্পষ্টভাবে গন্ধ-মাদনে কলে :—

১২। অজ্ঞদে যি কৈছে প্ৰকৃততে সেইটো তেওঁৰ পক্ষে উপযুক্তই হৈছে, তেওঁৰ এই কথাখিনি হিতকৰ আৰু কাৰ্য্যসিদ্ধিৰ পক্ষে অনুকূল, এতেকে আমি সেইমত কাম কৰা উচিত।

১৩। আমালোকে পৰ্ব্বত, গুহা, শিলসমূহৰ মাজত কানন, শূন্য ঠাইবোৰত আৰু নিজবাবোৰত পুনঃ সীতাৰ অন্বেষণ কৰোঁ।

১৪। মহাত্মা স্তম্ভীবে যিদৰে কৈছে আমি সকলোৰে এক গোট হৈ বন আৰু পৰ্ব্বতৰ দুৰ্গম ঠাইবোৰত সেইদৰে বিচাৰি চাওঁ।”

১৫। এই কথা শুনি মহাবলশালী বান্দৰবোৰে উঠি পৰি লাগি বিদ্যা পৰ্ব্বতৰ বন-বাজিৰে পৰিপূৰ্ণ দক্ষিণ ভাগত সীতাৰ অন্বেষণ কৰিব ধৰিলে।

১৬—১৭। তাৰ পিচত প্ৰখ্যাত সেই বান্দৰবোৰে শৰৎকালৰ শুভ্ৰ মেঘসদৃশ শৃঙ্গ আৰু গুহাদিবিশিষ্ট ভীমান বজত পৰ্ব্বতত আবোহণ কৰি তাত থকা বনশীৰ্ষ লোপ্তবন আৰু সপ্তপৰ্ণ বনসমূহত সীতাক পোৱাৰ আশাতে তন্ন তন্নকৈ বিচাৰিবলৈ ধৰিল।

১৮। পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গভাগত আবোহণ কৰি মহাবিক্ৰমশীল বান্দৰবোৰে চাই চাই পৰিশ্ৰান্ত হল, কিন্তু তথাপি বান্দৰ প্ৰিয়া মহিষী বৈদেহীক দেখা নাপালে।

১৯। বহু কন্দৰ বিশিষ্ট পৰ্ব্বতত আবোহণ কৰি চাৰিওফালে দৃষ্টি বিহীন খিনি যাব পাৰে সন্ধান দূৰলৈ তেওঁলোকে চালে।

২০। তাৰ পিচত তললৈ নাৰি তেওঁলোক বিমোৰত পৰিল আৰু চৈতন্যবিহীন হৈ অলপ সময় বৈ থাকি গছৰ তলত বাহিল।

২১। মূৰ্ত্তকাল আশ্রয় হৈ থকাৰ পিচত, ভাগৰ অলপ পাতলাত পুনৰাৰ্হ দক্ষিণ ফালটো বিচাৰি চাবলৈ উদ্যত হল।

২২। এইদৰে হনুমানকে আদি কৰি যি সকল মুখ্য বান্দৰ ওলাই আহিছিল, তেওঁলোকে বিদ্যাপৰ্ব্বতকে গুৰি ধৰি সকলো কালে বিচাৰি চালে।

॥ ইতি কিকিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একোদশকাণ্ড সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চাশ সৰ্গ

বিচাৰি থাকোতে এজনী তিবোতাৰ লগত হনুমানৰ সাক্ষাৎ

১—২। তাৰ আৰু অঙ্গদৰ লগত লগলাগি কপিপ্ৰবৰ হনুমানে বিদ্যাপৰ্বতৰ সিংহ শাদুল আদিৰে পৰিপূৰ্ণ গুহা, গহন বন, দুৰ্গম আৰু ডাঙৰ ডাঙৰ নিজৰা সমূহৰ চাৰিওফালে ভালদৰে সীতাৰ অন্বেষণ কৰিবলৈ ধৰিলে।

৩। তাৰ পিচত তেওঁলোকে পৰ্বতৰ দক্ষিণ পশ্চিম কোণৰ শৃঙ্গত বহি ললে আৰু এইদৰে তাতে থাকোতেই স্থগ্ৰীবে নিৰ্দ্ধাৰিত কৰি দিয়া এমাহ কাল উকলি গল।

৪। পৰ্বতৰ নৈঋত কোণৰ এই অংশটো গুহা আৰু গহন বনে পৰিব্যাপ্ত আৰু ই অতি বিস্তৃত, ইয়াত অন্বেষণ কৰা কামটো অতি দুষ্কৰ, তথাপি বায়ুপুত্ৰ হনুমানে সকলো ঠাইতে সীতাক বিচাৰি চালে।

৫—৭। পৰস্পৰে ওচৰাওচৰি কৈ গজ, গবাক্ষ, শৰভ, গন্ধমাদন, মৈন্দ, দ্বিবিদ, হনুমান, জাম্ববান, যুববাজ অঙ্গদ আৰু তাৰ সকলোৱে সেই বনতে থাকি গাইগোটাকৈ গিৰিমালাৰে পৰিবৃত্ত সেই দক্ষিণ ফালটো ভালদৰে বিচাৰি চাই স্থবিস্তৃত এটা গাঁত দেখা পালে।

৮—১৩। ঋকুবিলা নামৰ এই গাঁতটো দুৰ্গম, আৰু দানবৰ দ্বাৰা বক্ষিত। বান্দৰ-বোৰে ক্ষুধাতৃষ্ণাতে কাতবহৈ, শ্ৰান্তকলেবৰে, পানীবিচাৰি ঘূৰি ফুৰোতে, লতা আৰু বৃক্ষাদিৰে আবৃত এই গাঁতটো দেখা পালে। তেওঁলোকে দেখিলে যে ক্ৰৌঞ্চ, হংস, সাৰস আৰু চক্ৰবাক আদি পক্ষীয়ে পদ্যৰেণুৰে বাঙলী হৈ পানীত তিতি থকা অবস্থাত তাৰপৰা ওলাই আহিব ধৰিছে। তাৰ পিচত দ্বৰভিক্ৰমণীয় স্তম্ভপূৰ্ণ সেই গাঁতটো পাই বান্দৰবোৰ বিস্ময়ান্বিত আৰু উদ্বিগ্ন হল। কিন্তু তাত পানী থকাৰ সম্ভাবনা তেওঁলোকৰ মনত উদয় হোৱাত তেজবন্ত মহাবলশালী বান্দৰবোৰে সেই গাঁতলৈ গৈ দেখিলে সেই ঠাইডোখৰ নানাবিধ জন্তুৰে পৰিপূৰ্ণ, দৈত্যেন্দ্ৰসকলৰ বাসস্থান সদৃশ, ঘোৰদৰ্শন আৰু সহজে চাব বা প্ৰবেশ কৰিব নোৱাৰা বিধৰ।

১৩—১৭। তেতিয়া পৰ্বতশৃঙ্গ সদৃশ শৰীৰ বিশিষ্ট, কান্ধাৰ আৰু বনবিষয়ে তত্ত্বজ্ঞ মাকতাল্লজ হনুমানে ঘোৰমুগ্ধি বান্দৰবৰ্গক কলে—পৰ্বতমালাৰে পৰিবেষ্টিত পৰ্বতৰ দক্ষিণ ফালটো চাই চাই আমি সকলো ভাগৰি গলোঁ, কিন্তু মৈথিলীক হলে ক'তো দেখা নাপালোঁ। এতিয়া এই গাঁতটোৰ পৰা হংস, চক্ৰবাক আৰু সাৰস পক্ষীগণে সৈতে ক্ৰৌঞ্চগণ পানীত তিতি থকা অবস্থাতে ওলাই আহি সকলোপিনে উৰি ফুৰিছে। ভেঙে নিন্দৰ পানী থকা কোনো নাদ বা হৃদ ইয়াত আছে, আৰু চোৱাঁ এই গাঁতৰ মুখৰ

গছবোৰ সজীব আৰু চিক্‌চিকীয়া।” হুমানে এইদৰে কোৱাত তেওঁলোক সকলোটিয়ে অন্ধকাৰে আবৃত সেই গাঁতত সোমাল।

১৮—১৯। বান্দৰবোৰে দেখিলে যে তাত চন্দ্ৰ বা সূৰ্য্য নাই, সকলোপিনে লোম-
হৰ্ষক দৃশ্য। সিংহ আৰু আন আন পশুপক্ষী তাৰপৰা ওলাই অহা বা তাতে বিচৰণ
কৰি থকা দেখি, ভিমিৰাবৃত সেই গাঁতত কপিশ্ৰেষ্ঠগণ সোমাই গল। গাঁতটো অন্ধকাৰে
আবৃত হলেও তেওঁলোকৰ দৃষ্টিশক্তি বা প্ৰভাবত কোনো বাধা পৰা নাছিল।

২০। বান্দৰসকলৰ গতি বায়ুৰ নিচিনা আৰু অন্ধকাৰতো তেওঁলোকে দেখা পায়।
কপিশ্ৰেষ্ঠ বীৰগণে দ্ৰুতবেগে গাঁতত সোমাই গৈ পোহৰ থকা মনোবশ উৎকণ্ঠ এখন ঠাই
দেখা পালে।

২১। তেতিয়া অতি স্ববিচ্ছৃত নানাপাদপে পৰিপূৰ্ণ সেই গাঁতৰ ভিতৰত পৰস্পৰে
পৰস্পৰক ধৰাধৰি কৰি এক যোজন দূৰলৈ সোমাই গল। এনেয়ে পৰিশ্ৰান্ত হৈ থকাৰ
কাৰণে বান্দৰবোৰৰ শক্তি লোপ হৈ আছিল, উপৰিও তৃষ্ণাত—পানীৰ কাৰণে লালাযিত,
গাঁতত সোমাইয়ে তেওঁলোকে সকলো বিষয়ে সজাগ থাকি নাগৰি তাতে পৰি থাকিল। এনে
অবস্থাত বান্দৰবোৰে শুকাই ক্ষীণাই বিষমবদনে আৰু শ্ৰান্তবশেৰে থকাত যেতিয়া
তেওঁলোকৰ জীৱনৰ আশা নাইকিয়া হল, হঠাতে বীৰসকলে চকুৰ সন্মুখত এটা পোহৰ
দেখা পালে।

২৪—২৮। পোহৰ দেখাৰ পিচত বন ভাগৰ পৰা অন্ধকাৰ বিদূৰিত হোৱাত
সৌম্যমুখি সেই বান্দৰবোৰে সেই ঠাইত ভিতৰলৈ গৈ প্ৰদীপ্ত অগ্নিসম স্বৰ্ণময় বৃক্ষসমূহ
দেখিলে আৰু লগে লগে সাল, তমাল, তাল, পুন্নাগ, বগুল, ধব, চম্পক, নাগ আৰু
পুষ্পিত বৰ্ণিকাৰ বৃক্ষসমূহ তেওঁলোকৰ চকুত পৰিল। তেওঁলোকে দেখিলে যে কাঞ্চনময়
বিচিত্ৰ পুষ্পস্তবক আৰু বক্তবৰ্ণ নতুন পাতেৰে গছবোৰ সজোৱা, স্বৰ্ণৰ নিচিনা বৰণৰ
লতাবোৰে সিহঁতৰ ফুলৰ জোপোহাৰে সৈতে গছবোৰ আবৃত কৰি থৈছে আৰু গছবোৰৰ
বেদিবোৰ তৰুণাদিত্যসম বৈদূৰ্য্য মনিৰে বিভূষিত, স্বৰ্ণময় গা-গছবোৰ তাত বিৰাজ
কৰি আছে। পুখুৰীসমূহত যিবোৰ পক্ষী পৰি আছে, সিহঁতৰো বৰণ নীল বৈদূৰ্য্য
মণিৰ নিচিনা।

২৯—৩১। তেওঁলোকে দেখা পুখুৰীবোৰৰ পানী নিৰ্ম্মল, নবোদিত সূৰ্য্যকান্তি বিশিষ্ট
স্বৰ্ণময় বৃক্ষ পৰিবেষ্টিত, আৰু কাঞ্চনময় বৃহৎ মৎস্য আৰু পঙ্কজেৰে সজোৱা, লাভভঙ্গা
বিশিষ্ট গৃহসমূহ সোণ আৰু ৰূপৰে সজোৱা। গবাক্ষসমূহ গুপ্তকাঞ্চন নিৰ্ম্মিত আৰু মুক্তাশ্ৰি
খটোৱা। ঘৰবোৰৰ ভূমি সোণ, ৰূপ আৰু বৈদূৰ্য্যমণি বিশিষ্ট।

৩২। এইদৰে বান্দৰ বীৰসকলে চাৰিওফালে মূখ্য মূখ্য গৃহসমূহ দেখা পালে।
তাৰ বৃক্ষসমূহৰ যি ফল আৰু পুষ্প সিও প্ৰবাল মণিসদৃশ।

৩৩—৩৪। তাৰ ভ্ৰমৰগণ স্বৰ্ণময় আৰু চাৰিওফালে মনুৰ কোষ বিভূষিত। তাৰ
লম্বা আৰু আসনবোৰ মণি আৰু কাঞ্চনৰ দ্বাৰা চিহ্নিত। দৰে দৰে সোণ ৰূপ আৰু
কাঁহৰ বাছনে ভৰপূৰ।

৩৫—৩৭। অগুরু, দিব্য চন্দন, পবিত্ৰ ব্যবহারোপযোগী দ্রব্য সামগ্ৰী, মধু আৰু বসযুক্ত ফল মূল, মহামূল্যৰ যানবাহন, দিব্য আৰু মহামূল্য বসন, কঙ্কল, বিচিত্ৰ অজিন চৰ্ম্ম—ইত্যাদি বোৰ মহাপ্ৰভাশালী বান্দৰবোৰে ঘূৰি ফুৰোতে তাত দেখা পালে।

৩৮। এইদৰে ঘূৰি ফুৰোতে বীৰ বান্দৰবোৰে ওচৰতে চীৰ আৰু কৃষ্ণাজিন পৰিহিতা এগৰাকী ৰমণী তাত দেখা পালে।

৩৯। তেওঁ এজনা তাপসী, সংযতাহাৰা আৰু নিজ ভেজৰ বলতে দীপ্তিমতী। তেওঁক দেখি বান্দৰগণে বিস্মিত হৈ চাৰিওফালে থিয় দি থাকিল। তেতিয়া হনুমানে তেওঁক হৃদিলে ‘তুমি কোন আৰু এই গাঁতটোৱে বা কাৰ?’

৪০। পৰ্ব্বত সদৃশ হনুমানে কৃতাজলিপুটে বৃদ্ধা সেই তিৰোতা জনীক অভিবাদন জনাই হৃদিলে “আৰ্য্যো, আপুনি কোন, এই ভবনৰ গাঁত আৰু ধনবদ্ভাদিয়ে বা কাৰ? অনুগ্ৰহ কৰি কওঁক।”

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একপঞ্চাশ সৰ্গ

গাতত থকা তাপসীৰ লগত কথা-বতৰা

১। হনুমানে এইদৰে কৈ চীৰ আৰু কৃষ্ণাজিন পৰিহিতা ধৰ্ম্মচাৰিণী মহাভাগা তাপসীক পুনঃ হৃদিলে।

২। “হে তাপসী, আমি সকলোটি ভোক আৰু পিয়াহত আতুৰ হৈ তুকাই কীণাই হঠাতে অন্ধকাৰে আতুৰ এই গাঁতত প্ৰৱেশ কৰিলোঁ।

৩—২। পিয়াহতে আতুৰ হৈ পৃথিৱীৰ এই বিৰাট গাঁতটোত সোমালো সঁচা, কিন্তু অদ্ভুত নানা পদাৰ্থ সমূহ দেখি আমাৰ সকলোৰে অন্তৰ ব্যাধিত হৈছে আৰু চৈতন্ত হেৰাই বিহ্বল হোৱাদি হৈছে। তুৰ্ণাদিত্যসম উজ্জ্বল কান্তি বিশিষ্ট স্বৰ্ণময় এই বৃক্ষসমূহ, পবিত্ৰ ব্যবহারোপযোগী এই ফলমূল, স্বৰ্ণময় বিমান সদৃশ অট্টালিকা সমূহ মণিমালাৰে আৱৃত সোণৰ গবাক্ষযুক্ত বোণ্য গৃহবাজি, আৰু পুন্ডিৰ, ফলবন্ত, পুণ্য আৰু হৰতি গন্ধযুক্ত স্বৰ্ণময় বৃক্ষসমূহ কাৰ? আৰু কাৰ ভেজৰ বলতে বিয়ল জলবাণিৰ মাজত সোণৰ পদ্মম জিলিকি আছে আৰু ইয়াৰ মাহ আৰু কাছবোৰেই বা সোণৰ ৰূপ পাইছে কেনেকৈ? এই সকলো অকল ভোমৰ প্ৰভাৱতেই হৈছে, অথবা এই ভূপোবনধন আন কাৰবাৰ আমি একো জানিব পৰা নাই, এতেকে অনুগ্ৰহ কৰি তুমি সকলো কথা আমাক কোৱা।”

৯—১০। হুমানে এইদৰে কোৱাত সৰ্বভূতৰ পক্ষে হিতকাৰিণী ধৰ্মচাৰিণী ভাপসীয়ে কল “হে কপিপ্ৰবৰ, ময়নামে মহাভেজস্বী এজন মায়াবী দানব আছিল।

১১। আদিত্তে তেওঁ মুখ্য মুখ্য দানব সকলুৰ ভিতৰত বিশ্বকৰ্ম্মাসদৃশ প্ৰসিদ্ধ শিল্পী আছিল। তেওঁই তেওঁৰ মায়াৰ বলত কাঞ্চনময় এই কানন সৃষ্টি কৰে।

১২। দিব্য কাঞ্চনময় এই ভৱনো তেওঁৰেই নিৰ্ম্মিত। এই ময়দানবে হাজাৰ বছৰ ডাঙৰ এখন বনত তপস্কা কৰাৰ পিচত পিতামহ ব্ৰহ্মাৰ পৰা বৰ লাভ কৰি ভগবান শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ সৃষ্টি সাযৰ্থ্য, নিৰ্ম্মাণ শিল্প, শাস্ত্ৰজ্ঞান আদি সকলো সম্পত্তি লাভ কৰিছে। এইদৰে শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ জ্ঞান আৰু নিৰ্ম্মাণকৌশলবলে বলীয়ান হৈ সকলো বাহিত বস্তৱ অধিকাৰ লাভ কৰি এই বনৰে কোনো এটা অংশত পৰম স্থখে বাস কৰি আছিল।

১৩—১৫। তাৰ পিচত এই দানব প্ৰবৰৰ মন হেমা নামে অপ্সৰাত আসক্ত হস্ত দেৱ পুৰন্দৰে তেওঁক পৰাস্ত কৰি বজ্ৰ প্ৰহাৰৰ দ্বাৰা তেওঁক নিহত কৰে। তাৰ পিচত পিতামহ ব্ৰহ্মাই এই অৱগ্য হেমাক দান কৰে।

১৬। ইয়াৰ স্থখভোগ সদায় চিৰস্থায়ী আৰু ইয়াৰ ঘৰো স্বৰ্ণময়। মই মেক সাবৰ্ণিৰ কন্না, মোৰ নাম স্বয়ম্ভ্ৰভা।

১৭। হে কপিপ্ৰবৰ, হেমাৰ এই ভৱন মই ৰক্ষা কৰি আছোঁ, কিয়নো নৃত্যগীত বিশাৰদা হেমা মোৰ প্ৰিয়সখী আছিল।

১৮। তেওঁৰ পৰা বৰ লাভ কৰিয়ে মই এই অলৌকিক ভৱন ৰক্ষা কৰি আছোঁ। কিন্তু তোমালোকৰ ইয়ালৈ অহাৰ কাৰণ কি আৰু কাৰ কাৰণে আহি এই বনপ্ৰদেশত উপস্থিত হৈছা ?

১৯। এই দুৰ্গম বন তোমালোকে দেখাই বা পালি কেনেকৈ ? এতিয়া তোমালোকে ব্যবহাৰোপযোগী পৰম পবিত্ৰ ফলমূল আৰু পানী খাই উঠি সকলো কথা মোক কোৱাঁ।”

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডে অন্তৰ্গত একপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বিপঞ্চাশ সৰ্গ

তাপসী স্বয়ংপ্ৰভাৰ লগত কথা-বতৰা

১। তাৰ পিচত ধৰ্ম্মচাৰিণী সেই তাপসীয়ে বান্দৰদলপতিসকলে ভালদৰে বিশ্বাস লাভ কৰা দেখি একাগ্ৰ চিন্তে তেওঁলোকক আকৌ কবলৈ ধৰিলে।

২। “ফলমূল খাই যদি প্ৰকৃততে তোমালোকৰ ভাগৰ পলাইছে আৰু যদিহে মই শুনিব পৰা বিধৰ হয়, তেনেহলে তোমালোকৰ কথাখিনি মোক কোৱা, শুনিবলৈ মোৰ ইচ্ছা হৈছে।”

৩। তেওঁৰ এই কথা শুনি পৰনাস্বজ হনুমানে যথাযথভাবে সৰলকৈ কথাটো কবলৈ ধৰিলে।

৪—৫। হনুমানে কলে, “হে ধৰ্ম্মচাৰিণী, শুনা—সকলো লোকৰে বজা, মহেন্দ্ৰ আৰু বৰুণসম, দশৰথতনয় জীৱান ৰামচন্দ্ৰই তেওঁৰ ভ্ৰাতৃ লক্ষ্মণ আৰু ভাৰ্যা বৈদেহীৰে সৈতে দণ্ডকাৰণ্যলৈ আহে। দণ্ডকাৰণ্যৰ জনস্থানৰ পৰা ৰাবণে বলপূৰ্ব্বক তেওঁৰ ভাৰ্য্যাক হৰণ কৰি নিয়ে।

৬। কপিৰাজ অগ্ৰীৱ এই বীৰপুৰুষৰ সখা। বৰ্ত্তমান সেই অগ্ৰীৱেই আমাক পঠিয়াইছে। তেওঁৰ আদেশ—

৭—৮। যমৰাজৰ দ্বাৰা অভিবক্তিত অগত্য মূনিৰ বিচৰণস্থল দক্ষিণ দেশলৈ আহি অজ্ঞদ প্ৰমুখ্যে মুখ্য মুখ্য বান্দৰবৰ্গে সৈতে মিলিত হৈ আমি সকলোৰে বৈদেহী সীতা আৰু কামৰূপী ৰাক্ষসৰ অহুসঙ্কান কৰিব লাগে।

৯। তেওঁৰ দ্বাৰা এইদৰে অনুপ্ৰেৰিত হৈ সমগ্ৰ বন, সমুদ্ৰ আৰু দক্ষিণ দিশ অন্বেষণ কৰি ভোকতে আতুৰ হৈ আমি গছৰ তলত বহি আছিলো।

১০। হে স্বয়ংপ্ৰভা, এইদৰে বহি থাকোতে আমাৰ মুখ শুকাই গল আৰু অশেষ ভাবি চিন্তিও আমি চিন্তাসাগৰৰ পাৰ নোপোৱা হলোঁ।

১১। তাৰ পিচত ইফালে দিকালে চকু ফুৰাই চাই গছ আৰু লতাপতাবে আৱৃত অন্ধকাৰপূৰ্ণ এই ডাঙৰ গছৰটো দেখিলোঁ।

১২। দেখিলোঁ যে হাঁহ, কুকুৰা, সাৰল আদি পক্ষীগণে পানীতে ভিতি থাকি পানীৰ কণিকাৰে সৈতে এই ঠাইৰ পৰা ওলাই যাবলৈ ধৰিছে।

১৩। ভেড়িয়া মই, বান্দৰ সমূহৰ অহুমানো ডেনেভাবৰ বুলি জানি তেওঁলোকক কলোঁ যে আমি ইয়াৰ ভিতৰলৈ সোমাই যাওঁ।

১৪। কাৰ্য্যৰ প্ৰেৰণাত আমি সকলোটিয়ে একাৰৰ কাৰণে দৃঢ়ভাবে পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ হাতত ধৰি ইয়ালৈ সোমাই আহিলোঁ।

১৫। হে ওপৰ্ব্বিনী, আমি হঠাতে ভিমিৰাবৃত এই গাভত প্ৰবেশ কৰাৰ কাৰণ এই, সীতাৰ অন্বেষণে আমাৰ কাম, আৰু এই কামকে আগত লৈ আমি ওলাই আহিছোঁ।

১৬—১৮। আমি অতি ক্ষীণ আৰু বুভুক্ষিত হৈ তোমাৰ ইয়াত উপস্থিত হৈছিলোঁ, তুমি আতিথ্যধৰ্ম্ম বক্ষা কৰি যি ফলমূল দান কৰিলা, ক্ষুধাপীড়িত আমিও তাকে ভক্ষণ কৰিলোঁ। যিহেতু ভোকেতে মৃতপ্ৰায় অৱস্থাত থকা আমাক সকলোটিকে তুমি বক্ষা কৰিলা, এতিয়া তাৰ প্ৰত্যুপকাৰ হিচাপে তোমাৰ কি প্ৰিয় কৰ্ম বান্ধববৰ্গ কৰিব পাৰে। তাক কোৱাঁ।”

১৮—১৯। বান্ধবসকলে এইদৰে কোৱাত সৰ্ব্বজ্ঞা স্বয়ংপ্ৰভাই তেওঁলোকক কলে “মই উগ্ৰতেজস্বী তোমালোক বান্ধবসকলৰ ওপৰত প্ৰথম সন্তুষ্ট হৈছোঁ।

২০—২১। মই ধৰ্ম্মানুষ্ঠানকে আচৰণ কৰি আছোঁ, এতেক তোমালোকে মোৰ কাৰণে কৰিব লগা একো নাই।” তেতিয়া তপস্বিনীৰ ধৰ্ম্মসম্বন্ধত এই শুভ উক্তি শুনি হনুমান আনন্দিতলোচনা তেওঁক কলে, “হে ধৰ্ম্মচাৰিণী, আমি সকলোটিয়ে তোমাৰ আশ্ৰয় বিচাৰিছোঁ।

২২। মহাত্মা সূগ্ৰীবে আমাক যি সময় বান্ধি দিছিল এই গাঁতৰ ভিতৰত থাকোঁতে আমাৰ সেই সময় উকলি গল।

২৩। এতেকে বৰ্ত্তমানে তুমি আমাক এই গহ্বৰৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰি দিয়া। সূগ্ৰীবৰ নিৰ্দ্ধিষ্ট সময় বক্ষা কৰিব নোৱাৰি বৰ্ত্তমান আমি সকলোটি মৃতপ্ৰায় অৱস্থাত।

২৪। সূগ্ৰীবৰ ভয়তে আমি সন্তুষ্ট এতক হে ধৰ্ম্মচাৰিণী, তুমি আমাক বক্ষা কৰা, বৰ ডাঙৰ এটা কাম আমাৰ কৰিব লগা আছে।

২৫। কিন্তু আমি ইয়াত থকাৰ কাৰণে সেই কামটো ন কৰিব পাৰা নাই।” হনুমান এইদৰে কোৱাত তপস্বিনীয়ে কলে।

২৭—২৭। “এবাৰ এই গহ্বৰত যেয়ে প্ৰৱেশ কৰিছ, জীৱন্ত অৱস্থাত পুনঃ ইয়াৰ পৰা ওলাই যোৱাটো কঠিন, কিন্তু তপস্তাৰ নিয়ম বক্ষা কৰি যি উপপ্ৰভাৱ মই উপাৰ্জন কৰিছোঁ তাৰ বলত মই তোমালোকক ইয়াৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিম। হে শ্ৰেষ্ঠ বান্ধবগণ গতিকে তোমালোকে চকু মুদা।

২৮। চকু হুমুদাকৈ থাকি ইয়াৰ পৰা কোমলান ওলাই যাব নোৱাৰা।”

২৯। এই কথা শুনি বান্ধববোৰে চকু মুদিলে আৰু ওলাই যোৱাৰ আশাতে তেওঁলোকৰ হৃকুমাৰ আঙ্গুলিবিধিষ্ট হাতৰে দৃষ্টিশক্তি অবৰোধ কৰিলে।

৩০। এইদৰে মহাত্মা বান্ধবসকলে হাতৰে মুখ ঢাকি লোৱাত এক নিমিষৰ ভিতৰতে তেওঁলোক গহ্বৰৰ পৰা ওলাই আহিল।

৩১। তেতিয়া ধৰ্ম্মচাৰিণী তপস্বিনীয়ে বিষম সেই গহ্বৰৰ পৰা ওলাই থকা বান্ধবসকলক আহ্বান দি এইদৰে কলে—

৩২। “নানা গছলতাবে পৰিপূৰ্ণ বিছাগিৰি আৰু এইয়া প্ৰসৰণ পৰ্শ্বত আৰু এয়ে মহাদধি সমুদ্ৰ। হে শ্ৰেষ্ঠ বান্ধববৰ্গ তোমালোকৰ মঙ্গল হওক, এতিয়া মই মোৰ নিজ ভৱনলৈ যাওঁ।”

এই বুলি কৈ তপস্বিনী স্বয়ংপ্ৰভাই অপকণ সেই গহ্বৰত সোমাল।

॥ ইতি কিকিদ্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বিপকান সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰিপঞ্চাশ সৰ্গ

সমুদ্ৰ দৰ্শন আৰু সীতাক নাপালে মৰণ সংকল্প

১। তাৰ পিচত বান্দৰসকলে ঘোৰ উন্মিমালাৰে পৰিপূৰ্ণ, ভীষণ ৰবে গৰ্জন কৰি থকা বৰুণালয় অপাৰ সমুদ্ৰ দেখা পালে।

২। বজা স্তম্ভীবে যি সময় বান্ধি দিছিল, মৰদানৱ-নিৰ্ম্মিত সেই গিৰিভূগত অন্বেষণ কৰি থাকোতে তেওঁলাকৰ সেই এমাহকাল উকলি গল।

৩। তেতিয়া বিদ্যাগিৰিৰ পাদদেশত পুষ্পিত এজোপা গছৰ গুৰিত বহি মহাত্মা বান্দৰ সকল ঘোৰ চিন্তাৱিত হল।

৪। এনেতে শত শত লতাৰে পৰিবেষ্টিত বসন্তকালৰ পুষ্পাভাৱে অবনত বৃক্ষৰাজি তেওঁলোকৰ চকুত পৰাত তেওঁলোক আৰু বিশেষকৰূপে ভীত হৈ পৰিল।

৫। এইবোৰ দেখিভনি তেওঁলাকে বুজিলে যে বসন্তকাল উপস্থিত আৰু লগে লগে কাম সাধিবলৈ যি সময় বান্ধি দিছিল সিও অতীত হল। ইয়াকে ভাবি তেওঁলোক সকলোটি মাটিত বাগৰি পৰিল।

৬-৭। বান্দৰসকল এইদৰে বাগৰি পৰা দেখি সিংহবৃষকক স্থায় আৰু স্তম্ভীৰাজ-যুক্ত মহাপ্ৰাক্ষ যুবৰাজ অঙ্গদে শিষ্টাচাৰসম্পন্ন আৰু বয়সত প্ৰাচীন কপিসকলক যথাযোগ্য সন্মান দেখুৱাই মধুৰভাৱে কব ধৰিলে।

৮। “কপিৰাজ স্তম্ভীৰ নৰ্দ্দেশ মতে আমি সকলোটি ওলাই আহিলোঁ, গল্পৰব ভিতৰত থাকোতেই আমাৰ এমাহ কাল পূৰ্ণ হল, হে বান্দৰসকল এই কথাটো আপোনালোকে বুজি চোৱা নাই কিয় ?

৯। আহিন মাহ শেষ হোৱাৰ লগে লগে কাতি মাহকে আৰম্ভ কৰি আমি ওলাই আহোঁ, এতিয়া সেই সময়ো অতীত হল, তেন্তে তাৰ পিচত এতিয়া আমি কৰোঁ কি ?

১০-১১। আপোনালোক নীতিশাস্ত্ৰ বিশাৰদ, কাৰ্য্য বিষয়ত আপোনালোকৰ শক্তি অতুলনীয়, চতুৰ্দ্দিশে আপোনালোকৰ পৌৰুষৰ এটা খ্যাতি আছে, সদায় স্বামীহিতে ৰত আৰু সকলো কামতে তেওঁৰ দ্বাৰা নিযুক্ত। বৰ্ত্তমান মোক সমুখত লৈ পিছাক স্তম্ভীৰ নৰ্দ্দেশ মতে সীতাৰ অন্বেষণৰ আদেশ পাই আপোনালোক ওলাই আহিছে।

১২। এতিয়া যদি আমি তেওঁৰ উদ্দেশ্য সিদ্ধি কৰিব নোৱাৰোঁ তেন্তে আমাৰ মৰণ স্থনিষ্ঠিত, কপিৰাজ স্তম্ভীৰ আদেশ পালন নকৰাকৈ থাকি কোন কেতিয়া স্থাৰী হৈ থাকিব পাৰিছে ?

১৩। স্তম্ভীৰে নিজে যি সময় বান্ধি দিছে, এতিয়া সেই সময় অতীত হৈ বোৱাৰ পিচত, বনবাসী আমাৰ সকলোৰে প্ৰায়োবেশনেই উপযুক্ত।

১৪। ৰাজপদত অধিষ্ঠিত স্ত্রীৰ প্ৰকৃততে অতি ভীৰু স্বভাবৰ, অপৰাধী ৰূপে তেওঁৰ ওচৰ চাপিলে তেওঁ আমাৰ কাকো ক্ৰমা নকৰে।

১৫—১৬। সীতাৰ কোনো সন্তোদ লৈ যাব নোৱাৰিলে তেওঁ আমাৰ বধৰূপ পাপ-কৰ্ম্মাক কৰিব, এতেকে ভাৰ্য্যা, পুত্ৰ, ধন গৃহ সৰ্বলোকে এৰি ইয়াতে প্ৰাৰ্থাপৰেশন কৰি মৰাটোৱেই শ্ৰেষ্ঠ। আমি ইয়াৰ পৰা এইদৰে উভতি গলে তেওঁ যে আমাক বধ কৰিব এইটো ধূৰূপ।

১৭—১৯। অপৰাধী হৈ সেইদৰে কঠোৰ শাস্তি ভুগি মৰাতকৈ ইয়াত মৰাটোৱেই ভাল। যিহেতু স্ত্রীৰে নিজে মোক যৌবৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰা নাই, অক্লান্তকৰ্ম্ম। নবমন্ত্ৰই হে মোক যুবৰাজ পাতিছে আৰু আগৰে পৰা। মাৰ লগত তেওঁৰ পত্নী ভাৱো আছে, এতেকে কামত ব্যতিক্ৰম হোৱা দেখিলে তেওঁ ভীৰুদণ্ডৰ দ্বাৰা মোক যে বধ কৰিব এইটো নিশ্চয়। এতেকে জীৱন নাশ পোৱা কাললৈ অপেক্ষা কৰি মাৰ স্ত্ৰৰূপৰ সম্মুখত শাস্তি ভোগাৰ কি প্ৰয়োজন? পুণঃস্মৰণ এই সমুদ্র ইতিহাসত মই প্ৰাৰ্থাপৰেশনকট্ট কৰিম।”

২০। যুবৰাজ কুমাৰ অজ্ঞান এইদৰে ক'ব। শুনি সৰু লা মৃধা বান্ধনগণ বৰুণ স্থাৰ কবলৈ ধৰিলে।

২১—২২। “স্ত্রীৰ প্ৰকৃততে ভীৰু স্বভাবৰ ৰামচন্দ্ৰও তেওঁৰ পিতা ভাৰ্য্যাৰ অমুৰকু, এতেকে সময় অতীত হৈ যোৱাৰ পিচতো অমৰ অকৃতকাৰী হৈ থকা দেখিলে উপিনে বৈদেহীৰ বাতৰি নোলাৱাকৈ আমাক এনেদৰে উভতি যাব দেখিলে স্ত্রীৰে ৰাশিক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ আমাক নিশ্চয় বধ কৰিব।

২৩। আমি স্ত্রীৰ প্ৰধান সহায় স্বৰূপ হৈ ওলাই আহিছিলোঁ এতিয়া অপৰাধী হিচাপে তেওঁৰ ওচৰলৈ যোৱাটো কান্দাপাধ্য যুক্তিগত নহয়।

২৪। এই ঠাইতে সীতাৰ অনুগমন কৰি হয় সীতাৰ সম্মুখলৈ সান্নিধ্যৰ ওচৰলৈ যাম নহলে যমালয়লৈয়ে প্ৰস্থান কৰিম।”

২৫। ভয়াৰ্ত্ত বান্দৰ সকলৰ এই কথা শুনি তাৰ কাল, “তোমালোক বিষয় হোৱাৰ কোনো কাৰণ নাই, তোমালোকৰ অভিকটি হ'ল, আমি গল্পৰত প্ৰবেশ কৰি তাতই থাকিম।

২৬। এই গল্পৰটো মায়াৰ দ্বাৰা নিৰ্ম্মিত, অতি ছদ্ম আৰু বহুত পানীয় আৰু ভোজ্য দ্ৰব্যৰে পৰিপূৰ্ণ। তাত পুৰন্দৰ, বাণৰ ৰাম অথবা বনৰাজ স্ত্রীৰূপে আমাৰ একো ভয় নাই।

২৭। তাৰ পিচত অজ্ঞানৰ অমুৰকু বাক্য শুনি বান্দৰ সকলে তাক সাৰোগত বুলি মানি লৈ কলে, “তেনেহলে যি উপায় আমি নিহুত নোহোৱাকৈ থাকিব পাৰোঁ তাৰ উপায়হে কৰা উচিত।”

॥ ইতি কিক্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰিপকাল সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুঃপঞ্চাশ সৰ্গ অঙ্গদৰ প্ৰতি হনুমানৰ সান্ত্বনাপূৰ্ণ বাক্য

১। চন্দ্ৰসম কান্তিৰিশিষ্ট কপিপ্ৰবৰ তাৰে এইদৰে কোৱা শুনি হনুমানৰ অনুমান হল যে তাৰৰ কথামতে কাম কৰিবলৈ হলে অঙ্গদৰ ৰাজ্য লাভ নহব।

২—৫। অথচ বালীস্বত অঙ্গদ অষ্টাঙ্গবুদ্ধি* সম্পন্ন, চতুৰ্কলযুক্ত আৰু চতুৰ্দশগুণ বিশিষ্ট, গুৰুপক্ষৰ চন্দ্ৰ যিদৰে নিজ কান্তিৰ বলত ক্ৰমাৎ বাঢ়ি যায় অঙ্গদেও নিজ তেজোবল আৰু পৰাক্ৰমৰ দ্বাৰা সেইদৰে ক্ৰমাৎ পৰিপূৰ্ণতা লাভ কৰিছে। অঙ্গদ বুদ্ধিত বৃহস্পতি সদৃশ, বিক্ৰমত নিজ জনক বালীৰ সমান তথাপি পুৰন্দৰ ইন্দ্ৰই শুক্ৰাচাৰ্য্যৰ উপদেশ শুনাৰ দৰে তাৰৰ কথাত মনোযোগ দিয়া দেখি সৰ্ব্বশাস্ত্ৰ বিশাৰদ হনুमानে স্বামীৰ অৰ্থে কাম কৰি ভাগৰি পৰিও তাৰ প্ৰভৃতি বান্দৰ সকলৰ পৰা অঙ্গদক ফালৰি কটাই আনিবলৈ চেষ্টা কৰি কবলৈ ধৰিলে।

৬। চাৰিটা উপায়ৰ ভিতৰত যিটো দ্বিতীয় উপায় (অৰ্থাৎ ভেদনীতি) বুলি প্ৰসিদ্ধ তাকে আশ্ৰয় কৰি হনুमानে তেওঁৰ যুক্তিপূৰ্ণ কথাকে বান্দৰবোৰৰ ভিতৰত ভেদভাব সৃষ্টি কৰিলে।

৭। বান্দৰবোৰৰ ভিতৰত মতভেদ হৈ পৰাত কাৰ্য্যত ব্যতিক্ৰম ঘটিলে দণ্ড কেনে প্ৰকাৰৰ হব তাক উল্লেখ কৰি অঙ্গদৰ মনত ভয় লগাই ভীতি দৰ্শাই কবলৈ ধৰিলে।

৮। “হে ভাৰাস্বত, এইটো গুৰুপ যে যুদ্ধক্ষেত্ৰত তোমাৰ সামৰ্থ্য তোমাৰ পিতৃব্য সূগ্ৰীবতকৈও বেচি আৰু তোমাৰ পিতৃব্যে কপিৰাজ্য যিদৰে শাসন কৰি আছে তুমিও এই গহ্বৰৰ ভিতৰত তাৰ প্ৰভৃতি বান্দৰ সকলৰ দ্বাৰা নতুনকৈ স্থাপন কৰা ৰাজ্য দৃঢ়ভাবে শাসন কৰিব পাৰিবা (সঁচাকৈয়ে যদি তেওঁলোকে সদায় তোমাক মানি চলে)।

৯। হে কপিশ্ৰেষ্ঠ, কিন্তু বান্দৰৰ মতিৰ কোনো স্থিৰতা নাই, তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ স্ত্ৰী পুত্ৰ সকলক কিঙ্কিৰাত সূগ্ৰীবৰ অধীনত এৰি, তোমাৰ আত্মাধীন হৈ ইয়াত থকাটো সহ্য কৰি থাকিব নোৱাৰিব।

* অষ্টাঙ্গবুদ্ধি—

গুজ্জনা শ্ৰবণশ্ৰেণীৰ গ্ৰহণঃ ধাৰণঃ তথা।

উহাপোহাৰ্থবিজ্ঞান* তত্ত্বজ্ঞান চ বীণপা.।

চতুৰ্কল—

সামান্যভেদনিগ্ৰহ

চতুৰ্দশগুণ—

দেপকালজ্ঞতা দাৰ্ঢ্যঃ সৰ্বক্ৰেশসহিত্বতা।

সৰ্ববিজ্ঞানতা দাক্ষৰ্জ্জ* স-বুদ্ধিমত্ততা।

অবিসৰ্বাদিতা শৌৰ্য্য তত্ত্বজ্ঞানঃ কৃতজ্ঞতা।

অৰণ্যপৰ্য্যটনসম্যগ্ৰহণবিদ্যচাপল্যঃ।

১০—১১। তেওঁলোকক আগত বাধিযে এইটো মই স্পষ্টকৈ কব পাৰোঁ যে, যিদৰে এই জাম্ববান, নীল, মহাকপি সূহোত্ৰ, মোক আৰু এই সকলো বান্দৰক তুমি সামৰণাদি গুণ অথবা কোনো প্ৰকাৰৰ দণ্ড প্ৰয়োগ কৰিও সূত্ৰীৰ অধীনৰ পৰা আঁতৰাই নিব নোৱাৰিবা সেইদৰে তেওঁলোকো সদায় তোমাৰ প্ৰতি অশুভক হৈ নাথাকিব।

১২। সকলোৱে কষ বলবান জনে দুৰ্বলৰ লগত কাজিয়া কৰি হৰ্ষতা তিষ্ঠি থাকিব পাৰে, কিন্তু যি দুৰ্বল প্ৰাণীয়ে নিজক বন্ধা কৰি থাকিব খোজে, তওঁ বলীৰ লগত কাজিয়া কৰাটো উচিত নহয়।

১৩। এইমাত্ৰ তাৰৰ মূখৰপৰা তুমি শুনিলা যে এই গুহাই তোমালোকক বন্ধা কৰি থাকিব মনত বাধিবা যে লক্ষ্মণ শৰ মাৰি এই গুহা বিদীৰ্ণ কৰাটো এটা অতি তুচ্ছ কাম।

১৪। পূৰ্বতে ইন্দুদেৱে বজ্জ নিক্ষেপ কৰি ময়দানবৰ বধকণ যি ক্ষতি কৰিলে, কবলৈ গ'ল সেইটো এটা অতি সামান্য কাম, কিন্তু ইচ্ছা কৰিলে লক্ষ্মণে তেওঁৰ তীক্ষ্ণ শৰসমূহৰ দ্বাৰা এই গুহা গছৰ পাত ফলাদি ফালিব পাৰিব।

১৫। ইন্দুৰ বজ্জ সদৃশ পৰ্কণ বিদাৰক নাৰাচ অস্ত্ৰ তেওঁৰ হাতত বহুত আছে।

১৬—১৭। হে পৰম্পুৰ, তদুপৰি তুমি সেই গছৰত স্থিতি লাভ কৰাৰ লগে লগে এই বান্দৰবোৰে তেওঁলোকৰ দাৰাপুত্ৰ সকলৰ কথা অৰণ কৰি সদায় উদ্ভিগ্ন আৰু ক্ষুধাতুৰ অৱস্থাত থাকি, কষ্টদায়ক শয্যাত শুই ভাগৰ লাগিলে, তোমাৰ ফালে পিঠি দি তোমাক যে এৰি থৈ যাব এইটো নিশ্চয়।

১৮। তেতিয়া তুমি তোমাৰ সূহদ আৰু হিতাকাঙ্ক্ষী বন্ধুগণৰ দ্বাৰা পৰিত্যক্ত হৈ বঁপি থকা তৃণ এৰ্গাচিতকৈও নগণ্য অথবা লাঘব হৈ পৰিবা।

১৯। তেতিয়া লক্ষ্মণৰ উগ্ৰ আৰু মহাবলশালী দুৰ্দ্ধৰ আৰু নিশিত শৰেই তোমাক নিপাত কৰিব।

২০। আনপক্ষে আমি সকলোটিয়ে তোমাক লগত গৈ বিনীত ভাৱ যদি সূত্ৰীৰ ওচৰত থিয় দিওঁ তেন্তে জ্যেষ্ঠানুস্ৰমে তেওঁ তোমাকেই ৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰিব।

২১। সূত্ৰীৰ ধৰ্ম্মৰাজ, তোমাৰ পিতৃব্য, আৰু প্ৰিয়াকাঙ্ক্ষী, দৃঢ়াকাঙ্ক্ষী, দৃঢ়ব্ৰত, শুদ্ধভাবাপন্ন আৰু সত্যপ্ৰতিজ্ঞ, তেওঁ কেতিয়াও তোমাক বিনাশ নকৰে।

২২। তেওঁ তোমাৰ মাতৃৰো প্ৰেমাকাঙ্ক্ষী, তোমাৰ মাতৃৰ কাৰণেই তেওঁৰ জীৱন বৈ আছে, তেওঁৰ আন কোনো সন্তানো নাই, হে অঙ্গদ এতদক তুমি আমাৰ লগত আহ।

॥ ইতি কিকিৎসাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুঃপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

পঞ্চপঞ্চাশ সৰ্গ প্ৰায়োপবেশন বিষয়ে সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ

১। হনুমান নিজ প্ৰভু সূগ্ৰীৱৰ প্ৰতি সন্মানপূৰ্ণ ধৰ্ম্মযুক্ত আৰু বিনীত ভাবে কোৱা কথাখিনি শুনি অঙ্গদে কবলৈ ধৰিলে।

২। “হনুমান তুমি যিহকে নোকোৱা কামত স্থিৰতা, আয়া আৰু মনৰ গুৰুভাৱ, কোমলতা, সৰলতা, বিক্ৰম আৰু ধৈৰ্য্য এই বিলাক গুণ সূগ্ৰীৱত নাই।

৩-৪। যিজনে তেওঁৰ জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতা জীৱিত থাকোঁতেই তেওঁৰ প্ৰিয়া মহিষী, যিজন ধৰ্ম্মত তেওঁৰ মাতৃস্বামীয়া তেনজাকো তেওঁৰ ভাৰ্য্যাকপে গ্ৰহণ কৰি স্থানীয় কাম কৰিব পাৰে আৰু যিজনে তেওঁৰ ভ্ৰাতা যুদ্ধত নিযুক্ত থকা কালত গহ্বৰৰ দুবাৰ মুখ বন্ধ কৰাৰ্হ্যত নিযুক্ত থাকিও নিজে শিলেৰে মুখ বন্ধ কৰি থৈ আহিব পাৰে তেওঁ আৰু ধৰ্ম্মৰ কথা কি জানে ?

৫। যিজনে অগ্নিক সাক্ষী কৰি সত্যৰ নামত শপথ খাই বন্ধুত্ব পাশত আবদ্ধ হৈযো কৃতকৰ্ম্ম। মহাযশস্বী বামৰ কথা পাহৰি থাকিব পাৰে তেনেজনে আনৰ স্কৃতি অৰণ কৰি কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰাৰ আশা ক’ত ?

৬। বৰ্ত্তমান তেওঁ যে সীতাৰ অন্বেষণৰ আদেশ আমাক দিছে সি কেবল লক্ষণৰ ভয়তহে, অধৰ্ম্মলৈ ভয় কৰি নহয়, এতেকে তেনে জনত ধৰ্ম্মভাৱৰ প্ৰকাশ নাই।

৭। সূগ্ৰীৱ এনেহেন পাপমতি, কৃতঘ্ন, মনু আদি স্মৃতিমত বিৰোধী আৰু চঞ্চল-চিন্ত, এতেকে আৰ্য্য স্বভাৱ সম্পন্ন তেওঁৰ কুলজ কোনে কেতিয়া তেওঁক বিশ্বাস কৰিব পাৰে ?

৮। সূগ্ৰীৱ গুণবানেই হওক বা গুণহীনেই হওক, সেইটো বিচাৰ কৰাৰ মোৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই, মই তেওঁৰ শত্ৰুকুলজাত পুত্ৰ, এতেকে মোক ৰাজপদত প্ৰতিষ্ঠিত কৰি তেওঁ মোক জীয়াই ৰাখিব কিয় ?

৯। বৰ্ত্তমান ময়দানৱৰ গহ্বৰত প্ৰৱেশ কৰাৰ ইচ্ছা হোৱাৰ লগে লগে মোৰ মতিৰ পৰিবৰ্ত্তন হৈছে, গতিকে সূগ্ৰীৱৰ ওচৰত মই অপৰাধী, এতিয়া মোৰ শক্তিও কম, এনে স্থলত কিদ্ধিত উপস্থিত হৈ অনাথবৎ দুৰ্ব্বল অৱস্থাত মই জীৱন ধাৰণ কৰি থাকো কেনেকৈ ?

১০। ৰাজ্যৰ কাৰণে সূগ্ৰীৱ শঠ, ক্ৰূৰমতি আৰু নৃশংস, এতেকে গুণভাবে দণ্ডবিধান কৰিষে তেওঁ মোক বন্ধনত ৰাখিব।

১১। এইদৰে বন্ধনত থাকি সদায় দুখত থকাভকৈ প্ৰায়োপবেশনৰ দ্বাৰা জীৱন ত্যাগ কৰাই শ্ৰেয়ঃ। ভোমালোক বান্দৰবৰ্গে ভাৱ বাবে মোক অহুমতি দি ভোমালোক সকলোৰে ঘৰলৈ যোৱা পৈ।

১২। প্ৰতিজ্ঞা কৰি কৈছে যে মই আৰু কিকিদ্ধাপুৰীলৈ উভতি নাযাওঁ। গিহেতু মোৰ মৰণেই শ্ৰেয়ঃ, এতেকে ইয়াতেই মই প্ৰায়োপবেশন কৰিম।

১৩—১৪। তোমালোকে গৈ মোৰ পিতৃব্য কপি হস্তীৰক মোৰ অভিবাদন জনাই কুশল বাতৰি জনাবা আৰু সেইদৰে বলশালী বাঘৰ দুজনাকো মোৰ প্ৰণাম জনাই কুশল বাতৰি জনাবা আৰু মোৰ আইক আৰু কমাকো মোৰ আৰোগ্য বাতৰি জনাই কুশলে থাকাকালি বুলি কবা।

১৫। তোমালোকে মোৰ মাতৃদেবী তাকাক প্ৰবোধ বাক্যৰ আশ্বাস দিবা তেওঁ প্ৰকৃততে পুত্ৰবৎসলা, দয়াশীলা আৰু দুৰ্ভাগিনী।

১৬—১৮। মোৰ ইয়াত মৃত্যু হোৱা শুনিলে, নিশ্চয় তেওঁ, “ওওৰ জীৱা পৰিত্যাগ কৰিবা।” এইখিনি কথাটো অজ্ঞদে জাহ্নবান আদি বৃদ্ধসকলক অভিবাদন জনাই চকুৰ লো টকি দুখিত ভাবে মাটিত কুশাসন পাৰি বহিল। অজ্ঞদে এইদৰে বহা দেখি আন আন শ্ৰেষ্ঠ বান্দবসকলে দুখৰে উত্তপ্ত চকুৰলো ম’চ ম’চ, হস্তীৰক নিন্দা আৰু বালীক প্ৰশংসা কৰি বোদন কৰিবলৈ ধৰিল।

১৯। তাৰ পিচত মুখ্য বান্দবসকলে বালীপুত্ৰ অজ্ঞদেৰ ভাণ ধৰণৰ কথা শুনি তেওঁক বেচি ধৰিলে আৰু সকলোৱে প্ৰায়োপবেশ। তত অ’দস্ত কৰিব বুলি সিদ্ধান্ত কৰিলে।

২০। সেই উদ্দেশ্যে জল স্পৰ্শ কৰি পানীৰ তীৰ ভাগক আশ্ৰয় কৰি বৃশাভ্ৰাতাগ দক্ষিণ মূৰাকৈ পতা আগন্ত পূবৰ পিনে মুখ কৰি বহিল।

২১—২২। বৰ্ত্তমান পৰিস্থিতিত কপিপ্ৰবৰ সকলে যুতপায় অবস্থা হৈ মান মনে স্থিৰ কৰিলে যে এই প্ৰায়োপবেশনেই তেওঁলোকৰ পক্ষ শ্ৰেষ্ঠ। তাৰ পিচত বাঘৰ বনবাস, দশবথৰ মৃত্যু, জাহ্নবানত বাকস সকলৰ বধ, জটায়ুৰ মৃত্যু, বৈদেহীৰ চৰণ, বালী বধ আৰু বাঘৰ কোপ এই সকলোবোৰ কথা আলোচনা কৰোতে কৰোত বান্দববোৰৰ মনত এটা ভয়ৰ ভাৱ উপস্থিত হল।

২৩। তাৰ পিচত মহাপৰ্ৱতশৃঙ্গসদৃশ বান্দববোৰ বহি গৈ তীক্ষ্ণৰূপে চীৎকাৰ আৰম্ভ কৰিলত সেই শব্দৰ ধ্বনিতে প্ৰভিন্ননিত হৈ নিজৰা প্ৰবাহিত মহীধৰে গৰ্জনপূৰ্ণ মেঘাবৃত আকাশসদৃশ ৰূপ ধাৰণ কৰিলে।

॥ ইতি কিকিদ্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চমকান্দ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষট্‌পঞ্চাশ সৰ্গ সম্পাতিৰ লগত সাক্ষাৎ

১। যি গিৰিপ্ৰদেশত বান্দৰসকলে প্ৰাৰ্থোপবেশন কৰি বহি আছিল ঠিক সেই ঠাইতে এটা শকুনিৰাজ আহি উপস্থিত হল।

২। এই শকুনিৰাজৰ নাম শ্ৰীমান সম্পাতি। তেওঁ দীৰ্ঘকালজীৱী পক্ষী, জটায়ু পক্ষীৰ জ্যেষ্ঠ ভাতা, বল আৰু পুৰুষত্বত খ্যাতনামা।

৩। মহাগিৰি বিক্ষাৰ গহ্বৰৰ পৰা ওলাই বান্দৰবৰ্গক এইদৰে বহি থকা দেখি ছট্‌চিঙে তেওঁ কবলৈ ধৰিলে।

৪। ‘বুজিলোঁ বিধিৰ বিধান অনুসৰি কৰ্মফলে মানুহক লগ ধৰি থাকে, সেই বিধান অনুসৰিয়ে বহুদিনৰ মূৰত খাণ্ডবস্ত্ৰ হিচাপে এওঁলোক আজি মোৰ ওচৰত উপস্থিত হৈছে।’

৫। তাৰ পিচত বান্দৰবোৰৰ পিনে লক্ষ্য কৰি চৰাইটোৱে কলে—“ইহঁত এটা এটাকৈ মৰি থাকিব আৰু মইও এটাৰ পিচত এটাকৈ ইহঁতক খাই থাকিম।”

৬। ভক্ষ্য খাওলুক চৰাইটোৰ কথা শুনি অতিক্ৰান্ত অজ্ঞদে হুমানক কলে—

৭। “হুমান চোৱাঁ, সীতাৰ অন্বেষণৰ ছলতে বান্দৰ সকলৰ বিপত্তিৰ কাৰণে সাক্ষাৎ বৈষম্যত যমসদৃশ এই চৰাইটো আহি ইয়াত উপস্থিত হৈছে।

৮। ৰামৰ কামো কৰা নহল, ৰাজ আদেশো পালন কৰা নহল, অথচ ইয়াৰ ভিতৰতে নজনা নুশনা এই এটা আপদে আহি বান্দৰবোৰক লগ ধৰিলেহি।

৯। হে বান্দৰসকল, বৈদেহীৰ হিত সাধিবলৈ গৈ গৃধৰাজ জটায়ুৱে যি কাম কৰিছিল তোমালোকে সম্পূৰ্ণৰূপে তাক শুনিছা।

১০। সেইদৰে সকলো তিৰ্য্যগ্‌যোনি প্ৰাণী পশুপক্ষীয়ে ৰামৰ হিতসাধন কৰি আছে আৰু আমিও আজি তেওঁৰে কাৰণে প্ৰাণ বিসৰ্জ্জন দিবলৈ ওলাইছোঁ।

১১। ৰামৰ স্নেহ আৰু কাকণ্য গুণৰ দ্বাৰা চালিত হৈয়েই প্ৰাণী সমূহৰ সকলোৱে পৰস্পৰৰ উপকাৰ সাধন কৰি থাকে। এতেকে সেই ৰামৰ উপকাৰৰ কাৰণে আমিও আত্মবলিদান দিয়া উচিত।

১২। ধৰ্ম্মজ্ঞ জটায়ুৱে ৰামৰ হিতকাম কৰিলে আৰু আমিও বাঘবৰে কাম সাধন কৰিবলৈ আহি পৰিশ্ৰান্ত হৈ এভিন্ন প্ৰাণ বিসৰ্জ্জন দিবলৈ ওলাইছোঁ।

১৩। অৱণ্যত প্ৰবেশ কৰিলোঁ, তথাপি বৈষম্যক ভেদা দেখা নাপালোঁ। যুদ্ধত বাঘৰ দ্বাৰা নিহত হৈ গৃধৰাজ সঁচাকৈয়ে আজি প্ৰথম স্থগী, কিয়নো তাৰ দ্বাৰা ভেঁও অশ্বীৰৰ ভয়ৰ পৰা হাত সাৰিছে আৰু ৰামৰ কাৰণে নিহত হৈ প্ৰথম গতি লাভ কৰিলে।

১৪। হায। জটায়ুৰ যুত্ৰা, বজা দশবথৰ বিনাশ, বৈদেহীৰ হৰণ এই সকলো ঘটনা একযোগ হৈ বৰ্ত্তমানে আমাৰ বান্দৰবোৰৰ জীৱন নাশৰ কাৰণ হৈ পৰিছে।

১৫—১৬। অকল কৈকেয়ীক বৰ দিওঁ বোলা ঘটনাক লৈয়ে সীতাৰে লৈতে ৰাম লক্ষ্মণৰ বনবাস, ৰামৰ শৰত বালীৰ বধ, তেওঁৰ কোপত ৰাক্ষস সকলৰ নিধন আৰু শেষত আমাৰ বান্দৰসমূহৰ যুত্ৰাকণ বিকৃতিপূৰ্ণ ঘটনাবোৰ সটিবলৈ পালে।”

১৭—১৮। অজ্ঞান এই নিৰ্বেদ বাক্য শুনি আৰু বান্দৰ সকলক মাটিতে বহি থকা দেখি তীক্ষ্ণ তুণ্ডবিশিষ্ট মহাবাবয়ুক্ত মহামতি গৃধ্ৰৰাজে ক্ষুণ্ণ কৰণে দীনভাৱে কবলৈ ল'বিলে।

১৯। “মোৰ প্ৰাণতকৈও প্ৰিয় ভ্ৰাতা জটায়ুৰ যুত্ৰাৰ কথা উল্লেখ কৰি মোৰ বুকু কঁপাই কথাৰ অবতৰণা কৰা এইজন কোন ?

২০। জনস্থানত সেই ৰাক্ষস আৰু গৃধ্ৰৰ ভিতৰত যুদ্ধই লা হ'ল কোৱাকৈ। হায। আজি ইমান দিনৰ মূৰত মোৰ এই ভ্ৰাতাৰ নাম মোৰ কাণত পৰিল।

২১—২২। মোৰ ইচ্ছা হৈছে যে এই গিৰিদ্ৰাৰ পৰা ওলাই গৈ তোমালোকৰ লগত মিলিত হওঁগৈ। মোৰ এই কনিষ্ঠ ভ্ৰাতা সৰ্ব্বগুণজ্ঞ আৰু পৰাক্ৰমত প্ৰশংসনীয়। আজি বচদিনৰ মূৰত তেওঁৰ গুণকীৰ্ত্ত্য শুনি মই পৰম প্ৰীত হৈছোঁ। হ শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰবৰ্গ মোৰ এই ভ্ৰাতৃৰ বিনাশ কেনেকৈ হ'ল তাক কোৱা, শুনিবলৈ মোৰ ইচ্ছা হৈছে।

২৩। যি ৰজা দশবথৰ গুৰুজনপ্ৰিয় ৰামচন্দ্ৰ ভ্ৰাতৃ প্ৰিয়পুত্ৰ, জনস্থান নিবাসী ভ্ৰাতা জটায়ুৰ তেওঁৰেই সখা। মোৰ এই ভ্ৰাতৃৰ যুত্ৰাৰ বিবৰণ শুাবলৈ মই বৰ ব্যাকুল হৈছোঁ। হে অৰিন্দম কপিপ্ৰববসকল, স্থগাৰ বশ্মিৰ কাবত মোৰ পক্ষ দক্ষ হোৱাৰ কাৰণে মই এতিয়া লৰচৰ কৰিব নোৱাৰোঁ। মোৰ ইচ্ছা হৈছে যেন ইয়াৰ পৰা ওলাই যাওঁ।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষট্‌পঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

সপ্তপঞ্চাশ সৰ্গ

সম্পাতিৰ ওচৰত অঙ্গদৰ উদ্দেশ্য জ্ঞাপন

১। গৃধ্ৰৰাজৰ কৰ্ম স্বভাবতে ভয়ঙ্কৰ, এতেকে তেওঁ শোকসন্তপ্ত আৰু গলিত স্বৰে কোৱা কথা শুনিও বান্দৰদলপতি সকলে তেওঁৰ কথাত বিশেষ শ্ৰদ্ধা স্থাপন কৰিব নোৱাৰিলে।

২—৩। শগুণটোক দেখি প্ৰাৰ্থোপবেশন ব্ৰত অবলম্বন কৰি থকাৰ ভিতৰতো বান্দৰসকলৰ মনত ভয়ঙ্কৰ এটা ভাব খেলালে, তেওঁলোকে ভাবিলে “এই গৃধ্ৰই আমোলোক সকলোকে ভক্ষণ কৰিব। কিন্তু প্ৰাৰ্থোপবেশন কৰি থাকোতেই যদি আমাক ভক্ষণ কৰে তেনেহলেতো আমি প্ৰকৃততে কৃতার্থই হওঁ যিহেতু তেতিয়া আমি মৃত্যুৰূপ মুক্তিৰ অধিকাৰী হব পাৰিম।”

এইদৰে আলোচনা কৰি বান্দৰদলপতিসকলে পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গৰপৰা নামি অহাৰ পিচত অঙ্গদে চৰাইটোক কলে—

৫—৬। “হে বিহগপ্ৰৱৰ, এসময়ত ঋক্ৰজা নামে এজন ৰজা আছিল। তেওঁৰেই আছিল মোৰ পিতামহ। তেওঁৰ দুজন পুত্ৰ বহুবলশালী বালী আৰু হুগ্ৰীব। তেওঁলোক দুজনাৰ ভিতৰত খ্যাতনামা মোৰ পিতৃদেৱ বালী ৰজা হয়।

৭। ইতিমধ্যে সমগ্ৰ জগতৰে ৰজা ইক্ষাকুকুলৰ মহাৰথী দশৰথৰ পুত্ৰ শ্ৰীমান ৰাম দণ্ডকাৰণ্যত প্ৰৱেশ কৰে।

৮। ধৰ্ম্মক আশ্ৰয় কৰি থাকি ৰামচন্দ্ৰই তেওঁৰ পিতৃদেৱৰ নিৰ্দেশ মতে ভায়েক লক্ষ্মণ আৰু ভাৰ্য্যা সীতাৰে সৈতে বনলৈ আহে।

৯—১০। এই ৰামচন্দ্ৰৰে ভাৰ্য্যাক ৰাবণে বলপূৰ্ব্বক জনস্থানৰপৰা হৰণ কৰি নিয়ে। তেতিয়া ৰামচন্দ্ৰৰ পিতৃদেৱ দশৰথৰ মিত্ৰ জটায়ু নামে গৃধ্ৰৰাজে আকাশ পথেৰে বৈদেহীক হৰণ কৰি লৈ যোৱা দেখে। যুদ্ধত তেওঁ ৰাবণক বধশূন্য কৰে আৰু সীতা দেৱীক মাটিত নমাই খোৱাৰ পিচত ভাগৰি পৰে। ইপিনে তেওঁ বৃদ্ধ, গড়িকে যুদ্ধত ৰাৱণৰ হাতত শেহত নিহত হয়।

১১। অধিক বলশালী ৰাৱণৰ হাতত নিহত হোৱাৰ পিচত ৰামচন্দ্ৰই আহি তেওঁক সংস্কাৰ কৰাত গৃধ্ৰৰাজে পৰম গতি লাভ কৰিলে।

১২। তাৰ পিচত মোৰ পিতৃব্য মহাস্থা হুগ্ৰীবৰ লগত ৰামৰ বন্ধুত্ব হয়। আৰু তেওঁৰেই মোৰ পিতৃদেৱক বধ কৰে।

১৩। মোৰ পিতৃদেৱে তেওঁৰ মন্ত্ৰীবৰ্গৰে সৈতে হুগ্ৰীবক ৰাজ্য পৰিচ্যুত কৰাৰ পিচত ৰামে মোৰ পিতৃ বালীক বধ কৰি হুগ্ৰীবক ৰাজ্যত অভিষিক্ত কৰে।

১৪। বান্দবসকলৰ প্ৰভু স্বগ্ৰীব এইদৰে ৰাজ্যত অধিষ্ঠিত হোৱাৰ পিচত মুখ্য বান্দবসমূহৰ অধিপতি ৰূপে তেওঁ আমাক ঠায়ে ঠায় পঠায়।

১৫। এইদৰে ৰামৰ কামত নিযুক্ত হৈ ৰাত্ৰিকালত স্বৰ্গৰ কিৰণপোৱাটো যিদৰে অসম্ভৱ, তেনেদৰে আমিও বৈদেহী সীতাৰ অনুসন্ধান কৰ্তো পাব পৰা নাই।

১৬। আমি যত্নেৰে সৈতে দণ্ডকাৰণ্যত বিচাৰি থাকোঁতে অজ্ঞানতাহেতু পৃথিৱীৰ বৃহৎ এটা গহ্বৰত প্ৰৱেশ কৰিলোঁ।

১৭। সেই গহ্বৰটো ময়দানৰে ভেঁৰ মাযাবসেৰে নিৰ্মাণ কৰিছে। আমি তাত সীতাৰ অন্বেষণ কৰি থাকোঁতে বজাই যি এমাহ কাল সময় ৰাতি দিছিল, সি অতি-বাহিত হল।

১৮। আমি সকলো কপিৰাজৰ আজ্ঞাধীন নিৰ্দ্ধাৰিত সময় পাৰ হৈ যোৱাৰ পিচত স্বগ্ৰীবৰ ভয়াত প্ৰায়োপবেশন তত অবলম্বন কৰিছোঁ।

১৯। লক্ষ্মণে সৈতে কাকুৎস্থ ৰাম আৰু স্বগ্ৰীৱ কৃষ্ণ ২৩, উভতি যোৱাৰ পিছত আমাৰ কোনোটিৰে জীৱন ৰক্ষা নপৰে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

অষ্টপঞ্চাশ সৰ্গ

অঙ্গদ-সম্পাতিৰ কথোপকথন

১। জীৱনৰ আশা এৰি বান্দবসকলে কৰুণহৰে এইদৰে কোৱা শুনি মহাতীৰ্থ স্ববিশিষ্ট গুপ্তৰাজে অশ্রুপূৰ্ণনেত্ৰে তেওঁলোকক কবল ধৰিল।

২। বান্দবগণ, যুদ্ধাক্ৰান্ত বলবান ৰাৱণৰ হাতত যিজন বিনষ্ট হোৱা বুলি কলা, জটায়ু নামে তেওঁৰেই মোৰ কনিষ্ঠ ভ্ৰাতা।

৩। মই এতিয়া বৃদ্ধ আৰু পৰুৰিহীন এতেকে এই কাহিনী শুনিও মই তাক সহি থাকিব লগা হৈছে, মোৰ আজি শক্তি নাই যে মোৰ ভ্ৰাতৃবৈৰীৰ প্ৰাণ বিনাশ কৰা।

৪—৫। অতি পুৰণিকালত বৃদ্ধবধৰ সময়ত দাতা জটায়ু আৰু মই উভয়ে জয়লাভৰ কামনা কৰি আকাশ পথেৰে সৰণলৈ গৈ ইন্দ্ৰক পৰাকৃত কৰি উভতি অগ্ৰহাণ্ডে দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে বশ্মিমালী স্বৰ্গক পঠোঁ। স্বৰ্গৰ ৰশ্মিৰ কোবত জটায়ু অৱশ হৈ পৰিল।

৬। ভ্ৰাতা জটায়ুক স্বৰ্গ ৰশ্মিৰ দ্বাৰা এইদৰে আক্ৰান্ত হৈ বিহ্বল হোৱা দেখি মই মোৰ পাৰি ছখনেৰে ভেঁৰ আঙৰি ধৰোঁ।

৭। হে বান্দৰসকল, তেনে কৰোঁতে মোৰ পাখি দুখন দৃষ্টি হয় আৰু মই এই বিদ্যা পৰ্বতৰ ওপৰত পৰোঁ। তাৰ পিচত মই ইয়াত থকাৰ কাৰণে ভাতৃ জটায়ুৰ গতি বিধিৰ কোনো বাতৰি নাপাওঁ।”

৮। জটায়ুৰ ককায়েক সম্পাতিয়ে এইদৰে কোৱাত মহাপ্ৰাজ্ঞ যুৱৰাজ অঙ্গদে কলে—

৯। “যদিহে তুমি জটায়ুৰ ককায়েক আৰু মই যি কৈছোঁ তাকো শুনিছা আৰু যদিহে সেই ৰাক্ষসৰ আবাস স্থলৰ কথা তুমি জানা তেন্তে সেই বিষয়ে আমাক কোৱা।

১০। ৰাক্ষসাধম বাৰণ প্ৰকৃততে অদূৰদৰ্শী। সি এতিয়া আমাৰ ওচৰত অথবা দূৰৈত, এই কথাটো যদি তুমি জানা, আমাক কোৱা।

১১। অঙ্গদৰ কথা শুনি জটায়ুৰ মহাতেজস্বী জ্যেষ্ঠ ভাতৃ সম্পাতিয়ে আশ্চৰ্য্যৰূপে বান্দৰসকলৰ মনত আনন্দ জগাই কবলৈ ধৰিলে।

১২। “বান্দৰসকল, মোৰ পাখি দুখন পুৰি গৈছে মোৰ শক্তি এতিয়া নাই তথাপি কথাবে ৰামৰ কাৰণে যিখিনি সহায় মই কৰিব পাৰোঁ তাক মই কৰিম।

১৩। জলপ্ৰধান সকলো ঠাইৰ কথা মই জানো। ভগৱান বিষ্ণুৱে তিনিপাদেত যিসকল লোক অধিকাৰ কৰিছিল, তাকো মই জানো, দেৱাস্থৰ যুদ্ধৰ কথাও মই জানো আৰু অমৃত মন্থনৰ কথাও মোৰ স্মৃতিভিত্তিক।

১৪। বৰ্ত্তমান ক্ষেত্ৰত ৰামৰ কাৰণে যি কৰিবলগীয়া আছে প্ৰথমতে মই তাকেই কৰিম। বাৰ্দ্ধক্যহেতু এতিয়া মোৰ তেজ হ্ৰাস হৈছে আৰু প্ৰাণশক্তিও দুৰ্বল হৈছে।

১৫। সেই দুৰাশ্ৰয় ৰাৱণে সৰ্বাভাৱণ ভূষিতা ৰূপবতী তকণী ৰমণীক হৰণ কৰি নিয়া মই দেখিছোঁ।

১৬। তেওঁ হা ৰাম। হা ৰাম। হা লক্ষ্মণ। এইবুলি চিঞৰি আছিল আৰু শব্দৰ পৰা অলঙ্কাৰসমূহ পেলাই দি হাতভৰি আছৰি আছিল।

১৭। পৰ্ব্বতশৃঙ্গৰ ওপৰত সূৰ্য্যপ্ৰভাসদৃশ অথবা আকাশত বিদ্যুৎমালাসদৃশ কৃষ্ণবৰ্ণ সেই ৰাক্ষসৰ গাত তেওঁৰ স্তন্যৰ পট্টবস্ত্ৰ জিলিকি আছিল।

১৮। ৰামৰ নাম কীৰ্ত্তনৰ পৰা মই অহুমান কৰিব পাৰিছোঁ তেওঁই সীতা। এতিয়া সেই ৰাক্ষসৰ বাসস্থান ক’ত মই কওঁ শুনা।

১৯। এওঁ ঋষি বিশ্ৰৱাৰ পুত্ৰ আৰু বৈশ্ৰৱণ কুবেৰৰ ভাতৃ। এই ৰাক্ষসৰ নাম ৰাৱণ, তেওঁ লঙ্কানগৰীত থাকে।

২০। এই ঠাইৰপৰা ঠিক এশ ৰোজন দূৰত এটা দ্বীপৰ ওপৰত বিশ্বকৰ্ম্মাদেৱে ৰমণীয় লঙ্কানগৰী নিৰ্ম্মাণ কৰে।

২১। স্বৰ্ণময় আৰু বিচিত্ৰ দ্ৰৱাৰ আৰু ভেটিৰ সোণৰ বৰণৰ বৃহৎ বৃহৎ প্ৰাসাদসমূহৰ দ্বাৰা এই নগৰী স্তন্যৰূপে সজোৱা হৈছে।

২২। চাৰিওফালে সূৰ্য্য প্ৰভাবিশিষ্ট অতি বৃহৎ প্ৰাচীৰসমূহে ইয়াক আগুৰি আছে। এই লঙ্কানগৰীতে পট্টবস্ত্ৰ পৰিহিতা বৈদেহীয়ে মলিনভাবে বাস কৰি আছে।

২৩। বাক্সীবোবৰ দ্বাৰা অববন্ধিত হৈ তেওঁ বাবৰৰ অন্ত প্ৰবৃত্ত অববন্ধ হৈ আছে। তোমালোকে বজা জনকৰ দুহিতা মৈথিলীক তাত দেখা পাব।

২৪—২৭। মোৰ জ্ঞানৰ বলেদি দেখা পাইছো। যি তোমালোকে সীতাৰ লগত দেখাশুনা কৰি উভতি আহিব পাৰিব। আকাশমার্গত কুলিঙ্গ আৰু ধানুজীৱী পৰ আদি পক্ষীৰ পথেই প্ৰথম পথ, বলিভোজী কাকৰ পথ দ্বিতীয় ফলভোজী ভাসপক্ষীৰ পথ তৃতীয় ক্ৰোধ, কুৰৱা আৰু শেনপক্ষীৰ পথ চতুৰ্থ আৰু শঙ্কৰ পথ পঞ্চম বলবীৰ্য আৰু কপ-যৌবনসম্পন্ন হংসৰ পথ ষষ্ঠ আৰু তাম্ৰা ওপৰত যিটা পথ সে যি হৈছে বিাতাৰ সন্ততিসকলৰ পথ, হে কপিপ্ৰবৰসকল বিনতাপুত্ৰ বৈভৱ্য অৰণৰ পৰা 'ম'ৰ সকলোৰে জন্ম।

২৮। যি বাক্সাস সীতাহৰণৰূপ গৰ্হিত কৰ্ম্ম কৰিছে আৰু লগত আমাৰ মৃত্যু কৰিছে, মোৰ এই কামৰ দ্বাৰা তাৰ বৈবিত্যৰ প্ৰতিফলিত কৰা হ'ল।

২৯। ইয়াত থাকিয় মই বাবৰ আৰু সীতাৰ দেখা পাইছো। মিয়না সে পূৰ্ণ নামৰ দিব্য চক্ষুৰ লে আমাৰ আছে।

৩০। হে বান্দবসকল আমাৰ দ্বাৰা সমগ্ৰী বসন্ত অৰু শৰৎকালৰ প্ৰতি এবাৰ যোজাবো অধিক দূৰলৈ আনি দো। পাও।

৩১। এই কাৰণতে আমাৰ ভোজ্য পুষ্টি যাত পিতৃও দূৰ ঠাইত হৈছে পাক, কিন্তু কুকুটাৰ পক্ষীসমূহ যি গছক আশ্ৰয় কৰি পানীৰ তলত সিহঁতে সিহঁতৰ খাদ্য লাভ কৰে।

৩২। হে বান্দবসকল, বৰ্ত্তমান তোমালোকে এই পৰণ সমুদ্ৰ পানীৰ দ্বাৰা কোনো এটা উপায় স্থিৰ কৰি লোৱা তাৰ সহায়ত বৈদহীৰ ওচৰলৈ গৈ আহি কৃতকাৰ্য হৈ উভতি যোৱা।

৩৩। এতিয়া তোমালোকে অনুগ্ৰহ কৰি মোক সাগৰৰ পাৰলৈ নিয়া যোগত মহাশক্তিৰ অৰ্থে মই জলতৰ্পণ কৰিম।

৩৪। সম্পাতিৰ এই কথা শুনি মহাবলশালী বান্দবসকল নন্দাদীসকলৰ অধিপতি সমুদ্ৰৰ তীৰলৈ দক্ষপক্ষীৰিষ্ট তেওঁক লৈ আহিল।

৩৫। তাৰ পিচত বিহগৰাজক আৰু পূৰ্বৰ ঠাইত থা সীতাৰ সকলো বাতৰি পাই তেওঁলোক পৰম আনন্দিত হল।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত অষ্টপঞ্চাশ সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একোনষষ্ঠিতম সৰ্গ সম্পাতিৰ সীতাহৰণবৃত্তান্ত কথন

১। গৃধ্ৰৰাজৰ অমৃতময় বাণী শুনি শ্ৰেষ্ঠ বান্দৰগণে কথাবতৰা পাতি পৰম আনন্দিত হল।

২। তাৰ পিচতে কপিশ্ৰেষ্ঠ জাম্ববানে আন আন বান্দৰসকলে সৈত ঘণ্ কৰে থিয় দি গৃধ্ৰৰাজক কবলৈ ধৰিলে।

৩। “সীতা ক’ত, কোনে তেওঁক দেখিছে আৰু তেওঁক হৰণে বা কৰিছে কোনে। হে গৃধ্ৰৰাজ, আপুনি সকলো কথা বৰ্ণনা কৰি আমাৰ বনবাসী জীৱসকলৰ পতিস্বৰূপ হওক।

৪। কোনো সিজা যি এনে হোৱা কাম কৰি—লক্ষ্মণ বিনিৰ্মুক্ত দশৰথ তনয় দুজাৰ বজ্ৰসম বেগবান শৰসমূহৰ পৰাক্ৰমৰ বিষয়ে চিন্তা নকৰাকৈ আছে ?’

৫। জাম্ববানৰ কথা শুনি গৃধ্ৰৰাজে বান্দৰসকলক প্ৰাৰ্থনাপূৰ্বক ভাৱে পৰিত্যাগ কৰি সীতা হৰণৰ বিষয়ে শুনিবলৈ আগ্ৰহান্বিত হোৱা দেখি পৰম খ্ৰীত হৈ আশ্বাস দি কবলৈ ধৰিলে।

৬। “হে বান্দৰসকল, মই ইয়াতেই থাকি বৈদেহীৰ হৰণৰ কথা যিদৰে শুনিছো আৰু আয়তলোচনা তেওঁ য’ত আছে বুলি তেওঁ কৈছে সেই সকলো কথা মই কওঁ শুনা।

৭। বহু যোজন বিস্তৃত ভূগৰ্ম এই পাৰ্বত্য প্ৰদেশত বহুদিন আগতে পতিত হৈ এতিয়া ক্ৰীণ প্ৰাণশক্তিসম্পন্ন হৈ বৃদ্ধকালত উপনীত হৈছে।

৮। মোৰ এনে অবস্থা হোৱা দেখি বিহগপ্ৰবৰ স্বপাৰ্শ্ব নামে মোৰ পুত্ৰই যথাসময়ত আহাৰ যোগাই মোক প্ৰবৰ্তাই ৰাখিছে।

৯। তোমালোকে জানা গন্ধৰ্বৰ কামশক্তি অতি প্ৰবল, সেইদৰে ভৃগুজৰ কোপ আৰু যুগৰ ভয় অতি প্ৰবল আৰু তাতোকৈ প্ৰবল আমাৰ ক্ষুধা।

১০। এদিনাখন ক্ষুধাৰ্ত্ত অৱস্থাত মোৰ কাৰণে আহাৰ বিচাৰি সূৰ্য্যোদয়ৰ লগে লগে মোৰ পুত্ৰ স্বপাৰ্শ্বই ওলাই গৈ কোনো আমিষ আহাৰ সংগ্ৰহ কৰিব নোৱাৰি সন্ধ্যাকালত উভতি আহে।

১১। মোৰ আহাৰৰ সংস্থান নোহোৱাৰ কাৰণে মই ভিৰঙ্কাৰ কৰাত মোৰ প্ৰিয় পুত্ৰই মনত বেজাৰ পাই যথাযথভাবে সসন্মানে বিনীতভাবে মোক কবলৈ ধৰিলে।

১২। “পিতা, যথাসময়ত মই মঙহ বিচাৰি আকাশলৈ উঠোঁ আৰু মহেন্দ্ৰ পৰ্ব্বতৰ দ্বাৰদেশ আগুৰি ধৰি বৈ থাকোঁ।

১৩। তাত সমুদ্ৰবিহাৰী হাজাৰ হাজাৰ প্ৰাণীৰ পথ অবৰোধ কৰিবলৈ ভলৰ পিনে মুখ কৰি অকলে মই বৈ আছিলোঁ।

১৪। এনেতে কৃষ্ণবৰ্ণ পৰ্বতসদৃশ কোনোবা এজন সখাদয়কালৰ প্ৰভাসদৃশ কৃষ্ণ-
নাৰণ্যবিশিষ্টা এগৰাকী ৰমণীক লৈ যোৱা মোৰ চকুত পৰিল।

১৫। এই প্ৰাণী দুটাকে খাঙহিচাপে ধৰি আনিম বুলি মনে মান হিৰু ক'ৰাত সেই
পুৰুষজনে নিচেই সৰুটি হৈ বিনীতভাবে বাট এৰি দিবলৈ মোৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনালে।

১৬। হে পিতা, আপুনি জানে যে সৰুটি হৈ শাস্তিপূৰ্ণভাবে খেদজনক নীহথাপৰ
প্ৰাণীসকলৰ ভিতৰতো কোনোৱে বধ নকৰে মোৰ নিচিনা প্ৰাণীৰ ভো কথাত নাই।

১৭। তেতিয়া সি তেজাবলে বেগৰ মাত্ৰা বঢ়াই আকাশপথেৰে যোৱাৰ যাবলৈ ধৰিলে।
সি এইদৰে যোৱাৰ পিচত আকাশপথাবসম্বন্ধী সিদ্ধচাৰণাদিস মাত্ৰ ওচৰ চাপি লেংগা
বচানেৰে মোক সন্মানিত কৰিলে।

১৮। সেই মহাশয়সকলে মোক কাল ভাগ্যগুণে সীতা বন্ধা প্ৰাণী এই পুৰুষজনে
ৰমণী গৰাকীক লৈ কোনো প্ৰকাৰে যাব পাৰিলে তুমি নিশ্চয় অশ্রম মন্ত্ৰনৰ অধীন বী হবা।

১৯। পৰম শোভনীয় সেই সিদ্ধ ঋষিগণ মোক এইদৰে কোৱাৰ পিচত তেওঁলোকে
মোক জনালে যে “এইজনেই ৰাক্ষসধিপতি বাৰণ।”

২০—২১। তাৰ পিচত বামৰ ভাৰ্যা জনকামজা সীতাটো শবীৰৰ দৰা পটবন্ধ আৰু
অলঙ্কাৰাদি সোলোকাই পেলাই শোকাভিভূত অৱস্থাত ৰাম আৰু লক্ষ্মণৰ নাম উচ্চাৰণ
কৰি কান্দি কান্দি মুক্তকেশে গৈ থকা অৱস্থা চাই থাকাতোই মোৰ সময় অতিবাহিত হল।

২১—২২। বাত্মীপ্ৰবৰ স্পৰ্শই এই সপক্ষীয় সবলো কথা এইদৰে বৰ্ণনা কৰিলে।
সকলো কথা শুনি পৰাক্ৰম দেখুৱাবলৈ মোৰ পুত্ৰ আগ্ৰহ নোহোৱা হল।

২৩—২৪। মই এজন পক্ষবিহীন চৰাইমাত্ৰ এতকৈ মই কবিব পৰা আন কি কামেট
বা সম্ভবপৰ হব পাৰে? বৰ্ত্তমান মই মোৰ বাক্য আৰু বুদ্ধিগুণৰ দ্বাৰা যিকটো উপদেষ্ট
দিব পাৰোঁ আৰু তাকে শুনি তোমালোকক বলবীৰ্য্যক আশ্ৰয় কৰি যিখিনি কৰিব পাৰিবা তাক
কওঁ শুনা। মোৰ বাক্য আৰু বুদ্ধিৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ যিখিনি প্ৰিয় কাম সাধিত হব পাৰে
মই তাক কৰিম।

২৫—২৬। দশৰথপুত্ৰ ৰামৰ যি কাম মোৰো সোধ তাত কোনোসংশয় নাই। তোমালোক
বুদ্ধিমান, বলৱান, যশস্বী আৰু দেৱাসকালোৰা অম্বৰাজেন্দ্ৰ, বৰ্ত্তমান কপিৰাজ তুগ্ৰীব
তোমালোকক পঠিহাইছে। ৰাম আৰু লক্ষ্মণৰ যি বাণ সি এককল্পপ্ৰযোগে নিৰ্দ্ধিত।

২৭। এই বাণে তিনিও জগতকে ধ্বংস বা পৰিত্ৰাণ কৰিব পাৰে। এটাটা সঁচা যে
দশগ্ৰীবৰো ভেজ আৰু বল পৰ্য্যাপ্ত পৰিমাণ আছে। কিন্তু কাৰ্য্যবিষয়ত তোমালোকৰ
সামৰ্থ্যৰ পিনে লক্ষ্য কৰিলে তোমালোকৰ কৰিব নোৱাৰা একো নাই।

২৮। এতেক সময় নষ্ট কৰাৰ আৱশ্যক নাই, তোমালোকৰ বুদ্ধি হিৰু কৰি কামত
আগবাঢ়া। তোমালোকৰ নিচিনা বুদ্ধিমানজনৰ কাৰ্য্যসাধন বিষয়ত শিথিলতা কেতিয়াও
প্ৰকাশ নহয়।

। কিৰিকাকাতব অন্তৰ্গত একোনবৰ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ।

ষষ্ঠিতম সৰ্গ

সম্পাতি আৰু নিশাকৰ ঋষিৰ ভিতৰত কথোপকথন

১। তাৰ পিচত সম্পাতিয়ে স্নানকাৰ্য্য শেষ কৰি জটায়ুৰ অৰ্থে উদকক্ৰিয়া সমাপন কৰিলত বান্দৰ-দলপঙিসকলে বমণীয় সেই পৰ্ব্বতৰ ওপৰত তেওঁক বেঢ়ি ধৰি বহিল।

২। সম্পাতিয়ে তেওঁৰ বিশ্বাস ওপজাত আনন্দতে উৎফুল্ল হল আৰু বান্দৰসকলৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত হৈ ওচৰতে বহি থকা অজদক উদ্দেশ্য কৰি কবলৈ ধৰিলে।

৩। “বান্দৰসকল, তোমালোকে নি শব্দে একাগ্ৰচিত্তে মোৰ কথাখিনি শুনা। মৈথিলীৰ বিষয়ে মই যি যি জানো সকলো কথা যথাযথ ভাবে বৰ্ণনা কৰিম।

৪। হে অনঘ অজদ, পুৰণিকালত সূৰ্য্যবান্ধিৰ দ্বাৰা মোৰ পাখি দুখন দন্ধ হোবাত মোৰ সকলো অঙ্গ সমুপ্ত হল আৰু তেতিয়া মই বিদ্যাপৰ্ব্বতৰ এই শিখৰত পতিত হওঁ।

৫। ছ’ৰাতি অতীত হোৱাৰ পিচত মোৰ সংজ্ঞা ঘূৰি আহে, কিন্তু মোৰ সকলো অঙ্গ বিবশ, এনে অবস্থাত বিহ্বল হোৱাদি হৈ চাৰিওফালে চকু ফুৰাই চাই একো জানিব নোৱৰিলোঁ।

৬। তাৰ পিচত সাগৰ, শৈল, নদী, সৰোবৰ, অৰণ্য আৰু আন আন ঠাইবোৰ দেখি মোৰ জ্ঞান ঘূৰি আহিল।

৭। মনতে স্থিৰ কৰিলোঁ যে শৃঙ্গবিশিষ্ট, পক্ষীগণে পৰিপূৰ্ণ দক্ষিণাগৰৰ, তীব্ৰস্থিত এষে বিদ্যাপৰ্ব্বত।

৮। এই ঠাইতে দেবতাসকলৰো পুজ্যস্থান পুণ্য এখন আশ্ৰম আছিল। নিশাকৰ নামে উগ্রতপা এজন ঋষি তাত বাস কৰিছিল।

৯—১০। ঋত্বজ্ঞ ঋষি নিশাকৰ স্বৰ্গগামী হোৱাৰ পিচত এই পৰ্ব্বতত বাস কৰি থাকোতে মোৰ আঠ হাজাৰ বছৰ অতীত হল। ঋষিৰ জীৱিত থকা কালৰ ভিতৰতে এবাৰ বিদ্যাপৰ্ব্বতৰ বিষয় অগ্ৰভাগৰ পৰা অতিকষ্টে লাহে ধীৰে ওলাই আহি তীক্ষ্ণ কুশাগ্ৰাচ্ছাদিত ভূমিভাগলৈ নামি আহে।

১১। জটায়ুৰে সৈতে আগতে এই ঋষিৰ লগত দেখা কৰিবলৈ অতিকষ্টে তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিছিলোঁ।

১২। আশ্ৰমৰ ওচৰত স্নগন্ধি বড়াই বৈ আছিল, সেই আশ্ৰমত এনে এজোপা গছ নাছিল য’ত ফল বা ফুল শোভা নকৰিছিল।

১৩। আশ্ৰমলৈ আহি এডাল গছৰ ওলত আশ্ৰয় লোঁ আৰু ভগৱান নিশাকৰক দেখা পোৱাৰ আশাতে বৈ থাকিলোঁ।

১৪। এইদৰে বৈ থাকি নিজ ভোজাবলে সমুজ্জল দুৰ্দ্ধৰ্য ঋষিৰে স্নানকাৰ্য্য শেষ কৰি উত্তৰ দিশৰ পিনে অহা দেখিলোঁ।

১৫। দৰিদ্ৰই ধন দিওঁতাক বেটি ধৰি যিদৰে তেওঁৰ লগে লগে ঘূৰি ফুৰে ঋক্ষ, লুম্বব, ব্যাভ্ৰ, সিংহ আৰু নানাবিধৰ সাপে তেওঁক আগুৰি ধৰি গৈ আছিল।

১৬। তাৰ পিচত বজা অন্তঃপুৰত প্ৰবেশ কৰিলে অমাত্য আৰু সৈন্যবলে যিদৰে তেওঁক এৰি নিজ নিজ ঠাইলৈ যায়, মুনিবৰ আশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰাৰ লগে লগে সেই প্ৰাণী-বৰ্গৰো তেওঁক এৰি তাবপৰা আঁতৰিল।

১৭। মুনিবৰে মোক দেখি তুটু হৈ আশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰিলে, তাৰ অলপ সময়ৰ পিচতে আকৌ ওলাই আহি মই অহাৰ কাৰণ কি হ'ব কলে।—

১৮। “হে সৌম্য, তোমাৰ নোমবোৰ উঠি গৈছে, পাখি দুখনো জুয়ে পুৰিছে আৰু তোমাৰ প্ৰাণশক্তি আৰু শৰীৰো ক্ষীণ হোৱাৰ কাৰণে মই তোমাক চিনিব পৰা নাছিলোঁ।

১৯। গুপ্তসকলৰ বজা বায়ুসমবেগী কামৰূপী ভাইককাকি তোমালোক দুয়োজন গুপ্তক মই পূৰ্বতে দেখিছিলোঁ।

২০। হে সম্পাতি, তুমি জ্যেষ্ঠ আৰু জটায়ু তোমাৰ কনিষ্ঠ, সেই সময়ত তোমালোকে মনুষ্যৰূপ লৈ মোৰ চৰণ স্পৰ্শ কৰিছিল।

২১। এতিয়া তোমাৰ এই বোগৰ উৎপত্তি, আৰু পাখি দুখনৰ পতন কেনেকৈ হ'বলৈ পালে আৰু কোনে তোমাক এই দণ্ড বিহিত কৰিছে এই সবলো কথা মই তোমাক হ'বিলোঁ, মোক কোৱাঁ।

॥ ইতি কিঙ্কিকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

একষষ্ঠিতম সৰ্গ ঋষি আৰু সম্পাতিৰ ভিতৰত কথা-দত্তৰা

১। মুনিবৰে এইদৰে সোধাত সূৰ্য্যক অনুগমন কৰি যি দাক্ষণ আৰু দুখৰ কৰ্ম্ম মই কৰিছিলোঁ, সেটসকলো কথা মই তেওঁক কলোঁ।

২। “ভগৱন্, মোৰ শৰীৰ ক্ষত বিক্ষত হোৱাত মই এতিয়া পৰিশ্রান্ত, তদুপৰি অনুচিত কৰ্ম্মত আবদ্ধ হোৱাৰ কাৰণে লজ্জিত, এতেকে মোৰ দুখৰ কাহিনী বৰ্ণনা কৰিবলৈ মোৰ শক্তি নাই। তথাপি সংক্ষেপকৈ মই অলপ কওঁ।

৩। জটায়ু আৰু মই দুয়ো স্পৰ্দ্ধা কৰি ইল্লক জয় কৰা গৰ্ব্বতে মুগ্ধ হৈ পৰস্পৰৰ শক্তি বুজিবলৈ আকাশলৈ উৰি যাওঁ।

৪। কৈলাস পৰ্ব্বতত মুনিসকলৰ সম্মুখত উভয়ে পণ কৰিলোঁ যে সূৰ্য্য যেতিয়ালৈকে মহাগিৰিলৈ অস্ত নাযায় তেতিয়ালৈ গৈ আমি দুয়ো তেওঁৰ পিচে পিচে যাম।

৫—৬। এইদৰে আমি দুয়ো আকাশ পথেদি গৈ মহীতললৈ লক্ষ্য কৰি দেখোঁ যে নগৰসমূহ বথৰ চকাৰ সমান আকৃতিলৈ পৃথক পৃথক ভাৱ যেন বৈ আছে আৰু ঠায়ে ঠায়ে বাগ্ৰযন্ত্ৰৰ ধ্বনি কাতো বা অলঙ্কাৰৰ জনজননি আৰু কতো বা বক্তবস্ত্ৰ পৰিহিতা অসংখ্য গায়িকাৰ গীতধ্বনিও আমাৰ কাণত পৰিল। তাৰ পিচতে দ্ৰুতবেগে আকাশ পথেদি উৰি গৈ সূৰ্য্যৰ পথ ললোঁ।

৭। তাৰপৰা আমি দুয়ো দেখিলোঁ সমগ্ৰ পৃথিবীখন যেন শ্যামল তৃণবাশি আৰু সৰু সৰু শিলা-খণ্ড-সদৃশ পাহাৰেৰে পৰিপূৰ্ণ হৈ আছে আৰু নদীসমূহেও স্ততা এডালিৰ ৰূপলৈ পৃথিৱীত লাগি আছে।

৮। হিমালয়, বিষ্ণু, মেক আদি মহাগিৰি সমূহ জলাশয়ৰ মাজত থকা হাতী একোটাৰ সমান আকৃতিত পৰিণত হৈছে।

১০। এনে অবস্থাত আমাৰ শৰীৰ তেনেই ক্লান্ত হল আৰু শৰীৰৰ পৰা বৰকৈ ঘাম ববলৈ ধৰিলে। মনত ভয়ৰ সঞ্চাৰ হল আৰু লগে লগে দিগ্ভ্ৰম হৈ আমি মূৰ্ছিত হোৱা দি হলোঁ।

১১। আমাৰ দক্ষিণ, পশ্চিম, উত্তৰ দিশৰ জ্ঞান নোহোৱা হল আৰু যুগান্ত কালত অগ্নিদগ্ধ লোক সমূহৰ দৰে আমিও নিহত হোৱা যেন হলোঁ।

১২—১৩। সূৰ্য্যৰ পিনে চকু দিয়াৰ লগে লগে মোৰ মনৰ শক্তি লোপ পালে, তাৰ পিচত অতি কষ্টে চকু আৰু মন একেলগ কৰি সূৰ্য্যৰ পিনে এবাৰ চাই ললোঁ, আৰু তেতিয়া সূৰ্য্যৰ আকৃতি পৃথিৱীৰ সমান যেন লাগিল।

১৪—১৬। এনে অৱস্থাত জটায়ুৱে মোক একো নাকোৱাকৈ মাটিত পৰি গল। তেওঁৰ তেনে অৱস্থা দেখি আকাশস্থিত সূৰ্য্যৰ পথ এৰি পাখি দুখন মেলি জটায়ুক বন্ধা কৰিওঁ-
বাতে তেওঁ দক্ষ নহ'ব। এইদৰে জটায়ুক বন্ধা কৰি থাকোতে মোৰ নিজৰ পাখি দুখন পুৰি
গল আৰু ক্ৰমাত বায়ু পথৰপৰা তললৈ নামি থাকোতে মোৰ অসুস্থান হল জটায়ু জনস্বানত
পৰিল। কিন্তু মই হলে দক্ষপক্ষ আৰু জড়ীভূত হৈ বিদ্ধাপৰ্ব্বতত নিপতিত হলো।

১৭। এইদৰে ৰাজ্যহীন, ভ্ৰাতৃবিযুক্ত, পক্ষ আৰু বিক্ৰম বিহীন হৈ, যুট্টাকে কামনা
কৰি পৰ্ব্বতশিখৰৰ পৰা আপ দিবৰ ইচ্ছা কৰিছোঁ।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত একষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

দ্বিষষ্টিতম সৰ্গ

ঋষিৰ আশীৰ্বাদ

১। মুনিবৰৰ আগত এই কথাখিনি ১৫ অতি দুখাত্মক হৈ মই কান্দি পেলালোঁ।
তেতিয়া মুনিবৰে অলপ সময় ধ্যান কৰি চাই মোক এইদৰে ক'ল।

২। হে পক্ষীবৰ তোমাৰ পাখি দুখন, সকলোমুখৰ শক্তি, পাণ আৰু
বলবিক্ৰম সকলো সম্পূৰ্ণৰূপে ঘূৰি আহিব।

৩। পুৰাণ পাঠ কৰোতে শুনিছোঁ যে অতি মহৎ এটা কাম হবলৈ আছে; শুনাৰ
পিচত তপস্কাৰ বলত দেখি মই তাক ভালদৰে জানিবও পাৰিছোঁ।

৪। ইক্ষ্বাকুকুলবৰ্দ্ধন দশবধ নামে এজন ৰজা হ'ব, তেওঁৰ ৰাম নামে
মহাভেজস্বী এজন পুত্ৰ হ'ব।

৫। পিতাৰ নিৰ্দেশ মতে সভ্যপৰাক্ৰম ৰামে তেওঁৰ ভায়েকৰ সৈতে বনলৈ যাব।

৬। দেৱতা আৰু দানবসকলৰ অবধ্য ৰাক্ষসৰাজ ৰাৱণে জনস্বানৰ পৰা তেওঁৰ
তাৰ্থ্যাক হৰণ কৰি নিব।

৭। ৰাৱণে নানান উপভোগৰ বস্তু আৰু শত্ৰু দ্ৰব্যৰ দ্বাৰা প্ৰলোভন দেখুৱালেও
মহাভাগা ৰামাখিনী মৈথিলীয়ে শোকতে অভিভূত হৈ থাকি সেইবোৰ গ্ৰহণ নকৰিব।

৮। ভেটিয়া ইন্দ্ৰই বৈদেহীৰ এনে অৱস্থা বুলি দেবতাসকলোৰো দুৰ্জীৱ অমৃত নামে
প্ৰসিদ্ধ অন্ন ভেওঁক দিব।

৯। মৈথিলীয়ে এই অন্ন ইন্দ্ৰদত্ত বুলি জানি তাৰ অগ্ৰভাগ ৰামৰ নামত উছৰ্গা
কৰি পুৰিৱীত চটিয়াই দি এইদৰে উক্তি কৰিব।

১০। “মোৰ স্বামী আৰু দেৱৰ লক্ষ্মণ যদি জীৱিত আছে, অথবা তেওঁলোকে যদি দেবদ্বণ্ড পাইছে তথাপি মোৰ অৰ্পিত এই অগ্ন তেওঁলোকত অৰ্পিত হওক।”

১১। হে বিহঙ্গম, তাৰ পিচত ৰামৰ দূতস্বৰূপে বান্দৰবোৰ এই ঠাইলৈ আহিব আৰু তেতিয়া তুমি ৰামৰ মহিষীৰ কথা তেওঁলোকৰ আগত বৰ্ণনা কৰিবা।

১২। তুমি কোনো প্ৰকাৰে এই ঠাই এৰি নাযাবা। এনে অবস্থা প্ৰাপ্ত হৈ তুমি যাবকে বা পাৰিবা কেনেকৈ। বৰ্তমানে দেশ আৰু কালৰ অপেক্ষা কৰি থাকা তোমাৰ পাখি দুখন গজি উঠিবই।

১৩। হে পক্ষীৰাজ, মোৰ ইচ্ছা হৈছে যেন আজিয়েই মই তোমাৰ পাখি দুখন গজাই দিওঁ। কিন্তু তুমি ইয়াতে থাকিলেহে জগতৰ হিত সাধন কৰা হব।

১৪। এতেকে তুমি নুপুত্ৰ দুজনৰ, আৰু লগতে গুৰু ব্ৰাহ্মণ, মুনিসকলৰ আৰু ইন্দ্ৰৰ এই কামটো কৰা উচিত হব।

১৫। আনকি ৰাম লক্ষ্মণ ভাতৃ যুগলক চাবলৈ মোৰো ইচ্ছা হৈছে। কিন্তু শৰীৰে বহুদিন মোৰ জীৱন ধাৰণ কৰি থকাৰ ইচ্ছা কৰা নাই, গতিকে মই মোৰ এই শৰীৰ পৰিত্যাগ কৰিম।”

হে বান্দৰসকল তত্ত্বাৰ্থদৰ্শী মহৰ্ষিয়ে কথাখিনি মোক এইদৰে কৈছিল।

॥ কিঙ্কিজাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত দ্বিষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ত্ৰিষষ্টিতম সৰ্গ

সম্পাতিৰ পাখি আৰু লোমৰ উদ্ভৱ

১। বাক্যবিশাৰদ মুনিবৰে এনেবিধৰ বহু কথাকে মোক প্ৰশংসা কৰি মোৰ পৰা বিদায় লৈ ভেওঁৰ আশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰিলে।

২। তেতিয়াৰ পৰা ময়ে পৰ্বতৰ গহ্বৰৰপৰা বগাই বগাই লাহে লাহে বিদ্যাপৰ্বত আৰোহণ কৰি তোমালোকলৈ অপেক্ষা কৰি থাকিলোঁ।

৩। সেই সময়ৰপৰা এতিয়ালৈ শশ বছৰ অতীত হল, তথাপি অকল মুনিবৰে কথা মনত ৰাখি তেওঁকোৱা মতে দেশকাললৈ অপেক্ষা কৰি বৈ আছোঁ।

৪। তাৰ পিচত প্ৰস্থান কৰি মুনিবৰ স্বৰ্গগামী হোৱাত নানা প্ৰকাৰৰ যুক্তিভৰ্ক মনলৈ আহি মোক দেই পুৰি মাৰিব ধৰিলে।

৫। অকল মুনিবৰে জীৱন ৰক্ষাৰ বাবে যি বুদ্ধি মোক দিছিল সেইদৰে যত্ন্যৰ কাৰণে যি সংকল্প মনলৈ আহিছিল তাৰপৰা নিজক মুৰাই আনিবোঁ।

৬—৮। প্ৰদীপ্ত অগ্নিশিখাৰ বলত অঙ্ককাৰ যিদৰে বিনষ্ট হয়, মুনিবৰৰ এই উপদেশত মোৰ মনৰ দুখ সেইদৰে দূৰ হ'ল। তাৰ পিচত মোৰ পুত্ৰৰ পৰা ছৰাপ। বাৰণৰ অল্প হীন শক্তিৰ কথা জানিও তেওঁ মৈথিকীক কিয় বন্ধা নকৰিলে তাৰ কাৰে মই তেওঁক ভীষণ তৰ্জ্জন-গৰ্জ্জন কৰিলোঁ, কলোঁ যে সীতাৰ বিলাপ শুনি আৰু বাম লক্ষ্মণৰ পৰা তেওঁৰ বিচ্ছেদ ঘটছে জানিও সীতাক উদ্ধাৰ নকৰাত বজা দশৰথৰ প্ৰতি থকা স্নেহৰ অমূৰুপ প্ৰিয় কাৰ্য্য মোৰ পুত্ৰই কৰিব পৰা নাই।”

৯—১২। সম্পাতিয়ে সমবেত বান্দৰসমূহৰ আগত এইদৰে কথা কৈ থাকোঁতেই তেওঁলোকৰ চকুৰ আগতে তেওঁৰ পাখি দুখন গজি উঠিল। অকণবৰ্ণাত পাখিৰ দ্বাৰা আবৃত হৈ তেওঁৰ শৰীৰটো সংগঠিত হোৱা দেখি তেওঁ পৰম আনন্দ লাভ কৰি বান্দৰ সমূহক কলে—“চোবা অমিত তেজ শালী ৰাজ্যি নিশাদৰৰ প্ৰদান সূচ্যাতপ দক্ষ মোৰ পাখি দুখন পুনৰ গজি উঠিল। ডেকা কালত মাৰ বলবীৰ্য্য যি পৰিমাণৰ আছিল সেই বল আৰু পৰাক্ৰমো মোৰ শৰীৰলৈ পু। ঘূৰি অহা যেন পাইছোঁ। এতেকে তোমালোকেও তোমালোকৰ কামৰ আৰ্থ সকল পকাৰে যত্নশীল হোৱা সীতাক লগ পাবাই।

১৩। মোৰ এই পক্ষলাভৰ পৰা তোমালোকৰা যে কাৰ্য্যাসিদ্ধি হব সেই বিষয়ে বিশ্বাস হব।’ বিহগশ্ৰেষ্ঠ সম্পাতিয়ে বান্দৰসকলক এচদাৰ কৈ নিজৰ উৰিব পৰা শক্তিৰ পৰিমাণ বুজিবলৈ গিৰিশৃঙ্গৰ পৰা আকাশলৈ উৰা মাৰিলে।

১৪। তেতিয়া বান্দৰবোৰে সম্পাতিৰ কথা শুনি আনন্দত উৎফুল্ল হল আৰু তেওঁলোকৰ পৰাক্ৰমৰ দ্বাৰা সীতাক লাভ কৰিবলৈ যত্নপৰ হল।

১৫। তাৰ পিচত মনৰ উৎসাহৰ লগে লগ পতন সদৃশ ক্ৰিয়শালী নপিত্ৰবৰ সকলৰ মনত তেওঁলোকৰ নিজ নিজ পুৰুষত্বৰ ভাৱ জাগি উঠাত তেওঁলোকে জনকহুহিতাৰ অন্বেষণৰ অৰ্থে অভিজিত নক্ষত্ৰাৱিষ্টিত দক্ষিণ দিশলৈ যাত্ৰা কৰিলে।

। কিঙ্কিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ত্ৰিযষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

চতুঃষষ্টিতম সৰ্গ

সাগৰ লঙ্ঘন কৰাৰ মন্ত্ৰণা

১। গৃধ্ৰৰাজ সম্পাতিয়ে এইদৰে কোৱাৰ পিচত সিংহপৰাক্ৰমশালী বান্দৰসমূহে একগোটহৈ জপিয়াই জপিয়াই প্ৰীতিপূৰ্ণ মনে হৰ্ষধ্বনি কৰি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে।

২। সম্পাতিৰ কথা মতে ৰাৱণৰ নিধন আৰু নিবাস সম্বন্ধে সন্তোদ পাই সকলোটিয়ে সীতাক দেখাপোৱাৰ কামনা কৰি আনন্দচিত্তে সাগৰৰ তীৰলৈ আহিল।

৩। ভীমবিক্ৰমশীল বান্দৰবৰ্গে সেইঠাইলৈ আহি চল্ল সূৰ্য্যাদি গৃহযুক্ত স্তম্ভহান লোকসমূহৰ প্ৰতিবিম্ব স্বৰূপ সমুদ্ৰক দেখা পালে।

৪। তাৰ পিচত মহাবলশালী বান্দৰবীৰ সকলে দক্ষিণ সমুদ্ৰৰ উত্তৰ তীৰত উপস্থিত হৈ সকলোটিয়ে তাতে থাকিবলৈ ললে।

৫—৬। তেওঁলোকে দেখিলে যে সমুদ্ৰ কোনো ঠাইত প্ৰস্থত অৱস্থাত, কতো বা বালকবৎ জীড়াৰত, ক'তো বা আকৌ পৰ্ব্বত প্ৰমাণ চোঁ সমন্বিত জলবাশিৰ দ্বাৰা আৱৃত হৈ আছে। এনেহেন পাতাল তলবাসী দানবেশ্ৰ সমূহৰ দ্বাৰা পৰিপূৰ্ণ ৰোমহৰ্ষকৰ সমুদ্ৰৰ বেশ দেখি অজ্ঞদ প্ৰমুখ কপিপ্ৰবৰসকল অভিশয় বিষয় হল।

৭। আকাশ সমান অপাৰ সমুদ্ৰৰ পিনে লক্ষ্য কৰি সকলোটিয়ে কৈ উঠিল এনে অৱস্থাত আমি আমাৰ কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰোঁ কেনেকৈ ? তাৰ পিচত ইয়াকে ভাবি সকলোটিয়ে মিলিত হৈ বিষয় মনে বহি থাকিল।

৮। সমুদ্ৰৰ পিনে চাই বান্দৰ সৈন্ত বাহিনী বিমূঢ় হোৱা দেখি কপিপ্ৰেষ্ঠ অজ্ঞদে ভৱ বিহ্বল বান্দৰবৰ্গক আশ্বাস দি কবলৈ ধৰিলে—

৯। “হে বান্দৰসকল, তোমালোক বিষয় নহবা কিয়নো বিষয়হোৱাটো আটাইতকৈ ডাঙৰ দোষ, ক্ৰুদ্ধ সৰ্প ই যিদৰে বালককো দংশন কৰে বিষয় ভাবেও সেইদৰে পুৰুষক বিনাশ কৰে।

১০। বিক্ৰম প্ৰকাশ কৰিব লগীয়া সময়ত যিজনে বিষাদৰ বশবৰ্ত্তী হয়, তেওঁৰ ভেজশক্তি হ্ৰাস হয় আৰু তেওঁ কাৰ্য্যত সিদ্ধি লাভ কৰিব নোৱাৰে।”

১১। সিদিনাখনৰ ৰাতি সেইদৰে শেষ হোৱাৰ পিচত অজ্ঞদে মুখ্য আৰু আন আন বান্দৰবিলাকৰে সৈতে মিল হৈ পুনৰাই মন্ত্ৰণা কৰিবলৈ ধৰিলে।

১২। এনে অৱস্থাত মকং বাহিনী দ্বাৰা পৰিভূত হৈ স্বৰ্গত—বাসবে যেনে শোভা ধাৰণ কৰে বান্দৰ সৈন্ত বাহিনীৰ দ্বাৰা পৰিভূত হৈ অজ্ঞদেও সেই ঠাইত যেনে শোভা ধাৰণ কৰিলে।

১৩। যি বান্দৰ সৈন্যৰ সমাবেশ ভাঙ হৈছিল, সি দেখোতে এনে বৃহৎ আছিল যে বাগীৰ ভনৰ অঙ্গদ অথবা হুমুমানৰ বাহিৰে আন কোনেও তাক চম্ভালিব নোৱাৰে।

১৪। তেতিয়া শ্ৰীমান অঙ্গদে বয়্যাবৃদ্ধ কপিপ্ৰবৰ সকললৈ যথাযোগ্য সন্মান দেখুৱাই অৰ্থপূৰ্ণ বাক্যে কব ধৰিলে।

১৫। “হে বান্দৰগণ, এতিয়া আমাৰ ভিতৰত মহাভৈৰৱী কেনে জন সমুদ্ৰ লঙ্ঘন কৰি অৰিদ্ভম স্থগ্ৰীৱৰ প্ৰতিজ্ঞা সত্যত প্ৰতিপন্ন কৰিব?”

১৬। বান্দৰজকলৰ ভিতৰত কোনেও যাজন বিৰোধী এই সমুদ্ৰ পান হৈ গৈ উপস্থিত মহাভয়ৰ পৰা বান্দৰদলপতি সকলক ৰক্ষা কৰিব?

১৭। কোন সেই জন যাৰ অনুগ্ৰহত কৃতকাৰ্য্য হৈ আমি সকলোটি উদ্ভতি গৈ আমাৰ নিজ নিজ পৰিবাৰ পুত্ৰ আৰু ঘৰ দেখা পাই স্থায়ীভাৱে কৰিব পাৰিম?

১৮। কাৰ অনুগ্ৰহত আমি সকলোটি উদ্ভতি গৈ চন্দ্ৰচিহ্নে ৰাম, মংগলশালী লক্ষ্মণ আৰু বনবিহাৰী স্থগ্ৰীৱৰ সন্মুখীন হব পাৰিম?

১৯। প্ৰকৃততে যদি আমাৰ ভিতৰত কোনোজন সাগৰ লঙ্ঘন কৰিবলৈ সক্ষম, তেন্তে তেওঁ তেওঁৰ কামৰ দ্বাৰা আমাক গৰমপৰিহৃত অভয় দান দিয়ক।

২০। অঙ্গদৰ কথা শুনি বান্দৰ সৈন্য বাহিনীৰ ভিতৰত কোনো একো উত্তৰ নিদিাল; সকলো মনে মনে থাকিল।

২১। তেতিয়া কপিপ্ৰবৰ অঙ্গদ বান্দৰসকলক উদ্দগ্ধ কৰি পাৰাই কলে—“হে বান্দৰসকল, তোমালোক সকলোৱে বলবানসকলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ আৰু সূচকবিক্ৰমসম্পন্ন, হে মালোকৰ জন্ম উদ্ভব কুলত আৰু এই বুলিয়েই লোক সমাজত তোমালোক সত্যত পুজিত হৈ আছে।

২২। আমাৰ গতিত কাৰো ক’তো কোনো প্ৰতিবন্ধক নাই। হে বান্দৰশ্ৰেষ্ঠসকল সমুদ্ৰ লঙ্ঘন বিষয়ে তোমালোকৰ ভিতৰত কাৰ কি শক্তি তাক প্ৰকাশ কৰি দেখাব।

॥ কিচ্ছিকাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত চতুঃষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥”

পঞ্চমস্কিতম সৰ্গ

বান্দৰবোৰৰ নিজ নিজ শক্তিৰ বৰ্ণনা

১—২। তাৰ পিচত অদ্ভদৰ কথা শুনি গজ, গবাক্ষ, শৰভ, গন্ধমাদন, মৈন্দ, দ্বিবিদ অদ্ভদ, জাম্ববন আদি বান্দৰগণৰ সকলোৱে এটাৰ পাচত এটাকৈ নিজ নিজ গতিৰ শক্তি প্ৰকাশ কৰিব ধৰিলে।

৩। গজে কলে “মই দহ যোজন পথ লক্ষিযাই অতিক্ৰম কৰিব পাৰোঁ, গবাক্ষই কলে “মই কুৰি যোজন পথ যাব পাৰোঁ।

৪। শৰভ নামৰ বান্দৰে কলে “হে বান্দৰসকল, মই ত্ৰিশ যোজন পথ একে জাপে যাব পাৰোঁ।”

৫। ঋষভ বান্দৰে কলে “মই চল্লিশ যোজন পথ জপিযাই যাব পাৰোঁ আৰু এই বিষয়ে সন্দেহ কৰিবলৈ একো নাই।”

৬। তাৰ পিচত মহাতেজস্বী গন্ধমাদনে কলে, “নিশ্চয়কৈ জানিবা পঞ্চাশ যোজন পথ মই অতিক্ৰম কৰিব পাৰোঁ।”

৭। তাৰ পিচত মৈন্দ নামে বান্দৰে আনসকলো বান্দৰক কলে “ষাঠি যোজন পথ অতিক্ৰম কৰিবলৈ মোৰ সাহস আছে।”

৮। মৈন্দৰ পিচতে মহাতেজস্বী দ্বিবিদে কলে “কোনো সংশয় নোহোৱাকৈ সত্তৰ যোজন পথ মই অতিক্ৰম কৰিব পাৰোঁ।”

৯। দ্বিবিদৰ কথা শুনি মহাতেজস্বী সন্তুষ্টসম্পন্ন কপিপ্ৰবৰ সুষেণে কলে, “আশী যোজন পথ অতিক্ৰম কৰিবলৈ মোৰ শক্তি আছে।”

১০। তেওঁলোকে এইদৰে কোৱাৰ পিচত বয়সত আটাইতকৈ বৃদ্ধ জাম্ববানে সকলোৰে প্ৰতি সন্মান দেখুৱাই কলে “—

১১ গতিবেগৰ ক্ষেত্ৰত পূৰ্বতে মোৰো কিছু শক্তি আৰু পৰাক্ৰম আছিল, কিন্তু বৰ্তমান মোৰ সেই বয়স পাব হৈ গৈছে।

১২। কিন্তু এনে অৱস্থা প্ৰাপ্ত হৈও, যি কাৰ্য সাধন কৰিবলৈ কপিৰাজ হুগ্ৰীব আৰু ৰাম দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ, তাক আমি উপেক্ষা কৰিব নোৱাৰোঁ।

১৩। এই বয়সতো মোৰ যিখিনি শক্তি আছে কণ্ড শুনা, নকৰই যোজন পথ মই নিঃসন্দেহে অতিক্ৰম কৰিব পাৰিম।”

১৪—১৫। মুখ্য বান্দৰ সমূহক এইদৰে কৈ জাম্ববানে পুনৰ কলে, “আগতে গতি বিষয়ত মোৰ শক্তি কেৱল ইমান নাছিল, বলিৰজাৰ যজ্ঞৰ সময়ত ভগবান সনাতন বিষ্ণুৱে তিনি খোজতে ত্ৰিভুবন আক্ৰমণ কৰাৰ সময়ত মই তেওঁক প্ৰদক্ষিণ কৰোঁ।

১৬। কিন্তু এতিয়া মই বৃদ্ধ লক্ষ্যপ্ৰদানত মোৰ শক্তি হ্ৰাস হৈছে। অৱশ্যে ডেকা-কালত মোৰ যি বল বা শক্তি আছিল সি অতুলনীয় আছিল।

১৭। যি হওক, বৰ্ত্তমান মোৰ নিজ শক্তিবলে এই নক্সই যোজন মাত্ৰ যাব পাৰে, কিন্তু তাৰ দ্বাৰা আমাৰ এই কাম সিদ্ধ নহব।

১৮। তাৰ পিচত প্ৰাপ্ত অজ্ঞান মহাবংশি জাহানৰ পতি সন্ধান দেখুটাই মহা অৰ্থ-পূৰ্ণ ভাৱে কব ধৰিলে।

১৯। শত যোজন বিঘৃত এই সমুদ্ৰ পথ অতিক্ৰম কৰি মই যাব পাৰিম কিন্তু তাৰ পৰা উভতি অহাৰ শক্তি মোৰ থাকিব নোৱাৰাকে তাক হুৰিচিহ্নিত নাজানো।

২০—২১। এই কথা শুনি বান্দৰবোৰ জাহানৰে কপিপ্ৰেষ্ঠ মজলক কবলৈ ধৰিলে, “হে ভদ্ৰক আৰু বান্দৰসকলৰ শ্ৰেষ্ঠ অজ্ঞান গণবিষয়ত তুমিৰ শক্তি মই ঠাক জানো। তুমি শ বা হাজাৰ যোজন হেল বটে অতিক্ৰম কৰি পৰা আৰু ইয়াৰ যোজন পথ গৈ তুমি উভতিও আহিবও পাবিব। কিন্তু এ পি তামাক যাবলৈ দিয়াটো বিধিসম্মত নহব।

২২। হে বংশ স্বামীয়ে অৱ কামত নিয়োগ কৰ, কিন্তু আনৰ দ্বাৰা তেওঁ নিযুক্ত নহয়। হে কপিপ্ৰেষ্ঠ, এই সমুদ্ৰ বান্দৰদলক তুমিৰ কাঁত নিযুক্ত কৰিব লাগ।

২৩। তুমি আমাৰ সকলোৰে পক্ষ স্বামীৰূপে অৱিত কলহবৎ। সৈন্তসকলে স্বামীক কলহবৎ সজা কৰি তেওঁক সকল প্ৰকাৰে বন্ধা কৰিছে। হে পৰম্পৰা এটাটোৱে হৈছে জগতৰ গতি বা নিয়ম।

২৪। হে অবিন্দন, তুমিৰ আমাৰ এটা কাৰ্য্যদণ্ড এতোক হে বংশ কলহবৎ তুমি আমাৰ সকলোৰে পালনীয়।

২৫। যিসকলে কাৰ্য্যৰ তত্ত্ব বুজি পায় তেওঁলোকৰ মাত্ৰ কাৰ্য্যৰ যিটা মূল সেইটো অৱশ্যে বন্ধনীয়—এয়ে তেওঁলোকৰ নীতি কিয়না মূল সংবন্ধিত হাল তাৰপৰা উৎপন্ন হবলগা সকলো বকমৰ ফলাদয় হয়।

২৬। হে সত্যবিক্ৰম, এই কাৰ্য্যৰ তুমিৰ প্ৰধান সাধনৰূপ, তুমি বুদ্ধিপ্ৰক্ৰম সম্পন্ন আৰু এই কাৰ্য্য সম্পাদনৰ মূলভূত কাৰণ।

২৭। হে কপিপ্ৰবৰ, তুমি আমাৰ শুকপুত্ৰ আৰু শুক, অকল ইয়াকে আশ্ৰয় কৰি আমি কাৰ্য্য সাধন কৰিবলৈ সমৰ্থ হম।”

২৮। মহাপ্ৰাপ্ত জাহানৰ এটা কথা শুনি বাণীব পুত্ৰ মহাকপি অজ্ঞদে কলে।

২৯। “যদি ময়ো নাযাও আৰু আন কোনো মধ্য বান্দৰবা যাব নোৱাৰে, তেনেহলে নিশ্চয় এই ঠাইতে আমি পুন প্ৰায়োপবেশ কৰিব লাগিব।

৩০। বান্দৰসকলৰ অধিপতি ধীমান স্ত্ৰীৰ আদেশ পালন নকৰাকৈ কিফিলে সৈ আমাৰ কোনোটিৰে জীৱন বন্ধা পোৱাৰ কোনো উপায় মই দেখা নাই।

৩১। কপিৰাজ স্ত্ৰীৰ অমুগ্ৰহ আৰু নিগ্ৰহ উভয়ৰে অধিকাৰী, এজেকে তেওঁৰ আদেশ পালন নকৰাকৈ কিফিলে উভতি গলে আমাৰ বিনাশ অবশ্যস্বৰ্গী।

৩২। এতেকে তেওঁৰ কাৰ্য্যৰ যাতে অন্তথা নহয় আপুনি সেই বিষয়ে চিন্তা কৰক, কিয়নো সকলো কথাৰে তত্ত্ব আপুনি বুজি পায়।”

৩৩। অঙ্গদৰ এই নিৰ্দেশ পাই কপিপ্ৰবৰ বীৰ জাম্ববানে উত্তম বাক্যেৰে তেওঁক কবলৈ ধৰিলে,

৩৪। “হে বীৰ, তোমাৰ কাৰ্য্যত কোনো প্ৰকাৰৰ হীন-ডেচি নঘটাকৈ এনে এজনক মই নিয়োগ কৰিম যি জনে কামটো নিশ্চয়কৈ সমাধা কৰিব পাৰিব।”

৩৫। এই বুলি কপিপ্ৰবৰ জাম্ববানে বান্দৰসকলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ, দলৰ বাহিৰত মনৰ স্থখে এফলীয়াকৈ বহি থকা বিশ্বাসৰ পাত্ৰ কপিশ্ৰেষ্ঠ হনুমানকে সেই কামত নিয়োগ কৰিলে।

॥ ইতি কিষ্কিন্ধাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত পঞ্চষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

ষট্ৰ্ষষ্টিতম সৰ্গ

হনুমানৰ জন্মবৃত্তান্ত আৰু তেওঁৰ প্ৰতি জাম্ববানৰ উৎসাহ

১। বহু শতসহস্ৰ বান্দৰসৈন্য বাহিনীৰ বিষয় অবস্থা দেখা পাই হনুমানক উদ্দেশ্য কৰি জাম্ববানে কলে।

২। “হে বীৰ হনুমান, তুমি বান্দৰকুলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ আৰু শাস্ত্ৰবিদসকলৰ ভিতৰত অগ্ৰগণ্য, তুমি এফলীয়া হৈ মনে মনে থাকি এই সম্বন্ধে কোনো কথা নোকোৱাকৈ বৈ আছা কিয় ?”

৩। হনুমান, তুমি কপিৰাজ হুগ্ৰীৱৰ সমান আৰু ভেজ আৰু বলত ৰাম লক্ষ্মণসদৃশ।

৪। তুমি কণ্ঠপুত্ৰ পক্ষীকুল শ্ৰেষ্ঠ মহাবলশালী বৈগভেয় গৰুড়ৰ দৰে বিখ্যাত।

৫। মহাবলশালী আৰু মহাভূজ সেই গৰুড়ক সাগৰৰ পৰা সাপবোৰ তুলি অনা বহুত বাৰ দেখা পাইছোঁ।

৬। সেই পক্ষীৰাজৰ পাখি দুখনৰ যি বল, তোমাৰ ভূজবল, বীৰ্য্য, পৰাক্ৰম আৰু ভেজ তাতকৈ কোনো গুণে কম নহয়।

৭। হে কপিশ্ৰেষ্ঠ, সকলো প্ৰাণীৰ ভিতৰতে, বল, বুদ্ধি, ভেজ, আৰু সত্ত্ববিষয়ত তোমাৰ বৈশিষ্ট্য আছে, তথাপি সমুদ্ৰ লঙ্ঘন কৰিবলৈ তুমি সাজু হোৱা নাই কিয় ?

৮। শুনা পুষ্কিকাশ্বলা নামে অপ্সৰাসকলৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠা অপ্সৰা এজনীয়ে অঞ্জন নামে প্ৰসিদ্ধিলাভ কৰি কপিপ্ৰবৰ কেশবীৰ পত্নীত্ব গ্ৰহণ কৰে।

৯—১১। হে বৎস, তেওঁ তিনিও জগততে বিখ্যাত আৰু পৃথিবীৰ ভিতৰত ৰূপত অতুলনীয় হৈ কোনো এটা অভিলাপৰ কাৰণে বানবেল্ল মহাস্থা কুঞ্জৰৰ দুহিতা কাপ কামৰূপিণ বানৰীৰ ৰূপ লৈ জন্মগ্ৰহণ কৰে। এদিনাখন তেওঁ ৰূপযৌৱনসম্পন্ন বিচিত্ৰমালাভৰণ-কুশিভা নাৰীৰ ৰূপ লৈ পট্টবস্ত্ৰপৰিধান কৰি বাঁকালৰ মেঘসদৃশ পৰ্ৱত এটাৰ শৃঙ্গত বিচৰণ কৰি আছিল।

১২। এইদৰে পৰ্ৱতৰ শিখৰত থিয় দি থাকাত বিশালক্ষী তেওঁৰ বটাবৰণৰ দহিস্থতাৰে স্তম্ভোভিত হালধীয়া কাপোৰখন বতাহে লাহেকৈ উৰুৱাই নিলে।

১৩। এনে অবস্থাত তেওঁৰ স্তন্যময় বস্ত্ৰ উৰুগুল পীনস্তনদ্বয় আৰু চাকবৰন পবন-দেবৰ চকুত পৰিল।

১৪—১৫। পৃথুজঘনা, তুমুৰাণ্য শুভসৰ্ব্বাঙ্গী যশস্বিনী অঞ্জনাৰ দেৱি পবনদেৱ কামভাবত অভিভূত হল আৰু নিভ জজোবলে তেওঁৰ গৰ্ভত প্ৰৱেশ কৰি বলপূৰ্ণক স্তন্য দুজগুণলৰ দ্বাৰা অনিন্দ্যহন্দৰী তেওঁক আলিঙ্গন কৰিলে।

১৬। পবনদেৱতান এই কাৰ্য্যত স্তন্য চাবিলী তেওঁ বিদ্রাস্ত হৈ ক'ল 'একপণ্ডিতজনেই মোৰ ত্ৰত এনস্থলত মোৰ এই ত্ৰত বিনাশ কৰিবৰ ইচ্ছা কৰিছে কোনো ?'

১৭। অঞ্জনাৰ কথা শুনি পবন ক'ল 'হে চাকনিভাৰী মই তোমাৰ প্ৰতি হিংসামূলক কোনো কাম কৰা নাই, তুমি মনত অকাণ্য ধংশ নকৰিবা।

১৮। হে যশস্বিনী, তোমাক আলিঙ্গন কৰি মই তদন্তকাপ তামাত প্ৰৱেশ কৰাৰ ফলত তোমাৰ মহাবীৰ্য্যশালী আৰু বুদ্ধিমান এটা পুত্ৰ জন্ম হ'ব।

১৯। এই পুত্ৰ সন্তানটো মঙ্গলত্ব ত্ৰয় বল অক পৰাক্ৰমশালী হ'ব আৰু গতি আৰু লক্ষনত তেওঁ মোৰ সমান হ'ব।

২০। হে মহাবাহু মহাকপি, পবনদেৱে এইদৰে কামাত তোমাৰ জননী পৰিতুষ্টা হল, তাৰ পিচত তেওঁ তোমাক জন্ম দিল।

২১। ভেতিয়া সেই মহাবাহুৰ ভিতৰত বালক অবস্থাত ১মি উঠি এটা স্থগতা দেৱি কিবা এটা ফল বুলি অনুমান কৰি তাক গ্ৰহণ কৰিবলৈ আকাশলৈ জাপ দিল।

২২। হে মহাকপি, তুমি তিনিশ যোজন ওপৰলৈ উঠি স্থগাতজৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত হৈও বিষম নহলা।

২৩। হে কপিপ্ৰবৰ, দ্ৰুতগতিত তুমি এইদৰে সন্তানীকৃত প্ৰৱেশ কৰা দেৱি ইন্দ্ৰদেৱ জুহু হৈ তেওঁৰ নিজ শক্তিবলে তোমালৈ বস্ত্ৰ শিকপ কৰ।

২৪। বস্ত্ৰৰ কোবত তুমি পৰ্ৱতশৃঙ্গত পৰি যোৱা আৰু তাতেই তোমাৰ বাহ হ'ব তাতে। এই কাৰণেই সেই সময়ৰ পৰা তুমি হুম্মান নামে খ্যাতি লাভ কৰা।

২৫। তোমাক এইদৰে নিহত হোৱা দেৱি গন্ধৰ্ব্ব বায়ু অতিশয় জুহু হৈ ত্ৰিলোকৰ ভিতৰত তেওঁৰ চলাচল বন্ধ কৰিলে।

২৬—২৭। পবনদেৱৰ এই কাৰ্য্যত দেৱতাসকল বিদ্রাস্ত হল আৰু ত্ৰিলোক জুহু হৈ উঠিল, ভেতিয়া দেৱতাসকলে বিজুহু পবনদেৱক প্ৰসন্ন কৰাত ব্ৰহ্মাই তোমাক বৰ দিলে যে যুদ্ধক্ষেত্ৰত কোনো অস্ত্ৰই তোমাক বধ কৰিব নোৱাৰিব।

২৮—২৯। বজ্ৰপাত হোৱাৰ পিচতো সকলো প্ৰকাৰৰ ব্যথাৰ পৰা মুক্ত হোৱা দেখি সহস্ৰনেত্ৰ ইন্দ্ৰই পৰম প্ৰীত হৈ তোমাৰ উত্তম এটা বৰ দান দি কয় যে তোমাৰ মৃত্যু তোমাৰ ইচ্ছা অনুসাৰেহে হব। হে প্ৰভু হনুমান, এইদৰে কেসৰীৰ ভীমপৰাক্ৰমশালী ক্ষেত্ৰজ পুত্ৰ হিচাপে তুমি জন্মগ্ৰহণ কৰিল।

৩০। হনুমান তুমি মাৰুতৰ ঔৰসজাত পুত্ৰ, তোমাৰ তেজো তদনুৰূপ, আৰু হে বৎস বায়ুপুত্ৰ হিচাপে লক্ষনতো তুমি বায়ুৰ সদৃশ।

৩১। বৰ্তমান আমি সকলোটি মৃতপ্ৰায়, এই ক্ষেত্ৰত দক্ষতা আৰু বিক্ৰমশালী হৈ তুমি আমাৰ পক্ষে দ্বিতীয় কপিৰাজসদৃশ হৈছা।

৩২। হে বৎস, বামন অৱতাবত বিষ্ণুৰ ত্ৰিবিক্ৰমকালত পৰ্বত বন আৰু কাননে গৈতে মই একৈশ বাৰ এই পৃথিৱী প্ৰদক্ষিণ কৰোঁ।

৩৩। প্ৰদক্ষিণ কৰাৰ লগে লগে দেৱতাসকলৰ নিৰ্দেশ মতে সেই সেই ওষধিসমূহ সংগ্ৰহ কৰোঁ, যাৰ সহায়ত মন্থন কৰি শেহত অমৃত উৎপন্ন কৰা হয়, সেই সময়ত আমাৰ বল আছিল অতি মহৎ।

৩৪। বৎস, এতিয়া মই বৃদ্ধ, শক্তি মোৰ হীন। বৰ্তমান সময়ত আমাৰ ভিতৰত তুমিয়েই একমাত্ৰ সৰ্ব্বগুণাৱিত।

৩৫। হে বিক্ৰমশালী, বান্দৰসকলৰ ভিতৰত তুমিয়ে শ্ৰেষ্ঠ, এতেকে তোমাৰ অসীম বল আৰু শক্তি প্ৰকাশ কৰা, এই সমগ্ৰ বান্দৰবাহিনীয়ে তোমাৰ বীৰ্য চাবলৈ উদ্‌গ্ৰীৰ হৈ আছে।

৩৬। হে হৰিশ্ৰেষ্ঠ, তুমি উঠা আৰু এই মহাসমুদ্ৰ লঙ্ঘন কৰা। হে হনুমান, সমুদ্ৰ লঙ্ঘন সম্বন্ধে তুমি যি শ্ৰেষ্ঠ গতিৰ অধিকাৰী, সি সকলো প্ৰাণীৰে মঙ্গলৰ অৰ্থে।

৩৭। এই বান্দৰসকল বিষয় হৈ আছে, তুমি এইটো উপেক্ষা কৰিছা কিয়? হে মহাবেগশালী হনুমান, ত্ৰিবিক্ৰমশালী বিষ্ণুৰ দৰে তুমিও সমুদ্ৰ অতিক্ৰম কৰা।

৩৮। তাৰ পিচত কপিশ্ৰেষ্ঠ জাম্ববানে এইদৰে প্ৰেৰণা দিয়াত, নিজ গতিশক্তিৰ ওপৰত হনুমানৰ বিশ্বাস উপজিল, তেতিয়া পবনাস্বজ কপিৰে বান্দৰ সৈন্য বাহিনীৰ মনত আনন্দ জন্মাই সমুদ্ৰ লঙ্ঘনৰ উপযোগী নিজ ৰূপ ধাৰণ কৰিল।

॥ ইতি কিঙ্কাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত ষট্‌ষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

সপ্তষষ্টিতম সর্গ হনুমানৰ কলেবৰ বৃদ্ধি আৰু গৰ্জ্জন

১—২। শত যোজা বিস্তীৰ্ণ সমুদ্র বজ্জা কবিত্ত্ব কপিপ ন হনুমা। নিত কলেবৰ বৃদ্ধি কৰি হঠাতে বেগ পৰিপূৰ্ণ হোৱা দেখি বান্দবগণৰ মন দুৰ্ব্বল আৰু পৰম হৰ্ষান্বিত হৈ তেওঁলোকে আনন্দত চিত্তৰ নশ্বৰ পৰা মহাবলশালী হনুমানক বৃত্তি কৰিব ধৰিলে।

৩। ত্ৰিবিজ্ঞমৰ সময়ত পৰিবৰ্দ্ধিত হনুমাৰ ৰূপ দেখি পজাবৰ্গ যিদৰে হৰ্ষান্বিত হৈছিল হনুমাৰো চাবিওফলস্বৰূপা তানৰ বৃদ্ধি প্ৰাপ্ত হৈ দেখি বান্দবসকল আনন্দিত আৰু বিস্ময়ান্বিত হৈ।

৪। ইপিনে মহাবলশালী হনুমান বান্দবগণৰ দ্বাৰা প্ৰাপ্ত হৈ কনক বৰ্ণিত উঠিব ধৰিলে আৰু আনন্দতে লজ জোকাই বন সঞ্চয় কৰিবলৈ ধৰিলে।

৫। এনে অবস্থাত বৃদ্ধ কপিপ্ৰবৰ সমুহৰ পৰা শস্য লাভ কৰি তেজাবলে পৰিপূৰ্ণ হৈ হনুমান অতি উত্তম এক ৰূপ ধারণ কৰিলে।

৬। অবিভূত গিৰিগলবন্ধি সিহঁত যদা পিতৃ শবীৰৰ আয়তন বৃদ্ধি কৰে, মাকতৰ ঔবসজাত পুত্ৰ হনুমানও সেই দৰে বৃদ্ধ হৈ পিতৃ শবীৰ বচাই লব ধৰিলে।

৭। ধীশক্তি সম্পন্ন হনুমাৰে এটনৰ কালদৰ বৃদ্ধি কৰে থাকে তেওঁৰ মনৰ ছবিয়ে প্ৰদীপ্ত ভাটীৰ নিচিনা ৰূপ ধারণ কৰিলে আৰু যেন পূৰ্ণবহীন অগ্নিস্থল প্ৰজ্জ্বলিত হৈ উঠিল।

৮। আনন্দতে তেওঁৰ নোমবোৰ খিয় দি উঠিল, সেই বান্দবগণৰ মাজত খিয় দি বৃদ্ধ বান্দবসকলক অভিবাদন জনাই কবলৈ ধৰিলে।

৯—১০। “হে বান্দবগণ, অগ্নিৰ সৰ্বাঙ্গীৰ শক্তি সম্পন্ন মহাবলশালী যি বায়ুৰে পৰ্বতৰ অগ্ৰভাগ চূৰ্ণবিচূৰ্ণ কৰি আকাশত বিচৰণ কৰি কৰে মহাবলশালী শীতগামী মহান্নন সেই মাকতৰ মই ঔবসৰাত পুত্ৰ আৰু প্ৰবৰ্ণিত মহ তেওঁৰই সমান।

১১। মই কতো অলপো বিশ্রাম নকৰাকৈ আকাশস্পৰ্শী ত্ৰিবিভূত যেক শূন্যৰ চাবিওকালে হাজাৰবাব পৰিভ্ৰমণ কৰিব পাৰোঁ।

১২। মোৰ বাহবেগৰ পৰা সমুখিত বায়ুবেগৰ কোষতে সঞ্চালিত সমুদ্রৰ ঘাৰা, পৰ্বত, নদী, হ্ৰদ সমন্বিতে সমগ্ৰ পৃথিৱীকে মই তল নিয়াব পাৰোঁ।

১৩। উক আৰু জম্বাৰ কোবৰ বেগত বকণালয় সমুদ্র ওপৰলৈ উঠি আহি ভীৰু হুৰাই দিব আৰু মহাপ্ৰাণসমূহ ওপৰলৈ উঠি আহিব।

১৪। সকলো পক্ষীয়ে যাক সেৱা কৰে, ভুজ্জভোজী সেই গৰুড়ৈ এবাৰ যিমান খিনি ঠাই অতিক্ৰম কৰিব পাৰে সেই সময়ৰ ভিতৰতে মই তেনে হাজাৰ গুণ ঠাই পৰিভ্ৰমণ কৰিব পাৰোঁ।

১৫—১৬। হে বান্দৰপ্ৰবৰগণ, প্ৰদীপ্ত ৰশ্মিশালী সূৰ্য্য উদয় পৰ্ব্বতৰপৰা গতি কৰি অন্তাচলত উপনীত হোৱাৰ আগতে মই তেওঁৰ ওচৰ পাব পাৰোঁ গৈ আৰু তাৰ পিচতে তললৈ নামি মই আহি ভূমি স্পৰ্শ নকৰাকৈয়ে মোৰ বেগৰ বলত আকৌ তেওঁৰ ওচৰ পাব পাৰোঁ গৈ।

১৭। আকাশত থকা সকলো গ্ৰহনক্ষত্ৰকে মই অতিক্ৰম কৰিব পাৰোঁ আৰু সেইদৰে সাগৰ গুহিব পাৰোঁ আৰু পৃথিৱীকো বিদীৰ্ণ কৰিব পাৰোঁ।

১৮। হে বান্দৰসকল মোৰ লক্ষ্যৰ দ্বাৰা পৰ্ব্বত চূৰ্ণীকৃত কৰিব পাৰোঁ আৰু মোৰ প্ৰবল বেগৰ দ্বাৰা মহাসমুদ্ৰকো আহৰণ কৰিব পাৰোঁ।

১৯। তোমালোকে দেখিবা মই আকাশ পথেৰে গতি কৰা সময়ত লতা আৰু বৃক্ষ-সমূহৰ নানা তৰহৰ ফুলবোৰ মোৰ পিচে পিচে উৰি লৰ দিব। সেই সময়ত ঘোৰ আকাশত আকাশ পথেদি যাই থাকোতে যিবোৰ ফুল আকাশলৈ উৰি যাব ধৰিব সিহঁতৰ শোভাতে মোৰ পথে আকাশৰ হাতীপটিৰ শোভা ধাৰণ কৰিব।

২০। হে বান্দৰসকল, এই মুহূৰ্ত্ততে সকলো প্ৰাণীয়ে মোক আকাশলৈ লাফ দিয়া দেখা পাব, মহামেৰুসম মোৰ যি ৰূপ তোমালোকে তাক চাই লোৱা।

২১। তোমালোকে দেখিবা সমগ্ৰ আকাশ পথ আগুৰি, নভস্থল গ্ৰাস কৰিহে যেন আকাশপথেৰে গতি কৰিছোঁ, এইদৰে গতি কৰোতে মই মেঘ সমূহ খণ্ড বিখণ্ড কৰিম আৰু পৰ্ব্বতসমূহ কঁপাই তুলিম আৰু ধীৰচিন্তে সমুদ্ৰকো গুহি পেলাম।

২২। বিনতাপুত্ৰ গৰুড়, মোৰ আৰু মাকতৰ যি শক্তি সি সকলোৰে ওপৰত, গৰুড় আৰু মহাবলশালী মাকত ভিন্ন এনে এজন নাই যি আকাশ পথেদি গমন কৰাৰ সময়ত মোৰ পিচে পিচে যাব পাৰে।

২৩। মেঘৰ পৰা যিদৰে হঠাতে বিদ্যুতৰ উৎপত্তি হয় তোমালোকে দেখিবা মইও সেইদৰে এক নিমিষৰ ভিতৰতে অবলম্বনহীন আকাশত আৰোহণ কৰিম।

২৪। সেই সময়ত সাগৰ অতিক্ৰম কৰি গৈ থাকোতে মোৰ ৰূপ ভগৱান বিষ্ণুৰ ত্ৰিবিষ্ণুৰ সময়ৰ ৰূপৰ সদৃশ হব।

২৫। মই মোৰ বুদ্ধিৰ বলত দেখা পাইছোঁ আৰু মনৰ আবেগৰ পৰা জানিব পাৰিছোঁ যে জানকীক মই দেখা পামেই, হে বান্দৰসকল, তোমালোকে আনন্দ কৰা।

২৬। বেগত মই মাকতৰ সমান আৰু গতিত গৰুড়ৰ সমান, মোৰ অনুমান হয় অমৃত যোজন পাখা মই অতিক্ৰম কৰি যাব পাৰোঁ।

২৭। মোৰ অনুমান, হাতত বজ্ৰ লৈ থকা অৱস্থাত ইন্দ্ৰ আঁক স্বৰ্গত্ৰয়কো পৰাভূত কৰি মই তেওঁলোকৰ হাতৰপৰা অমৃত কাঢ়ি লৈ ইয়ালৈ লৈ আহিব পাৰোঁ।

২৮—৩১। মোৰ ইচ্ছা হৈছে যে গোটেইখন লক্ষ্যকে উভালি লৈ আহোঁ।”—

অভুলনীয় প্ৰভাবিশিষ্ট কপিপ্ৰবৰ হুম্মানে গৰ্জন কৰি এইদৰে কোৱা শুনি সকলো বান্দব পৰম আশ্চৰ্য্যায়িত হৈ তেওঁৰ পিনে চকু ফুৰাই চালে। জ্ঞাতিকুলৰ শোক বিনাশক হৈ এই কথা শুনি, কপিশ্ৰেষ্ঠ জাম্ববানে পৰম সম্ভৱ হৈ তেওঁক কবলৈ ধৰিলে—৩২ কেসৰীহুত বেগী মাকতান্নজ।

৩৩—৩৪। হে বৎস, তুমি তোমাৰ জ্ঞাতিকুলৰ শোক বিনাশ কৰিলা। তোমাৰ কল্যাণ কামনা কৰি এই বান্দবসকলে একাগ্ৰচিন্তা তোমাৰ উদ্দেশ্যসিদ্ধিৰ অৰ্থে সকলো মাজলিক কাম সম্পন্ন কৰিব। এতিয়া তুমি বৃদ্ধ কপিগকলৰ অনুমতিক্ৰমে ধৰি আৰু গুৰুজনৰ আশীৰ্ব্বাদ লৈ মহাসাগৰত জাপ দিয়া, আৰু যেতিয়া তুমি উভতি আহিবা তেতিয়াই আমি সকলোটিয়ে এখন ভৰিৰ ওপৰত থিয় দি ওপহু কৰি থাকিম।

৩৫। তুমি জানিবা যে বনবাসী আমাৰ সকলোৰে জীৱন এশ্বিয়া তোমাৰ অনুগত। জাম্ববানৰ এই কথা শুনি কপিশ্ৰেষ্ঠ হুম্মান বাবাসী বান্দবসকলক পুন কবলৈ ধৰিলে।

৩৬—৩৯। “হে বান্দবসকল, তোমাকালৈ নিশ্চয়ই জানিবা যে পৃথিৱীত এনে এজন নাই যি সমুদ্ৰলজ্জনৰ সময়ত মোৰ বেগ ধাৰণ কৰিব পাৰে। শিসাগমষ্টিসম্পন্ন মহেন্দ্ৰ পৰ্বতৰ শিখৰ সমূহই বৃহৎ আৰু স্থিৰ, এই শিখৰ সমূহত। গছপতা আৰু বাহু সমূহৰ দ্বাৰা সূশোভিত। ইয়াৰ পৰা শত যোজন বিস্তীৰ্ণ সমুদ্ৰ লজ্জনৰ সময়ত মোৰ পৰা সি বেগ সমুখিত হব, অকল এই মহান শিখৰ সমূহই মোৰ সেই বেগ ধাৰণ কৰিব পাৰিব।” এই বুলি বৈ মাকততুল্য মাকতহুত অনিন্দম পপিপ্ৰবৰ হুম্মান পৰিতাপপ্ৰহৰ মহেন্দ্ৰ পৰ্বতত আবোহণ কৰিলে।

৪০—৪২। এই পৰ্বত নানাবিধ পুষ্পৰ শ্ৰবণভিত্ত, সুগণাগ সদাগ ইয়াৰ সূক্ষ্মৰ শ্যামল তৃণৰাশিত বিচৰণ কৰি ফুৰে, গোটেইখন পৰ্বত লতা আৰু কুণ্ড। ৰাশিৰে পৰিবাস্ত, আৰু তাৰ বৃক্ষসমূহ সততে পুষ্পভাৱ ভৱপূৰ। সিহঁত শান্ত আৰু মন্ত্ৰমাত্ৰ সমুচ্চ তাত সততে বৰ্জমান। এই পৰ্বত উন্নত পক্ষীৰে বিনান্দিদ আৰু নিজাবাৰ পৰিপূৰ্ণ। এনেদৰে পৰ্বতত আবোহণ কৰি মহেন্দ্ৰসম বিক্ৰমশীল সান্ধীক কপিপ্ৰবৰ মহাবলপাণী হুম্মান তান শৃঙ্গে শৃঙ্গে বিচৰণ কৰি ফুৰিব ধৰিলে।

৪৩। এনে অবস্থাত মহান্না হুম্মানে বাহুগুণাগৰ সেই মহাপৰ্বতক আকোবাশি ধৰি জোকাৰ মাৰি দিলত অহুম্মান হল যেন সেই দুখতে তাত থকা প্ৰাণী সমূহৰ চিহ্নৰ বাগবন্তে প্ৰমত্ত সিংহৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত গজেন্দ্ৰসদৃশ পৰ্বত চীংকাৰ হে কৰিব ধৰিছে।

৪৪। বাহুগুণলৰ আক্ৰান্ত পৰ্বতৰ শিলসমূহ চাৰিওফাল চিটিকি পৰিল নিজাবাৰ পানী বাগৰি পৰিল, তাত থকা যুগ মাত্ৰ সমূহ ভয়াত হতমান হল আৰু মহা মহা গুৰু সমূহ কপি উঠিল।

৪৫—৪৭। তাত থকা নানা ভৱতৰ গন্ধৰ্বদম্পতীগৰ অতিশয় মত্তপান আৰু বতিক্ষিয়াত আসক্ত থাকিও সেই পৰ্বতৰ শৃঙ্গ পৰিভ্ৰমণ কৰিলে আৰু লগ লগে পক্ষী আৰু বিভাৰব-গণেও শৃঙ্গ এৰি ওচি গল, যিবোৰ মহাহুজ্জ সেই পৰ্বতত লুকাই আছিল, পৰ্বতৰ

শিলসমূহ বাগৰি পৰাত্ত, সিহঁতে আধাখিনি ওলাই আহি নিঃশ্বাস পেলাব ধৰিলে, তেতিয়া
অনুমান হল যেন পতাকা সমূহেহে তাত বিৰাজ কৰিছে।

৪৮। শেহত ঋষিসকলে ভয়ভ্ৰম হৈ পৰ্বতপ্ৰদেশ এৰি পলোৱাত পৰ্বতৰ শোভা
দুখৰে পৰিপূৰ্ণ দলভ্ৰষ্ট পথিকৰ নিচিনা হল।

৪৯। এনে অৱস্থাত পৰম বেগবান শত্ৰুবীৰহন্তা, মহানুভব, মনস্বী কপিপ্ৰবৰ
হনুমানে লাফ দিবলৈ বুলি বেগ বিষয়ে একাগ্ৰচিত্ত হৈ, মন স্থিৰ কৰি মনৰ ভিতৰতে
লঙ্কানগৰীক স্মৰণ কৰিলে।

॥ কিঙ্কিকাকাণ্ডৰ অন্তৰ্গত সপ্তষষ্টিতম সৰ্গ সমাপ্ত ॥

॥ ইতি কিঙ্কিকাকাণ্ড সমাপ্ত ॥